BIJBELVERKLARING.

IX. DEEL.

DE
BIJBEL,
DOOR BEKNOPTE
UITBREIDINGEN,
EN OPHELDERENDE
AENMERKINGEN,
VERKLAERD;

DOOR

J. VAN NUYS KLINKENBERG,

A. L. M. THEOL. ET PHIL. DOCTOR, HOOG-LEERAAR IN DE H. GODGELEERDHEID EN KERKELYKE GESCHIEDENIS, AEN HET ILLUSTRE ATHENÆUM, EN PREDIKANT IN DE GEMEENTE TE AMSTERDAM; MITSGADERS LID VAN HET ZEEUWSCH GENOOTSCHAP DER WETENSCHAPPEN TE VLISSINGEN.

NEGENDE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCLXXXIV.

Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Westvriesland.

Met Adprobatie van Gecommitteerden van de Eerw. Klasſis van Amſterdam.

den 15den December 1784.

INLEIDING

TOT HET BOEK

VAN

EZRA.

Tot nader verſtand van dit Boek, dient men het een en ander te weten, omtrend

I. *Den perſoon van* EZRA.

EZRA, die de Schrijver is van dit Boek, en de hoofd-perſoon in dit Geſchiedverhael, was een man van eene zeer aenzienlyke afkomst — Hy was een kleinzoon van den Hoogepriester SERAJA, zie pag. 62. en ſtamde, in eene rechte lijn, van AARON af, Kap. VII: 1-5. 1 Chron. VI: 3. — Hy was een man van ongemeene bekwaemheid, zeer bedreven in zaken van den Godsdienst, waerom hy ook EZRA de *Schrivtgeleerde* genaemd wordt. Hierdoor was hy zoo beroemd, dat Koning ARTHASASTA hem den tijtel gav van den *Schrivtgeleerden der Wet van den God des hemels* Kap. VII: 12. — Daerenboven had God hem, met buitengewoone gaven verwaerdigd, om de Wet te verklaren; hierom wordt

hy onder de Propheten geteld Hand. X: 43. — De Joden hebben zoo veel achting, voor dezen uitmuntenden man, dat zy hem *den tweeden Mofes, en den Vorst der Schrivtgeleerden* roemen. Trouwens hy heeft aen zijn volk uitnemende diensten bewezen.

Met behulp van NEHEMIA, wiens gefchiedenis in het volgende Boek verhaeld wordt, heeft hy den Kerk- en Burgerftaet der Joden, die by de gevangelyke wechvoering naer Babel, geheel vernietigd was, gelukkig herfteld. — Hy vergenoegde zich niet, met de Wet voor de wedergekeerde Joden te verklaren, maer drong ook, op hare onderhouding, allerernftigst aen: hy fchafte de ingeflopen misbruiken af; en maekte verfcheidene nieuwe fchikkingen, welke voor de Kerk en den Burgerftaet zeer voordeelig waren.

Ondertusfchen is het eene vraeg van aengelegenheid, of 'er meer dan één EZRA geweest zy, dan of al het gene, in het gewijde Gefchiedverhael, van EZRA gezegd wordt, op onzen Schrivtgeleerden, moet worden toegepast? — Wy lezen van EZRA, dat hy, ten tijde van Cyrus, met Zerubbabel, onder de Priesteren, uit de Babelfche gevangenis zy wedergekeerd Neh. XII: 1; en Ezra VII: 6, 9. VIII: 15. wordt van EZRA gezegd, dat hy, in het zevende jaer van Arthafafta, in zijn Vaderland zy wedergekeerd. In het twintigfte jaer van gemelden Arthafafta, las EZRA

de

de wet aen het volk voor Neh. VIII: 2. Wijders lezen wy Neh. XII: 32, 33, dat EZRA, met Azarja en de helvt der Vorsten van Juda, op den muur gingen, by deszelvs inwijing, en vs. 35, 36, dat EZRA, by die zelvde inwijing, voor uit ging.

In alle deze plaetzen wordt zekerlyk niet van denzelvden EZRA gesproken. — Die EZRA, die Neh. XII: 32, 33. genoemd wordt, onder een agttal, dat nevens elkanderen ging, is allerduidelykst onderscheiden, van EZRA den Schrivtgeleerden, die, volgens vs. 36, alleen vooruit ging. — Ook is die EZRA, van welken wy Neh. XII: 1. melding vinden, een ander dan onze Schrivtgeleerde: want de eerste kwam, ten tijde van CYRUS, en de ander, onder ARTHASASTA, in zijn Vaderland, Ezra VII: 6, 9. VIII: 15, en 'er is geen de minste schijn van bewijs, om te stellen, dat onze EZRA de Schrivtgeleerde, ten tijde van CYRUS, nog eens naer zijn Vaderland was opgetrokken.

Men verdicht nog verscheidene dingen van EZRA, dat hy de Schrijver van de Cabbala zou geweest zijn, en de overleveringen, welke hy van Moses en de Propheten ontvangen had, in eenige boeken zou verzameld en nagelaten hebben; dat hy de Hebreeuwsche letteren zou uitgevonden, en in de plaets der voorige Samaritaensche zoude

gesteld hebben, enz. maer dit alles rust op de overleveringen der latere Joden.

Zelvs zijn 'er onder de Kerkvaders geweest, gelijk IRENÆUS, TERTULLIANUS en AUGUSTINUS, die geloovden, dat het gansche Oude Testament, zoo als wy nu het zelve hebben, door EZRA zoude beschreven zijn. Toen de Babyloniers Jerusalem en den Tempel verwoestten, zouden zy niet alleen de oorsprongelyke handschrivten van Moses en de Propheten verbrand, maer ook alle afschrivten der Heilige Boeken opgezocht, en in het vuur geworpen hebben, zoodat 'er nergens eenig afschrivt zou zijn overgebleven. Maer EZRA zou naderhand, door ingeving van den Heiligen Geest, alle de Heilige Bijbelboeken, uit zijn geheugen, opgeschreven, en zoo weder hersteld hebben. Maer wie bemerkt niet aenstonds het onbestaenbare van zodanig een verdichtsel? In het Boek van EZRA zelven is noch schijn noch schaduw van zodanig eene merkwaerdige gebeurtenis. Hoe strijdig is zoodanig een verdichtsel, met de Godlyke voorzorg ter bewaring der Openbaring! — Ook verwoest dit verdichtsel zich zelve. Wat zou Heidensche Krijgsknechten bewogen hebben, om alle de Heilige Boeken der Joden te verdelgen? Zo zy het al hadden willen doen, zou het hun ten eenemael onmogelyk geweest zijn. De afschrivten van de Godlyke Boeken werden, niet

al-

alleen binnen Jerusalem gevonden; zy waren ook in handen van zeer vele byzondere personen, in andere gedeeltens van Palæstina. Voor deze verbranding van Jerusalem, waren reeds eenige duizenden Joden, en dat wel van de aenzienlykste, naer Babel gevoerd 2 Kon. XXIV: 15, 16, zouden deze geene afschrivten van hunne heilige Boeken hebben medegenomen? Ook nu niet eens te zeggen, dat DANIEL in Babel de Godlyke schrivten gelezen hebbe Dan. IX: 2.

Dit gansche verdichtsel steunt op het zoogenaemde VIERDE BOEK van EZRA Kap. IV: 23. enz.; dan dat dit geschrivt, met het hoogste recht, onder de Apocryphe boeken, gerangschikt worde, zal in het vervolg nader blijken.

Laten wy ons vooraf tot het Boek bepalen, het welk wy thans voor handen hebben, en onderzoek doen naer

II. *Den Schrijver.*

EZRA, die de hoofdpersoon is in dit Boek, is 'er ook buiten allen twijffel de Schrijver van. — De Joodsche Leeraers, die van deze zaek, de allerbeste onderrichting hebben konden, verzekeren eenparig, dat EZRA dit Boek geschreven hebbe. — Dit geschrivt is zekerlyk uit dezelvde pen voortgevloeid, als de Boeken der CHRONIJKEN: want het begint, met dezelvde woorden, welke

het ſlot van het tweede Boek der Chronijken uitmaken. — Voeg 'er by, dat EZRA, in deze geſchiedverhalen, zeer dikwijls van zich zelven, in den eersten perſoon ſpreke Kap. VII: 27, 28. VIII: 15, 21, 22, 24. IX: 3.

De uitzondering van den zeer geleerden HUET, verdient weinig opmerking. Zy is deze, dat EZRA de zes eerste Kapittelen niet kunne geſchreven hebbe, omdat hy toen nog in Babel verkeerde, en derhalven by de gebeurde zaken niet heeft kunnen tegenwoordig zijn. — Het is waer, onder de regeering van ARTAXERXES LANGHAND, is EZRA eerst uit Babylon, naer zijn Vaderland opgetogen Kap. VII: 1, en het gene 'er, ſedert het Edict van CYRUS, tot dien tijd toe, in Judæa was voorgevallen, heeft hy zelvs niet bygewoond. Maer zou hy daerom deze gebeurtenisſen, niet uit echte berichten, op leiding van Gods onfeilbaren Geest, hebben kunnen beſchrijven?

Wy houden daerom EZRA, voor den opſteller van dit Boek; maer wy ſchrijven hem ſlechts dit éene Boek toe, het welk zijnen naem draegt. — Onder de Apocryphe ſchrivten vind men nog het *derde* en *vierde Boek van* EZRA. Het *tweede* Boek van EZRA wordt 'er niet bygevoegd. De reden is deze, omdat de opſtellers van dat zoogenaemde *derde* en *vierde* Boek van EZRA, het Boek van NEHEMIA, als het *tweede* Boek van EZRA, beſchouwd hebben. Het was toch een oud gevoe-

len, het welk zelvs CHRYSOSTOMUS, ATHANASIUS en anderen hebben overgenomen, dat EZRA ook de opfteller ware van dat gefchrivt, het welk wy het Boek van NEHEMIA noemen. — Dan dat NEHEMIA zelvs, en geenszins EZRA, het laetstgemelde Boek gefchreven hebbe, zal ons in het vervolg nader blijken.

Wat nu het zoogenaemde *derde* en *vierde Boek van* EZRA aengaet; deze worden, met het hoogfte recht, onder de *Apocryphe* fchrivten gerangfchikt. De Joden hebben dezelve nooit, onder de Boeken van EZRA, en nog minder onder de Godlyke fchrivten geteld. Daerenboven men ontmoet in dezelve vele blijkbare verdichtzelen en ongerijmdheden.

In het zoogenaemde *derde Boek van* EZRA vinden wy meerendeels eene herhaling van die zaken, welke in het Canonieke Boek van EZRA voorkomen. Is het nu niet hoogst onwaerfchijnlyk, dat EZRA twee Boeken zoude gefchreven hebben, meerendeels van denzelvden inhoud? — Daerenboven is 'er vry wat verfchil, in deze en gene byzonderheden. — Voorts komen 'er eenige blijkbare verdichtfelen in voor. Hier toe behoort onder andere, het gene Kap. III: 5-12. verhaeld wordt van drie jongelingen, die lijvwachten waren van Koning DARIUS, en elkanderen een raedzel opgaven, wie de fterkfte ware; terwijl hy die de beste oplosfing gav, tot de hoogfte eer en waerdig-

heid zou verheven worden. Het schenken van eene zoo groote belooning hing alleen van den Koning af; en het is hoogst onwaerschijnlyk, dat de Koning eene zoo buitengewoone vergelding aen eene zoo geringe zaek, als het oplossen van zoodanig een raedsel, zou hebben vastgehecht. Wijders zou die jongeling, wiens oplossing de beste gekeurd werd, de Vorst ZERUBBABEL geweest zijn; en hiervan zou het gevolg geweest zijn, dat ZERUBBABEL in buitengewoone gunst geraekte, by den Koning DARIUS, en verlov verkreeg om, ter herbouwing van den Tempel, naer Jerusalem op te trekken. Maer dit is eene blijkbare onwaerheid; daer ZERUBBABEL, reeds in het begin der regeering van CYRUS, naer zijn Vaderland is wedergekeerd; en 'er geen den minsten schijn is, dat hy weder naer Babylonie of Persie zou gegaen zijn, veel min aldaer op nieuw een ampt aen 't Hov bekleed hebben.

Het zoogenaemde *vierde* Boek van EZRA is nog van eenen veel lateren oorsprong. De Schrijver spreekt veel te duidelyk van den HEER JESUS, zijne verschijning, en zijnen dood, dan dat men dit alles, als eene Voorzegging van EZRA, zou kunnen beschouwen Kap. VII: 28, 29. — Het verhael nopens het verbranden van alle de schrivten des Ouden Testaments, en de herstelling daervan door EZRA Kap. IV: 23. en XIV: 20-44, is gelijk wy reeds gezien hebben, een blijkbaer ver-

verdichtſel. —— Hoe ongerijmd is het gene Kap. VI: 49-52. verhaeld wordt, van de twee groote beesten *Behemoth* en *Leviathan*. —— Onze Nederlandſche Overzetters zeggen, in hunne *waerſchouwing aen de Lezers van de Apocryphe Boeken*, omtrent *dit* zoogenaemde *vierde Boek van* EZRA, met het hoogſte recht, „ dat het meest niet anders „ is, dan een geduurig verhael van verſierde „ dingen, die nooit geſchied zijn."

Wy gaen over tot

III. *Den Inhoud van* EZRAES *Boek.*

Het zelve is geheel Geſchiedkundig. — EZRA vervolgt hier de geſchiedenisſen van het Joodſche volk, welke in de Boeken der Koningen en Chronijken, met de gevangelijke wechvoering naer Babel, waren afgebroken: verhalende, hoe de Joden, uit de Babelſche gevangenis verlost zijn, door een zeer merkwaerdig beſtuur van Gods Voorzienigheid, die het hart van Koning CYRUS bewoog, om den Joden vryheid te geven, van naer hun land weder te keeren, en den Tempel te herbouwen; en hoe dit groote werk, in weerwil van eenen machtigen tegenſtand, gelukkig volvoerd zy.

De drie eerste verſen van het eerste Kapittel behelzen als het ware den Tekst, die, in dit Boek, nader wordt uitgebreid. Deeze drie eerste verſen zijn woordelyk het zelvde, met het ſlot

van het tweede boek der CHRONIJKEN; en behelzen een kort bericht van de vryheid, welke Koning CYRUS aen den Joden gegeven heeft, om naer hun Vaderland weder te keeren, en den Tempel te Jerusalem te herbouwen. — In het overige van dit Boek, wordt ons uitvoerig verhaeld, hoe de Joden, van deeze vryheid, hebben gebruik gemaekt.

'Er is derhalven, in de gewijde Geschiedenis, eene gaping van LIII jaren. — Behalven het gemelde slot, eindigt zy in het tweede Boek der CHRONIJKEN, met de slooping van Judaes Koningrijk, en de gevangelyke wechvoering der Joden naer Babel, door NEBUCADNEZAR. De Babylonische gevangenis duurde in 't geheel LXX jaren, 2 Chron. XXXVI: 21. Jer. XXIX: 1, 10; en van de lotgevallen der Joden, in 't laetste en grootste deel dezer gevangenis, na de verbranding van den Tempel, vinden wy, by de Heilige Geschiedschrijveren, geen het minste bericht. — Deze gaping hebben wy daerom, in onze uitbreidende verklaring, by Kap. I: 1-9, deels uit de ongewijde geschiedenis, deels uit de schrivten van JEREMIAS en DANIEL, kortelyk poogen aan te vullen.

Wy onderscheiden in dit Boek twee voorname Hoofddeelen.

I. Het verhael van den eersten optocht der Joden, die van de vryheid, door Koning CYRUS ver-

vergund, ten eersten gebruik gemaekt, en, onder het geleide van den Vorst ZERUBBABEL, en den Hoogepriester JOSUA, uit Babel, naer Jerusalem getogen zijn, om den Tempel te herbouwen, Kap. I—VI.

II. Het bericht van den tweeden optocht, door EZRA, onder de Regeering van ARTAXERXES LANGHAND, ondernomen, om den vervallenen Godsdienst te herstellen, Kap. VII—X.

I. In het eerste Hoofddeel ontmoeten wy:

א. De wederkeering der Joden uit de Babylonische gevangenis, Kap. I, II.

A. Het verlov van Koning CYRUS, tot dien merkwaerdigen optocht der Joden, vinden wy, Kap. I: 1-4.

B. De wederkeering zelve, Kap. I: 5-11.

C. De naemlijst der wedergekeerde Joden, Kap. II.

ב. Het gedrag en wedervaren der Joden, na de terugkoomst in hun Vaderland, Kap. III—VI.

A. Aenstonds maekte men eenen aenvang van den Tempelbouw, Kap. III.

A. De Brand-offer-altaer werd opgericht, Kap. III: 1-6, en

B. Vervolgens de grond gelegd van den Tempel zelven, Kap. III: 7-13.

B. Naderhand wisten de vyanden der Joden het zoo ver te brengen, aen het Persiaen-

ſche Hov, dat de Tempelbouw verſtoord wierd, Kap. IV.

C. Op aenrading evenwel van de Propheten HAGGAI en ZACHARIAS, begonden de Joden het werk van den Tempelbouw wederom te hervatten, Kap. V: 1, 2.

D. Koning DARIUS hiervan bericht ontvangen, en het bevelſchrivt van CYRUS, waerop de Joden zich beriepen, gevonden hebbende, gav aen den Joden vryheid, om het werk van den Tempelbouw voorttezetten, Kap. V: 3-17.

E. De Tempel werd voltooid en ingewijd, Kap. VI.

II. Onder ARTAXERXES LANGHAND trok onze EZRA mede op, naer zijn Vaderland, en herſtelde den vervallenen Godsdienst, Kap. VII-X.

א. De optocht van EZRA, uit Babel, naer Judea, wordt ons verhaeld, Kap. VII, VIII.

A. EZRA ontving eenen zeer merkwaerdigen givtbriev van den Perſiaanſchen Koning, Kap. VII.

B. Daerna begav hy zich op reis, met verſcheidene Joden, van welke de hoofden der Vaderen worden opgenoemd, Kap. VIII.

ב. Het gedrag van EZRA in zijn Vaderland, Kap. IX en X.

A. Vernomen hebbende, dat de Joden zich, door

door huwelyken, aen de Heidenen verzwagerd hadden, vernederde hy zich voor den hoogen God, met ootmoedige belijdenis van deze zonden, Kap. IX. en

B. Schafte deze ongeoorloovde Huwelyken geheel en al af, Kap. X.

IV. *Wat den ſchrijftrant aengaet.*

De ſchrijftrant koomt overeen, met dien, welken EZRA, in de beide Boeken der CHRONIJKEN, gehouden heeft. Hy volgt de orde der tijdrekening; beginnende met het verlov, het welk Koning CYRUS den Joden, die in Babel gevangen waren, gegeven heeft, om in hun Vaderland weder te keeren, en den Tempel te herbouwen, in het jaer 3468, Kap. I: 1-3. In het 6de jaer van DARIUS, zijnde het 3489^ſte^. na de ſchepping der waereld, werd de nieuwe Tempel voltooid en plechtig ingewijd, Kap. VI: 15. In het zevende jaer van ARTAXERXES LANGHAND, dat is het 3540^ſte^ na de ſchepping der waereld, toog EZRA uit Babel, naer Judea, Kap. VII: 8. — Toen CYRUS, in het eerste jaer zijner regeering, den Joden vryheid gav, om naer hun Vaderland weder te keeren, was 'er een groot getal dezer gevangenen, onder het geleide van ZERUBBABEL, naer Judea opgetogen Kap. II: 70. Ondertusſchen waren 'er nog zeer velen in Babel gebleven; die eerst wilden afwachten, hoe de

onderneming van ZERUBBABEL flagen zoude. Maer toen EZRA naer zijn Vaderland optrok was de Tempel reeds volbouwd; daerenboven werd dees uitnemende man, van Koning ARTAXERXES LANGHAND, ongemeen begunstigd, en door dien Vorst met zeer aenmerkelijke givtbrieven voorzien. Dit bewoog zeer vele Joden, die tot nog toe in Babel gebleven waren, om EZRA te vergezellen, en met hem naer Jerusalem op te trekken. EZRA reisde ongemeen spoedig; en met eene uitvoerige volmacht van ARTAXERXES LANGHAND voorzien, om alles te verrichten, het welk hy, ten dienste der Joden, zou noodig oordeelen, maekte hy aenstonds eenen aenvang, met het verval in den Godsdienst te herstellen, en de gemengde Huwelijken met de Heidenen aftefchaffen. —— De geheele gefchiedenis derhalven in dit Boek van EZRA vervat, beslaet een Tijdvak van 72 jaren.

V. *De tael van dit Boek.*

Alle de voorige Bijbelboeken zijn, in het *Hebreeuwsch* gefchreven, maer in dit Boek heeft EZRA zich ook gedeeltelyk van de *Chaldeeuwsche* tael bediend. — Met Kap. IV: 8. begint hy Chaldeeuwsch te fchryven, en daermede gaet hy voort, tot Kap. VII: 26. — Te weten, na den dood van Koning CAMBYSES, werden de Joden,

door

door hunne wederpartijders zwart gemaekt, by zijnen opvolger SMERDIS. De landvoogden van den Persiaenschen Koning, aen deze zijde van den Euphraet, schreven ten nadeele der Joden, aen den nieuwen Koning SMERDIS. In dezen briev bedienden zy zich, van de Chaldeeuwsche tael. Dezen geheelen briev lascht EZRA, in zijn verhael in, en hy geevt denzelven in de oorsprongelyke Chaldeeuwsche tael, Kap. IV: 8, en hy gaet in het Chaldeeuwsch voort tot Kap. VII: 26, alwaer wy de bevelschrivten der Persiaensche Koningen ontmoeten. — Door deze stukken, in het oorsprongelyk Chaldeeuwsch te geven, wilde EZRA het vermoeden ontwijken, als of dezelve, door het overzetten, iets verlooren hadden. Trouwens de Joden, die zoo lang in Babel verkeerd hadden, verstonden Chaldeeuwsch genoeg, om deze oorsprongelijke stukken, als mede het gene EZRA 'er tot nader verstand heeft ingelascht, te kunnen bevatten.

VI. *Het Godlyk gezach van dit Boek.*

De geloovwaerdigheid der geschiedenissen, welke in dit Boek verhaeld worden, heeft geen betoog noodig. — EZRA schreev over zaken, van welke hy de noodige kundigheden had. By de meeste is hy in persoon tegenwoordig geweest; en de zaken welke zijn voorgevallen, voordat hy

zelvs in zijn Vaderland gekomen was, kon hy, met alle zekerheid weten, uit de berichten van de opperhoofden der Joden, die 'er by tegenwoordig geweest waren. — Daerenboven schrijvt hy, over openbare en zeer merkwaerdige gebeurtenissen, welke niet eenen bepaelden persoon, maer het gansche volk der Joden raekten. Gebeurtenissen, welke, in dien tijd, algemeen bekend waren, niet alleen in het Joodsche land, maer ook door de geheele Monarchy der Persianen. Ook waren 'er blijvende gedenkteekenen van deze gebeurtenissen; zoo in de Jaerboeken der Persianen, als in de herbouwing van den Tempel, en de wederkeering der Joden in hun Vaderland.

Het Godlyk gezach van dit Boek, is altoos, zonder de minste twijffeling, erkend van de Joodsche Kerk. Het is, met de overige Heilige Schrivten, in eenen onverbreekbaren vervolglijst verbonden. De Godlyke JESUS heeft den Canon van het Oude Testament, door zijn onfeilbaer gezach, bevestigd; en daerom hebben ook de Christenen, schoon niets daer uit in 't Nieuwe Testament woordelyk aengehaeld wordt, dit geschrivt, als een Godlyk Boek, zonder eenig bedenken, met het hoogste recht, overgenomen.

pogingen hunner vyanden, van Gods waerheid in het vervullen zijner belovten; welke ongemeen geſchikt zijn, om ons geloov te verſterken.

VIII. *Uitlegkundige Schrivten.*

Behalven de algemeene verklaringen, over den geheelen Bijbel, welke reeds meermalen zijn opgegeven, weet ik niemand, die in onze tael, over het Boek van EZRA, geſchreven heeft.

VII. *De nuttigheden van dit Boek.*

Die zijn veelvuldig. Wy leeren uit dit Geschiedverhael.

A. Dat God zijne belovte, om de gevangene Joden, na verloop van zeventig jaren, wederom in het land van hunne ervenis te herstellen, allerblijkbaerst vervuld hebbe, Jer. XXIX: 10.

B. In de bevelschrivten der Persiaensche Koningen, welke hier in het oorsprongelyk Chaldeeuwsch voorkomen, konden de Joden onbetwistbare bewijzen vinden, van hun wettig herkregen eigendom aen hun Vaderland, uit het welk zy, door NEBUCADNEZAR, verbannen waren. Hier ontmoeten wy alle mogelyke gronden, uit welke zy hun recht op Palestina, tegen alle aenspraken der Samaritanen en andere vyanden, verdeedigen konden.

C. Uit de geslachtlijsten, welke hier zijn ingelascht, leeren wy allerduidelykst, hoe God de Stammen en Geslachten van zijn volk, in het midden van hun ballingschap en ellende, bewaerd, en onvermengd in wezen gehouden hebbe.

D. Ook ontmoeten wy Christenen hier zeer kennelyke proeven, van Gods byzondere voorzorg voor zijn volk, van het verydelen der

INLEIDING

TOT HET BOEK

VAN

NEHEMIA.

Dit Boek draegt den naem van NEHEMIA. — Wy dienen daerom kortelyk iets te zeggen, omtrend

I. *Den perſoon van* NEHEMIA.

In dit zelvde Boek leest men ook van eenen NEHEMIA, die een zoon was van AZBUK, een Overſte des halven deels van Bethzur, en die mede een gedeelte van Jeruſalems muur verbeterd heeft, Kap. *III:* 16. Dan deze is buiten allen twijffel onderſcheiden van onzen NEHEMIA, die de hoofdperſoon is in, en ook de ſchrijver van dit Boek, gelijk in het vervolg nader blijken zal. — Kap. VII: 7. en EZR. *II:* 2. lezen wy van eenen derden NEHEMIA, die, reeds ten tijde van CYRUS, onder het geleide van ZERUBBABEL, naer Jeruſalem, was wedergekeerd.

Onze NEHEMIA was een zoon van HACHALJA Kap. I: 1. Zijn verder geſlacht is in 't duister, evenwel is 'er geen twijffel aen, of hy was uit

een zeer aenzienlyk geslacht gesproten, naedien zijne voorouders te Jerusalem gewoond, en aldaer hunne eigene gravsteden gehad hadden, Kap. II: 3.

Toen CYRUS den Joden vryheid gav, om in hun Vaderland weder te keeren, was hy, buiten twijfel, nog niet geboren. — In het 7de. jaer van ARTAXERXES LANGHAND, of het 3540ste. na de schepping der Waereld, was EZRA in zijn Vaderland wedergekeerd, met eene uitgestrekte volmacht, om den Godsdienst en de burgerlyke Regeering te herstellen, EZR. VII: 1. Maer het was eerst in het 20ste jaer van den gemelden ARTAXERXES LANGHAND, dat NEHEMIA naer Judæa ging, met eene volmacht, om de hoofdstad Jerusalem te herbouwen; alwaer de muuren, poorten en torens nog even zoo verwoest lagen, als zy door NEBUCADNEZAR gelaten waren.

Trouwens voor zijn persoon had NEHEMIA het ongemeen wel in het land van zijne ballingschap. Hy was de *Schenker*, en behoorde derhalven tot de eerste Hovelingen, van den Persiaenschen Koning, Kap. I: 11. — Deze bediening was niet alleen zeer aenzienlyk, maer ook ongemeen voordeelig. Hy had zoo veele schatten overgegaerd, dat hy naderhand, als Landvoogd van Judæa, jaren achter een, van zijne eigene inkomsten, eenen zeer grooten staet voeren konde,

de, zonder het volk te bezwaren, Kap. V: 14-19. — Daerenboven gav de gemelde bediening hem het voorrecht, dat hy dagelyks den vryen toegang had tot den Persiaenschen Alleenheerscher, by wien hy het genoegen had in blakende gunst te staen.

Kap. VII: 66, 70. VIII: 9, en X: 1. wordt hy genaemd de *Hattirsatha*, dat is de Bevelhebber, of Koninglyke gevolmachtigde. — Toen hy, in het 20ste jaer van ARTAXERXES LANGHAND, naer het Joodsche land vertrok, om de Stad Jerusalem te herbouwen, kreeg hy den tijtel van *Landvoogd*; en dit ampt heeft hy, met alle trouw en yver, twaelv jaren lang, bekleed, Kap. V: 14. XII: 26. In het 32ste jaer van den gemelden ARTAXERXES, werd NEHEMIA weder naer het Persiaensche Hov opontboden, Kap. XIII: 6; maer daerna verwierv hy weder de vryheid, om naer Jerusalem te rug te keeren, alwaer hy verscheidene misbruiken verbeterde, welke, geduurende zijne afwezigheid, waren ingeslopen.

Onze NEHEMIA heeft het Joodsche volk uitnemende diensten beweezen, en daerin ongemeene proeven gegeven van zijnen blinkenden yver voor de eer van God en Godsdienst, zoodat hy zich vrymoedig, op zijn goed geweeten, beroepen durvde, Kap. V: 19. XIII: 14, 13.

Aen het Persiaensche Hov, het ampt van Koninglyken Schenker waernemende, hoorde hy,

uit den mond van eenige Joden, die van Jerusalem gekomen waren, met zeer veel ontroering, dat de ſtaet van Jeruſalem, en van zijn volk, in hun Vaderland, allerdeerniswaerdigst was. — Hy vond zich aenſtonds opgewekt, om, zoovcel in zijn vermogen was, ter verbetering toe te brengen. Hy verootmoedigde zich daer over voor God, met gebeden, vasten en geween. — 'Er deed zich ook ſpoedig, door het merkwaerdig beſtier der Godlyke Voorzienigheid, eene gewenschte gelegenheid op, voor NEHEMIA, om de belangen van zijn volk te bevorderen. De Koning vroeg hem naer de oorzaek van zijne treurigheid; en deze hebbende opgegeven, verzocht hy verlov, om naer zijn Vaderland te gaen, en de vervallen zaken aldaer te herſtellen. De Koning ſtond zijn verzoek gereedelyk toe, en voorzag hem van lastbrieven aen de Landvoogden, om hem, in zijne ondernemingen, te onderſteunen.

De Samaritanen, en verdere vyanden van het Joodſche volk, lieten wel niets onbeproevd, om NEHEMIA te dwarsboomen: maer hy liet zich, door hunne woelingen niet afſchrikken, noch door hunne listige aenbiedingen bedriegen. Hy zette zijn werk met zoo veel yver voort, dat de muuren van Jeruſalem binnen 52 dagen, geheel vernieuwd waren, en kort daerna zeer plechtig wierden ingewijd, Kap. VI; 15. — Hy ge-

gedroeg zich geheel onbaetzuchtig; hy leevde van zijne inkomſten, en voerde eene groote pracht, zonder het volk eenigermate te bezwaren, Kap. V: 14-19. — Hy verhinderde ook, dat de rijken de min vermogenden onderdrukten, Kap. V: 1-13. — Hy ſloeg, met EZRA den Schrivtgeleerden, de handen in één, om den Vaderlyken Godsdienst te herſtellen; hy droeg zorg, dat de Wet openlyk aen het volk voorgelezen en verklaerd wierd, Kap. VIII: 1-12, dat het Loovhutten Feest gevierd wierd, Kap. VIII: 13-18, dat 'er een plechtigen Vastendag gehouden wierd, Kap. IX, ja hy liet het ganſche volk het verbond vernieuwen met den HEER, Kap. X.

Nadat hy dit alles verricht, en de noodige ſchikkingen, op de bevolking van Jeruſalem gemaekt, en verſcheidene verordeningen, omtrent de Priesteren en Leviten, in den dienst van het Heiligdom, had vastgeſteld, Kap. XI en XII, vertrok hy, in het 32ſte jaer van ARTAXERXES LANGHAND, weder naer het Perſiaenſche Hov, Kap. XIII: 6.

Na verloop van eenigen tijd, keerde hy weder naer zijn Vaderland. Hy bevond, tot zijn gevoelige ſmert, dat 'er, geduurende zijne afwezigheid, verſcheidene misbruiken, en zelvs groote ongeregeldheden, waren ingeſlopen. — De Tempel was ontheiligd, in zoo ver zelvs, dat men aen TOBIAS, eenen bekenden vyand van het Joodſche volk, een vertrek van den Tempel,

tot zijn verblijv, wanneer hy te Jerusalem was, had ingeruimd. — Men had den Priesteren en Leviten, hunne inkomsten onthouden; zoodat zy den Tempeldienst verlaten, en zich naer het land begeven hadden, om hun bestaen, uit den Akkerbouw, te zoeken. — Ook werd de Sabbath, door het drijven van allerlei Koophandel, openlyk geschonden. — Eindelyk hadden zich de Joden wederom verzwagerd met de Heidenen. — Alle deze misbruiken schafte NEHEMIA af, en bracht eene gezegende Hervorming te wege. Kap. XIII. Welke aenmerkelyke diensten had derhalven NEHEMIA aen het Joodsche volk beweezen!

Omtrent den dood van dezen uitmuntenden man, kunnen wy niets met zekerheid berichten. — Volgens sommigen zou hy, tot op den tijd van ALEXANDER DEN GROOTEN, geleevd, en den hoogen ouderdom van 150 jaren bereikt hebben. — Dit is ten minsten zeer waerschijnlyk, dat hy tot in de regeering van ARTAXERXES MNEMON geleevd hebbe, omdat 'er Kap. XII: 10, 11, 22, van den Hoogepriester JADDUA wordt melding gemaekt; men vergelijke JOSEPHUS, *Antiq.* l. II. c. 8. — Maer indien NEHEMIA zoo lang niet geleevd had, zou men moeten stellen, dat de geslachtlijst der Priesteren, tot op JADDUA, Kap. XII: 11, door eenen anderen, van Gods Geest gedreven man, zy ingelascht.

II.

II. *De Schrijver van dit Boek.*

Dit Boek draegt dezen tijtel, *de geschiedenisſen van Nehemia, zoon van Hachalja*, Kap. I: 1. — Dat NEHEMIA zelvs deze geſchiedenisſen beſchreven hebbe, blijkt allerduidelykst, omdat hy, menigvuldige malen, van zich zelven in den eersten perſoon ſpreekt, Kap. I: 1, 11. II: 1. IV. 13. V: 6. VII: 2. XIII: 6, 31. — Het is derhalven eene dwaling van ſommige Oudvaders, dat EZRA ook dit Boek zoude geſchreven hebben. In de gemeene Latijnſche Overzetting, wordt het wel genaemd, het *tweede Boek van* EZRA, en hiervan daen is het, dat men de Apocryphe Schrivten, welke men op den naem van EZRA heeft uitgegeeven, het *derde en vierde Boek van* EZRA genaemd heeft. Maer 'er is een blijkbaer onderſcheid in den ſtijl, het verhael in dit Boek is veel duidelyker, dan dat in het Boek van EZRA, alwaer veel Chaldeeuwsch voorkomt.

Dan wy dienen kortelyk iets naders te zeggen, omtrent

III. *De Tael.*

'Er is die meenen, dat dit Boek oorſprongelyk in de *Chaldeeuwſche* Tael geſchreven zy, omdat 'er geen *Targum* over is; en het was zeker niet noodig eene *Chaldeeuwſche uitbreiding* te maken, over een

Boek, het welk oorfprongelyk in het Chaldeeuwsch gefchreven was. —— Dan ongetwijffeld is 'er eene *Chaldeeuwfehe uitbreiding* geweest over dit Boek, maer deze is verloren geraekt. Misfchien zal dezelve nog wel eens gevonden worden. Voor het jaer 1680 was 'er ook geen *Targum* over de Boeken der CHRONIJKEN, maer omtrent dien tijd is dezelve door BECKIUS aen het licht gebracht, en te *Augsburg* uitgegeven.

IV. *De Inhoud van dit Boek.*

Het Boek van NEHEMIA is geheel gefchiedkundig. — Het is een vervolg der gefchiedenisfen van het Joodfche volk, en begint daer het verhael van EZRA eindigt. — NEHEMIA geevt 'er een uitvoerig bericht in, van al het gene hy, ten nutte van zijn volk, verricht heeft; door het herftellen beide van den Burgerftaet en den Godsdienst.

Men kan in dit Gefchiedverhael twee Hoofddeelen onderfcheiden.

I. De Voorbereidfelen tot de verrichtingen van NEHEMIA in zijn Vaderland, Kap. I: 1—II: 10. en

II. Deze verrichtingen zelve, Kap. II: 11—XIII.

I. Wat het eerste aengaet.

א. De aenleiding tot dit alles, was het treurig ver-

verhael, het welk hy, aen het Perſiſche Hov, ontving, omtrend den deerniswaerdigen toeſtand van zijn volk, Kap. I: 1-3.

2. Dit bericht maekte hem op middelen bedacht, om den vervallenen ſtaet der zaken, in zijn Vaderland, met alle zijne vermogens te herſtellen, Kap. I: 4—II: 10.

A. Eerst wendde hy zich, in den gebede, tot God, Kap. I: 4-11.

B. Daerna tot den Perſiaenſchen Koning, Kap. II: 1-10.

A. By gelegenheid, dat ARTAXERXES LANGHAND hem vroeg naer de oorzaek van zijne treurigheid, gav hy den Koning het noodig bericht van zaken; met verzoek, dat hy vryheid hebben mogt, eenen keer naer zijn Vaderland te doen, om zijn vernederd volk te hulp te komen, en de hoofdſtad Jeruſalem te herbouwen, Kap. II: 1-5.

B. De Perſiaenſche Koning ſtond dit verzoek niet alleen toe, maer hy gav NEHEMIA lastbrieven mede aen de Landvoogden, om hem, in zijne ondernemingen, de behulpzame hand te bieden, Kap. II: 6-8.

C. NEHEMIA begav zich op reis, en kwam in zijn Vaderland voorſpoedig aen, Kap. II: 9, 10.

II. Zijne verrichtingen zelve, zoo geduurende zijn eerste, als tweede verblijv in zijn Vaderland, worden omſtandig verhaeld, Kap. II: 11—XIII.

ℵ. Geduurende zijn eerste verblijv, Kap. II: 11—XII.

A. Zoodrae hy te Jeruſalem gekomen was, beſchouwde hy, met eigene oogen, den vervallenen toeſtand der zaken, Kap. II: 11-15.

B. Hy moedigde vervolgens de aenzienlyken der Joden aen, om Jeruſalem, in weerwil van de boosheid der vyanden, met eenen ringmuur te verſterken, Kap. II: 16-20.

C. Het werk werd dadelyk begonnen, en gelukkig voleindigd, Kap. III—VII: 3.

A. Men begon, in eene geregelde orde, aen den opbouw van Jeruſalems muuren en poorten. Men arbeidde, met vereenigde krachten, elk ſloeg handen aen het werk, Kap. III.

B. Het werk werd, in weerwil van alle hinderpalen, welke NEHEMIA ontmoette, met allen yver voortgezet, Kap. IV—VI.

α. NEHEMIA verydelde de raedſlagen en pogingen der vyanden van buiten, Kap. IV.

β. Hy dempte de inwendige onlusten onder het volk, Kap. V.

γ. Hy

γ. Hy maekte de listige raedslagen der valsche schijnvrienden vruchteloos, Kap. VI.

C. Binnen korten tijd, werd het geheele werk voltooid, door het inhangen der poorten in de muuren van Jerusalem, en het instellen van behoorlyke wachten, Kap. VII: 1-3.

D. Nadat NEHEMIA de muuren van Jerusalem herbouwd had, maekte hy verscheidene nuttige inrichtingen, in den Burgerstaet en in den Godsdienst, Kap. VII: 4—XII.

A. Hy geevt eene nauwkeurige naemrol der Joden, die met ZERUBBABEL, naer hun Vaderland waren opgetogen, en groote milddadigheid aen 's HEEREN huis bewezen hadden, Kap. VII: 4-73.

B. Daerna verhaelt hy de nuttige inrichtingen, welke hy, in den Godsdienst en Burgerstaet, gemaekt had, Kap. VIII-XII.

α. In den Godsdienst, Kap. VIII—X.

a. Hy droeg zorg, dat de twee gewoone Feesttijden gevierd wierden, welke in de zevende maend invielen, Kap. VIII: 1-19.

𝔞. Het Feest des geklanks, op den

eersten van die maend, Kap. VIII: 1-13.

𝔟. Het Feest der Loovhutten, op den 15^den en volgende dagen, Kap. VIII: 14-19.

b. Ook liet hy, in die zelvde maend, eenen buitengewoonen Verbondsdag vieren, op welken het gansche Joodsche volk zich, op eene allerplechtigste wijs, verbond, om den HEER en zijnen dienst getrouw te blijven, Kap. IX, X.

β. Met opzicht tot den Burgerstaet, Kap. XI, XII.

a. Maekte hy de noodige schikking, zoo om de hoofdstad Jerusalem te bevolken, als om het platte land te doen bewoonen, Kap. XI.

b. Na eene geslachtlijst gegeven te hebben van de Priesteren en Leviten, die onder ZERUBBABEL waren wedergekeerd, en hunne nazaten Kap. XII: 1-26. verhaelt hy nog twee aenmerkelyke byzonderheden.

𝔞. Hoe de muuren van Jerusalem, op eene allerplechtigste wijs zijn ingewijd, Kap. XII: 27-43.

𝔟. Hoe hy zorg gedragen hebbe,

voor

voor het onderhoud der dienaren van het Heiligdom, Kap. XII: 44-47.

3. Na dit alles begav zich NEHEMIA naer het Perſiaenſche Hov: dan eenigen tijd daerna keerde hy weder naer zijn Vaderland, en ſchafte verſcheidene grove misbruiken af, welke middelerwijl waren ingeſlopen, Kap. XIII.

A. Tot het afſchaffen dezer ingeſlopene misbruiken behoorde:

A. De uitzetting der Heidenen, die zich onder het Joodſche volk vermengd hadden, Kap. XIII: 1-3.

B. De reiniging van een vertrek des Tempels, het welk, door de inwooning van TOBIAS, verontheiligd was, vs. 4-9.

C. De herſtelling der Leviten in hun ampt, vs. 10-14.

D. Het weeren der Sabbathſchennis, vs. 15-22.

E. De afſcheiding der vreemde wijven, vs. 23-29.

B. Hierop volgt het beſluit van het ganſche Boek, vs. 30, 31.

V. *Het Godlyk gezach van dit Boek.*

Aen de geloovwaerdigheid der Geſchiedverhalen, welke in dit Boek voorkomen, kan niemand,

met eenigen ſchijn van reden twijffelen. — De Geſchiedkundige waerheid rust op die zelvde gronden, als die van EZRAES Boek. — NEHEMIA was niet alleen tegenwoordig, by de gebeurtenisſen, welke hier verhaeld worden, maer hy was 'er de hoofdperſoon, en de voornaemſte Werkmeester van: alles geſchiedde onder zijn beleid en opzicht. Daerenboven, de gebeurtenisſen, welke NEHEMIA verhaeld heeft, waren in dien tijd algemeen bekend, niet alleen by de Joden, maer ook by hunne vyanden, en zelvs by de Perſianen.

Het Godlyk gezach van dit Boek is, door de Joden, met eene algemeene toeſtemming, altoos erkend; en wy Christenen nemen het, met het hoogſte recht, als een Godlyk Boek over, omdat het behoort tot den Canon van het Oude Testament, welken de onfeilbare JESUS bevestigd heeft.

VI. *De nuttigheden van dit Boek.*

Voor den Joden diende dit Boek, tot een vervolg op de geſchiedenis van hun volk. Vooral om de gedachtenis te bewaren der uitnemende weldaden, welke de HEER, door den dienst van NEHEMIA, aen hun volk bewezen had. Zy vonden 'er een zichtbaer bewijs in van Gods waerheid en trouw, in het vervullen zijner belovten, omtrend de herbouwing van Jeruſalem, en de herſtelling van den Joodſchen ſtaet; en dat door eenen hoop

van

van weerloze menschen, in weerwil van alle listige en vyandige aenslagen hunner vyanden.

Wy Christenen ontmoeten, in NEHEMIA, een alleraengenaemst leerbeeld, om, in alle moeilyke gevaren, onder het naerstig aenwenden van alle gepaste middelen, gelovig op God te vertrouwen, in de hoop op eene gezegende uitkomst. NEHEMIA was een recht Patriot, en een waer Vader des Lands. — Alle Overheden kunnen, uit zijn voorbeeld, leeren, hoe zy, onder gelovige gebeden tot God, niet alleen den tijdelyken welvaert van Land en volk bevorderen moeten, maer zich ook gedragen, als Voedsterheeren der Kerke; door Gods eer, en den bloeistaet van den Godsdienst, op alle mogelyke wijzen, te helpen bevorderen.

VII. *De Tijdrekening.*

Wat de *Tijdrekening* aengaet. — NEHEMIA kwam in zijn Vaderland, in het 20ste jaer der regeering van ARTAXERXES LANGHAND, dat is in het jaer 3553, na de schepping der waereld, Kap. II: 1. Na verloop van 12 jaren keerde hy terug, naer het Persiaensche Hov, in het 32ste jaer van den gemelden ARTAXERXES, dat is het 3565 na de schepping. — Hoe veel tijd 'er nu, tusschen den eersten en tweeden tocht van NEHEMIA

verlopen, als mede hoe lang hy, voor de tweedemael in Judæa verkeerende, aldaer gebleven zy, kunnen wy, met geene genoegzame zekerheid bepalen.

Hier eindigt de gewijde geschiedenis der Joden. — Er is derhalven, in het Bijbelsche Geschiedverhael, eene gaping, tusschen de laetste bedrijven van NEHEMIA, in het afschaffen der ingeslopene misbruiken, tot op de geboorte van CHRISTUS.

De zeer kundige Heer MOHR, die onder andere, in zaken de Chronologie betreffende, ongemeen bedreven is, heeft my een tijdrekenkundig Vertoog aengeboden, in het welk, niet alleen de gewijde verhalen der Boeken van Ezra en Nehemia, in hunne rechte tijdorde worden gebragt; maer ook kortelyk de volgende geschiedenissen der Joden, tot op de geboorte van CHRISTUS, naer de volgorde van den tijd, zeer oordeelkundig en geleidelyk worden voorgedragen. — Dit Vertoog zal men vinden, achter de *Inleiding* tot het Boek van ESTHER.

Voor het overige kan iemand, die omtrend de gewijde Tijdrekening nader onderrichting begeert, raedplegen met de Schrijvers, die, over dit stuk, met opzet gehandeld hebben; onder andere ook, met het werk van den Wel Eerwaerdigen CORNELIUS VAN RIE, *Naspeuring*

van

van Bijbeltijden, of Tijdrekenkundige Bijbel-Openingen, van Genesis, tot de Openbaring van Johannes 3 Deelen in Quarto. Een werk, het welk ik, als zeer uitvoerig en nuttig, by deze gelegenheid aenprijs.

VIII. *Uitlegkundige Schrivten.*

Onder de Nederlandsche Uitleggeren is 'er niemand, die, in het byzonder, over het Boek van NEHEMIA, geschreven heeft.

INLEIDING

TOT HET BOEK

VAN

ESTHER.

Dit Boek van ESTHER is wel zeer kort, maer nogtans zeer gewichtig. —— Tot het rechte verſtand daervan, hebben wy vry wat aen te merken.

I. Omtrend den *naem*;
II. Den *Inhoud*;
III. Den *Schrijver*;
IV. Den *tijd, wanneer de gebeurtenis hier vermeld, is voorgevallen*;
V. Het *Godlyk gezach*;
VI. Het *nut*; en
VII. De *Uitlegkundige Schriften.*

I. *De naem van dit Boek.*

Het Boek van ESTHER wordt dus genaemd, naer de Vrouw, welke daerin, als de hoofdperſoon voorkomt. — De verheffing van eene Joodſche maegd,

maegd, ESTHER geheten, gav aenleiding, dat de Joodſche Natie, van den geheelen ondergang, welken HAMAN beraemd had, op eene zeer merkwaerdige wijs bevrijd wierd.

Deze ESTHER was eene weeze, welke hare ouderen vroeg verloren had; zoodat zy, onder vreemden, zou hebben moeten omzwerven, indien MORDECHAI, haer bloedverwant, heur niet opgevoed, en onder zijne beſcherming genomen had. — Toen VASTHI, de Gemalin van Koning AHASVEROS, in ongenade vervallen en verſtoten was, werd 'er een aental van ſchoone maegden op gezocht, en in het Koninglyk Maegdenhuis geplaetst. Onder alle deze was ook ESTHER. De Koning vond, in deze ESTHER, zoo veel behagen, dat hy haer, tot zijne Gemalin, verkoos en plechtig inhuldigde.

Tot Koningin verheven, ontdekte zy, dat HAMAN, de eerste Staetsdienaer, van 's Konings vertrouwen, misbruik gemaekt, en op 's Konings gezach, een bevelſchrivt, door de ganſche Alleenheerſching had uitgegeven, dat de geheele Natie der Joden, op eenen bepaelden dag, ganſchelyk zou verdelgd worden. Dan, door hare voorſpraek by den Koning, wist zy dit onheil aftewenden, HAMAN den verdienden loon te doen ontvangen, en te bewerken, dat MORDECHAI, in zijne plaets, tot eersten Staetsdienaer verheven wierd; die in deze waerdigheid, het voor-

deel der Joodsche Natie, op alle mogelyke wijzen bevorderde.

II. *De Inhoud.*

Uit het gezegde, zal men genoegzaem kunnen opmaken, dat de inhoud van dit Boek allergewichtigst zy; behelzende niets minder dan een omstandig verhael, hoe Gods merkwaerdige Voorzienigheid zich, van de gemelde ESTHER, als een middel in zijne hand bediend hebbe, om voor te komen, dat de geheele Joodsche Natie, uit welke de beloovde Verlosser van het menschdom moest voortkomen, niet op eenen dag werd uitgeroeid, waertoe de eerste Staetsdienaer van AHASVEROS reeds, op Koninglyk gezach, de bevelschrivten allerwegen had uitgegeven.

Zie hier een kort begrip van deze merkwaerdige gebeurtenis, welke in dit Boek zeer omstandig verhaeld wordt.

By gelegenheid, dat Koning AHASVEROS een prachtig Feest gav, het welk vele dagen duurde, geraekte de Koningin VASTHI in ongenade. Honderd en tachtig dagen lang, onthaelde de Koning alle zijne Vorsten en Rijksgrooten, by beurten, zeer prachtig aen zijne tafel. Daerna gav hy, nog zeven dagen lang, maeltijden, aen alle de inwooners van Susan zijne Koninglyke Hovplaets. Middelerwijl onthaelde de Koningin VASTHI, aen

hare

hare tafel, de vrouwen van de Rijksgrooten, die aen 's Konings tafel vergast werden. — Maer dit prachtig Feest eindigde, op den laetsten dag, in treurigheid. — De Koning kreeg het in zijn hoofd, om VASTHI te laten roepen; opdat zy zich, in haer Vorstelyk gewaed en hare uitnemende schoonheid, aen zijne gasten vertoonen zoude. VASTHI weigerde te komen· en deze weigering werd, door den Koning, op aendrijven zijner geheime Raden, zoo hoog opgenomen, dat hy haer verstiet, en van hare waerdigheid ontzette. — By die gelegenheid werd 'er eene Wet gegeven, door alle de gedeeltens van AHASVEROS wijduitgestrekte Heerschappy, dat de vrouwen aen haren mannen in alles, zonder tegenspreken, zouden gehoorzaem zijn.

De Koning naderhand, door zijne Raedsheeren en Hovelingen opgewekt, om weder eene Gemalin te nemen, in de plaets van de verstotene VASTHI, werden 'er vele schoone maegden van alle kanten verzameld, en tot den Koning geleid. Onder alle deze was ook ESTHER; en de Vorst vond, in die Joodsche jongvrouw, zoo veel behagen, dat hy haer tot Koningin aenstelde, zonder dat men wist, dat zy uit het Joodsche volk afkomstig ware.

Niet lang daerna ontdekte MORDECHAI, dat twee Hovelingen een verraderlyk ontwerp, tegen 's Konings leven, gesmeed hadden; hy liet

het aen de Koningin, zijne Nicht ESTHER aendienen, met dat gevolg, dat de verraders, nae verdiensten, met den dood gestraft wierden. — Dit merkwaerdig voorval werd, in de Chronijken van het Koningrijk, ter gedachtenis aengeteekend, zonder dat MORDECHAI evenwel toen eenige belooning ontving

Vervolgens werd HAMAN, een Amalekiter van oorsprong, door den Koning verheven, tot zijnen eersten Staetsdienaer. Maer MORDECHAI weigerde hem het eerbewijs te geven, het welk de Koning hem had toegestaen; omdat de Amalekkers van God vervloekt waren. — Dit verbitterde HAMAN dermate, dat hy een ontwerp maekte, om de gansche Natie der Joden, op eenen bepaelden dag, geheel te verdelgen. Hy liet, door het gansche Koningrijk, een bevel uitgaen, dat elk de Joden verdoen zoude; en gav 'er vryheid by, om de goederen der Joden buit te maken. Dit bevel gav hy uit, op 's Konings naem, en met deszelvs zegel bekrachtigd. Daertoe had hy de toestemming van den Koning, die in hem een blind vertrouwen stelde, weten te verwerven, zonder dat de Koning eens wist, wat hy deed, of welk eene Natie HAMAN zijn gunsteling bedoelde.

Dit bevelschrivt veroorzaekte eene algemeene verslagenheid onder de Joden. — MORDECHAI liet ESTHER kennis geven van het gevaer, het

welk

welk haer volk dreigde, en op de beweeglykfte wijs aenfpooren, om, voor de Joden, by den Koning in te treden. — De onderneming was allergevaerlykst, omdat niemand, op levensftraf, ongeroepen voor den Koning verfchijnen mogt. ESTHER evenwel, nadat zy den HEER gebeden had, waegde het; en de onderneming gelukte. De Koning ontving haer minzaem, en voldeed aen haer eerste verzoek, om, met HAMAN, by haer ter maeltijd te komen. Voor als nog fprak zy niet van de zaek der Joden. Alleenlyk verzocht zy, dat de Koning met HAMAN, ook den volgenden dag, by haer ter maeltijd komen wilde.

HAMAN, uit het Paleis komende, zag weder, dat MORDECHAI hem het gewoone eerbewijs niet geven wilde, en werd daerover dermate verbitterd, dat hy befloot dien Jood te laten ophangen. Hy liet ook werkelyk de galg gereed maken. Maer nu werd de voorzorg der Godlyke Voorzienigheid, voor MORDECHAI en het Joodfche volk, allermerkwaerdigst. — De Koning kon des nachts niet flapen. — Dit gav aenleiding, dat hy zich de Jaerboeken van het Rijk liet voorlezen. — Juist las men den Vorst het geval van het verraed voor, het welk twee zijner Hovelingen tegen zijn leven gefmeed hadden, en het welk MORDECHAI ontdekt had. — Vernemende, dat MORDECHAI, voor dezen aenmerkelyken dienst, niet beloond was, nam hy des 's morgens, zoodra HAMAN ten Hove

verschenen was, den raed van dezen eersten Staetsdienaer in, vragende welk eene eer, zijns bedunkens, aen zulken persoon moest worden aengedaen, welken de Koning eene teken van zijne byzondere gunst geven wilde. — HAMAN, niets anders vermoedende, dan dat hy de bedoelde persoon ware, stelde een eerbewijs voor, het welk indedaed buitenspoorig was. — Zo dra had hy niet uitgesproken, of de Koning verklaerde, dat MORDECHAI de bedoelde persoon ware, en gelastte hem dezen man dat eerbewijs aen te doen, van het welk hy gesproken had. — Hoe ondraeglyk het ook voor dezen trosaert wezen mogt, aen MORDECHAI, voor welken hy reeds de galg had opgericht, zulk een buitenspoorig eerbewijs aen te doen, 'er viel geen ontslag op, 's Konings bevel moest gehoorzaemd worden.

Middelerwyl naderde de tijd, dat hy, met den Koning, by ESTHER, ter maeltijd komen moest. — Hoe weinig lust hy hebben mogt, evenwel moest hy eene vrolyke houding aennemen. — Maer nu werd zijn val voltooid. Toen het tweede gerecht op tafel was, ontdekte ESTHER aen den Koning, hoe bitterlyk zy bedroevd ware, over den ondergang van haer gansche volk, welken HAMAN voornemens was te volvoeren. — Zoo dra de Koning vernomen had, welk een misbruik 'er door HAMAN, van zijn blind vertrouwen, gemaekt was, werd hy woedende; en van eenen

Ka-

Kamerling hoorende, dat hy ook reeds eene galg voor MORDECHAI had opgericht, gelastte hy dat HAMAN 'er zelvs aen zoude gehangen worden. —

MORDECHAI werd, in de plaets van HAMAN, tot eersten Staetsdienaer aengesteld. — Vervolgens verzocht ESTHER van den Koning, dat HAMANS aenslag tegen de Joden, buiten uitvoering mogt gesteld worden. Maer het Edict, het welk HAMAN op 's Konings naem, had uitgegeven, mogt, volgens de Persiaensche Wetten, niet herroepen worden. Om derhalven de slagting der Joden, zooveel mogelyk, voor te komen, liet de Koning, door MORDECHAI, een tweede Edict uitgeven, uit kracht van hetwelk de Joden vryheid kregen, om zich, gewapender hand, te verdeedigen tegen allen, die op hen aenvielen. — De bepaelde dag gekomen zijnde, werd de zaek, door de Godlyke Voorzienigheid, dermate bestierd, dat de Joden allerwegen, over hunne vyande zegenpraelde; zelvs werd hun, op ESTHERS verzoek, binnen de hovplaets Susan vergund, om den volgenden dag, alle de zulken te verslaen, die nog op hun verderv loerden.

Ter gedachtenis van deze zeer merkwaerdige uitredding der Joden, stelde MORDECHAI een jaerlyksch Feest in, het welk, nog ten huidigen dage, van die Natie gevierd wordt.

Dit Boek behelst derhalven twee Hoofddeelen:

I. De Verheffing van ESTHER, tot Koningin van Perſien, Kap. I, II.

II. De verlosſing der Joden van den geheelen ondergang, welken HAMAN beraemd had, Kap. III – X.

I. In het eerste hoofddeel, ontmoeten wy:

א. De aenleiding tot de verheffing van ESTHER, Kap. I.

A. Koning AHASVEROS gav een prachtig en langduurig Feest, Kap. I: 1 - 9.

B. Op den laesten dag van dit Feest werd VASTHI, de toenmalige Koningin, verſtooten, en van hare waerdigheid ontzet, omdat zy weigerde een bevel van den Koning te gehoorzamen, Kap. I: 10 - 22.

ב. De verheffing van ESTHER zelve, Kap. II: 1 - 18.

ג. Deze verhooging van ESTHER gaf aenleiding, dat MORDECHAI, die haer had opgevoed, veel verkeerde in de Poort van het Paleis, en daerdoor een verraed ontdekte, het welk twee Hovelingen, tegen het leven van den Koning, geſmeed hadden, Kap. II: 19 - 23.

II. Deze verheffing van ESTHER diende, in den weg der Godlyke Voorzienigheid, om de Joodſche Natie, voor eenen geheelen ondergang te beveiligen, Kap. III – X.

א. De geſchiedenis zelve vinden wy, Kap. III – IX.

A. HAMAN, de byzondere gunsteling en eerste Staetsdienaer van den Perſiaenſchen Koning, had een beſluit genomen, om de geheele Joodſche Natie uit te roeien, Kap. III, IV.

A. De toeleg van HAMAN ontmoeten wy, Kap. III.

α. De aenleiding was, dat MORDECHAI hem het eerbewijs weigerde, het welk de Koning hem had toegeſtaen, Kap. III: 1-6.

β. HAMAN maekte werkelyke ſchikkingen, om zijn ontwerp ter uitvoering te brengen. Op 's Konings naem gav hy een bevelſchrivt uit, by het welk elk gevolmachtigd werd, om de Joden, op eenen bepaelden dag, te vermoorden, Kap. III: 7-15.

B. De gevolgen daervan worden ons opgegeven, Kap. IV.

α. 'Er heerschte eene algemeene verſlagenheid onder de Joden, Kap. IV: 1-3.

β. MORDECHAI liet de Koningin, door eenen Kamerheer, bewegen, om voor haer volk, by den Koning, in te treden, Kap. IV: 4-17.

B. De verydeling van HAMANS toeleg, en de uitredding der Joden, wordt ons omſtandig verhaeld, Kap. V — IX.

A. De pogingen van ESTHER, tot verlosſing van haer volk, vinden wy, Kap. V — VII: 4.

B. De gewenschte uitſlag, in den val van HAMAN, Kap. VII. 5 - 10.

C. De gevolgen van dit alles ontmoeten wy, Kap. VIII, IX.

A. De aenſtelling van MORDECHAI, tot eersten dienaer van Staet, in HAMANS plaets, Kap. VIII: 1, 2.

B. Het uitgeven van een nieuw bevel, om de uitvoering van het voorige, zoo veel mogelyk was, voor te komen, Kap. VIII: 3 - 17.

C. De zegeprael der Joden over hunne hateren, Kap. IX: 1 - 19.

D. De inſtelling van een jaerlyksch Feest, ter gedachtenis van deze merkwaerdige verlosſing, Kap IX: 20 - 31.

ג. Na dit alles, volgt het ſlot: in het welk een kort verſlag gegeven wordt van AHASVEROS grootheid, en MORDECHAIS loffelyke diensten, Kap. X.

III. *Den Schrijver.*

Wie de Schrijver geweest zy van dit Boek, kan met geene genoegzame zekerheid bepaeld worden. — Hieromtrent zijn zeer verfchillende gedachten. Sommigen denken aen EZRA, anderen aen NEHEMIA, nog anderen aen MORDECHAI. Volgens den Babylonifchen Talmud, zou dit Boek gefchreven zijn, door de mannen der groote Synagoge. MAIMONIDES houdt ESTHER voor de Schrijvfter.

Ons komt het gevoelen der gener, die MORDECHAI voor den Schrijver houden, het meest waerfchijnlyk voor: niet zoo zeer, omdat 'er Kap. IX: 20. ftaet, MORDECHAI *befchreev deze gefchiedenisfen*, het welk men alleen van het gebod, omtrent het jaarlyksch gedachtenis-feest, zoude kunnen verftaen; maer voornamelyk, omdat 'er niemand nader toe fchijnt geweest te zijn, dat MORDECHAI, die zoo zeer, in alle de verhaelde zaken, betrokken was. Ook beroept zich de Schrijver zeer dikwijls, op de gedenkfchrivten en jaerboeken van den Perfifchen Koning, tot welke niemand meerder toegang had, dan MORDECHAI, die, in de plaets van HAMAN, tot den post van eersten Staetsdienaer verheven was.

IV. *De tijd, wanneer de hier gemelde gebeurtenis zy voorgevallen.*

De zeer merkwaerdige gebeurtenisfen, welke in dit Boek vermeld worden, zijn voorgevallen, onder de regeering van eenen Koning, die AHASVEROS genaemd wordt, en die eene wijd uitgeftrekte heerfchappy voerde, van Indiën af tot aen Moorenland toe, over honderd zeven-en-twintig landfchappen, Kap. I: 1. — In het *derde* jaer van dezen AHASVEROS, werd het groote Feest gevierd, op den laesten dag van het welk VASTHI verftoten werd, Kap. I: 3, 5. In het *zevende* jaer zijner regeering, werd ESTHER tot Koningin aengefteld, Kap. II: 16. In het *twaelvde* van dien zelvden Koning, beraemde HAMAN zijn ontwerp, om de ganfche Joodfche Natie uit te roeien, het welk, door zijnen val, verydeld werd.

De groote vraeg is derhalven, wie was deze Koning AHASVEROS? — Deze vraeg is moeilyk te beantwoorden: te meer dewijl hier een zeer aenmerkelyk verfchil is, tusfchen mannen van grooten naem, en uitnemende verdienften. Sommigen denken aen den Medifchen Koning ASTYAGES, anderen aen CYAXARES den tweeden, den Oom, en naderhand den Schoonvader van CYRUS, die by DANIEL Kap. VI: 1. XI: 1. DARIUS *de Meder*, genaemd wordt. Sommigen hebben zelvs, ge-

gelijk de Ridder MARSHAM, twee ASTYAGESSEN onderſteld: van den eenen zou HERODOTUS en van den anderen zou XENOPHON ſpreken; de eerste dezer beide broederen zou Koning geweest zijn van Medien, en de tweede van Perſien, en de Gemael van ESTHER. — Nog anderen zoeken onzen AHASVEROS onder de Perſiaenſche Koningen, ſommigen in DARIUS HYSTASPES, ſommigen in XERXES, ſommigen in ARTAXERXES LANGHAND, ſommigen in ARTAXERXES MNEMON.

Het ſchijnt my hier eene voegzame plaets te zijn, om dit ſtuk eens met opzet te onderzoeken.

I. Laten wy eerst in het algemeen zien, of onze AHASVEROS onder de *Mediſche*, dan onder de *Perſiſche* Koningen, moete gezocht worden; en of derhalven de gebeurtenis, in het Boek van ESTHER beſchreven, voor, dan na de verlosſing der Joden, uit de Babyloniſche gevangenis, zy voorgevallen.

Om deze vraeg te beantwoorden, dienen wy de zaek wat hooger op te halen.

In het jaer 3398, na de ſchepping der waereld, het eerste der regeering van NEBUCADNEZAR over Babel, begon de LXX jarige gevangenis der Joden, in Babel. In het jaer 3401 nam NEBUCADNEZAR Ninive in, en daermede

nam de Assyrische Monarchy een einde. — Hierdoor wordt het Babylonische Rijk, met het Asſyrische, vereenigd, en van dezen tijd, wordt dat vereenigde Rijk, by HERODOTUS het Babylonische, en by XENOPHON ook het Asſyrische Rijk genaemd.

Dan dit Rijk der Babyloniers, met het welk het Asſyrische, onder denzelvden Koning, vereenigd was, is naderhand, door de Meders, overweldigd. — In het jaer 3433 deedt ASTYAGES, de Koning der Meders, met CYAXERXES den tweeden, zijnen zoon, en CYRUS zijnen kleinzoon, uit zijne dochter Mandana, die met CAMBYSES, den Vorst der Perſen, getrouwd was, den eersten aenval op de Babyloniers. — In het jaer 3445, toen NERIGLISSAR Koning was van Babel, ſtierv ASTYAGES; en het Koningryk der Meden kwam op zijnen zoon CYAXARES II, terwijl zijn kleinzoon CYRUS Koning werd van Perſien. — Deze CYAXARES *de tweede*, toenmaels Koning der Meden, vereenigde zich met zijnen Oomzegger, CYRUS den Koning van Perſien, om NERIGLISSAR, den Koning van Babel, den oorlog aen te doen, Jeſ. XIII: 17. Jer. LI: 11. — In het jaer 3466 nam CYRUS Babel in, en doodde BELSAZAR, den toenmaligen Koning van Babel, Dan. V. Hier mede nam de Babyloniſche heerſchappy een einde, en CYAXARES II. werd

werd nu Koning van Babel en Medien beide. Nu werd het Babyloniesch Rijk, in het Medische verzwolgen, en CYAXARES II, genaemd DARIUS *de Meder*, Dan. IV: 1.

Ten laetsten werd het gansche Medische Rijk, het welk zich nu uitstrekte over Assyrien, Babel en Medien, gebracht, onder de Alleenheersching van den Persiaenschen Koning. — CYRUS de Koning van Persien, had zich in het Huwelijk begeven, met de eenige dochter van zijnen Oom CYAXARES II, Koning van Medien. In het jaer 3468 stierv CYAXARES II, en daerdoor werd CYRUS de ervgenaem van het Mediesch Rijk.

Van hier begint de Persiaensche Alleenheersching, welke zich uitstrekte over Assyrien, Babylonien, Medien en Persien. — In het eerste jaer van CYRUS Alleenheersching eindigde de gevangenis der Joden in Babel, welke LXX jaren geduurd had, van 't einde van 3398 tot het begin van 3469.

Nu is de vraeg, of de gebeurtenis, in het Boek van ESTHER vermeld, voor de Babylonische gevangenis, dan na het eindigen van dezelve, zy voorgevallen? — Zo het eerste, dan moet AHASVEROS onder de Medische Koningen gezocht worden, en dan kan hy geen ander geweest zijn, dan CYAXARES II, anders genaemd DARIUS de Meder: want dees is de

eenigste geweest, onder de Medische Vorsten, die, nadat hy het Babyloniesch Rijk veroverd had, over de Joden te gebieden had. — Maer zo de zaek, na de verlossing der Joden, uit de Babylonische gevangenis, is voorgevallen, moet men AHASVEROS onder de Persiaensche Koningen zoeken, die de opvolgers van CYRUS geweest zijn.

Na de zaek op nieuws, naer ons beste vermogen, onderzocht te hebben, vereenigen wy ons met het laeste begrip; en meenen, dat AHASVEROS een der Persiaensche Koningen geweest zy, die de opvolgers geweest zijn van CYRUS, in wiens eerste jaer de Babylonische gevangenis geeindigd was: om de volgende redenen.

A. De gehele inhoud van ESTHERS Boek wijst ons duidelyk aen, dat AHASVEROS beide over de Persianen en de Meden geheerscht hebbe, maer zoodanig, dat de opperheerschappy in handen der Persianen ware. Overal hebben de Persianen den voorrang, boven de Meders, altoos wordt 'er eerst van de Persianen gesproken, Kap. I: 3, 14, 18, 19, maer zo lang als de Meden de overhand hadden, en de Persianen in eenige onderhoorigheid, onder hen stonden, worden de Meden voor de Persen gesteld, Dan. V: 28. VI: 9, 13, 16. Eenmael, het is waer, worden de Meders voor de Persianen geplaetst

plaetst, Kap. X: 2. daer gesproken wordt, van de *Chronijken der Koningen van de Meden en Persen.* Maer dit vorderde, in dat geval, de aert der zaken; omdat de Meders, in deze Alleenheersching, voor de Persianen gegaen waren: derhalven waren de geschiedenissen der Meders ouder, dan die der Persianen. De laeste waren slechts een vervolg van de eerste.

B. Ons tweede bewijs ontleenen wy, uit de Koninglyke Hovplaets. Deze was *Susan*, Kap. I: 2. III: 15. IV: 8. VIII: 14. Maer SUSAN was de Hovplaets der Persiaensche Koningen. De Medische Alleenheerschers hadden hun verblijv gehouden te *Echatana.* *Susan* nu was eene Stad in Elam, Dan. VIII: 2., en Elam was een landschap in Persien, van Medien onderscheiden, Jes. XXI: 2. Jer. XXV: 25.

C. AHASVEROS had zeven Vorsten tot zijne Raedsheeren. In de optelling dezer Raedsheeren, hebben de Persen weder den voorrang, boven de Meders, Kap. I: 14. Maer ware de Koning een Meder geweest van oorsprong, dan zouden de Raedsheeren, uit zijn eigen volk, buiten twijffel, den voorrang gehad hebben.

D. In dit Boek komen zeer vele Persiaensche namen voor. Onder welke men ook den

naem van ESTHER brengt, beteekenende een *ster van schoonheid.*

E. Ons voornaemste bewijs ontleenen wy, uit de wijduitgestrektheid van AHASVEROS heerschappy.

Deze Heerschappy, onder welke honderd zeven en twintig Landschappen behoorden, strekte zich uit *van Indien af tot aen Morenland toe*, Kap. I: 1. — Sommigen verstaen door *Morenland*, of, gelijk 'er in het oorsprongelyke staet, לכוש, *Cusch*, wel Arabie; maer deze naem wordt, in de Heilige Schrivt, ook zeer dikwijls aen Æthiopien gegeven, Jes. XVIII: 1. Ezech. XXIX: 10. XXX: 4, 5, 9, en andere plaetsen meer. En dat die naem, in ons geval, voor Æthiopien, moete genomen worden, bewijst het gezach van JOSEPHUS, en de vertaling der LXX Grieksche Overzetteren. — Nu heeft het Persiaensche Rijksgebied, volgens het getuigenis der oude Schrijveren, zich aen weerskanten zoo ver uitgestrekt.

Ook behoorden de *Eilanden der zee* onder het Rijksgebied van AHASVEROS, Kap. X: 2. — Volgens den gewoonen spreektrant der Heilige Schrivten, worden hier zekerlyk de Eilanden bedoeld in de Middellandsche Zee. Hieruit blijkt het nog duidelyker, dat *Cusch* of *Morenland* niet anders dan Æthiopien be-

tee-

teekenen kan; dewijl 'er, toen ter tijd, geene Oosterſche Vorſten geweest zijn, die de *Eilanden der zee* onder hun Rijksgebied hadden, dan zy alleen die over Egypte heerschten, het welk naest aen Æthiopien paelde.

Maer nimmer heeft het gebied van eenen Mediſchen Koning zich zoo ver uitgeſtrekt, als hier van AHASVEROS getuigd wordt.

Wy beſluiten, uit dit alles, dat onze AHASVEROS, onder de Perſiaenſche Koningen, de opvolgeren van CYRUS, moete gezocht worden; en dat de gebeurtenis, in dit Boek vermeld, na de verloſſing der Joden, uit Babels gevangenis, zy voorgevallen.

II. Maer nu is de tweede vraeg, welken Perſiaenſchen Koning, wordt hier, onder den naem van AHASVEROS bedoeld? — Wy, voor ons, denken aen ARTAXERXES LANGHAND, den vijfden opvolger van CYRUS, en die de Perſiaenſche Alleenheerſching in handen had, van het jaer 3533 tot 3579, en wiens regeering derhalven begon 65 jaren, nadat CYRUS den Joden vryheid gegeven had, om in hun Vaderland weder te keeren.

A. Laten wy deze ſtelling wat nader betogen.

A. Ons eerste bewijs is ontleend, uit het getuigenis van JOSEPHUS; die uitdrukkelyk verklaert, dat onze AHASVEROS de

Perſiaenſche Koning ARTAXERXES geweest zy.

B. Dit wordt bevestigd door de LXX Griekſche Overzetters, die de gebeurtenis mede, op den gemelden Koning, toepasſen.

C. Het gene van AHASVEROS verhaeld wordt, vinden wy in den gemelden Vorst ten duidelykſten bewaerheid. Dees had in de daed zulk eene wijduitgeſtrekte heerſchappy. — Zijn gebied ſtrekte zich uit, tot *Cusch*, Morenland, of Ethiopien. Ook heerschte hy, over eenige *Eilanden der* Middellandſche *Zee*: want Egypte was, in dien tijd, mede onder de macht der Perſianen. THUCYDIDES l. I. c. 104. — AHASVEROS lag eene ſchatting op de volken, welke onder zijn gebied behoorden, Kap. X: 1, en dit verhaelt ook STRABO van ARTAXERXES LANGHAND, *Geogr.* l. 15. Men vergelijke PRIDEAUX, *aeneenſchakeling der geſchiedenisſen van het O. en N. Testament.*

D. Volgens ons begrip kan men ook zeer gemaklyk verklaren, wat ARTAXERXES LANGHAND bewogen hebbe, om, onder het beleid van NEHEMIA, den Joden zulke groote voorrechten toe te ſtaen. Dit zal, door de voorſpraek van ESTHER en

MOR-

MORDECHAI, veroorzaekt zijn. — Langs dezen weg, kunnen wy ook voldoende redenen geven, waerom NEHEMIA die merkwaerdige aenteekening maekt, in zijn Boek Kap. II: 6., dat de Koningin *nevens den Koning Arthasasta zat, wanneer hy vryheid kreeg, om Jerusalem te herbouwen.* ESTHER zal hem, in dit geval, tot eene zeer machtige voorspraek gediend hebben.

E. Laet ik 'er eindelyk nog byvoegen, dat de dingen, welke, in dit Boek, verhaeld worden, op niemand der Persiaensche Koningen passen, dan alleen op ARTAXERXES LANGHAND.

CYRUS, de eerste Persiaensche Koning, die over zulk een wijd uitgestrekt gebied regeerde, is het zekerlyk niet geweest.

Op CYRUS volgde CAMBYSES; doch dees kan in het geheel in geene aenmerking komen, omdat hy slechts zeven jaren geregeerd heeft, maer Kap. III: 7. wordt reeds van AHASVEROS 12de jaer gesprooken.

SMERDIS verkreeg de Persiaensche Kroon, met bedrog, en bezat dezelve maer zeven maenden.

Daerna beklom DARIUS HYSTASPES den Persiaenschen Throon, en zat 'er op 36 jaren. Van dezen Koning verhaelt

HERODOTUS, dat zijne Gemalin ATOSSA heette, en dat hy ook eene maegd trouwde, met name ARTYSTONA. — Maer welk een blijkbaer onderſcheid is 'er, tusſchen de namen van AHASVEROS Gemalinnen, VASTHI en ESTHER, en tusſchen deze *Atosſa* en *Artystona*. Behalven dat HERODOTUS deze beide vrouwen beſchrijvt, als dochters van CYRUS, het welk, met geene mogelykheid, op ESTHER kan worden toegepast.

Op DARIUS HYSTASPES volgde XERXES, en regeerde 14 jaren. Op dezen zoude alles, het welk van AHASVEROS verhaeld wordt, vry wel pasſen; maer hy had eene vrouw, welke hemelsbreedte verſchilde van ESTHER. Volgens HERODOTUS was zy een Heidin, met name *Amestris*; van een ontuchtig levensgedrag, en zeer kwaedaertig: blijkens de wreedheid, welke zy pleegde aen de huisvrouw van *Maſistes*, den broeder van XERXES haren Gemael. HERODOTUS voegt 'er by, dat XERXES omtrent het negende jaer van zijne Regeering, al eenen zoon had, by *Amestris*, die huwbaer was; maer AHASVEROS is eerst, in het zevende jaer van zijne Regeering, aen ESTHER gehuwd.

Er blijvt derhalven niet anders overig, dan

dan ons te bepalen tot ARTAXERXES LANGHAND, die XERXES opgevolgd is, en 46 jaren geregeerd heeft. Verder dan dezen Vorst kunnen wy niet gaen, en AHASVEROS onder zijne opvolgeren zoeken: want JOSEPHUS zegt uitdrukkelyk, dat de Heilige Boeken der Joden, *tot op de regeering van* ARTAXERXES, beschreven zijn, *contra App.* l. 1. §. 8. Voor, *tot op de regeering van* ARTAXERXES, heeft EUSEBIUS, *tot op den* DOOD *van Artaxerxes*, Hist. Eccl. l. III. cap. 10. p. 103, 104. Derhalven kan het Boek van ESTHER niet geschreven, noch de gebeurtenis daerin vermeld, zijn voorgevallen, na den tijd van ARTAXERXES LANGHAND.

B. Dan 'er zijn eenige schijnbare bedenkingen, tegen de stelling, dat AHASVEROS de Persiaensche Koning ARTAXERXES LANGHAND geweest zy.

A. Vooreerst redeneert men, uit den ouderdom van MORDECHAI. — Deze MORDECHAI, zegt men, was onder die Joden, welke met JECHONIA, gevangelyk naer Babel werden wechgevoerd Kap. II: 6. — Maer deze gevangelyke wechvoering geschiedde in 3406. Derhalven zou MORDECHAI, indien men door AHASVEROS verstaen moet, ARTAXERXES LANGHAND,

in het 12de jaer van dien Vorst, toen hy eerste Staetsdienaer werd, offchoon hy als een kind in de wieg ware wechgevoerd, bykans 140 jaren zijn oud geweest. Want het 12de jaer van ARTAXERXES LANGHAND viel in het jaer 3545.

Dan wy antwoorden, dat niet MORDECHAI zelvs, met JECHONIA, gevangelyk naer Babel zy wechgevoerd. — De gewijde Gefchiedfchrijver zegt Kap. II: 5, 6, *Daer was een Jodisch man op de burcht Sufan, wiens naem was Mordechai, een zoon Jairs, des zoons Simei, des zoons Kis, een man van Jemini, die wechgevoerd was* enz. Nu kan men deze woorden, *die wechgevoerd was van Jerufalem* enz. ruim zoo voegzaem brengen, tot den laetstgemelden Kis, als tot MORDECHAI; en het geheele beloop der gebeurtenis vordert, dat men dezelve op die wijs opvatte. — Daerenboven kan MORDECHAI zelvs, in zoo ver gezegd worden, wechgevoerd te zijn naer Babel, voor zoo ver zijne voorouders gevangelyk wechgevoerd waren, en hy in de gevangenis geboren was, gelijk de Joden, die in hun Vaderland wedergekeerd waren, *de Gemeinte der wechgevoerden* genaemd worden Ezr. X: 8, offchoon de meesten, in de gevangenis geboren waren. Op foortgelijk eene wijs, zijn wy nog gewoon

woon te fpreken; en de nazaten der *Walen*, welke om den Godsdienst tot ons gevlucht zijn, nog *Refugiés* of vluchtelingen te noemen.

B. Ten tijde van ARTAXERXES LANGHAND, zegt men verder, was reeds een groot deel der Joden naer hun Vaderland wedergekeerd, en in het 20ste jaer van dien Vorst kreeg NEHEMIA vryheid, om de Stad Jerufalem te herbouwen Neh. II. Was nu de gefchiedenis, in ESTHERS Boek vermeld, onder ARTAXERXES LANGHAND voorgevallen, dan is het niet te begrijpen, dat 'er, in dit ganfche verhael, geene melding gemaekt worde, van de Joden, die naer hun Vaderland waren wedergekeerd, noch van de Stad Jerufalem.

Wy antwoorden.

α. Dat 'er zeer vele Joden verkozen hadden in Babel te blijven, die in alle de landen van den Perfifchen Koning verfpreid waren; en dat de Joden, in Palestina wedergekeerd, onder de algemeene benaming van *alle* de Joden begrepen waren, zoodat 'er van deze geene afzonderderlyke melding behoevde gemaekt te worden.

β. Dat de Joden in dien tijd, toen HAMAN het bevelfchrivt tegen de Joden uitgav,

nog dorpsgewijs in Palestina woonden. Dit geschiedde in het twaelvde jaer van ARTAXERXES Kap. III: 7, en in het 20ste van dien Vorst, kreeg NEHEMIA eerst vryheid, om Jerusalem te herbouwen. — Van deze Stad kon derhalven niet gesproken worden.

γ. Volgens ons begrip, laet het zich zeer wel ontwikkelen, gelijk ik reeds heb opgemerkt, dat ARTAXERXES zich, door de Koningin ESTHER, en den invloed van MORDECHAI, bewegen liet, om NEHEMIA de gemelde vryheid toe te staen.

C. Deze ARTAXERXES, vervolgt men, had EZRA eene uitgestrekte volmacht gegeven, om den Godsdienst in Judæa te herstellen, in het zevende jaer zijner Regeering Ezr. VII: 8, maer hoe is het te begrijpen, dat hy daerna, in zijn twaelvde jaer, zulk een onmenschelyk bevelschrivt, tegen de Joden liet uitgaen, dat zy alle zouden gedood worden.

Deze zaek zal men, uit het gene wy, in onze Uitbreidende verklaring, gezegd hebben, zeer gemakkelyk begrijpen kunnen. De Persiaensche Koning stelde een blind vertrouwen, in HAMAN, zijnen gunsteling en eersten Staetsdienaer. HAMAN sprak

van

van eene Natie, welke naer hare eigene wetten leevde, en hoogst gevaerlyk was voor de Alleenheerfching; verzoekende aen den Koning, dat hy zijne toeftemming geven wilde, tot het verdelgen van die Natie. Zonder te weten, welke Natie 'er bedoeld wierd, of 'er eens na te vragen, volmachtigde hy zijnen eersten Staetsdienaer, aen welken hy alles blindelings vertrouwde, om, onder 's Konings zegel, zulke bevelfchrivten uittegeven, als hy, ten meesten nutte van het Rijk, zou noodig oordeelen. — Dat de Koning, van HAMANS ware oogmerk, niets ontdekt hebbe, voor dat ESTHER het hem bekend maekte, zal niemand verwonderen, die weet, dat de Perfiaenfche Koningen als binnen hun Paleis zijn opgefloten, dat alles op de Staetsdienaren aenkome, en dat niemand, zonder den invloed der Hovelingen, by den Koning gehoor kunne krijgen. — Er waren 'er wel, onder de Hovelingen, die HAMAN geen goed hart toedroegen, gelijk de Kamerheer Charbona Kap. VII: 9; maer zoo lang HAMAN de hoogst begunftigde was by den Koning, durvde niemand 'er aen denken, om het eenigermate te laten blijken.

Wy gaen over, tot

V. *Het Godlyk gezach van* ESTHERS *Boek.*

Ook by dit ſtuk, zullen wy wat langer dan naer gewoonte moeten ſtilſtaen. — Er zijn 'er niet alleen onder de Deïsten, die dit verhael voor een verdichtſel verklaren, het welk, door de Joden, om den roem van hunne Natie te verheffen, in latere tijden zoude verdicht zijn; maer zelvs hebben 'er zich onder de Christenen zulken, van welke men het minst verwachten zoude, opgedaen, die het Godlyk gezach, ja zelvs de geloovwaerdigheid van dit Boek verwerpen.

De Utrechtſche Hoogleeraer J. A. VOS heeft dit ſtuk uitvoerig behandeld; en *de achtbaerheid en het gezach van het Boek van* ESTHER, in eene Academiſche redevoering 1775, uitnemend verdeedigd.

A. Laten wy eerst de *geloovwaerdigheid* van dit Boek betogen.

B. Daerna het *Godlyk gezach* bewijzen, en

C. Eindelyk eenige der voornaemſte bedenkingen oplosſen.

A. Ten betooge der *geloovwaerdigheid* van de geſchiedenis, welke in het Boek van ESTHER beſchreven wordt; beroepen wy ons op de volgende bewijsredenen.

A. Vooreerst, omdat 'er, in dit ganſche ge-

ſchied-

ſchiedverhael, niets het allerminste voorkomt, het welk ons voldoende redenen geevt, om aen de waerheid te twijffelen. — Men vindt 'er niets tegenſtrijdigs: alles komt zeer wel overeen, met de zeden, de gewoonten, de denkwijs van die tijden; als mede met de omſtandigheden, in welke de Joden toen verkeerden. — Enkele byzonderheden, welke ons, in deze tijden, en naer onze gewoonten, vreemd voorkomen, krijgen eene geheel andere gedaente, wanneer men met de gewoonten van dien tijd raedpleegt; gelijk wy, hier en daer, in onze Uitbreidende Verklaring hebben aengemerkt. — In het vervolg zullen wy 'er nog, met een kort woord, iets van zeggen.

B. De Geſchiedſchrijver gedraegt zich in alles, als een man die, van alle de omſtandigheden, volkomen onderricht was, en geen voornemen altoos had, om te willen bedriegen. Indien men MORDECHAI voor den Schrijver moet houden, gelijk hoogstwaerſchijnlyk is; dan was hy een der hoofdperſonen in deze gebeurtenis, die in dezelve, meer dan iemand, is betrokken geweest, en gelegenheid had, om alle de byzonderheden, in het begin, den voortgang, en het einde, met alle de drijfveeren en bedoelingen der perſonen, die 'er in te pas kwamen, nauwkeurig na te

gaen. — Wat zou de Schrijver bedoeld hebben, met het verdichten van zoodanig eene gebeurtenis? — De eer en den roem der Joodsche Natie, zal men zeggen — Maer dan moest dit verdichtsel, eerst in latere tijden, der waereld zijn in de hand gestopt; en JOSEPHUS zegt in de aengehaelde plaets uitdrukkelyk, dat alle de Heilige Boeken der Joden, onder welke ook dit van ESTHER behoorde, voor den dood van ARTAXERXES LANGHAND zijn opgesteld. — Zou nu een bedrieger, onder den gemelden Koning, hebben durven en kunnen verdichten, dat 'er, onder de Regeering van dien Vorst, zoodanig eene merkwaerdige gebeurtenis ware voorgevallen, van welke niemand eenige kundigheid had? zou hy de persoonen, tijden en plaetsen, zoo nauwkeurig hebben aengeteekend?

C. De Geschiedschrijver beroept zich op openbare gedenkstukken, en verzekert, dat alle deze dingen, in de Chronijken van het Persiaensche Koningrijk, waren aengeteekend. — Ook was het eene openbare zaek, welke voor niemand kon verborgen wezen, of 'er twee Koninglyke Edicten, het een door HAMAN, het ander door MORDECHAI, in alle de landschappen der Persiaensche Alleenheersching, waren uitgegeven dan niet.

D. JOSEPHUS bevestigt deze gebeurtenis, en ver-

verhaelt dezelve omſtandig, Antiq. l. XI. c. 8.

E. Eindelyk 'er is, tot op den huidigen dag, een openbaer bewijs voor de waerheid dezer gebeurtenis, in het *Purim Feest.* — De Schrijver verhaelt omſtandig, dat dit Feest, ter gedachtenis van der Joden verlosſing, zy ingeſteld; en, ter gedachtenis daervan wordt het, nog telken jaer, van de Joden plechtig gevierd. — In het tweede Boek der MACCABEEN Kap. XV: 36, 37. vinden wy uitdrukkelyke melding van dit Feest, ten tijde der overwinning op NICANOR behaeld; ook verzekert JOSEPHUS, dat dit Feest, by de Joden van zijnen tijd, gezettelyk onderhouden wierd.

B. Wat het *Godlyk gezach* van dit Boek aengaet.

De Joden hebben het altoos, als een Canoniek en Godlyk Boek, erkend en geëerbiedigd; gelijk het daerom ook, op het Feest Purim, 's jaerlyks pleegt voorgelezen te worden. Zelvs geven de Joden, aen dit geſchrivt, de naeste plaets aen de Boeken van MOSE; en hebben 'er zoo veel eerbied voor, dat zy in den Thalmud beweeren, ten tijde van den MESSIAS, zouden alle de Heilige Boeken worden afgeſchaft, uitgenomen de vijf Boeken van MOSE, en dat van ESTHER.

Onder de Heilige Boeken, welke de Joden

als Goddelyk eerbiedigden, en, volgens JOSEPHUS, door de Propheten, van MOSES af, tot het einde der regeering van ALEXANDER LANGHAND, geschreven zijn, behoort ook het Boek van ESTHER. — Maer dezen Canon van het Oude Testament heeft de onfeilbare JESUS, door zijn Godlyk gezach bekrachtigd.

C. En is nog overig, dat wy de geloovwaerdigheid en het Godlyk gezach van ESTHERS Boek, tegen de voornaemste bedenkingen, verdeedigen.

A. Tegen de *geloovwaerdigheid* van dit Geschiedverhael, zegt men.

a. Dat het ongeloovbaer zy, dat AHASVEROS eenen maeltijd zoude gegeven hebben aen alle zijne Rijksgrooten, die meer dan een halv jaer duurde. Dan men zal, in dit alles, niets vreemds vinden; wanneer men in aenmerking neemt, dat de oude Vorsten, in het Oosten, zeer groot vermaek schepten, om hunne macht en rijkdommen, door zulke maeltijden, te vertoonen. PLINIUS *Hist. Nat.* l. 33. c. 1. verhaelt van PTOLOMÆUS, den laetsten Koning van Egypte, dat hy duizend gasten, uit het leger van POMPEJUS, uit gouden drinkschalen vergastte. — Zal men 'er dan iets ongeloovbaers in vinden, dat AHASVEROS, alle zijne Hovelingen, Amptenaers, en

Stad-

Stadhouders, uit alle zijne landſchappen, by beurten willende vergasten, daertoe eenen zeer langen tijd beſteed hebbe. — Hiertoe worden zekerlyk verbazende onkosten vereischt; maer hoe groot was ook niet het inkomen van zulk eenen wijd gebiedenden Koning! De dichter ÆSCHYLUS noemt Perſien *een groote haven van rijkdommen.* XERXES had onnoemelyke ſchatten vergaderd, waervan ARTAXERXES LANGHAND de ervgenaem geworden is. — Voeg 'er by, dat de Perſianen, volgens de berichten der latere Reisbeſchrijveren, nog ten huidigen dage, de gewoonte hebben, om hunne plechtige Feesten, en vreugdemaeltijden, eenen langen tijd achter een, te houden.

β. Eene andere tegenwerping ontleent men, uit het ſtilzwijgen der ongewijde Geſchiedſchrijvers; die, van deze ganſche gebeurtenis, in het geheel geene melding maken. — Dan deze zwarigheid laet zich zeer gemakkelyk oplosſen, door deze aenmerking: dat de Geſchiedſchrijvers, die van de zaken van het Perſiaenſche Rijk melding maken, alleen Grieken zijn; en deze ſpreken 'er ſlechts zoo ver van, als zy eenigen invloed hadden op Griekenland: maer de gebeurtenis in ESTHERS Boek

verhaeld, had geen verband altoos met de zaken van Griekenland.

γ. Ons laetfte bewijs, voor de geloovwaerdigheid dezer gebeurtenis, uit de onderhouding van het Feest Purim ontleend, heeft de Ridder MICHAËLIS zoeken te verzwakken: zeggende, dat men uit het vieren van een Feest, ter gedachtenis van eene gebeurtenis, niet befluiten kan, dat zoodanig eene gebeurtenis werkelyk zy voorgevallen; dewijl de ware oorfprong van een Feest, door den tijd kan verdonkerd, en eene andere gebeurtenis, in de plaets der ware, kan ondergefchoven worden.

Dan dit is zeker, en dit onderftelt de redeneering van den Ridder zelven, dat 'er zoodanig een Feest, omtrend of niet lang na den tijd der ftaking van de Babylonifche gevangenis, zy ingefteld. — Maer nu heeft de ware oorfprong van dit Feest, het welk jaerlyksch gevierd wierd, niet zeer fpoedig, en althans niet voor den tijd van ALEXANDER *den grooten*, kunnen vergeten en verdonkerd worden. Toen ter tijd nu waren de Joden allerwegen verfpreid. Maer is het aennemelyk, dat de Joden, die allerwegen verfpreid waren, den waren oorfprong van dit Feest zouden vergeten hebben? is het

mo-

mogelyk, dat de Joden, niet alleen op éene plaets, maer door alle gewesten van den aerdbodem, eene gebeurtenis, als den oorſprong van dit Feest, zich zouden hebben laten wijs maken, welke nooit was voorgevallen?

De overige bedenkingen van minder aenbelang, zal men., uit het gene wy, in onze uitbreidende verklaring, hebben aengemerkt, genoegzaem kunnen oplosſen.

B. Tegen het Godlyk gezach van dit Boek, brengt men voornamelyk twee bedenkingen in.

α. Dat 'er van de namen van God in het geheel geene in gevonden worden. — Maer 'er zijn ook andere gewijde ſchrivten, in welke althans Gods eigen JEHOVAH, in het geheel niet voorkomt, gelijk de *Prediker* en het *Hooglied* van Salomo. — Ook ontmoeten wy, in dit geſchiedverhael, Godsdienstige bedrijven van vasten en bidden, in welke God, als de hoorer van het gebed, de beſtierer aller dingen, en de oorſprong van alles goeds, geëerbiedigd werd Kap. IV. En de Inſtelling van het Jaerlykſche Feest Purim was ingericht, om de gedachtenis der groote verlosſing, aen den Joden verleend, te bewaren, en Gode alleen daervan de eer te geven.

β. Sommige Kerkvaders hebben het Godlyk gezach van ESTHERS Boek niet erkend; gelijk ATHANASIUS, MELITO *de Sarder*, GREGORIUS *de Nazianzener*. — Maer, in het onderzoek naer het Godlyk gezach van een Boek des Ouden Testaments, komt het op het getuigenis der Joodſche Kerke aen, en niet op dat van den eenen of anderen Christen Kerkvader: en wat ook den gemelden Oudvaderen aenleiding moge gegeven hebben, om het Boek van ESTHER niet onder de Godlyke ſchrivten te rekenen, dit is ondertusſchen zeker, dat vele andere Kerkvaders, vooral van geen minder aenzien, gelijk ORIGENES, HIERONYMUS, AUGUSTINUS, en dergelijken, het Godlyk gezach van ESTHERS Boek ontwijffelbaer erkend hebben.

* * * * * *

Er is nog een *aenhangſel van* ESTHERS Boek voorhanden, begrepen in zeven Hoofdſtukken, die genoemd worden Kap. X tot XVI. maer dit wordt, met het hoogſte recht, onder de *Apocryphe* Boeken gerekend.

Trouwens, 'er komen verſcheidene zaken in voor, welke met het Geſchiedverhael, in ESTHERS Boek, blijkbaer ſtrijdig zijn. By voorbeeld Kap. XI: 2 wordt deze gebeurtenis gebracht, tot het tweede jaer van Koning ARTAXERXES, daer zy

in het zevende jaer is voorgevallen, Esth. II: 16. — Kap. XI: 1. wordt van PTOLOMÆUS en CLEOPATRA gesproken, die lang naderhand in Egypte geregeerd hebben. — Kap. XVI: 10, 12, 14. wordt HAMAN gezegd van Macedonischen oorsprong te wezen, daer hy middelerwijl een Amalekiter geweest is Esth. III: 1. — De droom van MORDECHAI Kap. X: 7. XI: 4. omtrend den strijd van twee groote draken, behoort kennelyk onder de verdichtselen.

VI. *Het nut van dit Boek.*

De Joden vinden in dit Boek een zeer kennelyke proev, van Gods byzondere voorzorg voor hunne Natie. — Door eene zeer merkwaerdige bestiering der Godlyke Voorzienigheid, werd het Joodsche volk bevrijd van den geheelen ondergang, welke zulk een veel vermogend Staetsdienaer van eenen machtigen Persiaenschen Koning, als HAMAN was, beraemd had. — Wy Christenen vinden 'er genoegzame gronden van bemoediging in, onder de grootste gevaren Wy zien 'er levendig in; de wisselvalligheid van aerdsche grootheid, van eer en gunst der menschen; en de rechtvaerdige straf van hoogmoed en onderdrukkinge. Wy leeren 'er uit, hoe God de nedrigen verhoogen kunne; daer eene weeze, tot Koningin van Persien, verheven wierd: en hoe Hy, die alle

dingen beſtiert, het kwaed op het onverwachtst kan afwenden, zelvs op zulken tijd, wanneer alle hoop op uitkomst geheel en al ſchijnt afgeſneden.

VII. *Uitlegkundige Schrivten.*

Onder de Uitlegkundige Schrivten, in welke dit Boek, in onze tael, opzettelyk verklaerd wordt, zijn de volgende de voornaemſte.

BURMAN, *Wet en getuigenis* 4°.

J. SMITH, *het Boek van Esther verklaerd en toegepast, in verſcheidene leerredenen* 4°.

P. BROUWER, *leerredenen over het Boek van Esther* 8°.

Y. VAN HAMELSVELD, *twee leerredenen over Kap. IX en X.* 8°.

J. VAN NUYS KLINKENBERG

Amſterdam.
den 27ſte November 1784.

TIJDREKENING

DER

B O E K E N

VAN

EZRA EN NEHEMIA,

En voords tot CHRISTUS GEBOORTE.

De Heilige geſchiedenis, in de Boeken der Koningen en der Chronyken vervat, eindigt met het einde van Israëls 70 Jarige Babyloniſche dienstbaerheid en gevangenis: dus is de verlosſing uit die gevangenis het beginſtek, van waer de tijdrekening dezer Boeken aanvang neemt.

We komen hier nu in een tijdvak, waar in de hulp der ongewijde geſchiedenisſen vereiſcht wordt, om de gewijde behoorlyk t'zamen te ſchakelen; maar waer in ook de ongewijde geſchiedenis zulk een trap van zekerheid begint te krijgen, dat we ons van hare hulp veilig bedienen kunnen. Hier in is zeker het byzonder beſtuur der hooge Voorzienigheid te erkennen: dat dezelve, aen de eene zijde, toegelaten heeft dat de geheele geſchiedenis der Waereld, voor de tijden van Cyrus, byzonder voor die van Nebucadnezar, en allerbyzonderst voor de tijden van Jotham en Achaz, in eene onherſtelbare verwarring gekomen is; op dat de Godlyke Openbaring alleen de eer hebben zoude, een zekeren tijdregel, van 's Waerelds aenvang af, te bezitten: maar evenwel, aen de andere zijde, gezorgd heeft dat, geduurende de gemelde tijden, de klaerheid toegenomen is, op dat de gewijde aan de ongewijde Historie zou kunnen verbonden worden; en dat de eerſte niet geheel eindigt, voor

dat de laetste, vooral door de Griekſche Schrijveren, voldoende zekerheid ontvangen heeft.

Ondertusſchen, dit maekt de taek, om van dat laetste gedeelte der Heilige geſchiedboeken een goede tijdrekening te geven, zeer moejelyk, voor iemand die niet tot de Geleerden behoort, en een vreemdeling is in de geleerde talen. Dan, daer mijne onderzoekluſt my gebragt heeft om, ook in dit ſtuk, mijnen arbeid ten dienste van dit Bijbelwerk te beſteden, heb ik zulks, ook nog in dit Deel, 't welk de Historiſche Boeken des Ouden Teſtaments beſluit, op my genomen; om, ſchoon tot hier toe weinig vorderingen in de Oude geſchiedkunde gemaekt hebbende, echter met hulp der Schrivten van geleerde mannen welke we in onze tael daerover bezitten, (*) het zoo ver te brengen als my mogelyk is; vertrouwende op de Godlyke hulpe, en aengemoedigd door de goedkeuring welke ik, op mijnen voorigen arbeid in dezen, van kundige mannen heb mogen vernemen.

Om dit in behoorlyke orde uit te voeren, dien ik eerst eene nauwkeurige bepaling te maken van de regeerjaren der Perſiſche Monarchen, van Cyrus tot op Alexander; om dan te kunnen bepalen welke onder die Perſiſche Vorsten 't zijn, die in Ezras en Nehemias Schrivten voorkomen; en dit gedaen hebbende, op deze grondſlagen mijne Tijdtafel te bouwen.

Het

(*) Om het onaengename en onduidelyke te vermijden, 't welk veroorzaekt wordt door geduurige aenhalingen van andere Schrijveren met de deelen en bladzijden hunner werken, en ook om geen eere aen te nemen welke my niet toekomt, bericht ik hier eens vooral, dat ik genoegzaam alles, wat in dit geheele ſtuk uit de ongewijde Historie voorkomt, ſchuldig ben aan de Nederduitſche Werken der geleerde Heeren SCHUTTE, VAN ALPHEN, VAN RIE, DU BOIS, SCHMIDT, PRIDEAUX, MARTINET, en ook eenigzins NEWTON, *Geſchiedenis der Oude Volken*; welke alle ik, met zoo veel vlijt en oordeel als ik daar toe beſteden konde, vergeleken heb. — De namen der oude Griekſche en Latynſche Auteuren, welke de bronnen zijn waer uit die geleerde mannen geſchept hebben, heb ik ook niet meer gebruikt dan daer 't my toeſcheen het niet wel te kunnen nalaten.

Het begin van Cyrus uitgebreide Monarchie, by den dood van Darius den Meder of Kyaxares II, heb ik ontegenzeggelyk bepaeld (VII. Deel bl. XCV-XCVIII.) te moeten gesteld worden omtrend den 1 *October* 3468. of J. T. 4178, zijnde in 't 212de Jaer van Nabonasser, het eerste der 61ste Olympias, en het 218de van Romes bouwing nae de telling van Varro.

Van dit begin af worden aen hem en zijne opvolgers gegeven de volgende Jaren.

	PTOLOMEUS	DIODORUS	
Cyrus, rest	7		
Cambyses	8		
De Magus	—	$0\frac{7}{12}$	
Darius Hystaspesz	36		Herod. 36 Ctesias 31
Xerxes	21	20	
Artabanus	—	$0\frac{7}{12}$	
Artaxerxes Langhand	41	40	
Xerxes II.	—	1	
Sogdianus	—	$0\frac{7}{12}$	
Darius Nothus	19	19	
Cyrus II.	—	—	
Artaxerxes Mnemon	46	43	Eusebius 40
Ochus	21	23	
Arzes	2	3	
Darius Codomannus	4	—	

Wanneer men de Jaren, welke beide deze Schrijvers hebben, van Xerxes tot Arzes, beide ingesloten, optelt, vindt men by elk 150 t'zamen, 't welk dus volmaekt uitkomt, en dit geheel getal ten sterksten bevestigt; te meer als men aenmerkt, dat Ptolomeus de telling der Nabonasser-Jaren, Diodorus die der Olympiaden gebruikt, en ze, niet tegenstaende dit, gelijk uitkomen. — Evenwel, in de byzondere getallen is hier en daer verschil; meest daer uitspruitende, dat Ptolomeus de tusschenvallende korte en niet gevestigde regeeringen overslaet, en dezelve by den voorgaenden of

volgenden voegt. — Om dit alles dan te vereffenen en juister te bepalen, dient men acht te geven, in 't gemeen op het beloop der geschiedenissen, in 't byzonder by Ptolomeus op de bygevoegde Eclipsen, welke van tijd tot tijd onverwrikbare merkpalen zetten, en by Diodorus op het begin der Olympische Jaren in 't midden van 't Juliaansche Jaer.

De beroemde Heeren VAN ALPHEN en SCHUTTE hebben op deze gronden hunne nadere bepalingen gebouwd, en zulks zoo nauwkeurig, dat ik weinig meer te doen heb dan de redenen hunner bepalingen zoo kort en klaer als doenlyk is t'zamen te trekken.

Ten aenzien der drie eerste Koningen heb ik reeds in 't VII. Deel bl. XCV — C, het noodige gezegd, en daer getoond dat dezelve op deze wijze moeten bepaeld worden:

CYRUS 6 J. 7 m. van 1 *October* 3468 tot 1 *Mai* 3475.
CAMBYSES 7. 4½ — van 1 *Mai* 3475 tot 16 *Sept.* 3482.
De MAGUS — 7 — van 16 *Sept.* 3482 tot 16 *April* 3483.

DARIUS HYSTASPESZOON begint dan halv *April* 3483. Dit zijn begin is aen wederzijde zeer nauw bepaeld. Het kan niet later zijn; wegens een Maenverduistering in zijn 31ste Jaer 3513, op den 25. *April* O. S. of 19 *April* N. S. Het kan niet vroeger zijn; deels om de nauwkeurige bepaling der voorige, alzoo men 8 Jaren moet hebben van Cyrus dood in de Lente 3475 af; deels om den Bijbel, die Ezra VI: 15 de 3 *Adar*, op welken dag de Tempel voltooid werd, brengt tot zijn 6de Jaer, en daerop vs. 16-18 de inwijing des Tempels, en vs. 19-22. de Paeschviering verhaelt, zonder 't minste blijk dat intusschen zijn 7de Jaer begonnen was; en dit Paesch-Feest begon s'avonds 13 *April* N. S.

Ik onderstel hier dat hy dezelvde is van wien Ezra spreekt, op grond der bewijzen welke ik daer van reeds gegeven heb, VII. Deel bl. XCIX, hierna zal ik pogen dit nader te staven.

In zijne regeering heeft men nog de kenmerken eener andere Maen Eclips in zijn 20ste Jaar, en de beroemde Veldslag by Marathon op den 5 *Octob.* of N. S. 29 *Sept.* 3513, in zijn 31ste Jaer.

Het einde zijner regeering wordt verschillend bepaeld. Ctesias geevt

geevt hem slechts 31 Jaren, dus tot in 't begin van 3514. — Volgens 't Arundellisch Marmer regeerde hy tot 3516 ingesloten, 28 Jaren sedert zijne inneming van Babel in 3488; maer volgens Ptolomeus storv hy eerst na 36 Jaren regeering in 3519 — Diodorus boek waar in de bepaling van zijnen dood moest te vinden zijn is vermist: Herodotus echter bevestigt Ptolomeus bepaling ten sterksten; door te verhalen dat Darius zich, na de nederlage zijner Veldheeren door die der Grieken by Marathon, 3 Jaren lang toegerust heeft om die op de Grieken te wreken, dus in 3414, 15, en 16; dat daerop, in 't vierde jaer na dien slag, ook de Egyptenaers van hem afgevallen zijn, bygevolg in 3517; dat hy daer op zijne Krijgstoerustingen tegen die beide vyanden verdubbeld heeft, en in 't 2de Jaar daerna, toen hy gereed was om eerst op de Egyptenaren los te gaen, gestorven is: 't welk dus zeer juist uitkomt in 't voorjaer 3519, zoo dat men zijne regeering volmaekt op 36 Jaren kan stellen tot *halv April* van dat Jaer, in 't 263ste van Nabonasser, eer 't 3de der 73ste Olympiade eindigde, volgens C. Nepos.

Xerxes zijn Zoon, volgde hem op — Nae de onderscheidene bepaling van Darius regeering zou die van zijn begin verschillen. Doch daer men weet, dat het een wet der Persianen was, dat de Monarch, ten oorlog trekkende, zijnen opvolger moest benoemen, kunnen daer uit al de genoemde verschillen zeer grondig worden vereffend, op deze wijze:

In 't voorjaer 3514, toen Darius zich toerustte om zijne nederlage op de Grieken te wreken, benoemde hy Xerxes tot zijnen opvolger, als zijn oudste Zoon uit Atossa de Dochter van Cyrus, welke hy ter Vrouwe genomen had toen hy den troon beklommen had, met voorbygang der drie Zoonen, by eene vroegere Gemalin verwekt eer hy Koning was. Van daer rekent Ctesias. — Deze aenstelling bevestigde hy, tegen de tegenstrubbelingen zijner andere Zoonen, in 3517, toen hy tegen de Egyptenaren zijne toebereidselen verdubbelen moest. Van hier rekent het Marmer. — Daer nu Xerxes uit dien hoofde deel had in die toerustingen tegen de Grieken, ja zijnen Vader sterk daer toe aenzette, wordt dit genoegzaem voldongen, daer door, dat Thucydides, Lysias, en Julianus zeggen, dat Xer-

xes zich 10 Jaren, en Justinus dat hy zich 5 Jaren, tegen de Grieken heeft toegerust. — De 10 Jaren, gerekend na den ſlag by Marathon, komen uit in 't laetst van 3523, toen Xerxes tegen de Grieken optrok, doch te Sardis overwinterde; en de 5 Jaren na Darius dood eindigen in 't Voorjaer 3524, toen Xerxes over den Hellespont in Griekenland viel; in welke tijdbepalingen alle groote Tijdrekenaers volmaekt overeenkomen, zoo dat men dit mag houden volkomen zekerheid te hebben.

Maer hoe lang Xerxes daarna geleevd en geregeerd heeft, daer over is weder groot verſchil: niet zoo zeer in de algemeene bepaling zijner regeerjaren, want alle oude Schrijveren komen overeen op 20 of 21 Jaren, welke dan zouden eindigen in 3539 of 3540; maer in de ſchikking der gebeurtenisſen, die, als men 't begin van Artaxerxes Langhand, die de Zoon en de Troonvolger van Xerxes was, omtrend dien tijd plaetst, niet wel kunnen vereffend worden, vooral niet de geſchiedenisſen van Ezra en Nehemia in de Heilige Schrivten. — Dit ondertusſchen is een ſtuk van 't uiterſte belang, als van 't welke de rekening van Daniels LXX Jaerweken volſtrekt afhangt. — Het is om die reden dat de groote H. van Alphen al zijne geleerdheid heeft in 't werk geſteld, om te beweeren dat het begin van Artaxerxes Langhands regeering reeds gezet moet worden in 't laetst van 3533, dus volkomen of ruim 6 Jaren vroeger; en dan moet Xerxes niet langer dan 14 of 14½ Jaren *alleen* geregeerd hebben. — De groote man ſchikt dit onder anderen met Diodorus zoo, dat hy dezen ſtelt, Xerxes 20 Jaren te kunnen begonnen hebben van de eerste aenſtelling tot opvolger, kort na den ſlag by Marathon: dit komt wel uit, en gaet gemaklyk, om dat by Darius Hystaspeſz dood een ſtuk van Diodorus geſchiedenis verloren is; maer dit kan de zwarigheid uit Ptolomeus niet wegnemen, dewijl die de 21 Jaren van Xerxes duidelyk doet volgen op de volle 36 Jaren van Darius, en dus op zijnen dood — van Alphen vindt zich dus hier genoodzaekt van Ptolomeus af te gaen; gelijk ook van Til doet, die Artaxerxes begin op dezelvde wijze rekent: doch mijn groote Schutte ontwijkt dit, door te ſtellen dat, geduurende die 6 Jaren, Artaxerxes Langhand met zijnen Vader Xerxes t'zamen geregeerd heeft

heeft, even als Xerxes 5 Jaren met zijnen Vader Darius; en lost vry voldoende de bedenkingen op, welke VAN ALPHEN van die ftelling wederhielden.

Hier in te willen vlechten op welk een wijze de gemelde Heeren VAN TIL, VAN ALPHEN, en SCHUTTE deze vroegere regeering van Artaxerxes Langhand bewezen hebben, zou ik hunne uitvoerige en keurige vertoogen geheel moeten overfchrijven. — De kracht van 't hoofdbewijs ligt kortelyk daer in: — Dat, volgens 't verhael van Thucydides, de vermaerde Themistocles, uit zijne Vaderftad Athene gebannen zijnde, na verfcheidene omzwervingen overftekende naer Jonië, vervallen is onder een deel der Atheenfche Vloot die Naxus belegerde; maer dit gevaer ontkomen zijnde, te Ephefe aen land kwam, en van daer eenen brief fchreev aen Artaxerxes, die korts Koning van Perfien geworden was — Dat dit beleg van Naxus zeer vast bepaeld is, tusfchen de bemagtiging van Ejon, omtrend het midden van 't Jaer des J. T. 4244, voor 't einde van 't 2de Jaer der 77fte Olympiade, en de groote Veld- en Zeeflag tusfchen de Atheners en Perfianen by den Eurymedon, in 't 3de Jaer dier Olympiade, dus in de laetste helvt van 't zelvde of eerste van 't volgende Jaer. — Dat bygevolg Artaxerxes Langhand reeds geregeerd heeft in dat Jaer 4244, zijnde 't Jaer der Schepping 3534, — en daer uit de Boeken van Ezra en Nehemia blijkt, dat zijne regeering, gefteld dat hy dezelve zy, by wien Nehemia fchenker was, omtrend de Joodfche maend *Chisleu* begint, dat men hem zijn begin moet geven omtrend *November* 3533. Want Ezra VII, komt de eerste maend *Nifan* en de volgende vijfde *Ab* in zijn zelvde 7de Jaer, en Nehem. I en II. de negende *Chisleu* en daer op volgende eerfte *Nifan* in zijn zelvde 20fte Jaer: en in 3552, toen dat 20fte Jaer begon, viel de eerste dag van *Chisleu* op den 16 *November* N. S; dus moet hy, tusfchen de 5de en 9de maend, en dewijl men zoo digt naer 3534 moet komen als mogelyk is, kort voor 't begin der 9de, gevolglijk omtrend 1 *November* 3533, zijne regeering begonnen hebben.

In de daed, dit bewijs is vry beslisfend, en wordt nog bekrachtigd door een reeks van bykomende omstandigheden. — Ik heb dezelve, uit de overal in de redeneeringen der gemelde Schrij-

 veren

veren verspreid voorkomende omstandigheden, by elkanderen nae de tijdorde verzameld; ten einde het geheele beloop der gebeurtenissen nae die orde in 't volle licht te stellen; en dit is de reden dat men mijne Tijdtafel hier omtrend zoo uitvoerig zal vinden, veel breeder dan anders, enkel betrekkelyk tot de Bijbelgeschiedenissen, zou noodig zijn.

Als dit dan het ware begin was van Artaxerxes Langhand, dan heeft hy, als men het gezach van Ptolomeus, en misschien ook Diodorus en anderen, niet verwerpen wil, gelijk ik ook niet gaerne doen zoude, met Xerxes zijnen Vader om en by 6 Jaren geregeerd; of zoo veel tijds minder als verloopen is met de beroerten, welke op 't vermoorden van Xerxes en zijnen oudsten Zoon Darius gevolgd zijn, waer voor ik by oude Schrijveren 7 maenden gesteld vinde; geduurende welke, eerst de moordenaer Artabanus zich den Troon eigende, maer door Artaxerxes Langhand, toen hy ook op Hem aanviel, doodgestoken werd, en daerna Artaxerxes beoorloogd werd door zijnen broeder Hystaspes, wien hy in een gevecht overwon, en toen eerst tot het geruste bezit des Rijks kwam. — Van hier nu geevt hem Ptolomeus 41 en Diodorus 40 Jaren. Dit eene jaer verschil zou kunnen komen, dat de eene van den dood van Xerxes, de andere 7 maenden later van de overwinning op Hystaspes, rekende: maer liever denk ik, dat ze beide van 't zelvde begin rekenen, en wel van 't laetste, dat is van Artaxerxes bevestiging op den Troon; en dat dan Ptolomeus den tijd van Xerxes II. en Sogdianus by hem voegt, welke Diodorus op zich zelve opgeevt; om datze beide aen Darius Nothus 19 Jaren geven: en dan zal Ptolomeus die 7 maenden van beroerte, welke Artaxerxes regeering voorgingen, by de 21 Jaren van Xerxes gerekend hebben, en Diodorus niet by zijne 20, waer uit ook dat verschil van 1 Jaer vereffend wordt.

Gaet nu deze schikking door, dan moet Artaxerxes, na 't overwinnen van Hystaspes, op den Troon bevestigd zijn in 't laetst van 3539 of van 't Nabonasser Jaer 283, of in 't begin van 't volgende; en dus Xerxes vermoord 7 maenden vroeger: en dan moet

de

de regeertijd van Xerxes II. en Sogdianus eindigen voor 't einde van 3580, of van 't Nabonasfer Jaer 324.

Om nu deze fchikking tot volkomenheid te brengen, moet men dit nog weten, dat Diodorus, en C. Nepos, het vermoorden van Xerxes door Artabanus brengen tot het 4de Jaer der 78fte Olympiade, loopende van de eerste volle maen na den langsten dag, zijnde toen 29 *Juni* 3539, tot 3540; dus kan men dit ten vroegsten ftellen in de helvt van *Juli* 3539, vallende nog in 't 283fte Jaer van Nabonasfer, 't welk, by Ptolomeus, Xerxes laetste is; en de 7 maenden van beroerte loopen dan tot halv *Februari* 3540, dus in 't voorst van 't 284fte Nabonasfer Jaer, toen Artaxerxes op den Troon bevestigd werd. — Hoe keurig komt dit uit met de fchikking van den Heer SCHUTTE; dat deze Vorst, nu even in 't Rijk bevestigd zijnde, doch volgens het ftraks bewezene in zijn 7de Jaer na zijn Troongenootfchap, van waer de Bijbel rekent, zulk eene gezegende verandering ten voordeele der Joden maekte, dat Ezra, voorzien met de allergunstigste aenbevelingen, zich op den 1 *Nifan*, zijnde in dat Jaer 9 *Maert*, met een aental Joden uit Babel naer Jerufalem begav. Ezra VII.

Xerxes heeft dan geregeerd, ten allerruimsten van omtrend *April* 3514. tot zijn dood halv *Juli* 3539. 25 Jaren 3 maenden; nauwer genomen, van zijns Vaders dood halv *April* 3519 tot zijnen dood, 20 Jaren 3 maenden; en ten allernauwsten, van zijns Vaders dood tot toen hy zijnen Zoon Artaxerxes Langhand Troongenoot maekte, 14 Jaren 6½ maenden; hebbende hy met dien Artaxerxes t'zamen geregeerd 5 Jaren 8½ maenden; doch zoo, dat de laetste de klem der regeering meest in handen had.

ARTAXERXES LANGHAND kan nu ook nader bepaeld worden. Zijn tweederlei begin heb ik nu vastgezet —— Wat zijn einde betreft; daer omtrend weten we dit zeker, uit Diodorus, dat hy geftorven is in 't 4de Jaer der 88fte Olympiade, loopende van *Juli* 3579 tot 3580, en nader uit Thucydides, dat zijn dood viel in 't 7de Jaer van den 27 jarigen Peloponefifchen Oorlog, tusfchen de Lacedemoners en Atheners. Die oorlog wordt door drie Eclipfen bewezen, dat begonnen is in 't vroege voorjaer

 3573,

3573, en wel voor den 21 of N. S. 15 *Maert*: dus moet zijn dood vallen voor *Maert* van 't gemelde Jaer 3580, dewijl in die maend reeds het 8ste Jaer van dien Oorlog begon; en nog nader zegt dezelve Thucydides, dat het nieuws van zijnen dood te Athene kwam *in den Winter*. Dus wordt zijn dood vry nauwkeurig bepaeld op 't einde des Jaers 3579, zijnde in 't begin van 't 324ste Nabonasserjaer. Ik stel geheel op 't einde, dan komt zijne geheele regeering uit op 46 Jaren 2 maenden; of van zijns Vaders dood 40 Jaren 5½ maenden, of allernauwst van zijne bevestiging in 't Rijk 39 Jaren 10½ maenden.

Xerxes II. zijn eenige echte Zoon, volgde hem op, ik stel 1 *Januari* 3580, doch werd kort daer na omgebragt door zijnen bastaert broeder

Sogdianus; en deze weder niet lang daerna door zijnen broeder, mede een bastaert, Darius Nothus. De meesten geven aen Xerxes 2 en Sogdianus 7 maenden: Ctesias bepaelt het ten nauwsten op 1½ en 6½ maenden; en daer deze de Geneesmeester was van Artaxerxes Mnemon, die 20 Jaren daerna op den Troon kwam, en hy dus deze omwentelingen zelve beleevd heeft, volg ik hem hier veilig.

Dan heeft Xerxes II. geregeerd tot halv *Februari*, en Sogdianus tot het einde van *Augusti*, des Jaars 3580.

Darius Nothus begint dan omtrend 1 *September* 3580. Hem worden eenparig 19 Jaren regeering toegeeigend: doch deze moeten zeer ruim zijn; want hy heeft beleevd het einde van den Peloponesischen Oorlog, welke op den 24 of N. S. 18 *April* 3600 by 't slechten der muuren van Athene inviel, in 't laetst van 't 4de Jaer der 93ste Olympiade; en is zeer kort na dien vrede gestorven, dus ten allervroegsten in 't begin van *Mai*, en niet later dan *Juni*, want toen begon het volgende Olympisch Jaer, en toen eindigde het regeeringsjaer van den Athener bewindsman Alexias, in 't welk Athene, in den uitersten nood gebragt, de vrede van de Lacedemoniers verkreeg. Als men dan zijnen dood stelt op 1 *Mai* 3600, heeft hy ten minsten geregeerd 19 Jaren 8 maenden.

Ar-

Artaxerxes Mnemon of Heugvast, zijn oudste Zoon, volgde hem toen. Aen dezen geeft Ptolomeus 46, Diodorus 43, en Eusebius slechts 40 Jaren. — De twee eerste beginnen van denzelvden tijd: doch daer tegen worden, aen den volgenden Koning Ochus, door Ptolomeus 21, Diodorus 23, en door anderen 26 Jaren toegeschreven; dus eenparig aen beide t'zamen 66 à 67 Jaren. Om dit zoo veel als doenlyk is t'zamen overeen te brengen, dient men te onderstellen, dat Mnemon, in 't derde Jaer voor zijnen dood, aen zijnen Zoon Ochus deel aen de regeering gegeven hebbe, en daer door zijn Ptolomeus en Diodorus vereffend — Eusebius is reeds een Christen Schrijver, dus van veel later tijd. Men mogt denken ook hem met de anderen te kunnen vereffenen, door te stellen dat hy Artaxerxes begin later zou rekenen. Zijn broeder Cyrus II, was, reeds voor zijns Vaders dood, geholpen door voorspraek zijner Moeder, mededinger naer den Troon: Artaxerxes Koning geworden zijnde verschoonde zijn leven; maer pas vrygelaten, en tot Landvoogd van Lydie aangesteld zijnde, vatte hy de wapenen tegen zijnen broeder op, en deze oorlog liep eerst ten einde in 't Jaer 3603. toen Cyrus geslagen werd, en zelve in dien slag sneuvelde: zoo dat, van dit Jaer af, toen Artaxerxes eerst ten volle in 't Rijk bevestigd was, Eusebius zijne 40 Jaren zou gerekend hebben, tot dat hy, in 't derde voor zijnen dood 3643, zijnen Zoon Ochus deel in de regeering gav. — Evenwel, hy schijnt ook van Darius Nothus dood af te rekenen: dus blijvt niet overig dan, of een schrijvfeil te stellen, of te denken dat, 6 Jaren voor Mnemons dood, nog iets anders, ons onbekend, gebeurd zy, 't welk reden gav om aen Ochus toen een begin van regeering toe te schrijven; die dus, even als we ook by het begin van Xerxes gezien hebben, langs drie trappen op den Troon zou gestegen zyn.

Maer 'er is 'er nog eene, zeer verschillende, bepaling van Plutarchus; die aen dezen Artaxerxes 94 levens en 62 regeerings jaren geevt. — Indien 't eerste, dan moet hy reeds geboren zyn in 3551, zynde 't 18de Jaar der regeering van Artaxerxes

Lang-

Langhand zijnen Grootvader; en die kan, dewijl hy de oudste Zoon was van Xerxes Koninglyk bed, ten allervroegsten geboren zijn in 3515, zoo dat hy dien kleinzoon zou gekregen hebben flechts 36 Jaren oud zijnde: dit is wel zeer mogelyk, echter vry gedrongen; te meer daer Darius Nothus niet de wettige maer de bastertzoon van den eersten Artaxerxes was. — Neemt men 't aen, dan kan men Darius Nothus geboren ftellen omtrend 3533, juist toen Langhand door Xerxes tot mederegent verheven werd, en dan was hy omtrent 47 Jaren toen hy Koning werd, en 67 Jaren toen hy ftorv. — Dit kan alles nog aengaen: maer de 62 regeerjaren van dezen Artaxerxes Mnemon hebben meer zwarigheid. — Men zou gemaklyk kunnen zeggen, dat zijn Vader Nothus hem in zijn 3de regeerjaer reeds deel aen 't Rijksbeftuur gegeven hebbe: maer daer tegen maekt de Heer van Alphen, niet zonder reden, deze zwarigheid; dat Cyrus niet ligt zou ondernomen hebben naer de Kroon te ftaen, indien zijn Broeder reeds 16 Jaren met zijnen Vader geregeerd hadde. — Ik twijfel dus aen 't eene zoo wel als aen 't andere.

Hoe dit zy; de 46 Jaren van Mnemon, hem door Ptolomeus gegeven, zouden, vol geweest zijnde, moeten eindigen in 't Jaer 3646, maer hier is reden om, gelijk de tijd van Darius Nothus verlangd moest worden, dezen Mnemon en zijne opvolgers te verkorten. Ptolomeus geeft hem 46 Jaren.

Ochus 21 —

Arzes 2 —

is t'zamen 69 Jaren.

Diodorus geeft aen hem 43 Jaren, aen Ochus 23, en Arzes 3, zou ook te zamen 69 Jaren maken; doch van den laetften zegt hy, dat die *in zijn derde Jaer* door Bagoas met vergiv is omgebragt; dit toont reeds eene vermindering; maer nog meer blijkt die uit het duidelyk gekenmerkt begin van den laetften Perfifchen Koning Darius Codomannus. Deze is ten Troon gekomen zeer kort voor dat Philippus, Koning van Macedonien, Vader

van

van den grooten Alexander, omgebragt werd; en dit was in 't voorst van 't 1ste Jaer der 111de Olympiade, omtrend *September* 3668, dus kan Darius Codomannus niet later zijne regeering begonnen hebben dan omtrend 1 *Augusti* 3668; en dit is, na het even zeker bepaelde begin van Artaxerxes Mnemon, op omtrend 1 *Mai* 3600, niet meer dan 68 Jaren 3 maanden. Deze kan ik dus onder die 3 Koningen niet beter verdeelen dan op deze wijze:

Artaxerxes Mnemon 45 j. 6 m. tot 1 *Nov.* 3645. Dit komt zeer juist uit op 't einde van 't 389ste Nabonasser Jaer, want het 390ste begint op den 20 of NS. 15 *November*: en dan kan men denken dat hy omtrend *Mai* 3643, toen hy 43 Jaren geregeerd had, 2½ Jaren voor zijnen dood, zijnen zoon Ochus tot Troongenoot gemaekt hebbe.

Ochus kan men dan geven, van zijns Vaders dood af, 20 J. 6 m. tot 1 *Mai* 3666. zijnde juist 23 Jaren, van het zoo even onderstelde Troongenootschap afgerekend. En voor

Arzes of Arogus, blijven dan 2 j. 3 m. tot 1 *Aug.* 3668, zoo dat hy in zijn derde Jaar omgebragt is. Zie daar de beste tijdkaveling, welke hier, by gebrek van vastere merkpalen, kan gemaakt worden.

Darius Codomannus, de laetste ongelukkige Persiaensche Koning, begon dan zijne regering, gelijk gezegd is, omtrend 1 *Augusti* 3668. Tegen hem trok de groote Alexander op in 't Jaer 3670, in welk Jaer de eerste slag by de rivier Granicus voorviel, waer in Alexander den Persischen Veldheer Memnon overwon, en zoo over die rivier in Persien trok. In 3671 wilde Memnon den Oorlog in Griekenland overbrengen, maar sneuvelde; waarop in 't zelve Jaer omtrend *Octob'r* de tweede veel zwarere Veldslag voorviel in de engten by Issus, waer in Darius leger geheel verslagen werd: en waerop, in 't volgende Jaer 3672, Alexander, na Tyrus en Gaza veroverd te hebben, op Jerusalem aentrok, maer door den Hoogepriester Jaddua, die in zijn plechtgewaed voor hem verscheen, bewogen werd niet alleen af te

trek-

trekken, maar ook den Joden groote gunsten toe te staan: voords overwon hy Egypte in 't Najaer van 't zelve Jaer omtrend *November*, op 't einde van 't 416de Nabonasser Jaer, en hier schijnt Ptolomeus, die een Egyptenaar was, het einde der 4 Jaren van Darius Codomannus, en 't begin der Griekfche Monarchie van Alexander te rekenen; schoon hy beter had mogen rekenen van den allervreeslykſten veldslag by Arbela, voorgevallen in 't 2de Jaer der 112de Olympiade, den 2 *October* O. S. of 27 *Sept.* N. S. 3673, waer in het nieuw op de been gebragte ontzaglyke leger van Darius ten eenemael vernield werd, en hy zelve te nauwernood zijn leven bergde, en na welken de vermaerde hoofdstad Persepolis geplunderd werd, en 't geheele Persische Rijk in Alexanders handen viel. De ongelukkige Darius heeft echter nog geleevd tot in 't 3de Jaer der 112de Olympiade, loopende van *Juli* 3674 tot 3675. in welk hy, nogmaals een kleiner leger te veld gebragt hebbende, wederom geslagen, en eindelyk door verradery van Bessus doorschoten werd. Sommige brengen dit laetste, 1 Jaer en eenige maenden na den slag by Arbela, dan zou zijn dood vallen in 't begin van 3675, maer waerschijnlyker stellen andere zulks in *Juli* 3674. en dan heeft Darius 6 Jaren, van zijn begin afgerekend.

Aan den grooten ALEXANDER geevt Ptolomeus 8 Jaren, loopende van 't begin des 417de Nabonasser Jaers, toen hy Egypte overmeesterd had, tot het einde van 't 424ste, vallende in *November* 3680. Indedaed ik heb gevonden, door Fransche geleerden, zijnen dood als zeker bepaald op den 19 *Juli* van dat Jaer; evenwel de Heeren van ALPHEN en SCHUTTE bewijzen vry duidelyk, dat de dag, op welken die waerelddwinger, die geesfel der volken, tot zijne aerde wederkeerde, was op den 22, zijnde N. S. 17 *Mai* des volgenden Jaers 3681. of J. T. 4391, dus moeten de 8 Jaren zijner Monarchie, in welke hy steeds bezig was geheel Asie aen zich te onderwerpen, tot 8½ Jaren verlengd worden. Ik zeg *zijner Monarchie*; want als Koning van Macedonie, gelijk

hy oorspronkelyk was, heeft hy, van den dood zijns Vaders Philippus af, als men rekent van halv *September* 3668, geregeerd 12 Jaren 8 maanden.

Zie hier dan op deze gronden een Tijdtafel der Persische Monarchen, met insluiting van den Griekschen Alexander.

				J. M.	J. M.
	Cyrus, na de verovering van Babel 1 *Nov.* 3466 tot den dood van Kyaxares II. . .		1 *Oct.* 3468	1-11	8-6
	——— van daar tot zijn dood.		1 *Mai* 3475	6-7	
	Cambyses	tot	16 *Sept.* 3482	. . .	7-4½
	De Magus.	tot	16 *April* 3483	. . .	0-7
	Darius Hystaspesz. alleen.	tot	16 *April* 3514	31-0	36-0
	——— ——— met Xerxes.	tot	16 *April* 3519	5-0	
20 3	Xerxes alleen. . . .	tot	1 *Nov.* 3533	. . .	14-6½
	——— ——— met Artaxerxes Langhand. .	tot	16 *Juli* 3539	5-8½	46-2
	Artabanus en verdere beroerten.	tot	16 *Feb.* 3540	0-7	
40 6½	Artaxerxes Langhand alleen.	tot	1 *Jan.* 3580	39-10½	
	Xerxes II.	tot	16 *Feb.* 3580	. . .	0-1½
	Sogdianus.	tot	1 *Sept.* 3580	. . .	0-6½
	Darius Nothus. . . .	tot	1 *Mai* 3600	. . .	19-8
	Artaxerxes Mnemon, in krijg tegen Cyrus II. . .	tot	1 *Mai* 3603	3-0	45-6
	——— alleen. . .	tot	1 *Mai* 3643	40-0	
23 0	——— met Ochus. .	tot	1 *Nov.* 3645	2-6	
	Ochus alleen. . . .	tot	1 *Mai* 3666	. . .	20-6
	Arses of Arogus. . .	tot	1 *Aug.* 3668	. . .	2 3
	Darius Codomannus, tot Alexander Egypte overwonnen had. . . .		1 *Nov.* 3672	4-3	5-2
8 6½	——— tot den slag by Arbela, welke de ondergang was der Persische Monarchie.		27 *Sept.* 3673	0-11	
	Alexander de Groote, van daer af tot zijn dood. .		17 *Mai* 3681	. . .	7-7½
				te zamen	214-6½

Hier voor heeft Ptolomeus, van Cyrus tot Alexander beide ingesloten, 215 Jaren, zoo dat dit zeer wel uitkomt; en als men

van

van deze mijne tafel aftrekt de eerste 1 J. 11 m. van Cyrus, en de laetste 7 J. 7½ m. van Alexander, dan blijvt, voor de duuring der Persiaansche Monarchie, juist 205 Jaren; van den dood van Kyaxares II. op 't einde van *September* 3468. tot den slag by Arbela op 't einde van *September* 3673. — Men ziet, ondanks de verschillen der oude Schrijveren over het begin en einde van eenige dezer Koningen, echter telkens zulke in 't oogloopende overeenkomsten, dat dezelve genoegzaem zijn om aen deze duuring van dat Rijk eene volkomene zekerheid toe te eigenen.

I I.

Dit dus afgehandeld zijnde, ga ik nu tot onderzoek van mijn tweede stuk; welke dezer Persische Koningen 't zijn, van welke in de Heilige Boeken van EZRA en NEHEMIA gesproken wordt.

De schriftuitleggers en tijdrekenaers zijn hier voornamelyk in tweën verdeeld. Veele, ja de meeste verstaan

Cambyses, door Ahasueros Ezra IV: 6.
Den valschen Smerdis, door Arthasasta Ezra IV: 7. 11. 23.
Darius Hystaspesz, door Darius Ezra IV: 5, 24. V: 6, 7. VI: 1, 13, 14, 15.
Artaxerxes Langhand, door den anderen Arthasasta Ezra VI: 14, VII: 1, 7, 11, 12, 21. VIII: 1. en in 't geheele Boek van Nehemia.

wordende alleen Xerxes dan overgeslagen; als onder wiens regeering niets omtrend het Joodsche Volk gebeurd is, 't welk Gods Geest noodig oordeelde aen de Kerk na te laten: ten ware men hem, met velen, hield voor Ahasveros in de geschiedenis van Esther; in welk geval men denken zou kunnen, dat Ezra die schoone gebeurenis, als reeds zoo nauwkeurig door Mordechai beschreven, zal overgeslagen hebben. — Vervolgens zijn echter deze uitleggers nog verdeeld over Darius den Persiaen, die Neh. XII: 22. voorkomt, waer voor de ééne Darius Nothus, de andere Darius Codomannus houdt.

Deze

Deze ſchikking is, altans tegenwoordig, de meest gewoone; en wordt ſterk verdeedigd door de meeste Schrijveren, welke ik heb kunnen gebruiken, vooral door den voortreffelyken Hoogleeraar H. VAN ALPHEN: gelijk ze ook door den Hoog Eerw. Auteur van dit Bijbelwerk gevolgd is. — En men heeft reeds uit mijne Verhandeling in 't VIIde Deel bl. XCIX, kunnen zien dat ik daer toe overhelde. — Indedaed dezelve is zoo eenvouwig en natuurlyk, zoo geregeld afloopende, beandwoordt zoo volkomen, aen al de Bijbelplaetſen en geſchiedenisſen welke hier in aenmerking komen, geeft eene zoo volmaekt uitkomende rekening van de beroemde zeventig Jaerweken van Daniël, en wordt door zoo weinige wezenlyke zwarigheden gedrukt, dat men zich byna verwonderen moet dat 'er, zelvs groote Mannen, gevonden worden, die nu nog eene andere willen vasthouden.

Deze ſchikking wordt ook, tot Darius Hyſtaspesz ingeſloten, begunſtigd door Joſephus, die hier zeker een der beste getuigen zijn zoude; maar 't is jammer dat hy vervolgens met de Perſiſche Koningen onbegrijpelyk in de war is. ——— Xerxes is bij hem Ezras en Nehemias Arthaſasta; (maer van Xerxes kent niemand een 32ſte Jaer) — Artaxerxes Langhand houdt hy voor Esthers Ahasveros. — Vervolgens ſpreekt hy, met voorbygang van Darius Nothus, van eenen Jongeren Artaxerxes, zijnde zekerlyk Mnemon; en van dien komt hy ten eerſten op Darius Codomannus: zoo dat wy hier met hem niet kunnen te recht komen.

Die andere ſchikking is die van den doorluchtigen SCALIGER, in voorigen tijd door veelen gevolgd, en welke nu nog laetst verdeedigd is in 't Tijdrekenkundig werk van den geleerden C. VAN RIE, die, het werk van VAN ALPHEN gebruikt hebbende, evenwel, tegen deszelvs bewijzen aen, de gedachte van SCALIGER (wien hy over 't geheel meest ſchijnt te volgen) gepoogd heeft te ſtaven; wel met meest dezelvde redenen op welke VAN ALPHEN reeds had geandwoord (trouwens die groote man bezat eene hoedanigheid welke hem in mijne achting allergrootst maakt; te weten, de gevoelens welke hy afkeurt, met de redenen van der-

zelver voorstanders, nae waerheid en in derzelver allersterkst en voordeeligst licht voor te dragen); maer hy heeft echter, met veel arbeid, geleerdheid, en oordeel, die redenen zoo aennemelyk gemaekt, dat men erkennen moet geen bekwamer verdeediger van dat stelsel mogelyk te zijn.

Dewijl ik gaerne ten vollen overtuigd ben, eer ik een gevoelen omhelze of afkeure, heb ik de moeite genomen zijne schikking, (welke echter eenigzins van die van SCALIGER verschilt) zoo kort als mogelyk is, t'zamen te trekken; en ten einde elk die met eenen opslag over zie, zal ik ze hier kortelyk voorstellen.

„ In Cyrus derde Jaer 3471, (*) werd de Tempelbouw ge„ stremd, en is gestoord gebleven onder Cambyses, die om deze „ reden door Ezra niet genoemd wordt, als ook niet de valsche „ Smerdis." Dezen, oordeelt hy, is geheel onvoegzaem door Ezra bedoeld te achten: om dat hy niet alleen, als een onwettig Koning, door Herodotus en Ptolomeus overgeslagen, en zijnen korten regeertijd onder Cambyses gerekend wordt; maer om dat hy ook zou overgeslagen worden Dan. XI: 2. alwaer Xerxes als de *vierde* Persische Koning wordt aangemerkt, daer hy, dien valschen Smerdis medegerekend, de *vijfde* zijn zoude. — (Doch daer op kan tweezins geandwoord worden: of dat de nadruk valle op 't woordjen *staen*, als eene bevestigde regeering aanduidende, en dus op dien Magus niet passende; of dat men de telling beginne, niet na Darius den Meder, die Kap XI: 1. slechts tusschen beiden in den verleden tijd inkomt, maer na Cyrus zelven, tot wiens derde Jaer, volgens Kap X: 1. de geheele Prophetische openbaring Kap X—XII. behoort, en dan is Xerxes indedaed, onder Cyrus opvolgers, de *vierde* met insluiting van den Magus. — En wat het

(*) Ik stel hier de Jaren na de Schepping volgens *mijne* rekening; want de Heer VAN RIE rekent 12 à 13 Jaren meer, stellende het eerste Jaer der Christen-telling op 't Jaer des Schepping 4017, 't welk ik reken 4004. —— Voords, hoewel ik dien geleerden Schrijver hier tegenspreke, en in meer opzichten van hem verschille, houd ik, over 't geheel, my ten volle aen de aenprijzing van den Auteur, hier voor bl. XXXV.

het overige betreft: met al de kortheid en onwettigheid zijner regeering, kan daer in zeer wel gebeurd zijn 't gene Ezra IV: 7–23 verhaald wordt. Dat hy daer den naem *Arthasasta* voert, is geen grooter zwarigheid dan 't is dat de geleerde VAN RIE, Darius Hystaspesz, die by niemand ooit anders dan *Darius* heet, houdt voor *Ahasueros* Ezra IV: 6, en als dat geen wezenlyke zwarigheid is, dan is de allersterkste reden die er is, om Ezras Darius voor *Nothus* te houden, te weten, om dat het een Darius moet zijn die tusschen twee Arthasastas komt, haren klem kwijt).

„ Ahasueros Ezra IV: 6. is dan Darius Hystaspesz; en deze is „ ook dezelve die onder dien naam in Esthers geschiedenis voor- „ komt. (Dit laetste beweert hy met redenen die op zich zelven „ vry wat zeggen). ——— Deze, in plaets van den Magus, op „ den Troon gekomen zijnde, schreven de Vijanden der Joden, om „ den nieuwen Koning ten eersten tegen hen in te nemen, een „ aenklagt tegen hen; waer door de verhindering duurde tot zijn „ 12de Jaer ingesloten, dus tot 3495; waer op hy, na den on- „ dergang van Haman, door middel van Esther en Mordechai, „ tot gunstiger gedachten van de Joden gebragt zijnde, zijn ver- „ bod introk, en de bouw in de overige 24 Jaren zijner regeering, „ en voords onder 't geheele Rijk van Xerxes, dus tot 3540, „ voortging; die daerom ook overgeslagen wordt."

„ Artaxerxes Langhand komt, niet dan na Xerxes dood in „ 4540, op den Troon; en deze is de eerste Arthasasta Ezra IV: „ 7, 11. 23. —— Zoo dra was deze Koning geworden, of zijne „ Landvoogden schreven hem weder ten nadeele der Joden; met „ dat gevolg, dat onder zijne geheele regeering, door VAN RIE „ op 40 Jaren gesteld, de Tempelbouw op nieuw gestremd „ was, tot het 2de Jaer van Darius Nothus, 3582, vs. 7, 24.

„ Darius Nothus is dan die Darius die Ezra V en VI. voor- „ komt, van wiens 2de tot 6de Jaer, 3582 tot 3586, de Tem- „ pel zelve voltooid werd, en in zijn overigen regeertijd het „ buitenwerk volbouwd, en de Joodsche Kerkstaet geregeld.

„ Artaxerxes Mnemon is de tweede Arthasasta; in wiens 7de „ Jaer 3607 Jerusalem nog openlag, toen zich Ezra derwaerds

„ begav; in wiens 20ste Jaer 3620 Nehemia vryheid kreeg den
„ muur te herbouwen, en den Joodschen Burgerstaet in orde te
„ brengen: en in wiens 32ste jaer 3632 Nehemia weder naer
„ Persien trok, doch naderhand te rug kwam en de ingeslopen
„ misbruiken hervormde. —— Op deze wijze kan dan Darius de
„ Persiaen, Neh. XII: 22. niemand zijn dan de laetste Persische
„ Vorst Darius Codomannus."

Vraegt men of 'er eenige voegzame reden te geven is, waerom eerst de Tempel 117 Jaren, na de vryheid door Cyrus gegeven, voltooid, en waerom eerst Jerusalems muur hersteld zijn zoude na dat de Stad 151 Jaren met den verwoesten muur bewoond was geweest? en voords hoe die rekening uitkomt met het beloop der geschiedenissen, vooral met de LXX weken van Daniël? —— Wat het laetste betreft, daermede moeten alle die Uitleggers zeer verlegen zijn: want van Cyrus eerste Jaer, zijn tot Christus dood wel 567 Jaren; daer tegen loopen 490 Jaren, van Darius Nothus 2de, juist tot aen het Jaer van Jerusalems verwoesting, van Artaxerxes Mnemons 7de, 23, en van deszelvs 20ste, wel 36 Jaren die verwoesting voorby. —— Men begrijpt evenwel dat het voegzamer is dat de vervulling meerder, dan dat ze minder Jaren zou uitbrengen; dus kan men niet anders dan van Cyrus eerste jaer afrekenen. —— Zie hier welk een rekening de geleerden VAN RIE maakt.

Hy onderscheidt de Jaren van bouwing en verhindering op deze wijze:

	gebouwd.		stilgestaen.
onder Cyrus.	Jaren 1	——	6
—— Cambyses.	0	——	8
—— Darius Hystaspesz. . . .	24	——	12 eerste.
—— Xerxes.	21	——	0
—— Artaxerxes Langhand. . .	0	——	40
—— Darius Nothus 5 eerste. . .	3	——	2
	49	——	68

Deze

Deze 49 Jaren in welke gebouwd is, zijn de eerste VII Jaerweken, welke hy met Cyrus eerste Jaer begint. —— Van daer springt hy de volgende 14 Jaren van Darius Nothus geheel over; zonder eenige reden, dan dat hy Ezra VI: 14. de laatste woorden vertaelt; *naer de bevelen van Cyrus en Darius*, TOT *Artbasasta Koning van Persiën*; als of tot deszelvs regeering toe, de bouw der buitenwerken van den Tempel geduurd had. (Maer, laet die vertaling *tot* al gelden, dan leeren wy nog uit vs. 15. dat de Tempel in Darius 6de Jaer voltooid was – of zo niet, waerom dan dien bouw van 't buitenwerk, dat immers tot den Tempel behoorde, niet mede onder de bouwjaren gerekend?) en begint de LXII Jaerweken met het beginjaer van Artaxerxes Mnemon 3600, van waer juist 434 Jaren zijn tot het Jaer der Schepping 4034 of 't 31ste onzer Jaertelling; in 't welke, nae 's mans rekening (waer van ik 1 à 2 Jaren verschille) Jesus, gedoopt zijnde, zijne prediking begon, en in de helvt der volgende zeventigste week gekruist is. —— En dit dient dan te gelijk tot verklaring van drie plaetsen.

1. van Joh. II: 20. *Zes-en-veertig Jaren is over dezen Tempel gebouwd*, 't welk dezelvde gemelde 49 zijn, behalven de 3 van Darius Nothus. (Maer waerom 'er die, welke wel de voornaamste bouwjaren moesten zijn, afblijven, daer voor weet ik geen andere reden dan om de rekening te vinden: behalven dat ik, ondanks 's mans zwarigheden, die 46 Jaren liever rekene van de bouwing onder Herodes, beginnende met deszelvs 19de Jaer.)

2. Van de 70 Jaren Zach. I: 12, alwaer, in Darius 2de Jaer, slechts het ronde getal zou worden opgegeven in plaets der bovenstaende 68 Jaren, en Zach. VII: 5. alwaer de 70 Jaren, in Darius 4de Jaer, als vervuld voorkomen.

3. Hiermede vergelijkt hy Hab. III: 2. de uitdrukking *in 't midden der Jaren*, als by Prophetisch vooruitzicht slaende op Cyrus tijd en de verlossing des volks door hem; vallende tusschen de 70 Jaren der Babelsche dienstbaerheid, en de gemelde 70 Jaren van Gods toorn na de wederkeering in Judea, geduurende

den Tempelbouw. ——— Maer hoe kunstig is dit alles door elkaer gevlochten! zou men wel meer noodig hebben dan het voor te dragen, om het te doen afkeuren? —— Voords zie me n b VAN ALPHEN, op welke andere vreemde wijzen men die plaetsen uit Zach. I en VII al gepijnigd heeft, om ze met deze tijdschikking te doen strooken; en vergelijke daarmede de eenvouwige oplossing van dezelve, in mijne verhandeling VII Deel bl. XCIX.

Vraegt men nog hoe dit overeenkomt met Hagg. II: 4. alwaer de Propheet in Darius 2de Jaer vraegt: *Wie is onder U lieden overgebleven, die dit huis in zijne eerste heerlykheid gezien heeft; en hoedanig ziet gy 't zelve nu? Is dit niet als niets in uwe oogen?* welke plaets zoo eenvouwig en natuurlyk verklaerd kan worden, als men door Darius verstaet *Hystaspesz*, door vergelijking met het verhael Ezra III: 12, 13. dat veele ouden, die den eersten Tempel gezien hadden, by de gronding des tweeden in 't Jaer 3470, dus slechts in 't 54ste na de verwoesting, weenden; en van welke ouden, nog 14 Jaren daerna in 3484, zijnde 't 2de van Hystaspesz en 68 Jaren na de verwoesting, nog verscheidene in leven konden zijn; daer in tegendeel het 2de van Nothus 3582, wel 98 Jaren verder daer afstaet; waer door 't onmogelyk is dat van die ouden toen nog in leven zouden geweest zijn. ——— Maer dan moeten Haggais woorden een geheel anderen zin hebben; ze moeten beteekenen: of *Niemand is 'er onder u*, enz. —— of: *Is er* iemand onder u, die 't eerste huis gezien heeft in de *Bijbelsche beschrijvingen*, in de *verhalen zijner Voorvaderen*, of in *modellen?* —— of: Wie is 'er onder u die *dit zelve* huis, dezen *tweeden* Tempel, gezien heeft, in de heerlykheid waermede deszelvs bouw onder Cyrus met vreugd begon? En hoe ziet gy 't nu na zoo langen tijd? ——— Behoeve ik wederom meer te zeggen, om elk de gedrongenheid van alle die beteekenissen te doen gevoelen? De nadruk, welke hy, in de laatste uitlegging, zoekt in 't woordjen, *dit zelve*, zegt hier niets: de tweede Tempel was de herbouwde Tempel van Salomon. Behalven dat, zelvs in die uitlegging, de tusschentijd, van

Cyrus

Cyrus 2de tot Nothus 2de, zijnde 112 Jaren, te groot is. —— Ondertusschen, tot zulke uitleggingen wordt men daer door genoodzaekt. —— Dat Zerubbabel en Josua, als ze in 3469, by hunnen optocht onder Cyrus, 20 of 25 Jaren oud waren, nog in 3582, in den hoogen ouderdom ven 130 of 140 Jaren, konden in 't leven gebleven zijn, als wonderteekenen Zach. III: 8, dat is, als twee oude getuigen van Gods weldaden onder het weêrgekeerde Juda, even als oudtijds Josua en Caleb; dit zou op zich zelven zoo onaennemelyk niet zijn: maer aen een aental menschen te, gelijk 180 levensjaren toe te schrijven, want zoo oud omtrend moesten ze in 3582 zijn, als hun de verwoesting des eersten Tempels in 3416 geheugen zoude; dit voelde men dat niet konde aengaen.

Maer vraegt men, of dan die Schrijveren geen gewigtige redenen aenvoeren, om eene schikking te verkiezen, waer in ze zoo veel moeite hebben zich staende te houden?... Ik beken geene van groot gewigt gevonden te hebben; en ten opzicht der meesten heeft ook de Hoogleeraer VAN ALPHEN de moeite uitgewonnen die te beandwoorden. —— Onder die, welke de Heer VAN RIE aengevoerd heeft, is de voornaamste de tweede, dat Ezras Darius voor en na zich eenen Arthasasta of Artaxerxes moet hebben: en die heb ik reeds wechgenomen. —— Op de eerste, dat het bevel van Cyrus, in Darius tijd, lang vergeten schijnt geweest te zijn; moet geandwoord worden: dat Darius, het oorspronglyk bevel van Cyrus liet opzoeken, niet om dat hy niets daer van wist, maer om zijn bevelschrivt daer naer in te richten, en daer door te meer klem te geven. —— Dat de Joden zich, volgens Hagg. I: 4. reeds schoone gewelvde huizen gebouwd hadden, daer ze zeer armoedig uit Babel gekomen waren; daer op andwoord ik: deels, dat gewelven in 't bergachtig Jerusalem noodzakelyk waren; evenwel, daer die uitdrukking *gewelvde* huizen, integenstelling van de woestheid van 's HEEREN Huis, een denkbeeld van *schoonheid* schijnt in te sluiten, voeg ik 'er by, dat de Joden, volgens Ezra I: 4—6, niet zoo armoedig zijn wederge-

keerd, en dat ook, in de 14 à 15 jaren, welke ze te Jerufalem gewoond hadden, velen, vooral onder die, welke by de wederkeering reeds knechten en dienstmaegden hadden, gelegenheid zullen gehad hebben hunne bezittingen genoeg te vergrooten om fraaije huizen te bouwen. — De zevende is, dat Zach. I: 11. het 2de Jaer van Darius inkomt als een tijd van vrede, daer Darius Hyftaspesz, in 't begin zijns Rijks, oorlog had met de Babyloniers. Dan, dit was geen uitwendige oorlog, maer een binnenlandfche opftand, om dat de Koning de Stad Babel niet meer ten Rijkszetel ftelde: daer en boven, die belegering begon eerst in Darius 5de Jaer, vergelijk Zach. VI: 10. VII: 1, 2. en in alle geval, de Joden in hun land, alwaer Haggai en Zacharias propheteerden, hadden niets met die zaek te doen, hun land was en bleev daerom in ftilte. — Dat Hyftaspesz, in dien tijd waer in hy Babel belegeren moest, geen *Koning van Asfur* kon genoemd worden, Ezr. VI: 22, 't welk 's mans agtfte reden is, zegt dan niets; want Babel was en bleev 't zijne, fchoon hy hèt, wegens opftand tegen hem, beftrijden moest. —— Alle overige redenen zijn gebouwd op vooraf aengenomene onderftellingen; gelijk ook die, welke hy vervolgens geevt om Arthafasta voor Artaxerxes *Mnemon* te houden, dan eerst klem hebben, als 't bewezen is dat Darius is Darius *Nothus*. —— Een onder die redenen is, dat in den tijd van dien Arthafasta de geflachtregisters van Cyrus tijd verloren waren, en dat dit Neh. VII. blijken zoude; maer my dunkt, daer blijkt volftrekt het tegendeel, dat de oorfpronglyke registers wel bewaerd waren geworden.

Evenwel is 'er onder die aengevoerde redenen ééne, welke eene meer byzondere overweging vordert: ze is ontleend van den ouderdom, welken men, als men Nehemias gefchiedenisfen tot Artaxerxes *Langhands* regeering brengt, verpligt is te geven zoo aen Nehemia zelven, als aen Saneballat den Horoniter.

De laetfte wordt door Jofephus uitdrukkelyk aengemerkt, als een tijdgenoot van Alexander den Grooten. Jofephus verhaelt, dat Saneballats Dochter Nicafo gehuwd was met Manasfe, Zoon van Jo-

Johannes of Johanan, Broeder van Jaddus of Jaddua; dat Jaddus zijnen Broeder, om dat vreemde huwelyk, van den Altaer geweerd heeft; en Manasse daerop zich tot zijnen Schoonvader Saneballat gewend heeft, met denzelven van Darius tot Alexander gevallen is, en door denzelven van Alexander vryheid verkregen heeft, eenen Tempel op den Berg Gerizim te bouwen; maer dat Saneballat daer op gestorven is, even voor de ontmoeting tusschen Alexander en Jaddua, in 't Jaer 3672. — Indien hy nu, in of kort na 't 32ste Jaer van Artaxerxes Langhand 3565, al een man was die een gehuwde Dochter had, zou hy dienen geboren te zijn omtrend 3525, en dus den ouderdom moeten bereikt hebben van 147 Jaren: daer, als men het 32ste Jaer van Artaxerxes Mnemon 3632 in de plaets stelt, men hem niet meer dan 80 Jaren behoevt toe te schrijven.

Wat Nehemia betreft, blijkt uit Kap. XII: 11, 22. dat hy ook den tijd, en wel, gelijk het uit de t'zamenvoeging schijnt, het Hoogepriesterschap, van Jaddua beleevd heeft; en dewijl Jaddua een tijdgenoot was van Darius Codomannus, dient men daer ter plaetse dien laetsten Persischen Vorst te verstaen door Darius den Persiaen. Deze nu is Koning geworden in 3668. Als dan Nehemia, by zijne eerste komst in Judea in 3553, slechts 30 Jaren was, moet hy in 3668 oud geweest zijn 145 Jaren. —— En al wil men Darius Neh. XII: 22. voor Nothus houden, dan moet evenwel Nehemia 't Hoogeprieterschap van Jaddua beleevd hebben; 't welk zeker eerst begonnen is na den dood van Johanan, die zijnen Broeder Jesus, aen wien Bagoses den Veldheer van Artaxerxes 't Hoogepriesterschap beloovd had, in den Tempel vermoord heeft. Bagoses of Bagoas nu, was Veldheer van Ochus, wiens eerste Jaer was 3646. Dus blijvt dan nog voor Nehemias ouderdom ten minsten 123 Jaren. —— Of wil men eindelyk stellen (schoon dit lijnrecht strijden zou, tegen 't gene Josephus verhaelt van dien gemelden moord,) dat Jaddua al Hoogepriester was onder Darius Nothus, stel in deszelvs laetste Jaer 3599, en dat hy toen oud was 30 Jaren, dan moet *Jaddua* geworden zijn 112 Jaren; want zijn dood was, volgens Josephus, omtrend ge-

lijktijdig met dien van Alexander in 't Jaer 3681. — Zoo dat, wat weg men ook kieze, deze onvoegelykheid niet te ontwijken schijnt, als men Nehemias Bijbelgeschiedenis tot Artaxerxes Langhand brengt.

Indedaed dit is de sterkste grond voor het gevoelen van hun die aen Artaxerxes Mnemon denken, welke dan dit alles vry geleidelyk kunnen doen afloopen: nog sterker komt dezelve voor, daer de berekeningen van Nehemia en van Saneballat, geen het minste verband met elkander hebben. — Dan, met dit alles, 't is een bewijs van denzelven aert als wy voor ons gevoelen ontleenen uit den ouderdom van Zerubbabel, Josua, en een aental oude Joden die den eersten Tempel gezien hadden: deze redenen kunnen dus tegen elkanderen opwegen.

De schrandere Du Bois heeft een weg gevonden om beiden te ontwijken; door Arthasasta in wiens 7de Jaer Ezra optrok, te houden voor Artaxerxes *Langhand*, en Arthasasta in wiens 20ste Jaer Nehemia optrok, voor Artaxerxes *Mnemon*: waer by hy dan nog deze reden van die onderscheiding geevt, dat Ezra met de Joden in groote gunst stonden by Artaxerxes; maer dat in Nehemias tijd, eer hy in 't land kwam, de Joden in groote ellende en versmaedheid waren. — Dit gevoelen is zeker veel beter dan 't andere; evenwel de gemelde reden voldoet niet. De ellende en versmaedheid der Joden bestond daer in; dat ze in een openliggende hoofdstad moesten woonen, en dat de ruïnen van de oude muuren, als teekenen eener voorige verwoesting en tegenwoordige onderwerping, hen den spot der omliggende Heidenen en Samaritanen deden zijn en blijven. — Daerby wordt het door deze zwarigheden gedrukt:

1. Schoon Ezra geen woord spreekt van Nehemia, deze gewaeg echter van Ezra als zijn medehelper in de hervorming: als dan Ezra reeds in Judea gekomen is in 't 7de Jaer van Langhand 3540, en hy was er nog 80 Jaren daerna in 't 20ste van Mnemon 3620, moet hy ook ten minsten 120 Jaren oud geworden zijn; want zulk een last als hem by zijnen tocht naer Jerusalem gegeven werd, zelvs om Regeerders en Richters aen te stellen over al 't volk

aen de westzijde van den Euphrat, Ezra VII: 25, 26, zal men niet ligt aen iemand onder de 40 Jaren betrouwen. – Indien men Ezra, reeds in Cyrus tijd, naer Neh. XII: 1. opgetogen ſtelt, wordt deze zwarigheid nog grooter: want dan zou men hem, als hy in 3469 oud was ten minſten 20 Jaren, tot het 20ſte Jaer van Mnemon, wel 171 Jaren moeten geven, daer hy in 't 20ſte van Langhand 104 zou hebben. ——— Evenwel dit denk ik niet. Ik denk dat Ezra die in Cyrus tijd optrok, en Ezra die onder de 8 Priesters op den muur optrok Neh. XII: 33, beide onderſcheiden zijn van Ezra den vermaarden Schrivtgeleerden, die aldaer vs. 36 voorkomt. De eerſte, die in Cyrus tijd optoog, kan een broeder geweest zijn van Seraja Ezras Vader Neh. XII: 1. Zie voords in dit Deel bl. 192, en de Inleiding bl. III.

2. In Ezras tijd had Johanan de Zoon van Eljaſib Ezr. X: 6. reeds een kamer in den Tempel. – Was dit dezelvde Johanan of Jonathan, die volgens Neh. XII: 11, 22. de *Kleinzoon* was van Eljaſib, en de Vader van Jaddua, en dezelvde die, volgens Joſephus verhael, den broedermoord in den Tempel pleegde, welk geval men, als Nehemias Arthaſasta *Mnemon* is, eerst ſtellen kan in 't begin van Ochus regeering in 3646; dan moest hy, als hy in 3540 ſlechts 20 Jaren had, dien moord gepleegd hebben in den ouderdom van 126 Jaren. ——— Maer was deze Johanan een *eigen Zoon* van Eljaſib, en dus een Vaders Broeder van dien Johanan; dan moet Eljaſib zelven, als zijn Zoon in 3540 reeds volwasſen was en een kamer in den Tempel had, ten minſten geboren zijn omtrend 3500, en dus, in het 20ſte Jaer van Mnemon 3620, indien hy toen Hoogepriester was, ook reeds 120 Jaren bereikt hebben.

3. De Heer DU BOIS rekent de 70 Jaerweken van Daniel, te beginnen by Ezras optocht in Artaxerxes Langhands 7de Jaer, volgens Ptolomeus Tijdregel 3546, (dit is volgens mijne rekening zijn 13de) en te eindigen met Jeſus Dood in 4036. —— Dan, dus komen wel de 490 Jaren juist uit, maer zoo het begin als 't einde gaet mank; want hoe gunſtig ook de briev van Artaxerxes Langhand in zijn 7de Jaer aen Ezra luidde, men vindt er

er niets in van *Herbouwing der Stadsmuuren*, zoo min als in 't bevelschrivt van Darius Hystaspesz in zijn 2de Jaer, Ezra VI: 6-12. dus men van daer met het zelvde recht de rekening kon beginnen: en met Jesus Dood moest de 70ste week niet eindigen maer eerst beginnen. — Ondertusschen, even zoo rekent ook PRIDEAUX en anderen. En als men ook van Artaxerxes' Langhands 20ste Jaer, naer Ptolomeus Tijdregel, de telling wilde beginnen, zou men 6 Jaren te laet uitkomen.

Dit middel van Du Bois ter vereffening den onvoldoende zijnde, blijvt over te bezien, of de gemelde zwarigheden tegen 't gevoelen, dat Nehemia van Artaxerxes Langhand spreke, onoplosselyk zijn.

De zwarigheden betroffen, deels Saneballat, deels Nehemia.

Wat die betrekkelyk tot Saneballat aengaet, dezelve rust geheel op Josephus. Al wist ik die dan niet wech te nemen, zou ze, in mijn oog, alleen niet wigtig genoeg zijn, om mijne Bijbelsche bewijzen omver te stooten; vooral niet, daer Josephus de laetste helvt der Persische Monarchie zoo geweldig door elkanderen haspelt. — Om die reden heeft PRIDEAUX gedacht, dat de geschiedenis van den Tempel te Gerizim, door Josephus tot den tijd van Darius Codomannus en Alexander gebragt, vry vroeger, tot dien van Darius Nothus behoort; dat Josephus dien Manasse een *Broeder* van Jaddus noemt, in plaets van een *Vaders Broeder*; en dat, daer in 't laetst van Nothus regeering ook oorlog was tusschen de Egyptenaers en Persianen, het niet onwaerschijnlyk is dat hy in dien tijd in dezelve landstreken geweest zy. — Zijne redenen zijn, behalven de verwarring, welke in dat geheele XI Boek van Josephus heerscht, vooral deze: dat, naer Josephus eigen verhael, de Samaritanen Alexander nodigden hunnen Tempel op Gerizim te bezoeken: maer dat dan, als Alexander zelve eerst verlov tot het stichten daer van gegeven had, die Tempel, in vry minder dan 9 maenden, van den grond af moest volbouwd zijn, en wel terwijl Saneballat in zijn leger, en dus afwezig was. Welke reden zekerlyk vry wat grond geevt om de gevallen voor dezelvde

te

te houden, en Josephus uit Nehemia te verbeteren. Dan zou de geheele zwarigheld wechgenomen zijn. —— Het meest is er tegen, dat men de 4 laetste versen van Neh. XIII. dan zeer ver moet afscheuren van al 't voorige: want de Koning die hem, volgens vs. 6. ten tweedemael verlov gav, was zeker dezelvde Artaxerxes van wien hy tot hier toe gesproken had: maer dit byvoegzel zou reeds diep in de jaren van deszelvs opvolger Nothus behooren.

Durvt men dan daer aen geen toesteming geven, gelijk indedaed Josephus de geheele zaek met zeer veel omstandigheden aen Alexanders geschiedenissen verbindt; dan kan men ook denken dat de beide gevallen onderscheiden zijn: en zeker, hoe veel gelijkheid zich opdoe, tusschen dat verhaal van Josephus en de plaets Neh XIII: 28, daer zijn ook aanmerkelyke ongelijkheden. —— De Schoonzoon van Saneballat is by Josephus een *Zoon* van Joannes en Broeder van Jaddus; by Nehemia een Zoon van *Jojada*, dus een *Broeder* van Joannes en *Oom* van Jaddus: Nehemia spreekt te bepaeld om te denken dat hy een *Kleinzoon* van Jojada zou bedoelen. —— Nehemia zegt, dat hy *zelve* hem wechjoeg; Josephus, dat *Jaddua* hem van den Altaer weerde. —— Eindelyk, Josephus verhaelt er een aental omstandigheden by, welke men nauwlyks denken kan dat Nehemia geheel zoude verzwegen hebben, indien hy van 't zelvde geval sprak. —— Ik zeg ten besluite, met den nauwkeurigen VAN ALPHEN: „Het „ is zeker zoo bijster zeer niet te verwonderen, dat meer dan „ één Overste der Samaritanen, Saneballat geheeten hebbe; en „ dat meer dan één ontaert nakomeling van Aaron, zijn Priester„ dom, door eene heidensche Vrouwe te trouwen, verontreinigd „ hebbe, en zulks gedaen met een Dochter des Landvoogds. —— Ten sterksten genomen is dan het stuk twijfelachtig,

Wat Nehemia betreft, is de zaek van meer belang. Om dit in orden te behandelen is de eerste vraeg: Hoe veel Nehemias zijn in den Bijbel te vinden?

Ik antwoord: Evenveel als Ezars. Drie —— Dat Nehemia Asbuks zoon Kap. III: 16, onderscheiden is van den Landvoogd

Ha-

Hachaljas zoon, is zeker: en even zeker moet Nehemia die, volgens Ezra II:2, en Neh. VII:7. in 't Jaer 3469 met Zerubbabel in Judea kwam, een ander geweest zijn; want ware hy toen flechts 20 jaren oud geweest, moest hy in 't eerste Jaer van Darius Nothus 3580, 131 Jaren, en in 't eerste Jaer van Codomannus 3668, wel 220 Jaren bereikt, en dus de geheele Persische Monarchie beleevd hebben. —— Daer over zal nog iets naders volgen.

Hier uit vloeit eene tweede vraeg, die nu bepaelt dient te worden: Wie is *Darius de Persiaen*, tot wiens dagen, volgens Neh. XII:22. de Priesterlijsten reikten? Is 't Darius Nothus of Codomannus?

Zo 't Codomannus is, dan is er niets anders op, als toe te stemmen, dat dan Nehemia tusschen 140 en 150 Jaren oud geworden zy: en dan zou dit, hoe buitengewoon ook, alleen niet genoeg zijn om my een gevoelen dat zoo sterk betoogd kan worden, te doen verlaten. In de daed, dit verkiest de groote VAN ALPHEN, die zeer wel bewijst dat Jaddua geen Hoogepriester kan geworden zijn reeds onder Nothus. Evenwel 't komt my ten hoogsten onwaerschijnlyk voor, indien Nehemia nog zoo lang geleevd had; dat hy zijn geschiedverhael, wel 100 Jaren voor zijnen dood, zou hebben laten steken, en niets gemeld van al de aenmerkelyke gevallen, welke in dien ruimen tijd zijn volk zijn overgekomen. —— Ik denk dus liever dat het Darius Nothus is, de Zoon en eerste gevestigde opvolger van Artaxerxes Langhand; en als men dit stelt behoevt men, aen Nehemia noch Jaddua, zulk eenen buitengewoonen ouderdom te geven.

Om dit te toonen moet ik een derde vraeg beandwoorden: Wanneer is de gemelde broedermoord in den Tempel geschied? onder Artaxerxes Mnemon of Ochus?

Dit laet Josephus wederom, door zijne verwarring der laetste Persische Koningen, in 't duistere. —— De melding van Bagoas doet gereedelyk om Ochus denken: dewijl 't bekend is dat een ontmenschte Bagoas, eerst den even slechten Ochus vermoordde, vervolgens derzelvs opvolger Arzes door vergiv ombragt, en eindelyk

delyk ook eenen vergivtigden beker voor Darius Codomannus bereid had, doch die, daer achter gekomen zijnde, dat ondier dwong dien zelv uit te drinken. —— Op dezen grond, dat die broedermoord onder Ochus gebeurd zy, rust de tweede berekening van Nehemias ouderdom, ſtraks gemeld. bl. 25. —— Maer de Heer SCHUTTE heeft, over Daniels Jaerweken I deel bl. 231-245, duidelyk genoeg bewezen, dat een andere Bagoas gebloeid heeft in 't begin der regeering van Artaxerxes Mnemon, die hem diende in den Oorlog, welken hy genoodzaekt was te voeren tegen zijnen broeder Cyrus II, en dat die in Judea kan, ja moet geweest zijn in 't Jaer 3602, J. T. 4312, zoo dat dit het juiste tijdſtip is van dien gruwzamen broedermoord.

Nu komt de vierde vraeg, op welk een wijze dan Jaddua, die zeker een tijdgenoot was van Darius Codomannus, Neh. XII:22 kan gevoegd worden by Darius Nothus? —— Dit is noodig te verklaren, dewijl men Nehemias leevtijd zoo wel tot Jaddua als tot Darius moet uitſtrekken: als men de oplosſing van ſommigen niet omhelzen wil, dat die verſen door een latere hand zouden zijn ingelascht; waer in ik echter geen andere zwarigheid kan vinden dan deze, dat men van dit hulpmiddel misbruik zou kunnen maken, om ook in andere gevallen, bewijzen te ontzenuwen, welke uit de gelijklevendheid van dezen met dien ontleend zijn.

Andere denken dat Joſephus Jaddus zou wezen den Zoon Onias, of de kleinzoon Simon, van dien Jaddua by Nehemia vermeld. Dit zou ook de zwarigheid wechnemen; maar dit is al te los te werk gaan. Joſephus onderſcheidt Jaddus al te duidelyk van dezelve; en daar hy zelv Priester was, kon hy, in de opvolging der Hoogepriesteren, zulke feilen niet begaen als in die der Koningen van Perſien.

Om dan te vinden hoe Nehemia den tijd van Jaddua kan beleevd hebben, is een tweeërlei weg. —— De eene is die van den Heer SCHUTTE: die oordeelt dat het niet noodzakelyk is, dat hy Jaddua als *Hoogepriester* gekend hebbe, maer dat het genoeg zy dat hy hem gekend hebbe als de hand mede hebbende

de in het opmaken der Priesterlijsten, in den ouderdom van 18 a 20 Jaren; ja dat daer toe aanleiding is daerin, dat Jaddua met eenige onderscheideng van de voorigen genoemd wordt. —— En daer nu Z: Ew: zeer aannemelyk maekt dat Nehemia den meermaal genoemden moord in den Tempel niet beleevd heeft, maer even te vooren zal gestorven zijn, omtrend het begin der regeering van Artaxerxes Mnemon in 't Jaar 3600, even voor 't einde der 7 eerste van Daniels Jaerweken, welke tot 3602 liepen: zoo volgt daer uit,

a Wat Nehemia betreft: als hy in 3553 oud was 33 Jaren, dat hy dan, by zijnen dood in 3600, niet meer dan 80 Jaren zou bereikt hebben.

b. Wat Jaddua aangaat: als die in 3600 oud was 18 Jaren, dat hy dan, by zijne ontmoeting van Alexander in 3672, den eerwaardigen ouderdom van 90 Jaren zou gehad hebben; en dus, al ware zijn dood te gelijk met dien van Alexander voorgevallen, zijn leven nog niet op 100 jaren behoevt gesteld te worden. Zie daar dan de geheele bedenking volkomen opgelost.

De andere weg is die de Hoog Eerw: Schrijver dezes Bijbelwerks ingeslagen heeft, door de beide tijdsbepalingen te onderscheiden, zie bl. 199. Dan heeft men dit voordeel, dat men Jaddua, nog by 't leven van Nehemia, als Hoogepriester kan aenmerken. —— Op de zwarigheid, dat Nehemia dan den godlozen broedermoord van Johanan zou beleevd hebben, zonder dat hy iets daer van meldt; zou men kunnen andwoorden, dat Nehemia toen weder in Persien zal geweest en tot zijnen dood gebleven zijn. —— Evenwel daerop valt een gewigtige wedervraeg: Zou Nehemia dan, op 't hooren van zulk een gruwelstuk, niet weder verlov verzocht hebben naer zijn Vaderland? en indien hy daartoe al te oud en te zwak was, zou hij dan niet gepoogd hebben de drukkende schatting, door Bagoas den Joden opgelegd, vernietigd te krijgen? —— Dan, die schatting is na 7 Jaren vernietigd. —— Ik laat dit dus ter overweging en verkiezing over: men ziet op beide wijzen, dat 'er geen volstrekte noodzakelykheid is,

aen

aen Nehemia of aen Jaddua, eenen ongeloovlyken leevtijd toe te schrijven, als men Ezras Darius houdt voor *Darius Hystaspesz*, en Ezras en Nehemias Arthasasta voor *Artaxerxes Langhand:* en daer dus de allergrootste zwarigheid tegen dat gevoelen haren klem kwijt is, houde ik 't zelve voor voldongen.

III.

Nu ga ik over tot het derde deel mijner Verhandeling; waar in ik my voorgesteld heb; zoo veel my mogelyk is, nader te toonen hoe de geslachtlijsten, vooral der Priesteren en Levieten, in de Boeken van Ezra en Nehemia voorkomende, aen deze tijdschikking beandwoorden; ten einde daer uit dan op te maken de geslachtlijsten, zoo der Hoogepriesteren, als der Voorouderen van onzen Zaligmaker, welke beide ik, by mijne Verhandeling in 't voorige Deel, bl. LXII en LXVI, tot dit Deel overliet.

Ik moet beginnen met de zes Hoogepriesters Neh. XII: 10, 11.

De eerste is de beroemde JOSUA de Zoon van Jozadak. —— Deze Jozadak was, volgens 1 Chr. VI: 14, 15, de Zoon van Seraja, den Hoogepriester die, by de inneming van Jerusalem in 3416, omgebragt werd, 2 Kon XXIV: 18. —— (Ezra noemt zich, Kap. VII: 1. ook een Zoon van Seraja; maer al ware hy in dat zelve Stervjaar zijns Vaders geboren, zou hy in 3540, toen hy naer Judea optrok, dan reeds 124 Jaren gehad hebben: hy zal dus eerder de *achter klein-zoon* van dien Seraja geweest zijn; en daer in is geen zwarigheid, daer hy zelve in zijne geslachtlijst Kap. VII: 1 5, zes namen overslaet; indien dezelve niet, door de gelijkheid eeniger namen, uit den text verloren zijn En te gelijk kan zijn eigen Vader ook Seraja geheten hebben, en dezelvde geweest zijn die in Cyrus tijd met Zerubbabel optoog Neh XII: 1. Dit in 't voo bygaan).

Als Jozadak dan in 3416 een kind was, kan men zijn Zoon Josua voegzaem geboren stellen omtrend 3439; en by gevolg 30 Jaren oud by de wederkeering uit Babel in 3469; dus weinig

ouder dan Zerubbabel, dien ik berekend heb dat toen ten hoogften 27 à 28 Jaren kon bereikt hebben.

Het is waer, men mogt denken dat Jofua toen ouder dan 30 Jaren moet geweest zijn, indien uit Ezra III:9 blijkt dat hy reeds volwasfene Zoonen had, die met hem opzicht hadden over den Tempelbouw. —— Denkt men dit, dan zou men hem ook 40 Jaren kunnen geven, als men Jozadak in 3416 reeds volwasfen ftelde. Maer 't is twijfelachtig of Ezra III:9, even als vs 8, Jofua de Hoogepriester, dan of vs. 9 Jofua de Leviet bedoeld worde.

Hoe lang Jofua geleevd hebbe na de wederkeering is niet zeker: we lezen niets van hem en van Zerubbabel na 't 6de Jaer van Darius Hyftaspesz 3489. We weten dus niets naders, dan uit de Alexandrijnfche Chronijk, die zijnen dood brengt tot het 53fte Jaer van zijn Hoogepriesterfchap; 't welk vallen zoude, van de wederkeering afgerekend, in 3521: dan kan hy ruim 80 Jaren bereikt hebben. Dewijl dit zeer goed uitkomt neme ik het over.

Voords worden in die Chronijk gegeven:

aen Jojakim 30 Jaren tot 3551.
Eljafib 40 Jaren — 3591.
Jojada 40 Jaren — 3631.
Johanan 32 Jaren — 3663.
Jaddua 20 Jaren — 3683.

Eindigende dus 2 Jaren na den dood van Alexander.

Maer dit komt niet in alles uit; want Johanan de Broedermoorder zou dan eerst Hoogepriester geworden zijn in 't 31fte Jaer van Artaxerxes Mnemon: het kan dus nog wat nader bepaeld worden. —— Eer ik zulks onderneme moet ik nog deze eene vraeg beandwoorden: Hoe lang duurde de afwezigheid van Nehemia, na zijn vertrek naer 't Perfifche Hov in 't 32fte Jaer van Artaxerxes Langhand, tot op zijne wederkeering in Judea tot herftelling der ingeflopen misbruiken, Neh. XIII:6—31?

Ten einde van dagen, ftaet in den Grondtext vs. 6; en onze Overzetters hebben daer, niet zeer gepast ingevuld, *fommige* dagen, waer door wy ons van dien tusfchentijd een zeer eng denkbeeld

vor-

vormen. —— Dat de ſpreekwijze meermalen beteekent *ten einde des Jaers*, is bekend; en daer uit, dat hy de wijnpersſen zag treden by zijne wederkomst, is vry zeker dat die wederkomst op 't einde van 't Joodſche Burgerjaer viel. —— Maer de nadere vraeg blijvt dan nog, of 't op 't einde van 't *zelvde* Jaer was waer in hy vertrok? —— Zeker, een halv Jaer, ja een geheel Jaer, ſchijnt my toe veel te korten tijd te zijn, om onder een Volk, door Nehemia zoo ernſtig hervormd, zulke grove misbruiken te doen de overhand nemen; zelvs zoo, dat de Levieten den Tempeldienst verlaten hadden, om van hunne Landerijen te leven; en dat alles beſlist, er waren vreemde huwelyken ingeſlopen, en daer uit kinderen voordgekomen, die reeds de tael der vreemde moeders aengeleerd hadden, en met de Joodſche tael vermengden. Hier toe waren dus eenige Jaren noodig. —— Evenwel moet men beneden de 14 Jaren blijven; want Nehemia verkreeg weder verlov van *denzelven* Koning Arthaſasta. —— Ik vind niet voegzaem korter dan 5 Jaren, gelijk ook PRIDEAUX doet, daer voor te ſtellen; en dus, daer zijn vertrek naer Perſien was in Artaxerxes Langhands 32ſte Jaer 3565, zijne wederkomst te rekenen in 't najaer 3570, op 't einde van deszelvs 37ſte.

Nu ga ik voord tot de Jaren dezer Hoogepriesteren.

JOJAKIM volgde op Joſua — Van dezen ſpreekt Nehemia nog met een enkel woord Kap XII: 26; waer uit ik opmake dat die Landvoogd hem nog even zal gekend hebben, en hy dus geſtorven zijn kort na deszelvs aenkomst in 't voorjaer 3553, doch nog voor 't begin der herbouwing van Jeruſalems muuren: —— Dan is hy Hoogepriester geweest 32 Jaren, en tusſchen 60 en 80 Jaren oud geworden.

ELJASIB zijn Zoon, volgde hem, by 't begin der muurherbouwing in 3553; en dat hy geſtorven moet zijn in den ſtraks gemelden tijd van Nehemias verblijv in Perſien, maek ik op uit Neh. XIII: 28, alwaer Jojada de Zoon van Eljaſib, als Hoogepriester ſchijnt voor te komen; als ook daer uit, dat we niet lezen dat Nehemia hem beſtrafte over de ingeruimde Tempelkamer aen Tobia. ——

Stel ik dan zijn dood in 't begin van 3570, dan was hy niet langer Hoogepriester dan omtrend 17 Jaren.

JOJADA, door Josephus genoemd JUDA, volgde hem, op deze onderstelling, in 3570; van hem kunnen we niets nader bepalen dan dat hy moet gestorven zijn voor 3602, toen Johanan die broedermoord pleegde, en dus toen Hoogepriester was, hoewel, gelijk 't schijnt, nog niet lang geweest. —— Ik stel dus Jojadas dood op 't Jaer 3600, waer door zijn Hoogepriesterschap uitkomt op 30 Jaren.

JOHANAN of JONATHAN, door Josephus genoemd JOHANNES, wierd dan Hoogepriester omtrend 3600. —— Van zijnen dood is niets zekers te bepalen. We weten alleen dat Jaddua Alexander ontmoet heeft in 3672, dus zijn tusschen die beiden 70 à 80 Jaren te verdeelen. Niets belet ons dan, aen hem, volgens de Alexandrijnsche Chronijk, 32 Jaren te geven, en dus zijnen dood in 3632 te stellen,

JADDUA of JADDUS dood wordt door Josephus omtrend gelijk gesteld met dien van Alexander, dus in 3681; doch ik stel liever, een paer Jaren vroeger, in 3679, om reden naderhand by de opgave van zijne Opvolgers te melden: en dan kan hy 47 Jaren de Hoogepriesterlyke waerdigheid bekleed hebben.

Het verschil, tusschen deze rekening en de gemelde Crhonijk, bestaet dus daer in, dat ik Eljasib en Jojada veel korter, en Jaddua zoo veel langer, meene te moeten rekenen.

Men zou nog nader den leevtijd van deze Hoogepriesteren berekenen kunnen, indien 't beslist ware, of Johanan de Zoon van Eljasib, die volgens Ezra X: 6, in Artaxerxes 7de Jaer 3540, een kamer in den Tempel had, en dus, ten laetsten, kan geboren zijn in 3519, dewijl de Priesters eerst met hunne 20 Jaren den dienst begonden; of hy, zeg ik, die *Kleinzoon* van Eljasib geweest is, die naderhand Hoogepriester werd, dan of hy een *eigen Zoon* van Eljasib was, een jonger Broeder van Jojada, en dus Oom van den Hoogepriester Johanan.

In 't eerste geval zou Eljasib reeds moeten geboren zijn, omtrend

trend 3480, en Jojada omtrend 3500; en dan zou Eljafib oud geworden zijn 90, Jojada 100, en Johanan wel 113 Jaren. — Dit loopt te hoog: en daerom kies ik liever 't laetfte, en ftel

	geboren.	opgevolgd.	geftorven.
Eljafib,	omtrend 3500.	oud 53 Jaren.	oud 70 Jaren.
Jojada,	— 3518	— 52 —	— 82 —
Johanan,	— 3550	— 50 —	— 82 —
Jaddua,	— 3582	— 50 —	— 97 —

Zie daer een rekening, die fraejer uitkomt dan men van vooren zou durven hopen.

Nu vergelijke men daer mede, de rekening welke men genoodzaekt is te maken, als men Arthafasta houdt voor Artaxerxes Mnemon; welke omtrend op deze wijze zoude uitkomen:

Jofua was Hoogepriester	118	Jaren, tot Darius Nothus	6de Jaer
Jojakim.	34	— tot Art. Mnemons	20fte —
Eljafib.	17	. . . .	37fte —
Jojada.	9	. . . .	46fte —
Johanan. . . . . ftel	14	— tot 3660.	
Jaddua. . . . . —	20	— tot omtrend 3680.	

Daer men dan aen Jofua omtrend 150, indien niet 160 Jaren ouderdom zou moeten toefchrijven, beoordeele elk, of mijne bovenftaende zoo juist evenredige fchikking niet een nieuw bewijs oplevere, dat Ezra en Nehemia tijdgenoten waren van Artexerxes Langhand.

Of dit nog niet genoeg ware, dienen nog de volgende bewijzen:

Seraja trok op onder Cyrus Neh. XII: 1. Ezra, Serajas Zoon, onder Artaxerxes Ezra VII. -- In Cyrus eerfte Jaer waren Jefua en Binnui hoofden der Leviten; en in Artaxerxes 7de Jaer waren, volgens Ezra VIII: 33, de Zoonen van Jefua en Binnui opzichters over de fchatten welke Ezra medebragt. — Ware dit nu onder Mnemon, dan ftaan de beide gebeurtenisfen, en dus de opvolging van Vader en Zoon, 137 Jaren van elkanderen af; maer was 't onder Langhand, niet meer dan 71 Jaren: een zeer bekwame

 tijd

tijd; nog niet te lang, en vooral niet te kort, voór 't geheel uit ſterven van een geſlacht, zoo dat, van 22 hoofden der Vaderen onder de Priesteren, geen één overgebleven was, maer allen door anderen opgevolgd waren, en dat wel in de dagen van Jojakim, Zoon van Joſua, die volgens mijne zoo even gemaekte rekening juist Hoogepriester was by Ezras komst in Juden. — Vergelijk Neh. XII: 1-7. met vs. 12-21. En dat die opvolgers hunne *Zoonen* waren, waer van er weder waren die volwasſen Zoonen hadden, blijkt uit vergelijking van vs. 6, 18, en 35. Het eerſte geſlacht was dan geheel wech, het tweede ſtond op 't afgaen, en het derde kwam in bloei.

By alle deze bewijzen voegen de Heeren VAN ALPHEN en SCHUTTE nog een: genomen van een Sabbathjaer in Artaxerxes Langhands 20ſte Jaer vallende; en meer bepaeldelyk van de plechtige Wetlezing, daer in geſchied in de 7de maend, voor en op het Loovhuttenfeest, volgens Nehem. VIII, welke plechtige wetlezing juist in elk Sabbathjaer op 't Loovhuttenfeest geboden was Deut. XXXI: 10-13. — Maer deze tijdsbepaling behelsde geen verbod, dat ook zulk eene wetlezing niet op andere tijden zou mogen geſchieden, by buitengewoone plechtige omſtandigheden, gelijk 'er tans waren: en gelijk ook Joſias zulk eene plechtige voorlezing der Wet verordende in zijn 18de Jaer 3380, ſchoon niet in dat Jaer, maer 2 Jaren vroeger in 3378, een Sabbathjaer begon. — Dit bewijs is dan op zich zelven niet beſlisſende: evenwel, dewijl het juist zoo uitkomt, dat op dit zelve Loovhuttenfeest in Langhands 20ſte Jaer een Sabbathjaer begonnen is, en niet in Mnemons 20ſte Jaer, zet zulks gewis eene toegevoegde kragt by aen de overige bewijzen.

Indien 't nog maer zeker is dat Neh. VIII. tot Artaxerxes 20ſte Jaer behoore! — Indedaed hier zitten nog groote zwarigheden, en waer over ik zeer weinig tot oplosſing vind.

Al wat ik tot hier toe uitgewerkt hebbe, betreft het Boek van Ezra, en de VII eerſte, nevens het XII en XIIIde Kap. van Nehemia. — Zeker is 't dat Neh. VII: 6-69, dezelvde Geſlachtlijst op-

opgegeven wordt der wedergekeerden met Zerubbabel en Josua, welke reeds Ezra II: 1-67 voorkomt. —— Over de verschillen tusschen die beide lijsten raedplege men met dit Bijbelwerk en andere Geleerden. —— Maer na dat, achter Nehemias lijst, vs. 70 72, eene opgave gevoegd is van eenige geschenken, welke zeer onderscheiden is van de opgave van geschenken by Ezras lijst vs. 68-70 gevoegd, eindigen beide Kapittelen, met een bericht, dat de Priesters, Levieten, Poortiers, Zangers, Nethinim, en gansch Israël *in hunne Steden woonden*; en begint het volgend verhael, zoo Ezra III als Neh. VIII, met de woorden: *Als (doe) nu de zevende maend aenkwam, en de kinderen Israëls in hunne (de) Steden waren*; en hier op volgt, by Ezra, het verhael van de herstelling des Brandaltaers, en vervolgens de gronding des Tempels onder Cyrus. — Maer kunnen dan, by Nehemia, op hetzelvde bericht, ten eersten dingen volgen welke 84 Jaren later gebeurd zijn?—Dit schijnt vreemd; te meer daer men nauwlyks vinden kan, waer de draed van Nehemias verhael, welke Kap. VII: 4, 5, afgebroken was, weder t'zaemgehecht wordt.

Dit heeft den onsterflyken Newton, die zich daer in betoond heeft geen Wijsgeer te zijn als vele hedendaegsche wijsgeertjens, die hunne halve geleerdheid misbruiken, om de Godlyke Openbaring te bestrijden, bewogen om dit geheele verhael, Neh. VIII tot XII: 7, aen te merken als een ingelascht stuk, tot Cyrus tijd behoorende, en dus als een vervolg van Kap. VII.

Zoo veel is zeker, als het ingelaschte stuk Kap. VIII: 1. doorloopt, dat het dan doorloopen moet tot Kap XI, ten minsten tot Kap. X ingesloten. —— Immers, 't kan niet eindigen met Kap. VIII: 9. want Ezra de Schriftgeleerde vs. 3 en 5, is zeker dezelvde die vs 10. by Nehemia wordt gevoegd. —— Ook niet vs. 14, 15, om dezelvde reden. —— Ook niet Kap. IX: 1. want aldaer is *deze maend* zeker dezelvde 7de maend Kap. VIII: 1, 3, 15, genoemd, en de Levieten Kap. IX: 4, 5, dezelvde met die Kap. VIII: 8 opgeteld zijn. —— Eindelyk Kap. IX. hangt onafscheidlyk t'zamen met Kap. X. —— Er is dus geen an-

dere weg op dan te kiezen, dit geheele ſtuk, of te laten in de tijden van Artaxerxes Langhand, of te rug te brengen tot die van Cyrus.

Indedaed voor 't laetſte is al vry wat te zeggen. (1) De wetlezing Kap. VIII. geſchiedde op de ſtraet voor de Waterpoort; we vinden in dat verhael niets gemeld van den Tempel, 't is of die er niet was. —— De voorhoven van Gods Huis vs. 17 kan beteekenen het opene plein; en dat Kap X: 32 – 39, by herhaling, van Gods huis en deszelvs kameren geſproken wordt, zou, dewijl het voorkomt in eene verbindtenis voor het toekomende, kunnen verſtaen worden van den Tempel dien men voor had en vertrouwde te zullen herbouwen. (2) Men *vond*, volgens Kap. VIII: 15, het bevel van 't Loovhuttenfeest in de Wet; en dit wordt verhaeld in zulk een ſmaek, als of die wet geheel vergeten ware geweest. —— Dit immers is niet te denken, indien Juda reeds 84 jaren weder in hun land geweest ware; maer 't komt juist overeen met het bericht der vernieuwde viering van dat Feest Ezra III: 4. het ſchijnt een breeder verhael te zijn, van 't gene aldaer, door Ezra, met een woord gemeld was: en dit vermoeden krijgt te meer ſterkte uit vs. 18, alwaer het Volk niet alleen genoemd wordt, de ganſche gemeente der gener die *uit de gevangenis waren wedergekomen*, vergelijk Ezra III: 8. IV: 1. VI: 21. maer ook gezegd wordt, dat men zoo niet gedaen had, ſinds de dagen van Joſua, Nuns Zoon. (3) Het verhael van den plechtigen vastdag, en het ſluiten en verzegelen van 't verbond, ſmaekt in zijn geheel meer naer den eerſten tijd der wederkeering, dan naer een tijd zoo lang daer na. (4) Maer de gewigtigſte zwarigheid is deze: de naemlijst der gener die het verbond verzegelden, Neh. X: 1-27. beſtaet genoegzaem geheel, uit de namen van dezelvde Priesteren en Levieten, welke, volgens Neh. XII: 1-9, met Zerubbabel en Joſua waren uit Babel gekomen, welke Levieten ook de Wet voorlazen Kap. VIII: 5. IX: 4, 5, en voords uit die zelvde perſonen, welke, volgens de lijsten Ezra II en Neh. VII, met hunne geſlachten, onder 't geleide van dezelv-

de hoofden Zerubbabel en Josua, waren wedergekeerd; en welke dit verbond teekenden, grootendeels in dezelvde orde, waer in ze op die lijsten voorkomen. —— Hoe zou 't mogelyk zijn, buiten een wonder, dat alle die persoonen, 84 Jaren na hunne wederkomst uit Babel, nog geleevd zouden hebben? Daer en boven; onder deze verzegelaren van 't verbond, komen vs. 21 voor Mesezabeël, en vs. 23 Hanania: maer de *Kleinzoonen* van deze twee holpen Jerusalems muur herstellen, Kap. III: 4 en 23. Dus dient die verzegeling wel 2 geslachten vroeger geplaetst te worden. Hier by komt nog (5) Dat Neh. XI. en 1 Chron. IX. buiten twijfel, in de hoofdzaek, gelijkluidende Kapittels zijn. — Daer nu 1 Chr. IX: 2 duidelyk gewaegd wordt van de *eerste* inwooners die in hunne bezittingen en steden wederkwamen, na de wechvoering, schijnt daer uit te volgen, dat Neh. XI. ook te verstaen zy, van de eerste wedergekeerden onder Cyrus. —— Te meer blijkt dit, uit de Poortiers, Sallum, Akkub, Talmon, en Ahiman. 1 Chr. IX: II. waer van Neh. XI: 19, XII: 25, alleen Akkub en Talmon genoemd worden: welke twee, benevens Sallum, wy, met hunne kinderen, ook als Poortiers, onder de wedergekeerden met Zerubbabel vinden, Ezra II: 42, en Neh. VII: 45. alwaer Akkub, Hakub heet.

Evenwel, wanneer men om deze redenen dit gevoelen wilde omhelzen, zou men geen mindere zwarigheden vinden. (1) Ezra de Schrivtgeleerde, de Zoon van Seraja, die in dit verhael Neh. VIII en IX. voorkomt, zou dan dezelvde moeten zijn met Ezra Neh. XII: 2. die met Zerubbabel optrok; en Nehemia ook dezelvde die genoemd wordt Ezra II: 2, Neh. VII: 7. —— Wat Ezra betreft: als hy by Zerubbabels-optocht 20 Jaren oud was, zou hy in Artaxerxes Langhands 7de Jaer geweest zijn 91 Jaren, en in deszelvs 20ste Jaer, 104 Jaren. Dit is reeds rijkelyk hoog; maer 't zou nog vry wat hooger moeten gesteld worden, dewijl hy dan, by Zerubbabels optocht, reeds een hoofd der Vaderen moest geweest zijn, en wel ('t gene zeer wanvoeglyk is) te gelijk met zijn Vader Seraja. Daer en boven: zou Ezra dan wederge-

keerd zijn naer Perfien, en in een zeer hoogen ouderdom weder de Leidsman geworden zijn eener nieuwe Volkplanting? Dit is zonder eenig bewijs, en zeer onwaerfchijnlyk. —— Wat Nehemia aengaet, is de zwarigheid nog grooter, uit zijne langlevendheid ontleend, gelijk ik reeds getoond heb. Zie bl. 30. Immers men kan niet denken dat Nehemia, van wien Kap. VIII: 10. gezegd wordt, *dezelve is Hattirfatha*, die zou zijn, welke Kap. VII: 7. gemeld is, en dat die vs. 65. de Hattirfatha zou genoemd wezen, als de opperfte zijnde *na* Zerubbabel en Jofua, gelijk hy ook vs. 7. en Ezra II: 2. onmiddelyk na die twee genoemd wordt. —— Dit, hoe veel fchijn het vertoone, is onmogelijk; want Kap. X: 1, wordt deze Nehemia Hattirfatha duidelyk genoemd *Zoon van Hachalja*, dus was hy de Schrijver van dit Boek zelve en de Schenker van Artaxerxes Kap. I: 1, 11. — Zou hy dan ook al wedergekeerd zijn naer Perfien? Zou hy daer, in zulk een hoogen ouderdom, weder aen 't Hov gekomen, en 's Konings Schenker geworden zijn? En zou hy ons van dit alles niets gemeld hebben? —— Nog meer. Indien hy zelve den verwoeften ftaet van Jerufalems muuren gezien had; wat behoevde hy dan daervan bericht te ontvangen door Hanani? Wat behoevde hy over dat bericht zoo te ontftellen? Hy kon immers zeer wel weten dat ze in dien tusfchentijd niet herbouwd waren; en dat dit om redenen van ftaet verhinderd was. — (2) Indien 't verhael Neh. VIII — X. tot Zerubbabels en Jofuas tijd behoorde; waerom zou dan Hoogepriester Jofua niet by die plechtige wetlezing geweest zijn? Waerom zouden Zerubbabel en Jofua dan niet de eerfte verzegelaers van 't verbond geweest zijn Kap X? want Jefua de Zoon van Azanja vs. 9. was flechts een Leviet. — Kortom, we vinden Ezra III — VI geen woord van Ezra en Nehemia, en Neh. VIII — X geen woord meer van Zerubbabel en Jofua. (3) Neh. IX: 37. wordt aen God in het plechtig Gebed voorgedragen, dat het Land *zijne inkomften vermenigvuldigde voor de Koningen over hun gefteld*: dit onderftelt een tijd lang verblijv in dat land, en een meertal van Koningen,

on-

onder welke ze reeds geſtaen hadden. In Cyrus tijd zouden ze gezegd hebben, *den Koning*: behalven dat Cyrus een zacht Vorst, en den Joden zeer genegen was. 't Is waer dat was Artaxerxes Langhand ook: maer van Darius Hyſtaspesz. moet ook 't zelvde gezegd worden; evenwel was die veel inhaliger dan Cyrus, dus kan hy, by al zijn gunſten, wel de ſchattingen verzwaerd, en Langhand, ſchoon hy de Geestelykheid daer van ontſloeg Ezra VII: 24, die lasten op 't Volk gelaten hebben. Waerby dan nog komt (4) Dat men wel voldoende reden kan geven, waerom Nehemia het Geſlachtregister Kap. VII. in zijn Boek lascht, te weten de reden die hy zelve geevt vs. 4, 5. maer men zou veel moeite hebben, om gepaste redenen te vinden, waerom hy juist hier ter plaetſe Kap. VIII, IX en X. zou ingevoegd hebben, indien het geſchiedenisſen van Cyrus tijd waren.

Welk een weg hier dan in te ſlaen, daer aen wederzijden zulke bergen van zwarigheden zijn? —— Waren we hier in een tijdvak, waer in de ongewijde geſchiedenis nog in 't duiſtere lag, men zou er ligt toe komen de knoopen door te houwen; en dewijl in den Bijbel niet blijkt hoe lang de regeeringen van Cyrus en zijne opvolgers geduurd hebben, noch hoe veel Jaren tusſchen Ezra VI en VII verloopen zijn, die tijden zeer te verkorten, om dan alles beter te kunnen t'zamen voegen. Maer dit kan hier niet aengaen: de duuring van 't Perſiſche Rijk heeft volkomen zekerheid; en de verſchillen der oude Schrijveren, over deze en gene Koningen, zijn nooit meer dan 3 à 5 Jaren. —— Indedaed ik heb in overweging genomen, of Ezras en Nehemias Arthaſasta ook een nog vroeger Koning kon zijn dan Artaxerxes Langhand: maer van niemand voor hem is een 32ſte Jaer bekend, dan van Darius Hyſtaspesz zelven. Verſtond men dezen Vorst; dit zou ten voordeele hebben: (1) Dat dan nog velen die met Zerubbabel opgetogen waren, in zijn 20ſte Jaer, 't welk het 34ſte na dien optocht was, in leven konden zijn: (2) Dat Ezra in 't geheel geen gaping zou hebben; want van Darius 6de Jaer zou hy tot zijn 7de komen; en hy zou zijnen optocht begonnen hebben, zoo dra de

Tem

Tempel volbouwd was. —— De naem zou geen groote zwarigheid maken. Als men Ahasueros en Arthasasta Ezra IV. houdt voor Cambyses en Smerdis, of, met anderen, voor Tana oxares en Cambyses; dan merkt men aen, dat de beide eerste namen, uit kracht van derzelver grootsche beteekenis, algemeene eernamen waren der Persische Monarchen: het zelvde zou men dan ook hier kunnen zeggen.

Men zal dit welligt eenen dwazen inval noemen: evenwel ik opper denzelven, om te doen zien dat ik niets onbeproevd gelaten heb om alles te vereffenen; en om, aen elk die op dezelvde bedenking vallen mogt, evenwel dit daer tegen te doen opmerken: dat niemand ooit, mijns wetens, aen Darius Hystaspesz, den naem Arthasasta geevt; en vooral Ezra zou het niet doen, die hem even te vooren, met zijnen eigenen naem Darius, onder welken hy overal bekend is, genoemd had, en dat wel in onderscheiding van eenen vroegeren Arthasasta Kap. IV: — Ook waren Kap. V en VI. Zerubbabel en Josua nog de Hoofden van Israëls Burger- en Kerkstaet, die na Kap. VI. niet meer genoemd worden. —— Behalven dat deze gedachte, de meeste der gemelde zwarigheden, wel wat verzachten, maer niet wechnemen zoude; en weder andere na zich sleepen, ten aenzien van Nehemias leevtijd, vergeleken met dien van Jaddua.

Als het dan zeker is, dat Arthasasta niemand vroeger noch later zijn kan dan Artaxerxes Langhand; en dat Nehemia, die in zijn Boek Kap. VIII tot X. voorkomt, niemand anders zijn kan, dan de Schrijver van dat Boek zelve: dan moet het, ondanks alle zwarigheden, uitgemaekt zijn, dat ook die Kapittelen tot den regeertijd van Artaxerxes Langhand behooren; en dan moet beproevd worden of de gemelde zwarigheden daer tegen niet op te losfen zijn. —— Welaen! ik zal 't ondernemen dezelve van nader by onder de oogen te zien.

Wat de eerste betreft: dewijl er dan evenwel van Gods Huis, van deszelvs kameren en voorhoven, gemeld wordt, moet dit ons naest doen denken, dat er de Tempel geweest is. —— De Water-

terpoort was aen de Oostzijde der Stad, Neh. III: 26, XII: 37. dus digt by den Tempel, die aen den Zuidooster hoek lag: de ſtraet voor de Waterpoort was dan misſchien in 't gezicht van den Tempel, die ſtraet zal denkelyk eerder een breed plein geweest zijn. Dat nu de lezing aldaer geſchiedde, kan reden gehad hebben; deels om te toonen dat geheel Jeruſalem een Heilige ſtad was, gelijk ze genoemd wordt Kap. XI: 1, deels om een groote menigte volks toegang te geven, en wel aen mannen en vrouwen gelijken toegang Kap. VIII: 4, die zich anders, in den Tempel, in onderſcheiden voorhoven moesten bevinden. —— Op de tweede. De uitdrukking Kap. VIII: 15, dat men het bevel van 't Loovhuttenfeest in de Wet *geſchreven vond*; onderſtelt niet noodzakelyk, dat dit een nieuwe ontdekking zou geweest zijn, van een Wet die vergeten was: maer alleen dat ze, in 't lezen der wetten, die wet aentreffende, zulks de begeerte aenwakkerde, om dit Loovhuttenfeest zeer plechtig te vieren. —— Voords zie men, over vs. 18, de aenmerkingen in dit Deel bl. 157, en ik merk nog aen, dat we ook de uitdrukkingen, *kinderen der gevangenis*, *gemeente der weebgevoerden*, vinden Ezra X: 7, 8, 16, dus zeker in Artaxerxes tijd, lang na de eerſte wederkomst uit Babel onder Zerubbabel en Joſua. —— Dus blijvt dan ook op de derde bedenking niets byzonders aen te merken.

Maer de vierde is zeker op zich zelve zeer moejelyk. Ondertusſchen, als al het voorige wel bewezen is, *dan kan het onmogelyk waer zijn*, dat deze verbonds-onderteekening en verzegeling in Cyrus tijd zou behooren; en dus is men *verpligt*, die lijst van verzegelaers, op de best mogelyke wijze, zoo te verklaren, als met hare plaets onder de regeering van Artaxerxes Langhand ſtrookt. —— Ik merk vooraf aen, dat men, zelvs in Cyrus tijd die lijst plaets gevende, zeer verlegen zou zijn, die letterlyk zoo op te vatten, als of Paros, Pahath-moab, Elam, Zattu, enz. alle in perſoon verzegeld hadden. Zouden die in 't leven geweest en perſoonlyk wedergekeerd zijn, aen 't hoofd van eenige honderden, ja Pahath-moab van 2812 nakomelingen die zijne *kinderen*

ge-

genoemd worden? —— Ook zou het al te zeldzaem geweest zijn, en dus ongeloovbaer, dat in elk geslacht, het toenmalig hoofd, juist denzelvden naem zou gehad hebben, die de naem was van 't geslacht waer uit hy was. —— Om ter zake te komen: ik denk dat de hoofden der Priesteren en Levieten, hunne namen overbragten op hun geslacht; en dat op dezelvde wijze, Paros, Pahathmoab, Elam, Zattu, enz. namen zijn geweest der geslachten, onder welke dezelve, geduurende de gevangenis, bekend en benoemd gebleven zijn: denkelyk naer de namen van hun, die by hunne wechvoering de hoofden der voornaemste huisgezinnen waren; en onder welke oude namen dus, ook na de wederkeering in Judea, de geslachten bekend en onderscheiden bleven. — Deze aenmerking neemt de geopperde, op 't eerste aenzien zoo vreeslyke zwarigheid, genoegzaem uit den weg —— De hoofden der Priesteren en Levieten hebben dan geteekend, elk onder den naem van dat geslacht en die ordening (*) waer van hy toen het hoofd was; en de hoofden des Volks, ook elk voor dat geslacht, waer van hy het hoofd was, en onder dien naem, by welken zijn ge-

[*] Behoudens de fraije aenmerkingen van den Hoog Eerw: Schrijver dezes werks over de Priester-ordeningen bl 190, 191, komt my voor dat men dezelve wel zou kunnen vereenigen met het gewoone gevoelen, 't welk door Josephus, die zelve een Priester was, zoo stellig bevestigd is, dat na de Babelsche gevangenis weder 24 ordeningen gemaekt zijn op deze wijze, dat eenige der talrijkste onder de 22 of 20 ordeningen welke Neh XII: worden opgeteld, in twee ordeningen verdeeld zullen zijn, om 't oude getal van 24 weder te krijgen. —— Doch wat de volg-orde betreft, blijvt evenwel verschil; want in Davids tijd was Jojarib de 1ste en Abia de 8ste; daer nu Abia de 12de was en Jojarib de 17de. —— Of zou er iets byzonders in liggen, dat Neh. XII: 6, voor Jojarib 't woordje *ende* gaet? Daer door worden de 16 eerstgenoemde afgescheiden van hem en de 5 volgenden, waeronder hy en Jedaja de 2 eerste zijn, die ook 1 Chr. XXIV: 7. de twee eerste in rang waren. —— Zeldzaem is 't, dat geen van die 6 laetsten, gevonden wordt op de lijst der verzegelaers Neh. X.

geslacht, in de gevangenis, en sedert de wederkeering uit dezelve, in de openbare geslachtrollen bekend stond. De byzondere personen in elk geslacht kenden hem die, in 't zijne, tans de waerdigheid van hoofd der Vaderen bekleedde; en volgens vs. 28. 29. *hield zich het overige des Volks, ook de Priesters, Levieten enz. aen hunne broederen, hunne voortreffelyken, en kwamen zoo in den vloek en in den eed*, door de teekening en zegeling hunner hoofden. —— Wat Mesezabeël en Hananja aengaet: deze, gelijk meest die vs. 20—27 genoemd worden, zijn Ezra II. en Neh. VII. niet als hoofden te vinden; zy zullen hoofden van zulke voorname huisgezinnen geweest zijn, die na de wederkeering in Judea eerst gesticht waren: en dan is er geen zwarigheid in te stellen, dat de grootvaders, oud 70 of 80 Jaren, als hoofden het verbond verzegelden, en de kleinzoonen, oud 30 of 40 Jaren, aen den muur bouwden. — Paros, wiens zoon mede, volgens Kap. III: 25. aen den muur werkte, is dan ontwijfelbaer ook onderscheiden van Paros, wiens geslacht met Zerubbabel wederkeerde.

Nu blijvt alleen de zwarigheid nog rusten op de Levieten, Jesua, Kadmiël, en Bani of Binnui, welke, volgens Ezra II: 40. III: 9. Neh. VII: 43, en XII: 8. reeds met Zerubbabel wedergekeerd waren, en wel als hoofden, dewijl van hunne zoonen en broederen gesproken wordt; en welker namen evenwel, niet slechts op de lijst der verzegelaers Neh. X. voorkomen; maer welke *in persoon* voorlezers der wet en voorbidders waren, Neh. VIII: 8, IX: 4, 5. — Hierop is niets anders te zeggen dan, dat de laetste zekerlyk andere personen moeten geweest zijn, die toevallig dezelvde namen hadden. — Men weet dat by de Joden verscheiden namen, meestal van Godsdienstige beteekenis, zeer gemeen waren; dus kan men, uit de gelijkheid van namen, niet altijd tot dezelvde personen besluiten. — Zelvs worden Neh. IX: 4. twee Bani's genoemd, en, om geen meer voorbeelden by te brengen, in het register der Priesteren Neh. XII: 1-7, zijn twee onderscheidene Jedaja's. Men moet dan, als de omstandigheden 't vereischen, zoo wel dezelvde namen, nu en dan, voor andere personen aenzien,

zien, als men, in andere gevallen, genoodzaekt wordt onderscheidene namen, aen denzelvden persoon toe te schrijven

Aengaende de vijfde bedenking, uit de vergelijking van Neh. XI en 1 Chron. IX. —— De vierhonderd kemelvrachten uitleggingen, welke de Joden noodig achten tusschen *Azel* en *Azel* 1 Chr. VIII: 38, en IX: 44. hier op éénе bladzijde druks t'zamen te trekken, zou te veel van my gevergd zijn. Denkelyk zal het beste andwoord op die zwarigheid dit zijn: dat de woorden 1 Chr. IX: 2, alwaer gezegd wordt, dat de eerst wedergekeerden bestonden, uit gemeene Israëlieten, Priesters, Levieten, en Nethinim; een soort van inleiding zijn tot de volgende byzonderheden: maer waer uit niet vloeit dat *al* het volgende tot die *eerst* wedergekeerden zou behooren. — De vergrooting der zwarigheid, uit de namen der Poortiers genomen, schijnt van denzelvden aert te zijn als de zoo even geopperde uit de namen der Levieten, en dus ook op dezelvde wijze te moeten beandwoord worden.— Of Neh. XI. moest inderdaed, even als Kap. XII: 1-7. een ingelascht stuk van Zerubbabels tijd zijn. Dat Kap. is vol duisterheden; lievst denk ik echter, dat het ook nog in tijd op Kap. X volgt, en dus dat, na Kap. VII, geen inlasschingen van Zerubbabels tijd meer voorkomen dan Kap. XII: 1-7.

Wat dan eindelyk betreft het schijnbaer vreemde, dat er is in de gelijkheid van Ezra II: 70. en III: 1. met Neh. VII: 73. en VIII: 1, na dat vooraf gegaen, en op dezelvde geslachtlijsten gevolgd is, eene zeer verschillende opgave van geschenken tot 's Heeren dienst. ——— Dit zie ik aen als een zekere kunst, met welke Nehemia met voordacht zijne schrijvwijze ingericht heeft; om de zeer aenmerkelyke gelijkheid van omstandigheden te meer te doen in 't oog vallen. Waren er, by de eerste wederkeering uit Babel, rijke geschenken ten dienst des Heiligdoms gegeven; 't had onder zijn bestuur, de muur nu herbouwd zijnde, ook aen rijke milddadigheid niet ontbroken. Was het toen in 't begin der zevende maend, toen 't wedergekeerde Juda zijne verwoeste steden eerst betrokken had, en zich schikte tot de eerste viering hun-

ner

ner plechtige Feesttijden ; 't was nu ook in 't begin der zevende maend, dat Juda weder in zijne herbouwde steden, en vooral in de nu herbouwde en bemuurde hoofdstad Jerusalem, zeker woonde, en hunne Feestdagen met grooter plechtigheid vieren mogt.

Dus meen ik deze zwarigheden, wel niet geheel te hebben wechgenomen, 't welk een werk ver boven mijne krachten zijn zoude; maer evenwel klaer getoond dat dezelve mijne Tijdrekening niet kunnen omstooten, en dus de Chronologie des Ouden Testaments, tot Alexanders dood toe, (want tot zoo ver hebben de Bijbelsche verhalen nog invloed daer op) afgehandeld.

Het Boek van *Ezra* behelst dan, volgens mijne schikking, de geschiedenis van 72¼ Jaren: en het Boek van *Nehemia*, ten nauwsten, van het 20ste tot het 37ste van Artaxerxes Langhand, beide ingesloten, 18 Jaren; maer als men het rekent te beginnen daer Ezras Boek eindigt, dan zijn het omtrend 30 Jaren, en dus beide Boeken te zamen 102 Jaren. —— Van de vryvergunning van Cyrus tot op Alexanders dood, zijn verloopen omtrend 212½ Jaren.

* * *

Nu moet ik overgaen tot het tijdperk, 't welk verloopen is, sedert den dood van den waereldwinger *Alexander*, tot op de geboorte van 's waerelds Verlosser Jesus Christus: 't welk alleen uit de ongewijde geschiedenissen, en wat de byzondere lotgevallen der Joden betreft, uit de Boeken der Makkabeën en Josephus, als ook Eusebius, op te maken is; en in 't welke juist verloopen zijn 319½ Jaren.

Ondertusschen, dewijl het voorige Bijbelsche tijdperk, 't welk hier voornamelyk in aenmerking komt, reeds zoo breed uitgedijd is, en noch mijne kundigheden, noch mijne snipper-uuren, noch de tijd der uitgave van dit Deel, my toelaten zoo uitvoerig voord te gaen, zal ik dit zoo kort behandelen als eenigzins moge-

lyk is. Breedere Tijdtafels, waer in de geschiedenisfen der Joden, met die der omliggende Volken, vooral met de Romeinsche, vergeleken worden, kan men by anderen vinden, byzonder in de geleerde werken van H. Prideaux en J. J. Schmidt, als ook in de aenmerkingen van H. van Alphen.

Ik doe vooraf opmerken, dat, geduurende het nu afgehandelde tijdperk, de Joden stonden onder de Persiaensche Monarchie. Ze waren wel in zoo verre een vry volk, dat ze naer hunne eigene Burgerlyke en Godsdienstige wetten mogten leven, en voor hunne eigene Richters geoordeeld worden; maer evenwel bleev de Keizer van Persien hun Opperhoofd, en zond Landvoogden, om van zijnent wege te zorgen, dat niets geschiedde strijdig tegen zijne algemeene Rijkswetten, en dat de schattingen, welke zy hem moesten opbrengen, ingevorderd wierden, als ook dat de Joden, als hy 't noodig had, manschap en lastbeesten moesten leveren. Dit ziet men Neh. V: 4, 5, 18. IX: 36, 37. —— Hier door zijnze nu en dan, vooral onder de laetste Persische Monarchen, gewikkeld geweest in derzelver Oorlogen, niet zoo zeer tegen de Grieken, als vooral tegen de Egyptenaren, in welk geval zy juist in 't midden in den doortocht lagen.

Zulk een Landvoogd heette *Tirsatha*, en tot zulk eenen heeft Cyrus eerst aengesteld Zerubbabel, een regelrecht afstammeling der oude Koningen van hun volk. Zulk een was ook Nehemia, die sommigen ook denken tot Davids nazaten behoord te hebben. —— Dat er andere tusschen Zerubbabel en Nehemia geweest zijn, zien wy Neh. V: 15, maer 't is onzeker of ze, even als die beide, uit het Joodsche Volk, dan of ze, gelijk waerschijnlyker is, Persianen waren, door Xerxes na den dood van Zerubbabel gezonden: en ook is onbekend of Nehemia een opvolger in dat ambt gehad heeft; voor 't naest schijnt, in 't begin der regeering van Artaxerxes Mnemon, deszelvs Veldheer Bagoas, na den meergemelden broedermoord in den Tempel, zich het gezach aengematigd te hebben, zoo wel over der Joden Bur-

gerlyke als Kerkelyke regeering; en van dien tijd af hebben de Joden al meest in *benauwdheid der tijden* verkeerd, welker begin het einde kenmerkte der VII eerfte Jaerweken van Daniël.

Ze bleven echter, in al die benauwdheden, hun Perfiaensch Opperhoofd dermate getrouw, dat ze weigerden den alverwinnenden Alexander te helpen tegen Darius Codomannus. Dit was de oorzaek dat die dwingeland, na Tyrus en Gaza veroverd te hebben, (of zoo als PRIDEAUX waerfchijnlyk maekt, voor de belegering van Gaza,) op Jerufalem aentrok; doch op de ontmoeting van Hoogepriester Jaddua, weder aftoog, en zelvs de Joden aenmerkelyk begunftigde. Zoo wierden ze Alexanders onderdanen, en bleven zulks tot zijnen dood.

Alexanders Rijk, na zijnen dood, gefcheurd wordende in verfcheidene Rijken, waer van het Egyptifche en Syrifche de voornaemfte waren, welke Dan. XI. voorkomen, de eerfte onder den naem van *Koning van 't Zuiden*, de tweede genoemd *Koning van 't Noorden*, kwamen de Joden onder de Egyptifche Heerfchappy: onder welker drie eerfte Koningen zy vry gerust leevden; maer daer na telkens betrokken werden, onder de geduurige Oorlogen tusfchen de Egyptenaers en Syriers: tot dat ze, door den godlozen Syrifchen Koning Antiochus Epiphanes, overwonnen, en jammerlyk verdrukt werden.

Dit fpoorde de brave helden, Mattathias, en zijnen Zoon Judas Makkabeus aen, om zich tegen dien bloedhond te verzetten; met dat gezegend gevolg, dat ze een geheel vry Volk wierden, onder 't welk de Broeders van Judas Makkabeus, en derzelver nazaten, zoo het Burgerlyk als Kerkelyk bewind hadden, als Vorften en Hoogepriesters te gelijk, tot dat een Aristobulus den Koninglyken titel aennam. —— In dien ftaet zijn de Joden omtrend een eeuw gebleven; tot dat, het Syrifche Ryk aen Tigranes opgedragen zijnde, en het Egyptifche zich verbonden hebbende met de Romeinen, die in dezen tijd nog een Republiek waren, Tigranes met dezelve in Oorlog kwam, maer Syrien verloor, 't welk dus een Romeinsch wingewest werd; waerop de groote Romeinfche Veldheer Pom-

 pe-

pejus, verstoord over de verwarringen onder de Joden, tusschen Hyrcanus II en Aristobulus II, welke tot hem gebragt werden, in 't Joodsche land trok, en Jerusalem innam; alwaer Antipater, een Idumeër van afkomst, de Vader van Herodes den grooten, en die, reeds toen Hyrcanus II. Hoogepriester was, het meeste Burgerlyk bewind had, door Julius Cesar tot Landvoogd gesteld werd: maer Jerusalem andermael, door Antigonus, Zoon van Aristobulus, met hulp der Parthers ingenomen, Hyrcanus afgezet, Antipater met vergiv omgebragt, en zijn Zoon Herodes naer Rome gevlugt zijnde, wikkelt de laetste zich in de gunst van Marcus Antonius; en die bewerkt dat hy, door den Roomschen Raed, tot Koning der Joden, hoewel in eenige onderhoorigheid aen de Romeinen, verklaerd wordt: waer op hy 3 Jaren later Jerusalem inneemt, Mariamne, de kleindochter van Hyrcanus II, in huwelyk neemt, en zoo het Rijk der Joden in bezit krijgt: tot dat, in 't 37ste Jaar na die verklaring, of in 't 34ste na die inneming, Jesus Christus, die ware Koning der Joden, geboren wordt.

Zo dra Herodes op den troon gekomen was, is de opvolging der wettige Hoogepriesters afgebroken, en met dat ambt nae willekeur gehandeld.

Zie daer eene zeer korte schets der Joodsche Geschiedenis geduurende dit tijdperk, zoo veel noodig was tot een algemeen begrip der Tijdtafel welke volgen zal.

De algemeene duuring van dit tijdperk, kan bepaeld worden door de opvolging, zoo der twee voornaemste Rijken, welke uit Alexanders Monarchie ontstaen zijn, het Egyptische der Lagiden, en het Syrische der Seleuciden; als betrekkelyk tot de Joden, door de opvolging hunner Hoogepriesters en Vorsten. —— Zie hier dan drie byzondere Tijdtafelen: ten aenzien van welke ik alleen nog moet aenmerken, dat ik in dezelve enkel die *maenden* bepaeld heb, welke, of ten volle, of ten naesten by uit de omstandigheden, zeker zijn; maer voor 't overige slechts by volle Jaren geteld.

De

De eerste is de gemaklykste, en loopt op deze wijze af:

			J.	M.
Grieksche Vorsten.				
Philippus Arideus. . . .	tot *Nov.*	3687	6	6.
Alexander Egus.	*Sept.*	3699	11	10.
Egyptische Koningen.				
Ptolomeus Lagus.	tot .	3719	20	
Ptolomeus Philadelphus.	.	3757	38	
Ptolomeus Evergetus I.	.	3782	25	
Ptolomeus Philopater.	.	3799	17	
Ptolomeus Epiphanes.	.	3823	24	
Ptolomeus Philometor. . . .	*Juni*	3858	34	9.
Ptolomeus Evergetus Fyskon. .	*Sept.*	3887	29	3.
Ptolomeus Soter of Lathurus, met zijnen broeder Alexander. . .		3923	36	
Ptolomeus Dionysius of Auletes. . .		3952	29	
Cleopatra, met haren broeder Ptolomeus.	tot *Sept.*	3973	21	
Romeinsche Keizers.				
Augustus, van den Slag by Actium, waer in hy de Egyptenaers onderbragt, tot Christus geboorte.	*Nov.*	4000	27	2.
		Jaren	319	6.

De reden der kleine vermindering by Ptolomeus Philometor, is om dat zijn dood slechts 3 dagen verschilde van dien van den Syrischen Koning Alexander Balas, en beide tusschen *Nisan* en *Tisri* vallen moet, 1 Mak. XI: 17-19.

De tweede der Seleuciden, is veel moejelyker: zoo door de verschillen der Geleerden, als door de verwarringen, welke in dat Rijk zelve heerschten; waer door veroorzaekt wordt, dat men, na 3858, telkens verscheidene Koningen, die zich tegen elkanderen opworpen, te zamen moet nemen. In de tafel zelve stel ik de schikking welke ik volg, komende genoegzaem overeen met die van de Heeren VAN ALPHEN en SCHUTTE, en terzijde heb ik gezet hoe andere de Jaren regelen.

			J.	M.	Andere.
Van Alexanders dood tot het herwinnen van Babel door Seleucus Nicanor, van waer de jaertelling der Seleuciden begint in den herfst, schoon de Joden met den voorafgaenden 1 *Nisan* begonden te rekenen, dus.	tot *Sept.*	3692	11	4.	11.
Seleucus Nicanor I. . .	*Maert*	3723	30	6.	33 of 32.
Antiochus Soter I.		3743	20	—	19.
Antiochus Theos II..	*ə* .	3758	15	—	15.
Seleucus Callinicus II. . .	*Sept.*	3778	20	6.	20.
Seleucus Ceraunus III. . .	*Juni*	3781	2	9.	3.
Antiochus de Groote III. . .	*Sept.*	3817	36	3.	36 of 37.
Seleucus Philopater IV. . .	*Dec.*	3828	11	3.	11 of 12.
Antiochus Epiphanes IV. . .	*Juni*	3840	11	6.	12 of 11.
Antiochus Eupator V.		3842	2	—	2.
Demetrius Soter I.		3851	9	—	11 of 12.
Alexander Balas I.		3858	7	—	5.
Demetrius Nicanor II. / Antiochus Entheus VI. / Tryphon.		3865	7	—	5.
Antiochus Sidetes VII.		3873	8	—	10 of 9.
Demetrius Nicanor, op nieuw.		3877	4	—	5.
Alexander Zibena II. / Seleucus V.		3879	2	—	2.
Antiochus Gryphus VIII. / Antiochus Cyzicenus IX. . . .		3907	28	—	27.
Seleucus VI.		3909	2	—	4.
Antiochus Pius of Eusebes X. / Antiochus XI. . . . . / Philippus. . . . . . . / Demetrius Euchairus III. / Antiochus Dionysus XII. . .		3920	11	—	9.
Tigranes.		3938	18	—	18.
Antiochus Commagenus XIII, tot dat Pompejus Syrien tot een wingewest maekt, en Jerusalem inneemt.	*Juni*	3941	3	—	3.
Tot Pompejus triumf.		3943	2	—	59. (for these four)
Tot den dood van Julius Cesar.	*Maert*	3960	16	9	
Tot de overwinning by Actium.	*Sept.*	3973	13	6	
Tot Christus geboorte. . . .	*Nov.*	4000	27	2	
		Jaren	319	6.	320.

De derde, der Joodsche Hoofden in Kerk- en Burgerstaet, volgt, nae de meest waerschijnlyke berekening, op deze wijze:

HOOGEPRIESTERS.

			J.	M.	Andere
Onias I. 21 Jaren, doch na Alexanders dood, rekene tot omtrend	*Nov.*	3700	19	6.	23 of 24.
Simon de Rechtvaerdige.		3712	12	—	9.
Eleazar, zijn Broeder.		3727	15	—	32 of 33.
Manasse, ook zijn Broeder. . . .		3753	26	—	9.
Onias II, zijn Zoon. . . .	*Sept.*	3786	32	10.	14.
Simon II.		3808	22	—	24.
Onias III.	*Jan.*	3829	20	4.	23.
Jason, zijn Broeder.		3832	3	—	3.
Menelaus. of Onias IV. .	*Mai*	3837	5	4.	

Lysimachus, } hier niet te rekenen.
Alcimus, }

VORSTEN EN HOOGEPRIESTERS TE GELIJK.

			J.	M.
Judas Makkabeus. . . . tot	*Mai*	3843	6	—
Jonathan of Jonathas zijn Broeder.	*Febr.*	3861	17	9.
Simon, ook zijn Broeder. . . .		3869	8	—
Johannes Hyrcanus I. Sim: Zoon	*Oct.*	3898	29	8.

KONINGEN.

			J.	M.
Aristobulus I.	*Nov.*	3899	1	1.
Alexander Jannæus. . . tot	*Sept.*	3926	26	10.
Alexandra Jannæa.	*April*	3935	8	7.
Johannes Hyrcanus II. in twist met Aristobulus II. . ,	*Juni*	3941	6	2.
Johannes Hyrcanus II. als Hoogepriester, terwijl Antipater 't bewind der regeering had; tot Antigonus Jerusalem ingenomen hebbende, Herodes door den Romeinschen Raed Koning gemaekt werd.	*Oct.*	3964	23	4.
Tot Herodes Jerusalem innam.	*Sept.*	3967	2	11.
Tot Christus geboorte in Herodes 34ste Jaer.	*Nov.*	4000	33	2.
		Jaren	319	6.

Omtrend deze lijst der Hoogepriesters, heb ik nog kortelyk dit aen te merken:

Wat de twee eerſte betreft, ſommige geven aen Onias I 21, aen Simon den rechtvaerdigen 12 Jaren; andere aen den eerſten 24, den tweeden ſlechts 9 Jaren: nae beide gedachten zijn het te zamen 33 Jaren, eindigende, nae de beste rekening, in 't laetst van 3712. — Dus heb ik den dood van Jaddua geſteld in 't laetst van 3679, omtrend $1\frac{1}{2}$ Jaren voor dien van Alexander: ik vind geen reden genoeg om Jadduas dood reeds tot 3673 of 3674, kort na zijne ontmoeting van Alexander, op te ſchuiven; 't ſchijnt my ook toe, met de Jaren der verdere opvolgers niet wel te ſtrooken.

By den dood van Simon was zijn Zoon Onias II nog een kind; daerom kwam zijn broeder Eleazar als zijn opvolger; en op dien volgde zijn andere broeder Manasſe: andere zeggen, zijn Oom; maer dit is min waerſchijnlyk. — Sommige geven weder aen den eerſten 15, den tweeden 26 Jaren; andere aen den eerſten 32, en den tweeden ſlechts 9 Jaren — Dit verſchil is zeer groot; echter beide t'zamen maken weder 41 Jaren. — Het eerſte gevoelen kies ik; om dat men dan beter reden kan geven, waerom Onias II niet op Eleazar volgde, te weten, om dat hy nog te jong was: want als hy dan 4 Jaren was toen hem zijn Godzalige Vader ontrukt werd, had hy nog ſlechts 19 Jaren by Eleazars dood. — Hy zou, nae die rekening, geboren zijn in 3708: en daer zijn dood viel in 3786, oud geworden zijn 78 Jaren: dus kan 't zeer wel uitkomen, dat, onder Ptolomeus Evergetus, die tot 3782 regeerde, door zijner Zuster Zoon Joſeph, in 3778, zijne verkeerdheden by dien Koning konden verſchoond worden, uit hoofde van zijnen ouderdom.

Wat de verdere Hoogepriesters aengaet, lijdt mijn beſtek niet, deze aenmerkingen te achtervolgen, ze zouden te breed uitloopen.

De 52 Jaren 5 maenden, van den dood van Simon II, gerekend in *September* 3808, tot den dood van Jonathan in *Februari* 3861, kunnen ook op deze wijze gerekend worden:

Onias

Onias III. tot zijnen dood, in 't 4de Jaer na dat Jason zich 't Hoogpriesterschap verkregen had, dus tot het laetst van 3832	—	—	24 J. 3 m.
Menelaus, tot zijnen dood in 't 4de Jaer van Judas Makkabeus. 3841	—	—	9 —
Alcimus, tot kort na den dood van Judas Makkabeus. *Mai* 3844	—	—	2-5 —
Geen Hoogepriester, in de eerste Jaren van Jonathan, tot *Sept.* 3851	—	—	7-4 —
Jonathan, als Hoogepriester, tot *Feb.* 3861	—	—	9-5 —
			Jaren 52-5. —

Dit komt in de zaken met de voorige rekening overeen, gelijk in de algemeene Tijdtafel blijken zal, welke ik op deze grondslagen zal doen rusten.

Maar hoe is 't in dezen tijd afgeloopen met de nazaten van Davids huis en van Zerubbabel?

Dit stuk ligt in 't duister: men rekent al veel, dat de tak van Davids huis uit Nathan, waar van Lucas ons de Geslachtlijst mede deelt, in 't meeste aenzien en bewind gebleven zy; en de meesten die ik gevonden heb, doen zulks op de onderstelling, dat Sealthiël en Zerubbabel, by Lucas, andere zijn dan bij Mattheus. — Maer dit gevoelen, schoon sterk verdeedigd door VAN RIE II Deel bl. 117—145, en SCHMIDT *Historicus* I Stuk bl. 367—370, keur ik geheel af. — Ik houde met de meesten, en vooral met mijnen grooten SCHUTTE, die dit stuk, zoo ik meen, nu voldongen heeft, deze Sealthiël en Zerubbabel voor dezelvden; en denk dat Zerubbabels Zoon Hanaja, of Hananja, voor hem gestorven zijnde, verscheiden Zoonen heeft nagelaten, welke opgenoemd worden, 1 Chr. III: 21, waer onder Obadja, dien men houden moet voor Abiud, Matt. I: 13, en Rephaja, die dezelvde moet zijn met Rhesa, Luc. III: 27 — welke beide dus Zerubbabels Kleinzoonen geweest zijn, van welke de eene in Salomons tak,

de andere in Nathans tak geplaetst is, uit hoofde der Burgerlyke ſchikking: ſchoon ze daerom beide, even natuurlyk, uit Salomon als uit Nathan oorſprongelyk waren; dewijl de beide takken zich vereenigd hadden, door het huwelyk van Neri, uit Nathans tak, met de Ervdochter van Koning Jechonia. Dat 1 Chr. III: 21, Rephaja en anderen, voor Obadja gaen, kan redenen gehad hebben, naer welke we nu zelvs niet gisſen kunnen: ook bepaelt de orde van opnoeming niet altijd die der geboorte; in 't voorige 5de vs. wordt, onder de 4 Zoonen van David uit Bathſeba, Salomo de laetſte genoemd, daer hy zeker haer eerstgeborene, na het onechte en op den 6den dag geſtorvene kind was. —— Hoewel nu eigenlyk in dien tak, die, in den Burgerlyken zin, de tak van Salomon heette, en die in Mattheus Geſlachtlijst gevonden wordt, het Kroonrecht berustte; kan 't evenwel zeer wel zijn, dat, uit hoofde van eenige ons onbekende redenen, onder die Kleinzoonen van Zerubbabel, het bewind over Juda, onderhoorig aen de Perſiſche Koningen en hunne Stadhouders, gekomen zy, niet op Obadja of Abiud, maer op Rheſa: en als men dit toeſtemt, behoevt men de oude lijst van Jaren, welke aen de nazaten van Zerubbabel door Rheſa wordt toegeſchreven, en welke, in onze groote Bijbels, achter de kaert van Jeruſalem by Neh. III, gevonden wordt, ſchoon de namen zeer verbasterd zijn, niet geheel te verwerpen. —— Zie hier hoe dezelve afloopt.

Zerubbabel. . . .	Jaren 58	tot	3526
Rheſa.	66	—	3592
Joanna.	53	—	3645
Juda Hyrcanus I. . . .	31	—	3676
Joſeph.	7	—	3683
Semei.	11	—	3694
Mattathja.	12	—	3706
Maäth. . . . . . . , .	9	—	3715
Naggai.	10	—	3725
Esli.	8	—	3733
Naüm.	7	—	3740

Amos

Amos Sirach.	14 —	3754
Mattathja II.	10 —	3764
Joseph II.	60 —	3824
Janna Hyrcanus II. . . .	16 —	3840

Deze wordt gehouden voor de laetste Vorst uit Davids huis, schoon men denken mag dat ze, na de 3 of 4 eersten, niets meer dan den naem zonder gezag, zullen gehad hebben. — Deze laetste eindigt juist in 't laetste Jaer van Antiochus Epiphanes, en zou zich zelven, uit vrees voor dien Tyran, hebben om 't leven gebragt: doch daer deze zijne heetste vervolging 2 à 3 Jaren *voor* zijnen dood uitoefende, zou men denken kunnen, dat, door de telling met volle Jaren, deze lijst zoo veel te laet uitloopt. —— Toen daer op de regeering kwam op de Makkabeën, die uit Levi waren, zijn de nazaten van dezen Janna in eenen lagen stand vervallen; gelijk denkelyk, den anderen nakomelingen van Zerubbabel, uit Abiud, schoon dezelve op den Koninglyken tak stonden, reeds vroeger was te beurt gevallen.

De Zoon van dezen Janna was Melchi de tweede: deze was de grootvader van Mattath of Matthan, of gelijk ik denk, eigenlyk van Estha, die met denzelven trouwde; uit welk huwelyk verwekt is, Jacob de Vader van Joseph, die op Salomons tak gekomen is, volgens Matt. I: 16, en Heli de Vader van Maria, door welke haer man Joseph ook op Nathans tak plaets kreeg, volgens Luc. III: 23.

Hier op is, ten naesten by, deze berekening te maken:

Stel Melchi geboren. . . . omtrend	3830
zijn Zoon Levi, na 40 Jaren. . .	3870
deszelfs dochter Estha na 40. . .	3910
Estha gehuwd met Matthan uit Salomons tak, die even oud, of wat ouder was.	3940
Stel nu uit dit huwelyk geboren Jacob 3941. Heli 3950.	
Jacobs Zoon Joseph.	3970
Helis Dochter Maria.	3980

Dan zou Joseph 30 en Maria 20 Jaren oud zijn geweest by Jesus

ſus geboorte. —— Men begrijpt dat deze rekening niet meer dan een gisrekening is, enkel om te toonen dat alles op die wijze zeer voegzaem kan uitkomen.

En dan dient men te denken, dat beider ouderen, Jacob en Heli, by Christus geboorte reeds geſtorven waren: niet alleen om dat we in de Evangelie-geſchiedenisſen niets van dezelve lezen; maer om dat Joſeph, zoo lang zijn Vader leevde, nog niet de naestgerechtigde tot Davids troon was; en om dat Maria, zoo lang haer Vader leevde, niet noodig had, als eene Ervdochter, naer Bethlehem ter beſchrijving te gaen.

Amos, denkt men, dat Sirach is, de Zoon van dien Jeſus, dien men dan noemt Jeſus Nahum, die het Apocryphe doch nuttige Boek Ecclefiasticus geſchreven heeft, en de Vader van dien Jeſus Sirach, die zijns Grootvaders ſchrivt in 't Grieksch vertaelde; de laetſte zou dan de broeder geweest zijn van Mattathja II.

* * *

Nu meen ik te kunnen overgaen om, op deze grondſlagen, de aeneengeſchakelde Tijdtafel der Geſchiedenisſen te laten volgen.

Eer ik evenwel zulks doe, moet ik nog dit herinneren, dat ik, op grond der redenen, met welke de Hoog Eerw. Schrijver dezes Bijbelwerks, in de hiervoorgaende *Inleiding tot het Boek van* Esther, beweerd heeft dat Ahasveros, in dat Boek voorkomende, moet zijn Artaxerxes Langhand, die geſchiedenis mede in de Tijdtafel hare plaets geve.

Evenwel reken ik dan, in deze geſchiedenis, de regeerjaren van Artaxerxes Langhand, niet gelijk ik in de Boeken van Ezra en Nehemia doe, als beginnende volgens Thucidides, reeds met *November* 3533; maer als eerst aenvangende in *Februari* 3540, na den dood zijns Vaders Xerxes, en zelvs na dat hy Hyſtaspesz had overwonnen, en dus op den Troon bevestigd was; dus overeenkomſtig met Ptolomeus tijdregel. De reden is, om dat hy, in de geheele geſchiedenis van Esther, als een volſtrekt oppermagtig Alleen-heerſcher voorkomt, en het geven van zulk een langduurig en prachtig vreugdefeest in zijn derde Jaer, juist

juist smaekt naer vreugdebedrijven over eene alom tot rust gebragte en gevestigde heerschappij.

Volgens deze rekening loopt zijn derde Jaer van *Februari* 3542 tot 3543: dus is die langduurige maeltijd gehouden in den Zomer 3542. —— Zijn zevende Jaer loopt van *Februari* 3546 tot 3547; dus heeft hy Esther in Huwelyk genomen, en tot Koningin verheven, in de 10de maend in *December* 3546. —— Zijn 12de Jaer begint *Februari* 3551; dus is, in *April* van dat Jaer, Hamans bloedplakaet tegen de Joden afgevaerdigd, en 11 maenden daerna, toen zijn 13de Jaer even begonnen was, (want nergens in Esthers Boek blijkt dat dit ook nog in 't 12de viel) in *Maert* 3552, de zegeprael der Joden gevolgd, en 't feest Purim ingesteld. — Op deze wijze zou dit Boek, in de tijdorde, juist tusschen Ezra en Nehemia moeten staen: en op dezen voet sluit de geschiedenis van Nehemia uitnemend schoon op deze. —— Was Mordechai, een Jood, Artaxerxes eerste Staetsdienaer, zoo veel als tans Grootvizier; wat wonder dan, dat ook een Jood, Nehemia, zijn Schenker was? Wat wonder dan, dat de Koning zich zoo veel aen deszelvs treurig aengezicht liet gelegen zijn, en dat hy zulk een byzondere gunst vond? — Was Esther Koningin; wat wonder dan, dat Nehemia met zijn verzoek de gelegenheid waernam, dat de Koningin met den Vorst aen de tafel was? —— En te schooner nog komt dit uit, daer Nehemias optocht, volgens deze schikking, slechts 1 Jaer na de gelukkige verlossing der Joden voorviel. Zoo bleek hoe Mordechai het beste zocht voor zijn Volk, Esther X: 3.

Indedaed, de redenen, met welke de Hooggeleerde Auteur dit gevoelen, 't welk ook dat is van Prideaux, en mede gevolgd door den beroemden Martinet, aennemelyk gemaekt heeft, zijn vrij sterk; behalven dat de eerste, uit Josephus ontleend, hier niets afdoet, om dat Josephus zoo zeer met de Persische Koningen in de war is, en ontwijfelbaer reeds te vooren mis heeft, in Xerxes te houden voor den Arthasasta van Ezra en Nehemia.

Ik erken wel dat 'er nog zwarigheden blijven, vooral wegens den persoon van Mordechai en zijnen ouderdom: echter, in 't gevoelen dat Ahasveros zou zijn Kyaxares II, die Dan. VI: 1 en IX: 1. Darius

rius de Meder genoemd wordt, houd ik ook nog min of meer bedenking over; vooral wegens de grootheid van Ahasveros heerschappy tot over de Eilanden der Zee; en ook dat, by dien Darius, Daniël, en by Ahasveros, Mordechai, dezelvde waerdigheid, van de eerste na den Koning, bekleedde. — Of Mordechai moest zulks te Susan zijn gebleven, en vervolgens mede naer Judea gekeerd; Daniël na 't innemen van Babel geworden, en tot zijnen dood in Cyrus tijd gebleven. — Maer dan zijn ze 't echter 2 jaren te gelijk geweest: en zoo min als uit de namen Ezra en Nehemia, Ezra II: 2. Neh. VII: 7. XII: 2. volgt dat de aldaer genoemde dezelvde waren van welken wy de Bijbelboeken hebben; even min volgt volstrekt zeker dat Mordechai, in de beide eerste plaetsen nevens hun onder de weêrgekeerden genoemd, dezelvde moet geweest zijn die in Esthers Boek voorkomt. — Dan 't zy ver van my, dat ik my opwerpen zoude tot beslisscher in een stuk, dat tusschen de grootste mannen in verschil, en niet volkomen uit te maken is: het komt my alleen voegzaemst voor, in een Tijdtafel voor dit Bijbelwerk geschikt, de gedachte van deszelvs geachten Auteur de voorkeuze ter plaetsing te geven.

Indien men liever Ahasveros voor Kyaxares II. hield, en dan zijne regeering over 't Susiaensche rekende van 't Najaer 3453, toen Abradatas, de Stadhouder der Babyloniers te Susan, tot de Meders en Persianen overging, en Kyaxares dus meester van Susan wierd; dan vielen de maeltijden in zijn 3de Jaer in den Zomer 3456, de krooning van Esther in zijn 7de in *December* 3459, de aenslag van Haman in zijn 12de in 't voorjaer 3465, en der Joden zegeprael in *Februari* of 't begin van *Maert* 3466, juist voor dat, in den herfst van 't zelvde Jaer, Babel ingenomen en Belsazar gedood werd — Dit gevoelen komt dus 86 Jaren vroeger uit dan het eerstgemelde; en de minder aennemelyke gedachten van hun die Darius Hystaspesz of Xerxes verstaen, vallen tusschen die beiden in.

Nu volgt dan mijne Tijdtafel; waer in ik alles wat tot de Geschiedenis der Joden behoort met deze letter, en al wat verder tot de ongewijde Historie behoort, ter onderscheiding, met een kleine Noot-letter, heb laten zetten.

T IJ D T A F E L.

3468. In October, by den dood van Darius den Meder of Kyaxares II. begint de algemeene Monarchie van den beroemden Cores of Cyrus.

3469. In 't begin des Jaars, gav Cyrus openbare vryheid aan al de gevangene Israëlieten, om naer hun Vaderland weder te keeren, Ezra I: 1 — 4.

—— Omtrend *April* (zijnde de 1 *Nisan* sav. 19 of N. S. 13 *Maert* begonnen,) begonden Zerubbabel en Josua, met meer dan 42000 Joden en hun gevolg, den optocht, Kap. I: 5 — II: 69, dus, daer Ezra naderhand Kap. VII: 9, met een veel kleiner menigte, 4 maenden daer toe noodig had, kunnen ze niet dan in *Augusti*, in de Steden, en in den omtrek van 't verwoeste Jerusalem, aengekomen zijn, vs. 70.

—— Vrijdag 1 *Tisri*, 13 of N. S. 7 *September*, was de Brand-altaer hersteld, en werd op nieuw ingewijd, Kap. III: 1, 2, 3, 6.

—— Donderdag avond N. S. 20 *Sept.* toen 15 *Tisri* begon, werd het Loovhuttenfeest gevierd, vs. 4, 5.

3470. Woensdag 1 *Ziw*, N. S. 1 *Mai*, werd de grond des tweeden Tempels gelegd, vs. 7 — 13, zijnde juist 484 Joodsche Jaren na de gronding des eersten Tempels door Salomo, en 53¾ Jaren na deszelvs verbranding door Nebucadnezar.

3471. In 't begin des Jaers, zijnde 't 3de van Cyrus, werd, in deszelvs afwezigheid (misschien terwijl hij tegen de Skythen opgetrokken was, in welker beoorloging hy, volgens *Herodotus* verhael, 't welk echter in dezen niet geloovbaer is, zou gesneuveld zijn) door de Vijanden der Joden, den Tempelbouw zeer belemmerd; waer over Daniel 3 weken treurde, Dan. X: 1 — 3, en op den 24 *Nisan* Maandag 13 *April*, de uitmuntende voorzeggin-

gingen, Kap. X—XII ontving, kort na welke hy in vrede ontslapen is, vs. 13, hebbende, dewijl hy reeds met de eerste wechvoering, in 't begin van 3399, in Babel gekomen is, 72 à 73 Jaren in dat land doorgebragt; zoo dat hy, denkelyk, boven 90 Jaren oud geworden is.

3475. Omtrend *Mai*, stervt Cyrus na eene alleenheersching van 6 Jaren 7 maanden, en wordt opgevolgd door zijnen oudsten Zoon Cambyses, Ahasueros genoemd Ezra IV: 6, onder wiens geheele regeering van 7 Jaren 4½ maenden, de Tempelbouw gestoord bleev. Zijn andere Zoon Tana-Oxares werd Vorst van Bactriën en Parthien, die naderhand, op bevel van Cambyses, omgebragt werd.

3479. In 't begin van Cambyses 5de Jaer stervt Amasis, Koning van Egypte, na eene regeering van 44 Jaren; daer op beklimt zijnen Zoon Psammetichus den Egyptischen troon; maer wordt, na 6 maenden regeering, door Cambyses overwonnen en omgebragt, die geheel Egypte overheert, en dus aen dat oude Koningrijk een einde maekt. *NB.* Cambyses was de Kleinzoon van Pharao Hophra, wiens dochter de eerste Gemalin van Cyrus was.

3482. Halv *September*, stervt Cambyses aen een wond, hem, te paerd stijgende, door zijn eigen zwaerd toegebragt, toen hy door Syrien uit Egypten optrok, om in zijn Rijk den opstand te dempen, welken een Magus veroorzaekt had, door zich uit te geven voor Smerdis of Tana-oxares den broeder des Konings, en zich dus op den troon te zetten.

—— Deze gewaende Smerdis wordt Ezra IV: 7. Arthasasta genoemd, by wien de Vijanden der Joden, door valsche aenklagten, bewerken dat de Tempelbouw, waer aen zy by Cambyses dood weder begonnen waren, geheel verboden werd vs. 7—24.

3483. Halv *April*, de valsche Smerdis, na 7 maenden regeering, omgebragt, door 7 t'zaem verbondene Rijksgrooten, waer onder Darius Hystaspesz was, die daer op tot Koning van Persien verkoren werd.

—— Geduurende deszelvs eerste Jaer bleev de Tempelbouw nog steken, door de slapheid der Joden; waer op, tot

be-

bezoeking, een droogte en misgewas volgde, Hagg. I: 6, 10, 11, II: 17, 18.

Omtrend dezen tijd trouwt Darius, die reeds 3 Zoonen had eer hy Koning werd, om zich in 't Rijk te bevestigen, met Atossa, de dochter ven Cyrus (zeker uit de dochter van Darius de Meder, met welke Cyrus in 3467 gehuwd was) Van deze was Xerxes de oudste Zoon, die om deze reden naderhand de opvolger werd.

3484. In Darius 2de Jaer, werden de Joden opgewekt den Tempelbouw te hervatten, eerst door Haggai, op den 1 *Elul* Maendag 22 Aug.- den 24 *Elul*, Woensdag 14 *Sept.*- en den 21 *Tisri*, Maendag 10 *Octoher*, Hagg. I: 1. II: 1, 2. Waer by zich Zacharia voegt in 't begin der 8ste Maend *Bul* in *October*, Zach. I: 1.

— Daer op hervatten de Joden den Tempelbouw; en na dat de Landvoogden van Darius hun daer over aengevraegd, en hun bericht aen den Koning gemeld hadden, gav Darius hun vryheid den bouw voord te zetten, en schonk hun heerlyke voorrechten, Ezr. V — VI: 14.

— De bouw wordt daer op voordgezet, op Zondag 24 der 9de maend *Chisleu*, zijnde 11 *December*, Hagg. II: 11, 19.

3485. Zacharia gaet voord te propheteeren op den 24 *Schebat*, Woensdag 8 *Februari*, nog in Darius 2de Jaer, Zach. I: 7.

3486. In Darius 4de Jaer op den 4 *Chisleu*, zijnde Sabbath 30 *November*, geschiedde de Godspraek door Zacharia Kap. VII, aen Sarezer en Regemmelech, die uit Babel naer den Tempel gezonden waren, om 's HEEREN aengezicht te smeeken, en Gods welbehagen over de nu 70 Jaren gevierde vastdagen te vernemen. ('t is dus een vry sterke bevestiging dezer tijdrekening, dat die dag juist op een Sabbath viel.) Deze Godspraek, naer Babel te rug gebragt zijnde, zal verzeld zijn geweest met eene vermaning aen de Joden, die nog in die Stad woonden, om dezelve te verlaten, en

 daer

daer door haie op handen zijnde vreeslyke oordeelen te ontvlieden.

3487. In Darius 5de Jaer ſtaen de Babyloniers tegen hem op, om dat hy zijne hovheuding nu beſtendig te Suſan hield; waer op hy de Stad belegerde, en na 1 Jaer 8 maenden, in 't laetst van 3488, door list van een zijner Veldheeren innam, na dat in de Stad een akelig treurtooneel der ſchriklykſte rampen gezien was.

3489. In Darius 6de Jaer, op den 3 *Adar*, Vrijdag N. S. 5 *Maart*, was de Tempel geheel voltooid, Ezra VI: 15, en werd kort daer na, misſchien 's anderen daegs Sabbath zijnde, of op den 1 *Niſan*, zijnde Donderdag 1 *April*, plechtig ingewijd, vs. 16 — 18.

—— 14 *Niſan*, beginnende Dingsdag avond 13 *April*, werd het Paſcha, in den volbouwden Tempel, ſtatelyk gevierd, vs. 19 — 21. Dit valt dan geheel op 't einde van Darius 6de Jaer: en hier eindigt de *aeneengeſchakelde* Bijbelſche Tijdregel, latende een vak, waer van de duuring nergens in den Bijbel blijkt; doch 't welk, volgens de ongewijde Historie, 51 Jaren moet zijn, tot het begin der geſchiedenis van Ezras optocht Kap. VII: 1, in 't voorjaer 3540.

3491. Beoorloogt Darius de Skythen in Europa, maer met eenen ongelukkigen uitſlag.

3494. tot 3498. Heeft Darius Indiën onder zijne heerſchappy gebragt, van waer hy een Jaerlykſche ſchatting ontving van 366 talenten gouds.

3496. In 't begin der 68ſte Olympias, het 246ſte van Rome, de Koning Tarquinius uit Rome verdreven.

3497. 28 *Februari*, Brutus omgebragt.

3502. *September*, begon het eerſte Jubeljaer na de Babelſche Gevangenis, in Darius 20ſte Jaer.

—— De Jöniers vallen van Darius af.

3503. De Atheners verbinden zich met de Joniers tegen Darius.

3504. De Atheners verbranden Sardis, en geven daerdoor de eerste aenleiding tot al de Oorlogen tusſchen de Perſianen en Grieken.

Darius opgetrokken zijnde, vereenigen zich al de kleine Staten van Griekenland tot een Bondgenootſchap, onder 't welk de Atheners en Lacedemoniers of Spartanen de voornaemſte waren.

De

3507. De Joniers door Darius weêr ondergebragt.

3509. De Persianen veroveren Thracien, zoo dat Miltiadas, die daer heerschte, naer Athene vlugt.

3510. Darius zendt Mardonius tegen de Grieken, doch met een ongelukkige uitkomt.

3513. In Darius 31ste Jaer, op den 5 *October* of NS. 29 *Sept.* worden de Veldheeren van Darius, door Miltiades, die nu Veldheer der Atheners was, by Marathon geheel verslagen, en de Persianen uit Griekenland verdreven.

3514. Darius begint zijne toerustingen tegen de Grieken, om zich wegens die nederlage te wreken; en maekt by die gelegenheid de eerste schikking om, uit zijne Zoonen, Xerxes, die de oudste was van zijn Koninglyk bed, en nu digt by 30 Jaren kan geweest zijn, tot zijnen opvolger te benoemen.

—— Miltiades doet eenen vrugteloozen aenslag op 't Eiland Paros, waerover hy ondankbaer in de gevangenis wordt geworpen, en Aristides door stookery van Themistocles gebannen.

3515. Kan ten vroegsten Artaxerxes Langhand geboren zijn; daer hy ook de oudste Zoon was van Xerxes Koninglyk bed, schoon Xerxes twee oudere Zoonen had.

3517. In 't 4de Jaer van Darius toerusting tegen de Grieken, staen ook de Egyptenaers op tegen de heerschappy der Persianen, waeronder ze 38 Jaren geweest waren. Darius besluit dus beiden te beoorlogen, verdubbelt zijne toerustingen, en bevestigt de verkiezing van Xerxes tot zijnen opvolger, tegen de betwistingen zijner oudere Zoonen.

3519. Halv *April*, Darius, nu gereed zijnde den Oorlog te beginnen, denkelyk eerst tegen de Egyptenaren, storv, na een regeering van juist 36 Jaren, en werd door Xerxes opgevolgd. —— Doch Xerxes, schoon zijn Vader, op zijn stervbed, hem 't beoorlogen der Grieken afgeraden had, vergrootte nog de toerustingen tegen dezelve, maer viel echter ten eersten de Egyptenaren op 't lijv.

—— Gelo te Syracuse in Siciliën begint zijne 7 Jarige regeering.

3520. Herodotus geboren.

3521. Xerxes bedwong de Egyptenaren, en maekte zijnen Broeder Achemenes Stadhouder over dezelve. Hy bevestigt de Joden in hunne voorrechten.

—— In 't 53ste Jaer na de wederkeering uit Babel, storv de

Hoogepriester Josua: wiens Zoon Jojakim hem opvolgde, Neh. XII: 10.

3523. Xerxes, zich nu, tot in 't 5de Jaer na zijns Vaders dood, tegen de Grieken uitgerust hebbende, en in 't voorige Jaer een verbond met de Carthagers gemaekt hebbende, trekt in dezen Zomer, met een allerontzaglykst leger en een zeer aanzienlyke vloot, tegen hen op. Dan. XI: 2, en overwintert by Sardis in Lydiën. —— Intusschen wordt Gelo, door de Atheners en Spartanen, tot hulp aengezocht.

3524. In 't voorjaer: Xerxes, een brug over den Hellespont geslagen hebbende, trekt met zijne geduchte magt door Thracien, na het doorgraven van den berg Athos en de landengte, in Griekenland.

—— In 't begin van *Juli* en van de 75de Olympias, worden de Spartanen onder Leonidas, door Xerxes, in de landengte by Thermopylen geslagen, en dien doortocht vermeesterd.

—— Aristides wordt, op den voorslag van Themistocles, te rug geroepen, om met vereënde krachten Xerxes tegen te staen. — By deze schikking verkrijgen de Spartanen het opperbevel, en dus den voorrang boven de Atheners.

—— Daer op tasten de Grieken de Persiaensche Vloot by Artemisium aen, doch welk gevecht onbeslist blijvt, zoo dat Xerxes voordgaet, Athene inneemt, en het slot verbrandt.

—— In *September*, even voor een Maan-Eclips die den 2 *October* O. S. voorviel, werd de Persiaensche Vloot, by Salamis, door de Atheners geheel verslagen; zoo dat Xerxes in een boot vluchten moest, alzoo Themistocles hem waerschouwde dat de brug over den Hellespont door storm vernield was. —— Omtrend denzelven tijd, of even te vooren, zijn de Carthagers door Gelo t'eenemael verslagen.

3525. Omtrend *Juni*, 10 maenden na het eerste innemen van Athene, neemt Mardonius, Veldheer van Xerxes, die toen verlaten stad andermael in.

—— Kort daer na, in *Juli* of *Augusti*, wint Pausanias, Veldheer der Spartanen, den vermaerden Veldslag by Platea tegen Xerxes, in welken Mardonius sneuvelde; en op den zelven dag s'avonds werd ook de Persische vloot by de Kaap Mycale verslagen, en dus Xerxes geheele magt vernield.

In

3525. In den herfst nemen de Grieken Sestus in, waermede deze felle 2 Jarige Oorlog voor eerst eindigde.

3526. Athene met deszelvs haven herbouwd.

—— Xerxes verwoest den Tempel van Bel te Babel.

—— Na Gelo, begint zijn broeder Hiero te Syracuse te regeeren, 11 Jaren 8 maenden.

—— Zerubbabel de Landvoogd der Joden stervt, en zijn Kleinzoon Rhesa komt, immers ten deele, in zijne plaets.

3527. Pausanias, en onder hem Aristides, en Cimon Zoon van Miltiades, worden met een vloot gezonden, om de overgeblevene Persianen te verdrijven; gelijk ze in dit en 't volgende Jaer doen, en Byzantium, ter plaetse waer nu Constantinopolen is, innemen.

3529. Pausanias, die op dezen tocht zeer trotsch had gehandeld, brengt zich in verdenking van verstandhouding met de Persianen; waerdoor hy aenleiding geevt dat de Spartanen zich langzamerhand van den Oorlog onttrekken, en de Atheners, reeds van dit Jaer af, maer eerst in 3534 met bewilliging van al de bondgenoten, het oppergezach boven de Spartanen verkrijgen.

(Dit oppergezach houden zy, van 3529 af, 70 Jaren, of van 3534 af, 65 Jaren; tot zy 't verloren in den slag by Egos Potamos in 3599, op 't einde van den Peloponesischen Oorlog.)

3533. Themistocles raekt in verschil met Aristides over de herbouwing van Athene; en deswege beschuldigd zijnde van aendeel in de verstandhouding met de vijanden, wordt uit Athene gebannen, en vlugt naer Argos, kort na 't begin des 2den Jaers der 77ste Olymp. voords naer Corcyra, van daer naer Epirus, en eindelyk tot den Molosser Koning Admetus, alwaer hy overwintert.

—— Omtrend 1 *November* krijgt Artaxerxes Langhand de klem der regeering in handen van Xerxes, die zich, wegens den ongelukkigen Oorlog tegen de Grieken, voords weinig meer met het Rijk bemoeit.

Dus beginnen van hier zijne regeerjaren in de Boeken van Ezra en Nehemia.

3534. In *Maert*, wil Themistocles naer Sicilien tot Hiero overkomen; doch die, hem zijnen voorslag afwijzende, gaet hy naer Jonien.

3534. Cimon, bestormt en bemagtigt Ejon aen den Strymon, daer op het eiland Scyrus; en terwijl hy door den tijd zich verdraegt met die van Carysthus, gaet hy in den Zomer, met de vloot der Atheners, om Naxus, 't welk van 't bondgenootschap afgevallen was, te belegeren, gelijk hy ze ook inneemt.

—— Intusschen vervalt Themistocles, op zijne reize naer Jonien, onder die vloot; maer dat gevaer ontkomen zijnde, stapt hy te Ephese aen land: van waer hy eenen briev schrijvt aen den nieuwen Persischen Koning Artaxerxes, en aen hem den dienst herinnert, aen zijnen Vader Xerxes, voor 10 Jaren, na den slag by Salamis bewezen.

3535. De Persianen, den Oorlog tegen de Grieken hervat hebbende, worden in dit voorjaer, door Cimon, in den grooten Veld- en Zeeslag by den Eurymedon, geheel overwonnen.

—— In dit Jaer heeft Pericles het bewind te Athene gekregen, toen Themistocles gebannen, Aristides gestorven, en Cimon in den gemelden Oorlog was.

3536. Cimon verdrijvt de Persianen weder uit Thracien, en brengt het onder de Atheners.

3538. In 't begin des Jaers, Hiero te Syracuse gestorven, en door zijnen broeder Thrasybulus opgevolgd.

—— Themistocles stervt, na dat hy te Magnesia 4 Jaren geleevd heeft, in dezen nazomer, na 't begin van 't 3de Jaer der 78ste Olympiade —— (Of volgens Plutarchus viel zijn dood eerst in 3543, na den tweeden afval der Egyptenaren.)

3539. Xerxes, sinds lang in den haet zijnde, wordt omtrend halv *Juli* in den slaep vermoord, door zijnen hoofdman Artabanus; die, aan Artaxerxes Langhand wijs gemaekt hebbende dat zijn oudste broeder Darius het gedaen had, en ook hem naer 't leven stond, met Artaxerxes ook Darius ombrengt; en alzoo Xerxes tweede Zoon Hystaspes in Bactrien was, wordt Artaxerxes Langhand, de derde Zoon, Koning verklaerd: evenwel Artabanus poogt zich de klem der regeering toe te eigenen, en gelegenheid te vinden hem mede om 't leven te brengen, gelijk hy ook, eenigen tijd daerna, hem aenviel en wondde; maer Artaxerxes, zich verweerende, bragt dien Koningsmoorder en verrader om.

3540. Hystaspes, uit Bactrien, met een leger, tegen zijnen broeder Artaxerxes opgetrokken zijnde, raekt met denzelven slaegs, maer die overwint hem na eenen twijfelachtigen strijd; zoo dat hy, om-

Ar-

trend halv *Februari* dezes Jaers, in het gerust bezit zijns Rijks kwam, in zijn 7de Jaer volgens den Bijbel, Ezra VII: 8.

3540. Even daerna, op 't einde van dezelve maend, geevt Artaxerxes Langhand aen Ezra eene uitnemend gunstige volmagt ten behoeve der Joden, vs. 11 — 28.

—— (Dit was dus 51 Jaren na de Tempel-volbouwing, in 3489, welke tijd tusschen Ezra VI en VII is overgeslagen.)

—— Op den 1 *Nisan*, zijnde Woensdag 9 *Maert* N. S. begint Ezra zijnen optocht uit Babel, en legert zich aen de Ahava op den 8 dier maend, Woensdag 16 *Maert*, Kap. VII: 7, 9. VIII: 1 — 30.

—— Aldaer 3 dagen, tot over den Sabbath, gebleven zijnde, reist Ezra voort, 12 *Nisan*, Zondag 20 *Maert*, vs. 31.

—— Op den 1 *Ab*, Dingsdag 5 *Juli*, komt hy te Jerusalem aen, Kap. VII: 8, en na 3 dagen rustens worden de meegebragte schatten 's Vrydags in den Tempel gebragt, met aenzienlyke offerhanden op den volgenden Sabbath 5 *Ab* 9 *Juli*, vs. 32 — 36.

—— Ezra, de inkruipende vreemde huwelyken vernomen hebbende, gaet naer den Tempel, en verootmoedigt zich daer, op den 16 *Chisleu*, Dingsdag 15 *November*, Kap. IX, waer op, tegen 't avondoffer, het algemeene ontbod van 't gansche volk binnen 3 dagen besloten wordt, Kap. X: 1 — 8.

—— Op den 20 *Chisleu*, Sabbath 19 *November*, het volk 's morgens verzameld zijnde, wordt de hervorming vastgesteld, vs. 9 — 15.

—— Op den 1 *Tebeth*, Woensdag 30 *November*, wordt een begin gemaekt met de scheiding der verbodene huwelyken, en daer mede voordgegaen tot

3541. 1 *Nisan*, Dingsdag 28 *Maert*, dus 4 Maenden lang, dewijl in dit Jaer een dubbele Adar vallen moet. vs. 16 — 44.

3542. In Artaxerxes Langhands 9de Jaer, (of 't 3de na zijne bevestiging in 't Rijk (als men hem houdt voor Esthers Ahasveros) hield hy, van *Maert* tot *September*, de prach-

tige maeltijden met alle zijne Rijksgrooten, op welker laetſten dag Vasthi verſtooten werd, Esth. I.

3542. In, of liever na het 2de Jaer der 79ſte Olympiade, vielen de Egyptenaers op nieuw van hem af, ſtellen Inarus tot hunnen Koning, en worden geholpen door de Atheners.

3543. Achemenides 's Konings broeder, afgezonden met een leger, om de Egvptenaers te bedwingen, wordt door hen geſlagen en ſneuvelt; het overſchot van zijn leger vlugt in Memphis, alwaer 't 3 Jaren belegerd wordt.

3546. In *Tebeth* of *December*, nam Ahasveros Esther aen tot Koningin, Kap. II: 15, 16. in zijn 7de Jaer na zijne bevestiging, anders in 't begin van zijn 14de.

—— De Perſianen, onder Artabazus en Megabyzus, doen de belegering van Memphis opbreken, verdrijven Inarus leger, en belegeren hem en zijne Atheenſche hulpbenden op 't Eiland Proſopitis.

3548. Zy overweldigen dat eiland, verdrijven de Atheners, nemen Inarus gevangen, en brengen Egypte dus weder onder gehoorzaemheid der Perſianen, na dat deze Oorlog 6 Jaren geduurd had; behalven dat Amirteus een moerasſig oord inhield.

3549. Artabazus en Megabyſus beoorlogen de Atheners; maer worden op en by Cyprus ter zee en te land zoo geſlagen, dat de Perſianen vrede moesten maken, en wel op voorwaerde van met geen Schip in de Griekſche Zeeën meer te verſchijnen.

—— Om dezen tijd werd, door Bigthan en Theres, een verraed geſmeed tegen Ahaſueros, en door Mordechai ontdekt Esth. II: 21 — 23.

3551. In Artaxerxes 18de Jaer, of het 12de na Xerxes dood en zijne bevestiging op den Troon, vaerdigde Haman, in de Maend *Niſan* (welke in dit Jaer 's av. 4 *April* begon, zijn bloedplakaet tegen de Joden af, Esther III.

—— In *Juni*, werd Hamans aenſlag verijdeld, hy aen de galg gehangen, en Mordechai in zijne plaets tot eerſten Staetsdienaer verheven, Kap. IV-VII.

—— Op den 23 *Sivan*, Vrydag 24 *Juni*, werd door Mordechai aen de Joden de vryheid rond gezonden, om hun leven, tegen die hen aenvallen mogten, te verdeedigen, Kap. VIII.

Op

3552. Op den 13 *Adar*, Woensdag 8 *Maert*, behaelden de Joden de overwinning op hunne aenvallers, en verheugden zich op den 14den, doch te Susan eerst op den 15 Adar, Vrydag 10 *Maert*, welke beide dagen toen afgezonderd werden tot Jaerlykſche viering van 't Feest *Purim*, Kap. IX.

— 1 *Tisri* 19 *September*, begon het tweede Jubeljaer der Joden na de wederkeering uit Babel; en omtrend 1 *November* begon het gewigtige 20ſte Jaer van Artaxerxes Langhand, volgens Nehemias Boek, welk jaer hun een byzonder Jubeljaer werd.

— In *Chisleu*, in dit Jaer 17 *Nov.* begonnen, kreeg Nehemia de boodſchap, rakende der Joden verſmaedheid in hun land, Nehem. I.

3553 1 *Nisan*, zijnde Donderdag N. S. 15 *Maert*, kreeg Nehemia verlov van Artaxerxes Langhand, om naer Jeruſalem te gaen, en deszelvs muuren te herbouwen, Kap. II: 1 - 9.

(Van dezen dag moet dus het begin gerekend worden der LXX Jaerweken van Daniël.)

— Omtrend 1 *April*, ging Nehemia uit Suſan op reis naer Jeruſalem.

— Even na zijne aenkomst aldaer, ſtel in *Mai*, ſtorv de Hoogepriester Jojakim, en werd door zijnen Zoon Eljaſib opgevolgd. Vergelijk Neh. III: 1, en XII: 10, 26.

— Donderdag 24 *Tamuz* 5 *Juli*, begon de herbouwing der muuren, torens, en poorten van Jeruſalem Neh. III—VI, en werd voltooid in 52 werkdagen, tusſchen welke 9 Sabbathen kwamen, dus na 61 dagen, op Maendag 25 *Elul* 3 *September*, en in de 4 overige dagen van die maend en week werden de deuren in de poorten gezet, Kap. VI: 15. VII: 1 — 3.

— Op den 1 *Tisri*, zijnde Sabbath 8 *September*, geſchiedde de plechtige Wetlezing door Ezra tot op den middag Neh. VIII: 1 — 10, waer op 's avonds, op Ezras aenmoediging, vreugdemalen werden aengericht.

3553. 's Anderen daegs werd de Wetlezing hervat, en het bevel van 't Loovhuttenfeest gelezen zijnde, besloten 't zelve zeer plechtig te vieren; daer nu, onmiddelyk op het geëindigde Jubeljaer, een Sabbathjaer begon, vs. 11 — 16.

— In dien tusschentijd viel niet alleen de groote Verzoendag, op den 10 Tisri, maer ook, naestdenkelyk, de plechtige inwijing van Jerusalems herbouwden muur, Kap. XII: 27 — 47 (of men moest, om de tijdorde te houden, dezelve liever stellen na den Verbodsdag op den 24 *Tisri.*)

— Vrydag avond 21 *September*, toen de Sabbath en de 15 Tisri aenvong, begon het groote Loovhuttenfeest, op 't welke dagelyks de Wet gelezen werd, en waer van de agtste dag weder viel op Sabbath 22 *Tisri* 29 *September*, Kap. VIII: 17 — 19.

— Na dat men eenen dag, Zondag 23 *Tisri* 30 *September*, had uitgerust (op welken dag de latere Joden de *blijdschap der Wet* vieren), werd op Maendag 24 *Tisri* 1 *October* een zeer statelyken Vast- en Biddag gehouden, op welken het Verbond met God vernieuwd, en door de hoofden des Volks uit aller naem verzegeld werd, Kap. IX, X.

— Vervolgens maekte Nehemia nog eenige schikkingen omtrend de bevolking van Jerusalem Kap. XI. En denkelyk is hy daer op, tegen den winter, terug gekeerd naer Susan; doch in 't volgende Voorjaer 3554 door Artaxerxes weder naer Judea gezonden, in 't karakter van 's Konings Landvoogd; in welke hoedanigheid hy aldaer 11 Jaren gebleven is, dus het voorige Jaer mede gerekend 12 Jaren, volgens Kap. V: 14 — 19.

3554. Inarus, 6 Jaren gevangen geweest zijnde, wordt op aenstooken van Artaxerxes moeder Amestris gekruist. Om deze reden valt Megabyzus van hem af, brengt een leger tegen hem te veld, waer tegen de Persianen optrekkende, tweemael in de 2 volgende Jaren geslagen worden, waer op zy weder verzoenen. —— Vervolgens werd dezelve Megabyzus weder gebannen in 3558, en weder ten Hove toegelaten in 3563 tot zijnen dood.

3565. In 't Voorjaer of Zomer, in Artaxerxes Langhands 32ste Jaer, vertrekt Nehemia weder van Jerusalem naer 't Hov te Susan, Kap. XIII: 6.

3566. tot 3569. By Nehemias afwezigheid beginnen verscheidene Burgerlyke en Godsdienstige misbruiken in te kruipen; onder andere dat Eljasib de Hoogepriester aen Tobias een kamer in den Tempel inruimde; waer op eerlang volgde de ontheiliging van den Rustdag, en de inhouding van de inkomsten der Geestelykheid; en ook begonden de vreemde huwelyken eerlang weder in zwang te komen.

Geduurende deze afwezigheid van Nehemia, moet Ezra gestorven zijn: dan kunnen we begrijpen, dat Neh. XIII niets meer van hem te vinden is, en dat hy evenwel de Boeken der Chronijken heeft kunnen voleindigen na de herbouwing van Jerusalems muuren; gelijk dit daer uit af te nemen is, dat hy 1 Chr. IX, de inwooners van Jerusalem in grooter aental opgeevt, dan men Neh. XI vindt.

3570. Storv de Hoogepriester Eljasib, en werd opgevolgd door zijnen Zoon Jojada, vergelijk Kap. XII: 10 met XIII: 28.

— In 't najaer, kwam Nehemia te Jerusalem te rug, om de ingeslopen misbruiken te herstellen; gelijk hy volijverig deed, en onder anderen den Zoon van Hoogepriester Jojada, die met Saneballats dochter getrouwd was, in dit of 't volgende jaer wech joeg; Kap. XIII: 7 — 31.

(Of hy toen voords te Jerusalem gebleven zy, en hoe lang, wordt ons niet gemeld; en hier eindigt het Bijbelsche Geschiedverhael.)

3573. Vroeg in 't voorjaer, voor 21 .of N. S. 15 *Maert*, begon de 27 Jarige Peloponesische Oorlog tusschen de Atheners en Spartanen.

3576. De Wysgeer Plato geboren.

3579. Op 't einde des Jaers, stervt Artaxerxes Langhand, na ruim 46 Jaren, of na zijns Vaders dood en de demping der onlusten omtrend 40 Jaren, geregeerd te hebben.

3580. Zijn eenige echte Zoon Xerxes II. (misschien wel uit Esther) word:

wordt in *Februari*, na flechts $1\frac{1}{2}$ maend geregeerd te hebben, omgebragt door zijnen bastert-broeder Sogdianus.

3580. Sogdianus, na $6\frac{1}{2}$ maenden regeering, wordt, omtrend het begin van *September*, weder vermoord door zijnen broeder, mede een bastert, Darius Nothus.

3581. Darius Nothus overwint zijnen anderen broeder Arsites, doodt hem, en wordt dus op den Troon bevestigd.

3590. Pisuthnes vormt in Klein Asien een opstand tegen Darius; maer wordt door Tissaphernes, die aldaer Darius Stadhouder was, overwonnen en gedood.

3591 De Egyptenaers vallen ten derdenmael af van 't Persische Rijk, en maken Amirteus, die reeds 42 Jaer in een afgelegen moerassig gedeelte geheerscht had, tot Koning: hy regeerde nog 6 Jaren, en voords verscheidene zijner opvolgers, waer van de laetste Nectanebus was, die eerst na 63 Jaren door Ochus werd onder 't juk gebragt.

3593. à 3594. Darius Nothus begint de afgevallen Egyptenaren weder aen te tasten; maer met weinig voordeel: zoo dat hy daer van moet afzien. Doch de Meders, die ook van hem afgevallen waren, bedwingt hy.

(Omtrend 3594 zou, by gelegenheid van dezen tocht der Persianen naer Egypte, de geschiedenis van de wechjaging van Saneballats Schoonzoon door Nehemia, en de stichting van den Tempel der Samaritanen op den Berg Gerizim, voorgevallen zijn, volgens PRIDEAUX, die hier het einde rekent der 7 eerste Jaerweken van Daniël.)

3599. De Persianen, uit staetkunde, nu de Atheners dan de Spartanen, in den Peloponesischen Oorlog bygestaen hebbende, kozen nu geheel de zijde der laetsten; daer door werd de magt der Atheners by Egos Potamos geheel verslagen, en dus de Opperheerschappy over Griekenland tot de Spartanen overgebragt.

3600. Op den 24 of N. S 18 *April*, eindigt de gemelde 27 Jarige Oorlog met een schandelyke Vrede voor de Atheners, die bewilligen moesten hunne muuren te slechten.

—— Even na die vrede, omtrend 1 *Mai*, stervt Darius Nothus, en wordt opgevolgd door zijnen oudsten Zoon Artaxerxes Mnemon.

—— Omtrend denzelven tijd storv de Hoogepriester Jojada, wiens opvolger is zijn Zoon Johanan, Neh. XII: 10.

3601. Cyrus II. broeder van Artaxerxes Mnemon, werpt zich op tot mededinger naer de Kroon. Om-

3601. Omtrend dezen tijd moet ook Nehemia overleden zijn.

3602. Op Paſchen, eindigen de 7 eerſte van Daniëls 70 Jaerweken, en beginnen de 62 volgende, welker meest doorgaend kenmerk was *benauwdheid der tijden.*

— In dit zelve Jaer vermoordde de Hoogepriester Johanan in den Tempel zijnen broeder Jeſus, om dat Bagoas, de Veldheer van Artaxerxes door hem naer Judea gezonden, aen dien Jeſus het Hoogepriesterſchap beloovd had; — Daerover werd den Joden een drukkende ſchatting op de Offerlammeren opgelegd, welke zy 7 Jaren lang hebben moeten opbrengen.

3603. Artaxerxes Mnemon overwint zijnen broeder Cyrus in een gevecht, waer in die ſneuvelt; in 't welk Bagoas bevelhebber was, maer die kort daerna, door toedoen van Paryſatis, Artaxerxes moeder, om 't leven gebragt wordt.

3604. De Spartanen hervatten den Oorlog tegen de Perſianen.

3605. Socrates te Athene ter dood gebragt.

3610. Thebe, Athene, Argos, en Corinthe verbinden zich met de Perſianen, tegen de Spartanen.

— Conon de Athener overwint de Spartanen ter Zee by Cnidus, en herbouwt in 't volgende Jaer de muuren van Athene.

3615. Artaxerxes beoorloogt den Koning van Cyprus, wien de Atheners hulp geven.

3617. De Vrede wordt geſloten tusſchen de Perſianen en Spartanen.

3619. De Perſianen overmeesteren Cyprus.

3620. Artaxerxes doet eenen vruchtelozen inval in de landen der Caduſiers. — Aristoteles geboren.

3627. tot 3630. Artaxerxes vormt het ontwerp de Egyptenaers weder tot gehoorzaemheid te brengen, maer dit mislukt hem.

3632. Omtrend dezen tijd ſtervt de Hoogepriester Johanan, en wordt door Jaddua opgevolgd, Neh XII. 10.

3633. De Thebanen en Lacedemoniers, tegen de vreedzame voorſlagen van Artaxerxes, weder met elkanderen in Oorlog komende, werden de laetſten door de eerſten by Leuctra geſlagen, op den 8 of N. S. 3 *Juli.*

3641. Viel op nieuw een Veldſlag tusſchen die beiden voor, die weder door de eerſten gewonnen werd, doch met verlies van hunnen Veldheer Epaminondas.

In

3643. Philippus, Vader van Alexander, wordt Koning van Macedonien, tot hier toe een klein Rijk van Griekenland.

3643 tot 3645 In 't voorizer, Ochus zich de opvolging pogende aen te matigen, om welke reden eenige Schrijvers hier zijne regeering beginnen) ftelt Artaxerxes Mnemon zijnen oudften Zoon Darius tot zijn opvolger: maer die, een aenflag op zijns Vaders leven gefmeed hebbende, komt om; Ariaspes, zijn tweede Zoon, uit fchrik voor Ochus bedreigingen, vergeeft zich; en Ochus, de derde Zoon, brengt Arzames, die uit een der bywijven was, om 't leven.

3645. Artaxerxes Mnemon ftervt, van droevheid over al die gebeurtenisfen, in een hoogen ouderdom, omtrend *November*, en zijn gruwelyke Zoon Ochus is zijn opvolger.

3646. Ochus doet al de nakomelingen zijns Vaders op de wreedfte wijze vermoorden.

3648. In 't begin der 106de Olympiade, in den Zomer, is Alexander de Groote geboren. Op den dag zijner geboorte verbrandde Heroftratus den Tempel van Diana te Ephefe.

3653. Cyprus en Phenicien, van Ochus afgevallen zijnde, worden door hem weder onder 't Juk gebragt, en Sidon verwoest.

—— Hy verovert by die gelegenheid Jericho, en voert een menigte Joden gevangen, welke hy in de ftreken by de Caspifche Zee wechzendt.

3654. Van daer naer Egypte getrokken zijnde, verjaegt hy Nectanebus, die toen aldaer Koning was; en brengt dat Rijk, na dat het 63 Jaren door eigen Koningen geregeerd was, weder onder zijn geweld, ontmantelde de fteden, en keerde met grooten buit te rug; hebbende ook hunnen ftier-god Apis gedood, dien hy tot verachting aen eenen ezel deed opofferen, en het vleesch aen zijn gevolg te eten geven.

3656. Is Plato geftorven.

3663. Cleomenes wordt Koning der Spartanen, en regeert ruim 60 Jaren.

3666. Omtrend *Mai*, wordt de wreede Ochus, door Bagoas, een gefneden Egyptenaer (onderfcheiden van dien Bagoas die 63 Jaren vroeger omkwam) met vergiv omgebragt, zijn lijk, tot wrack van zijnen hoon den afgod Apis aengedaen, tot fpijs der katten gegeven, en van zijne beenderen grepen voor zwaerden gemaekt.

—— Deze Bagoas zet Arzes, de jongfte Zoon van Ochus, de overi-

gen

gen ook gedood hebbende, op den troon van Persien, doch houdt de klem der regeering voor zich zelven.

3667. Philippus, Koning van Macedonien, overwint de Thebanen en Atheners by Cheronea, en doet zich te Corinthe tot hoofdman van geheel Griekenland verkiezen, om de Persianen te beoorlogen.

3668. Omtrend *Augusti*, wordt Arzes, Koning van Persien, weder door Bagoas, met vergiv omgebragt; en Darius Codomannus, die een afstammeling van Darius Nothus, doch tans niet meer dan opzichter der Posterijen was, op den Troon gezet.

—— Omtrend *September*, wordt Philippus, Koning van Macedonien, gereed zijnde om in Persien te vallen, op de Bruiloft zijner dochter Cleopatra met den Koning van Epirus, door Pausanias, een Macedonisch Edelman, doorstoken: waerop zijn Zoon Alexander, nu 20 Jaren en een paer maenden oud, op den troon komt.

3669. Bagoas, weder een vergivdrank voor Darius Codomannus bereid hebbende, wordt door denzelven gedwongen dien zelve uit te drinken, en zoo geraekt dat monster van de aerde weeh.

—— Alexander krijgt het bevel over de Krijgsmagt der Grieken tegen de Persianen, en verslaet de Thebanen, die alleen weigerden zich aen hem te onderwerpen; zoo dat hy nu het opperbevel over gansch Griekenland had.

3670. Alexander trekt in 't voorjaer tegen de Persianen op, met niet meer dan 35000 mannen; en wint in den Zomer, by de rivier Granicus, den eersten Veldslag tegen de Persianen onder Memnon.

3671. Memnon wil den Oorlog in Griekenland overbrengen, maer sneuvelt. — Alexander onderwerpt zich geheel klein Asien, waerop Darius zelve hem met een vreeslyk leger te gemoet trekt, maer in de engten by Issus geheel verslagen wordt, omtrend *October*.

3672. Alexander trekt voort, verovert Syrien, daer op na een beleg van 7 maenden Tyrus, en kort daer na Gaza.

Hy trekt tegen de Joden op, om dat zy hem hulp geweigerd hadden: maer door den grijzen Hoogepriester Jojada, in zijn plechtig gewaed, ontmoet zijnde, trekt hy af, en schenkt den Joden merkelyke voorrechten, waer onder vrydom van schatting in elk Sabbathjaer.

—— Van Gaza trekt hy recht door naer Egypten, 't welk zich, tegen 't ein-

einde des Jaers, ten eersten aen hem onderwerpt, en alwaer hy een begin maekt met de stichting der Stad Alexandrie (van hier begint zijne Monarchie volgens Ptolomeus tijdregel).

3673 Alexander trekt den Euphrat en den Tigris over; waer op hy den 27 *September* N. S. Darius leger, in den vreeslyken Veldslag by Arbela, t'eenemael vernielt, voords Babylon, Susan, en Persepolis inneemt, welke laetste stad hy in den winter laet uitplunderen en 't heerlyke slot verbranden. Vergelijk Dan. VIII: 5. 7.

3674. Darius Codomannus, nog een laetste vruchtloze poging tegen Alexander gedaen hebbende, wordt in *Juli* of *Augusti* door den verrader Bessus doorschoten. —— Alexander brengt de Parthers, Meders, Hyrkaners enz. onder zijne gehoorzaemheid; en Antipater, zijn Stadhouder in Griekenland, de afgevallene Lacedemoniers.

3675. Alexander overwint de Bactriers en Sogdianers, en laet Bessus ter dood brengen.

3676. Alexander trouwt Roxane, en breidt zijne overwinningen uit tot aen den Indus.

3677. Alexander trekt over den Indus, overwint Koning Porus, en houdt stand aen de rivier Hyphasis, niet kunnende zijne benden bewegen om tot den Ganges toe te trekken.

3678. Hy zeilt den Indus af, en vermeestert nog verscheiden volken aen die rivier woonende.

3679. Hy zendt Nearchus met zijne vloot, van den mond van den Indus, over de Zee, tot in den Euphrat, trekt ook met zijn leger derwaerd met een Bacchus staetsie door Carmanien; daer op trouwt hy te Susan met de oudste Dochter van Darius Codomannus, en Hephestion zijn gunsteling met de jongste.

—— De Hoogepriester Jaddua sterft, zijnde de laetste die in den Bijbel genoemd wordt, zijn Zoon Onias I. wordt zijn opvolger.

3680. Alexander, de Cosseers, een dapper volk in 't Medische gebergte, nog in dit voorjaer onder 't juk gebragt hebbende, houdt in den zomer zijnen zegepralenden intocht te Babylon.

3681. Alexander, nu te Babel zich aen weelde en drank geheel overgevende, sterft aldaer op den 17 *Mai* N. S. oud nog geen 33 Jaren. Vergelijk Dan. VIII: 8. XI: 3, 4.

—— Zijn bastert-broeder Philippus Arideus werd tot Koning in zijn plaets gesteld; doch een Vorst van weinig verstand zijnde, werd Perdiccas zijn voogd, als mede over den Zoon van Alexander, door

door Roxane 1 maend na zijn ſterven ter waereld gebragt, genaemd Alexander Egus. —— Of men moest hem houden voor een Zoon van Alexanders zuster.

3681. Zijne 30 Stadhouders en Legerhoofden zochten intusſchen elk een deel van zijn Rijk te krijgen.

3682. Perdiccas en Eumenes, oorlogen tegen Antipater, Craterus, en Ptolomeus; welke laetſte landvoogd van Egypte werd.

3683. Eumenes overwint en doodt Craterus; en Perdiccas komt in Egypten om. —— Aristoteles ſtervt.

3684. Antigonus overwint weder Eumenes.

—— Ptolomeus Lagus onderwerpt zich Palestina, neemt Jeruſalem op een Sabbathdag in, en voert meer dan 100,000 Joden gevangen naer Egypte: maer naderhand, hunne trouwe ziende, werd hy den Joden zeer gunſtig.

3685. Antipater ſtervt; zijn Zoon Casſander verzekert zich van Macedonien, en Antigonus van klein Aſien.

3686. Eumenes trekt naer Syrien en Meſopotamien, en komt in 't volgende Jaer te Suſan, alwaer hy de Oosterſche landvoogden op zijn zijde krijgt.

3687. *Novemb.* Philippus Arideus, wordt door Olympias, Alexanders moeder, omgebragt —— Van hier begint de regeering van Alexander Egus, volgens Ptolomeus tijdregel.

3688. Casſander laet Olympias gevangen nemen en ombrengen.

3689. Eumenes wordt door zijn eigen volk verraden aen Antigonus, en door denzelven omgebragt —— maer Seleucus, Ptolomeus, Casſander, en Lyſimachus maken een verbond tegen Antigonus.

3690. Antigonus verdrijvt Ptolomeus uit Phenicien, en wint Tyrus na een beleg van 15 maenden.

3691. Antigonus trekt tegen Casſander, latende zijnen Zoon Demetrius in Phenicien.

3692. Ptolomeus overwint Demetrius: en Seleucus Nicanor krijgt Babylon in, omtrend *September*; van waer zijne regeering over Syrien en 't Ooſter-deel van Alexanders Rijk begint; en te gelijk de Griekſche Jaertelling der Seleuciden, welke ik van hier af, waer 't meest vereischt wordt, onder de andere Jaertallen gezet heb.
S 1.

3693. Demetrius trekt tegen Seleucus naer Babel, maer wordt afgeſlagen.

3694. De verbonden Vorſten maken vrede met Antigonus, doch die is kort van duur.

3696. Casſander, die zich 't Rijk wilde aenmatigen, laet Alexander Egus, in zijn 16de Jaer getreden, met zijne moeder Roxane om-

brengen; na dat kort te vooren Herculus, een andere Zoon van Alexander, ook omgebragt was.

(Ptolomeus in zijnen tijdregel rekent Alexander Egus tot 3699, om dat toen eerst Ptolomeus Lagus zijn gezach bevestigd zag.)

3698. Na nog verscheidene Oorlogen, wordt Ptolomeus Lagus, door Demetrius, Zoon van Antigonus, by Cyprus geslagen; waer op Antigonus, en kort daerna Ptolomeus, den Koninglyken titel aennam.

3699. Antigonus in Egypte gevallen ziinde, wordt te rug gedreven; en van dezen tijd af is Ptolomeus Lagus in 't Rijk van Egypten bevestigd.

3700. S 9. De Hoogepriester Onias I. stervt, en wordt opgevolgd door zijnen Zoon Simon: een zeer Godvruchtig man; en dien men algemeen houdt de laetste hand gelegd te hebben aen de vastsstelling van den Canon des O. Testaments.

3701. Seleucus staet Indien af aen eenen Koning Sandrocotus.

3703. Seleucus, Ptolomeus, Casſander, en Lysimachus, zich op nieuw verbonden hebbende tegen Antigonus, verslaen hem in een Veldslag, in welken hy zelven sneuvelt.

—— Op deze wijze zijn, uit Alexanders Rijk, dat groote hoorn, in ruim 20 Jaren na zijnen dood, vier aenzienlyke Rijken gesproten, Dan. VIII: 8. XI: 4, 5 *Seleucus* behield Syrien en 't geheele Oosten tot aen den Indus; *Ptolomeus*, Egypten, Lybien, Arabien, nevens 't Joodsche land, Phenicien en Cele-Syrien; *Casſander*, Macedonien en Griekenland; *Lysimachus*, Thracien en klein Asien.

3704. Seleucus sticht Antiochie in Syrien.

3706. Casſander, Koning van Macedonien, stervt.

3708. Het krijgsvolk van Demetrius verwoest Samaria.

3711. Seleucia aen den Tigris gebouwd.

3712. In 't laetst des Jaers storv Simon de Rechtvaerdige; en dewijl zijn Zoon Onias II nog een kind was, werd zijn broeder Eleazar Hoogepriester.

3719. Ptolomeus Lagus staet de Kroon van Egypte af, aen Ptolomeus Philadelphus, met voorbygang van zijnen ouderen Zoon Ptolomeus Ceraunus. —— Lagus stervt in 't volgende Jaer.

3722. Lysimachus, nog Seleucus beoorlogende, sneuvelt in een Veldslag, in den herfst; waer door Seleucus de laetste overblijvt van alle Alexanders legerhoofden.

3723. 7 maenden daerna, in 't voorjaer, wordt Seleucus Nicanor door Pto-

Ptolomeus Ceraunus doorftoken; zijn Zoon Antiochus Soter volgde hem op.

3726 Door verzoek van Ptolomeus Philadelphus, worden de Boeken van Mofes in 't Grieksch overgezet.

3727. Eleazar de Hoogepriester ftervt, zijn broeder Manasfe volgt hem op, dewijl Onias nog te jong was.

3730 De Romeinen overwinnen Pyrrhus, waer door zy vermaerd geworden zijnde, in 't volgende Jaer in een verbond komen met Ptolomeus Philadelphus.

3737. De eerste Punifche Oorlog begint, tu fchen de Romeinen en Carthagers

3740. Antigonus van Socho, die, na den dood van Simon den Rechtvaerdigen, voorzitter van 't Sanhedrin was, ftervt; een zijner discipelen was Zadok, uit wien naderhand de fecte der Sadduceën hare afkomst rekent.

— Te gelijker tijd omtrend ftervt Phileterus, eerste ftichter van 't Koningrijk Pergamus, en wordt door zijnen Neev Eumenes opgevolgd, welk Rijk in 3871 aen de Romeinen kwam.

3741. Ptolomeus Philadelphus komt in onvrede met Antiochus Soter.

3742. Antiochus Soter ftervt, na dat hy zijnen Zoon Antiochus Theos tot zijnen opvolger gefteld had.

3749. Antiochus Theos zet, door opftooking zijner Zuster, den Oorlog tegen Ptolomeus voort; die denzelven door zijne bevelhebbers voert, en intusfchen zijnen wijd beroemden Boekfchat vergroot.

3753. Manasfe de Hoogepriester ftervt, wordende nu door Onias II opgevolgd.

3754 Arfaces valt af van Antiochus Theos, en brengt de Parthers en Bactriers ook tot afval; waer door het Syrifche Rijk een groot deel van 't Oosten verloor.

3755. Hier op maekt Antiochus vrede met Ptolomeus Philadelphus, en trouwt met deszelvs dochter Berenice, na zijne voorige Vrouw Laodice verftooten te hebben, Dan. XI: 6.

3757. Ptolomeus Philadelphus Koning van Egypte ftervt, oud 63 Jaren, en wordt opgevolgd door zijnen oudften Zoon Ptolomeus Evergetes.

3758. Antiochus Theos ftervt door vergiv, in 't voorjaer, door middel van Laodice; en wordt opgevolgd door haren oudften Zoon Seleucus Callinicus.

3758. Ptolomeus Evergetus wreekt zich hierover, trekt tegen Seleucus ten strijde, doodt Laodice, en onderwerpt zich een groot deel van 't Syrische Rijk. Dan. XI: 7-9. in den te rug tocht offert hy te Jerusalem in den Tempel.

3759. Callinicus, een vloot uitgerust hebbende, verliest die door storm; en daer op begeven zich de afgevallene plaetsen in Asien weder onder hem uit medelijden.

3760. Evergetus overwint Callinicus in een Veldslag, waer op in 't volgende Jaer de vrede volgt: doch welke vrede gevolgd werd door een Oorlog van Callinicus, tegen zijnen weerspannigen Broeder Antiochus Hierax.

3761. De eerste Punische Oorlog eindigt.

3763. In dezen tijd viel een roemrijk gevecht voor, van de Joden, tegen de Galaters of Galliers, die in verbond met Hierax stonden.

3768. Callinicus doet een vruchtelozen tocht tegen de Parthers.

3774. Hy hervat den tocht, maer wordt overwonnen en gevangen; waer op Arsaces den Koninglyken Titel aenneemt van Parthien: welk Rijk vervolgens zeer magtig geworden is in 't geheele Oosten, alwaer het de grenzen van 't Romeinsche gebied bepaalde.

3778. Onias de Hoogepriester weigert de Jaerlyksche schatting aan Ptolemeus Evergetes: zijn neev Joseph wordt tot dien Koning gezonden, die de zaek goed maekt.

—— Diep in 't Jaer, stervt Seleucus Callinicus, die in Parthien gevangen gebleven was, aen een val van zijn paerd; zijn Zoon Seleucus Ceraunus volgt hem op, een Vorst van zeer geringe bekwaemheid.

3781. In den Zomer, werd Ceraunus, in den Oorlog tegen Attalus Koning van Pergamus, in 't leger vergeven; zijn broeder Antiochus de Groote kreeg de Kroon, door middel van den toen getrouwen Veldheer Acheus, die echter 3 Jaren daerna afviel.

3782. In 't laetst des Jaers, stervt Ptolomeus Evergetus, en wordt gevolgd door zijnen wreeden Zoon Ptolomeus Philopater.

3784. Begint de tweede Punische Oorlog.

3785. Antiochus ontweldigt Philopater Cele-Syrien en Phenicien.

3786. In den herfst, storv de gierige Onias II, en zijn Zoon Simon II werd Hoogepriester.

3787. Ptolomeus Philopater overwint Antiochus by Rafia; waerop Ce-

le-

le-Syrien en Phenicien zich weder aen hem onderwerpen, gelijk ook de Joden doen. Dan. XI: 10, 11.

3787. Philopater ontvangt ook de onderwerping der Joden, reist naer Jerusalem, en offert in den Tempel; maer in 't Heilige willende dringen, belet hem God zulks door een schrik, 't welk hy zweert op de Joden te zullen wreken, 3 Mak. I, II.

3788. Hy wil al de Joden te Alexandrien door woedende Elephanten laten ombrengen; maer de Joden worden door eene byzondere bestelling der Voorzienigheid bewaerd, en daerop in hunne voorrechten hersteld, 3 Mak. III—VII, Dan. XI: 12.

—— De Vrede wordt hersteld tusschen hem en Antiochus de Groote.

379 . tot 3795. Antiochus doet een tocht tegen de Parthers, die nu ook Medien ingekregen hadden; 't welk hy herovert, doch voords weinig tegen hen uitricht, waerop hy in 3796 vrede met hen maekt.

3797. Hy overwint den Koning van Bactrien, sluit een verbond met de Indianen, en komt in 3799 te rug. —— Deze tocht bezorgde hem den eernaem de Groote.

3799. Diep in 't Jaer, stervt Ptolomeus Philopater door zijne onmatige levenswijze, oud 37 Jaren; zijn Zoon Ptolomeus Epiphanes, slechts 5 Jaren oud, wordt tot zijn opvolger verklaerd.

3801. Antiochus sluit een verbond met de Macedoniers, om Egypte te verdeelen.

Waerop de eerste zich weder van Palestina meester maekt, Dan. XI: 13, 14.

—— Scipio verslaet Hannibal, waer door de tweede Punische Oorlog eindigt. ——— Daer op worden de Romeinen aengezocht tot beschermers der Egyptenaren.

3805. Palestina en Judea worden weder voor de Egyptenaers veroverd, die een bezetting te Jerusalem leggen.

3806. Antiochus herovert de in 't voorige Jaer hem afgenomen Steden; waer op de Oudsten van Jerusalem hem in de stad ontvangen.

3808. Simon II stervt, en wordt opgevolgd door zijnen zoon, den uitmuntenden Hoogepriester Onias III.

3811. Antiochus dochter Cleopatra, trouwt met den jongen Koning

ning van Egypte Ptolomeus Epiphanes, op voorwaerde dat die 't Joodsche land en Cele-Syrien met haer ten huwelyk zou krijgen, Dan. XI: 15 — 19; doch aen welk beding naderhand niet voldaen is.

3813. Antiochus ter zee en te land, door de Romeinen onder Scipio, geslagen.

3814. Antiochus maekt een schandelyke vrede met de Romeinen.

3817. Antiochus, pogende den Tempel van Jupiter in Elimaïs te berooven, komt daerby om 't leven. Zyn Zoon Seleucus Philopater is zijn opvolger, 2 Mak III: 3.

3823 Ptolomeus Epiphanes, voornemende Seleucus Philopater te beoorlogen, wordt vergeven, oud 29 Jaren; zijn Zoon Ptolomeus Philometor, oud 6 Jaren, volgt hem op, onder de voogdy van zijne moeder Cleopatra. —— Dit was waerschijnlyk in den Zomer.

3828. S137 Simon, bewaerder des Tempels, in twist geraekt met den Hoogepriester Onias, vlugt naer Syrien, en maekt daer grooten ophef van de schatten des Tempels: de inhalige Seleucus Philopater zendt zijnen schatmeester Heliodorus, om die schatten te ligten, maer deze wordt daer over zichtbaer gestraft, 2 Mak. III, vergelijk Dan. XI: 20.

—— In 't laetst des Jaers sterft Seleucus Philopater, en wordt opgevolgd door zijnen broeder Antiochus Epiphanes, die daer toe geholpen wordt door Eumenes, Koning van Pergamus; waerdoor de rechte erfgenaem Demetrius, Zoon van den overledenen Koning, uitgesloten wordt, Dan. XI: 21.

3829. S138 Jason, godloze broeder van den braven Onias III, koopt in 't begin des Jaers, het Hoogepriesterschap van Epiphanes, die Onias naer Antiochien in ballingschap zendt. Jason voert, ten zijne gevalle, de heidensche bygelovigheden in, 2 Mak. IV: 1 — 20.

3832. S141. Menelaus, ook een broeder van Onias en Jason, onderkruipt den laetsten in 't begin dezes Jaers, en koopt het Hoogepriesterschap, 2 Mak. IV: 23 — 25. Hy belijdt openlyk den Griekschen Godsdienst.

—— In 't najaer, verkoopt Menelaus een deel der gouden Tempelvaten, om Antiochus te betalen: zijn broeder Onias bestraft hem daer over; waer op Menelaus hem door Andro-

dronicus laet vermoorden; doch de laetste wordt daer over door Antiochus Epiphanes met den dood gestraft.

Tot hier toe was Onias dan in 't geheel 24 Jaren Hoogepriester, schoon hy dat ambt slechts tot in 't 21ste Jaer bediend heeft. —— Menelaus laet het Hoogepriesterschap, terwijl hy naer Antiochie tot den Koning getrokken was, door zijnen broeder Lysimachus bedienen, maer die kwam om in een oploop, 2 Mak. IV: 26 — 43.

3833. S 142. In 't voorjaer, begint Antiochus zijnen eersten tocht naer Egypte, en behaelt in dat Jaer een groote overwinning by Pelusium, Dan. XI: 22 — 24, 1 Mak. I: 17 — 20, 2 Mak. IV: 21 — 22. Hy overwintert te Tyrus.

3834. S 143. Antiochus trekt ten tweedemale naer Egypte in 't voorjaer, behaelt weder de overwinning, zoo dat het grootste deel van Egypte, behalven Alexandrie, zich aen hem overgeevt, en hy den Koning Philometor zelve in handen krijgt.

—— In den zomer trekt Jason weder Jerusalem in, en jaegt Menelaus in 't Kasteel.

—— In den herfst komt Antiochus met zijn leger voor Jerusalem, dringt in de Stad, laet daer 40000 menschen ombrengen, en nog 40000 tot slaven maken; laet zich door den God-vergetenen Menelaus in 't Heilige der heiligen leiden, beroovt en ontheiligt den Tempel, Dan. XI: 25 — 28. 1 Mak. I: 21 — 29, 2 Mak. V: 1 — 23.

—— Te Alexandrie wordt Fyskon, broeder van Philometor, by voorraed Koning gemaekt.

3835. S 144. Antiochus Epiphanes keert daer op weder naer Egypten, en belegert Alexandrië, maer te vergeefs: waer op hy Philometor in 't Rijk herstelt, behoudende alleen Pelusium, de sleutel van 't Land. —— De beide broeders verdragen zich over de regeering; waer door Epiphanes oogmerk, om hen zich onderling te doen verwoesten, mislukt.

3836. S 145. Daer op doet hy in deze lente zijnen laetsten tocht naer

Egypten; maer wordt belet door de komst der gezanten van Rome, die hem dwingen Egypten in rust te laten: 't welk hy aenneemt, alzoo de Romeinen even te vooren Macedonien veroverd hadden, en zoo eert hy den god Mauzzim, Dan. XI: 38, 39.

3836. Onmiddelyk daer na keert hy in dolle woede naer Judea
S 145. te rug; zendt Apollonius vooruit, die omtrend *Juni*, de Stad indringt, met bloed vervult, en een Slot tegen over den Tempel laet bouwen, op den berg Acra; waer door de tempelgangers in levensgevaer gebragt zijnde, het dagelyksch offer van hier af 3½ Jaren stil staet, 2 Mak. V: 23 - 26.

—— Daer op volgt Epiphanes zelve, die den Tempel aen Jupiter Olympius toewijdt, deszelvs beeld op Donderdag den 15 *Chisleu*, 17 of N. S. 14 *November*, op den brandaltaer laet zetten, en 10 dagen later, 25 *Chisleu*, aen denzelven offeren. De Samaritanen vallen hem toe, ook vele Joden uit vrees; maer tegen de overigen doet hy eene gruwzame vervolging aenrichten, Dan. XI: 29 — 37, 1 Mak. I: 30 — 68, 2 Mak. VI: 1 — 16.

—— De Priester Mattathias met zijne 5 Zoonen, vatten de wapenen tegen den dwingeland op, doch zy worden op den Sabbath overvallen, 1 Mak. II: 1 — 41.

3837. De vervolging wordt met de grootste wreedheid voortge-
S 146. zet; en in dit Jaer viel de marteldood van den ouden Eleazar, en van de bekende 7 broeders met hare moeder, 2 Mak. VI. VII.

—— Mattathias, een sterken aenhang gekregen hebbende, komt te voorschijn, werpt de heidensche altaren omver, doodt de afvalligen; maer stervt te Modin, denkelyk tegen den zomer, en maekt zijnen Zoon Judas Makkabeus tot Legerhoofd, en Simon tot Raedsman, 1 Mak. II: 42 — 70.

3838. Judas gaet voord zich tegen de afgoden te verzetten, en
S 147. behaelt verscheidene overwinningen op 't volk van Epipha-

phanes; terwijl zich die met zotheden vermaekte, en daer in zoo veel schatten spilde, dat hy de beteugeling van dezen opstand tegen zijne tirannie, niet nae wensch kon uitvoeren. —— Hy trekt dan naer Persien, en zendt Lysias tegen Judas met een sterk leger, doch waerop Judas een merkwaerdige overwinning behaelde, 1 Mak. III. IV. 2 Mak. VIII.

3839. S148. Lysias komt met een tweede leger tegen Judas, doch lijdt nog grooter nederlage. —— Waer op Judas, van den roov der Vijanden, nieuwe gereedschappen voor den Tempel liet maken, dien hy reinigt, op nieuw inwijdt, en 't dagelyksche offer herstelt op den 25 *Chisleu*, Woensdag 24 of N. S. 21 *December*, welke dag tot een Jaerlyksch feest ingesteld is, Joh. X: 22. —— 1 Mak. IV: 36–61, 2 Mak. X.

3840. S149. Antiochus, een ongelukkigen tocht naer Persien gedaen hebbende, hoort te Ecbatana den voorspoed der Joden; en van daer in woede voordtrekkende, stervt door een verschrikkelyk Godlyk oordeel, 1 Mak. VI: 16. 2 Mak. IX. Dit viel waerschijnlyk in den zomer. Judas beveiligt de Tempelgangers, door een hoogen muur tegen over 't Slot op Acra te laten bouwen.

—— De godloze dwingeland wordt opgevolgd door zijnen Zoon Antiochus Eupator, slechts 9 Jaren oud, onder de voogdy van Lysias, 1 Mak. VI: 17.

—— Judas overwint de Edomieten en Ammonieten, ook Timotheus den Syrischen bevelhebber, en redt zoo de Overjordaensche Joden. Voert vele Joden uit Galilea naer Judea, om de verwoeste plaetsen weder te bevolken.

3841. S150. Lysias wordt andermael van Judas overwonnen; waer op hy, in naem van Eupator, vrede met de Joden maekt, in 't voorjaer, 1 Mak. VI: 18–20. 2 Mak. XI. (Dit was op 't einde van 't 148ste Jaer der Seleuciden, volgens de Chaldeeuwsche rekening, dus op 't einde van 't 149ste volgens 't eerste boek der Makkabeen, en midden in 't 149ste, als men de telling eerst van *Tisri* begint.)

—— In den voorzomer worden de Joden op nieuw aengevallen,

maer Judas blijft overal overwinnaer, en komt omtrend het Pinxterfeest weder. —— Vervolgens overwint hy Gorgias, en vermeestert Hebron en Azoten, 2 Mak. XII.

3841. S 150. Judas valt de bezetting van 't Kasteel op Akra aen; daer opbegeevt zich Antiochus Eupator, met Lysias zijn Voogd, aan 't hoofd van een ontzaglyk leger, naer Jerusalem: in 't begin van 't gevecht wordt Judas broeder Eleazar verpletterd door den Koninglyken Elephant, welken hy dood stak. Judas wijkt voor de overmagt in de Stad: Eupator belegert hem in 't heiligdom; maer op de tijding dat Philippus zich in Syrien de kroon toegeeigend had, maekt hy vrede met de Joden, en trekt af: zoo dat nu vooreerst de Joden gered waren, 1 Mak. VI: 21 – 63. 2 Mak. XIII.

Dit was in 't 150ste Jaer der Seleuciden, met *Nisan* beginnende, of op 't einde van 't 149ste, als men met *Tisri* begint; en ook op 't einde van 't Sabbathjaer, dat in 't Najaer 3840 aengevangen was, waer door de bezetting van Jerusalem met schaersheid worstelde. Het was dan in *Augusti* of *September*.

— In 't laetst des Jaers, de godloze Menelaus, door Lysias billyk aengeklaegd by den Koning als de eenige oorzaek van dezen Oorlog, wordt in asch versmoord; en Alcimus, schoon niet uit het Hoogepriesterlyk geslacht, door den Syrischen Koning in zijn plaets Hoogepriester gemaekt.

Daer op vlugt de Zoon van Onias III, die 't wettige recht op 't Hoogepriesterschap had, naer Egypte —— Dus was Judas Makkabeus, die uit de eerste Priester ordening van Jojarib was, nu de naeste tot dat ambt: 't welk hem ook, of nu, of reeds 1 of 2 Jaren vroeger, werd opgedragen; schoon hy het waerschijnlyk nooit eigenlyk bediend heeft, dan door den Godsdienst te herstellen en te beschermen. Josephus noemt hem niet op de lijst der Hoogepriesters.

— De opstand door Philippus in Syrien, wordt gedempt.

3842. S 151. In Egypte raken de twee Broeders Koningen overhoop; de Romeinen mengen zich in dien twist, en helpen Fyskon. —— By die gelegenheid komt Demetrius Soter, de Broeder van Epipha-

piphanes, van Rome: landt te Tripoli, doet uitroojen dat hy met den wil der Romeinen het Rijk komt aenvaerden; waer op men hem Eupator en Lysias overlevert, welken hy laet ombrengen, en dus Koning wordt in den Zomer.

3842. § 151. Demetrius bevestigt Alcimus als Hoogepriesrer; en die zet den Koning op nieuw tegen Judas Makkabeus op: zoo dat de Koning eerst Bacchides tegen hem zendt, die verslagen wordt, en daer op Nicanor, die eenigen tijd met Judas in vrede verkeert, 2 Mak. XIV. 1 Mak. VII: 1 — 26.

3843. § 152. In 't begin des Jaers geevt Demetrius aen Nicanor scherpen last tegen Judas; waer op twee gevechten volgden, in 't laetste werd Nicanor gedood, en van zijn leger van 35000 mannen ontkwam niemand, 1 Mak. VII: 27 — 50. 2 Mak XV. Dit gebeurde op den 13 *Adar*, Dingsdag 6 of N. S. 3 *Maert.*

— Judas Makkabeus zendt gezanten naer Rome, om hulp tegen de Syriers; waer op de Joden door de Romeinen voor Vrienden en Bondgenoten erkend worden, 1 Mak. VIII. —— Doch eer dit gezantschap te rug kwam,

— In *Nisan* of *April*, zond Demetrius op nieuw een magtig leger, onder Bacchides, tegen Judas; wiens volk uit vrees voor de overmagt verliep, en hy dus genoodzaakt wordende met een weinig volk den vijand onder de oogen te zien, verloor hy zijn roemrijk en Godvruchtig leven in den strijd, denkelyk in *Mai*, 1 Mak. IX: 1 — 22.

— Daer op ondergingen de Joden op nieuw een zeer zware verdrukking, door Bacchides met den aenhang van Alcimus: maer Jonathan, de Broeder van Judas, werd tot Vorst verkozen; die eerst het ombrengen van zijn oudsten broeder Joannes door de Arabiers wreekt, waer op hy, door 't leger van Bacchides aengevallen zijnde op een Sabbath, de overwinning behaelt, vs. 22 — 49.

3844. § 153 In de 2de Joodschemaend, dus omtrend *Mai*, Alcimus, een muur in den Tempel willende omwerpen, stervt aen een be-

beroerte, vs. 54—56. Daer op vertrekt Bacchides, en de Joden hebben 2 Jaren rust, vs. 57.

3846. S 155. Bacchides komt nog eens weder met een leger in Judea; Jonathan en Simon wijken voor de overmagt in Bethbasi, maer verdeedigen zich zoo dapper, dat Bacchides de belegering opbreekt, te rug trekt, en met de Joden de vrede bezweert: waer op Jonathan zich te Michmas neder zet, en het volk in rust bestiert, vs. 58—73.

3849. Fyskon, door de Romeinen tegen Philometor geholpen, landt op Cyprus, wordt daer overwonnen en gevangen, maer zijn Broeder Philometor laet hem Lybien en Cyrenen.

3851. S 160. Alexander Balas, zijnde (of zich noemende) de Zoon van Antiochus Epiphanes, trekt tegen Demetrius, die zich door overdaed onbekwaem mackte tot de regeering; en wordt door de Romeinen geholpen.

—— Jonathan, door beiden sterk aengezocht, verklaert zich voor Alexander Balas, die hem het Hoogepriesterschap geevt. —— Jonathan korts te Jerusalem zijn woonplaets genomen hebbende, begint den dienst op 't Loovhuttenfeest, Vrydag av. 2 *Oct.* of N. S. 29 *Sept.* zijnde na Alcimus dood geen dienstdoende Hoogepriester geweest, 1 Mak. X: 1—47.

3853. S 162. In 't 3de Jaer van den Oorlog tusschen Demetrius Soter en Alexander Balas, valt in den Zomer een Veldslag voor, waer in de eerste sneuvelt. —— Daer op trouwt de laetste met Cleopatra, Dochter van den Egyptischen Koning Philometor, te Ptolomaïs, alwaer Jonathan door de beide Koningen met groote eer ontvangen wordt, vs. 48—66.

3854. De derde Punische Oorlog begint.

3855. S 164. Onias, Zoon van Onias III, in 3841 naer Egypte gevlugt zijnde, krijgt vryheid om te Heliopolis een Joodschen Tempel te stichten, waer in hy Hoogepriester wordt. —— In Egypte ontstond daar op een verschil tusschen de Joden en Samaritanen, over de plaets der aenbidding; 't welk, alzoo men tot geweld kwam, door Philometor ten voordeele der Joden beslist werd. —— Om dezen tijd waren de drie Secten der Joden, de Pharizeen, Sadduceen en Esseen, gevestigd.

Vroeg

3857 S 166. Vroeg in 't voorjaer, terwijl 't 165ste Jaer der Seleuciden nog liep, Alexander Balas, nu slecht regeerende, komt Demetrius Nicanor, Zoon van Demetrius Soter, hem op 't lijv vallen: Jonathan blijvt Alexander getrouw, verslaet Apollonius, en verbrandt Azoten met den Tempel van Dagon, vs. 67–89.

3858. S 167 Philometor komt in Judea, in schijn tot Alexanders hulp; maer valt Demetrius toe, en zijne Dochter Cleopatra aen Alexander ontnomen en Demetrius gegeven hebbende, slaet hy Alexanders leger, doch wordt zelven gewond. Alexander vlugt naer Arabien, alwaer hem 't hoofd afgeslagen en aen Philometor gezonden wordt; maer die stervt ook 3 dagen daerna aen zijne wonden, 1 Mak. XI: 1—19.

— In dezen Zomer wordt dus Ptolomeus Fyskon in zijns Broeders plaets Koning van Egypten, en Demetrius Nicanor van Syrien; beide wreed en godloos, en by uitnemendheid de eerste.

— De derde Punische Oorlog eindigt met het verwoesten van Carthago en Corinthe.

3859. S 168. Jerusalem, tot nog toe een vreemde bezetting van heidenen en afgevallen Joden inhebbende, waegt Jonathan eenen vergeefschen aenslag op dezelve: hy verzoekt Demetrius daer op die bezetting te rug te roepen, die 't hem, op het dempen van een vreeslyk oproer te Antiochien, beloovt, maer zijn woord niet houdt, 1 Mak. XI: 20–73.

3860. S 169. Tryphon, een Syrisch Veldheer, komt te voorschijn met Antiochus VI. een jonge Zoon van Alexander Balas, om dien op den troon te zetten; Jonathan helpt hem, en vernieuwt het Bondgenootschap met de Romeinen en Spartanen. Zijn Broeder Simon neemt Joppe in, 1 Mak. XII: 1-38. Verg. 2. Mak. I: 7.

3861. Tryphon, dien 't zelve om de Kroon te doen was, en Jonathan daerin mistrouwende, lokt hem door list in Bethsan, en neemt hem daer gevangen: Simon trekt den verrader tegen, die de ingeslotene bezetting te Jerusalem wil ontzetten; maer door sneeuw en koude wordt Tryphon belet; die daer op Jonathan ombrengt, en ook den jongen Antiochus, en zich zelven voor Koning laet uitroepen. —— Dit

moet

moet omtrend *Februari* geweest zijn, wanneer 't in Palestina 't koudste is, 1 Mak. XII: 39 — XIII: 32. — Simon volgt zijnen Broeder als Hoogepriester, en laet voor hem en zijn geslacht eene prachtige gravtombe te Modin stichten.

3861. S 170. Simon helpt Demetrius tegen Tryphon; waer op hy door Demetrius tot onafhangelyk Vorst der Joden verklaerd is, en zoo **het juk der Heidenen van Israël weebgenomen**, vs. 33—42.

3862. S 171. Simon, Gazara ingenomen, en Joppe tot een zeehaven gemaakt hebbende, geevt zich de bezetting van Jerusalem aen hem over; waer op hy de burgt reinigt, en in dezelve zijne intrede doet op Zondag den 23 *Ziw*, 26 of N. S. 23 *Mai*. Hy brengt vervolgens n Jaren door, om de vesting te laten sloopen, en den heuvel slechten, vs. 43-54.

3863. S 172. Hy vernieuwt weder het verbond met de Romeinen en Spartanen; en op den 18 *Elul*, 25 of N. S. 22 *Augusti*, wordt hem en zijnen nakomelingen, in een groote vergadering, het opperbewind des volks bevestigd, 1 Mak. XIV. Hy maekt zijnen Zoon Johannes Hyrcanus bevelhebber van 't leger.

3864. Demetrius Nicanor laet Tryphon in rust, en trekt tegen den Parthischen Koning Mithridates: verscheiden Oostersche Volken verklaren zich voor hem, zoo dat hy in 't eerst voorspoedig was, maer daerna wordt hy geslagen en gevangen naer Parthiën gevoerd; hy trouwt aldaer met Rhodogune, een Parthische Prinses.

3865. S 174. Cleopatra zijn gemalin dit hoorende, biedt zich zelven en 't Rijk aen zijnen broeder Antiochus Sidetes, die Tryphon met een groote magt op 't lijv valt: de verrader vlugt naer zijn geboortestad, alwaer hy gevangen en gedood wordt, 1 Mak. XIV: 1—3. XV: 1—25, 39.

3866. S 175. Antiochus Sidetes eischt Jerusalem en eenige andere plaetsen te rug van de Joden, en zendt Cendebeus op hen af; waer op Simons Zoonen Johannes en Judas hem verslaen, 1 Mak. XV: 26—XVI: 10.

3867. Sidetes, voor 't overige verstandig regeerende, brengt hy 't Syrische Rijk weder in rust.

3868. De godloze wreedheid van Fyskon doet veele Egyptenaers hun

land

land verlaten: 't welk, in de hand der Voorzienigheid, veel nut aenbrengt tot verspreiding der wetenschappen.

3869. Simon, door Judea reizende met 2 zijner Zoonen, wordt te Jericho, door Ptolomeus, Gouverneur dier stad, die een zijner Dochteren gehuwd had, en die dit stuk met Sidetes had overlegd, op een gastmael omgebragt in *Schebat*, dus tusschen 5 *Januari* en 3 *Februari*, toen in *September* te vooren een Sabbathjaer begonnen, en 't 177ste Jaer der Seleuciden nog niet geeindigd was. —— Maer Johannes Hyrcanus I., de oudste Zoon, die gelukkig niet daerby was, jaegt den verrader op de vlugt, en volgt zijnen Vader als Vorst en Hoogepriester op.

—— S 178. Sidetes doet daer op Jerusalem belegeren, tot in den herfst; maer op eenige nadeelige voorwaerden wordt de vrede hersteld.

3873. S 182. Sidetes, in 't voorige Jaer tegen de Parthers opgetrokken, en voorspoedig geweest zijnde, wordt in dit Jaer overwonnen en gedood: waer op zijn gevangen Broeder Demetrius Nicanor in 't Rijk hersteld wordt.

—— Hyrcanus, die mede op dezen tocht geweest was, maekt zich nu volkomen onafhangelyk van de Syriers; en verwoest den Tempel der Samaritanen op den berg Gerizim.

3875. S 184. Hyrcanus overwint de Edomiëten, die daer op tot den Joodschen Godsdienst overgaen.

3877. Demetrius op Egypte aftrekkende, maekt Fyskon eenen Alexander Zebina tegen hem op, die hem overwint, waer op hy, in zijne vlugt, te Tyrus omgebragt wordt. — Zebina regeert daer op 2 Jaren over een groot deel van Syrien, en Seleucus V. ook in plaets zijns Vaders Demetrius, doch tegen den zin zijner Moeder Cleopatra.

3878. Seleucus V, wordt van zijne eigen Moeder doorschooten; en Antiochus Gryphus, tweede Zoon van Demetrius, wordt Koning tegen Zebina.

3879. Hy overwint Zebina, die in zijne vlugt gedood wordt, en regeert dus over geheel Syrien.

3883. Cleopatra, haren Zoon Gryphus door vergiv willen te ombrengen, moet den beker zelve uitdrinken, waer door hy in 't Rijk bevestigd wordt.

De

3887. Het ontmenschte monſter Ptolomeus Fyskon ſtervt; zijn oudſte Zoon Ptolomeus Lathurus of Soter volgt hem als Koning van Egypte.

3890. Gryphus zich tegen de Joden toerustende, wordt aengevallen door zijnen halven broeder Antiochus Cyzicenus, Zoon van Sidetes, tusſchen welke beiden geduurige Oorlogen waren.

3895. S 204. Johannes Hyrcanus overwint Samaria, en verdelgt die ſtad; zijnde nu meester van 't geheele Joodſche land.

3898. S 207. Hy ſtervt, na bijna 30 Jaren geregeerd te hebben, denkelyk in 't laetst des Jaers (Ik vind zijne regeering op 29, 30, 31, en 33 Jaren bepaeld).

— Zijn oudſte Zoon Aristobulus volgt hem op, die het eerst den Koninglyken titel aennam.

— Pompejus en Cicero om dezen tijd geboren.

3899. S 208. Aristobulus overwint de Idumeers door Antigonus zijnen Broeder; maer ziek zijnde laet hy dezen op 't loovhutten feest ombrengen, en ſtervt kort daerna wroegend.

— Op 't einde des Jaers wordt zijn broeder Alexander Jannæus zijn opvolger, als Koning en Hoogepriester der Joden.

3900. Ptolomeus Lathurus wordt, op berokkening zijner Moeder, uit Egypte verdreven naer Cyprus; zijn Broeder Alexander voert daer op intusſchen het bewind over Egypte.

3901. Alexander Jannæus krijgt een groote nederlaeg door Lathurus, die zijne overwinning met gruwzame wreedheid vervolgt.

3902. Julius Ceſar geboren.

3907. Antiochus Gryphus wordt door een zijner dienaren omgebragt, en Seleucus VI zijn oudſte Zoon volgt hem op.

3908. Antiochus Cyzicenus wordt door Seleucus geſlagen en gedood; maer zijn Zoon Antiochus Euſebes of Pius X. laet zich tot Koning kroonen tegen Seleucus VI.

3909. Antiochus Euſebes ſlaet Seleucus, die vlugt, en in zijn huis verbrand wordt te Mopſuësta. — Antiochus XI en Philippus, beide broeders van Seleucus, wreken zulks door die ſtad te verwoesten, en de eerste komt op den Troon.

— Tigranes begint zijne regeering over Armenien.

Ale-

3909. Alexander Jannæus, in geduurige Oorlogen bezig zijnde, en zich de Pharizeën zeer tot vyanden makende, onrflaet op 't Loovhuttenfeest een oproer tegen hem, 't welk hy dempt door 't dooden van wel 6000 menfchen.

3910. Antiochus XI. wordt door Antiochus Pius X. omgebragt; maer te gelijk ftapt Philippus, broeder van den XI, op den troon.

3911. Demetrius Euchairus III. ook een Broeder van die beiden, wordt door Lathurus tot Koning van Damascus gemaekt.

3912. Philippus en Demetrius doen Antiochus X. die Selene de Weduwe van Gryphus getrouwd had, naer Parthien vlugten.

— Jannæus wordt door de Arabiers geflagen: waer op hy 6 Jaren lang een binnenlandfchen Oorlog moet uitftaen.

3915. Alexander die in Egypte regeerde, vermoordt zijne moeder, waer op zijn broeder Ptolomeus Lathurus herroepen werdt.

3916. Demetrius wordt door zijnen broeder Philippus aengevallen, overwonnen, en naer Parthien verzonden; en zoo blijvt de laetfte nu in 't bezit van 't geheele Syrifche Rijk.

3917. Antiochus Pius keert, na Demetrius dood, uit Parthien te rug, en herovert weder een ftuk van Syrien. — Antiochus Dionyfus XII, jongfte Zoon van Gryphus, krijgt Damascus in.

— Jannæus overwint zijne weêrfpannige onderdanen; en in 't volgende Jaer neemt hy Bethome in, waer in 't overfchot der Rebellen gevlugt was, waer van hy wel 800 laet kruifigen, en door zulk een wreedheid de rust herftelt.

3919. Philippus verdrijvt Dionyfus uit Damascus; de laetfte herovert het, maer Aretas Koning van Arabien ontneemt het hun beiden. Dionyfus fneuvelt daerby.

3920. De Syriers, al die broeder-oorlogen moede, zetten Philippus en Antiochus Pius, die nu de eenig overgeblevene waren, beiden af; en dragen 't Rijk op aen den Armenifchen Koning Tigranes, die hun beiden te magtig was. — Philippus is denkelyk gefneuveld in zich tegen hem te verzetten; maer Selene de Gemalin van Pius behield een ftuk van 't Rijk, alwaer zy nog eenige Jaren regeerde: zy had 2 Zoonen, waer van de oudfte Antiochus Commagenus XIII was. — Hier eindigt het Rijk der Seleuciden.

3922. Jannæus, na een Krijgstocht van 3 Jaren over de Jordaen, keert zegepralend weder naer Jerufalem.

3923. Ptolomeus Lathurus ftervt diep in 't Jaer; zijn bastert-zoon Ptolomeus Dionyfus of Auletes volgt hem op.

3926. Alexander Jannæus ſtervt in 't 27ſte Jaer zijner regeering, en 't 49ſte zijns ouderdoms; zijne Weduwe, Alexandra Jannæa genoemd, volgt hem als Koningin, en zijn Zoon Johannes Hyrcanus II. als Hoogepriester. —— Zy maekt zich de Pharizeen tot vrienden, die onder hare regeering de overhand krijgen, gelijk de Sadduceen onder haren man hadden.

—— Omtrend dezen tijd, 10 of 20 Jaren onbepaeld, zijn de Batavieren uit Frankenland of de Palts, in deze onze Nederlanden, aengekomen, en hebben daer eene vrye volkplanting geſticht.

3930. Herodes de groote, Zoon van Antipater, Stadhouder van Idumea dat nu den Joden onderworpen was, geboren.

3934. Selene, te vergeefsch naer de Kroon van Egypten geſtaen hebbende, en nu haer gebied in Syrien zoekende uit te breiden, wordt door Tigranes in Ptolomaïs belegerd, en na het innemen der ſtad gedood: maer Tigranes blijvt in vrede met de Joodſche Koningin Alexandra.

—— In 't voorjaer, voor 't einde van 't 3de Jaer der 177de Olympiade, ſtervt de Koningin Alexandra Jannæa; waer op de verwarringen beginnen tusſchen haren Zoon Hyrcanus II, en zijnen Broeder Aristobulus II. met deszelvs Zoon Antigonus.

—— Hyrcanus wordt, 3 maenden na zijner moeder dood, aengevallen en geſlagen door Aristobulus, die zich daer op tot Koning en Hoogepriester verklaert. — Hyrcanus leidt eenige Jaren een ambteloos leven.

3935. Antiochus XIII zoekt, door den Romeinſchen Veldheer Lucullus, de Kroon weder te krijgen, terwijl Tigranes met zijnen Schoonvader Mithridates Koning van Pontus verbonden wordt, en zoo tegen Antiochus, die door de Romeinen verbonden met de Egyptenaers geholpen wordt, den Oorlog voeren. —— Doch in welken Oorlog Lucullus te kort ſchoot, wiens plaets daerom in 3938. door Pompejus vervangen wordt. Zie Dan. XI: 40.

3938. Tigranes met zijne bondgenoten ſchieten te kort tegen Pompejus, die 't Romeinſche gebied zeer wijd uitbreidt. Tigranes

onderwerpt zich aen hem, en Pompejus geevt hem de vrede, latende hem zijn oorspronglyk Rijk Armenien behouden, en zettende Antiochus XIII. alleen over Commagene, een kleine landstreek in 't Noorden van Syrien: alwaer zijne nazaten geregeerd hebben, tot ze door Keizer Vespasianus zijn overwonnen, en naer Rome gevoerd.

3939. Pompejus overwint de Albaniers, Iberiers en Colchiers.

— Catalina veroorzackt een opstand te Rome.

— Op aenstooking van Antipater vlugt Hyrcanus tot den Arabischen Koning Aretas; die tot zijn hulp komt, Aristobulus slaet en in Jerusalem belegert.

3940. De belegering over 't Paeschfeest geduurd hebbende, worden Hyrcanus en Aretas door den Romeinschen Veldheer Scaurus genoodzaekt die op te breken, en op nieuw door Aristobulus geslagen.

— Pompejus komt in Syrien, maer keert te rug naer Pontus, om den Oorlog tegen Mithridates voort te zetten. — Hy bescheidt in 't volgende voorjaer Hyrcanus en Aristobulus, die hunnen twist voor hem gebragt hadden, te Damascus, en maekt in dit Jaer Syrien tot een Romeinsch wingewest.

3941 Pompejus handhaevt de billyke zaek van Hyrcanus, trekt in Judea, neemt Jerusalem in op den Vastendag over de inneming door Nebucadnezar, 9 *Tamuz*, 26 of N. S. 23 *Juni*. neemt Aristobulus en zijne 2 Zoonen Antigonus en Alexander (welke laetste echter ontkwam) gevangen; en herstelt Hyrcanus II. in 't Hoogepriesterschap, Dan. XI: 41. 42.

Ondertusschen had Antipater 't meeste bewind der Burgerlyke regeering.

— In dit Jaer, 23 of NS. 20 *September*, is Keizer Augustus geboren.

3943. Pompejus houdt te Rome een heerlyke Triumph, waerin, onder veele overwonnen Vorsten, ook Aristobulus en Antigonus worden omgevoerd, op den laetsten September, zijnde zijn geboortedag waer op hy 45 Jaren bereikte.

— Van hier begint de Romeinsche Opperheerschappy, 666 Jaren voor 't Jaer 606 onzer Jaertelling, van waer het Rijk van 't Beest aenvangt, Openb. XIII. 18.

3944. Pompejus, Julius Cesar, en Crasfus verbinden zich om de Roomsche heerschappy in handen te krijgen.

3945. Aen Julius Cesar wordt het bestier van Illyrien en Gallien toegewezen.

3947. Alexander, Zoon van Aristobulus die voor 6 Jaren ontvlugt was, en kort daerna Aristobulus zelve nu ook ontkomen zijnde, trekken beide in Judea, en verzamelen daer een leger; maer worden beiden door Gabinius, Roomsch Burgermeester, digt by Jerusalem geslagen, die wel Hyrcanus in 't Hoogepriesterschap laet, maer een andere vorm van Burgerlyke regeering in Judea vastftelt.

3950. Crasfus plundert den Tempel te Jerusalem; maer wordt in 't volgende Jaer door de Parthers overwonnen en gedood. Dan. XI: 43—45.

3952. Ptolomeus Auletes stervt, en bespreekt het Rijk aen zijn oudsten Zoon en Dochter Ptolomeus en Cleopatra, onder Voogdy der Romeinen.

3954. Cesar was, van 3945 af, bezig geweest zich de Germanen en Galliers te onderwerpen, en is in dien tijd ook in dit ons Vaderland geweest; alwaer de vrye Batavieren met hem een verbond slooten, en als vrienden des Roomschen Rijks hulpbenden leverden, welke hem holpen in zijne overwinningen op de Britten, gelijk ook naderhand, zoo in Spanjen als tegen Pompejus en de Egyptenaers. —— In dit Jaer kwam hy met een magtig leger in Italien te rug, en op 't einde des Jaers brak de Burgerkrijg uit tusschen hem en Pompejus.

3955. Cesar komt te Rome, en ontslaet Aristobulus uit de gevangenis; doch die wordt vergeven, en Alexander zijn Zoon onthoofd: brengt voords Spanjen onder zijne gehoorzaemheid.

3956. Viel de Veldslag van Pharsalien voor, waer in Cesar overwinnaer bleev, en kort na welken Pompejus omkwam in den Zomer.

—— Ptolomeus en zijne Zuster Cleopatra geraken in oorlog; Cesar ondersteunt de laetste, en overwint Ptolomeus.

3957. Antipater voert Volk uit Jerusalem aen, waer mede hy Cesar helpt en Ptolomeus overwint, die in de vlugt verdrinkt. Cesar wordt te Rome Dictator gemaekt.

An-

3957. Antipater, door Cesar in 't Burgerlyk bewind over Judea bevestigd, maekt zijnen Zoon Herodes Landvoogd van Galilea, en Phasael Gouverneur van Jerusalem.

3958. Julius Cesar geevt bevel tot herbouwing van Carthago en Corinthe, en verbetert den Almanach; waer door dit Jaer 445 dagen lang wordt, en met 1 *Januari* 3959, zijnde toen de eerste nieuwe maen na den kortsten dag, het eerste Jaer van zijnen stijl, en te gelijk zijn 5de Burgermeesterschap begint, zijnde 't 708ste Jaer van Romes bouwing volgens Varro.

3959. Hy overwint de Zoonen van Pompejus in Spanjen, en wordt in dit Jaer altoosduurend Gezachhebber.

3960. Op den 15 *Maert* wordt hy te Rome op 't Raedhuis vermoord. Marcus Antonius wil zich het gezach aenmatigen, maer op de aenkomst van Octavianus, naderhand Augustus genoemd, Zusters Zoon en aengenomen Zoon van Julius Cesar, ruimde Antonius Rome, en liet Augustus meester van den Raed en 't Volk.

3961. Augustus overwint Antonius, en vereenigt zich daer op met hem. —— Antipater wordt vergeven door Malichus, maer die door Herodes en Phazaël omgebragt wordt.

3962. Brutus en Cassius, moordenaers van Cesar, worden by Philippi, door Augustus en Antonius overwonnen, en brengen zich zelven om, met de eigen wapenen waer mede zy Cesar vermoord hadden.

—— Antigonus, Zoon van Aristobulus, maekt nieuwe opschuddingen om 't Rijk der Joden, maer wordt door Herodes geslagen.

3963. De overwonnen Antigonus wendt zich te vergeefsch om hulp by Marcus Antonius, die zich voor Hyrcanus en Herodes verklaert.

3964. Antigonus krijgt hulp by de Parthers, die zich meester van klein Asien en Syrien gemaekt hebbende, Jerusalem innemen, Hyrcanus en Phazael gevangen krijgen, en Antigonus op den troon zetten, die Hyrcanus de ooren laet afsnijden om hem onbekwaem tot het Hoogepriesterschap te maken. —— Phazaël doodt zich zelven.

—— Herodes vlugt daerop naer Rome tot Antonius, en be-

werkt door zijne hulp, dat hy door den Raed tot Koning der Joden, en Antigonus voor Vijand van Rome verklaerd wordt, in *October.*

3965. Herodes brengt Antigonus zeer in 't nauw, en behaelt in 't laetst des Jaers een groote overwinning op zijnen Veldheer Pappus.

3966. Herodes trouwt met Mariamne, een kleindochter van de beide Broeders Hyrcanus en Aristobulus; en Augustus met Livia.

3967. Herodes, met hulp van Sosius, Romeinsch landvoogd van Syrien, neemt in *September* Jerusalem in, omtrend het einde van 't Sabbathjaer; Antigonus wordt gevangen naer Antiochie gebragt, alwaer Antonius was, en daer onthoofd; waermede 't Rijk der Asmoneers eindigde.

Herodes laet al de leden van 't Sanhedrin dooden.

3968. Antonius wordt door de Parthers overwonnen.

3969. Antonius, die in 3963 naer Egypte gezonden was, om Cleopatra over eene beschuldiging te onderhouden, en in plaets daer van op haer verslingerd was geworden; besteedt nu zijnen tijd met haer, en haelt zich daer door het ongenoegen der Romeinen op den hals.

3971. De Oorlog tusschen Augustus en Antonius breekt uit: Herodes houdt de zijde van Antonius en Cleopatra.

3973. Augustus overwint Antonius in den beroemden Zeeslag by Actium op den 2 *September* of NS. 31 *Augusti*: van hier worden de regeerjaren van Augustus als Roomsch Keizer gerekend te beginnen.

Herodes laet Hyrcanus, 70 à 80 Jaren oud, eene valsche beschuldiging optichten, en daerop om 't leven brengen.

3974. Herodes maekt vrede en vriendschap met Augustus, welke ook bestendig gebleven is.

Op den 31 of NS. 29 *Augusti* behaelt Augustus nog eene overwinning op Antonius, ter zee en te land by Alexandrie: na welke Antonius en Cleopatra zich zelven om 't leven brengen, en Egypte een Romeinsch wingewest werd.

3975. Augustus houdt te Rome drie Triumphen, en doet zijne eerste algemeene beschrijving.

Herodes brengt zijne Vrouw Mariamne om 't leven, en in 't volgende Jaer hare moeder Alexandra.

Het

3976. Het oppergebied over 't geheele Roomsche Rijk wordt aen Augustus door den Raed en 't Volk opgedragen, en in 3980 de volstrekte Souvereiniteit.

3986. Herodes, 2 Jaren te vooren begonnen hebbende met het gereed maken der bouwstoffen, begint in dit Jaer met de prachtige herbouwing van den Tempel te Jerusalem: zijnde van hier af 46 Jaren, tot dat Christus zijne eerste tempelreiniging Joh. II: 20, volvoerde in 't Jaer 4032, zijnde 't 29ste onzer gewoone Jaertelling.

3996. Herodes wijdt den voltooiden Tempel zeer plechtig in.

3999. In *September*, ontvangt Zacharias in den Tempel door een Engel de voorzegging der geboorte van zijnen Zoon.

4000. Halv *Februari*, ontvangt de maegd Maria de voorspelling der geboorte van den beloovden Verlosser.

—— In 't begin van *Maert*, wordt Herodes van een zware ziekte aengetast; by welke gelegenheid de gouden Arend die Herodes, tot eer des Roomschen Keizers, op de Tempelpoort had opgerecht, afgeworpen werd: waer over Judas en Matthias, twee Wetgeleerden, op den 13 *Maert*, levend verbrand werden, zijnde dien nacht een maenverduistering geweest.

—— In 't voorst van *Juni*, is Joannes de Dooper geboren.

—— Omtrend denzelven tijd doet Herodes zijn reize van Jericho naer de baden te Callirhoe, en blijvt voords te Jerusalem.

—— Snagts tusschen Saturdag en Zondag 17 en 18, of N. S. 15 en 16 *November*, in welken nacht N. Maen was, en op den volgenden avond de 1 *Chisleu* begon, is Jesus Christus te Bethlehem geboren; op den agtsten dag daerna besneden: en op den zelvden agtsten dag is Herodes gestorven en door zijnen zoon Archelaus opgevolgd.

4004. 1 *Januari*, dus 3 Jaren 1½ maend na Christus ware geboorte, begint het eerste Jaer onzer gewoone Christen-Jaertelling; zijnde 't 4714de van den Juliaenschen Tijdkring.

Deze Tijdtafel, dus tot Jesus geboorte uitloopende, heb ik zoo ingericht, dat, by de Geschiedenissen der Joden, in een kort bestek, niet alleen de verdelging der Persische Monarchie door Alexander te zien is, maar ook hoe, van tijd tot tijd, de Rijken in welke dat van Alexander gedeeld is, behalven het Oostelyk deel, waer in de Parthers heerschten, overweldigd is door de Romeinen, wier gebied zich daer tegen in 't Westen over een groot deel van Europa, en ook verder in Africa uitstrekte: als ook hoe het Koningrijk der Herodessen over de Joden is opgekomen, 't welk ik denk dat niet ontbloot van nuttigheid zal wezen.

❊ ❊ ❊

Nu eindig ik met de volgende twee stukken:

I. Tijdtafel der voordteelingen van Adam tot Christus.

		geboren.	gestorven.	oud.	
130	Adam . .	0	930	930	Jaren.
105	Seth . .	130	1042	912	
90	Enos . .	235	1140	905	
70	Kenan . .	325	1235	910	
65	Mahalaleël	395	1290	895	
162	Jered . .	460	1422	962	
64. 8 -	Henoch .	622	987	365	ten hemel.
187	Methusalem	687	1655	968	8 m.
182	Lamech .	874	1651	777	
501 - 4	Noach . .	1056	2006	950	
100	Sem . .	1557	2157	600	
35	Arphacsad .	1657	2095	438	
30	Selah . .	1692	2125	433	
34	Heber . .	1722	2186	464	
30	Peleg . .	1756	1995	239	
32	Rehu . .	1786	2025	239	
30	Serug . .	1818	2048	230	
29	Nahor . .	1848	1996	148	
129 - 4	Terah . .	1877	2082	205	
100	Abraham .	2007	2182	175	
60	Isaak . .	2107	2287	180	
88	Jacob . .	2167	2314	147	

		gebor.	gestorven	oud.		Luc. III.	geboren.
29 - 2	Juda	2255					
13 - 6	Perez	2284					
53 —	Hezron	2297					
50 —	Ram	2350					
50 —	Amminadab	2400					
96 —	Nahesson	2450					
99 —	Salmon	2546					
89 —	Boaz	2645					
89 —	Obed	2734					
89 —	Isai	2823	2937	114 J.			
49 —	David	2912	2982	70 - 6	50 —	Nathan	2962
20 —	Salomo	2961	3022	61	24 —	Mattatha	2986
23 —	Rehabeam	2981	3039	58	23 —	Mainan	3009
22 —	Abia	3004	3042	38	23 —	Melea	3032
22 —	Asa	3026	3083	57	23 —	Eljakim	3055
28 —	Josaphat	3048	3108	60	23 —	Jonan	3078
18 —	Jehoram	3076	3116	40	23 —	Joseph	3101
22 —	Ahazia.	3094	3117	23	23 —	Jnda	3124
22 —	Joas	3116	3163	47	23 —	Simeon	3147
38 —	Amazia	3138	3192	54	23 —	Levi	3170
43 —	Uzzia	3176	3244	68	23 —	Mattath	3193
20 —	Jotham	3219	3260	41	23 —	Jorim	3216
12 - 5 -	Achaz	3239	3276	37	23 —	Eliëzer	3239
41 —	Hizkia	3252	3305	53 - 8	23 —	Jose	3262
45 - 7 -	Manasse	3293	3361	67 - 6	23 —	Er	3285
16 —	Amon	3338	3363	24 - 6	23 —	Elmodam	3308
15 - 4	Josia	3354	3394	39 - 6	23 —	Cosam	3331
17 —	Jojakim	3370	3405	35 - 6	23 —	Addi	3354
17 —	Jechonia	3387	3445 *	68	23 —	Melchi I.	3377
	deszelvs Ervdochter	3404	is gehuwd	met	23 —	. . . Neri	3400
			gestorven	oud d.	20.		
16 - 8	Sealthiël	3420	3467 *	45			
21 —	Zerubbabel.	3441	3526	85			
27 —	Hananja	3468	3520 *	52			

Matt. I.	gebor.	Luc. III.	gebor.	gestorv.	oud.
37 — Obadja . of Abiud.	3505	38 — Rephaja of Rhesa.	3506	3592	86 J.
59 — Eljakim.	3564	56 — Joanna I. .	3562	3645	83 —
		19 — Juda I. . .	3581	3676	95 —
		17 — Joseph I. .	3598	3683	85 —
56 — Azor. . .	3620	17 — Semei . .	3615	3694	79 —
		17 — Mattathja I.	3632	3706	74 —
		17 — Maath. . .	3649	3715	66 —
56 — Sadok. . .	3676	17 — Naggai. . .	3666	3725	59 —
		17 — Esli. . . .	3683	3733	50 —
		17 — Naüm. . .	3700	3740	40 —
		17 — Amos. . .	3717	3754	37 —
56 — Achim . .	3732	16 — Mattathja II.	3733	3764	31 —
		17 — Joseph II. .	3750	3824	74 —
56 — Eliud. . .	3788	40 — Janna II. .	3790	3840	50 —
		40 — Melchi II. .	3830		
56 — Eleazar. . .	3844	40 — Levi. . . .	3870		
56 — Matthan. .	3900	40 — Estha, Levis Dochter	3910		
41 — Jacob. . .	3941	40 — Heli. . . .	3950	* 3998	48 —
29 — Joseph. . .	3970	30 — Maria. . .	3980		
		20 — Jesus Christus	4000	4036	35 - 4½

Ik heb de voordteelingen der nazaten van Rhesa, die ten minsten 20 Jaren moet gehad hebben, toen hy zijnen Grootvader Zerubbabel opvolgde, bestdoenlyk geregeld naer de lijst bl. 58. 59 te vinden; zonder dat zou men, van Rhesa tot Melchi II, 14 gelijke voortteelingen kunnen stellen, elk van 23 Jaren.

Men denkt dat Mattathja II. die Tobias was, die met de Zuster van den Hoogepriester Onias II. gehuwd is, en met haer Joseph teelde, welke Joseph in 3778 het gezantschap naer Egypten tot Ptolomeus Evergetes bekleedde ——— Maer dan moet die Zuster van Onias ten laetsten geboren zijn in 3712, 't stervjaer van haren Vader, dus zou ze 21 Jaren ouder geweest zijn dan haer man. ——— Hier door kan ook Jesus Sirach, Broeder van dien Mattathja, stel 7 Jaer na denzelven geboren in 3740, in Egypte ge-

gekomen zijn, volgens zijn voorrede, in zijn 38ste Jaer 3778, ten tijde van Ptolomeus Evergetes die tot 3782 regeerde.

II. Voeg ik hier dit weinige by, betreffende de vroegere Hoogepriesteren van Aaron tot de Babelsche gevangenis.

Aaron was geboren in 2424.

Zijn vrouw Elifeba, stel in 2440, zijnde de Dochter van Amminadab, wiens geboorte ik op 2400 stelde.

Alle Aarons Zoonen waren by den uittocht uit Egypten in 2507 volwassen: stel dus Aarons huwelyk in 2460, en de geboorte van Nadab 2461, Abihu 2462, Eleazar 2463, Ithamer 2464. — Dan zijn de twee eersten in 2508 gestorven, oud 47 en 46 Jaren.

Eleazar was dan toen 45, en by de komst in Canaan, toen hy 't Jaer te vooren Hoogepriester in Aarons plaets was geworden, 84 Jaren: en viel zijn dood in 't zelvde Jaer met Josua, Jos. XXIV: 33, dan storv hy oud 109 Jaren.

Finehas was in 2546 in de kragt zijns levens: was hy toen 30 Jaren, dan zou hy geboren zijn 2516, in zijns Vaders 53ste Jaer. Hy moet nog beleevd hebben den inval van Cuschan in 2585, en denkelyk ook Israëls redding door Othniël in 2593, en kan dus oud geworden zijn 80 Jaren.

Zijn Zoon Abisua stel ik dan lievst geboren in zijnen ouderdom 2579. en van daer tot Josua, Jozadaks Zoon, dien ik geboren stelde in 3439, zijn 860 Jaren, welke te verdeelen zijn onder 20 geslachten, volgens 1 Chr. VI: 4-15. dus komt elk op 43 Jaren.

Maer daer wy in deze ry een zeker tijdmerk hebben by Zadok en Ahimaaz, in Davids en Salomons tijd, moetende de laetste in 2969 omtrend 20 Jaren oud zijn geweest, komen de 7 voordteelingen tot Zadok elk op omtrend 50, de op Ahimaaz volgende op 40 à 45, en van Hilkia af, die in Josias tijd bloeide, tot Jozadak, op 30 à 32 Jaran. —— Hoe hier mede de Hoogepriesters, welke onder andere Koningen genoemd zijn, b v. Jojada en anderen, te vereffenen zijn, lijdt nu mijn tijd en bestek niet breeder te onderzoeken.

NA-

In het voorige agtste Deel zijn in mijn werk verscheidene, zoo drukfeilen als misslagen die verbetering vereischen, overgebleven, welke by deze gelegenheid verzoeke te veranderen, als volgt.

Bl. XXX. R. 9, *staet* Terah 60 Jaren oud zijnde, vs. 2.
lees Terah 70 Jaren oud zijnde, vs. 26, 27.
R. 24 *staet* vs. 22. *lees* vs. 26.
R. 31 *staet* vs. 29. *lees* Kap. IX: 28, 29.

Bl. XLV. R. 9, 12	Woensdag	*lees*	Donderdag	23	*Tamus* &c.
19	Zondag,	—	Dingsdag	4	*Elul* &c.
23	Donderdag	—	Zondag	15	*Tisri* &c.
27	Vrydag	—	Maendag	16	*Tisri* &c.
31	Zondag	—	Woensdag	18	*Tisri* &c.

Bl. XLVI. R. 31 *staet* 20 dagen, *lees* 22 dagen.
Bl. XLVII. R. 6 — 14. *lees op deze wijze:*

„ Halv *Juni* kwamen ze in de Woestijn Paran, Kap. XII: 16, „ Kades genoemd Kap. XIII: 26, by Rithma Num. XXXIII: „ 18, of Kades Barnea Deut. I: 19, IX: 23. — Van daer werden in 't begin van *Augusti* de Verspieders naer Kanaan afgezonden, die na 40 dagen te rug kwamen omtrend halv *September*, dus tegen 't Loovhuttenfeest, 't welk toen 's avonds „ 16 *Sept.* N. S. begon: dan hebben ze, in de terug reize, in „ 't begin van *September*, toen de eerste druiven rijp waren, „ den tros te Escol afgesneden. Daer op volgde de morring „ over 't bericht der Verspiederen, Gods straffen daer over, en „ hunne nederlaeg door de Kanaanieten, Kap. XIII. XIV. Deut. „ I: 20 — 45. Voords zijn ze daer vele dagen gebleven, vs. 46. „ Num. X: 12."

Bl. XLIX R. 15 enz. heb ik mijne rekening gericht naer het algemeene gevoelen der Joden, dat Moses op den 7 *Adar* zou gestorven zijn; schoon ik zelve wel merkte dat de gevallen tot op den tocht over de Jordaen wat al te bekrompen omkwamen: — want dan moet men de drie dagen, welke de Verspieders op

't

't gebergte bleven, Jos. II: 16, 22, slegts voor gedeelten van dagen nemen, en hun dan nog in 't leger doen wederkeeren, na dat het zelve reeds tot den oever der Jordane was voordgetrokken, en wel op denzelven dag des overtochts.

Maer Josephus bepaelt Moses dood op den 1 *Adar*, en als men dit aenneemt, kan men de gevallen beter op deze wijze schikken:

Op den 1 *Schebat*, N. S. 30 *Decemb.* 2546 begint Moses tot het volk de onderscheidene redevoeringen te houden, welke Deut. I — XXVI voorkomen, besloten met het voorschrift der statelyke Verbondsvernieuwinge, Kap. XXVII, de plechtige uitspraken van zegen en vloek Kap. XXVIII, Moses afscheidsvermaningen Kap. XXIX — XXXI, en de aenheffing van zijn Prophetisch lied en zegenwensch Kap. XXXII, XXXIII. Met dit alles brengt hy dus, alzoo dit Joodsche Jaer een dubbele *Adar* heeft, juist 2 maenden door.

Op den 1sten der laetste *Adar*, zijnde Vrydag N. S. 27 *Febr.* klimt Moses op Nebo, ziet van daer het beloovde land, en stervt, Kap. XXXIV.

Moses wordt 30 dagen beweend, vs. 8. dus tot 1 *Nisan* Zondag 28 *Maert* ingesloten.

Maendag 2 *Nisan* 29 *Maert*, worden de Verspieders uitgezonden: die zich tusschen Maen- en Dingsdag by Rachab ophouden; Dingsdag, Woensdag en Donderdag op 't gebergte verschuilen, en 's nagts daer op overgevaren zijnde Vrydag 6 *Nisan* 2 *April* in 't leger komen, Jos. II.

Op dien Vrydag gaen de ambtlieden door 't leger, om 't volk te waerschouwen, dat ze na 3 dagen over de Jordaen zouden gaen, Jos. I: 10, 11. III: 2.

Maendag 9 *Nisan*, 5 *April*, brak het leger op van Sittim, en sloeg zich aen den oever der Jordane neêr, alwaer ze overnachtten, eer ze overtrokken. Kap. III: 1.

Dingsdag 10 *Nisan* 6 *April*, is al 't Volk door de Jordaen getrokken, Kap. III, IV.

Deze schikking loopt zekerlyk beter af; ik geve beide ter keus.

Doch

Doch wil men het algemeene gevoelen der Joden behouden, dat Mofes dood op den 7 *Adar* te ftellen zy, dan zou men die ook kunnen ftellen in de *eerfte Adar*, zijnde alsdan Woensdag 4 *Februari*; dan blijvt flechts 1 maend voor al de redevoeringen Deut. I — XXXIII, dan loopen de 30 dagen van Mofes beweening tot Vrydag 5 *Maert*, de 8fte der *tweede Adar*; en dan moet voor de gebeurtenisfen Jof. I, II, een volle maend gerekend worden tot 5 *April*.

Vervolgens mag men de inneming van Jericho liever in *Mai* ftellen, na dat al de besnedenen herfteld waren.

Simfons reize naer Timnath, en zijne vernieling van den oogst der Philiftynen, welke ik bl. LIII. op 2833 en 2834 gebragt heb, mag men liever 1 Jaer vroeger ftellen.

* * *

Hier mede brenge ik dit werk ten einde. —— Verfcheidene der voornaemfte byzonderheden in 't zelve, zoo in mijne beide voorige, als ook nog in deze Verhandeling voorkomende, heb ik onder 't oog gebragt van mijnen waerdigen Vriend en grooten Leermeester en Vraegbaek in dezen, den W. Ew. SCHUTTE, die dezelve met zijne veelzeggende goedkeuring veréérd heeft. Dan helaes! terwijl dit laetfte blad onder handen is, is my en Neêrlands Kerke en der ganfche geleerde waereld, dien grooten Grijsaert nog onverwacht ontrukt, en Hy in de zalige ruste ingegaen. —— Men wachte dan over deze ftoffe niets meer van my, dan mogelyk eens eene afzonderlyke verhandeling, over de nieuwe wijze van welke ik my bediend heb, om de Joodfche dagteekeningen tot den Juliaenfchen Ouden, en Gregoriaenfchen Nieuwen ftijl over te brengen.

J. C. MOHR.

Bl. 20 R. 22 geleerden *lees* geleerde
41 — 17 — IX: II — IX: 17.
54. *lees* { tot Pompejus triumf *Sept.* 3943. 2 - 3.
tot den dood van J. Cefar. *Maert* 3960. 16 - 6. }
57 R. 8 tot kort na, *lees* tot 1 Jaer na

HET BOEK

VAN

EZRA.

HET BOEK

VAN

EZRA.

HET I. KAPITTEL.

Cyrus, de Koning van Persien, gav den Joden, nadat zy zeventig jaren in de gevangenis van Babel geweest waren, vryheid, om naer hun land weder te keeren en den Tempel te herbouwen, vs. 1-4. Dit had ten gevolge, dat vele Joden, tot het gemelde einde, naer Canaan wederkeerden, terwijl Cyrus hun alle de vaten van den Tempel, welke Nebucadnezar geroovd had, weder terug gav, vs. 5-11.

1. (*a*) IN 't eerste jaer nu van Cores, Koningh van Persen, nam de Babylonische gevangenis een einde; vermids deze Vorst, nadat hy de Babyloniers overweldigd, en onder zijne heerschappy gebracht had, den Joden vryheid gav, om naer hun land weder te keeren, en den Tempel te herbouwen. Zoo bestuurde God de zaken, in den weg zijner Voorzienigheid, op dat volbracht wierde het (*b*) woort des HEEREN, uyt den mont van Jeremia; die voorspeld had, dat de Koning van Babel, met de Chaldeers, na verloop van 70 jaren, door de Persianen zouden te ondergebracht worden, en dat de Joden alsdan, in hun land, zouden wederkeeren Jer. 25: 12. 29: 10. Ter vervulling van deze zeer merk-

(*a*) 2 Chron. 36: 22. (*b*) Jer. 25: 12. ende 29: 10.

waerdige Voorzegging, verweckte de HEERE den geest van Cores Koningh van Persen, en bestuurde zijn hart zoodanig, dat hy eene stemme liet doorgaen door sijn gantsche Koninckrijck, het welk niet alleen, door Herauten, werd uitgeroepen, maer selfs oock in geschrifte, aen alle openbare plaetsen aengeplakt, seggende:

2. Soo seyt Cores, Koningh van Persen; De HEERE, de Godt des hemels, heeft my alle de Koninckrijcken, welke in dit gedeelte der aerde liggen, gegeven, en my tot Alleenheerscher gesteld van gansch Persien, Medien, Asfyrien en Babel: ende hy heeft my, in de voorzegging van Jesaias, welke my, door Daniel, vertoond is, bevolen hem een Huys te laten bouwen, te Jerusalem, dewelcke in Juda is.

3. Wie is onder ulieden van al sijn volck, onder alle de Joden, die zich opgewekt vind om, ten dien einde, naer Canaan weder te keeren? Sijn Godt zy met hem, Hy maekte zijnen weg en zijn werk voorspoedig, ende hy trecke op nae Jerusalem, die in Juda is: ende hy bouwe het huys des HEEREN, des Godts Israëls; hy is de Godt, die te Jerusalem [*woont*], en aldaer wil gediend worden.

4. Ende al wie arm is, en zich van het noodige, tot de reis naer zijn Vaderland, niet verzorgen kan, zoodat hy, uit hoofde van zijne armoede, achterblijven soude moeten in eenige plaetsen van Babylonien, daer hy als vreemdelingh verkeert, dien sullen de vermogende lieden sijner plaetse, daer hy tot dus ver gewoond heeft, bevorderlick zijn, en hem ondersteunen, met geschenken van silver, ende met gout, ende met have, ende met beesten: daerenboven zullen mijne vermogende onderdanen, neffens het gene zy den armen toeleggen, tot goedmaking der reiskosten, nog eene vrywillige gave, voor het huys Godes, die te Jerusalem [*woont*] medegeven.

Tot nader verstand van dit bevel, hebben wy vry wat aentemerken.

De gewijde Geschiedenis eindigt, in de Boeken der KONINGEN en CHRONIJKEN, met de slooping van Judaes Koningrijk, en de gevangelyke wechvoering der Joden naer Babel, door Nebucadnezar. — Alleenlyk behelst het slot van het tweede Boek der CHRONIJKEN, het welk woordelyk het zelvde is met de 3 eerste verfen van dit Boek, een kort bericht van de vryheid, welke Koning Cyrus aen den Joden gegeven heeft, om naer hun Vaderland weder te keeren, en den Tempel te Jerusalem te herbouwen. In dit boek van EZRA, wordt ons uitvoerig verhaeld, hoe de Joden, van deze veroorloving des Konings, hebben gebruik gemaekt.

De Babylonische gevangenis duurde LXX jaren 2 Chron. 36: 21. Jer. 29: 1, 10. Van de lotgevallen der Joden, in deze gevangenis, vinden wy geen het minste bericht in de gewijde Geschiedboeken; zoodat hier eene gaping zy van LXX jaren. — Deze gaping zullen wy, deels uit de ongewijde geschiedenis, deels uit de schrivten van JEREMIAS en DANIEL, zoo veel met het oogmerk van dit werk bestaenbaer is, kortelyk pogen aen te vullen.

Van waer moet het begin der zeventig-jarige gevangenis, in Babel, gerekend werden? Wie was CYRUS, onder wiens Regeering deze gevangenis een einde nam? en Hoe was het den Joden gegaen, in deze gevangenis? Zie daer drie vragen, welker beantwoording hier zeer veel licht geven zal.

A. Van waer moet het begin der LXX jarige gevangenis, in Babel gerekend werden? — Dit stuk is reeds in de Tijdrekenkundige Verhandeling van den Heer MOHR, geplaetst voor het VII Deel, uitvoerig behandeld. Thans zal ik daerom maer het een en ander zeer kortelyk herinneren. — De Babylonische gevangenis moet gerekend worden begonnen te zijn, in het vijfde jaer van JOJAKIM, toen NEBUCADNEZAR Jerusalem innam, en, nadat JOJAKIM zich onderworpen had, met een deel der Tempelva-

ten, en een aental gevangenen, onder welke ook DANIEL was, naer Babel terug keerde 2 Chron. 36: 6, 7. Dan. 1: 2. Van daer zal men juist 70 jaren vinden, tot het eerste jaer der Alleenheerſching van Cyrus 2 Chron. 36: 21-23. Ezra 1: 1. Men vergelijke de TIJDTAFEL van den gemelden Heer MOHR, in de INLEIDING tot het VII. Deel. pag. CXXVI-CXXXII.

NEBUCADNEZAR de Koning van Babel, liet den Tempel van Salomo verbranden, in het begin van 't negentiende jaer van zijne Regeering 2 Kon. 25: 8. en Jer. 52: 12. Nu was het eerste jaer van NEBUCADNEZAR, eenigen tijd gelijktijdig met het vierde van JOJAKIM Jer. 25: 1. NEBUCADNEZAR werd Koning van Babel in het jaer 3398. na de ſchepping der Waereld, en, in het jaer 3416, liet hy den Tempel, door Nebuzaradan verbranden, en daerop volgde de groote wechvoering van het ganſche Joodſche volk naer Babel 2 Kon. 25: 8-22. 2 Chron. 36: 18-20. Jer. 39: 18-18. 52: 12-27.

Van deze groote wechvoering des ganſchen Joodſchen volks, moet zekerlyk de LXX jarige gevangenis in Babel niet gerekend worden: want deze wechvoering geſchiedde in het jaer 3416, en gelijk wy in het vervolg zien zullen, in het jaer 3468 gav CYRUS den Joden vryheid, om naer hun Vaderland wedertekeeren: derhalven zou de Babyloniſche gevangenis niet LXX, maer ſlechts LII jaren geduurd hebben.

Het begin van de Babyloniſche gevangenis moet derhalven XVIII jaren vroeger, in het eerste jaer van Nebucadnezar, geſteld worden, zijn dit eerste jaer van NEBUCADNEZAR, ſchoon begonnen in het 4de van JOJAKIM Jer. 25: 1, meest gelijkloopende met zijn 5de regeerjaer.

Te weten, ten tijde van Koning NEBUCADNEZAR, hebben 'er VI gevangelyke wechvoeringen des Joodſchen volks, naer Babel, plaets gehad.

A. In het jaer 3398, het vierde van JOJAKIM, ſloeg NEBUCADNEZAR de Egyptenaren by Carchemis Jer. 46: 2; kort daerna viel hy op JOJAKIM aen, in 't begin van deszelvs 5de jaer, nam Jeruſalem in, beroovde den Tempel van verſcheidene Heilige

lige vaten 2 Chron. 36: 7. Dan. 1, 2, hy nam sommige Joden, zelvs van het Koninglyk zaed, onder welke DANIEL en zijne metgezellen waren Dan. 1: 3-6, gevangen, hy ketende ook den Koning JOJAKIM, om hem mede naer Babel te voeren 2 Chron. 36: 6. Maer toen JOJAKIM hem hulde beloovde, werd hy in vryheid gesteld, en behield, als een leenman van Nebucadnezar, den tytel van Koning. Hierop trok NEBUCADNEZAR, met den behaelden buit, en de gevangenen, naer Babel. — Dit was de EERSTE *wechvoering.*

B. Drie jaren daerna viel JOJAKIM van NEBUCADNEZAR af 2 Kon. 24: 1. — Hierop zond NEBUCADNEZAR de Landvoogden zijner wingewesten in Juda, die het zelve uitplunderden, tot dat NEBUCADNEZAR zelv, in het jaer 3405, zijnde het 11de van JOJAKIM, in Juda kwam, verscheidene plaetsen innam, en 3023 gevangene Joden met zich naer Babel voerde Jer. 52: 28. Dit was de TWEEDE *wechvoering.*

C. Inmiddels bleev het leger der Chaldeers Jerusalem insluiten, terwijl JOJAKIM omkwam. Men maekte te Jerusalem JECHONIA Koning in zijne plaets. Hierop kwam NEBUCADNEZAR zelv, in zijn leger, voor Jerusalem, en noodzaekte JECHONIA, om zich over te geven. Hy stelde ZEDEKIA tot Koning aen, en voerde de bloem des volks mede naer Babel, ten getale van 10000. Dit was de DERDE *wechvoering*, 2 Kon. 24: 11-17.

D. By Jerusalems laetste inneming, volgde eene VIERDE *wechvoering* van 832 menschen, Jer. 52: 29.

E. De VIJFDE en grootste *wechvoering* van het gansche volk geschiedde by het verbranden van den Tempel, in het jaer 3416. zijnde het 19de van NEBUCADNEZAR begonnen, 2 Kon. 25: 8. Jer. 52: 12.

F. Eindelyk is 'er nog eene ZESDE of laetste *wechvoering* geweest van Israëls kleine overschot, in het 23ste jaer van Nebucadnezar Jer. 52: 30.

Van welke dezer wechvoeringen, moet nu het begin der LXX jaren van de Babylonische gevangenis gerekend wor-

den? — Wy antwoorden van de eerste, in het jaer 3398, het 5de van JOJAKIM, het eerste van NEBUCADNEZAR. Van daer vind men tot CYRUS juist LXX jaren. Men vergelijke, met de reeds genoemde tijdtafel van den Heer MOHR, die van den zeer geleerden SCHUTTE *over* DANIELS *jaerweken* II. Deel. pag. 312, 313.

Anderen bepalen het begin der Babylonische gevangenis tot de derde wechvoering. — Het is waer, toen werd Koning JECHONIA zelv, met de voornaemste bloem des volks wechgevoerd. — Maer, in alle de Bijbelplaetsen, in welke de Babylonische gevangenis op LXX jaren bepaeld wordt, wordt nergens gezegd, dat het grootste gedeelte des volks, geheele 70 jaren zou gevangen zijn. Er wordt alleen eene dienstbaerheid en gevangenis bedreigd, welke, van haer eerste begin, in het geheel LXX jaren duuren zoude. — JOJAKIM was toen genoodzaekt zich aen NEBUCADNEZAR te onderwerpen, toen werden de eerste gevangenen wechgevoerd, onder welke ook DANIEL geweest is, toen werd de Tempel beroovd, en in zoo ver begon toen ook de verwoesting van Jerusalem Dan. 9: 2. By de wechvoering derhalven van JECHONIA, werden de rampen slechts verzwaerd, welke met de eerste wechvoering, onder JOJAKIM, begonnen waren.

B. Wie was CYRUS? — Hy was een Persiaen van afkomst. Hy was een zoon van CAMBYSES, een kleinzoon van ASTYAGES en Neev van KYAXARES II, Koningen der Meden: die het machtig Koningrijk van Babel overweldigde, en daerdoor de grondlegger werd van de tweede Monarchy, welke de Persische genaemd wordt. — Hy werd, by ongewijde Schrijveren, grootelyks geroemd, wegens zijne dappere oorlogsdaden en groote overwinningen. — In de Heilige Schrivten is hy zeer bekend, als een middel in Gods hand, door het welk het verdrukte volk der Joden, uit de overheersching der Babyloniers verlost is. Hy werd daerom genaemd *Gods herder* en *Gods gezalvden*, en, het is zeer merkwaerdig, dat JESAIAS van dezen Vorst, omtrend anderhalve Eeuw voor zijne geboorte, met uitdrukkelyke melding van zijnen naem geprophetéerd hebbe Jes. 44: 28. 45: 1-4. De

De Geschiedenis der Joden, in vergelijking gebracht met de Geschiedenis der meest beroemde volken van dien tijd, is kortelyk deze:

In het jaer 3398, het eerste van NEBUCADNEZARS Koninglyke heerschappy over Babel, en het begin des 5de van JOJAKIM, begon de LXX jarige gevangenis der Joden in Babel.

3401. werdt Ninivé door NEBUCADNEZAR ingenomen, en daermede nam de Asfyrische Monarchy een volkomen einde.

In dat zelvde jaer begav ASTYAGES, zoon van KYAXARES I. Koning der Meders, zich in het Huwelyk, met de dochter van den Koning der Lydiers. Uit dit Huwelyk werd, in het volgende jaer 3402, MANDANE geboren, de moeder van CYRUS.

3402. rebelleerde JOJAKIM tegen NEBUCADNEZAR 2 Kon. 24: 1, en toen werd PSAMMIS, na den dood van PHARAO NECHO, Koning van Egypte.

3403. zond NEBUCADNEZAR de Chaldeers, met andere volken, welke hy overwonnen had, in het Joodsche land, om het zelve uit te plunderen 2 Kon. 24: 2.

3404. werd KYAXARES II. of DARIUS *de Medier*, de Oom en naderhand de Schoonvader van Cyrus, uit het gemelde Huwelyk, van ASTYAGES met de Lydische Princes, geboren.

3405. trok NEBUCADNEZAR weder in Juda, en keerde, met 3023 gevangenen, naer Babel terug, terwijl zijn leger Jerusalem bleev insluiten Jer. 52: 28. 2 Kon. 24: 10.

In dat zelve werd JECHONIA, nadat JOJAKIM omgekomen was, te Jerusalem, Koning gemaekt 2 Kon. 24: 8. 2 Chron. 36: 8, 9.

Hierop begav NEBUCADNEZAR zich, in eigen persoon, naer zijn leger voor Jerusalem, met dat gevolg, dat JECHONIA zich, met de gansche Koninglyke Familie, aen NEBUCADNEZAR overgav,

die ZEDEKIA Koning maekte 2 Kon. 24: 11, 12, 17, 18. 2 Chron. 36: 10, 11. Jer. 37: 1. 52: 1.

3406. Geschiedde de groote wechvoering van JECHONIA, met de voornaemste bloem des Joodschen volks 2 Kon. 24: 13-16. 2 Chron. 36: 10. Jer. 24: 1. 27: 20. 29: 2.

3410. Werd ASTYAGES Koning der Meden en regeerde 35 jaren.

3412. Rebelleerde ZEDEKIA tegen NEBUCADNEZAR 2 Kon. 24: 20. 2 Chron. 36: 13. Jer. 52: 3.

3414. Legerde NEBUCADNEZAR zich, ten derdenmale, voor Jerusalem 2 Kon. 25: 1. 2 Chron. 36: 17. Jer. 39: 1. 52: 4.

3416. Werd Jerusalem voor de laetstemael ingenomen, en NEBUCADNEZAR voerde 832 gevangenen met zich, naer Babel. 2 Kon. 25: 3-7. Jer. 39: 2-7. 52: 5-11, 29. Hiermede nam het Koningrijk van Juda een volkomen einde, bykans 134 jaren na de slooping van het Rijk der X stammen. — Kort daerna kwam NEBUZARADAN, om den Tempel te verbranden, en voerde het gansche volk gevangelyk mede, in het begin van 't 19de jaer van NEBUCADNEZAR 2 Kon. 25: 8-22. 2 Chron. 36: 18-20. Jer. 39: 8-18. 52: 12-27. — Over de weinige Joden, die in Canaan bleven, om het zelve te bebouwen, werd GEDALIA tot Landvoogd aengesteld; maer, na het ombrengen van dezen, vluchtten de meesten naer Egypte 2 Kon. 25: 23-26. Jer. 40-44.

In dit zelvde jaer trouwde MANDANE, de dochter van ASTYAGES, Koning der Meden, met CAMBYSES eenen Vorst der Persen.

3417. Werd CYRUS, uit dit Huwelyk, geboren.

3420. Belegerde NEBUCADNEZAR de Stad Tyrus, en by die gelegenheid, geschiedde de laetste wechvoering van 745 Joden naer Babel Jer. 52: 30.

3432. Werd BELSAZAR, de zoon van EVILMERODACH, de kleinzoon van NEBUCADNEZAR, geboren.

3433. Nam NEBUCADNEZAR de Stad Tyrus, na een beleg van 13 jaren in Ezech. 29: 17.

In dit zelvde jaer deed ASTYAGES, de Koning der Meders, met KYAXARES II. zijnen zoon, en CYRUS zijnen kleinzoon, uit zijne dochter MANDANE, die nu 16 jaren oud was, den eersten aenval op de Babyloniers.

3443. Stierv NEBUCADNEZAR, en zijn zoon EVILMERODACH werd Koning in zijne plaets.

3445. Werd EVILMERODACH van kant gemaekt, door zijnen zwager NERIGLISSAR, die hem opvolgde, in het Koningrijk van Babel.

Kort daerna ſtierv ASTYAGES. Het Koningrijk der Meden kwam op zijnen zoon, KYAXARES II, en dat van Perſien, op zijnen kleinzoon CYRUS, die nu 28 jaren oud was. — Deze KYAXARES II. en CYRUS, vereenigen zich te zamen, om NERIGLISSAR, den Koning van Babel, den oorlog aen te doen Jeſ. 13: 17. Jer. 51: 11.

3448. Sneuvelde NERIGLISSAR, in eenen veldſlag, en werd opgevolgd, door zijnen zoon LABOROSOARCHOD.

3449. Werd LABOROSOARCHOD omgebracht door NABONEDUS. Hierdoor kwam BELSAZAR, de kleinzoon van NEBUCADNEZAR, op den throon van Babel.

3466. Werd Babel door CYRUS ingenomen, en BELSAZAR, op zijn feest, gedood Dan. 5. — Hierdoor nam de Babyloniſche Monarchy een einde, en KYAXARES II. of DARIUS *de Meder*, werd nu Koning van Medien en Babel Dan. 6: 1.

3467. Begav CYRUS zich, in het Huwelyk, met de eenige dochter van zijnen Oom DARIUS.

3468. Stierv KYAXARES II. of DARIUS *de Medier*; en daerdoor werd CYRUS de Koning van Perſien, zijn Neev en Schoonzoon, de ervgenaem van de Asſyriſche en Babyloniſche Koningrijken.

In dit eerste jaer zijner wijd uitgeſtrekte Alleenheerſching, gav CYRUS, den gevangenen Joden in Babel, de vryheid, om naer hun Vaderland wedertekeeren 2 Chron. 36: 21-23. Ezra 1: 1-4.

Hiermede eindigde de Babyloniſche gevangenis, welke in 't einde van het jaer 3398, het eerste jaer van NEBUCADNEZAR, het begin des 5de van JOJAKIM begonnen was.

C. Hoe is het met den Joden gegaen, in deze LXX jarige gevangenis van Babel?

De LXX jaerweken van DANIEL worden in drie tijdvakken verdeeld: het eerste behelst VII goede, het tweede LXII ſlechtere, en het laetſte I jaerweek, waerin de MESSIAS de vryheid van zijn volk zou te wege brengen Dan. 9: 25. — De uitmuntende SCHUTTE heeft eigenaertig opgemerkt, dat dezelvde verdeeling plaets hebbe, in de LXX jaren der Babyloniſche gevangenis; behelzende VII betere, LXII ſlechtere, en I van voorbereiding tot de vrylating door CYRUS. Zie *over* DANIELS *jaerweken* I Stuk. pag. 147—

Volgens dit begrip, ſtrekken zich de VII eerste jaren der Babyloniſche gevangenis uit, van even na JOJAKIMS 4de jaer, tot zijn 11de jaer, toen JOJACHIN Koning werd, en de zaken der Joden merkelyk verergerden. Toen werd Jeruſalem voor de eerstemael belegerd en ingenomen, de Tempel werd van zijne ſchatten beroovd, en 10000 gevangenen werden, nevens den Koning JOJACHIN zelven, gevangelyk naer Babel gevoerd. Deze verzwaring der rampen van het Joodſche volk begon, in het 8ſte jaer van NEBUCADNEZAR, toen de VII eerste jaren der gevangenis verlopen waren, welke ver weg de beste waren 2 Kon. 24: 8-16. 2 Chron. 36: 10. — Hierop begon het tweede tijdvak van LXII jaren. Van hier begon men een nieuw tijdſtek te rekenen; men ſchreev, in het vervolg, niet het 8ste, 9de, 10de enz. jaer van de Babelſche gevangenis, maer het 1ſte, 2de, 3de enz. jaer van JOJACHINS wechvoering,

ring, 2 Kon. 25: 27. Jer. 52: 31. Byzonder was dit by EZECHIEL zeer gewoon, Kap. 8: 1. 20: 1. 24: 1. 26: 1. 29: 1, 17-19. 30: 20. 31: 1. 32: 1. enz. — Het laetste jaer behelsde het derde tijdvak, zijnde de voorbereiding tot de vrylating door CYRUS.

A. Het gene 'er, in het eerste tijdvak, is voorgevallen, geduurende de VII eerste jaren der Babylonische gevangenis, is, uit het gewijde geschiedverhael 2 Kon. 24: 1-10, genoeg bekend.

B. Het tweede tijdvak begon, met de wechvoering onder JECHONIA, en duurde LXII jaren.

In het 18de jaer, werd Jerusalem voor de laetstemael ingenomen, de Tempel verbrand, en het geheele Koningrijk van Juda ten eenemael gesloopt. — In dit zelvde jaer, werd GEDALIA tot Landvoogd van Judea aengesteld. Toen de Joden, die zich, by hunne nabuuren, of in de meest afgelegene hoeken van hun land, hadden schuil gehouden, dit vernamen, begaven zy zich naer Mizpa, alwaer hy zijnen zetel had opgericht. — Onder deze waren ook JOHANAN en JONATHAN, de zoonen van Kareah, en ISMAEL de zoon van Nethanja. Deze laetste, die van Koninglyk bloed afstamde, smeedde het ontwerp, om zich tot Vorst op te werpen. Tén dien einde wist hy zich, door geveinsde kunstgrepen, in de gunst van GEDALIA, in te wikkelen; en bracht GEDALIA, die hem aen zijne tafel onthaelde, verraderlyk om het leven. De overige hoofden des volks namen de wapenen op tegen den verrader, en noodzaekten hem naer de Ammoniten te vluchten. De overige Joden, onder welke ook JOHANAN en de Propheet JEREMIA waren, namen de vlucht naer Egypte.

In Egypte vervielen de Joden tot de heerschende afgodery van dat land. JEREMIA vermaende hen daer tegen te vergeevsch, en voorspelde, dat de Koning van Egypte, even als die van Juda, in de handen van NEBUCADNEZAR zou worden overgeleverd, het welk ook, na verloop van 18 jaren, vervuld werd. Na dezen tijd, vinden wy

niets meer van JEREMIA, noch ook van EZECHIEL. — Alleenlyk zegt HIERONIMUS, dat JEREMIAS, omdat hy zich by aenhoudendheid tegen de afgodery aenkantte, door zijne eigene landgenoten, gesteenigd zy; en dat EZECHIEL, door eenen der Vorsten van Juda, om die zelvde reden, gedood zy.

DANIEL, die ten tijde van JOJAKIM, met zijne metgezellen, naer Babel gevoerd was, maekte aldaer groote vorderingen in de Chaldeeuwsche geleerdheid, en was zeer gezien ten Hove. Door de uitlegging van 's Konings zonderlingen droom Dan. 2, nam zijne achting dermate toe, dat de Koning hem, tot bevelhebber der Provincie van Babylon, en tot het hoofd der wijzen van zijn Rijk, aenstelde.

Nadat het geheele Koningrijk van Juda gesloopt, en de Tempel verbrand was, verhovaerdigde zich NEBUCADNEZAR dermate, dat hy een gouden standbeeld liet oprichten, het welk hy, door alle zijne onderdanen, wilde aengebeden hebben. — De weigering van DANIEL, en zijne metgezellen, gav aenleiding, dat de laetsten in den brandenden oven geworpen werden, waeruit zy, zoo wonderdadig, gered zijn. Dan. 3.

In het 36ste jaer der Babylonische gevangenis, werd de gemelde voorzegging van JEREMIA, omtrend den Koning van Egypte, blijkbaer vervuld.

EVILMERODACH beklom den Throon van Babel, in het 45ste jaer der gevangenis, hy ontsloeg JOJACHIN uit zijne langduurige gevangenis, en gav hem een groot aenzien ten Hove. — In het 47ste jaer werd EVILMERODACH van kant gemaekt. — NERIGLISSAR zijn moordenaer en opvolger, sneuvelde in het 50ste jaer. Zijn opvolger LABOROSOARCHOD werd in het 51ste jaer vermoord; wanneer BELSAZ'AR op den Throon kwam, die, in het 68ste jaer, by de inneming van Babel, gedood werd. Hier nam de Babylonische Monarchy een einde.

KYAXARES II. of DARIUS *de Meder*, was nu tevens Koning van Babel. Dees had eene byzondere hoogachting, voor DANIEL, en stelde hem aen tot den eersten der

drie

drie hoofden, over alle de 120 Bevelhebbers der byzondere gewesten van zijne wijd uitgestrekte Heerschappy. — De vyanden van DANIEL weten te bewerken, dat hy, om het aenbidden van den eenigen en waren God, in den kuil der leeuwen geworpen werd. Dan zijne wonderdadige behoudenis bewoog den Koning, om een bevel uittegeven, dat de God van DANIEL, in alle de gedeelten van zijn Koningrijk, moest gediend en aengebeden worden.

Geduurende al dien tijd van gevangenis en slaverny, was de toestand der Joden zeer beklaeglyk, vooral, eer DARIUS *de Medier* het gemelde gebod uitgav.

Behalven dat zy uit hun Vaderland verbannen waren, en onder de heerschappy hunner vyanden verkeerden, hadden zy, immers verre de meesten, niets, het welk zy, als hun eigendom, konden aenmerken. — Vooral viel het den genen, die eenige indrukken van Godsdienst hadden, zeer hard, dat zy noch Tempel noch Altaer hadden. Zelvs wanneer zy Psalmen en Liederen zongen, werden zy, door de afgodische Chaldeers, bespot en beschimpt. Ps. 137.

Midderwijl liepen de LXX jaren der gevangenis ten einde. DANIEL badt daerom vuurig, dat de verlossing des Joodschen volks gunstig mogt besteld worden. — CYRUS had middelerwijl de heerschappy aenvaerd; en 'er is geen twijffel aen, of hy zal, door gepaste vertogen, by den Koning hebben aengehouden, om den gevangenen Joden vryheid te geven, van naer hun Vaderland weder te keeren, en den Tempel te herbouwen. — Dit gav aenleiding, dat CYRUS het gebod liet uitgaen, het welk wy hier in den Text ontmoeten.

Laten wy, by dit gedrag van CYRUS, *nog een weinig stilstaen.*

Het is meer dan vermoedelyk, dat DANIEL den Koning CYRUS, door zijne herhaelde vertogen, en vooral door het vertoonen van JESAIAS voorzegging, zal bewogen hebben, tot het uitvaerdigen van het gebod, ten voordeele van de Joden.

CYRUS liet dit gebod uitgaen, *in zijn eerste jaer*, dat is

niet in het eerste jaer van zijn regeering over Perfien; maer van zijne wijduitgeftrekte heerfchappy, in het eerste jaer na DARIUS dood, toen hy tevens Koning was van Babel, en ook het Joodfche land in bezit had.

Volgens vs. 2. noemde CYRUS den JEHOVAH, den God der Joden, *den God des hemels*, en erkent, dat die God *hem alle Koningrijken der aerde gegeven had.* Hy erkende derhalven, fchoon een geboren Heiden, dat JEHOVAH de God der Joden, de eenige en ware God was, die de Waereld gefchapen had, en van wiens beftiering alles af hing.

Hoe kwam CYRUS aen deze gewichtige kundigheden? men herinnere zich, dat DARIUS *de Meder*, door de wonderdadige verlosfing van DANIEL, uit den leeuwenkuil, bewogen was, om een bevel uittegeven, dat de God van DANIEL, door alle zijne onderdanen, zou worden aengebeden. DANIEL was in ongemeen groot aenzien, aen het Hov van CYRUS. De omgang met dezen DANIEL, zal hem eene nadere kennis van den waren God verfchaft hebben, en vooral zal het vertoonen van JESAIAS Godfpraek Kap. 44: 28. 45: 1-4, die zoo lang te vooren van dezen Vorst, met uitdrukkelyke melding van zijnen naem, geprofeteerd had, hem bewogen hebben, om te erkennen, dat hy zijne uitgebreide heerfchappy, aen de beftiering des waren Gods, die door de Joden gediend werd, verfchuldigd ware. — Trouwens, zonder dit, zou de Staetkunde gevorderd hebben, zulk een groot getal van dienstbare lieden in zijn land te houden. Indien CYRUS niet overtuigd ware geweest, dat het de wil ware van den Allerhoogften God, zou het zeer onvoorzichtig geweest zijn, dat hy, in 't begin zijner alleenheerfching, aen zulk een aental van gevangenen, van welke zijne onderdanen zoo veel dienst hadden, de vryheid gav naer hun Vaderland weder te keeren. — Ook is het gansch niet onaennemelyk, dat de HEER zijnen wil, ten dezen opzichte, aen CYRUS zelven, door eenen droom, hebbe bekend gemaekt.

Het gebod van CYRUS, door het welk hy aen den Joden de vryheid gav, en hen zelvs opwekte, om naer hun Vaderland wedertekeeren, wordt, in alle gedeeltens van zijne wijd-

wijduitgeſtrekte Heerſchappy, by monde en geſchrivte, bekend gemaekt; opdat niemand daervan onkundig blijven zoude. — Dan de inhoud van dit gebod verdient nog eenige nadere opheldering. De hoofdzaek was deze, vs. 3: *Wie 'er onder ulieden van al Gods volk — hy trekke op naer Jeruſalem, die in Juda is, en hy bouwe het huis des* HEEREN, *des Gods Israëls.* — Elk een Jood kreeg derhalven vryheid, naer zijn Vaderland wedertekeeren, en den Tempel te herbouwen. Maer mogten zy de Stad Jeruſalem ook weder opbouwen? — Van deze laetſte byzonderheid ſpreekt het Koninglyk bevel geen enkel woord. Men zegge niet: De herbouwing van de Stad lag in die van den Tempel opgeſloten; vermids een Tempel, zonder eene Stad, in welke men by denzelven woonen konde, van weinig of geen belang zou geweest zijn: het is geheel iets anders eenen Tempel te bouwen, en eene menigte van huizen rondom denzelven, dan eene geſterkte Stad te bouwen, met muuren, poorten, torens en vestingen. — Wy beſluiten 'er uit, dat de Joden, door dit bevelſchrivt van CYRUS, voor als nog geene vryheid gekregen hebben, om Jeruſalem als eene Stad te herbouwen. Zy mogten naer Palæstina wederkeeren, als vrye lieden op het land woonen, den Tempel herbouwen, huizen tot woonplaetſen by denzelven maken, maer de hoofdſtad Jeruſalem mogten zy, voor als nog, niet als een Stad herbouwen, en nog veel minder verſterken. — Daerenboven heeft noch EZRA, noch iemand der Joden, zich van dit bevelſchrivt bediend; als een bewijs, dat CYRUS hun vryheid gegeven had, om de Stad Jeruſalem te herbouwen.

Het is waer Jeſ. 44: 28. 45: 1, 13. ſchijnt voorſpeld te worden, dat CYRUS ook bevel zou geven, om de Stad Jeruſalem te herbouwen. — Maer, by nader inzien, zal het blijken, dat Jeſ. 44: 28. de woorden des HEEREN zelven voorkomende, voorſpellende in het algemeen, dat Jeruſalem zoude herbouwd worden, zonder te bepalen of dit, door toedoen van CYRUS, dan na hem, geſchieden zoude; en Jeſ. 45: 1, 13. heeft de HEER, ſprekende

van *zijne Stad*, bepaeldelyk het oog, op dat gedeelte van de Stad, alwaer de Tempel ſtond.

Ook is de herbouwing van Jeruſalem, onder de Regeering van CYRUS, niet geſchied. In het 2de jaer van CYRUS zag men, zelvs van den Tempel, niets dan geringe grondſlagen Ezra 3: 1, 8, en, in het 3de jaer van CYRUS, is de Tempelbouw weder geſtremd Ezra 4: 1-5. en Dan. 10: 3, zoodat de Joden aen de herbouwing van de Stad zelve, al ware het hun vergund geweest, weinig of niet zouden hebben kunnen vorderen.

Eindelyk verdiend het nog zeer onze opmerking, dat CYRUS, aen allen zijnen vermogenden onderdanen, bevel gav, om de Joden, die arm waren, van het noodige te verzorgen, en daerenboven nog een vrywillig geſchenk te geven, tot het herbouwen van den Tempel vs. 4. Ten dien einde zondt hy brieven van aenbeveling, aen alle de Gouverneurs der byzondere gewesten van zijne wijduitgeſtrekte Heerſchappy, om den Joden, in hunne onderneming, de behulpzame hand te bieden. — By JOSEPHUS vinden wy een uittrekſel, uit een van deze Koninglyke brieven *Antiq. Jud.* l. 11. c. 1. — Wy leeren, uit dit alles, dat CYRUS van den Godlyken wil, ten dezen opzichte, volkomen verzekerd ware, en alles wat in zijn vermogen was, aengewend hebbe, om daeraen dienstbaer te zijn.

De gevolgen van dit Koning bevel vinden wy vs. 5-11.

5. Doe de Koning Cyrus, den Joden, de vryheid gegeven had, om naer hun Vaderland weder te keeren, en den Tempel te herbouwen, maeckten hen op de Hoofden der vaderen, van Juda ende Benjamin, ende de Prieſteren ende de Leviten, neffens een yegelick wiens geeſt Godt verweckte, en hem eene neiging gav, om naer hun Vaderland terug te keeren; alle deze maekten zich op, en reisvaerdig, dat ſy optrocken om te bouwen het huys des HEEREN, die te Jeruſalem [*woont*]. De

De voornaemste perfonen, die, van deze Koninglyke veroorloving, gebruik maekten, waren de *hoofden der Vaderen van Juda en Benjamin*, de opperhoofden der geflachten van de eigenlyk gezegde Joden. By dezen voegden zich ook fommigen, uit de X andere ftammen, die, reeds lang te vooren, door TIGLATH-PILEZER en EZAR-HADDON, gevangelyk naer Asfyrien gevoerd waren. — Het gebod van CYRUS ftrekte zich ook uit, tot de laetstgemelde, naerdien Asfyrien ook, onder zijne Heerfchappy, behoorde.

Hier by kwamen de *Priesters en de Leviten:* trouwens deze hadden de naeste betrekking tot den Tempel, en het meeste belang by deszelvs herbouwing. Wijders maekte zich *een iegelyk* reisvaerdig, *wiens geest God verwekte.* — Te weten, door het bevel van CYRUS, werden wel alle Joden opgewekt, om, ter herbouwing van den Tempel, naer hun Vaderland wedertekeeren, maer niemand werd 'er toe gedwongen. Zy gingen daerom alleen, die zich, door het ontzach voor God, door de zucht tot zijnen dienst, en het vertrouwen op zijnen byftand, opgewekt vonden. — Velen verkozen in Babel te blijven: en indedaed daertoe waren de verzoekingen, by fommigen, al zeer fterk, en 'er moesten groote zwarigheden overwonnen worden. — Men bedenke, dat de Joden, door de ganfche heerfchappy van CYRUS verfpreid zijnde, buiten ftaet waren, om met elkander te raedplegen, en eenige beraming te maken. Vele waren arm en beroovd, en zullen daerom gedacht hebben, dat het hun, in hun Vaderland, al wierden hun de reiskosten goedgedaen, nooit konde welgaen. Hunne vaderlyke akkeren werden thans door hunne vyanden bezeten, en de meesten hadden, jaren lang, woest gelegen. Hun Vaderland was voor velen een vreemd land geworden. De reis was lang, moeilyk, en gevaerlyk, vooral voor zulken, die met vrouwen en kinderen belemmerd waren. Zelvs waren 'er die, door aengename banden van vriendfchap en verzwagering, aen de Babyloniers, verbonden waren.

Deze en andere zwarigheden hebben 'er zeer vele bewogen, om in Babel te blijven. Anderen, die wel een fterke

trek hadden, tot hun Vaderland, wilden evenwel de eerste niet zijn, en ten minsten wachten, tot dat de voorbarigsten de voornaemste zwarigheden doorworsteld waren. — Had God het, aen den Joden zelven, en hun raedplegen met vleesch en bloed overgelaten, zy zouden alle in Babel gebleven zijn. De HEER vervulde daerom de harten van sommigen, vooral van de hoofden der Vaderen, en van de Priesteren en Leviten, met eene edelaertige zucht tot Vaderland en Vryheid; en, in dezen zin, zegt Ezra, dat *God hunnen geest verwekte.*

6. Ook werd het gebod van CYRUS, om den armen Joden te hulp te komen, door zijne onderdanen gehoorzaemd; Alle nu, die rontom hen waren, sterckten haerlieder handen, zy beschonken de Joden, die de reis naer hun Vaderland aennamen, met silvere vaten, met gout, met have, ende met beesten, ende met kostelickheden: behalven alles dat vrywilliglick gegeven wert, gelijk de Koning bevolen had, tot opbouwing van den Tempel.

Waerlyk aenzienlyke geschenken, welke den Joden, die naer een verwoest land wederkeerden, van ongemeenen dienst waren. — De vermogende onderdanen van CYRUS betoonden hierin, dat zy zeer veel ontzach hadden, voor hunnen Koning en zijne bevelen. Maer evenwel, wanneer men hunne zonderlinge milddadigheid, en het kostbare van hunne geschenken, in aenmerking neemt, kan men 'er niet aen twijffelen, of Gods Voorzienigheid heeft hierin, op eene meer byzondere wijs gewerkt. — Het ging hier, met den Joden, by hunnen uittocht uit Babel, als met hunnen Vaderen, toen zy Egyptenland verlieten.

7. De Koning zelvs hielp den opbouw van den Tempel, op eene zeer edelmoedige wijs, bevorderen. Oock bracht de Koningh Cores uyt, de vaten van het Huys des HEEREN, die (c) Nebucadnezar uyt Jerusalem hadde uytgevoert, ende hadse gestelt in het huys sijnes godts.

8. Ende

(c) 2 Kon. 24: 13. 2 Chr. 36: 7.

8. Ende Cores, de Koningh van Perſen, brachtſe uyt door de hant van Mithredath den Schatmeeſter, dieſe Seſbazar den Vorſt van Juda (*d*) toetelde.

9. Ende dit is haer getal: dertigh goudene beckens, duyſent ſilvere beckens, negen ende twintigh meſſen: denkelijk met gouden heften.

10. Dertigh goudene bekers, vier hondert ende tien andere ſilvere bekers: andere vaten, duyſent.

11. Alle vaten van gout ende van ſilver waren vijf duyſent ende vier hondert: Deſe alle voerde Seſbazar op, met de gene die van de gevanckeniſſe opgevoert wierden van Babel nae Jeruſalem.

CYRUS gav de heilige vaten terug, welke NEBUCADNEZAR, uit den eersten Tempel geroovd, en in den Tempel van zijnen afgod geplaetst had; opdat zy weder, in den herſtelden Tempel, zouden kunnen dienen. — Mithredath, die het opzicht hadde over de ſchatten des Konings, ſtelde dezelve ter hand, aen Sesbazar, den Vorst van Juda. Deze Sesbazar wordt gemeenlyk gehouden voor Zerubbabel, omdat de namen van Sesbazar en Zerubbabel Kap. 5: 2, 16, met elkander verwisſeld worden. Ook was Zerubbabel indedaed de Vorst van Juda, en een achter-kleinzoon van Koning Jojachin. Denkelyk hebben de Chaldeers zijnen naem, van Zerubbabel, in Sesbazar veranderd, gelijk die van Daniel in Belſazar Dan. 1: 7.

Maer hier ſchijnt zich eene zwarigheid op te doen. Vs. 11. wordt gezegd, dat het getal der vaten beliep 5400, maer wanneer men dezelve alle te zamen telt, zoo als zy vs. 9. en 10. worden opgenoemd, vind men 'er ſlechts 2499. — Dan deze zwarigheid laet zich genoegzaem wechnemen, wanneer men de zaek zoo begrijpt; dat NEBUCADNEZAR, by het plunderen van den Tempel, is alles 5400 vaten hebbe wechgevoerd, zoo groote als kleine, en dat hier ſlechts de voornaemſte vaten zijn opgenoemd, die

(*d*) Ezr. 5: 14.

groot en van veel waerde geweest zijn. — Misschien waren ook eenige vaten verlooren geraekt, of, door iemand der volgende Koningen van Babel, tot een ander gebruik gemaekt en versmolten, zoodat de Schatmeester, van de vaten, die oorsprongelyk een getal van 5400 uitmaekten, alleen de zulke aen Zerubbabel hebbe overgegeven, welke thans voor handen en te vinden waren.

HET II. KAPITTEL.

Een lijst der Joden, die naer hun Vaderland zijn wedergekeerd vs. 1-67. eene opgave der geschenken, welke de Oversten, tot opbouw van den Tempel, gegeven hebben vs. 68-70.

1. DIt zijn de kinderen van dat lantschap Judea, die van daer oorsprongelyk waren, en nu, geduurende LXX jaren, in Babel, als overwonnene vreemdelingen, verkeerd hadden, en die nu, van des Konings veroorloving, om naer hun Vaderland weder te keeren, gebruik makende, optogen uyt de gevanckenisse, der wechgevoerden, die Nebucadnezar, Koningh van Babel, wechgevoert hadde nae Babel. Deze personen, die vervolgens zullen opgenoemd worden, zijn het, die nae Jerusalem ende Juda zijn wedergekeert, een yegelick nae sijne stadt. Het land en de steden van Juda waren verwoest; maer deze lieden trokken naer hun Vaderland terug, om den Tempel te bouwen, en zich te vestigen op die plaetsen, alwaer de steden en dorpen geweest waren, in welke hunne voorvaders gewoond hadden.

2. Dewelcke quamen met en onder het geleide van de volgende voorname mannen: Zerubbabel de zoon van Sealthiel, die de kleinzoon was van Koning Jojachin, was de

Vorst

Voist en Opperleidsman. Jesua, de zoon van Jozadak, die volgens 1 Chr. 6: 14, 15, de zoon was van Seraja, den gewezen Hoogepriester, ten tijde van Koning Zedekia, die, op bevel van Nebucadnezar, te Ribla gedood werd, 2 Kon. 24: 18, was Hoogepriester. — Deze Zerubbabel was derhalven de Moses, en Josua was de Aaron, voor de wederkeerende Joden uit Babel. Tot de Opperhoofden behoorden vervolgens ook Nehemia, Seraja, Reëlaja, Mordechai, Bilsan, Mispar, Bigvai, Rehum, [*ende*] Baëna, alle mannen van rang en aenzien onder de Joden verg. Neh. 7: 7. Maer [*Dit* getal, het welk vervolgens zal worden opgenoemd; *is*] 't getal der mannen des gemeenen volcks Israëls: die, onder het geleide der gemelde personen, uit Babel, naer Judæa wederkeerden.

Vooraf heb ik op te merken, dat 'er een aenmerkelyk verschil zy, tusschen deze lijst, en die, welke wy vinden Neh. 7. — Maer hiervan kunnen wy veelerlei redenen geven. (1). Dat het zeer gewoon ware, dat een en dezelve persoon verschillende namen droeg. (2). In de lijst van EZRA komen de namen voor van die personen, die zich aengaven, om, onder het geleide van Zerubbabel, en andere Opperhoofden, naer hun Vaderland wedertekeeren: maer die van Nehemia behelst de namen van die personen, die werkelyk in Judæa gekomen zijn. (3). Dat sommigen, die hunne namen reeds had laten aenteekenen, naderhand van gedachten veranderd, en in Babel gebleven zijn. Hieruit is het ligtelyk te verklaren, dat 'er eenige personen, by Ezra genoemd worden, die, in de lijst van Nehemia, niet te vinden zijn. (4). Dat eenigen, die in den beginne aerselden, zich naderhand verkloekt hebben, om zich naer hun Vaderland te begeven. Hiervan daen worden 'er, by Nehemia personen genoemd, die, in de lijst van Ezra, onbekend zijn. (5). Dat sommigen misschien, eerst by de tweede telling, hun geslachtregister gevonden hebben, zoodat zy, in de lijst van Ezra, niet konden geplaetst worden.

3. De kinderen of nakomelingen van Paros, waren twee duysent, hondert, twee ende tseventigh.

4. De kinderen van Sephatja, drie hondert, twee ende tseventigh.

5. De kinderen Arachs, seven hondert, vijf ende tseventigh.

6. De kinderen van Pahath Moab, van de kinderen Jesua en Joabs, twee duysent, acht hondert, ende twaelf.

7. De kinderen Elams, uit de Stad Elam oorspronkelyk, waren duysent, twee hondert, vier ende vijftigh.

8. De kinderen van Zattu, negen hondert, ende vijf ende veertigh.

9. De kinderen van Zaccai, seven hondert, ende tsestigh.

10. De kinderen van Bani, ses hondert, twee ende veertigh.

11. De kinderen van Bebai, ses hondert, drie ende twintigh.

12. De kinderen van Azgad, duysent, twee hondert, twee ende twintigh.

13. De kinderen Adonikams, ses hondert, ses ende tsestigh.

14. De kinderen van Bigvai, twee duysent, ses ende vijftigh.

15. De kinderen Adins, vier hondert, vier ende vijftigh.

16. De kinderen Aters, van Hizkia, acht ende tnegentigh.

17. De kinderen van Bezai, drie hondert, drie ende twintigh.

18. De kinderen van Jora, hondert, ende twaelf.

19. De kinderen Hasums, twee hondert, drie ende twintigh.

20. De kinderen Gibbars of Gibeons, die uit de oude inwooneren van Gibeon waren voortgekomen, vijf ende tnegentigh.

21. De kinderen van Bethlehem, welker voorzaten,

ten, voor de gevangelyke wechvoering, te Bethlehem gewoond hadden, hondert, drie ende twintigh.

22. De mannen oorsprongelyk uit of van de Stad Netopha, ses ende vijftigh.

23. De mannen van de Stad Anathoth oorspronge-lyk, hondert, acht ende twintigh.

24. De kinderen van Azmaveth of Beth Azmaveth Neh. 7: 28, twee ende veertigh.

25. De kinderen van Kiriath Arim of Kiriath Jearim Neh. 7: 29, Cephira, ende Beëroth, seven hondert, ende drie ende veertigh.

26. De kinderen van Rama, ende Gaba, ses hondert, een ende twintigh.

27. De mannen van Michmas, hondert, twee ende twintigh.

28. De mannen van Beth-El ende Ai, twee hondert, drie ende twintigh.

29. De kinderen van Nebo, twee ende vijftigh.

30. De kinderen van Magbis, hondert, ses ende vijftigh.

31. De kinderen des anderen Elams, oorsprongelyk uit een ander Elam, onderscheiden van Elam vs. 7, duysent, twee hondert, vier ende vijftigh.

32. De kinderen Harim, drie hondert, ende twintigh.

33. De kinderen van Lod, Hadid, ende Ono, seven hondert, vijf ende twintigh.

34. De kinderen van Jericho, drie hondert, vijf ende veertigh.

35. De kinderen van Senaa, drie duysent, ende ses hondert, ende dertigh.

36. En wat bepaeldelyk de stam van Levi, de bedienaers van het Heiligdom aengaet: De Priesters, de zoonen van Aaron, daervan zijn de volgende personen, uit Babel, naer Judæa wedergekeerd: de kinderen van Jedaja, van den huyse en uit het geslacht van Jesua den Hoogepriester vs. 2, negen hondert, drie ende tseventigh. Vergel. 1 Chron. 24: 7.

37. De kinderen Immer, het hoofd van eene der XXIV Priesterlyke ordeningen 1 Chron. 24: 14. duysent, twee ende vijftigh.

38. De kinderen Pashur, duysent, twee hondert, seven ende veertigh. vergel. 1 Chron. 9: 12, 13.

39. De kinderen Harim, mede het hoofd van eene der XXIV Priesterlyke ordeningen 1 Chron. 24: 8. duysent, ende seventien.

40. De Leviten: de kinderen van Jesua ende Kadmiël, van de kinderen Hodavja, vier ende tseventigh.

41. De sangers: de kinderen Asaph, hondert, acht ende twintigh.

42. De kinderen der poortiers; de kinderen Sallum, de kinderen Ater, de kinderen Talmon, de kinderen Akkub, de kinderen van Hatita, de kinderen van Sobai: vergelijk 1 Chr. 9: 17. Dese alle waren hondert, negen ende dertigh.

43. De Nethinim, personen, die, tot de laegste diensten, aen den Leviten ondergeschikt waren; verg. Kap. 8: 20. De kinderen van Ziha, de kinderen van Hasupha, de kinderen van Tabbaoth,

44. De kinderen van Keros, de kinderen van Siaha, de kinderen Padon,

45. De kinderen van Lebana, de kinderen van Hagaba, de kinderen Akkub,

46. De kinderen Hagab, de kinderen van Samlai, de kinderen Hanan,

47. De kinderen Giddels, de kinderen Gahar, de kinderen van Reaja,

48. De kinderen Rezin, de kinderen van Nekoda, de kinderen Gazzam,

49. De kinderen van Uzza, de kinderen van Paseah, de kinderen van Besai,

50. De kinderen van Asna, de kinderen der Meünim, de kinderen der Nephusim,

51. De kinderen Bakbuk, de kinderen van Hakupha, de kinderen van Harhur.

52. De

52. De kinderen van Bazluth, de kinderen van Mehida, de kinderen van Harſa,

53. De kinderen van Barkos, de kinderen van Siſera, de kinderen van Thamah,

54. De kinderen van Neziah, de kinderen van Hatipha.

55. De kinderen der knechten van Salomo: de kinderen van Sotai, de kinderen van Sophereth, de kinderen van Peruda,

56. De kinderen van Jaëla, de kinderen Darkon, de kinderen Giddels,

57. De kinderen van Sephatja, de kinderen Hattils, de kinderen van Pochereth Hazebaim, de kinderen van Ami.

58. Alle de Nethinim, ende de kinderen der knechten van Salomo, waren drie hondert, twee ende tnegentigh.

Wie worden hier bedoeld door de knechten van SALOMO?

Buiten allen twijffel waren het vreemdelingen: want hier worden zy zamengevoegd, met de Nethinim, die, tot de laegſte diensten, in het Heiligdom, gebruikt werden. — Men denke dan, of aen de nakomelingen van die vreemdelingen, welke Salomo, tot het bouwen van den Tempel gebruikt had, en Jodengenoten geworden waren; of aen de nakomelingen van die Canaaniten, welke zich aen SALOMO onderworpen hadden, en door hem tot ſlaven gemaekt waren, 1 Kon. 9: 20, 21. — Deze waren, door het aennemen van den waren Godsdienst, het Joodſche volk ingelijvd.

59. Deſe Nethinim togen oock op van Thel-Melah, Thel-Harſa, Cherub, Addan, [*ende*] Immer: ſteden van Cyrus heerſchappy, naer welke zy, door Nebucadnezar, verbannen waren; en onder deze ſchijnen ook nakomelingen, uit de X andere ſtammen, geweest te zijn, die reeds lang te vooren naer Asſyrien gevoerd waren. Doch ſy konden harer vaderen huys, ende haer

zaet niet bewijſen, of ſy uyt Iſraël indedaed oorſprongelyk waren. Deze menſchen, hoewel zy niet bewijzen konden, dat zy Israëliten waren, vonden zich evenwel, uit zucht tot den waren Godsdienst, geneigd om naer Judæa te trekken; en waren dus ter beſchaming van zulken, die zeker wisten en bewijzen konden, dat zy Israëliten waren, maer, met dat alles, liever in Babel blijven wilden.

60. Deze, die hun geſlacht niet bewijzen konden, waren: De kinderen van Delaja, de kinderen van Tobia, de kinderen van Nekoda, ſes hondert, twee ende vijftigh.

61. Ende van de kinderen der Prieſteren waren 'er ook, die hun geſlacht niet bewijzen konden, namelyk de kinderen van Habaja, de kinderen van Koz: Hiertoe behoorden ook de kinderen van Barzillai, die van de dochteren Barzillai des Gileaditers eene vrouwe genomen hadde, ende nae haren naem genoemt was. Een der voorvaderen van deze lieden had eene dochter van den beroemden Barzillai tot eene vrouw genomen; en zijne kinders waren met de eer, dat zy, van 's moeders zijde, uit Barzillai oorſprongelyk waren, dermate ingenomen, dat zy zich naer den naem van Barzillai benoemd, en hun Priesterlyk geſlacht verwaerloost hadden.

62. De ſelve ſochten haer regiſter, onder de gene die in 't geſlacht-regiſter der Prieſteren geſtelt waren, maer ſy en werden niet gevonden: Daerom werden ſy als onreyne, die geen recht hadden, om in het Heilige te komen, van 't Prieſterdom geweert.

63. Ende Hattirſatha, dat is de Bevelhebber, het zy Zerubbabel, het zy Nehemia, die ook, onder dezen tytel voorkomt, Neh. 8: 10. 10: 1, ſeyde tot hen, dat ſy, by voorraed, om geenen misſlag te begaen, van de heyligſte dingen, van de zond-offers en toonbrooden, welke een heiligheid der heiligheden, en alleen voor den Priesteren geſchikt waren, niet ſouden eten, tot dat 'er weder een Hooge-Prieſter ſtonde met Urim

ende

ende met Thummim, door welke men God zou raedplegen, hoe 'er, met deze lieden, moest gehandeld worden.

Terwijl de zaek twijffelachtig was, wilde de Hattirſatha of Bevelhebber 'er niet in beſlisſchen. Hy liet de aenſpraek van deze lieden, op de waerdigheid en de voorrechten van het Priesterſchap, in hare waerde of onwaerde; en oordeelde wijsſelyk, dat deze lieden zich zoo lang, van de allerheiligſte dingen, onthouden moesten, tot dat de zaek nader zoude gebleken zijn. — Hy hoopte, dat de Hoogepriester nog eens weder, met de Urim en Thummim zoude ſtaen, en daerdoor Godlyke antwoorden gaven.

Maer is dit ooit geſchied? De Urim en de Thummim zijn met den eersten Tempel verbrand, en nergens lezen wy dat dezelve weder herſteld zijn. Het is meer dan waerſchijnlyk, dat deze ſoort van Godſpraek, benevens vele andere buitengewoone teekenen van Gods meer byzondere tegenwoordigheid, met de verwoesting van den eersten Tempel, hebben opgehouden; zoodat de Hattirſatha, in zijne verwachting, zy te leur geſteld, en deze lieden, welker Priesterlyke afkomst niet kon bewezen worden, altoos onder de gemeene Joden gerekend zijn.

64. **Deſe gantſche gemeynte** van Joden, die zich gereed maekten, om uit Babel, **te ſamen** naer hun Vaderland wedertekeeren, **was twee ende veertigh duyſent, drie hondert, [*ende*] tſeſtigh.**

Dit getal van 42360 was zeer gering, in vergelijking van die groote menigte, welke, uit Egypte, naer Canaan was opgetogen.

Echter moet men daerby in aenmerking nemen, dat niet alle de Joden uit Babel toen zijn wedergekeerd; ſommigen verkozen 'er te blijven, vele waren naer Egypte getrokken, en elders verſpreid; en zeer vele zijn naderhand naer Canaan gevolgd. Zoodat men den Godlyken zegen, in het bewaren en vermeerderen van het Joodſche volk, met recht bewonderen mag.

Dan hier rijst eene zeer ſchijnbare bedenking. Vs. 64. wordt de ſom der wederkeerende Joden bepaeld op 42360, maer wanneer men alle de voorheen opgenoemde getallen

te zamen neemt; zal men 'er slechts 29818, en dus ruim 12000 minder vinden. Dan de zwarigheid zal geheel verdwijnen, wanneer men in aenmerking neemt; dat 'er zich by de geslachten, welke hier worden opgenoemd, nog een groot aental gevoegd hebbe, welker afkomst onzeker was, en ook zeer velen, die, uit de X andere stammen, oorspronkelyk waren.

65. Dit gemelde getal van wedergekeerde Joden bestond uit vrye lieden, Behalven hare knechten ende hare maegden, die waren seven duysent, drie hondert, seven ende dertigh: Schoon het Joodsche volk in Babel gevangen was geweest, waren 'er evenwel personen van rang en aenzien onder gebleven, of ook in 't land hunner vreemdelingschap tot aenzien geklommen; welke slaven en slavinnen hadden. Ende sy hadden twee hondert sangers ende sangerschen onder hen, die in de zangkunst geoeffend waren; naerdien men zich in het Oosten, en by blijde, en by treurige gelegenheden, van sangers en sangeressen bediende.

66. Hare peerden waren niet meer dan seven hondert, ses ende dertigh: hare muylen, twee hondert, vijf ende veertigh.

67. Hare kemelen, vier hondert, vijf ende dertigh: de eselen, ses duysent, seven hondert, ende twintigh.

68. Ende [*sommige*] van de Hoofden der vaderen, als sy quamen ten huyse des HEEREN, die te Jerusalem [*woont*], dat is ter plaetse, daer de Tempel gestaen had, gaven vrywilliglick ten huyse Godes, om dat te setten op sijne vaste plaetse, zy gaven zeer aenzienlyke geschenken, tot het opbouwen van den Tempel, buiten de vrywillige givten, welke zy, ten dien einde, van de Babyloniers ontvangen hadden Kap. 1: 6.

69. Sy gaven nae haer vermogen ten schatte des wercks, tot goedmaking der onkosten, welke, tot den opbouw van den Tempel noodig waren, aen gout, een ende tsestigh duysent drachmen; ende aen silver, vijf duysent ponden: ende hondert Priesterrocken,

Het Drachme gerekend op $\frac{1}{4}$ ſikel is dit goud niet meer dan 19300 guldens, maer het zilver bedraegt 316830 guldens.

70. Ende de Prieſters, ende de Leviten ende [*ſommige*] uyt den gemeenen volcke, ſoo de ſangers, als de poortiers, ende de Nethinim woonden in hare ſteden, op de plaetſen alwaer voorheen hunne Vaderlyke ſteden geſtaen hadden, welke zy nu bykans geheel verwoest vonden. Nebucadnezar had eenige lieden in Judæa gelaten, om het land te bebouwen, maer deze waren arm, zoodat alles vervallen was: ende gantſch Iſraël, zoo die van Juda en Benjamin, als die zich van de X ſtammen by hen gevoegd hadden, woonde, in den gezegden zin, in ſijne ſteden. Men moest zich, in den beginne, zeer behelpen: maer elk was vergenoegd, hopende dat alles met 'er tijd, wel eene betere gedaente verkrijgen zoude.

Over dit Kapittel, moeten wy nog eenige algemeene aenmerkingen maken.

I. De geſlachtregisters der wederkeerenden uit Babel waren, immers ten grootſte deele, nog bewaerd gebleven, vooral van Juda en Benjamin: het welk, onder andere, daerom byzonder noodig was, opdat het zou kunnen blijken, dat de MESSIAS uit Juda was voortgekomen.

II. Van de XXIV ordeningen der Priesteren, door Koning David ingeſteld 1 Chron. 24, zijn 'er ſlechts 4 uit Babel terug gekeerd. De andere waren reeds verloren, of wilden in Babel blijven. Evenwel zijn 'er, in den tweeden Tempel, wederom XXIV ordeningen ingevoerd: want men verdeelde elk eene ordening in ſesſen, van elk van welke de 5 nieuwe de tytels der ontbrekende aennamen.

III. Aenſtonds maekten zy hun werk van den Tempel te bouwen, hoe vermoeid zy ook van de reis wezen mogten: eene andere volkplanting, welke minder zucht had voor den Godsdienst, zou eer voor tijdelyke zaken gezorgd hebben. Aenſtonds ook waren de vermogende lieden gereed, om daertoe aenzienlyke geſchenken te geven.

IV. Gods Voorzienigheid is hier zeer blijkbaer, daer Hy, uit deze weinige wedergekeerden, doch waerby zich van tijd tot tijd vele andere voegden, in vervolg van tijd, weder zulk een talrijk en machtig volk gemaekt heeft.

HET III. KAPITTEL.

Hier wordt verhaeld, hoe de Brandoffer-Altaer zy opgericht vs. 1-6, en hoe de grondvesten van den Tempel gelegd zijn vs. 7-13.

1. DOe nu de ſevende maent aenquam, welke een heilige maend was, omdat daerin vele Feesten invielen, ende de wedergekeerde kinderen Iſraëls maer eenen zeer korten tijd, in de ſteden van hun Vaderland geweest waren, zoodat zy ter nauwer nood waren uitgerust van eene reis, welke vier maenden geduurd had Kap. 7: 9, verſamelde ſich 't volck, als een eenigh man, zoodat 'er niemand, dan die door ziekte of andere wettige beletſelen, verhinderd was, terug bleev, en kwamen eendrachtig te Jeruſalem, of op die plaets, daer eertijds Jeruſalem geſtaen had, en nu niets dan de puinhoopen dier zoo beroemde Stad te vinden waren, om aldaer de Feesten te vieren.

In dit geval, gaven de Joden een zeer merkwaerdig bewijs van hunne Godsdienstigheid. Zy waren nieuwlings in hunne verwoeste en vervallene ſteden gekomen; zy hadden handen vol werks, om het noodige voor zich en hunne huisgezinnen te verzorgen: en, onder dit alles, was hunne zucht tot den Godsdienst zoo groot, dat zy alle hunne belangen voor eenigen tijd lieten varen, om den HEER te dienen.

2. Ende Jeſua, de ſone Jozadaks, anders Joſua genaemd Hagg. 1: 1, de toenmalige Hoogepriester, maeckte ſich op, ende ſijne broederen de Prieſters, ende Zerubbabel, de ſone Sealthiëls, de Vorst

van

van Juda Hagg. 2: 1, ende ſijne broederen, dat is de overige mannen van rang en aenzien, ende ſy bouwden den koperen brand-offer altaer des Godts Iſraëls, om daer op brand-offeren te offeren, gelijck (*a*) geſchreven is in de wet Moſe, des mans Godts.

3. Ende ſy veſtigden den altaer op ſijne ſtellinge, op de grondveſten van den brand-offer altaer, welken Salomo had laten bouwen, maer zy verrichten dit werk met verſchrickinge, [*die*] over hen was, van wegen de volcken der landen: omdat de geringe Joden, die in Canaan gebleven waren, nijdig waren over de terugkomst der gevangenen, en hunne pogingen zochten te dwarsboomen. Ende evenwel het gelukte hun, den Altaer te volbouwen, en ſy offerden daer op aenſtonds brand-offeren den HEERE, byzonder het geduurig offer, brand-offeren des (*b*) morgens ende des avonts.

4. Ende ſy vierden de Feesten, welke in de zevende maend invielen. Nadat zy den grooten verzoendag gevierd, en vergeving gebeden hadden van alle de zonden, over welke zy, in Babel, zoo zichtbaer geſtraft waren, hielden zy het feeſt der Loofhutten gelijck geſchreven is: op den 15[de] dag, om den HEER te danken, over hunne wederkeering in het Vaderland, Ende [*ſy offerden*] brand-offeren zeven dagen lang, dagh by dagh in getale, nae het (*c*) recht, elck dagelicks op ſijnen dagh, op elk eenen dag zulke offeranden, als voor den zelven, in Moſes wet bepaeld waren.

5. Daer na oock het geduerigh brand-offer des morgens en des avonds, ende zy vierden ook het Feest der (*d*) nieuwe maenden, ende aller geſette hoogtijden des HEEREN, die geheyligt waren; oock eenes yederen die eene vrywillige offerhande den HEERE vrywilliglick offerde.

6. Van den eerſten dagh aen der ſevender maent begonnen ſy den HEERE brand-offeren, en andere, zoo verordende als vrywillige, offeranden te offeren:

(*a*) Deuter. 12: 5, 6. (*b*) Numer. 28: 3, 4. (*c*) Levit. 23: 34. Num. 29: 12. (*d*) Numer. 28: 11, &c. Neh. 10: 33.

Doch de gront van den Tempel des HEEREN en was niet geleyt.

7. So gaven sy gelt aen de houwers ende werckmeesters; oock spijse ende dranck, ende olie aen de Zidoniers, ende aen de Tyriers, om cederenhout van den Libanon te brengen aen de zee nae Japho, nae de vergunninge van Cores, Koningh van Persen, aen hen: want Koning Cyrus had den Joden vryheid gegeven, om zich van de Tyriers en Zidoniers, onder welke kundige bouwlieden waren, te bedienen, en den laetsten gelast, dat zy den Joden, in het bouwen van den Tempel, zouden ten dienste staen.

De Tyriers en Zidoniers waren al mede, aen de wijduitgestrekte heerschappy van Cyrus onderworpen. Te weten Nebucadnezar had de oude Stad Tyrus, op het vaste land gelegen, na eene belegering van 13 jaren veroverd, en het gansche Rijk der Tyriers, waeronder ook Zidon behoorde, aen de Babylonische Monarchy onderworpen. De Tyriers bouwden wel eene nieuwe Stad, in de nabuurschap van het oude Tyrus, op een eiland; maer evenwel bleven zy onder de heerschappy van Nebucadnezar. Toen Cyrus derhalven zich meester gemaekt had van de Babylonische Monarchy, was hy ook de gebiedende Vorst van de Tyriers en Zidoniers.

8. In het tweede jaer nu harer aenkomste ten huyse Godes te Jerusalem, in de tweede maent, nadat men het Paeschfeest gevierd had, en het barre wintersaisoen verloopen was, het welk men met het wechdragen van den puin had doorgebracht; begonnen Zerubbabel, de sone Sealthiëls, de Vorst van Juda, en de landvoogd van Cyrus over Judæa, ende Jesua, de sone Jozadaks de Hoogepriester, ende de overige harer broederen, de Priesters, ende de Leviten, ende alle die uyt de gevanckenisse te Jerusalem gekomen waren, den Tempel te bouwen: Ende sy stelden de Leviten, van twintigh jaer oudt, ende daer boven, om opsicht te nemen over het werck van des HEEREN huys, en toe te zien, dat alles, volgens het bestek, regelmatig vervaerdigd wierde.

9. Doe

9. Doe ſtont de Leviet Jeſua Kap. 2: 40, ſijne ſonen ende ſijne broederen, [*ende*] Kadmiël met ſijne ſonen, kinderen van Juda, als één [*man*], om opſicht te hebben over de gene, die het werck deden aen den huyſe Godes: zoo om de bouwlieden aen te moedigen, als om hun werk oplettend na te zien, met de ſonen Henadad, hare ſonen ende hare broederen, de Leviten, die den eersten, als medehelpers, waren toegevoegd.

10. Als nu de bouwlieden den gront van des HEEREN Tempel leyden; ſo ſtelden ſy de Prieſteren, aengekleedt zijnde met hun heilig gewaed, met trompetten, ende de Leviten, Aſaphs ſonen, met cymbalen, om den HEERE, tot een teeken van hunne dankbare blijdſchap, te loven, nae de inſtellinge Davids, des Konings van Iſraël, met zulke liederen en muzijk-inſtrumenten, als David verordend had.

11. Ende ſy ſongen by beurten, met den HEERE te loven ende te dancken, dat hy goedigh is, dat ſijne weldadigheyt tot in eeuwigheyt is over Iſraël: Ende al 't volck juychte met groot gejuych, als men den HEERE loofde, over de grontlegginge van het huys des HEEREN. Denkelyk zong men den 136ſte Pſalm, in welken deze woorden, *zijne goedertierenheid geduurt tot in de eeuwigheid*, telkens herhaeld worden.

12. Maer vele van de Prieſteren, ende de Leviten, ende Hoofden der vaderen die oudt waren, die het eerſte Huys geſien hadden, dit Huys in ſijne grontlegginge voor hare oogen zijnde, weenden met luyder ſtemme: maer vele jongere verhieven de ſtemme met gejuych [*ende*] met vreugde.

13. So dat het volck niet en onderkende de ſtemme des gejuychs der vreugde, van de ſtemme des geweens des volcks: want het volck, het welk den eersten Tempel niet gezien had, juychte met

groot gejuych, dat de ſtemme tot van verre gehoort wert.

Het was nog maer 53 jaren geleden, dat de Tempel van Salomo, door Nebuzaradan, op het bevel van Nebucadnezar, in het 19de jaer van zijne Regeering verbrand was; zoodat 'er nog vele oude lieden waren, welken het zeer wel geheugde, dat zy den eersten Tempel, in deszelvs luister en bloeiſtaet, gezien hadden. Maer deze lieden weenden, toen zy den grond van den tweeden Tempel zagen leggen. Het voornemen was wel, om den nieuwen Tempel, op de grondvesten van den ouden te bouwen, en even groot te maken; maer de ſteenen, welke tot den grond gebruikt werden, waren lang zoo fraei niet: hier uit, en uit den ganſchen aenleg, beſloten zy, tot hunne droevheid, dat de nieuwe Tempel in heerlykheid, op ver na, niet by den ouden zoude kunnen halen.

HET IV. KAPITTEL.

De wederpartijders der Joden ſtremden den verderen opbouw van den Tempel, en wisten zich daertoe te wapenen met het gezach des Konings van Perſien.

1. DOe nu de wederpartijders van Juda ende Benjamin hoorden, dat de kinderen der gevanckeniſſe, dat is de Joden, die uit de gevangenis van Babel waren wedergekeerd, werwaerds zy, door Nebucadnezar, waren wechgevoerd, den HEERE den Godt Iſraëls, den Tempel bouwden;

2. So bedienden zy zich van eene list, om dit werk te ſtremmen. Ten dien einde quamen ſy aen tot Zerubbabel, ende tot de Hoofden der vaderen, ende ſeyden tot hen; Laet ons met ulieden bouwen,

ver-

vergunt ons, dat wy ons met u vereenigen, om gezamentlyk aen den opbouw van den Tempel te arbeiden, zoo doende zal het werk veel ſpoediger voortgaen: **want wy ſullen uwen Godt ſoecken, gelijck gylieden,** wy hebben het zelvde belang, by het opbouwen van den Tempel, naedien wy voornemens zijn, denzelvden Godsdienst, met ulieden waer te nemen: **oock hebben wy hem geoffert** en gediend, (*a*) **ſint de dagen Eſar-Haddons, des Konings van Aſſur, die ons herwaerts heeft doen optrecken.**

Deze *wederpartijders* der Joden waren Samaritanen, die nijdig waren over de terugkomst der gevangene Joden in hun Vaderland vs. 10. Zy waren oorſprongelyk uit de X ſtammen, nakomelingen van die Israëliten, die in en om Samaria bleven, toen de overige naer Asſyrien gevangelyk werden wechgevoerd. By deze Israëliten hadden zich eenige van die Heidenen gevoegd, welke Ezar-Haddon, de Koning van Asſyrien, naer Samaria gezonden had, om aldaer eene volkplanting op te richten. Met deze Heidenen hadden zy een wandrochtig mengſel van Godsdienst ingevoerd, zamengeſteld uit den dienst van JEHOVAH en dien der afgoden. 2 Kon. 17.

De handelwijs van deze lieden was zeer listig. Zy boden den Joden hunnen dienst aen, en hun, in het bouwen van den Tempel te helpen. Eene aenbieding, welke, in den eersten opſlag, zeer aennemelyk ſcheen, en geſtaevd werd met eene verklaring, dat zy van denzelvden Godsdienst waren. — Maer dit voorgeven was valsch, en hun oogmerk was zeer boosaertig. Zy zochten, langs dezen weg, gelegenheid te krijgen, om het bouwen van den Tempel des te beter te verhinderen.

3. **Maer Zerubbabel, ende Jeſua, ende de overige Hoofden der vaderen Iſraëls** wezen dezen bedrieglyk aengeboden dienst van de hand, omdat zy het listig oogmerk aenſtonds begrepen. Zy gaven daerom dezen veinsaerts een manmoedig en weigerend antwoord.

(*a*) 2 Kon. 17: 29, &c.

Zy seyden tot hen; Het betaemt niet dat gylieden ende wy t'zamen onsen Godt een huys bouwen: maer wy alleen sullen 't den HEERE, den Godt Israëls, bouwen, (*b*) gelijck als de Koningh Cores, Koningh van Persen, ons geboden heeft.

De Joden hadden alle voldoende redenen, om deze bedrieglyke aenbieding van de hand te wijzen.

Zerubbabel, Josua, en andere hoofden der Vaderen, hadden aenstonds begrepen, dat de aenbieding met bedrieglyke en vyandige oogmerken gepaerd ging. — Ook waren deze wederpartijders niet alle Israëliten, maer zy maekten eenen vermengden hoop uit, welken Ezar-Haddon, uit verscheidene gedeeltens van zijn Rijk, naer Palestina gezonden had. — Wijders behoorden zy niet tot die genen, aen welken Cyrus de vryheid gegeven had, om den Tempel te herbouwen. — Zy dienden, ja wel, den HEER, maer tevens de afgoden der Heidenen. — Hadden de Joden hen mede toegelaten, tot het bouwen van den Tempel, dan hadden zy te vreezen gehad, dat zy ook de afgoden der Heidenen in den Tempel zouden invoeren. — In allen gevalle, het is van achteren, uit hunne aenhoudende pogingen, om het bouwen van den Tempel te verhinderen, allerduidelykst gebleken, dat hunne voorgevens bedrieglyk waren.

4. Evenwel maeckte het gemelde volck des lants, de wederpartijders der Joden, de handen des volcks van Juda slap, ende verstoordese in 't bouwen;

De handen zijn slap, wanneer dezelve, als zonder kracht nederhangen, zoodat zy niet aen het werk geslagen worden. *Het volk des lands*, dat is de nijdige Samaritanen, *maekten de handen des volks van Juda slap*, voor zoo ver zy hun, door bedreigingen en het voorwerpen van zwarigheden, den yver benamen, en daerdoor *verstoorden zy hen in het bouwen*, zoodat het werk, offschoon het niet geheel en al gestaekt wierd, nogtans zeer langzaem voortging.

5. Maer hier by bleev het niet. De Samaritanen wisten mid-

(*b*) Ezr. 1: 1, 2, 3.

middel te vinden, om het geheele werk te vertragen, Ende ſy huerden tegen hen raetslieden, om haren raet te vernietigen: Door kuiperyen en omkopingen, wisten zy zulke lieden, aen het Perſiſche Hov, op hunne hand te krijgen, die de pogingen der Joden en hunne vrienden, op allerlei wijzen dwarsboomden. Alle de dagen van Cores, Koningh van Perſen, deden zy dit, tot aen het Koninckrijcke Darii, des Konings van Perſen, zoodat 'er, geduurende verſcheidene jaren, geene merkelyke vorderingen gemaekt werden, in het opbouwen van den Tempel.

Deze zaek dient, uit de ongewijde Geſchiedenis, wat nader te worden opgehelderd.

De Samaritanen bereikten hun oogmerk, in het ſtooren van den Tempelbouw, *alle de dagen van Cores Koning van Perſen.* — Maer deze Vorst was den Joden ongemeen gunstig: hoe is het dan te begrijpen, dat de Samaritanen, onder zijne Regeering, den Tempelbouw konden dwarsbomen? JOSEPHUS *Antiq. Jud.* l. XI. c. 2. geevt 'er deze reden van: dat CYRUS van alles geene kennis konde hebben, als die met andere zaken bezig was, en die ook ten laetſten, in den Masſagetiſchen oorlog, geſneuveld is. Dit laetſte ſtemt met het verhael van HERODOTUS overeen; maer XENOPHON ſchrijvt dat hy in vrede geſtorven is, in 't zevende jaer zijner Alleenheerſching. Hoe dit zy, althans na den dood van CYRUS wisten de Samaritanen hun oogmerk te bereiken, en den Tempelbouw te verſtooren, tot aen het Koningrijk van DARIUS. Er zijn drie DARIUSSEN geweest; die het Koningrijk van Perſien in handen hebben gehad, DARIUS HYSTASPES, DARIUS NOTHUS, en DARIUS CODOMANNUS. Dan het zal, uit de volglijst der Perſiſche Koningen, van zelvs blijken, dat de twee laetſte niet kunnen bedoeld zijn.

CYRUS ſtierv in het jaer - -	3475. na de Schepping
KAMBYSES, VS. 6. AHASVEROS genaemd, kwam in dat zelvde jaer aen de Regeering. - -	—
SMERDIS VS. 7. ARTHASASTA genaemd, volgde hem. -	3482.
DARIUS HYSTASPES. - -	3483.
XERXES. - - - -	3519.
ARTAXERXES Langhand. - -	3533.
XERXES II. - - -	3579.
SOGDIANUS. - - -	3580.
DARIUS II. of NOTHUS, dat is *bastaert* Neh. 12: 22. *Darius de Perſiaen* genaemd. - - -	3580.
AXTAXERXES II. of MNEMON, dat is *ſterk* van geheugen. - -	3600.
ARTAXERXES III. of OCHUS. -	3645.
ARZES of ARAGUS. - -	3666.
DARIUS III. of CODOMANNUS die, door Alexander, werd te ondergebracht. - -	3668 tot 3672.

Indien nu de laetſte DARIUS, toegenaemd CODOMANNUS, bedoeld ware, zou de Tempelbouw, geduurende 194 jaren vertraegd zijn, het welk niemand beweeren zal. Tusſchen CYRUS en DARIUS II. of NOTHUS zijn 106 jaren verlopen. Dit is ook te lang, en onbeſtaenbaer met het vervolg van de gewijde geſchiedenis. — Derhalven hebben wy te denken aen DARIUS HYSTASPES, zoodat de Samaritanen den Tempelbouw, door hunne kuiperyen aen het Perſiaenſche Hov, ten minsten 8 jaren, of als men, volgens Dan. 10: 1-3. rekent van Cyrus derde jaer 3471. tot het tweede van Darius, 3484, wel 13 jaren, hebben weten te vertragen. In het vervolg zullen wy zien, dat deze ſtelling, met het geheele beloop van zaken, volmaektelyk overeenſtemme.

6. Na den dood van Cyrus weten de vyanden der Joden, zijnen zoon en opvolger CAMBYSES te bewegen, om de vryheid, welke zijn Vader den Joden gegeven had, om den

den Tempel te bouwen, weder in te trekken, Ende onder 't Koninckrijck van Ahasveros, in 't begin sijns Koninckrijcks, schreven sy eene aenklage tegen de inwoonders van Juda ende Jerusalem.

Deze AHASUEROS is Cambyses, de zoon en opvolger van Cyrus. Volgens dit begrip, zal het gansche gewijde verhael zeer geregeld aflopen, en zich, met de berichten der Heidensche Schrijveren, zeer nauwkeurig laten overeenbrengen. Ook is het bekend, dat deze CAMBYSES gansch geen begunstiger ware van de Joden. Voeg 'er by, dat JOSEPHUS, door dezen AHASVEROS, mede CAMBYSES verstae, hoewel hy dezen Vorst vermenge, met dien, die vs. 7. ARTHAHSASTA genaemd wordt.

Deze CAMBYSES beoorloogde AMASIS, den Koning van Egypte, maer in Egypte gekomen zijnde, vernam hy, dat AMASIS reeds gestorven ware. Hierop liet hy PSAMMENITUS, den zoon van AMASIS, die slechts 6 maenden geregeerd had, op eene grouwzame wijs vermoorden, en bracht Egypte mede onder de Persiaensche Heerschappy. — Vervolgens trok hy tegen de Mooren; maer in dezen krijgstocht ongelukkig zijnde, pleegde hy, by zijne terugkomst, nog meerder wreedheden in Egypte. — Hy stierv, in het 8ste jaer van zijne Regeering. Voor ons is het genoeg, dat de Samaritanen dezen CAMBYSES, tegen de Joden wisten voor in te nemen. *Zy schreven eene aenklagte tegen de inwooners van Juda en Jerusalem*, dat is tegen de Joden, die uit Babel wedergekeerd, zich in het land van Juda, en de plaets, alwaer Jerusalem eertijds gestaen had, gevestigd hadden. Deze aenklagt zal behelst hebben, dat de Joden bezig waren zelvs eene Heerschappy op te richten, en zich aen de Persiaensche Monarchy te ontrekken. — Het gevolg zal geweest zijn, dat CAMBYSES den Joden het verder bouwen van den Tempel, en van byzondere huizen, verboden hebbe.

7. Na den dood van Cambyses, werden de Joden, door hunne wederpartijders ook zwart gemaekt, by den volgenden Koning SMERDIS, Ende in de dagen van Artahsasta schreef Bislam, Mithredath, Tabeël, ende de

overige van ſijn geſelſchap, aen Artahſaſta, Koningh van Perſen: Ende de ſchrift des briefs was op Syriſch geſchreven, ende op Syriſch uytgeleyt.

De naem van ARTAHSASTA beteekent, in het Perſiaensch, eenen grooten Krijgsheld, en was by de Vorsten van dien tijd zeer gemeen. Onder dien naem wordt hier SMERDIS bedoeld, de opvolger van Cambyſes. — Te weten, toen CAMBYSES, van zijnen ongelukkigen tocht tegen de Mooren, door Syrien naer Perſien terug keerde, ontving hy de tijding, dat de Magi, of Wijzen van zijn Rijk, iemand der hunnen tot Koning verkoren, en voor SMERDIS, zijnen broeder, hadden uitgegeven. CAMBYSES, barſtende van woede, wilde ſchielyk te paerd ſtijgen, en ſtak zich zelven by ongeluk dood, nadat hy 7 jaren en 5 maenden geregeerd had. Deze valſche SMERDIS regeerde 7 maenden, en liet zich Arthahſasta of Artaxerxes noemen. Doordien hy een Magus, en derhalven een natuurlyke vyand was van den Joodſchen Godsdienst; liet hy zich gemakkelyk tegen de Joden opruijen en bewegen, om den Tempelbouw, door een openbaer verbodſchrivt, te ſtaken.

Bislam, *Mithredath*, *Tabeël*, *en de overige van zijn gezelſchap*, dat is de Landvoogden van den Perſiaenſchen Koning, aen deze zijde van de Euphraet, ſchreven, ten nadeele der Joden, aen den nieuwen Koning Smerdis. *Het ſchrivt des brievs was op Syrisch geſchreven en op Syrisch uitgelegd*, dat is de briev was, in de Chaldeeuwſche tael, en met Chaldeeuwſche letteren geſchreven. — De Samaritanen gebruikten gewoonlyk Phæniciſche letteren, en ſpraken een bastaert-tael, vermengd uit het Phænicisch en Arameesch. Maer nu, naer het hov van Babel ſchrijvende, bedienden zy zich, van de Chaldeeuwſche tael en van Chaldeeuwſche letteren.

By gelegenheid der inlasſching van dezen Chaldeeuwſchen briev, begint EZRA Chaldeeuwsch te ſchrijven, en gaet daermede voort tot Kap. 7: 26. — Door deze ſtukken, in de oorſprongelyke tael te geven, bleev Ezra buiten alle verdenking, als of hy dezelve, door het overzetten,

ver-

verminderd had; en de Joden verstonden genoeg Chaldeeuwsch, om deze stukken, als mede het gene Ezra 'er tot nader verstand heeft ingelascht, te kunnen bevatten.

8. De opstellers van dezen briev waren Rehum de Kancelier, ende Simsai de Schrijver, de voornaemste Amptenaers van den Persiaenschen Koning. Deze schreven éénen brief tegen de Joden, die zich ter dier plaets, alwaer Jerusalem gestaen had, en rondom dezelve, hadden nedergeslagen, aen den Koningh Artahsasta of Smerdis, op dese volgende maniere:

9. Doe schreven zy: Rehum de Kancelier, ende Simsai de Schrijver, ende de overige van haer geselschap: de Dinaïten, de Apharsathchiten, de Tarpeliten, de Apharsiten, de Archeviten, de Babyloniers, de Susanchiten, de Dehaviten, de Elamiten; (vergelijk 2 Kon. 17: 24, en het aldaer gezegde.)

10. Ende de overige volckeren, die de groote ende vermaerde Asnappar, op het bevel van Ezar-Haddon, den Koning van Assyrien, heeft vervoert, ende als eene volkplanting doen woonen in de stadt van Samaria: oock de overige, aen dese zijde der riviere, verklaren hunnen diepsten eerbied aen den machtigsten Koning van Persien. Zoo luidde het hoofd van den briev; ende zy plaetsten de dagteekening boven aen, op sulcken tijt, de zooveelste van die maend in het jaer 3482.

11. Dit, het gene nu volgen zal, is een afschrivt van den inhoud des briefs zelven, dien sy aen hem, aen den Koningh Artahsasta, sonden: Uwe knechten, uwe gehoorzame onderdanen, zoo de Landvoogden, welken gy hier gezonden hebt; als de overige mannen die aen dese zijde der riviere de Euphraet eene volkplanting uitmaken, ende op sulcken tijt.

12. Den Koningh zy bekent, dat de Joden, die van u en uit Babel, onder den Koning Cyrus, zijn opgetogen, tot ons gekomen zijn te Jerusalem: bouwende die rebelle ende die boose stadt, welke den voorigen Koningen van Babel zoo veel moeite gegeven

heeft; waer van ſy de mueren voltrecken, ende de fondamenten t'ſamenvoegen. Dit ſchijnt ons eene onderneming, zeer ſchadelyk voor de belangen van uwe Heerſchappy.

13. So zy nu den Koningh bekent, indien de ſelve ſtadt ſal worden opgebouwt, ende de mueren voltrocken: " dat ſy den cijns, ouden impoſt, ende tol niet en ſullen geven, zy zullen weigeren om de ſchattingen te betalen, welke op de landeryen, perſonen, en koopwaren gelegd zijn, ende gy ſult, zoo gy de pogingen dezer Joden niet by tijds te keer gaet, de inkomſte der Koningen ſchade aenbrengen, en toelaten, dat de inkomſten van de Kroon, zoo voor u, als voor uwe opvolgeren, aenmerkelyk zullen verminderen.

14. Nu hebben wy ons, als uwe loontrekkende dienaren, immers wy Rehum en Simſai, die de ſtellers zijn van dezen briev, verplicht geacht, om den Koning deze zaek onder het oog te brengen: om dat wy ſalaris uyt het paleys trecken, ende ons niet en betaemt des Konings oneere te ſien, zoodat ons niets meer ſmerten zoude, dan dat des Konings roem en inkomſten zouden verkort worden; daerom hebben wy dezen briev geſonden, ende [*dit*] den Koningh bekent gemaekt.

15. Wy leggen de Joden niets meer te laste, dan zy waerdig zijn. Het zal uit de oude Archiven kunnen blijken, welk een woelziek en oproerig volk zy uitmaken. De Koning geve vry bevel, om deze zaek nauwkeurig te onderzoeken: Op dat men ſoecke in het boeck der Chroniken uwer vaderen, ſo ſult gy vinden in het boeck der Chroniken, ende weten dat de ſelve ſtadt eene rebelle ſtadt geweeſt is, ende den Koningen ende lantſchappen ſchade aenbrengende, ende dat ſy daer binnen afval geſticht hebben van ouden tijden af: daerom is de ſelve ſtadt ten laetſten, door Nebucadnezar, geheel verwoeſt: en zou dan de Koning dulden, dat zulk eene ſtad zoude herbouwd worden?

16. Wy maken dan den Koningh bekent, dat, ſo

ſo de ſelve ſtadt ſal worden opgebouwt, ende hare mueren voltrocken: gy daer door geen deel en ſult hebben aen deſe zijde der riviere. Wy meenen deze woelzieke Joden zeer wel te kennen; en houden ons verzekerd, dat zy zich, binnen korten, verſtouten zullen, om niet alleen het opbrengen der lasten te weigeren, maer ook al het land, aen deze zijde van den Euphraet, aen uwe Heerſchappy te ontrekken.

Wy hebben niet kunnen nalaten den Koning te waerſchuwen, en laten deze zaek verder aen uwe wijsheid over.

Laten wy dezen briev wat nader beſchouwen.

Deze briev was zeer listig en boosaertig.

I. Door vleijery, zochten zy de gunsten van den nieuwen Koning, op eene zeer listige wijs te winnen, en hem tegen de Joden te verbitteren. Zy betuigden niet alleen hunne onderdanigheid, op alle mogelyke wijzen, maer ook hunne verplichting en dankbaerheid voor de weldaden, welke zy van den Koning genoten, vs. 11, 14. — Zy benoemden Jeruſalem, met de hatelyke benaming van *eene booze en rebelle ſtad* vs. 12. — Het geheele beloop van den briev was ingericht, om den Koning wijs te maken, dat zy uit geen ander beginſel werkten, dat uit eene yverige zucht voor de belangen van hem en zijn Koningrijk; en dat hy, zoo hy niet geheel onverſchillig was, omtrend de inkomſten van de Kroon, en de wijduitgeſtrektheid van zijne heerſchappy, niet kon nalaten den Joden het verder bouwen, hoe eer hoe beter, te verbieden.

Vs. 15. ſpreken zy tot SMERDIS, van de *Chronijken zijner Vaderen.* Deze Smerdis was, gelijk wy gezien hebben, een Magus, die geene betrekking ter waereld had, tot de voorige Koningen van Perſien of Babel. Hy gav zich ſlechts uit voor Smerdis, den broeder van Cambyſes, en den jongeren zoon van Cyrus. Het kan zijn, dat de brievſchrijvers niet beter wisten, of de tegenwoordige Koning was de ware Smerdis; of zoo zy beter geweten

hebben; was het wederom eene lage vleijery, dat zy de voorige Koningen *zijne Vaderen* noemden. Zy hadden deze zaek geheel kunnen onaengeroerd laten.

II. De briev was boosaertig. Zy bedienden zich van leugens, om de Joden by den Koning gehaet te maken. Het was een ongegrond voorgeven, dat de Joden bezig waren Jerusalem te bouwen, en een voornemen hadden, om al het land aen deze zijde van den Euphraet aen zich te onderwerpen vs. 12, 13.

De Joden hadden niets ondernomen, het welk eenigzins geleek, naer het opbouwen der muuren van Jerusalem. — Het oogmerk van de brievschrijvers was, om den Tempelbouw te ſtremmen. Dit was hun, onder CAMBYSES, gelukt. By de komst van SMERDIS op den Throon zochten zy een Koninglyk verbod te bewerken, waerdoor de pogingen der Joden geheel zouden verydeld worden. — Zy wisten zeer wel, dat CYRUS vryheid gegeven had, om den Tempel te herbouwen, en dat een wet der Perſen en der Meden niet mogt veranderd worden. — Er was derhalven niets gereeder, dan de Joden te beſchuldigen, dat zy misbruik maekten van deze vryheid, en niet alleen den Tempel, maer ook de hoofdſtad herbouwden, met oogmerk om zich aen de Perſiaenſche Heerſchappy te ontrekken. — Ook had deze beſchuldiging in zoo ver eenigen ſchijn, als de Tempel aen den eenen hoek van de Stad lag, en de Stadsmuur aen het Oosten en Zuidoosten raekte, zoodat zy den Tempel niet konden bouwen, zonder tevens dit gedeelte van den Stadsmuur te bouwen.

Maer welk uitwerkſel had deze briev op den Perſiaenſchen Koning.

17. De Koningh ſondt antwoort aen Rehum den Kancelier, ende Simſai den Schrijver, ende d'overige van hare geſelſchappen, die te Samaria woonden; mitſgaders d'overige aen deſe zijde der riviere, [*aldus*] luidde het hoofd van het Koninglyk antwoord: Vrede, ende op ſulcken tijt.

18. De

18. De brief, dien gy aen ons geſchickt hebt, is duydelick voor my geleſen.

19. Ende als van my bevel gegeven was, om de oude Archiven, over het karakter en het gedrag der Joden, na te zien, hebben ſy geſocht ende het zoo gevonden, als gylieden ons geſchreven had, dat die ſelve ſtadt Jeruſalem, welke wy van u vernomen hebben, dat de Joden bezig zijn te herbouwen, haer van ouden tijden af tegen de Koningen, die haer overheerscht hebben, heeft verheven, ende rebellie ende afval daer in geſticht is.

20. Oock zijnder machtige Koningen geweeſt over Jeruſalem, die geheerſcht hebben overal aen gene zijde der riviere: Ende hen is cijns, oude impoſt, ende tol gegeven, byzonder David en Salomo, die byna even zoo machtig en wijdgebiedende waren, als ik nu ben.

21. Geeft dan nu uit mijnen naem bevel, om die ſelve mannen te beletten, dat die ſelve ſtadt niet opgebouwt en worde, tot dat van my nader bevel ſal worden gegeven gelijk ik vinden zal te behooren.

22. Weeſt gewaerſchouwt, [*van*] feyl in deſen te begaen: waerom ſoude het verderf tot ſchade der Koningen aenwaſſen? gelijk gylieden, in uwen briev, zeer wel hebt aengemerkt; dat te vreezen zy, indien de Joden niet geſtremd werden.

Wy zien 'er uit, dat Vorsten geleid werden, naemate het licht, het welk zy van hunne bedienden ontvangen.

23. Nu hadden de wederpartijders der Joden hun oogmerk bereikt. Zy verzuimden ook niet van 's Konings bevel aenſtonds gebruik te maken. Doe, van dat de afſchrift des briefs van den Koningh Artahſaſta voor Rehum, ende Simſai den Schrijver, ende hare geſelſchappen geleſen was, togen ſy in haeſte nae Jeruſalem tot de Joden, ende belettedenſe met arm ende gewelt. Zy verboden niet alleen het verder bouwen, uit naem van den Koning, maer verdreven ook

de werklieden met geweld, en verwoestten het gene reeds gebouwd was.

24. Doe hieldt op het werck van den huyse Godts, die te Jerusalem [*woont*], ja het hieldt op tot in 't tweede jaer des Koninckrijcks Darii, des volgenden Konings van Persen.

Dit was indedaed eene zeer zware verzoeking voor den wedergekeerden Joden. Zy zagen zich gestuit in hun oogmerk, om den Godsdienst te herstellen, zonder het welk hun Vaderland nog scheen onder den vloek te blijven. Het smertte hun gevoelig, dat zy tot een smaed waren voor de vyanden van den waren Godsdienst; en uit hoofde van het Koninglyk bevel, scheen 'er weinig hoop op verbetering der tijden.

HET V. KAPITTEL.

De hervatting van den Tempelbouw, onder DARIUS HYSTASPES.

SMERDIS werd, in het Persiesch Rijk opgevolgd, door DARIUS HYSTASPES, en onder dezen Darius, namen de zaken der Joden eenen gunstigen keer. — Toen de valsch genaemde Smerdis 7 maenden geregeerd had, werd hy, door de zeven verbondene Vorsten van Persien, gedood. DARIUS HYSTASPES, een van deze zeven Vorsten, werd Koning in zijne plaets, en regeerde volle 36 jaren. — De gemelde zeven Vorsten werden vervolgens tot buitengewoone eerampten verheven, zoodat zy eenen vryen toegang hadden tot den Koning, en hunne raed, in zaken van den Staet, van zeer veel gewicht ware. Zodanige Raedsheeren hebben ook de volgende Koningen van Persien geduurig rondom zich gehad Kap. 7: 14. Esth. 1: 14.

Door-

Doordien nu de Joden, na den dood van den gewaenden Smerdis, geheel nalatig bleven, in het voortzetten van den Tempelbouw, werden zy daerover van 's HEEREN wege, door de Propheten bestraft.

1. (a) Haggai nu de Propheet, ende Zacharia de sone van Berachia, de kleinzoon van Iddo, zeer beroemde Propheten van dien tijd, propheteerden tot de Joden, die in Juda ende te Jerusalem waren, en bestraften hen in 's HEEREN naem, omdat zy nalatig bleven in het bouwen van den Tempel: In den name des Godts Israëls [*propheteerden sy*] tot hen.

2. Doe maeckten sich op Zerubbabel de sone Sealthiëls, ende Jesua de sone Jozadaks, ende begonnen weder met nieuwen yver te bouwen het huys Godts, die te Jerusalem [*woont*]: ende met haer de Propheten Godts, die haer ondersteunden en aenmoedigden. Dit geschiedde in het tweede jaer van Darius Kap. 4: 24, zodat de Tempelbouw nu, geduurende bykans 2 jaren, geheel was gestaekt geweest. Ondertusschen hadden de Joden den brand-offer altaer Kap. 3: 2, en 'er is geen twijffel aen, of zy zullen zich daervan bediend hebben.

Maer, hoe konden de Joden, over het nalaten van den Tempelbouw, door de Propheten bestraft en aengemoedigd worden, om het gestaekte werk weder met yver op te vatten; daer de Koning Smerdis hun het bouwen van den Tempel, op den valschen voordracht zijner Landvoogden, uitdrukkelyk verboden had? Wy antwoorden, dat de Joden van CYRUS de vryheid gekregen hadden, om den Tempel te bouwen; en vermids de wetten der Persianen en Meden onveranderlyk waren, was SMERDIS niet bevoegd geweest een tegenbevel te geven. Zy hadden een tegenbericht aen den Koning moeten zenden, zich op het bevel van CYRUS beroepen, en aentoonen, dat hunne vyanden den Koning een gansch verkeerd begrip van zaken hadden ingeboezemd.

(a) Hagg. 1: 1. Zach. 1: 1.

Daerenboven kwam de briev van SMERDIS Kap. 4: 17-22, voornamelyk hierop uit, dat het bouwen van de Stad Jerusalem en hare muuren verboden werd. Van den Tempel hadden de wederpartijders der Joden niets geschreven, en de Koning had daeromtrend ook niets bepaeld. — In alle gevallen hadden zy, by de komst van DARIUS op den Throon, zich ten eersten met een smeekschrivt by den nieuwen Koning moeten vervoegen, en zich op het onherroepelyk bevel van CYRUS moeten gronden.

3. Op aenmoediging van de gemelde Propheten, begonden dan de Joden den Tempelbouw, met allen yver wederom voortzetten. Maer de wederpartijders poogden hen weder te verhinderen. Te dier tijt quam tot hen Thathnai, de Lantvoogt aen dese zijde der riviere, ende Sthar-Boznai, ende haer geselschap, ende seyden aldus tot hen; Wie heeft ulieden bevel gegeven dit Huys te bouwen, ende desen muer, die een gedeelte van de Stadsmuur uitmaekt, te voltrecken?

Thans waren THATHNAI en STHAR-BOZNAI de opperhoofden der tegenpartijderen van de Joden. De Bevelhebbers, die hun, onder de Regeering van SMERDIS dwarsboomden, waren met de komst van DARIUS op den Throon, gelijk het doorgaends ging, door anderen opgevolgd. — Ondertusschen waren het mannen van beter karakter dan de voorige, en die meer lievde hadden tot de waerheid.

4. Doe seyden wy aldus tot hen, dat Koning Cyrus ons vryheid gegeven had, om in ons Vaderland weder te keeren, en den Tempel te herbouwen; en dat Koning Smerdis wel een tegenbevel gegeven had, maer dat het zelve van geene kracht kon wezen, omdat het bevel van Cyrus, volgens de wetten der Persen en der Meden, onherroepelyk was; [*ende*] daerna vroegen Thathnai en Sthar-Boznai ook, welcke de namen waren der mannen of der hoofdpersonen, die dit gebouw bouwden.

5. Doch de ooge hares Godts was over de Oudtsten der Joden, God droeg, door eene zeer merk-

merkwaerdige en gunstige bestiering zorg, dat hunne vyanden het werk niet met geweld stremden, dat syse niet beletteden den Tempel te bouwen, en hen lieten voortgaen, tot dat de sake aen Darium quam, ende sy alsdan daer over eenen brief wederbrachten, welke des Konings wil behelsde.

6. Het Afschrift des briefs, dien Thathnai de Lantvoogt aen dese zijde der riviere, met Sthar-Boznai ende sijn geselschap, de Apharsechaïten, die aen dese zijde der riviere waren, aen den Koningh Darius sondt, was van den volgenden inhoud.

7. Sy sonden een verhael aen hem van de onderneming der Joden, en het antwoord, het welk zy van hun ontvangen hadden, op de vraeg, wie hun de vryheid gegeven had den Tempel te herbouwen: ende daer in was aldus geschreven; Den Koningh Darius zy alle vrede. Zoo luidde het hoofd van den briev.

8. Den Koningh zy bekent, dat wy getogen zijn nae 't lantschap Juda, ten huyse des grooten Godts, zoo als de Joden Hem noemen, het welcke gebouwt wort met groote steenen, ende het hout wort geleyt in de wanden: Ende dat selve werck wort rasch gedaen, ende gaet voorspoediglick door hare handen voort, zoodat het gebouw, indien het werk niet gestuit wordt, zeer spoedig zal voltooid zijn.

9. Doe hebben wy de selve Oudtsten gevraegt, [*ende*] aldus tot hen geseyt: Wie heeft ulieden bevel gegeven dit Huys te bouwen, ende desen muer te voltrecken?

10. Wijders hebben wy hen oock hare namen afgevraegt, dat wyse u bekent maeckten: dat wy mochten overschrijven de namen der mannen, die Hoofden onder hen zijn.

11. Ende sy hebben ons niet alleen de namen der hoofden opgegeven, maer ook dusdanigen antwoort wedergegeven, seggende: Wy zijn knechten van den Godt des hemels ende der aerde, den Schepper van het gansch Geheelal, ende bouwen het Huys ter

zijner eere, dat vele jaren voor desen is gebouwt geweest; want Salomo een groot Koningh Israëls hadde 't gebouwt ende voltrocken.

12. Maer (*b*) na dat onse vaders den Godt des hemels, door hunne langduurige grouwelen, hadden vertoornt, heeft hyse gegeven in de hant Nebucadnezars, des Konings van Babel, des Chaldeers: dewelcke dat Huys heeft vernielt, ende het volck nae Babel wechgevoert.

13. (*c*) Doch in den eersten jare van Cores, Koningh van Babel, in het eerste jaer van zijne algemeene Heerschappy, nadat hy Babel, aen het Persiaensche gebied, onderworpen had, heeft de Koningh Cores bevel gegeven dit huys Godts te bouwen.

14. Ja de vaten van Godes huys, welcke van gout ende silver waren, die Nebucadnezar uyt den Tempel, die te Jerusalem was, hadde wechgenomen, ende de selve gebracht in den tempel van Babel; die heeft de Koningh Cores uytgehaelt uyt den tempel van Babel, ende sy zijn (*d*) gegeven aen [*eenen*,] wiens naem was Sesbazar, dien hy tot Lantvoogt hadde gestelt: om dezelve aen ons terug te geven, opdat wy dezelve in den nieuwen Tempel gebruiken zouden.

15. Ende hy seyde tot hem, Neemt dese vaten, gaetse afvoeren in den Tempel, die te Jerusalem is, ende laet het huys Godts gebouwt worden op sijne plaetse.

16. Doe quam deselve Sesbazar; hy leyde de fondamenten van het huys Godts, die te Jerusalem [*woont*]: ende daer is van doe af tot nu toe gebouwt, doch om verschillende redenen is het nog niet volbracht.

17. Dit hebben zy ons verhaeld en geandwoord: So het dan nu den Koningh goet dunckt, laet 'er gesocht wor-

(*b*) 2 Chron. 36: 16, 17, &c. (*c*) 2 Chron. 36: 22, &c. Ezr. 1: 1, &c. (*d*) Ezr. 1: 8.

worden in den schathuyse des Konings aldaer, dat te Babel is, of het waer zy, gelijk de hoofden der Joden ons verzekeren, dat 'er een zodanig bevel van den Koningh Cores gegeven zy, om dit huys Godts te Jerusalem te bouwen: ende dat men des Konings believen hier van tot ons sende, opdat wy mogen weten, hoe wy ons in dit geval verder gedragen moeten.

Uit dezen briev zien wy, dat de hoofden der Joden, aen den gemelden Landvoogden, een openhartig verslag van zaken gedaen hadden, en ook dat deze nieuwe Landvoogden van beter karakter waren, dan de vorige.

I. De Joden hadden openhartig een volledig bericht van zaken gegeven, in het welk het een en ander voorkomt, het gene onze nadere opmerking verdient.

A. Zy noemden den HEER, wiens huis zy bouwden, den *grooten God* vs. 8. zy maekten derhalven geene zwarigheid, om aen dezen Heidenschen Landvoogden te verklaren, dat zy voor de afgoden geene de minste achting hadden, en dat zy den God van Israël eerbiedigden, als den Grooten, den eenigen en waren God, die de Schepper is van de gansche waereld, en over alles een onbepaeld bewind voert.

B. Zy beschreven hunnen God nader, als den *God des hemels en der aerde*, en verklaerden, dat zy, in het bouwen van den Tempel, de *knechten* waren van dien God. vs. 11. — Dit onderstelde, dat alle schepselen stonden, onder het bestuur van hunnen God, en dat alle menschen, wie zy ook wezen mogten, verplicht waren om hem hulde te doen. — Waren de Joden, in het bouwen van den Tempel, *knechten van dezen God des hemels en der aerde*, dan kon zich niemand tegen hunne pogingen aenkanten, zonder zich tevens tegen dien *grooten God* te verzetten.

C. Zy verklaerden vs. 11, dat zy een oud en wettig recht hadden, om eenen Tempel te Jerusalem te heb-

ben; daer Salomo, een zeer vermaerd Koning van hun volk, reeds voor eenige eeuwen zoodanig een gebouw, ter eere van hunnen God, gesticht had: zoodat zy, by het herbouwen van dien Tempel, niets nieuws ondernamen.

D. Zy bewijzen hunne bevoegdheid om den Tempel te herbouwen, uit het bevel van Koning CYRUS, die hun daertoe niet alleen de vryheid gegeven, maer hun ook de heilige vaten weder ter hand gesteld had vs. 13-15. Zelvs gaven zy te kennen, dat Koning CYRUS den te herbouwenen Tempel, *het huis Gods* genaemd, en daerdoor verklaerd had, eenen byzonderen eerbied te hebben voor den God van Israël.

E. Eindelyk verklaerden zy vs. 16, dat het alleen aen den tegenstand hunner wederpartijderen moest worden toegeschreven, dat het gebouw nog niet voltooid was. — Onder dit alles, en dit verdient nog zeer onze opmerking, spreken zy geen enkel woord van de boosaertigheid der voorige Landvoogden, en de leugenen, welke zy aen Koning SMERDIS hadden wijsgemaekt.

II. De tegenwoordige Landvoogden hadden een beter karakter dan de voorige, en brachten Koning DARIUS de zaken nae waerheid onder het oog. — Offchoon zy zelve afgodendienaers waren, noemden zy den HEER, *den grooten God*, omdat hy van de Joden als zoodanig geëerbiedigd wierd; zonder daerover eenige de minste aenmerking te maken, vs. 8. — Zy verhaelden nae waerheid, wat de Joden deden, dat zy met yver aen den Tempel bouwden, en dat het werk, zo het niet gestuit wierd, spoedig zou voltrokken wezen vs. 8, zonder te zeggen, gelijk hunne voorzaten valschelyk gedaen hadden, dat ook de Stad Jerusalem zelve gebouwd en gesterkt wierd. — Eindelyk laten zy, na een getrouw bericht van zaken, alles aen de beslissching van den Koning over.

Er is, opdat wy 'er nog dit byvoegen, alle reden om

te denken, dat de voorige Koning SMERDIS het bouwen van den Tempel niet zoude geſtremd hebben, indien de voorige Landvoogden hem de zaek, even zoo onpartijdig en nae waerheid, hadden voorgeſteld.

HET VI. KAPITTEL.

Het bevel van Koning Darius, om den Tempelbouw voort te zetten vs. 1-13. De werkelyke voltoojing van den Tempel vs. 14-15. De inwijing van dit nieuwe Heiligdom vs. 16-18. Het plechtig vieren van het Paeschfeest vs. 19-22.

1. DOe gaf de Koningh Darius, nadat hy den gemelden briev van zijne Landvoogden aen deze zijde van de Euphraet, ontvangen en gelezen had, bevel, dat men onderzoeken zoude, of zijn voorzaet Cyrus indedaed zoodanig een bevel gegeven had, als op het welk de Joden zich beriepen: Ende ſy ſochten in de Kancelerye, daer de ſchatten waren wechgeleyt, in Babel, omdat Cyrus toen ter tijd zijnen zetel te Babel gehouden had.

2. Ende als zoodanig een bevel, onder de oude Archieven, te Babel niet gevonden werd, liet de Koning ook op andere plaetſen zoeken, daer ook Staetspapieren bewaerd werden; te Achmetha, in de burgt die in het lantſchap Meden is, wert ten laetſten ééne rolle gevonden: ende daer in was aldus geſchreven, GEDACHTENISSE:

Het kan zijn, dat eenige vyanden der Joden dit Koninglyk Edict, hoe zeer zy het niet ondernemen durvden het zelve te vernietigen, evenwel verdonkerd en verſtoken hadden, opdat de Joden daervan geen voordeel trekken zouden. — Door Gods gunstige beſtiering, werd het evenwel ten laetſten gevonden.

3. Het Edict van Cyrus was van den volgenden inhoud. In den eersten jare des Konings Cores, nadat hy Babel, aen de Persiaensche Heerschappy gehecht had, gaf de Koningh Cores [*dit*] bevel: Het huys Godts te Jerusalem, dat Huys sal door de Joden, die in vryheid naer hun Vaderland kunnen terugkeeren, wederom gebouwt worden, ter plaetse of *tot eene plaetse* daer sy offerhanden offeren, ende de fondamenten daer van sullen swaer zijn: Sijne hoogte van tsestigh ellen, ende sijne breette van tsestigh ellen.

Twee zaken hebben wy, over de bepaling van de hoogte en breedte des Tempels aen te merken.

A. CYRUS had niet bevolen, dat de Tempel juist zoo groot zou gemaekt worden. Hy liet de schikking, en de bepaling der evenredigheden, aen de Joden over. Maer hy wilde, dat men den Tempel niet hooger en breeder zou maken, dan uiterlyk van 60 ellen, opdat men dit gebouw niet tot andere einden gebruiken zoude.

B. De Tempel van Salomo was slechts 20 ellen breed en 30 ellen hoog geweest; behalven het Voorhuis, het welk hy tot 120 ellen had opgetrokken. — Maer de hoogte van den tweeden Tempel moet van het voorgebouw verstaen worden, het welk nog eens zoo hoog was, als de eigenlyke Tempel zelvs. De Tempel was 30 en het voorgebouw 60 ellen. — De breedte van 60 ellen moet, van de lengte en breedte te zamen, verstaen worden, dewijl het Heilige 40, en het Heilige der Heilige 20 ellen had, 1 Kon. 6: 17, 20. Zoodat de eigenlyke Tempel dezelvde grootte in alles behield, en op de grondslagen van den ouden werd opgebouwd, en 't eenige onderscheid bestond in de hoogte van 't voorgebouw, 't welk Cyrus slechts halv zoo hoog wilde hebben als 't geweest was.

4. Met drie rijgen van grooten steen, ende één rijge van nieuw hout, had Cyrus 'er bygevoegd;

zal de Tempel gebouwd worden, zoo als Daniel, aen dien Vorst, verhaeld had, dat Salomons Tempel gebouwd was 1 Kon. 6: 36, ende de onkoſten ſullen uyt des Konings huys gegeven worden, welke tot dit gebouw noodig zijn.

Wy lezen nergens, dat deze onkosten, aen den Joden, uit 's Konings ſchatkist, werkelyk zijn goed gedaen. Dit is zekerlyk, door de vyanden der Joden veroorzaekt; naerdien de gedaente der zaken, ten hunne opzichte, ſpoedig aen het Perſiſche hov veranderd werd.

5. Daer toe, zoo las men verder in den lastbriev van Koning Cyrus, ſal men oock de goudene ende ſilvere vaten van het huys Godes, die Nebucadnezar uyt den Tempel, die te Jeruſalem was, heeft wechgevoert, ende nae Babel gebracht, wedergeven, datſe gaen nae den Tempel, die te Jeruſalem is, aen ſijne plaetſe, ende men ſalſe afvoeren ten huyſe Godes.

6 Zoodra Koning Darius dit bevel van zijnen voorzaet Cyrus gevonden had, ſchreev hy eenen briev, tot antwoord, aen zijne Landvoogden aen deze zijde van den Euphraet; in welken hy hem kennis gav, dat de Joden de waerheid geſproken, en zich, met het hoogſte recht, op het bevel van Cyrus beroepen hadden. Hy gelastte daerom, dat de Tempelbouw zou werden voortgezet. Dit gedeelte van zijnen briev was van dezen inhoud. Nu, gy Thathnai, Lantvoogt aen gene zijde der riviere, gy Sthar-Boznai, met ulieder geſelſchap, gy Apharſechaïten, die aen gene zijde der riviere zijt, weeſt verre van daer, dat gy den Joden, in het verder volbouwen van den Tempel, eenigen hinder zoudt toebrengen.

7. Laettſe aen den arbeyt van dit huys Godts ongeſtoord voortgaen: Dat Zerubbabel, of Sesbazar, de Lantvoogt der Joden, ende de Oudtſten der Joden dit huys Godts bouwen aen ſijne plaetſe.

8. Oock wort van my bevel gegeven, wat gylieden doen ſult aen de Oudtſten deſer Joden, om

dit huys Godts te bouwen: te weten, dat uyt des Konings goederen van den cijns aen gene zijde der riviere, de onkosten desen mannen spoediglick gegeven worden, op dat mense niet en belette, gelijk ik gezien heb, dat mijn voorzaet Cyrus bevolen heeft.

9. Ende wat noodigh is, als, jonge runderen, ende rammen, ende lammeren, tot brand-offeren den Gode van den hemel, tarwe, sout, wijn, ende olie, nae 't seggen der Priesteren, die te Jerusalem zijn, die dit eenvouwig aen ulieden hebben op te geven, dat 'et hen dagh by dagh gegeven worde, draegt zorg, dat 'er geen feyl en zy.

10. Op dat sy offerhanden van lieflicken reucke den Gode van den hemel, welken de Joden dienen, en voor welken Koning Cyrus zulk eenen byzonderen eerbied had, offeren, ende bidden voor het leven des Konings ende sijner kinderen.

11. Voorts wort bevel van my gegeven, dat al de gene, die dit woort sal veranderen, en zich, in het allerminst, tegen dit mijn Koninglyk bevel verzetten, een hout uyt sijnen huyse sal geruckt ende opgericht worden, daer aen hy sal worden opgehangen: ende sijn huys sal om dies wille tot eenen dreckhoop gemaeckt worden.

12. De Godt nu, die sijnen naem aldaer heeft doen woonen, werpe ter neder alle Koningen ende volcken, die hare hant sullen uytstrecken, om te veranderen, [*ende*] te verderven dit huys Godts, dat te Jerusalem is: Ick Darius, de Monarch van dit gedeelte der waereld, hebbe 't bevel gegeven; dat het spoediglick gedaen werde.

Wy zien hier, dat Darius, niet alleen eene nauwkeurige kennis van alles wat, volgens Moses wetten, tot den Joodschen offerdienst behoorde, vs. 9, maer ook zeer verhevene begrippen had van den God der Joden. Het kan zijn, dat men, by het gemelde edict van Cyrus, zoodanige aenteekeningen gevonden had, omtrend Daniel en zijne merkwaer-

waerdige verlosfingen, welke den Vorst deze indrukken gegeven hadden.

13. Doe deden Thathnai, de Lantvoogt aen gene zijde der riviere, Sthar-Boznai, ende haer gefelfchap, zoodra zy het antwoord en het bevel van Darius ontvangen hadden, fpoediglick alfoo, nae 't gene de Koningh Darius gefonden hadde. Zy gaven den Oudften der Joden te kennen, dat zy vryheid hadden van voort te bouwen, en dat zy bereid waren, op 's Konings bevel de onkosten te betalen, en al het noodige tot den offerdienst te bezorgen.

14. Ende de Oudtften der Joden bouwden met blijdfchap en met dankzegging tot God, over dezen zeer gunstigen omkeer van zaken, ende gingen voorfpoediglick voort, door de Prophetie en aenmoediging des Propheten Haggai, ende Zacharia des kleinfoons van Iddo gefterkt: Ende fy bouwden ende voltrocken 't huis des HEEREN, nae den bevele des Godts Ifraëls, ende nae den bevele van Cores, ende Darius, ende Artahfafta Koningh van Perfen.

Door dezen *Arthahfafta*, wel te onderfcheiden van dien die Kap. 4. is voorgekomen, wordt ARTAXERXES LANGHAND bedoeld, den opvolger van XERXES; die hier, met CYRUS en DARIUS, fchijnt zaemgevoegd te worden, omdat hy naderhand aen EZRA bevel gegeven heeft, om den Tempel, die reeds onder DARIUS volbouwd was, te vercieren, en alles volgens de Wet in te richten, Kap. 7: 12-26.

15. Ende dit Huys wert volbracht op den derden dagh der maent Adar: dat felve was het fefte jaer van 't Koninckrijck des Konings Darii, het 3489^{fte} na de Schepping der waereld.

16. Ende de kinderen Ifraëls, die, uit de X ftammen oorfprongelyk waren, en van welke 'er velen, federt den tijd van Cyrus, in Judæa waren aengekomen, de Priefters, ende Leviten, ende de overige kinderen der gevanckeniffe, deden de inwyinge van dit huys Godts, met vreugde, en op eene zeer plechtige wijs.

17. Ende ſy offerden ter inwyinge van dit huys Godes, hondert runderen, twee hondert rammen, vier hondert lammeren, ende twaelf geytenbocken ten ſond-offer voor gantſch Iſraël, nae 't getal der ſtammen Iſraëls, om daerdoor verzoening te doen over hunne overtredingen, opdat hunne dienst, in het nieuwe Heiligdom, den HEER aengenaem mogt wezen. Zeker een aenmerkelyk getal offeranden nae 's volks tegenwoordigen ſtaet; evenwel hoe ver beneden de gadelooze pracht en luister met welke Salomo den eersten Tempel had ingewijd! — De bokken ten zond-offer rekenden zy éénen voor elk der 12 ſtammen, dewijl 'er uit al de ſtammen eenigen in hun volk waren ingelijvd.

18. Ende ſy ſtelden de Prieſteren in hare onderſcheydingen, ende de Leviten in hare verdeelingen, tot den dienſt Godts die te Jeruſalem is, (*a*) nae het voorſchrift des boecks van Moſe.

19. Oock hielden de kinderen der gevanckeniſſe kort daerna het (*b*) Paſcha, op den veertienden der eerſter maent, in den nieuw gebouwden Tempel.

Er is geen twijffel aen, of de wedergekeerden Joden, hadden, na dat zy in hun Vaderland waren terug gekomen, van jaer tot jaer het Paſcha gehouden: maer terwijl zy, van hunne wederpartijderen, geduurig ontrust werden, konden zy hetzelve niet zoo geregeld en plechtig vieren, als nadat de Tempel herbouwd was. By dit Paeschfeest ter herinnering van de verloſſing hunner vaderen uit Egyptens dienstbaerheid, zullen zy nu tevens, met blijde dankzegging, plechtige gedachtenis gevierd hebben, van hunne verloſſing uit de gevangenis van Babel. Ook werd het Paſcha nu algemeen gevierd, naedien alle verhindering was wechgenomen, en elk ſedert de inwijing des Tempels, meer dan 1 maend tijd had zich daertoe te bereiden.

20. Want de Prieſters ende de Leviten hadden haer gereynigt als een eenigh [*man*], ſy waren alle

(*a*) Num. 3: 6, 32. ende 8: 11. 1 Chron. 24: 1, &c. (*b*) Exod. 12: 1, &c. Levit. 23: 5. Num. 28: 16. Deut. 16: 2.

alle reyn: Ende sy slachteden het Pascha voor alle kinderen der gevanckenisse, ende voor hare broederen, zoo deden de Priesteren, en voor het volk, ende voor haerselven.

21. Also aten de kinderen Israëls, die uyt de gevanckenisse wedergekomen waren het Pascha, mitsgaders de Jodengenoten, al wie sich van de onreynigheyt der Heydenen des lants tot hen afgesondert hadde, om den HEERE, den Godt Israëls, te soecken.

22. Ende sy hielden het feest der ongesuerder [*brooden*], seven dagen, met blijtschap: want de HEERE haddese verblijdt, ende het herte van Darius des Konings van Assur tot hen gewendt, om hare handen te stercken in het werck van den huyse Godts, des Godts van Israël.

DARIUS was Koning van de gansche Persiaensche Heerschappy, tot welke ook het gewezen Koningrijk van Asfyrien behoorde. Te weten de Koning van Babel had Asfyrien overweldigd, en CYRUS had, door het innemen van Babel, de Asfyrische Monarchy, te gelijk met de Babylonische, by de Persiaensche Heerschappy gevoegd.

HET VII. KAPITTEL.

EZRA *kwam ook uit Babel in Judæa, voorzien met eenen givtbriev van den Koning* ARTAXERXES LANGHAND, *in welken den Joden zeer aenmerkelyke gunsten werden toegestaen.*

1. NA dese geschiedenissen nu, omtrend de wederkeering der Joden, uit Babel in hun Vaderland, en de herbouwing van den Tempel, welke, in het

voorige verhaeld zijn, zijn 'er, ten aenzien der wedergekeerde Joden, nog aenmerkelyke gebeurtenisſen voorgevallen, in 't Koninckrijck van Artahſaſta Koningh van Perſen: Ezra, de ſone Seraja, des ſoons Azaria, des ſoons Hilkia,

2. Des ſoons Sallums, des ſoons Zadoks, des ſoons Ahitubs,

3. Des ſoons Amaria, des ſoons Azaria, des ſoons Merajoths,

4. Des ſoons Zerahja, des ſoons Uzzi, des ſoons Bukki,

5. Des ſoons Abiſua, des ſoons Pinehas, des ſoons Eleazars, des ſoons Aarons, des Hooftprieſters.

6. Deſe Ezra toogh onder de regeering van Arthahſaſta op uyt Babel naer Judæa, zijn Vaderland; ende hy was een veerdigh Schriftgeleerde, ongemeen bedreven, in de wet van Moſe, die de HEERE, de Godt Iſraëls op Sinai, aen zijn volk, gegeven heeft: ende de gemelde Koningh van Perſien, die den Joden by uitnemendheid begunſtigde, gaf hem, nae de hant en door het merkwaerdig beſtier des HEEREN ſijns Godts over hem, al ſijn verſoeck, de Koning willig alle die gunsten in, welke Ezra verzocht, ten behoeve der Joden.

By dit verhael moeten wy een weinig ſtilſtaen.

I. De tijd, wanneer EZRA zich, uit Babel, naer Judæa begav, was *in het Koningrijk van Arthahſaſta, Koning van Perzen* vs. 1. — Deze ARTHAHSASTA was ARTAXERXES LANGHAND de zoon van XERXES, die, in het jaer 3533. den Throon van Perſien beklom. — In het 6de jaer van Darius, het 3489ſte na de Schepping der waereld, werd de nieuwe Tempel voltooid en plechtig ingewijd Kap. 6: 15. De optocht van EZRA uit Babel, naer Judæa, geſchiedde in het 7de jaer van dezen Koning ARTAXERXES LANGHAND, dat is het 3540ſte na de Schepping der waereld

vs.

vs. 8. Derhalven is hier, in de Heilige Geschiedenis, eene gaping van 51 jaren, welke, uit de verhalen van ongewijde Schrijveren, moet worden aengevuld.

In het jaer 3493. bracht DARIUS Indie, onder zijne Heerschappy, en ontving van daer eene jaerlyksche schatting van 366 Talenten — Omtrend 3494. stierv ZERUBBABEL de Vorst der Joden, en RHEZA, zijn zoon, of liever zijn kleinzoon uit Hananja, die dan voor hem zal gestorven zijn, volgde hem op in die waerdigheid Luc. 3: 27. In dat zelvde jaer besloot DARIUS den oorlog, tegen de Atheners, omdat zy den afgevallenen Joniers bygestaen, en Sardis verbrand hadden. — 3513. werden de Veldheeren van DARIUS, door MILTHIADES, den Veldheer der Atheneren, by Marathon verslagen, en de Persianen, uit gansch Griekenland verdreven. — DARIUS rustte zich, met Xerxes zijnen zoon, dien hy tot zijn opvolger benoemde, drie volle jaren uit, om deze geweldige nederlaeg te wreken. Daerop vielen ook, in 3517, de Egyptenaers van de Persiaensche Heerschappy af. DARIUS besloot daerom deze, te gelijk met de Atheners, te beoorlogen, maer verklaerde vooraf zijnen zoon XERXES tot Mede-regent.

3519. stierv DARIUS, toen hy gereed stond om de Egyptenaren te beoorlogen, en XERXES werd zijn opvolger, en was de machtigste onder alle de Koningen van Persien Dan. 11: 2. Deze XERXES regeerde van hier af tusschen 14 en 15 jaren alleen.

Omtrend 3520. stierv JOSUA, de Hoogepriester, en JOJAKIM, zijn zoon, volgde hem in die waerdigheid Neh. 12: 10, 12. — 3521. bedwong XERXES de afgevallene Egyptenaren, en maekte ACHEMÆNES, zijnen broeder, Stadhouder van Egypte. — 3524. trok XERXES, met een zeer machtig leger, tegen de Grieken Dan. 11: 2; maer deze veldtocht viel allerongelukkigst uit. In drie herhaelde gevechten werd hy, door THEMISTOCLES, en andere Veldheeren der Grieken, geheel verslagen. 3533. geeft XERXES zijnen zoon ARTAXERXES LANGHAND deel in de regeering; en van hier wordt, (volgens de

Heeren VAN ALPHEN en SCHUTTE,) deszelvs begin in den Bijbel gerekend, schoon XERXES nog tot in 't zesde jaer daerna leevde; doch daerop in 3539, met DARIUS zijnen oudsten zoon, op zijn bed vermoord werd, door ARTABANUS, den Landvoogd van Hyrcanien, die de Regeering, zeven maenden lang in handen hield.

Kort daerna doodde ARTAXERXES LANGHAND, den geweldenaer ARTABANUS, en overwon HYSTASPES zijnen ouderen broeder. Hierop aenvaerdde hy de Persiaensche Monarchy ten volle; en in 't eerste jaer daerna, zijnde zijn 7de nae de Heilige Schrivt, kwam EZRA in zijn Vaderland, in het jaer 3540.

II. EZRA, die tot dus ver de zaken der wedergekeerde Joden verhaeld had, welke voor zijnen tijd waren voorgevallen, komt nu tot de merkwaerdige geschiedenissen, welke onder zijn opzicht gebeurd zijn.

III. Wat het geslacht van dezen EZRA aengaet. Hy was een Priester van afkomst; door ELEAZAR en PINEHAS, regelrecht van AARON afstammende vs. 5. — Vs. 1. wordt hy genaemd de *zoon van* SERAJA. Dezen SERAJA had de Koning van Babel laten ombrengen na het verwoesten van Jerusalem 2 Kon. 25: 18, 21. Indien EZRA nu onmiddelyk een zoon was van dezen SERAJA, moest hy reeds hoog bejaerd geweest zijn, toen hy, uit Babel, in Judæa kwam. Dan, vermids het veel aennemelyker zy dat hy, in de kracht van zijn leven, naer zijn Vaderland zy afgevaerdigd, om de zaken der Joden te herstellen, denken wy liever dat hy de kleinzoon van SERAJA geweest zy, of misschien wel zijn overkleinzoon. — In het vervolg van EZRAES Familielijst zijn zes geslachten overgeslagen, tusschen AZARJA en MERAJOTH vs. 3, welke 1 Chron. 6: 7-9. gevonden worden. Het kan zijn, dat EZRA onnoodig oordeelde, alles in de byzonderheden te ontwikkelen, het welk hy 1 Chron. 6. breeder had voorgedragen.

IV. EZRA was een *vaerdig Schrivtgeleerde*, *in de Wet van Moses* zeer bedreven, in het gene de Wet bepaeld had, zoo omtrend het Priesterschap, als omtrend de burgerlyke Re-

Regeering. — Het is ligt te denken, dat het, met de geleerdheid, onder de Joden, geduurende hunne gevangenis in Babel, zeer flecht gefteld ware. Het was derhalven een byzondere zegen, dat EZRA gefchikt was, tot een middel in Gods hand, om het vervallene ook in dit opzicht te herftellen.

7. Toen Cyrus, in het eerste jaer van zijne Regeering, aen den Joden vryheid gav, om naer hun Vaderland weder te keeren, was 'er een aenmerkelyk getal van Joden, uit Babel, onder het geleide van Zerubbabel, naer Juda opgetogen Kap. 2: 70. Maer zeer velen bleven in Babel, willende eerst eens zien, hoe de onderneming van Zerubbabel flagen zoude, en zoo lang wachten, tot dat de voorbarigfte de meeste zwarigheden hadden doorgeworfteld. Maer nu EZRA, die, door Koning ARTAXERXES LANGHAND, zoo zonderling begunftigd werd, naer Judæa optrok, was de gedaente der zaken veel aengenamer. De Tempel was herbouwd, en de Godsdienst herfteld. Daerenboven ftond de Koning aen Ezra alles toe wat hy verzocht. Wat wonder dan dat velen der Joden, die tot dus ver in Babel gebleven waren, dezen Ezra vergezelden, by zijn optocht naer hun Vaderland. Oock [*sommige*] van de kinderen Ifraëls, ende van de Priefteren ende de Leviten, ende de fangers, ende de poortiers, ende de Nethinim, die, by den eersten optocht hunner broederen, onder Zerubbabel, in Babel gebleven waren, togen met Ezra op nae Jerufalem: Deze tweede optocht gefchiedde in 't fevende jaer des Konings Artahfafta.

8. Ende Ezra reisde ongemeen fpoedig, wanneer men de menigte aenmerkt die, met vrouwen, kinderen, en al hunne bezittingen, deze verre en moejelyke reize deed: want hy quam te Jerufalem reeds in de vijfde maent, na zijn vertrek uit Babel: dat was het fevende jaer defes Konings.

9. Want op den eerften der eerfter maent was het begin des optochts uyt Babel: Op dezen dag.

trokken zy uit Babel, naer de rivier Ahava, daer Ezra zich drie dagen bezig hield, met het monsteren, van het volk, het welk hem vergezelde Kap. 8: 15, en, na plechtig gevast en gebeden te hebben, vervolgden zy hunne reis, acht dagen later Kap. 8: 21, 22, 31; ende op den eersten der vijfder maent quam hy reeds te Jerusalem, nae de goede hant sijns Godts over hem, want God begunstigde hem by uitnemendheid, en maekte zijnen weg voorspoedig.

10. Ezra was, voor den wedergekeerden uit Babel, van ongemeene nuttigheid: Want Ezra hadde niet alleen sijn herte gericht, en stelde het tot zijne gelievkoosde bezigheid, om voor zich zelven den rechten zin van de wet des HEEREN te ondersoecken, ende hare geboden te doen: maer hy beyverde zich ook, om zijne broederen in den Godsdienst te onderwijzen, ende om in Israël te leeren de insettingen ende de rechten des HEEREN, in de Wet van Mose voorgeschreven.

11. ARTAXERXES LANGHAND had Ezra eene uitvoerige volmacht gegeven, om alles te verrichten, het welk hy, ten dienste der wedergekeerde Joden, zou noodig oordeelen. Deze volmacht was zeer merkwaerdig. Dit is nu de afschrift des briefs, dien de Koningh Artahsasta gaf aen Ezra den Priester, den Schriftgeleerden: den Schriftgeleerden, den uitlegger der woorden der geboden des HEEREN, ende sijner insettingen over Israël.

12. Artahsasta, Koningh der Koningen, aen welken vele Vorsten van het Oosten onderworpen zijn: Aen Ezra den Priester, den Schriftgeleerden der wet des Godts van den hemel; wordt volkomene [*vrede*] en allerlei voorspoed toegewenscht: zoo luidde het hoofd van dezen briev. Wijders was 'er de dagteekening bygevoegd, ende op sulcken tijt.

13. Van my wort bevel gegeven, dat al wie vrywilligh en begeerig is in mijn Koninckrijck, van den volcke Israëls, ende desselven Priesteren, ende Leviten, om te gaen nae Jerusalem, dat hy met u gae.

Dit

Dit Koninglyk verlov ſtrekte zich onbepaeld uit, tot alle de ſtammen van Israël, tot alle de nakomelingen van Jacob, die zich, in de wijduitgeſtrekte heerſchappy van Artaxerxes bevonden; en 'er is geen twijffel aen, of Ezra zal een genoegzaem getal afſchrivten van dezen briev, overal aen alle Joden, onder het Perſiaenſche gebied, hebben rondgezonden. Evenwel gingen alle de Joden niet met Ezra, zeer velen verkozen in Babel te blijven, vooral omdat zy, nadat deze Koning zoo vele voordeelen aen den Joden beſchikt had, niet voorzien konden, dat zy het elders beter hebben konden.

14. Dewijle gy, zoo vervolgde de Koning, in zijnen lastbriev aen Ezra gegeven, van voor den Koningh, ende ſijne ſeven Raetſheeren, welker gedachten ik over deze zaek heb ingenomen, geſonden zijt, om onderſoeck te doen in Judea ende te Jeruſalem; of de herſtelling van den Joodſchen Godsdienst, wel geſchied zy nae het voorſchrivt van de wet uwes Godts, die in uwe hant is:

15. Ende om naer Jeruſalem henen te brengen het (*a*) ſilver ende gout, dat de Koningh ende ſijne Raetſheeren vrywilliglick gegeven hebben den Godt Iſraëls, wiens wooninge te Jeruſalem is:

16. Mitſgaders al 't ſilver ende gout, dat gy vinden ſult in 't gantſche lantſchap van Babel, by zulken mijner onderdanen, wier hart geneigd wordt u daervan een geſchenk te doen, met de vrywillige gave des volcks ende der Prieſteren, die vrywilliglick geven, ten huyſe hares Godts, dat te Jeruſalem is:

17. Op dat gy ſpoediglick voor dat gelt koopet, runderen, rammen, lammeren, met hare ſpijs-offeren ende hare dranck-offeren, ende die offeret op den altaer des huyſes van ulieder Godt, dat te Jeruſalem is, biddende om den voorſpoed van den Koning en zijn geſlacht, gelijk ook Darius, zijn voorzaet, geboden had Kap. VI: 9, 10.

(*a*) Ezr. 8: 25.

18. Daer toe, wat u ende uwen broederen goet duncken ſal met het overige ſilver ende gout te doen, ſult gylieden doen nae 't welgevallen uwes Godts, en het zelve tot heilige einden beſteden.

19. Ende de gouden en zilveren vaten, die u door my en mijne Raedsheeren vs. 15. vrywillig gegeven zijn ten dienſte van het huys uwes Godts, geeft weder voor den Godt van Jeruſalem.

20. Het overige nu, dat van nooden ſal zijn voor 't huys uwes Godts, dat u voorvallen ſal uyt te geven, zo 'er nog eenig geld mogt te kort komen, om het gene nog aen den Godsdienst ontbreekt te herſtellen, dat ſult gy geven uyt den ſchathuyſe des Konings.

21. Ende van my, my Koningh Artahſaſta, wort ten dien einde bevel gegeven aen alle Schatmeeſteren, die aen gene zijde der riviere zijt, dat alles, wat Ezra de Prieſter, de Schriftgeleerde der wet des Godts van den hemel, van u ſal begeeren, ſpoediglick gedaen worde:

22. Tot hondert talenten ſilvers toe, ende tot hondert Cor tarwe, ende tot hondert Bath wijns, ende tot hondert Bath olie, ende ſout ſonder voorſchrift, zoo veel gy daervan eischt.

23. Al wat nae 't bevel des Godts van den hemel is, dat het vlijtiglick gedaen worde, voor het huys des Godts van den hemel: want waer toe ſoud'er groote toorn zijn over het Koninckrijck des Konings, ende ſijner kinderen? gelijk my, uit het onderricht van Ezra, gebleken is, dat 'er zeker over ons komen zou, ingeval 'er iets, in het herſtellen van den Joodſchen Godsdienst, verzuimd wierd.

24. Oock laten wy ulieden, die onze Schatmeesters zijt, aen gene zijde der Euphraet, door dezen weten, aengaende alle Prieſteren, ende Leviten, ſangers, poortiers, Nethinim, ende verdere dienaers van den huyſe deſes Godts, dat men den cijns, ouden impoſt, ende tol hen niet en ſal vermogen op te leggen.

25. Ende gy Ezra, nae de wijſheyt uwes Godts, die in uwe hant is, ſtelt Regeerders ende Richters, die al 't volck richten, dat aen gene zijde der riviere is, kies 'er bekwame mannen toe, alle die de wetten uwes Godts weten: ende dieſe niet en weet, ſult gylieden [*die*] bekent maken.

26. Ende al wie de wet uwes Godts, ende de wet des Konings niet en ſal doen, over dien laet ſpoediglick recht worden gedaen: 't zy ter doot, ofte tot banniſſement, ofte tot boete van goederen, ofte tot de banden, zoo als het in de Wet van Moſe bepaeld is.

Deze volmacht van Ezra was ongemeen gunstig voor de Joden. Hy kon 'er daerom nimmer aen gedenken, of hy gevoelde de levendigſte beſeffen van dankbaerheid. Hy laet daerom ook, na het opgeven van dien Koninglyken briev, de lov en dankzegging volgen.

27. Gelooft zy de HEERE, de Godt onſer vaderen: die alſulcks in 't herte des Konings gegeven heeft, om te vercieren het huys des HEEREN, dat te Jeruſalem is.

28. Ende heeft tot my weldadigheyt geneygt, voor 't aengeſichte des Konings, ende ſijner Raetſheeren, ende aller geweldige Vorſten des Konings: ſo heb ick my geſterckt en verkloekt; om de reis te aenvaerden, nae de hant en onder het gunstig beſtier des HEEREN mijns Godts over my, ende de Hoofden uyt Iſraël vergadert, om met my op te trecken.

Ezra geevt de bevelſchrivten der Perſiaenſche Koningen op, in het oorſprongelyk Chaldeeuwsch, om alle vermoeden van vervalſching wech te nemen. Maer met vs. 27. begint hy weder Hebreeuwsch te ſchrijven.

HET VIII. KAPITTEL.

Een register der Joden, die, in den tweeden optocht met Ezra, uit Babel zijn opgetogen vs. 1-14. *hunne verrichtingen onder weg vs.* 15-30, *hunne aenkomst te Jerusalem vs.* 31-36.

1. DIt nu zijn de Hoofden harer vaderen, met hare geslacht-rekeninge; die met my uyt Babel optogen, onder het Koninckrijcke des Konings Artahsasta.

2. Van de kinderen Pinehas, Gersom; van de kinderen Ithamars een zekere Daniel, onderscheiden van den Propheet van dien naem: van de kinderen Davids, Hattus.

3. Van de kinderen Sechanja, van de kinderen Paros, Zacharia: ende met hem werden by geslacht-registers gerekent aen mansperfoonen, hondert ende vijftigh, behalven de vrouwen en kinderkens, vergel. vs. 21.

Deze byvoeging behoort, by alle de volgende getallen der mansperfonen.

4. Van de kinderen Pahath Moabs, Eljehoënai, de sone van Zerahja: ende met hem twee hondert mansperfoonen.

5. Van de kinderen Sechanja, de sone Jahaziëls: ende met hem drie hondert mansperfoonen.

6. Ende van de kinderen Adins, Ebed, de sone Jonathans: ende met hem vijftigh manspersoonen.

7. Ende van de kinderen Elams, Jesaia, de sone van Athalia: ende met hem tseventigh manspersoonen.

8. Ende

8. Ende van de kinderen Sephatja, Zebadja, de ſone Michaëls: ende met hem tachtentigh mansperſoonen.

9. Van de kinderen Joabs, Obadja, de ſone Jehiëls: ende met hem twee hondert ende achttien mansperſoonen.

10. Ende van de kinderen Selomiths, de ſone van Joſiphja: ende met hem hondert ende tſeſtigh mansperſonen.

11. Ende van de kinderen Bebai, Zacharia, de ſone van Bebai: ende met hem acht ende twintigh mansperſoonen.

12. Ende van de kinderen Azgads, Johanan, de ſone van Katan: ende met hem hondert ende tien mansperſoonen.

13. Ende van de laetſte kinderen Adonikams, in onderſcheiding van hunne broederen, die reeds te vooren, onder Zerubbabel vertrokken waren, welcker namen deſe waren; Eliphelet, Jeïel, ende Semaja: ende met hen tſeſtigh mansperſoonen.

14. Ende van de kinderen Bigvai, Uthai ende Zabbud: ende met hen tſeventigh mansperſoonen.

By deze lijst der Joden, die, met Ezra, naer hun Vaderland wederkeerden, hebben wy het volgende op te merken.

I. Dat 'er nog zeer velen in Babel gebleven zijn, vergel. Kap. 7: 13. De geheele lijst der gener, die met Ezra optogen, bedroeg niet meer dan 1496 mansperſonen, behalven hunne vrouwen en kinderen. vergel. vs. 21.

II. Hier worden alleen de hoofden der verſcheidene geſlachten genoemd, die met Ezra zijn opgetogen. Dit geſchied eershalven. Wijders wordt 'er het getal der mannelyke lieden bygevoegd.

III. Verſcheidene der Familien, welke hier genoemd worden, hebben wy reeds Kap. II. ontmoet, onder die genen, die met Ezra zijn opgetogen. Toen gingen 'er

eenige uit die geſlachten, en van de overgeblevenen togen ſommigen op, met Ezra. — Uit deze aenmerking moet vs. 13. verklaerd worden *van de laetſte kinderen Adonikams.*

IV. Van de Priesteren vinden wy 'er maer twee genoemd, en één der nakomelingen van David vs. 2. Het ſchijnt, dat deze, alleen voor hunne perſonen, met Ezra, zijn opgetrokken, want van hun geſlacht wordt in het geheel niet geſproken.

15. **Ende,** zoo beſchrijvt Ezra het voorgevallene op de reis, **ick vergaderdeſe** op nieuwjaersdag Kap. 7: 9. **aen de riviere, gaende nae Ahava, ende wy legerden ons aldaer drie dagen.** De algemeene zamelplaets was aen de rivier, als men naer Ahava gaet, in Asſyrien namelyk, in het landſchap Adiabene, daer de rivier Adiava of Diava is. Doorgaens reisde men, uit Babel naer Jeruſalem, eerst Noordwaerds op, om de brandende hitte van de Arabiſche woestijnen te ontwijken, en dan wendde men zich naer het Westen, om door Syrien naer Judæa te gaen. Maer Ezra verkoos dezen weg, om nog eene andere reden, om namelyk zoo vele Israëliten, als maer immers mogelyk was, tot zijne reisgenooten te krijgen; en het is zeer waerſchijnlyk, dat hy, op deze zamelplaets, drie dagen vertoevende, rondom boden zal hebben uitgezonden, om zijne broederen te nodigen, dat zy hem, naer hun Vaderland, vergezelden. Hier deed Ezra eene monſtering over het volk, het welk hem vergezelde: **doe** zegt hy **lettede ick op het volck ende de Prieſteren, ende en vondt aldaer geene van de kinderen Levi.**

Men moet zich, met reden verwonderen, dat 'er zich geene Leviten, die het meeste belang hadden by de herſtelling van den Godsdienst, by Ezra gevoegd hadden. Alleenlyk vondt men 2 Priesteren vs. 2. Dit maekte Ezra zeer verlegen. Offchoon hy gelds genoeg had voor den Tempeldienst; ontbrak het hem aen genoegzame perſonen,

om denzelven waer te nemen. Ezra koos daerom elv mannen van verstand en oordeel, om dit gebrek te vervullen.

16. So sondt ick zegt hy tot Eliëzer, tot Ariël, tot Semaja, ende tot Elnathan, ende tot Jarib, ende tot een anderen Elnathan, ende tot Nathan, ende tot Zacharia, ende tot Mesullam, de Hoofden en aenzienlykste mannen van hunne geslachten, ende tot Jojarib, ende tot Elnathan, de Leeraers, die zeer geoeffend waren in de Wet.

17. Ende ick gaf hen bevel aen Iddo, het Hooft in de plaetse Casiphja: In dit Casiphja hadden de Leviten de vryheid, om den Godsdienst waer te nemen, en Iddo was hun hoofd; Ende ick leyde de woorden in haren mont, om te seggen tot Iddo, sijnen broeder, [*ende*] de Nethinim in de plaetse Casiphja, dat sy ons brachten dienaers voor het huys onses Godts.

18. Ende sy brachten ons, nae de goede hant en door de gunstige bestiering onses Godts over ons, eenen man van verstant, van de kinderen Maheli, des klein-soons Levi, des soons Israëls: namelick Serebja, met sijne sonen (*) ende broederen, achttien in getal.

19. Ende Hasabja, ende met hem Jesaia, van de kinderen Merari: [*met*] sijne broederen, ende hare sonen, twintigh:

20 Ende van de Nethinim, die David ende de Vorsten ten dienst der Leviten gegeven hadden, twee hondert ende twintigh Nethinim; die alle by namen genoemt werden, in eene lijst, dien Iddo aen Ezra overzond.

21. Doe riep ick aldaer een vasten uyt aen de riviere Ahava, op dat wy ons verootmoedigden voor 't aengesichte onses Godts: om van hem te versoecken eenen rechten wegh, en eene voorspoe-

(*) *Hebr.* ende sijne broederen.

dige reis, voor ons, ende voor onse kinderkens, ende voor alle onse have.

Zulk een gebed en vasten was, in de tegenwoordige omstandigheden, hoogst noodzakelyk. Ezra voerde vele dingen van zeer groote waerde met zich; zoodat hy reden had, om beducht te zijn, dat 'er roovgierige vyanden op hen loerden, van de Israëliten, Arabiers of Samaritanen. Ook was het niet voegzaem, den Persiaenschen Koning om eene wacht van gewapende mannen te verzoeken; opdat het niet schijnen mogt, dat zy aen de voorzorg van hunnen God, waervan zy zoo breed hadden opgegeven, eenigermaten wantrouwden. Deze reden geevt 'er ook Ezra van.

22. Want ick schaemde my van den Koningh een heyr ende ruyters te begeeren, om ons te helpen van den vyant, die ons welligt op den wegh mogt aenvallen, om onze schatten te rooven: om dat wy tot den Koningh hadden gesproken, seggende; De hant onses Godts is ten goede over alle, die hem soecken, maer sijne sterckte ende sijn toorn over alle, die hem verlaten.

23. Also vasteden wy, ootmoedig om 's HEEREN hulp en bescherming biddende, ende wy versochten sulcks van onsen Godt: ende hy liet sich van ons verbidden.

24. Doe scheydde ick twaelf uyt van de Overste der Priesteren, om de schatten, ten dienste van het huis des HEEREN geschikt, aen hunne zorg en bewaring toe te vertrouwen; te weten Serebja, Hasabja, ende tien van hare broederen met hen.

25. Ende ick woegh hen toe het (*a*) silver ende het gout, ende de vaten; zijnde de offeringe van het huys onses Godts, die de Koningh ende sijne Raetsheeren, ende sijne Vorsten, ende gantsch Israël, dieder gevonden werden, geoffert hadden, opdat het aenstonds blijken kon, of 'er ook iets vermist ware.

26. Ick

(*a*) Ezr. 7: 14, 15.

26. Ick woegh dan aen hare hant ses hondert ende vijftigh talenten silvers, ende hondert silvere vaten in talenten, of elk van een talent; aen gout, hondert talenten:

27. Ende twintigh goudene bekers, tot duysent drachmen: ende twee vaten van blinckent goet koper, zoo schoon en zonderling in zijn soort, dat het bykans zoo begeerlick ware als gout.

Een zeer aenmerkelyke schat voorzeker. — Behalven de 20 gouden bekers, en 2 vaten van uitnemend en zeer kostbaer koper, woog Ezra den twaelv Oversten der Priesteren toe, 100 talenten goud, 750 talenten zilver. Een talent goud bedroeg ruim 60833, en een talent zilver rijkelyk 3802 Hollandsche Guldens, zie II DEEL. INLEIDING pag. XIV. — Derhalven bedroeg het goud 6083300, en het zilver 2851500 Hollandsche Guldens, makende te zamen omtrend 9 Millioenen Guldens.

28. Ende ick seyde tot hen; Gy zijt heyligh, den HEERE, geschikt om zijnen plechtigen dienst waer te nemen, ende dese vaten zijn heyligh, afgezonderd tot den dienst van het nieuwe Heiligdom: Oock dit silver ende dit gout, de vrywillige gave, door den Persiaenschen Koning en zijne Vorsten geschonken, zijn toegewijd aen den HEERE, uwer vaderen Godt.

29. Waeckt ende bewaert 'et tot dat gy, te Jerusalem gekomen zijnde, 't opweget in tegenwoordigheyt van de Overste der Priesteren ende Leviten, ende der Vorsten der vaderen Israëls, te Jerusalem in de kameren van des HEEREN huys, het gene 'er mogt gemist worden, zal van uwe handen geeischt worden.

30. Doe ontfingen de twaelv gemelde Oversten der Priesters ende de Leviten het gewichte des silvers ende des gouts, ende der vaten; om te brengen te Jerusalem, ten huyse onses Godts.

31. Also verreysden wy van de riviere Ahava, op den twaelfden der eerster maent, om te gaen

nae Jerusalem: ende de bewarende hant onses Godts was, in zijne gunstige bestiering, over ons, ende reddede ons van de hant des vyants, ende des genen die [*ons*] lagen leyde op den gewoonen wegh; want, door Gods merkwaerdige bestiering, gingen wy langs eenen omweg, en niemand deed ons eenig leed.

32. Ende wy quamen, op den eersten der vijfden maend Kap. 7: 9. gelukkig te Jerusalem: ende wy bleven aldaer drie dagen, zonder iets by de hand te nemen, om van zulk eene lange en moeilyke reis uit te rusten.

33. Op den vierden dagh nu gaven de gemelde 12 Oversten der Priesteren het goud en zilver, ten dienste van het huis des HEEREN. Doe wert gewogen het silver, ende het gout, ende de vaten, in 't huys onses Godts, aen de hant Meremoths, des soons Uria des Priesters, ende met hem Eleazar de sone van Pinehas: ende met hem Jozabad de sone van Jesua, ende Noadja de sone van Binnui, de Leviten.

34. Nae 't getal, ende nae 't gewichte van dien allen: Deze geschenken waren wel bewaerd, niets ontbrak 'er aen; Ende 't gantsche gewichte wert ter selver tijt opgeschreven, zoodanig dat 'er een lijst gemaekt wierd van de goederen aen den Tempel behoorende, welke de Priesters moesten verantwoorden.

35. [*Ende*] de wechgevoerde, die uyt de gevanckenisse gekomen waren, offerden, tot eene dankbare erkentenis van hunne wederkeering in het land hunner Vaderen, den Godt Israëls brand-offeren, twaelf varren voor gantsch Israël, voor elken stam éénen, ses ende tnegentigh rammen, seven ende tseventigh lammeren, twaelf bocken ten sond-offer: Alles ten brand-offer den HEERE, alle de gemelde dieren waren ten brand-offer, uitgenomen de bokken, welke ten zond-offer geschikt waren.

36. Daer na gaven sy de wetten des Konings, be-

behelzende de uitnemende voorrechten, welke aen den wedergekeerden Joden vergund waren, Kap. 7: 21-24, aen des Konings Stadthouders, ende Lantvoogden aen dese zijde der riviere: ende sy bevorderden het volck ende het huys Godts, gelijk de Koning hun in die wetten bevolen had.

HET IX. KAPITTEL.

Ezra kreeg bericht, dat velen der wedergekeerde Joden wijven genomen hadden uit de Heidenen vs. 1-4. hier over verootmoedigde hy zich voor den HEER, *met boetvaerdige gebeden vs. 5-15.*

1. ALs nu dese dingen voleyndt waren, en het gebleken was, dat Koning Artaxerxes Langhand my volmagt gegeven had, om de gebreken in den Godsdienst te herstellen, en de Joden onder de gehoorzaemheid der Godlyke Wetten te brengen, traden de godvruchtigsten van de Vorsten tot my toe, seggende; Het volck Israëls heeft zich verzwagerd met de Heidenen, ende, dat nog het meest te beklagen is, de Priesters, ende de Leviten zelve, die den HEER by uitnemendheid geheiligd zijn, en zijn niet afgesondert van de zeden der volken die eertijds de volcken deser landen waren, nae hare grouwelen, [*namelick*] der Canaaniten, der Hethiten, der Pheriziten, der Jebusiten, der Ammoniten, der Moabiten, der Egyptenaren, ende der Amoriten, gelijk de HEER in zijne Wet bevolen heeft; dat wy een byzonder volk moeten uitmaken, afgescheiden van alle andere Natien.

2. Want sy hebben van hare dochteren wijven genomen voor haerselven ende voor hare sonen,

ſo dat ſich vermengt hebben, het heyligh zaet, het welk de HEER van alle andere Natien had afgezonderd; met de volcken deſer landen: Ja de hant der Vorſten ende Overheden is de eerſte geweeſt in deſe overtredinge.

3. Als ick nu deſe ſake hoorde, ſcheurde ick mijn kleet ende mijnen mantel, van droevheid en ontſteltenis, over deze dwaesheid van Israël: ende ick trock van 't hayr mijns hoofts ende mijns baerts uyt, ende ſat neder, verbaeſt, vreezende, dat des HEEREN toorn, op eene geduchte wijs, ontbranden zoude.

4. Doe verſamelden hen tot my, alle de godvruchtigen, die voor de woorden der bedreiging des Godts Iſraëls beefden, en bevreesd waren, dat de Godlyke gramſchap ontſteken zoude, om de gemelde overtredinge der wechgevoerden: doch ick bleef verbaeſt ſitten tot aen den tijd van het avont-offer.

Men merke hier weder eene kennelyke proev op van de verbazende hardnekkigheid der Joden. Zoodra waren zy niet in vryheid geſteld, of zy bezondigden zich tegen Gods uitdrukkelyk verbod. — Zy worden niet beſchuldigd, dat zy de afgoden van hunne Heidenſche wijven dienden; door de Babyloniſche gevangenis waren zy van de afgodery afgeſchrikt, en de uitdrukking *nae hunne grouwelen* vs. 1. geevt niet anders te kennen, dan dat zy de Heidenen, in hunne gemengde Huwelyken navolgden, en zich in zulke omſtandigheden plaetſten, dat zy ligtelyk weder tot afgodery zouden kunnen vervoerd worden; althans hunne kinders liepen groot gevaer, om de afgodiſche voorbeelden van hunne Heidenſche moederen nae te volgen. — Maer hierin beſtond hunne hardnekkige ongehoorzaemheid, dat zy wijven namen uit de Heidenen, met welke de HEER alle gemeenſchap, en vooral de Huwelyks-verbintenis, alleruitdrukkelykst verboden had Deut. 7: 3.

Deze misdaed was algemeen. Er ſtonden niet ſlechts eenigen van het onbedachtzaem gemeen aen ſchuldig, maer ook Vorsten, en zelvs vele Priesteren en Leviten, die het

volk,

volk, met leer en voorbeeld, ſtichten moesten. De Over heden, die dit kwaed hadden moeten ſtuiten, waren de eersten in dit misdrijv geweest. — Evenwel 'er waren onder de edelen des volks, nog Godvruchtige mannen, die Ezra van dit kwaed bericht gaven, om den verderen voortgang nog in tijds te ſtuiten.

Dit bericht maekte eenen ontroerenden indruk op het gemoed van den braven Ezra. Hy had een diep gevoel van de onverſchoonbare ongehoorzaemheid, door welke het gezach der Godlyke wetten geſchonden was, en dat van een volk, het welk onlangs zoo zonderling beweldadigd was. Hy bedroevde zich over het gevaer, aen 't welke de Joden zich hadden blootgeſteld, om, door Gods geduchte en rechtvaerdige oordeelen, verſlonden te worden.

Ezra zat daerom neder, met alle de toenmaels gewoone teekenen van ootmoed en droevheid, met een geſcheurd kleed en eenen geſcheurden mantel, trekkende het hair uit zijn hoofd, en uit zijnen baerd, vs. 3. Zeer waerſchijnlyk was hy, in deze geſtalte, naer den Tempel gegaen, om zich aldaer, voor het aengezicht des HEEREN te verootmoedigen. — Dit kwam welhaest tot ieders ooren, en bewoog alle Godvruchtigen, om zich by Ezra te begeven; die in de gemelde ootmoedige geſtalte bleev zitten, tot aen den tijd van het Avond-offer.

5. Ende ontrent den tijd van het avont-offer ſtont ick op uyt mijne bedrucktheyt of ootmoedige geſtalte, welke ik had aengenomen, als of *nadat* ick nu mijn kleet ende mijnen mantel geſcheurt hadde: Ende ick boogh my op mijne knien, ende breydde mijne handen uyt tot den HEERE, mijnen Godt, om, in deze nedrige geſtalte, den God onzer Vaderen eerbiedig aen te roepen.

6. Ende ick ſeyde; Mijn Godt, Ick ben beſchaemt ende ſchaemroot, om mijn aengeſicht tot u op te heffen, en u, in den gebede, aen te ſpreken, wanneer ik, o mijn Godt, gedenk aen de ſchandelyke ongehoorzaemheid, met welke wy het gezach uwer wetten, zoo breidelloos geſchonden hebben: want onſe

ongerechtigheden zijn (*a*) vermenigvuldigt tot boven [*ons*] hooft, onze zonden zijn hoog op een gestapeld, als snel voortgedreven watergolven, zoodat wy, als onder den vloed van onze overtredingen, bedolven liggen, ende onse schult is, van wege onze toomeloze baldadigheid, groot geworden tot aen den hemel.

7. Van de dagen onser vaderen aen zijn wy in groote schult tot op desen dagh: onze Vaders toch hebben, reeds van de vroegste tijden, tegen u overtreden; van de schuld hunner overtredingen zijn wy, tot op dezen dag, nog niet gezuiverd, wy gevoelen 'er nog de geduchte gevolgen van, daer velen van onze broederen nog in de gevangenis zijn: en evenwel gaen wy nog al voort, met uwe heilige oogen te verbitteren; ende wy zijn zoo verhard, dat de kennelykste proeven van uwe rechtvaerdige gramschap ons nog niet verbeterd hebben, wy zijn om onse ongerechtigheden overgegeven, wy, onse Koningen, [*ende*] onse Priesters, in de hant van de Koningen der landen, in sweert, in gevanckenisse, ende in roof, ende in schaemte des aengesichts, gelijck het, ten aenzien van vele uit ons volk, nog is te desen dage.

8. Ende nu is 'er, als een kleyn oogenblick, eene genade geschiet van den HEERE onsen Godt, het is nog maer een zeer korten tijd geleden, dat wy, door uwe gunstige bestiering, uit onze rampen verlost zijn, en aenstonds zijn wy tot onze voorige boosheden wedergekeerd. Gy hebt ons de genade bewezen, om ons eene ontkominge over te laten, zodat velen van ons volk, uit de Babylonische gevangenis verlost zijn, ende ons eenen nagel, eene gevestigde woonplaets, te geven in sijne heylige plaetse, in het heilig land van Juda: Het heeft u gunstig behaegd om onse oogen te verlichten, voor ons de duisterheid van rampen en droevheden te verdrijven, o onse Godt, ende om ons een weynigh levens, eene aenmerkelyke verademing, te geven in onse dienstbaerheyt.

9. Want

(*a*) Psalm 38: 5.

9. Want wy zijn dienstbare knechten geweest in Babel; doch in onse dienstbaerheyt heeft ons onse Godt niet verlaten: maer hy heeft weldadigheyt tot ons geneygt voor het aengesichte der Koningen van Persen, dat hy ons [*een weynigh*] levens en verlossing gave, om het huys onses Godts te verhoogen, ende de woestigheden van 't selve op te richten, ende om ons eenen tuyn, eene omheimde en veilige woonplaets, te geven in Juda ende te Jerusalem.

10. Ende nu, wat sullen wy seggen, o onse Godt, na desen? zullen wy verklaren, dat wy uwe zegeningen en weldaden dankbaer beantwoord hebben? niets minder dan dit; want wy hebben uwe geboden verlaten, en op eene schandelyke wijs overtreden. Wy hebben uwe heilige Wetten geschonden.

11. Die gy geboden hadt door den dienst uwer knechten, der Propheten, seggende; (*b*) Het lant daer gylieden inkomt, om dat te erven, is een vuyl lant, ten eenemael verontreinigd, door de vuyligheyt der gruwelen van de volcken der landen: daerom heeft de HEER die volken uit Kanaan verdreven, om hare grouwelen, daer mede sy dat vervult hebben, van 't een eynde tot het ander eynde, met hare onreynigheyt.

12. So en sult gy nu uwe dochteren niet geven aen hare sonen, ende hare dochteren niet nemen voor uwe sonen, ende en sult hare vrede ende haer beste niet soecken, tot in eeuwigheyt: op dat gy sterck wordet, ende het goede des lants etet, ende uwen kinderen doet erven tot in eeuwigheyt.

13. Ende, niet tegenstaende dit alles, hebben wy u niet gehoorzaemd. Noch rechtvaerdige straffen, noch zegenende gunsten, hebben eenigen invloed gehad, op de

(*b*) Levit. 18: 25, 27. Deut. 7: 3.

verbetering van onze harten en gedragingen. Wy zijn even onbuigzaem gebleven, na alles dat over ons gekomen is, om onſe booſe wercken, ende om onſe groote ſchult rechtvaerdig te ſtraffen. Gy hebt ons, in weerwil van onze boosheid, zonderling begunſtigd: om dat gy, o onſe Godt, belett hebt [*dat wy niet*] t'onder en zijn van wegen onſe ongerechtigheyt, ende hebt ons eene ontkominge gegeven als deſe is; maer alle deze weldaden hebben wy met de ſnoodſte ondankbaerheid beantwoord.

14. Sullen wy nu wederkeeren om uwe geboden te vernietigen, ende ons te verſwageren met de volcken deſer grouwelen? Soudt gy dan niet rechtvaerdige redenen hebben, om tegen ons te toornen tot verteerens toe, dat 'er geen overblijffel noch ontkominge en zy, en ons ganſche volk, geheel en voor altoos, van den aerdbodem verdelgd worde?

15. O HEERE Godt Iſraëls, gy zijt rechtveerdigh, want offchoon wy zijn overgelaten ter ontkominge, als het is te deſen dage, gy hebt evenwel rechtvaerdige redenen, om ons geheel te verdelgen. Wy belijden het openhartig en ootmoedig voor uw aengezicht: Siet wy zijn voor uw aengeſichte in onſe ſchult, want daer en is niemant die voor uw aengeſichte ſoude konnen beſtaen, om ſulcks.

By dit gebed van EZRA *heeft men het volgende op te merken:*

A. De tijd, op welken Ezra dit gebed deed, was omtrend het *Avond-offer.* Dan was het volk gewoon, om in de voorhoven van den Tempel te vergaderen, den offerdienst by te woonen, en den HEER plechtig te bidden. Hy verkoos dezen tijd, opdat het ganſche volk zijne verootmoediging zien, en zijn gebed hooren zoude.

B. Zijne geſtalte en houding was zeer eerbiedig. Hy *viel op zijne knijen*, tot een teeken van den diepſten eerbied, en hy *breidde zijne handen uit*, ten blijke van zijnen yverigen

ernst,

ernst; en van zijn vuurig verlangen naer eene gunstige verhooring.

C. Zijn voorstel zelvs aen den HEER was geen gebed, in den eigenlyken zin: want hy doet geen enkel verzoek. Het was eene boetvaerdige belijdenis van de zonden des volks. — Hy zelvs was rein van de zonde der verbodene verzwagering met de Heidenen; maer evenwel hy sluit zich zelven, in deze belijdenis mede in, omdat deze zonde Nationael was geworden, voor zoo ver zeer velen, zelvs Vorsten en Priesters, zich daeraen hadden schuldig gemaekt. Ook kon hy zich zelven de schuld dezer zonden eenigermate toerekenen, voor zoo ver hy, zoo lang na zijne broederen, in Babel vertoevd, en zich daerdoor de gelegenheid afgesneden had, om eerder en meerder, tot het welzijn zijnes volks, mede te werken. — Hy spreekt wel van de geduchte oordeelen, met welke de HEER de zonden hunner Vaderen rechtvaerdig gestraft had vs. 7, maer hy maekt veel uitvoeriger melding van des HEEREN uitnemende zegeningen en onverdiende weldaden. — Zy waren door den HEER, *in hunne dienstbaerheid niet verlaten* vs. 9. In de gevangenis van Babel zelvs hadden zy kennelyke proeven, van 's HEEREN zegenende gunst ondervonden; maer allerbyzonderst had de HEER hun daerin beweldadigd, dat hy hun nu eene *ontkoming, en eenen nagel in zijne heilige plaets gegeven had* vs. 8. De laetste uitdrukking heeft eenige nadere toelichting noodig.

Een nagel beteekent zekerlyk eenen vasten en wel gevestigden staet. De spreekwijs is ontleend van de tenten, welke met groote nagelen, in den grond vastgemaekt, en even daerdoor tot vaste en veilige woonplaetsen gemaekt werden. — Maer bedoelt Ezra nu de bevestiging van den Joodschen Godsdienst, dan wel van den Burgerstaet? Dit hangt af van het gene men, door de *heilige plaets*, verstaet. — Denkt men, onder den naem van de *heilige plaets*, in het algemeen aen het land Canaan, het welk Zach. 2: 12. het *heilig land* geheten wordt; dan wil Ezra te kennen geven, dat de HEER

aen den Joden vergund had, om wederom, gelijk in de dagen hunner Vaderen, eene vaste verblijvplaets te hebben, in het land Canaan. — Verſtaet men, door de *heilige plaets*, meer byzonder Jeruſalem, Neh. 11: 18. de heilige Stad genaemd, of den Tempel, die by uitnemendheid de heilige plaets was, tot den openbaren Godsdienst afgezonderd, dan heeft Ezra het oog op het herbouwen van den Tempel. Hoewel men het een en ander zou kunnen zamenvoegen, ſchijnt hier het laetſte wel voornamelyk bedoeld te worden. De HEER had den Joden die uitnemende gunst bewezen, dat zy, uit het land hunner gevangenis, in hun Vaderland waren wedergekeerd, en eene vaste woonplaets gekregen hadden in Canaan; maer dit was nog veel grooter voorrecht, dat de Tempel herbouwd was, dat zy eene vaste en heilige plaets gekregen hadden, in welke zy, op gezette tijden, ter uitoeffening van den openbaren Godsdienst, vryelyk mogten opgaen.

De HEER *had hun een weinig levens gegeven in hunne dienstbaerheid* vs. 8. — Te weten, offchoon zy verlost waren, uit de gevangenis van Babel, en wedergekeerd in hun Vaderland, waren zy evenwel nog niet geheel bevrijd van alle *dienstbaerheid*. Zy waren nog niet ontſlagen van onder de heerſchappy der Perſiaenſche Koningen, aen dezen Vorsten bleven zy nog cijnsbaer en ſchattingplechtig Neh. 9: 36, 37. — Zodanig eene dienstbaerheid is, als een burgerlyke dood. Een volk, het welk van zijne vryheid en onafhangelykheid beroovd is, mist de ziel en het leven van den Burgerſtaet, en wordt daerom beſchreven, als kinderen des doods Pſ. 79: 11. De verlosſing uit zulk eene dienstbaerheid, en de herſtelling van vryheid en onafhangelykheid, is als een nieuw leven. — De uitdrukking derhalven, de HEER *heeft ons een weinig levens gegeven in onze dienstbaerheid*, zal te kennen geven, dat de HEER hunne voorige dienstbaerheid aenmerkelyk verminderd had, zoodat dezelve, offchoon zy 'er niet geheel van ontſlagen waren, voor hun evenwel veel verdraeglyker ware. Zy mogten weder

der in hun eigen land woonen, en hunnen Vaderlyken Godsdienst waernemen; zy mogten weder Richters hebben uit hun eigen volk, en naer hunne eigene wetten geregeerd worden: maer met dit alles, bleven zy nog cijnsbaer en schatplichtig.

D. Ezra besluit zijn voorstel vs. 15. latende de zaek aen den HEER aenbevolen. Hy erkent de schuld van zijn volk, en laet het aen den HEER over, om zoo te doen, met het zelve, als het Hem zou goeddunken. — Het volk, het welk deze aenspraek aen den HEER, met ontroering aenhoorde, kreeg derhalven geene hoop, op eene genadige verschooning. — Het schijnt dat Ezra het volk verschrikken wilde, en zien, hoe zulks op hunne gemoederen werken zoude.

HET X. KAPITTEL.

Ezra deed het volk scheiden van de Heidensche Wijven vs. 1-17. De naemlijst der gener, die zich, aen de gemelde overtreding, hadden schuldig gemaekt; en zich daervan gezuiverd hebben vs. 18-24.

1. ALs Ezra alſo badt, ende als hy [*dese*] belijdenisse dede, weenende ende sich voor Godts huys, op de gemelde wijs, in de eerbiedigste gestalte, nederwerpende; verspreidde zich het gerucht daervan zeer spoedig door gansch Jerusalem: en zoodra deze zaek algemeen was bekend geworden, versamelde haer tot hem uyt Israël eene seer groote gemeynte, van mannen ende wijven ende kinderen, in het voorhov van den nieuwen Tempel. Elk werd gevoelig getroffen, zoo door de houding, als door de aenspraek van Ezra aen den HEER; men zag 'er ook rasch de uitwerkselen van, op hunne gemoederen: want het volck weende met groot geween.

Trouwens wat wonder? zy zagen eenen man, als *Ezra*, die Priester van God, en, met zulk eene uitgeſtrekte volmacht, door den Perſiaenſchen Koning begivtigd was, zoo verſlagen en op het diepst vernederd. Welk eene treffende vertooning!

2. Doe de ganſche Volksvergadering luidkeels weende, antwoordde Sechanja de ſone Jehiëls, [*een*] van de ſonen Elams, ende ſeyde tot Ezra; uit naem van het ganſche volk, hoewel hy zelvs, voor zijn perſoon, niet ſchuldig ware: Wy hebben, dit erkennen wy openlyk als de ſchandelyke misdaed van onze Natie, blijkbaer overgetreden tegen onſen Godt, ende wy hebben vreemde wijven van de volcken des lants [*by ons*] doen woonen: Maer nu, daer is evenwel nog hope voor Iſraël, deſen aengaende. 'er is nog kans, om het volk te behouden, de ſchuldigen van hunne verkeerdheid terug te roepen, en den voortgang van het kwaed te ſtuiten. Langs dezen weg is 'er nog hoop, dat de HEER de misdaed zal vergeven, en ons volk genadig zijn.

3. Laet ons dan nu een verbont maken met onſen Godt, en ons, als in des HEEREN onmiddelyke tegenwoordigheid, plechtig verbinden, dat wy alle [*die*] Heidenſche wijven, ende wat van haer geboren is, ſullen doen uytgaen, nae den raet des Heeren, op zulk eene wijs, als gy ons, naer uwe uitnemende wijsheid, uit 's HEEREN naem, zult raden, ende naer den raed der gener die beeven en een diep ontzach hebben voor 't gebodt onſes Godts: Ende laet 'er gedaen worden nae de wet.

4. Staet op, richt u op uit uwe ootmoedige geſtalte. Er moeten nu handen aen het werk geſlagen worden. De gemelde verbondmaking, met den HEER, en de affcheiding der Heidenſche Wijven en kinderen, moet door u bevorderd worden. Gy zijt de aenzienlykſte perſoon in ons nieuwe Gemeenebest, aen welken de Perſiaenſche Koning, in Burgerlyke en Godsdienstige zaken, eene uitgeſtrekte volmacht verleend heeft: want deſe ſake komt u toe, ende wy ſullen met u zijn, om uwe

po-

pogingen te onderſteunen; weeſt ſterck, ende doet het kloekmoedig.

Volgens den lastbriev van den Perſiaenſchen Koning, moest het volk, naer de Wet van Moſes leven, en Ezra was gemachtigd, alles te doen het welk hy zou noodig oordeelen, om het volk in gehoorzaemheid te houden.

5. Doe ſtont Ezra op, ende dede de Overſte der Prieſteren, de Leviten, ende gantſch Iſraël ſweeren, te ſullen doen nae dit woort van Sechanja; ende ſy ſwoeren, dat zy de Heidenſche wijven, en de kinderen, welke zy by dezelve verwekt hadden, zouden wechzenden.

6. Ende Ezra ſtont op van voor Godts huys, ende gingh in de kamer Johanans des ſoons Eljaſibs, die de kleinzoon was van Joſua de Hoogepriester Neh. 12: 10, om te overleggen, hoe men het genomen beſluit, op de beste wijs, zou ter uitvoering brengen: Als hy daer quam, en at hy geen broot, ende en dronck geen water, zoo zeer men hem daertoe opwekte: want hy bedreef rouwe over de overtredinge der wechgevoerden.

7. Ende ſy lieten eene ſtemme doorgaen door Juda ende Jeruſalem, aen alle de kinderen der gevanckeniſſe, dat ſy hen, alle die in ſtaet waren tot de reize, zonder uitſtel te Jeruſalem ſouden verſamelen.

8. Ende al die niet en quam in drie dagen, nae den raet der Vorſten ende der Oudtſten, alle ſijne have ſoude verbannen zijn: Ende hy ſelfs ſoude afgeſondert weſen van de gemeynte der wechgevoerden.

9. Doe verſamelden hen alle mannen van Juda ende Benjamin te Jeruſalem in drie dagen; 't was de negende maent, op den twintigſten in de maent, byna vijf maenden, nadat Ezra te Jeruſalem was aengekomen: Ende al 't volck ſat op de ſtrate van Godts huys, tſitterende om deſe ſake, ende van wegen de plaſregenen.

De tijd van drie dagen, om binnen dezelve te Jerusalem te komen, was voor het gansche volk, in alle gedeeltens van Kanaan verspreid, ongemeen kort. Maer Ezra besloot, met de Vorsten en Oudsten, zeer wijsselyk, om spoedig door te tasten. De zaek kon geen uitstel dulden. Men vreesde, dat de Godlyke gramschap, binnen korten ontbranden zoude. Ook was 'er des te meer spoed noodig, opdat de yver van Sechanja en anderen niet verkoelen mogt; en opdat 'er zich geene verhinderingen zouden opdoen.

Ezra bekrachtigde zijn bevel, door eene geduchte strafbedreiging. Elk, die van het volk, in staet zijnde, weigerde, binnen den bepaelden tijd te Jerusalem te komen, zou, zonder verschooning of oogluiking, gevonnisd werden, dat zijne goederen verbeurd waren, dat hy zelvs in den ban gedaen, en uit de gemeenschap van Israël uitgesloten ware.

Het gansche volk gehoorzaemde, en verscheen binnen den bepaelden tijd, op deze groote en zeer merkwaerdige Vergadering te Jerusalem. — De vergaderde menigte *zat op de straet van Gods huis.* Men kan denken, aen de straet, langs welke men naer den Tempel ging, en dan gist men, dat deze plaets verkozen zy, boven het Voorhov van den Tempel, opdat het zelve, door zoo vele overtreders van de Godlyke Wet, niet zoude verontreinigd worden. Anderen evenwel meenen, dat hier het Voorhov van den Tempel zelve bedoeld zy, het welk de *straet van Gods huis* genaemd werd; omdat het nog open lag, en met geenen muur omringd was Neh. 2: 8.

Hier zat het volk *te zidderen*, zoo *om deze zaek*, om hunne overtreding, en de gevolgen, welke zy daervan te duchten hadden, als *van wegen de plasregenen.* Er viel thans een zware en aenhoudende plasregen. Het was nu wel de gewoone regentijd in Kanaan, vallende deze tijdsbepaling omtrend onzen *December*; maer de regen zal evenwel in dezen tijd veel zwarer dan gewoonlyk geweest zijn: en dit was voor het gansche volk niet alleen zeer onaengenaem, om, by aenhoudende plasregens, onder den blooten hemel te zitten;

ten; maer zy zullen dezen regen ook beschouwd hebben, als een teeken van het Godlyk ongenoegen; het was, als of de Hemel met hun weende.

10. Doe ſtont Ezra de Prieſter op, ende ſeyde tot hen; Gylieden hebt overgetreden, ende vreemde wijven [*by u*] doen woonen: om Iſraëls ſchult te vermeerderen.

11. Nu dan, doet den HEERE uwer vaderen Godt eene ootmoedige ſchuld-belijdeniſſe, ende doet ſijn welgevallen, ende ſcheydet u af van de volcken des lants, ende van de vreemde wijven.

12. Ende de gantſche gemeynte antwoordde, met eene volkomen onderwerping, ende ſeyde met luyder ſtemme: Nae uwe woorden, alſoo komt het ons toe te doen, wy zullen uw bevel gehoorzamen, en onze heidenſche wijven van ons afſcheiden.

13. Maer des volcks is veel, ende 't is een tijt van plaſregen, dat men hier buyten niet ſtaen en kan: ende 't en is geen werck van één dagh nochte van twee; want onſer vele hebben overgetreden in deſe ſake.

14. Laet ons doch naer onze huizen wederkeeren, en laten onſe Vorſten der gantſcher gemeynte [*hier over*] ſtaen, en de bevolene echtſcheidingen bevorderen, ende laten alle die in onſe ſteden zijn, die vreemde wijven [*by haer*] hebben doen woonen, op geſette tijden komen, de een na den anderen, opdat alles in geregelde orde geſchiedde, voor den grooten Raed, ende met hen de Oudtſten van elcke ſtadt, ende derſelver Richters, die in hoogere en lagere Rechtbanken zitting hebben; tot dat wy alle de heidenſche wijven hebben wechgezonden, en daerdoor van ons afwenden de hittigheyt des toorns onſes Godts, om deſer ſaken wille.

15. Alleenlick de twee Prieſters Jonathan de ſone Aſahels, ende Jehazia de ſone van Tikva, ſtonden hier over. Deze beide mannen werden gevolmachtigd, om zorg te dragen, dat het algemeen beſluit, omtrend de

weechzending der heidensche wijven, behoorlyk volvoerd wierd. Deze zagen nauwkeurig toe, dat de Overheden van elk eene Stad, met de overtreders, die onder hun rechtgebied gevonden werden, ter behoorlyker tijd, en in geregelde orde, voor den Grooten Raed verschenen; ook hielden zy nauwkeurige aenteekening van alle byzondere gevallen, van de namen der steden en personen, welker zaken waren afgedaen. Ende Mesullam, een der Hoofden des volks Kap. 8: 16, ende Sabbethai de Levijt, holpen hen, en waren hun, in dit moeilyk en omslagtig werk, behulpzaem.

16. Ende de kinderen der gevanckenisse deden alsoo, gelijk algemeen besloten was en toegestemd; ende Ezra de Priester [*met*] de mannen, de Hoofden der vaderen, nae den huyse harer vaderen, spanden den grooten Raed, over deze zeer gewichtige zaek, ende sy alle by namen [*genoemt*], scheydden sich af, en lieten alle gewoone bezigheden varen, ende sy saten op den eersten dagh der tiender maent om dese sake te ondersoecken.

17. Ende drie maenden werden 'er, met dit onderzoek doorgebracht: want sy voleyndden 't met alle mannen, die vreemde wijven [*by haer*] hadden doen woonen: tot op den eersten dagh der eerster maent.

18. Ende daer werden gevonden van de sonen der Priesteren, die vreemde wijven [*by haer*] hadden doen woonen: van de sonen Jesua des soons Jozadaks, ende sijne broederen; Maaseja, ende Eliëzer, ende Jarib, ende Gedalia.

19. Ende sy gaven hare hant en beloovden plechtig, dat sy hare vreemde wijven souden doen uytgaen: ende schuldigh zijnde [*offerden sy*] eenen ram van de kudde voor hare schult, volgens Levit. 6: 6.

20. Ende zoo deden ook de andere Priesters, die, in dit opzicht schuldig waren, te weten van de kinderen Immers, Hanani, ende Zebadja.

21. Ende van de kinderen Harims: Maaseja, ende Elia, ende Semaja, ende Jehiël, ende Uzia.

22. Ende

22. Ende van de kinderen Pafhurs: Eljoënai, Maaſeja, Iſmaël, Nethaneël, Jozabad, ende Elaſa.

23. Ende van de Leviten werden ſchuldig bevonden, en beloovden hunne heidenſche wijven wech te zenden. Jozabad, ende Simeï, ende Kelaja, (deſe is Kelita,) Pethahja, Juda, ende Eliëzer.

24. Ende van de ſangers werd 'er maer één ſchuldig bevonden namelyk Eljaſib: ende van de poortiers vond men 'er drie ſchuldig, Sallum, ende Telem, ende Uri.

25. Ende van de gemeente in Iſraël vond men de volgende perſonen ſchuldig: van de kinderen Paros, Ramja, ende Jizzia, ende Malchia, ende Mijamin, ende Eleazar, ende Malchia, ende Benaja.

26. Ende van de kinderen Elams: Mattanja, Zacharia, ende Jehiël, ende Abdi, ende Jeremoth, ende Elia.

Indien *Jehiel*, die hier genoemd is, de Vader was van *Sechanja*, den aenlegger van deze hervorming vs. 2, gelijk zeer waerſchijnlyk is, dan vinden wy in dien Sechanja, een uitnemend voorbeeld van yver voor den Godsdienst en de goede zeden; daer hy deze afſcheiding voorſtelde, offchoon hy wist dat zijn eigen Vader onder de ſchuldigen behoorde.

27. Ende van de kinderen Zattu: Eljoënai, Eljaſib, Mattanja, ende Jeremoth, ende Zabad, ende Aziza.

28. Ende van de kinderen Bebai: Johanan, Hananja, Zabbai, Athlai.

29. Ende van de kinderen Bani: Meſullam, Malluch, ende Adaja, Jaſub, ende Seal, Jeramoth.

30. Ende van de kinderen Pahath Moabs; Adna, ende Chelal: Benaja, Maaſeja, Mattanja, Bezaleël, ende Binnui, ende Manaſſe.

31. Ende van de kinderen Harims: Eliëzer, Jiſſia, Malchia, Semaja, Simeon,

32. Benjamin, Malluch, Semarja.

33. Van de kinderen Hasums: Mattenai, Mattatta, Zabad, Eliphelet, Jeremai, Manasse, Simeï.
34. Van de kinderen Bani; Maadai, Amram, ende Uël,
35. Benaja, Bedeja, Cheluhu,
36. Vanja, Meremoth, Eljasib,
37. Mattanja, Mattenai, ende Jaasai,
38. Ende Bani, ende Binnui, Simeï,
39. Ende Selemja, ende Nathan, ende Adaja,
40. Machnadbai, Sasai, Sarai,
41. Azareël, ende Selemja, Semarja,
42. Sallum, Amaria, Joseph.
43. Van de kinderen Nebo: Jeïel, Mattithja, Zabad, Zebina, Jaddai, ende Joël, Benaja.
44. Alle dese, te zamen een getal van 113 personen uitmakende, hadden vreemde wijven genomen. Hun getal was zekerlyk niet zeer groot, in vergelijking van alle de wedergekeerden. Maer vermids 'er zeer vele mannen van rang en aenzien onder waren, zou het kwaed zich binnen korten allerwege verspreid hebben, indien het niet tijdig was gestuit geworden: ende [*sommige*] van hen hadden wijven, daer sy kinderen by gekregen hadden. In dit laetste geval moet de Godlyke bestiering wel worden opgemerkt. De meeste van deze Huwelyken waren onvruchtbaer gebleven, ten blijke van des HEEREN ongenoegen, als mede om voor te komen, dat de zaek der afscheiding daerdoor niet al te zeer belemmerd wierd.

Deze afscheiding der Israëliten, van hunne heidensche wijven, vordert nog eene nadere overdenking.

Het ongeloov heeft het geweldig geladen, op deze handelwijs van Ezra. Men schreeuwt, dat het met de billykheid, ja met alle beginselen van menschelykheid, blijkbaer strijdig zy, van mannen te vorderen, dat zy zich van hunne wijven en kinderen zullen afscheiden, en dezelve wechzenden. — Laten wy de zaek eens wat meer van naby beschouwen.

I. Wat

I. Wat de heidenſche wijven aengaet. Alle de Israëliten, die huwelyken met zoodanige wijven hadden aengegaen, moesten zich van dezelve affcheiden. Maer welk eene onbillijkheid was daerin gelegen?

A. Een onwettig Huwelyk is indedaed geen Huwelyk, en van geen het minste verbindend gezach. Wanneer iemand, by voorbeeld, een wijv neemt, het welk hem in den bloede te na beſtaet; kan deze vereeniging geen Huwelyk genaemd worden, en is in het geheel van geen verbindend gezach, omdat zy ongeoorloovd is.

Pasſen wy nu deze aenmerking toe, op het geval, het welk thans voor handen is: dan zal het dadelyk blijken, dat de vereeniging van eenen Israëliet, met eene dochter uit de Heidenen, niet als een Huwelyk kunne beſchouwd worden. — Het was den Joden volſtrekt ongeoorloovd zich in het Huwelyk te begeven, met Heidenſche wijven. Dit had de HEER, door eene uitdrukkelyke Wet, allerduidelykst verboden Deut. 7: 1-3. *Wanneer de* HEER *uwe God u zal gebracht hebben in het land, daer gy na toegaet, omdat te erven, en hy de volken voor u aengezicht zal hebben uitgeworpen — die meerder en machtiger zijn dan gy — zoo zult gy dezelve ganſchelyk verbannen, gy zult geen verbond met hun maken, noch hun genadig zijn; gy zult u ook met hun niet verzwageren, gy zult uwe dochters niet geven aen hunne zoonen, en hunne dochters niet nemen voor uwe zoonen.* — Door deze ſtellige en duidelyke Wet, werden de gemelde Huwelyken verklaerd, van geene waerde te zijn.

Dit zal ons nog nader blijken, wanneer wy het oogmerk van deze Wet in aenmerking nemen. De HEER wilde, langs dezen weg, zorg dragen, dat Israël eene byzondere Natie uitmaekte, geheel afgeſcheiden van alle andere volken, en dat de Israëliten niet tot afgodery zouden verleid worden.

B. De Joden, die in dit geval ſchuldig ſtonden, hebben zich deze handelwijs van Ezra, zonder eenig tegenſpreken, zonder de minste bedenking, eenparig

laten welgevallen. Zy vonden 'er derhalven geenen schijn in van onbillykheid.

C. De scheiding dezer Huwelyken kan niet zoo zeer, als eene straf beschouwd worden: dan wel als eene beteugeling van een kwaed; het welk eerlang stond algemeen te worden, en de nadeeligste gevolgen zou naer zich slepen.

D. Voeg 'er by, dat 'er buiten allen twijffel, door openbaer gezach, gezorgd zy, dat de heidensche wijven van het noodige voorzien wierden.

II. Wat de kinderen betreft, by deze heidensche wijven verwekt. Ver weg de meeste van die Huwelyken waren onvruchtbaer gebleven. — Er waren evenwel eenige kinderen, uit deze onwettige huwelyken, voortgesproten; en zou het niet onmenschelyk zijn, van eenen vader te vergen, dat hy zijne eigene kinderen verstooten moet? Maer waer blijkt het uit, dat deze kinders, te gelijk met hunne afgodische moeders, verstooten zijn? Het is waer Sechanja had ook het wechzenden der kinderen voorgesteld: maer Ezra, in wiens handen deze gansche zaek gesteld werd, zal dit voorstel in zoo ver gematigd hebben. Althans het gansche bevel van Ezra, betreft de vreemde wijven, zonder dat 'er van de kinderen een enkel woord gesproken worde.

Het is zeer waerschijnlyk dat de meeste van deze kinderen, zo niet alle, besneden, en daerdoor der gemeenschap van de Joodsche Kerk zijn ingelijvd.

Met de vermelding van dit geval eindigt Ezra zijne geschiedenis, welke tot in 't agtste jaer van ARTAXERXES LANGHAND uitloopt: 12 jaren daerna verscheen NEHEMIA, als Ezras medestander, vergelijk Neh. 8: 2. — wiens geschiedenissen ons in 't volgende Boek zullen voorkomen.

EINDE VAN HET BOEK EZRA.

HET BOEK
VAN
NEHEMIA.

HET BOEK

VAN

NEHEMIA.

HET I. KAPITTEL.

De Geschiedenis der eerste reis van Nehemia naer Jerusalem.

1. DE geschiedenissen van Nehemia, sone van Hachalja. Zoo luidt het opschrivt van dit Boek.

Uit welk een stam of geslacht deze Nehemia oorspronkelyk ware, wordt niet gemeld. Naestdenkelyk was hy, uit een aenzienlyk huis, in de stam van Juda, voortgesproten; immers zijne Voorouders hadden te Jerusalem gewoond, en aldaer hunne eigene begraevplaetsen gehad Kap. 2: 3. — Hy was een van die Joden, die zich in Babel, het land van hun ballingschap, gevestigd, en daerom van de vryheid, door Cyrus verleend, om naer hun Vaderland weder te keeren, geen gebruik gemaekt hadden. — Hy was een Hoveling van Koning ARTAXERXES, zijnde de schenker van dien Vorst Kap. 1: 11. Eene bediening, welke niet alleen zeer aenzienlyk, maer ook by uitnemendheid voordeelig schijnt geweest te zijn: want hy had groote schatten vergaderd, zoodat hy naderhand als Landvoogd, in zijn Vaderland, van zijne eigene inkomsten kon leven, zonder het volk te bezwaren Kap. 5: 14-19. — Hy heeft aen zijn Volk en Vaderland aenmerkelyke diensten

bewezen, gelijk uit het beloop van deze Geschiedenis, by de stukken nader blijken zal.

Kap. 3: 16. leest men, van eenen anderen NEHEMIA, den zoon van Azbuk, die ook een gedeelte aen den muur van Jerusalem verbeterde.

Kap. 7: 7. en Ezra 2: 2. lezen wy van eenen derden NEHEMIA, die, ten tijde van Koning CYRUS, onder het geleide van ZERUBBABEL, na Jerusalem is wedergekeerd, en die derhalven, van onzen NEHEMIA, zeer onderscheiden is.

Ende het geschiedde in de negende maent Chisleu genaemd, ten deele met onzen November, ten deele met onzen December, overeenstemmende, in 't twintigste jaer der Regeering van ARTAXERXES LANGHAND, Koning van Persien, als ick te Susan in 't paleys was, daer de Persiaensche Koningen des winters hun verblijv houden:

2. So quam Hanani, één van mijne broederen en naestbestaende, hy, ende [*sommige*] mannen uyt Juda, van Jerusalem te Susan, die, door den raed, met eene boodschap aen den Koning waren afgevaerdigd: ende ick vraegdese nae den staet van de Joden, die ontkomen waren, (die overgebleven waren van de gevanckenisse,) ende nae den toestand van Jerusalem.

3. Ende sy seyden tot my; De overgeblevene, die van de gevanckenisse aldaer in 't lantschap Judæa zijn overgebleven, en derwaerds uit Babel wedergekeerd, zijn in groote elende, ende in versmaetheyt: zy worden, door de Samaritanen en de omliggende volkeren, op allerlei wijzen gesmaed en mishandeld. Zoodanig is de beklaeglyke toestand van het Joodsche volk; ende wat de Stad Jerusalem aengaet, Jerusalems muer is verscheurt, ende hare poorten zijn met vyer verbrandt, de muuren en poorten van die Stad, welke wel eer by uitnemendheid beroemd was, zijn nog in dien zelvden vervallen toestand, in welken zy door Nebucadnezar gebracht zijn.

Ruim 12 jaren voor dezen tijd, in het 7de namelyk van

AR-

ARTAXERXES LANGHAND, was EZRA de Schrivtgeleerde in zijn Vaderland gekomen, met eene uitgeſtrekte volmacht, om den Godsdienst en de burgerlyke Regeering te herſtellen Ezra 7: 1. — Nu was het, in het 20ste jaer van dien ARTAXERXES vs. 1. en NEHEMIA kreeg nog een akelig bericht, omtrend den toeſtand van het Joodſche volk. Had EZRA dan niet genoeg geyverd? — Zekerlyk ja, hy had, ten behoeve der wedergekeerde Joden, in het herſtellen van den Godsdienst en Burgerlyke Regeering, zoo veel gedaen, als hem, door ARTAXERXES, veroorloovd was. Maer deze Vorst had nog geene vryheid gegeven, om de hoofdſtad Jeruſalem te herbouwen; daervan lagen de muuren, poorten en torens nog even zoo verwoest, als ze door NEBUCADNEZAR gelaten waren. — Dit was eene groote vernedering, voor het Joodſche volk; en daerover werden zy, door hunne nabuuren, geduurig beſpot en geſmaed.

4. Nehemia hoorde dit bericht, met droevheid en ontroering. Ende, ſchrijvt hy, het geſchiedde, als ick deſe woorden hoorde, ſo ſat ick neder ende weende ende bedreef rouwe [*eenige*] dagen: zoo bedroevd was ik, over den beklaeglyken toeſtand van mijn volk, dat my niet bedwingen kon, van in het ooglopende blijken mijner inwendige zielsſmerten, ende ick was vaſtende ende biddende voor het aengeſichte des Godts van den hemel, dat het Hem behagen mogt mijn Vaderland, in den ouden luister, te herſtellen.

5. Ende ick ſeyde; (*a*) Och HEERE Godt van den hemel, gy die alleen de ware God zijt, de oneindige Schepper van het Geheelal, gy groote ende vreeſlicke Godt: die onnadenkelyk grooter en machtiger zijt dan alle ſchepſelen en zoogenaemde Goden der Heidenen. Gy zijt de getrouwe God, die de belovten aen Israël gedaen ontwijffelbaer vervullen kunt en zult; en op wiens toezeggingen men zich volkomen verlaten kan; (*b*) die 't ver-

(*a*) Dan. 9: 4. (*b*) Exod. 20: 6. ende 34: 7. Num. 14: 18. Deut. 5: 10. Pſalm 86: 15. ende 103: 8. ende 145: 8.

bont ende goedertierenheyt houdt dien, die hem lief hebben, ende ſijne geboden houden.

6. Laet doch uwe oore opmerckende, ende uwe oogen open zijn, om te hooren nae 't gebedt uwes knechts, dat ick heden voor uw aengeſichte bidde dagh ende nacht, voor de kinderen Iſraëls uwe knechten, die wel in hun Vaderland zijn wedergekeerd, maer nog in zeer vernederende omſtandigheden verkeeren: ende ick doe belijdeniſſe over de ſonden der kinderen Iſraëls, die wy tegen u geſondigt hebben, oock ick ende mijns vaders huys, wy hebben geſondigt, en de kennelyke blijken van uw geducht ongenoegen allerrechtvaerdigst verdiend.

7. Wy hebben 't gantſchelick tegen u verdorven: ende wy en hebben niet gehouden de geboden, noch de inſettingen, noch de rechten, die gy uwen knecht Moſe geboden hebt.

8. Gedenckt doch des (c) woorts, dat gy uwen knecht Moſe geboden en vervul toch de merkwaerdige voorzegging, welke Gy, door den mond van dien grooten Propheet gedaen hebt, ſeggende: Gylieden ſult grootelyks, en by aenhoudendheid, hardnekkig overtreden, Ick ſal u, tot eene welverdiende ſtraf, uit Canaan verbannen, en onder de volcken verſtroyen.

9. Ende gy ſult u alsdan tot my bekeeren, ende mijne geboden houden ende die doen; met dat gevolg, dat mijne gramſchap een einde nemen zal, en gy in uw Vaderland zult wederkeeren, ja al waren uwe verdrevene aen 't eynde des hemels, ick ſalſe van daer verſamelen, ende ſalſe brengen tot de plaetſe, die ick verkoren hebbe, om mijnen naem aldaer te doen woonen; naer Canaan, daer ik, op eene byzondere wijs, in den Tempel tegenwoordig ben.

10. Zoudt gy, o getrouwe God, deze belovte en voorzegging niet vervullen? Zoudt Gy u, over het verbannen

Is-

(c) Deut. 4: 25, 26, 27. ende 30: 2, 3, 4.

Israël, niet ontfermen? Sy zijn doch uwe knechten, ende uw volck, dat gy verloſt hebt door uwe groote kracht, ende door uwe ſtercke hant.

11. Och Heere, laet doch uwe oore opmerckende zijn op het gebedt uwes knechts, ende op het gebedt uwer knechten, die luſt hebben uwen name te vreeſen, ende doet het doch uwen knecht heden wel gelucken, ende geeft hem barmhertigheyt, voor het aengeſichte deſes mans Artaxerxes, die thans Koning is van Perſien: Beſtier toch het hart van dezen Alleenheerſcher, dat hy een gezegend werktuig zy, in uwe hand, om ons volk, uit deszelvs vernederende omſtandigheden, weder eenigzins tot voorigen luister te verheffen. Ick nu was des Konings Schencker.

Laten wy de volgende algemeene aenmerkingen, by dit Kapittel voegen.

I. Wy ontmoeten, in dezen NEHEMIA, eenen waren Patriot, eenen rechtgeaerten Vaderlander. — Hy was zeer gevoelig, over de vernederende omſtandigheden, in welke zijn volk en Vaderland verkeerde. Hy leevde voor zich zelven, op zijn gemak, in eer en overvloed: maer evenwel hy kon zijne gedachten, van zijne deerniswaerdige broederen, niet aftrekken; hy nam zeer veel deel in hunne rampen en ſmerten. Hoe zeer hy, boven zijne broederen, in aenzien en waerdigheid verheven ware, verſmaedde hy evenwel zijne broederen niet. Offchoon hy een Hoveling ware van den eersten rang, ſchaemde hy zich niet, om te weenen, over de vernederende omſtandigheden zijner broederen. Ook vervreemde de afſtand van plaets zijn hart niet: ſchoon zijne broeders uit zijne oogen waren, verloor hy hen geenszins uit het hart. Onze NEHEMIA volgde, in dit opzicht, het voorbeeld van den grootmoedigen Moſe.

II. De droevheid over de rampen van zijn volk deed hem de toevlucht nemen, tot den God zijner Vaderen. Hy

badt ernstig voor zijn volk. Hy bediende zich van het beste middel, om hulp voor zijn volk te zoeken. Hy wendde zich al biddende tot Hem, die hooger is dan alle de hooge, en machtig, om, in alle gevallen, de verlossing te gebieden.

III. Dit gebed is zeer merkwaerdig.

א. In de aenspraek geevt hy Gode de eer van zijnen grooten naem vs. 5. Hy benoemt den God des hemels, niet alleen van zijne macht en hoogheid, maer ook van zijne goedheid en trouw. — Trouwens deze overdenking is de grond van onze gebeden, dat God machtig zy, om ons te kunnen, goedertieren, om ons te willen helpen, en zijne belovten maken de gronden uit van ons vertrouwen.

ב. In het gebed zelve, verzoekt hy eerst om eene gunstige verhooring; daerna doet hy eene ootmoedige belijdenis, zoo van de nationale zonden zijnes volks, als van zijne personeele overtredingen vs. 6, 7. Vervolgens bedient hy zich van ettelyke drangredenen, ontleend van Gods gedane belovten vs. 8, 9. en van de betrekking, in welke de Israëliten tot den HEER stonden; en van de groote dingen, welke de HEER eertijds, voor en onder Israël gedaen had vs. 10. Hy NEHEMIA besluit zijn gebed, met een herhaeld verzoek, om eene gunstige verhooring, zoo van zijne smeekingen, als van die der godvreezenden onder Israël. Byzonder bidt hy, om het *welgelukken zijner pogingen, en om barmhartigheid voor het aengezicht van den Persiaenschen Koning.* Dit onderstelt, dat hy reeds by zich zelven een voornemen had opgevat, om by den Koning, ten behoeve van zijn vernederd volk, in te treden; in hoop, dat de HEER deze zijne poging zou begunstigen en voorspoedig maken vs. 11.

Van ARTAXERXES, den Persiaenschen Koning sprekende, noemt hy hem *dezen man.* Hier schijnt men te mogen besluiten, dat NEHEMIA, in de tegenwoordigheid van dien Koning staende, dit gebed,

bed, met ftille verzuchtingen, ten Hemel hebbe opgezonden.

IV. Na de woordelyke opgaev van zijn ftil gebed, voegt hy er by: *Ik nu was des Konings fchenker*; om den lezer onder het oog te brengen, dat hy, als een Hoveling van den eersten rang, de gunst van den Koning genoot; den vryen toegang had tot zijn perfoon; en in de gelegenheid was, believde het Gode zijne pogingen te zegenen, om, door zijne tusfchentreding, iets goeds voor zijn volk uit te werken.

HET II. KAPITTEL.

Nehemia krijgt volmacht van den Perfiaenfchen Koning, om Jerufalem te herbouwen, vs. 1-8. en maekte daervan aenftonds gebruik, vs. 9-20.

1. DOe gefchiedde 't, omtrend vier maenden, nadat ik het ontroerend bericht, omtrend den nog vernederden toeftand mijner broederen in Judæa, vernomen had, in de maent Nifan, in 't twintigfte jaer der regeering des Konings Artahfafta, [*als 'er*] wijn voor fijn aengefichte was, en hy aen zijne Koninglyke tafel zat: dat ick den wijn opnam, ende gaf [*hem*] den Koningh, in mijne hoedanigheid van Vorstelyken fchenker; nu was ick noyt treurigh geweeft voor fijn aengefichte. Altoos vrolyk en opgeruimd zijnde, was ik gewoon geweest, den Koning, geduurende den maeltijd, met aengename gefprekken te onderhouden: maer nu was ik treurig, en mijne ganfche houding droeg getuigenis van de droevheid mijnes harten.

2. So feyde de Koningh tot my, Waerom is uw aengefichte treurigh, fo gy doch niet kranck

en zijt? dit en is niet dan treurigheyt des herten: Doe vreesde ick gantsch seer, dat de Koning mijne droevheid euvel zoude opnemen.

3. Ende ick seyde tot den Koningh; na de gewoone zegengroet, De Koningh leve in eeuwigheyt, welke aen het Persiaensche Hov gebruikelyk was: Ik heb, o Koning, alle redenen om bedroevd te zijn, en wanneer ik u de oorzaken daervan mededeel, ben ik verzekerd, dat gy mijne treurigheid zult moeten billyken: Hoe soude mijn aengesicht niet treurigh zijn, daer Jerusalem, de hoofdstadt van mijn dierbaer Vaderland, de plaetse der begravenissen mijner vaderen, nog woest is, ende hare poorten met vyer verteert zijn? daer 'er, na hare verwoesting door Nebucadnezar, geene pogingen zijn aengewend, om haer in den voorigen luister te herstellen.

4. Ende de Koningh seyde tot my; Wat versoeckt gy nu? Doe badt ick tot Godt van den hemel, met stille verzuchtingen, dat Hy zijne tong bestieren, en het hart van den Koning neigen wilde, om mijne verzoeken, ten behoeve van mijn volk en Vaderland, gunstig toe te staen.

5. Ende ick seyde tot den Koningh; So het den Koningh goet dunckt, ende so uwe knecht voor uw aengesichte aengenaem is; dat gy my sendet nae Juda, nae de stadt der begravenissen mijner vaderen, welke nog woest ligt, dat ickse bouwe, met muuren en poorten voorzie, en in voorigen luister herstelle.

6. Doe seyde de Koningh tot my, daer de Koninginne neffens hem sat; Hoe lange, wanneer ik dit uw verzoek inwillig, sal dan uwe reyse wesen, ende wanneer sult gy wederkomen? Ende het behaegde den Koningh, toen ik omtrend den tijd, welke ik tot de gemelde reis zou noodig hebben, eene bepaling gemaekt had, dat hy my sondt, als ick hem sekeren tijt gestelt hadde.

7. Voorts seyd' ick tot den Koningh, So het den Koningh goet dunckt; dat men my brieven

van

van vry geleide geve aen de Lantvoogden aen gene zijde der riviere: datſe my overgeleyden, tot dat ick in Juda ſal gekomen zijn:

8. Oock eenen brief aen Aſaph, den bewaerder van den luſthof, of het woud den welcken de Koningh heeft, dat hy my hout geve om te ſolderen de poorten van 't paleys of Voorhov, dat naest aen den Huyſe des HEEREN is, ende tot den ſtadtsmuer, ende tot het huys, daer ick intrecken ſal: Ende de Koningh gafſe my, nae de goede hant en gunstige beſtiering mijns Godts over my.

9. Doe quam ick tot de Lantvoogden aen gene zijde der riviere, ende gaf hen de brieven des Konings: Ende de Koningh hadde, boven mijn begeerte, Overſte des heyrs ende ruyteren met my geſonden, om mijn perſoon te beveiligen.

10. Doe nu Saneballat de Horoniter, ende Tobia de Vorsten der Moabiten en Ammoniten, welke met de Samaritanen verbonden waren, van welke de laetſte van eene zeer geringe afkomst was, zijnde eertijds een Ammonitiſche knecht geweest, [*dat*] hoorden, miſhaegde het hen met groot miſhagen, dat 'er een menſche gekomen was, om wat goets te ſoecken voor de kinderen Iſraëls, welken zy zeer vyandig waren.

11. Ende ick quam te Jeruſalem, ende was daer drie dagen, zonder iets te ondernemen, om van mijne reis uit te rusten.

12. Daer na, nadat ik drie dagen had uitgerust, maeckte ick my des nachts op, ick ende weynigh vertrouwde mannen met my, ende ick gaf, buiten die weinige mannen, die my vergezelden, geenen menſche te kennen, wat mijn Godt in mijn herte gegeven hadde om aen Jeruſalem te doen: ende daer en was geen dier met my, als het dier daer ick op reedt. Omdat ik den toeſtand van Jeruſalems muuren in het heimelyke wilde opnemen, liet ik de weinige mannen, die by my waren, te voet gaen, om des te minder gerucht

te maken; zoodat 'er geen dier by ons ware, dan alleen de muilezel, op welken ik reed.

13. Ende ick trock, met mijn klein byhebbend gezelschap, uyt by nachte door de dalpoorte, ende voorby de drakenfonteyne, ende nae de mistpoorte, ende ick brack aen de mueren van Jerusalem, dat is, ik beschouwde de muuren der Stad, dewelcke, by de verwoesting door Nebucadnezar, verscheurt waren, ende hare poorten, welke met vyer verteert waren. Ik nam de grondvesten, de fondamenten, nauwkeurig op; ik onderzocht, of dezelve nog sterk genoeg waren, om 'er nieuwe muuren en poorten op te bouwen.

14. Ende ick gingh voort nae de fonteynpoorte, ende nae des Konings vyver, van welke nog eenige brokken overend stonden: doch daer en was geene plaetse voor het dier om onder my voort te gaen, zoo hoog lagen de puinhoopen, door welke alle toegangen ten eenemael verstopt waren.

15. Doe gingh ick op, des zelvden nachts, door de beke Kidron, ende ick brack aen den muer, dat is, ik nam de gesteldheid van den muur nauwkeurig op: ende ick keerde weder, ende quam in door de zelvde dalpoorte, door welke ik was uitgegaen; alfo keerde ick wederom, bevonden hebbende, dat alles, aen de Stadsmuuren en poorten, in eenen beklaeglyken toestand ware, en uit het gene ik gezien had, kon ik ligtelijk van het overige oordeelen.

16. Ende de heidensche Overheden, de Amptenaers van den Persiaenschen Koning, die tot nog toe niet hadden willen dulden, dat 'er iets aen de Stadsmuuren en poorten gedaen wierd, en wisten niet waer ick henen gegaen was, ende wat ick dede. Ik had den toestand der zaken, des nachts, in het heimelyke opgenomen. Ook wisten zelvs mijne broeders niets van mijn voornemen: want ick hadde tot nogh toe den Joden, ende den Priesteren, ende den Edelen, ende Overheden, ende den anderen, die 't werck deden, dat is,

is, die naderhand het werk der herbouwing verricht hebben, niets van mijne voornemens en oogmerken te kennen gegeven.

17. Niet lang daerna evenwel, oordeelde ik het noodig, hun opening te geven van mijne voornemens en bedoelingen; Doe seyde ick tot hen; Gylieden siet de elende, daer wy in zijn, dat Jerusalem nog woest is, ende hare poorten met vyer verbrandt zijn: komt, ende laet ons Jerusalems muer opbouwen, op dat wy niet meer eene versmaetheyt en zijn, by de omliggende volken, en de Heidenen, die onder ons woonen.

18. Ende ick gaf hen te kennen de hant mijns Godts, die goet over my geweest was, ik verhaelde hun uitvoerig, hoe gunstig de HEER het hart des Konings van Persien, ten voordeele van ons volk geneigd had, als oock de woorden des Konings, die hy tot my gesproken hadde: Doe zy dit alles hoorden, en bericht kregen van de volmacht, welke de Persiaensche Koning my gegeven had, seyden sy blymoedig en volyverig, Laet ons op zijn dat wy bouwen, ende sy sterckten hare handen ten goede.

19. Als nu Saneballat de Horoniter, ende Tobia de Ammonitische knecht, ende Gesem de Arabier, drie mannen van den eersten rang en het grootste aenzien onder de Samaritanen, dit hoorden, so bespotteden sy ons, ende verachteden ons: ende sy seyden; Wat is dit voor een dingh, dat gylieden doet? wilt gylieden tegen den Koningh rebelleeren? De groote Artaxerxes zal het herbouwen van deze oproerige Stad buiten allen twijffel aenmerken, als eene poging, om u aen zijne heerschappy te onttrekken, en u dan wel weten te beteugelen.

20. Doe gaf ick hen tot antwoort, ende seyde tot hen; Godt van den hemel, die hooger is dan alle de hoogen, en machtiger dan alle de machtigen, die sal 't ons, in weerwil van al uw vyandig tegenstreven,

doen gelucken, ende wy, ſijne knechten, ſullen ons opmaken ende rustig, aen de muuren en poorten van Jeruſalem bouwen: Maer gylieden zijt vreemdelingen, gy en hebt geen deel, noch gerechtigheyt, gy hebt, met ons en onze zaken, niets ter waereld uit te ſtaen; gy hebt geen het minste recht om ons, in onze onderneming te verhinderen, noch gedachteniſſe in Jeruſalem, 'er is geen het minste blijk van uw recht op deze Stad, noch van eenige betrekking tot ons volk.

By dit Kapittel, hebben wy het volgende op te merken.

I. Vier maenden, nadat NEHEMIA bericht ontvangen had, omtrend den beklaeglyken toeſtand van Jeruſalem, kreeg hy eerst gelegenheid den Koning te verzoeken, dat de Stad mogt herbouwd worden vs. 1. — Waerom wachtte hy zoo lang? waerom zocht hy niet eerder gelegenheid, om in de nooden van zijn volk te voorzien? — Het antwoord, dat de beurt van NEHEMIA, om den Koning als ſchenker op te wachten, geduurende die vier maenden, niet eerder gekomen zy, ſchijnt ons gansch niet aennemelyk. Zou een Hoveling van den eersten rang, geduurende eenen zoo langen tijd, geene gelegenheid gehad hebben, om den Koning te begroeten? — Het komt nader, dat NEHEMIA den Perſiaenſchen Vorst geduurig omringd vond, van zulke lieden, die den Joden gansch niet gunstig waren, en van welken hy reden had te vermoeden, dat ze zijne pogingen zouden dwarsboomen. — Voor het naest evenwel zouden wy denken, dat NEHEMIA het gemelde bericht, in het midden van den winter, ontvangen hebbende, niet eerder voor de zaek der Joden geyverd hebbe, omdat hy zulk eene moeilyke reis, niet voor het voorjaer, ondernemen konde.

II. NEHEMIA vertoonde zich weder, als een waer Vaderlander, als een rechte Patriot; die niet alleen gevoelig getroffen is, over de rampen van zijn land en volk, maer

ook

ook werkelyk alle middelen by de hand neemt, om het vervallene te herstellen.

III. NEHEMIA was *nooit te vooren treurig geweest voor het aengezicht van den Koning* vs. 1. Trouwens dit zou ook niet gepast hebben. Hy genoot de gunst van den Koning, en verkeerde, door dezelve, in de allervoordeeligste omstandigheden. Zou hy nu deze gunsten, aen eenen vreemdeling bewezen, met gemelykheid en een treurig gelaet beantwoord hebben?

IV. Toen hy het tijdig oordeelde ontveinsde hy evenwel zijne droevheid niet. Hy had zijne treurigheid, voor dien tijd, dat hy den Koning oppaste, wel kunnen verbergen; maer zijn oogmerk vorderde nu, om de gevoelens van zijn hart te openbaren. Schoon het gansche hov verblijd was, kon hy 'er niet in deelen, om dat zijne Vaderlanders in droevheid gedompeld zaten.

V. Toen de Koning hem, ten aenhooren van het gansche hov, naer de oorzaek van zijne droevheid vraegde, verklaerde hy het openhartig. Schoon een man van den eersten rang, schaemde hy niet, om openlyk te verklaren, dat hy een gevoelig deel nam, in de smerten en de vernederende omstandigheden van zijne Vaderlanders vs. 3. Evenwel, toen hy den Koning zou antwoorden, *vreesde hy gansch zeer* vs. 2. En indedaed wat wonder? hy wist niet, hoe zijn voorstel zou worden opgenomen, door eenen Monarch, die zich een volstrekt recht aenmatigde, over elks leven en dood, Dan. 2: 12, 13. 5: 19; maer vooral vreesde hy, dat hem welligt de noodige wijsheid ontbreken, en hem een onbedachtzaem woord ontglippen zoude, het welk zijn oogmerk verydelen konde.

VI. Gods gunstige bestiering is hier allerblijkbaerst, die het hart van den Persiaenschen Alleenheerscher aenstonds neigde, ten voordeele van het Joodsche volk.

VII. ARTAXERXES gav onzen NEHEMIA volmacht, om naer zijn Vaderland te gaen en Jerusalem te herbouwen, *daer de Koningin nevens hem zat.* Er werd derhalven ter

dezer tijd een buitengewoon Feest gevierd: want anders was het, aen het Perſiaenſche Hov, de gewoonte niet, dat de Koningin aen 's Vorsten tafel at Esth. 1: 11. Mogelijk is de vreugde van dien dag een middel geweest, om 's Konings hart te neigen, dat hy het verzoek van NEHEMIA aenſtonds toeſtond. Het kan ook zijn, dat de Koningin den Joden niet ongenegen ware, en NEHEMIA daerom te eerder deze gelegenheid waernam.

VIII. Te Jeruſalem gekomen zijnde, nam NEHEMIA den ſtaet van zaken, in het heimelyke, eerst zeer nauwkeurig op, eer hy iemand bericht gav, van zijn oogmerk, om de Stad te herbouwen, en van de volmacht, welke de Koning hem daertoe gegeven had. Dit deed hy nae alle gedachten, omdat hy de zaek, zo hy de uitvoering onmogelyk gevonden had, niet ondernemen wilde.

IX. Toen hy onderneming uitvoerbaer oordeelde, toonde hy zijne volmacht, en ſpoorde zijne broederen aen, om vlijtig handen aen het werk te ſlaen. Aenſtonds begonnen zy ook het werk, met allen mogelyken yver.

X. Aenſtonds ontmoette NEHEMIA eenen geweldigen tegenſtand van de vyanden der Joden, die zijne onderneming, als eene muitery tegen den Perſiaenſchen Koning afſchilderden. Dan NEHEMIA ging even rustig voort, met een volkomen vertrouwen op den Godlyken byſtand, en antwoordde den vyanden, rondborstig, dat zy althans geen recht hadden, om hem te verhinderen.

HET III. KAPITTEL.

De herbouwing van Jerusalems muuren en poorten.

1. ENde Eljasib, de kleinzoon van Josua, de toenmalige Hoogepriester maeckte sich op met sijne broederen de Priesteren, ende sy bouwden de schaepspoorte; sy heyligdense, door plechtige gebeden en dankzeggingen, ende richteden hare deuren op: ja sy heyligdense tot aen den toren Mea, tot aen den toren Hananeël.

De Hoogepriester, met zijne broederen de Priesteren, was de eerste, die een begin maekte met Jerusalem, het welk tot dus ver dorpsgewijs was, weder tot eene versterkte Stad te maken. Trouwens daer Jerusalem de zetel was van den Godsdienst, hadden de Priesters de naeste betrekking tot deze Stad, en het meeste belang, by hare herbouwing.

De *Schaepspoort* was het digtst by den Tempel, aen de Zuidzijde der Stad, in dat gedeelte van het dal, van waer men recht op de Stad van David en op den Tempel zag. Zy werd de *Schaepspoort* genaemd, omdat de Schapen, tot den offerdienst geschikt, door deze Poort, Stadwaerds werden ingevoerd. Hierom kan men ook ligtelyk de reden afnemen, waerom de Priesters dit gedeelte van het werk der herbouwing op zich genomen hebben.

De Priesters *heiligden* deze Poort, zoodra zy herbouwd was. Anderen vertalen het zy *reinigden dezelve*, van de puinhopen namelyk, en ontheiliging der Babyloniers, door dezelve in den ouden luister te herstellen. Dan, dewijl dit *heiligen* aen den Priesteren wordt toegeschreven, zouden wy lievst by onze Overzetting blijven, en denken, dat de Priesters deze Schaepspoort, zoodra dezelve herbouwd was, met gebeden en dankzeggingen Gode gehei-

ligd hebben. — Maer waerom juist deze Poort geheiligd? Omdat zy de naeste was aen den Tempel, en eene byzondere betrekking had tot den Tempeldienst. Daerenboven men begon de herbouwing van Jerusalem, met deze Poort; in zoo ver was zy de eersteling, en in haer, kon al het overige gerekend worden, geheiligd te zijn.

Ja zy heiligdense tot aen den toren Mea, tot aen den toren Hananeël. Het woord *Mea* beteekent *honderd*; neemt men het in dien zin, dan is de mening deze, dat de Priesters niet alleen de Schaepspoort gebouwd en geheiligd hebben, maer ook den muur aen wederzijde, aen den eenen kant ter lengte van 100 cubieten, tot aen zekeren toren, en aen den anderen kant tot den toren Hananeël. — De Onzen nemen *Mea* voor den eigenen naem van zekeren toren, misschien dus geheten, omdat hy 100 ellen hoog was.

Hoe het ook wezen moge, naderhand is de geheele muur gewijd Kap. 12: 27.

2. Ende aen sijne hant, naest aen den Hoogepriester Eljasib, en zijne onderhebbende Priesteren, bouwden de mannen van Jericho: of de nazaten der oude bewooneren van Jericho Ez. 2: 34, oock bouwde aen sijne hant, naest hem, aen den anderen kant, Zaccur, de sone van Imri.

3. De vischpoorte nu, gelegen aen de Noord-Westzijde van Jerusalem, naer den Zeekant; dus genaemd, omdat de visch door dezelve in de Stad gebracht werd 2 Chron. 33: 14, bouwden de kinderen van Senaa: die solderdense, ende richteden hare deuren op, [*met*] hare sloten ende hare grendelen, zoodat zy deze Poort geheel voltooiden.

4. Ende aen hare hant verbeterde Meremoth de sone Uria, des soons Koz, den muur, die zich van de gemelde vischpoort uitstrekte, naer de oude Poort vs. 6, ende aen hare hant verbeterde Mesullam de sone Berechja, des soons Mesezabeël: ende aen hare hant verbeterde Zadok, sone van Baëna, deze drie werkten aen den gemelden ringmuur.

5. Voorts aen hare hant verbeterden de Thekoï-

koïten, werkende al verder aen dien zelvden muur: maer hare voortreffelicke en brachten haren hals niet ten dienste hares Heeren, zy sloegen geene handen aen het werk.

De *voortreffelykſten* der Thekoïten, de aenzienlykste mannen, in dat geslacht, *brachten hunnen hals niet ten dienste hunnes heeren.* — Door dezen *heer* kan men NEHEMIAS verstaen, die hunne Landvoogd was, en een algemeen bevel, tot voortzetting van het werk gegeven had; of den HEER den God van Israël zelven, die hunne Opperheer was. — Hoe het zy, *zy brachten hunnen hals niet tot den dienst*, zy weigerden zich, aen het bevel van NEHEMIAS en van God zelven, te onderwerpen, en handen aen het werk te slaen; of uit luiheid, of uit belangeloosheid omtrend hun Vaderland, of uit toegevendheid aen den vyanden der Joden. — Althans zy gaven, door hunne werkeloosheid, aenleiding, dat zy hier voor altoos gebrandmerkt staen.

6. Ende de oude poorte verbeterden Jojada de sone van Paseah, ende Mesullam de sone van Besodja: dese solderdense, ende richteden hare deuren op, met hare sloten, ende hare grendelen. Even als de kinders van Senaa de Vischpoort deden vs. 3.

7. Ende aen hare hant verbeterde Melatja de Gibeoniter, ende Jadon de Meronothiter, de mannen van Gibeon ende van Mizpa: den muur strekkende van de gemelde Oude Poort, tot aen den stoel des Lantvoogts aen dese zijde der riviere, aen de plaets, daer de Persiaensche Landvoogd zijn verblijv hield.

8. Aen sijne hant verbeterde Uzziël de sone van Harhoja, [*een*] der goutsmeden, ende aen sijne hant verbeterde Hananja, de sone [*van een*] der Apothekers: Deze herbouwden den muur niet, maer, omdat daer een gedeelte van den ouden muur was blijven staen, verbeterden en versterkten zy het zelve, Ende sy lieten Jerusalem tot aen den breeden muer, dat is zy lieten den ouden muur blijven, omdat dezelve daer nog gaev en goed was.

9. Ende aen hare hant verbeterde Rephaja de sone van Hur, Overste des halven deels van Jerusalem.

Jerusalem was, in twee groote deelen onderscheiden; van welke het eerste, digtst by den Tempel, onder de stam van Benjamin, en het ander, onder de stam van Juda behoorde. Over deze beide deelen waren Oversten gesteld. Onze *Rephaja* was over het eene, en *Sallum* over het ander deel vs. 12.

10. Voorts aen hare hant verbeterde Jedaja de sone van Harumaph, een man van groot vermogen en aenzien Zach. 6: 10, 14, die een groot huis te Jerusalem had; ende daerom verkoos hy dat gedeelte van den muur te herbouwen, het welk tegen over sijn huys lag: ende aen sijne hant verbeterde Hattus de sone van Hasabneja.

11. De andere mate, even zulk een groot gedeelte van de Stadsmuur, als Jedaja herbouwd heeft vs. 10, verbeterde Malchia de sone van Harim, ende Hassub de sone van Pahath Moab met hun beide: daer toe den back-ovens-toren, digt by het gemelde gedeelte van den ringmuur.

12. Ende aen sijne hant verbeterde Sallum de sone van Lohes, Overste des [*anderen*] halven deels van Jerusalem: hy ende sijne dochteren, voor zoo ver zy andere lieden, ten haren koste, aen het werk stelden.

13. De dal of Oostpoorte, door welke men ging, naer het dal van Josaphat, liggende tusschen de Stad en den Olijvberg, verbeterde Hanun, ende d'inwoonders van Zanoah, die bouwdense, ende richteden hare deuren op, [*met*] hare sloten ende hare grendelen: daer toe duysent ellen aen den muer, tot aen de mistpoorte.

14. De mistpoorte nu verbeterde Malchia de sone van Rechab, een aenzienlyk man, die Overste was des deels of van de landstreek Beth-Cherem genaemd:

naemd: hy bouwdese, ende richtede hare deuren op, [*met*] hare sloten, ende hare grendelen.

15. Ende de fonteynpoorte verbeterde Sallun de sone van Col-Hose, Overste des deels van Mizpa, hy bouwdese, ende overdecktese, ende richtede hare deuren op, [*met*] hare sloten, ende hare grendelen: Daer toe den muer des vyvers Schelah of Siloa, dat is den muur, die recht tegen over dezen vijver lag, by des Konings hof, ende tot aen de trappen, die afgaen van Davids stadt: want Davids Stad lag op den heuvel Sion, van welken men, met trappen, afging naer het beneden deel van Jerusalem.

16. Na hem verbeterde Nehemia, die wel den zelvden naem droeg, met den Schrijver van dit boek, maer de sone was van eenen zekeren Azbuk, Overste des halven deels van Beth-Zur: dat gedeelte van den Stadsmuur, dat tot of tegen over Davids graven lag, tegen over de plaets, welke David, ter begraving van hem en zijne Koninglyke nazaten geschikt had, ende zy verbeterden den Stads ringmuur tot aen den gemaeckten vyver, welken Koning Hiskias had laten graven 2 Kon. 20: 20, ende tot aen het huys der helden, alwaer voorheen de verblijvplaets der Koninglyke Lijvwachten geweest was.

17. Na hem verbeterden de Leviten, onder 't opzicht van Rehum de sone van Bani: Aen sijne hant verbeterde Hasabja, de Overste des halven deels van Kehila, in sijn deel.

18. Na hem verbeterden hare broederen, onder 't opzicht van Bavai de sone van Henadad, de Overste des [*anderen*] halven deels van Kehila, eene Stad van Juda Jos. 15: 44.

19. Aen sijne hant verbeterde Ezer de sone van Jesua, de Overste van Mizpa, eene andere mate: tegen over den opgangh nae 't wapenhuys, aen den hoeck, alwaer het oorlogstuig pleeg bewaerd te worden.

20. Na hem verbeterde seer vyeriglick, en met eenen ongemeenen yver, Baruch de sone van Zabbai, eene andere mate: van den hoeck vs. 19. gemeld, tot aen de deure van 't huys Eljasibs, des Hoogenpriesters.

21. Na hem verbeterde Meremoth de sone Uria, des soons Koz, eene andere mate: van de huysdeure Eljasibs af, tot aen 't eynde van Eljasibs huys, het welk van eene ongemeene breedte was.

22. Ende na hem verbeterden de Priesteren, woonende in de vlacke velden, op het platte land, rondom Jerusalem.

23. Daer na verbeterde Benjamin, ende Hassub, tegen haren huyse over: na hem verbeterde Azaria, de sone Maaseja, des soons Ananja, by sijn huys.

24. Na hem verbeterde Binnui, de sone van Henadad, eene andere mate: van den huyse Azaria tot aen den hoeck, ende tot aen het punt.

25. Palal, de sone van Uzai, tegen den hoeck, ende den hoogen toren over, die van des Konings huys uitsteeckt, die by den voorhof der gevanckenisse is: zie daervan Jerem. 32: 2. Na hem Pedaja de sone van Paros.

26. De Nethinim nu, [*die*] in Ophel woonden en de geringste dienaers waren van het Heiligdom, bouwden ook een gedeelte van den Stads ringmuur, tot tegen over de waterpoorte aen 't oosten, ende den uytstekenden toren.

27. Daer na verbeterden de Thekoïten, nadat zy hunnen taek vs. 5. gemeld, hadden afgedaen, eene andere mate: tegen over den grooten uytstekenden toren, ende tot aen den muer van Ophel.

28. Van boven de peerdepoorte, door welke de paerden naer het wed gebracht werden 2 Chron. 23: 15. verbeterden de Priesteren, een yegelick tegen sijnen huyse over.

29. Daer

29. Daer na verbeterde Zadok de ſone van Immer, tegen ſijn huys over: Ende na hem verbeterde Semaja de ſone van Sechanja, de bewaerder van de ooſtpoorte van den Tempel.

30. Na hem verbeterde Hananja de ſone van Selemja, ende Hanun de ſone Zalaphs, de ſeſte in rang van jaren, 't welk hier zal gemeld worden, tot lof van zijnen yver boven zijne oudere broederen, eene andere mate: Na hem verbeterde Meſullam de ſone van Berechja, tegen ſijne kamer over, welke hy aen den Tempel had.

31. Na hem verbeterde Malchia de ſone eens goutſmits, tot aen het huys der Nethinim, ende der kruydeniers: tegen over de poorte van Miphkad, 't welk men meent een zeker verbeterhuis geweest te zijn: ende tot de opperſale van 't punt, een lustvertrek, aen die punt op den muur gebouwd, om een onbelemmerd uitzicht naer buiten te hebben.

32. Ende tuſſchen de opperſale des punts tot de ſchaepspoorte toe, verbeterden de goutſmeden, ende de kruydeniers. By deze Schaepspoort was men begonnen vs. 1, en by dezelvde Poort eindigde men; zoodat nu de geheele Stad rondom, met eenen muur, omringd ware.

By dit Kapittel voegen wy de volgende waernemingen.

I. Omdat ons alle de byzonderheden der torens, punten, en uitſtekende hoeken, aen den Stadsmuur niet bekend zijn, kunnen wy van ieders werk het rechte beſcheid niet geven.

II. Hier worden ſlechts 8 poorten genoemd, 1 de *Schaepspoort* vs. 1; 2. de *Vischpoort* vs. 3; 3. de *Oudepoort* vs. 6; 4. de *Dalpoort* vs. 13; 5. de *Mestpoort* vs. 14; 6. de *Fonteinpoort* vs. 15; 7. de *Waterpoort* vs. 26; en 8 de *Paerdenpoort* vs. 28. — Elders lezen wy nog van 4 andere poorten, de *Poort van Ephraim* Kap. 12: 39; *van Benjamin* Jer. 37: 13, de *Gevangenpoort* Kap. 12: 39; de

Hoekpoort 2 Kon. 14: 13. Deze 4, by de 8 vorige, maken te zamen XII Poorten, welke ook aen het Nieuw Jerusalem werden toegeschreven Openb. 21: 12.

III. De namen der personen, die den muur en de poorten van Jerusalem herbouwd hebben, worden hier nauwkeurig vermeld; opdat hunne gedachtenis, by het nageslacht, in zegening wezen zoude. Trouwens zy hadden 'er in betoond, dat zy eene ware lievde hadden voor hun Vaderland; zy hadden een godvruchtig werk verricht, en daerin blijken gegeven, dat zy den HEER vreesden; zy hadden bewijzen gegeven van hunnen heldenmoed, daer zy dit werk verricht hadden, onder het oog van hunne bittere vyanden.

IV. Velen, onder die genen, die in dit werk der herbouwing yverden, waren zelvs geene inwooners van Jerusalem. Vs. 2. vinden wy mannen van Jericho, vs. 7. van Gibeon en Mizpa, en vs. 13. inwooners van Zanoah. Deze waren rechte Vaderlanders, die den luister van hunne hoofdstad bedoelden, offschoon zy zelve 'er geen personeel belang by hadden.

V. De arbeiders deden, de een meer, de ander minder werk af, elk nae mate van zijne vermogens en bekwaemheden. Eendracht maekte hier macht.

VI. Onder die genen, die hunne handen tot dit werk langden, waren verscheidene mannen van rang en vermogen, die alles toebrachten, wat zy, volgens hunnen stand en rijkdom, doen konden. — Maer, onder lieden van aenzien, maekten de Edelen der Thekoiten zich verachtelyk, gelijk wy by vs. 5. hebben aengemerkt. Wy zien 'er in, dat Adeldom, zonder Vaderlandslievde en Godsvrucht, een verachtelyk ding zy.

VII. Onder die genen, die het hunne toebrachten, tot de herbouwing van Jerusalem, waren ook vrouwen vs. 12. — Denkelijk zijn het vermogende weduwen, of bejaerde dochters geweest, die te recht dachten, dat zy hare goederen niet beter besteden konden, dan tot de herbouwing van de heilige Stad; zy zullen daerom bouwstoffen gekocht, en de werklieden betaeld hebben.

VIII.

VIII. Onder de bouwers waren ook Koop- en Handwerkslieden, *Goudsmeden*, *Kruideniers* en *Apothekers* vs. 8, 31, 32, die te recht van oordeel waren, dat hunne kantooren en winkels wel wat lijden mogten, wanneer maer de welvaert en de luister van het Vaderland bevorderd wierd.

IX. Maer zou NEHEMIA zelvs niets gebouwd hebben? — Eenige Hebreeuwsche afschrivten hebben vs. 30 en 31. *na my* in de plaets van *na hem*: en dit heeft sommigen aenleiding gegeven, om te denken, dat NEHEMIA, uit zedigheid, van zijn eigen werk, niet gesproken hebbe, willende alleenlyk in het algemeen aenwijzen, dat 'er mede door hem iets verricht zy. — Dan deze lezing heeft geen genoegzaem gezach. Offchoon NEHEMIA zelvs geen byzonder gedeelte van den Stadsmuur gebouwd hebbe, heeft hy nochtans meer verricht, dan iemand anders, dewijl hy het opzicht en het bestier had over alles. De helvt zijner jongeren werkte, ter plaets daer het meest noodig was, en de andere helvt stond, als eene schildwacht, op de aengewezene posten Kap. 4: 16. Hy zelvs ging de wallen rond, om alles te bezichtigen, en de werklieden aen te moedigen, slaende zelvs mede handen aen het werk, wanneer het de zaek vereischte; zelvs ging hy des nachts niet uit zijne kleederen, om aenstonds by de hand te zijn, zo de tegenstanders iets vyandigs ondernemen mogten vs. 23.

HET IV. KAPITTEL.

De vyanden der Joden vergenoegden zich niet, met het werk der herbouwing te spotten vs. 1-6, maer maekten ook eene zamenzwering, om het werk, met geweld, te verhinderen vs 7, 8 maer de Joden stelden zich in staet van tegenweer en gingen rustig voort vs. 9-23.

1. MAer het geschiedde, als Saneballat de Horoniter, de bittere vyand der Joden Kap. 2: 10, gehoort hadde, dat wy den muer van Jerusalem en hare poorten en torens bouwden, so ontstack hy, ende wert seer toornigh: ende, vermids hy het werk niet verhinderen kon, bespottede de Joden,

2. Ende sprack in de tegenwoordigheyt sijner broederen, Tobia en Gezem Kap. 2: 19. en de andere Landvoogden der Samaritanen, die alle even zeer tegen de Joden verbitterd waren, ende ten aenhooren des heyrs van Samaria, 't welk hy te zamen gebragt had, om de Joden vervaerd te maken: ende seyde; Wat doen dese amechtige Joden? wat ondernemen deze machtelooze menschen? Sal mense laten geworden? wat laten deze menschen zich ongemeen veel voorstaen? Sullense eerlang offeren en een plechtig feest vieren, ter inwijing van hunne nieuwe hoofdstad? Wat arbeiden zy yverig? Sullen sy 't in éénen dagh voleynden? dit zou men bykans uit hunne noeste vlijt besluiten. Sullense de steenen uyt de stofhoopen levendigh maken, daerse verbrandt zijn? zullen zy de steenen, die tot stof vergruisd en geheel vergaen zijn, weder gaev en goed maken? welk eene bespottelyke onderneming!

3. Ende Tobia de Ammoniter, was by hem, ende

ende feyde; Al is 't datfe bouwen, hunne muur zal zoo zwak zijn, dat dezelve geenen den minsten tegenftand zal kunnen lijden: Ha! fo daer een dier, zoo ligt en machteloos als een vos op quame, hy foude haren fteenen muer, door zijn gewicht, wel verfcheuren. En mogelijk noemt hy wel een vos, tot te grooter fpot, om dat geduurende de verwoesting, de vosfen in dien omtrek zeer vermeerderd waren, zie Klaegl. 5: 18.

4. Doe deze onverdraeglyke fpotredenen tot mijne ooren kwamen, zeide ik Nehemia, al biddende, tot den HEER; Hoort, o onfe Godt, dat wy feer veracht zijn, heb medelijden over onze verfmaedheid, ende keert hare verfmaetheyt weder op haren kop: dat zy zelve zulk eene befpotting mogen waerdig worden, als zy ons nu aendoen, ende geeftfe over tot eenen roof in een lant der gevanckeniffe, opdat zy den loon hunner onwaerdige fpotterny rechtvaerdig ontvangen mogen

5. Ende en deckt hare ongerechtigheyt niet toe, befchouw hunne boosheid, met een oog van rechtmatige gramfchap, ende hare fonde en worde niet uytgedelgt van voor uw aengefichte: laet hen de welverdiende ftraffen van hunne ongerechtigheid dragen; want fy hebben [*u*] getergt, door ons uwe dienaren te befpotten; [*ftaende*] tegen over de bouwlieden, om dezelve te befchimpen en kleinmoedig te maken.

Dit gebed, om wraek over deze vyanden der Joden, fchijnt wel hard en lievdeloos; dan men houde wel in het oog, dat zy, door de Joden te befpotten, zich vyandig aenkantten tegen den HEER, den God der Joden, en dat hunne ondergang noodig ware, ter handhaving van Gods eer, dienst en gunstgenoten. — Ook is dit gebed van NEHEMIA blijkbaer verhoord, gelijk gebleken is, in de verdelging dezer volken, door de Makkabeeuwen.

6. Doch wy bouwden den muer, en gingen, niet tegenftaende deze fpotredenen, in ons werk rustig voort; fo dat de gantfche muur t'famengevoegt wert tot fijne helft toe, tot op de helvt van deszelvs hoogte: want het herte des volcks was om te wercken, en

ging, in weerwil van alle de ſpotredenen dezer vyanden, yverig voort met bouwen.

7. Ende het geſchiedde, als Saneballat, ende Tobia, ende de Arabiers, ende de Ammoniten, ende de Aſdoditen, overgeblevene van de Philiſtijnen, hoorden, dat de verbeteringe aen de mueren Jeruſalems toenam, dat de ſcheuren begonnen geſtopt, en het omver gerukte van nieuws opgehaeld te worden, ſo ontſtaken ſy ſeer: en beſloten om het werk met geweld te verhinderen, ziende dat de zaek ernſtig begon te worden.

8. Ende ſy maeckten alle te ſamen eene verbinteniſſe, dat ſy ſouden komen om tegen Jeruſalem te ſtrijden, ende eene verbijſteringe daer in te maken, en ons werk, met geweld te doen ſtaken.

Dit was eene geduchte t' zamenſpanning voor de Joden; want daer de andere volken Oost- en Noordwaerds van Jeruſalem woonden, zouden die van Asdod zich uit het Westen byvoegen, en dus hen van alle kanten te gelijk aenvallen.

9. Maer zoodra wy bericht gekregen hadden van deze verbintenis en zamenzweering onzer vyanden, baden wy tot onſen Godt, om 's Hemels machtige en gunstige beſcherming, ende ſetteden wacht tegen hen, dagh ende nacht, harent halven, om voor te komen, dat wy verrast wierden.

10. Doe ſeyde een aental mannen uit Juda; die, deels door den vyand verſchrikt, deels door den zwaren arbeid, afgemat waren: De kracht der dragers is vervallen, om de wachtposten te bezetten, zijn 'er zoo vele mannen uit de arbeiders genomen, dat de overigen niet in ſtaet zijn, om met het bouwen voort te gaen, ende des ſtofs is veel: 'er is ſo veel puin wech te ruimen, dat wy aen den muer niet ſullen konnen bouwen.

11. Nu hadden onſe vyanden geſeyt onder malkander: wy zullen onzen aenſlag bedekt houden, om de Joden onverhoeds op het lijv te vallen; Sy en ſullen 't niet weten, nochte ſien, tot dat wy in 't midden van hen komen, ende ſlaenſe doot: Alſo ſullen wy het werck der herbouwing van Jeruſalem doen ophouden.

12. Ende het geschiedde, als de Joden, die by hen woonden en kennis kregen van hun vyandig voornemen, quamen, dat sy het ons [*wel*] tienmael, dat is herhaelde keeren seyden, uyt alle de plaetsen, [*door*] dewelcke gy tot ons komt en van ons naer Jerusalem wederkeert; zullen zy ons onverhoeds overvallen, houd daerom nauwkeurig wacht aen alle kanten.

13. Daerom settede ick in de benedenste plaetsen achter den muer, daer dezelve nog niet tot de behoorlyke hoogte was opgehaeld, [*ende*] op de hoogten gewapende mannen; ende ick settede het volck nae de geslachten, met hare sweerden, hare spiessen, ende hare bogen.

14. Ende ick sagh toe ende maeckte my op, ende seyde tot de Edelen, ende tot de Overigheden, ende tot het overige des volcks; (*a*) En vreeset niet voor haer aengesichte: dencket aen dien grooten ende vreeslicken Heere, die voor ons zorgt, en machtiger is dan alle de machtigen, ende strijdet voor uwe broederen, uwe sonen, ende uwe dochteren, uwe wijven, ende uwe huysen.

15. Daer na geschiedde 't, als onse vyanden hoorden, dat 'et ons bekent was geworden, wat ze heimelyk besloten hadden; dat wy op onze hoede waren, ende dat Godt haren raet te niete gemaeckt hadde; so keerden wy alle weder tot het bouwen van den muer, een yegelick tot sijn werck.

16. Ende 't geschiedde van dien dage aen, dat de helft mijner jongens, die anders mijne dienaers en lijvwachten waren, doende waren aen 't werck der opbouwing van de muuren, ende de andere helft van hen hielden, ende de spiessen, de schilden, ende de bogen, ende de pansiers: ende de Overste waren achter het gantsche huys van Juda, zoo, om het volk, tot het bouwen aen te moedigen, als om hen, by eenen aenval, te gebieden.

(*a*) Numer. 14: 9. Deut. 1: 21. ende 20: 3.

17. Die aen den muer bouwden, ende die den last droegen, [*ende*] die oploeden, waren een yeder met sijne eene hant doende aen 't werck, ende d' andere hieldt het geweer.

18. Ende de bouwers, die hadden een yegelick sijn sweert aen sijne lendenen gegordet, ende bouwden: maer die met de basuyne blies, om alarm te maken, wanneer het de nood vorderde, was by my, op dat ik de eerste kennis van alles zoude hebben.

19. Ende ick seyde tot de Edelen, ende tot de Overheden, ende tot het overige des volcks; Het werck is groot, ende wijt: ende wy zijn op den muer afgesondert, d' een verre van den anderen.

20. Ter plaetse, daer gy 't geluyt der basuyne sult hooren, daer henen sult gy u tot ons versamelen, om de aenvallers gelijkerhand aftekeeren. Zijt dapper; en vertrouwt op 's HEEREN bystand: want (*b*) Onse Godt sal voor ons strijden.

21. Alſo waren wy doende aen 't werck: ende de helfte van hen hielden de spiessen, van het opgaen des dageraets, tot het voortkomen der sterren toe.

22. Oock seyde ick te dier tijt tot den volcke; Een yegelick vernachte met sijnen jongen binnen Jerusalem: op dat sy ons des nachts ter wacht zijn, ende des daegs aen 't werck.

Vele waren 's avonds naer buiten de stad gegaen om te vernachten; maer Nehemia wilde dus beter voor de algemeene veiligheid zorgen.

23. Voorts noch ick, noch mijne broederen, noch mijne jongelingen, noch de mannen van de wacht, die achter my waren, wy en trocken onse kleederen niet uyt, om niet onverhoeds overvallen te worden: een yegelick [*hadde*] sijn geweer [*ende*] of liever *om* water, zy waren zoo zeer op hunne hoede, tegen allen vyandelyken aenval, dat niemand uitging, zelvs om water te halen, of hy was gewapend.

HET

(*b*) Exod. 14: 25. Deut. 1: 30. ende 28: 7.

HET V. KAPITTEL.

Onder de bouwende Joden zelve ontſtond eene onderlinge twist en verdeeldheid, welke de allernadeeligſte gevolgen had kunnen hebben, maer door Nehemia zeer wijsſelyk werd uit den weg geruimd.

1. MAer hoe zeer de bouwende Joden zich wapenden tegen geweld van buiten, 'er ontſtond onder hen eene inwendige verdeeldheid, welke allergevaerlykst was. De armen klaegden geweldig, over de onderdrukkingen van hunne rijkere broederen: want het geroep des gemeenen volcks ende harer wijven was groot; tegen hare broederen, de rijke Joden.

Zulk ſoort van klachten, zulk een *geroep*, het welk met ſcheldwoorden gepaerd ging, tegen de meer bemiddelde Joden, wanneer zy op de openbare ſtraten kwamen, of de wooningen der armen voorbygingen: zulk een geroep zou men niet verwacht hebben, onder eene Natie, by welke, als uit één ſtamhuis voortgekomen, de broederlievde had behooren te heerſchen; onder Joden en broeders, die een gemeen lot ondergingen, die, om hunne zonden, in de handen hunner vyanden waren overgegeven, die nu eene aenmerkelyke verademing genooten, en te zamen bloot lagen, zoo voor de beſchimpingen, als den vyandigen aenval, hunner gemeene wederpartijderen.

Dit geroep ontſtond uit de onderdrukking der meer bemiddelde Joden. Trouwens de onderdrukking was eene hoofdzonde onder het Joodſche volk, al voor hunne gevangelyke wechvoering, Jeſ. 1: 16, 17. 5: 7, 8. Mich. 2: 1, 2. De onderdrukking wordt mede geteld onder de zonden, om welke zy zijn wechgevoerd Jer. 7: 5, 6, 9. Zach. 7: 9-11.

2. Dit geroep was geweldig: Want daer waren,

die seyden; Onse sonen, ende onse dochteren, wy, zijn vele: Daerom hebben wy koorn opgenomen, op dat wy eten ende leven.

Volgens onze vertaling, *onze zoonen en onze dochteren, wy zijn vele*, wilden deze lieden te kennen geven, dat zy, die arm waren, een groot getal van huisgezinnen uitmaekten; zoo hebben ook de LXX Griekſche Overzetters, en dan is de zin deze: dat het wel een zegen was voor Israël een talrijk zaed te hebben, maer dat die zelvde byzonderheid, nu in deze tijden van ongelegenheid, eene vermeerdering van smerten ware. — Anderen vatten het, met eene inlassching, dus op; *velen van ons hebben onze zoonen en dochteren uit armoede verpand.* Deze opvatting strookt zeer wel met vs. 5 en 8. — Het gevolg van deze handelwijs stellen zy, volgens onze vertaling, dus voor: *daerom hebben wy koorn opgenomen, opdat wy eten en leven.* Dan men heeft op te merken, dat de werkwoorden in den toekomenden tijd staen, zodat zy eene noodzakelykheid te kennen geven. De meening is dan deze. „ Wy hebben koorn „ noodig, zullen wy met onze talrijke huisgezinnen leven; „ dit koorn moeten wy van anderen ontvangen; en daertoe „ zijn wy in de noodzakelykheid, om onze zoonen „ en dochteren te verpanden, tot slaven en slavinnen te „ verkopen."

3. Oock warender anderen die seyden; Wy verpanden onse ackers, ende onze vaste goederen, onse wijngaerden, ende onse huysen, op dat wy in desen honger koorn mogen opnemen.

4. Desgelijcks warender die seyden; Wy hebben gelt ontleent tot het betalen van des Konings cijns; [*op*] onse ackers, ende onse wijngaerden. Om ons in staet te stellen, tot het opbrengen van den impost, welken wy den Persiaenschen Koning moeten opbrengen, hebben wy geld geleend; en daervoor onze vaste goederen moeten verpanden.

5. Wy klagen daerom over het verlies van bloed en goed. Nu is doch ons vleesch als het vleesch onser broederen, onse kinderen zijn als hare kinderen:

Wy

Wy zijn immers broeders van de rijke Joden, en met hun van gelijke waerdigheid; ende ſiet, wy onderwerpen, uit armoede, onſe ſonen, ende onſe dochteren, tot dienſtknechten; ja daer zijn alrede eenige van onſe dochteren onderworpen, datſe in de macht onſer handen niet en zijn, ſtaende onder de dienstbaerheid van onze meer bemiddelde broederen: ende andere hebben onſe ackers, ende onſe wijngaerden in bezitting, omdat wy onvermogende zijn, om het geld af te losſen, het welk zy 'er op geſchoten hebben.

Tot nader verſtand van deze klachten, dient men het volgende op te merken.

Aen NEHEMIA was geboodſchapt; dat de wedergekeerde Joden, in groote ellende verkeerden Kap. 1: 3. Deze ellende werd vermeerderd, door den hongersnood.

Deze honger werd zeer verzwaerd, door de omſtandigheden. In de maend Niſan, overeenſtemmende met onze Maert en April, kreeg NEHEMIA vryheid, van den Perſiaenſchen Koning, om naer het land zijner Vaderen te trekken Kap. 2: 1. — Op den 25ſte van Elul, overeenkomende voor het naest met den 10den van onzen September, werd de muur volbracht Kap. 6: 15. — Voords vinden wy Kap. 8. het aenkomen van de 7de maend Tizri, overeenſtemmende met de laetſte helvt van onzen September, en de eerste van October vs. 1. De eerste dag van die 7de maend was Nieuwjaerdag van het burgerlyk jaer vs. 3, ook viel, in deze maend, het Loovhuttenfeest vs. 15. — Alles derhalven, het welk van Kap. 2. tot 7. verhaeld wordt, is voorgevallen tusſchen Paesſchen en het Feest der loovhutten. In dezen tusſchentijd nu, weten wy, vielen de Oogſten in. Deze hongersnood had derhalven plaets op zulken tijd, wanneer 'er anders overvloed gevonden werd: en men gewoon was den voorraed voor den winter op te leggen.

Deze hongersnood was nog des te zwarer, wanneer men met voorname mannen vastſtelt; dat 'er, met de maend

Tizri van dit jaer, een Sabbathjaer begonnen zy, zoodat men van den oogst des zesden jaers, niet alleen nu, maer ook nog een volgend jaer leven moest.

Gelijk het altoos gaet, de armen gevoelden het gebrek het allereerste, daer de meer bemiddelde den noodigen voorraed tot hooger prijzen kopen konden.

De Heb en winzucht poogt met alles voordeel te doen. Zoo ging het ook hier. De rijkere Joden gaven den armen brood en koorn, maer zy namen daervoor de kinderen en vaste goederen der onvermogenden te pande.

Men vraegt, of deze handelwijs geoorloovd ware? — Vóor het geoorloovde van deze handelwijs, schijnt het voorbeeld van JOSEPH te pleiten, die koorn verkocht aen den Egyptenaren, voor hun geld, vee, land, en personen Gen. 47. Ook schijnt de Wet, omtrend de Lossers en het Jubeljaer, de vryheid van dergelijke beleeningen te onderstellen Lev. 25: 25, 29. — Maer wat het geval van JOSEPH aengaet; dit was van eenen anderen aert, hy woekerde niet, noch onderdrukte de Egyptenaren, maer hy behield hen in het leven, op eene zeer weldadige wijs. De Wet der Lossing en van het Jubeljaer onderstelt wel, gelijk ook de natuurlyke billykheid vordert; dat hy, die ontvangt, eenige waerde geevt voor het ontvangene, indien dit, behoudens zijn bestaen, geschieden kan; maer het is onnatuurlyk zijnen armen broeder te onderdrukken, zijn bloed uit te zuigen, en zich te verrijken met zijne ongelegenheden. — Daerenboven had de HEER aen Israël, het woekeren van hunne broederen, door eene stellige wet, uitdrukkelyk verboden Exod. 22: 25, 26. Deut. 23: 19. Hoe ver nu de Rijken zich, in ons geval, omtrend de armen vergrepen hadden, blijkt uit den inhoud der klachten. Het ontbrak hen aen koorn, het noodzakelykst voedsel. Het gene van zelvs groeide, op het Sabbathjaer, mogten de armen inoogsten; maer hier toe hadden zy geenen tijd, vermids zy geduurig, of aen den muur werken, of op schildwacht staen moesten. — Zy wendden alle middelen aen, om brood te krijgen, en zich, met hunne huisgezinnen, by het leven te behouden. Sommigen hadden hunne

kinderen tot slaven en slavinnen verkocht, om brood te krijgen. Anderen hadden, tot dat zelvde einde, hunne vaste goederen verpand. Nog anderen hadden alles bezwaerd, om de gemeene lasten te betalen, en hadden niets meer by te zetten. — Wijl nu de Rijken, in placts van zich over de armen te ontfermen, van die gelegenheid zich bedienden, om hunne kinderen tot slaven te hebben, en hunne vaste goederen in bezitting te krijgen, sproot daeruit het geroep en de klacht der onderdrukten voort.

6. Doe ick nu, zoo vervolgt Nehemia zijn verhael, haer geroep, ende dese klagende woorden hoorde, ontstack ick seer in ongenoegen en gramschap.

7. Ende mijn herte beraetslaegde in my; mijn geest was, op eene rijpe, bedaerde en voorzichtige wijs bezig, om de zaek van alle kanten te bezien, wat my te doen stond: daer na twistede ick met de Edelen, ende met de Overheden, ende seyde tot hen; Gylieden vordert eenen last, een yegelick van sijnen broeder: voorts leyd' ick eene groote vergaderinge tegens hen.

De woorden, *daerna twistte ik met de Edelen en Overheden*, kan men opvatten, als een algemeen bericht, van het gene vervolgens nader, in de byzonderheden wordt voorgesteld. Anders kan men dezelve aenmerken, als eene byzondere aenspraek en onderhandeling, aen en met de Grooten, in afwezen van het gemeene volk, om hen tot betere gedachten te brengen. Maer wie waren deze *Edelen* en *Overheden*? — Kap. 2: 16. is 'er ook reeds van gesproken. Men denke aen de aenzienlykften des volks. Het eerste woord wijst ons naer mannen van eene hooge en edele geboorte. Het ander wordt gebruikt van zulke mannen, die mindere Amptenaers waren. Zulke Overheden waren 'er onder de Babyloniers Dan. 3: 2, die tusschen de Stadhouders en Landvoogden gerangschikt worden Dan. 3: 27. 6: 8. De zodanigen waren 'er ook onder de Meders Jer. 51: 28, als mede onder de Asfyriers Ezech. 23: 6, 12, 23. Het is derhalven niet vreemd, dat men

by de Joden, uit de Babylonifche gevangenis wedergekeerd, en onder de heerfchappy der Perfianen levende, onder welke nu ook de Babyloniers, Meders, en Asfyriers behoorden, Amptenaren vond, welker bedieningen namen droegen, van de Regeeringswijs der gemelde volken ontleend.

Dewijl nu NEHEMIA deze Overheden of Amptenaers niet heeft aengefteld, maer gevonden; kan men wijders vragen, hoe dezelve zijn overeentebrengen, met die Aenzienlyken, die doorgaends by Ezra voorkomen. — By Ezra leest men van de *hoofden der Vaderen*, zoo die met Zerubbabel, als met hem zelven opkwamen Ezr. 1: 5. 2: 68. 3: 12. 4: 2. 8: 1; elders van de *Oudften* Kap. 5: 5, 9. 6: 7, 8, 14; dan weder van de *Vorsten der Vaderen Israëls* Kap. 8: 29, door welke hy de hoofden der Vaderen fchijnt te verftaen, die Kap. 10: 16. *de mannen de hoofden der Vaderen* heeten, en ook wel enkel de Vorsten Kap. 9: 1. — Kap. 10: 8 en 14. wordt 'er onderfcheid gemaekt tusfchen Vorsten en Oudften.

Door de *Edelen* fchijnen derhalven *hoofden der Vaderen* en *Vorsten des volks* bedoeld te worden, die, door afkomst en rijkdommen, de eerste en voornaemfte waren onder het volk; en dan zullen de *Overheden* de Oudften van elk eene Stad zijn, en de Richters onder het volk, die, naer de Babylonifche en Perfifche wijs, waren aengefteld, om de beftuuring over hunne medebroederen te hebben, als mindere Magiftraetsperfonen. Zoodat, naer onze manier van fpreken, de *Edelen* de lieden van Staet waren, en de *Overheden* de Magiftraetsperfonen in Jerufalem en in de andere fteden.

Wijders mag men denken, dat NEHEMIA, als zijnde een Hoveling van den Perfiaenfchen Koning, hen benoemd hebbe met namen, aen het Perfiaenfche Hov gebruikelyk; daer EZRA zich, als een Joodsch Wetgeleerde, van namen bediende, welke, onder het Joodfche volk, en in de Wet bekend waren. — Ezr. 9: 2. vinden wy wel het zelve woord, door *Overheden* vertaeld, maer daer ontmoeten wy niet

niet de woorden van EZRA zelven, maer van sommige Vorsten, die hem omtrend de gesteldheid van zaken, bericht brachten.

Met deze Edelen en Overheden *twistte* NEHEMIA, dat is hy toonde hun, dat zy verkeerdelyk handelden, en vorderde daerom herstel van zaken. — Hy verschoonde hen niet, onaengezien hunnen staet en waerdigheid. Hy zeide tot hen: *gylieden vordert eenen last, een iegelyk van zijnen broeder.* — Hy noemde de gemeene en arme Joden hunne *broeders*; om hen te verootmoedigen, als mede ter herinnering van den plicht der broederlievde, en ter overtuiging van hunne verkeerdheid. — Zy leiden een iegelyk zijnen broeder eenen *last* op; men denke aen de moeite, welke zy hunnen verarmden broederen veroorzaekten, door hen eenen hoogen intrest te laten betalen, en vooral door hunne kinderen en vaste goederen in bezitting te nemen, wilden zy koorn bekomen. — Zoo handelden zy met hunne broederen, regelrecht tegen de Godlyke Wet aen Exod. 22: 25. NEHEMIA spreekt niets van de uitwerking, welke dit twisten had by de meer bemiddelde Joden; het schijnt, dat zy in hun kwaed volhardden.

Althans NEHEMIA *leidde eene groote Vergadering tegen hen.* De spreekwijs eene *groote Vergadering* schijnt, in den eersten opslag, eene Raedsvergadering van vele Raedsheeren te beduiden, om met hun te raedplegen, over het te recht stellen der schuldigen. Doch dit laten de omstandigheden niet toe, naerdien de aenzienlyken en Amptenaers, die dezen Raed moesten uitmaken, nu zelve de schuldigen waren. Ook beteekent het oorspronkelyk woord niet zoo zeer eene Raedsvergadering, als wel eene zaemvergaderde menigte, vergel. Deut. 33: 4. en 2 Chron. 7: 8. NEHEMIA riep derhalven de menigte des volks te zamen, en stelde de Edelen en Overheden tegen over dezelve, om deze meer bemiddelde lieden te overtuigen en te beschamen, en vooral om hen des te eer te bewegen, dat zy het kwaed herstelden, en het booze, uit hun midden wech deden.

8. Ende Nehemia beschaemde de onderdrukkers in het openbaer: ick, zoo vervolgt hy zijn verhael, seyde

tot hen; Wy, ik en die van mijne maegschap, die met my uit Persien zijn afgekomen, ik en mijne broeders, verg. vs. 10, wy hebben onse broederen, de Joden, die, uit hoofde van armoede, aen de rondom gelegen Heydenen verkocht en in derzelver macht gekomen waren, nae ons vermogen en de middelen, welke wy bezaten, wedergekocht, en als lossers vrygemaekt: ende soudet gylieden oock uwe broederen verkoopen, ofte souden sy aen ons verkocht worden? wat zou dat voor eene lievdeloze handelwijs zijn? Doe swegen sy, ende en vonden geen antwoort, zy wisten niets ter hunner verschooning in te brengen.

9. Voorts 'seyde ick, De sake en is niet goet, die gylieden doet: uwe handelwijs is geheel lievdeloos, en blijkbaer strijdig met de Godlyke Wet. Soudet gy niet wandelen in de vreese onses Godts, en zijne wetten eerbiedig gehoorzamen, om de versmadinge der Heydenen, onser vyanden? zouden de Heidenen, onze vyanden, wanneer zy hoorden, dat gy zoo lievdeloos met uwe broederen handelt, onzen Godsdienst niet beschimpen, en des HEEREN naem lasteren?

10. Ick, mijne broederen, mijne bloedverwanten, die met my uit Persien gekomen zijn, ende mijne jongens, de knechten, die my dienstbaer en onder mijn gevolg zijn, vorderen wy oock gelt ende koorn van hen? immers nemen wy niets van onze broederen, gelijk ik, uit kracht van mijn ampt, en op het voetspoor van mijne voorzaten, eenig inkomen als Landvoogd zou kunnen vorderen: laet ons doch desen last nalaten, volgt mijn voorbeeld, en staekt toch alle onderdrukking.

11. Geeft hen doch als heden weder, hare ackers, hare wijngaerden, hare olijfgaerden, ende hare huysen en andere vaste goederen, welke zy aen u verpand hebben: ende het hondertste [*deel*] van den gelde, ende van het koorn, den most, ende de olie, die gy hen hebt afgevordert.

Sommigen vullen hier, by *honderd*, het woord *sikkelen* in, zoodat de Edelen en Overheden honderd sikkelen in geld

geld moesten wedergeven aen den armen, en dan nog koorn, most en oly. — De onzen vullen het aen, met het woord *deel*, en dan wordt hier het honderdste deel, *een percent*, als eene intrest bedoeld. Sommige meenen, dat dit honderdste deel, telken maend moest gegeven worden, maer dan zou het eene jaerlyksche intrest geweest zijn van 12 percent. — De zaek schijnt deze te zijn: Nehemia wilde niet alleen, dat de verpande vaste goederen zouden wedergegeven, en de schulden kwijt gescholden worden, maer dat zy ook van de gelden en andere inkomsten, welke zy getrokken hadden, een honderdste gedeelte aen den armen zouden mededeelen.

NEHEMIA handelde hier ongemeen verstandig. — Hy keurde de gedragingen der rijken openlyk af, met alle vrymoedigheid. — Hy stelde hunnen plicht voor oogen, en ontleende zijne drangredenen, zoo van den smaed der Heidenen, als van zijn eigen voorbeeld. — Maer hoedanig was de uitslag zijner pogingen?

12. Doe seyden sy, tot Nehemia: Uw voorstel is allerbillykst. Wy sullen alles, 't welk wy, by wijs van verpanding, naer ons genomen hebben, aen den armen wedergeven, ende van hen niets soecken, alles, het welk de armen ons nog schuldig zijn, zullen wy niet invorderen, maer kwijt schelden; wy sullen alsoo doen, als gy segt: Ende ick riep de Priesteren, ende deedse sweeren, dat sy doen souden nae dit woort.

Velen bewilligden, in het voorstel van NEHEMIA, uit overtuiging van hun geweten, maer 'er waren ook, welker harten niet oprecht waren. Vele edelen waren de vrienden niet van NEHEMIA Kap. 6: 17-19. Deze zullen in het voorstel van NEHEMIA berust hebben, deels uit vrees voor de menigte des volks, welke hier vergaderd was, en dat NEHEMIA de zaek tot den Persischen Koning brengen zoude, deels omdat het Sabbathjaer eene kwijtschelding van schulden vorderde Deut. 15: 12.

Ter nadere bevestiging riep NEHEMIA, de bedienaers

van het Heiligdom, om de Edelen en Overheden, voor het aengezicht des HEEREN, in den eed te nemen, dat zy doen zouden naer zijn woord.

13. Oock schuddede ick mijnen boesem uyt, ende seyde; Alsoo schudde Godt uyt allen man, die dit woort niet sal bevestigen, uyt sijnen huyse, ende uyt sijnen arbeyt, ende hy zy alsoo uytgeschuddet ende ledigh: ende de gantsche gemeynte seyde, Amen, ende sy presen den HEERE; Ende het volck dede nae dit woort.

Door den *boezem* heeft men hier te denken, aen het bovenste gedeelte van het kleed, het welk de borst bedekt. Het woord, door *uitschudden*, vertaeld, beteekent zoodanig eene uitschudding, welke met geweld gepaerd gaet. In het Oosten droeg men lange kleederen, welke men over elkander sloeg, en, met eenen gordel, om de lendenen vasthechtte. In het bovenste gedeelte van deze kleederen, verborg men verscheidene zaken, gelijk wy gewoon zijn in de zakken te doen. — Wanneer derhalven NEHEMIA zijnen boezem uitschudde, maekte hy zijne kleederen los, en schudde dezelve met geweld, opdat alles, wat 'er in was, 'er uit zou vallen.

Maer wat beteekende deze plechtigheid? Sommigen vergelijken dezelve, met het bevel van CHRISTUS, aen zijnen Discipelen Matth. 10: 14. Marc. 6: 11. Luc. 9: 5, dat zy, wanneer zy menschen ontmoetten, die hun Euangelie niet hooren wilden, het stof van hunne voeten moesten afschudden, tot een getuigenis tegen hen; gelijk PAULUS deed, te Antiochien en te Corinthus Hand. 13: 51. 18: 6. Hierdoor gav de Apostel te kennen, dat hy weigerde de minste gemeenschap te hebben, met deze menschen, en betuigde dat hy geene schuld had, aen het oordeel, het welk zy zich zelven op den hals haelden. — Dan de handelwijs van NEHEMIA had eene andere bedoeling: want hy voegt 'er deze verklaring by: *alzoo schudde God uit allen man, die dit woord niet zal bevestigen, uit zijn huis, en uit zijnen arbeid, en hy zy alzoo uitgeschud en ledig.* — Tot staving derhal-

halven van de belovte, welke de Edelen en Overheden gedaen hadden, bracht NEHEMIA hun onder den vloek, bedreigende, dat God elk, die zijn woord niet hield, door algemeene of byzondere rampen, uit zijne bezittingen zou uitschudden. — Dit bedreigde oordeel stemde juist overeen, met den aert van de misdaed. Er was beloovd, de armen, die ledig en door de schuldeisschers uitgeschud waren, het hunne wederom toe te voegen. Deze belovte was met eenen plechtigen eed gestaevd. Het niet vervullen van dezelve zou met zich brengen, een ledig en berooid laten van de armen. NEHEMIA bedreigt daerom, dat zy die meineedig waren, volgens de Wet der wedervergelding, zouden gestraft, en door een Godlyk oordeel, in dien zelvden behoevtigen staet gebracht worden, tot welken zy de armen gebracht hadden. De *gansche Gemeinte*, de geheele groote Volksvergadering, bevestigde dezen eed en deze bedreiging, met het uitroepen van een algemeen *Amen.* De menigte *prees den* HEER, zeer verblijd, over deze gelukkige omwending van zaken. Ook *deed het volk naer het woord van* NEHEMIA; de rijken herstelden de armen, en de armen berustten in de schikkingen, door NEHEMIA gemaekt.

Langs dezen weg, werd 'er eene inwendige zwarigheid, tegen den voortgang der muurbouwing van Jerusalem, opgeruimd.

De aenzienlyken waren zoo wel als de geringen, bezig met het bouwen van de Stadsmuuren. Maer 'er is geen twijffel aen, of de geringen moesten de zwaerste lasten dragen. — Men was, uit hoofde der vyanden, gewapenderhand bezig in het bouwen, en elk geslacht stond onder het bevel van die Edelen en Overheden, welke tot het zelve behoorden. Kap. 4: 14-16. — Onder dit alles heerschte een zware hongersnood. De Edelen onderdrukten de armen, en deze klaegden bitter over die mishandeling. — Het kon derhalven niet anders wezen, of de dragers, die het zwaerste werk moesten doen, wierden moedeloos, en hunne krachten vervielen Kap. 4: 10. Zy,

die voor zich zelven geen voordeel zagen, in de vastigheid van Jerusalem, maer in tegendeel eene vermeerdering van slaverny, hadden geene aenmoediging, om zich, met het opbouwen van Jerusalems muuren af te slooven. — Hier kwam nog by, dat de armen, wanneer het op een strijden tegen de vyanden aenkwam, niet gereed zouden zijn, om naer de bevelen van hunne Oversten te hooren, gelijk meermalen gebleken is, in zulke heirlegers, daer het aen betaling van der Soldaten leening ontbrak.

Rechttijdig en billyk derhalven was de poging van NEHEMIA, om dit algemeen ongenoegen, het welk de bron van de verdervelykste onheilen had kunnen worden, wech te nemen.

NEHEMIA beroept zich vervolgens op zijne edelmoedigheid, in het onbaetzuchtig waernemen van zijne Landvoogdy: dit doet hy in eene tusschenrede, waerin hy tot 12 jaren na dit geval afdaelt, en waeruit blijkt dat hy dit geheele verhael zoo veel later beschreven heeft.

14. Oock van dien dage af, dat Koning Artaxerxes my herwaerds gezonden, en hy my bevolen heeft, haren Lantvoogt te zijn in den lande Juda, van den twintigsten jare af, tot het twee ende dertigste jaer des Konings Artahsasta, zijnde twaelf jaren, en hebbe ick met mijne broederen, het broot des Lantvoogts niet gegeten. Geduurende al dien tijd, ben ik der Gemeinte niet tot last geweest, ik heb het inkomen, anderzins voor den Landvoogden geschikt, niet genooten.

Rehum de Cancelier en de anderen, trokken salaris uit het Paleis des Konings Ezr. 4: 14; maer zoo ging het niet, in het land van Juda. Daer vermogt de Landvoogd zijne inkomsten, geheel of ten deele, van het volk te nemen. Maer dit had NEHEMIA niet gedaen, om het volk niet te bezwaren. Dit hadden ook zijne *broeders* niet gedaen, schoon het anders een misbruik schijnt geweest te zijn, dat de naestbestaenden van den Landvoogd zich van zijn gezach bedienden, om de Gemeinte te bezwaren.

15. Ende de voorige Lantvoogden, die voor my geweest zijn, hebben het volck beswaert,

ende

ende van hen genomen aen broot ende wijn, daer na tot hunne andere behoevten, dagelyks veertigh silvere sikelen; oock heerschten hare jongens over het volck, die Landvoogden lieten toe dat ook hunne bedienden het volk knevelden: Maer ick en hebbe alsoo niet gedaen, om der vreese Godes wille.

De eerste der voorige Landvoogden was ZERUBBABEL geweest; aengesteld in het eerste jaer van CYRUS, en hy was het nog, in het tweede jaer van DARIUS HYSTASPES Ezr. 4: 24. 5: 2. Hoe lang hy, na dien tijd, Landvoogd gebleven zy, is onbekend. — Of nu MESULLAM zoon van Zerubbabel 1 Chron. 3: 19, Landvoogd in zijne plaets geweest zy, gelijk de Joden willen, nadat hy in Babel wedergekeerd en aldaer gestorven was, kunnen wy niet bepalen. — Ook weten wy niet, wie de Landvoogdy hebben waergenomen, zedert het tweede jaer van DARIUS HYSTASPES, tot het 20[ste] van ARTAXERXES LANGHAND; en Nehemia verzwijgt hier hunne namen, omdat hy niemand verbitteren wilde.

Althans deze Landvoogden hadden het volk bezwaerd, behalven brood en wijn, hadden zy ook geld genomen. Daerenboven hadden de *jongens*, dat is de bedienden der Landvoogden, geweld geoeffend over het volk. — Maer, uit een beginsel van Godsvrucht, had NEHEMIA niets genomen, om het volk niet te bezwaren, en zorg gedragen, dat zijne bedienden geen het minste geweld of onrecht pleegden.

16. Daer toe heb ick oock aen 't werck deses muers verbetert, voor zoo ver ik my onvermoeid heb bezig gehouden, met het nazien van het werk, en het aenmoedigen van de arbeiders, ende wy en hebben geen lant gekocht van het geld, het welk wy van u genomen hadden, ook hebben wy, op geenerlei wijs, onze bezitting vermeerderd, door van den nood onzer arme broederen gebruik te maken, om voordeelige koopen te doen: ende alle mijne jongens zijn aldaer versamelt geweest tot het werck, alle mijne bediendens hebben geduurig medegewerkt, ten mijnen koste.

17. In plaets van onderhoud van u te vorderen, heb ik 'er zelvs velen onderhouden. Oock zijn der Joden

ende der Overheden hondert ende vijftigh man, ende die Joden, welke van de Heydenen, die rontom ons zijn, tot ons quamen, het zy om by ons te woonen, het zy ter verrichting van zekere zaken, aen mijne tafel geweeſt.

18. Ende tot dit onthael had ik zeer veel voorraed noodig, dat voor éénen dagh bereydt wert, was één oſſe, [*ende*] ſes uytgeleſene ſchapen, oock wierden my vogelen bereydet, ende binnen tien dagen van allen wijn ſeer veel: Nogh heb ick by deſen het broot des Lantvoogts niet geſocht, nog als Landvoogd eenig inkomen getrokken, om dat de dienſtbaerheyt, dat is de impost, die aen den Perſiaenſchen Koning moet betaeld worden, ſwaer was over deſen volcke.

De woorden *binnen tien dagen van allen wijn zeer veel*, zijn vry duister. — Volgens onze Randſchrijveren, is de meening deze, dat men, in het huisgezin van NEHEMIA, om den tienden dag, nieuwen voorraed van wijn moest opdoen. — Anders zou men het zoo begrijpen kunnen, dat de wijn aen NEHEMIAS tafel, met zekere maet, aen den gasten werd toegediend, behalven op den tienden dag, wanneer elk zoo veel drinken mogt als hem behaegde.

Nehemia beſluit dit ganſche ſtuk, al biddende.

19. (*a*) Gedenckt mijner, mijn Godt, ten goede: laet het blijken, dat ik een voorwerp ben van uwe onderſcheidende gunst en voorzorg; gedenk aen dat alles wat ick aen deſen volcke gedaen hebbe, mijn werk, hoe gebrekkig ook, is evenwel oprecht; zie HEER, het ligt voor uw aengezicht.

NEHEMIA moet hier geenszins als een grootſpreker beſchouwd worden, die op zijn werk, by den HEER roemde. Hy ſpreekt van alles, wat hy ten beste van 't Joodſche volk gedaen had, om aen te toonen, dat hy geene vergelding zijner edelmoedigheid van menſchen te gemoet zag, maer dat hy enkel in God berustte, aen wiens goedheid en genade hy zich nedrig aenbeval.

HET

(*a*) Nehem. 13: 22.

HET VI. KAPITTEL.

Nehemia ontweek de listige lagen, welke hem, door zijne vyanden, gelegd werden vs. 1-14. *Middelerwijl werd de muur voltooid vs.* 15-19.

DE wederpartijders der Joden, in hunne vyandige voornemens te leur gesteld Kap. 4, wendden het op eenen anderen boeg, en leiden lagen tegen NEHEMIA, den Opper-Bevelhebber van het werk; zeer wel begrijpende, dat de herbouwing van Jerusalem niet beter en gemakkelyker kon gestuit worden, dan door NEHEMIA van kant te maken.

1. Voorts is 't geschiet, als van de reeds voorheen gemelde Saneballat, ende Tobia, ende van Gesem den Arabier, ende van onse andere vyanden gehoort was, dat ick den muer gebouwt hadde, ende dat geene scheure daer in en was overgelaten: begrepen zy, dat zy niet langer wachten konden, om de voltoojing van ons werk te verhinderen; oock en hadde ick tot deser tijt toe de deuren niet opgesett in alle de poorten: Het was nu nog tijd voor onze vyanden. In sommige poorten waren de deuren reeds ingehangen, op kosten van byzondere personen Kap. 3: 3, 6, 12, maer de meeste poorten waren nog niet van deuren voorzien. Zoo zy nog langer wachtten, tot dat de gansche Stad kon gesloten worden, dan hadden zy geenen kans meer, om 'er in te komen; en met geweld konden zy niet vorderen, omdat alle poorten, met wachten bezet waren.

2. So sondt Saneballat ende Gesem tot my, om te seggen; Komt ende laet ons te samen vergaderen in de dorpen, buiten Jerusalem op het platte land, om te zamen over de zaken van het land te spreken. Koom by ons, in den dale Ono: vergel. Kap. 11: 35, 1 Chron. 8: 12, maer

ik begreep aenstonds hun boosaertig voornemen, sy dachten my quaet te doen en van kant te maken.

3. Ende ick sondt boden tot hen, om te seggen; Ick doe een groot werck, so dat ick niet en sal konnen afkomen: ik ben thans aen een zeer gewichtig werk bezig, dit vordert allen spoed, en zou al te zeer vertraegd worden, wanneer ik by ulieden kwam in het dal Ono. Ook kan ik niet begrijpen, dat gylieden my eenige zaken van aenbelang hebt mede te deelen; waerom dan soude dit werck ophouden, terwijlen ick het soude nalaten, ende tot ulieden afkomen?

4. Sy sonden nu [*wel*] viermael tot my, op de selve wijse en met dezelvde boodschap: Ende ick antwoordde hen telkens op de selve wijse.

5. Doe ook deze poging verydeld was, namen de vyanden der Joden wederom andere middelen by de hand. Zy zochten my eenen schrik aen te jagen, door my te verzekeren, dat mijn werk, van den Persiaenschen Koning, als eene oproerige poging zou worden aengemerkt. Kort daerop sondt Saneballat tot my op de selve wijse, ten vijfden male, sijnen jongen, met eenen openen brief in sijner hant, opdat een ieder den inhoud zou kunnen lezen.

6. Daer in was geschreven; Het is onder de volcken gehoort, ende Gasmu, of Gezem vs. 1, seyt; Gy ende de Joden dencket te rebelleeren, daerom bouwt gy den muer, ende gy sult hen ten Koningh zijn, nae dat dese saken zijn, dit is blijkbaer uit uw gansche doen.

7. Wy hebben daerenboven vernomen, Dat gy oock Propheten hebt bestelt, om van u te Jerusalem uyt te roepen, seggende; Hy is Koningh in Juda; Nu sal 't van den Koningh gehoort worden, nae dat dese saken zijn: komt dan nu, ende laet ons te samen raetslaen. Koom tot ons, laten wy onpartijdig onderzoeken, wat 'er van de zaek zy; opdat wy den Koning van uwe onschuld verzekeren, zoodra dezelve ons zal gebleken zijn.

8. Doch

8. Doch ick sondt tot hem, om te seggen; Daer en is van alsulcke saken, als gy segt, niets geschiet: maer gy versiertse uyt uw herte, om my te verschrikken en vervaerd te maken.

9. Want sy alle sochten ons vreesachtigh te maken, seggende; op deze boodschap zullen zy verslagen worden, den moed laten zinken, en Hare handen sullen van 't werck aflaten, dat het niet en sal gedaen worden: Nu dan o God! zoo riep ik al biddende tot den HEER, by het lezen van dezen briev, sterckt mijne handen en ondersteun my.

Dusdoende ontkwam NEHEMIA ook weder dezen strik, en bleev onverzettelyk in zijn werk bezig. Dan de vyanden der Joden lieten niets onbeproevd, om NEHEMIA van zijn werk af te trekken. Nadat het hun mislukt was, hem buiten Jerusalem te lokken, trachtten zy hem in den Tempel te doen vlieden, langs dezen weg hoopten zy Jerusalem, by verrasſing, in te nemen.

10. Als ick nu quam in 't huys van den propheet Semaja des soons Delaja, des soons Mehetabeëls, dien ik voor mijnen vriend aenzag, om met hem te raedplegen, gav hy my eenen zeer verkeerden raed. (Hy nu was besloten:) Hy had zich in eene kamer van den Tempel opgesloten, om de vertooning te maken van eene zeer byzondere Godsdienstigheid. Doe ik tot hem gekomen was, so seyde hy; Laet ons t' samenkomen in den huyse Godes, in 't midden des Tempels, ende laet ons de deuren des Tempels toesluyten, opdat gy daer moogt veilig zijn; want sy sullen komen om u te dooden, ja by nachte sullen sy heimelyk komen om u te dooden.

11. Maer ick seyde; Soude een man, als ick ben, een Landvoogd, van wiens tegenwoordigheid en raed het welzijn dezer Stad afhangt; ik, die verplicht ben het volk, in deze gevaerlyke tijden, door mijn voorbeeld, aen te moedigen; zou een man, als ik ben, vlieden? dat zy verre; ende wie is 'er, zijnde als ick, die in

den Tempel soude gaen, dat hy levendigh bleve? zou ik daerdoor te kennen geven, dat ik een kwaed geweten had, en aen de voorzorg van dien God wantrouwde, die my tot dus ver geholpen heeft? wat gy my moogt aenraden, van in den Tempel te vluchten, Ick en salder niet ingaen.

12. Want ick merckte, ende siet, ik ontdekte zeer duidelyk, dat hy een valsaert ware; Godt en hadde hem niet gesonden: maer hy sprack dese prophetie tegen my, en gav my dezen bedrieglyken raed, om my te verderven, om dat Tobia ende Saneballat hem gehuert en omgekocht hadden.

13. Daerom was hy gehuert, op dat ick soude vreesen, ende alsoo doen, ende sondigen: op dat sy yets souden hebben tot eenen quaden naem, op datse my souden hoonen, en als een bloodaert ten toon stellen.

14. Gedenckt, mijn Godt, aen de listen en boosaertige pogingen van Tobia ende aen die van Saneballat, nae dese sijne wercken: ende oock aen de valsche Prophetesse Noadja, die den geest der voorzegging leugenachtig heeft voorgewend; ende aen de andere valsche Propheten die my gesocht hebben vreesachtig te maken, omdat zy daertoe, door onze vyanden, waren omgekocht.

Deze handelwijs van Semaja was even zoo listig, als boosaertig. — Door de vyanden der Joden omgekocht, maekte hy een allerschandelykst misbruik, van het vertrouwen, dat NEHEMIA in hem stelde, die hem voor zijnen vriend aenzag. Zijn voornaemste doelwit was, om NEHEMIA, wanneer hy zijnen raed gevolgd en in den Tempel gevlucht was, als een bloodaert ten toon te stellen; opdat het volk den moed zou laten zinken, wanneer zy de bloodheid van hunnen Opperften-Bevelhebber verstonden. — Hierdoor wilde hy den vyanden den weg banen, om de Stad te bespringen, wanneer alles in wanorde en zonder bestier was. — Mogelyk was hy wel voornemens, om Nehe-

hemia, in den Tempel van kant te maken, of zich van zijn perfoon te verzekeren, tot dat de vyanden de Stad overweldigd hadden.

Dan NEHEMIA bemerkte duidelyk, dat deze Semaja hem zogt te verraden. — Wy lezen niet, dat NEHEMIA dezen Semaja en de andere valfche Propheten, als verraders van hun Vaderland, naer verdiensten, hebbe laten ftraffen. Hy moest zich in dezen, naer den tijd en naer de omftandigheden fchikken. Binnen in de Stad waren vele valfche vrienden en geveinsde verraders, en van buiten had men voor de openbare vyanden te vreezen. — Hy moest zich daerom vergenoegen, met de zaek, al biddende, aen den HEER aen te bevelen.

15. Onder allen dezen tegenftand, werden evenwel de muuren van Jerufalem volkomen voltooid. De muer nu wert volbracht, op den vijf ende twintigften van de maend Elul, welke ten deele met onze Augustus, ten deele met September overeenftemt: in twee ende vijftigh dagen werd dit geheele werk volkomen voltooid.

Sommigen rekenen deze 52 dagen, van dien tijd af; dat Saneballat aen Nehemia gefchreven had vs. 6, en dan vergelijkt men hier mede het verhael van Jofephus, volgens het welk de Joden 2 jaren en 3 maenden, aen de herftelling der muuren van Jerufalem zouden gearbeid hebben. — Dan, onzes erachtens, geevt NEHEMIA duidelyk te kennen, dat het geheele werk, van het begin af, binnen 52 dagen, voltooid zy.

Men denke niet, de tijd van 52 dagen was veel te kort, om zulk eene groote Stad, als Jerufalem was, met muuren te omringen, en van poorten te voorzien: want men moet zich de volgende zaken herinneren, (1). dat het getal der gener, die met vereenigde krachten, aen dit werk arbeidden, verbazend groot ware; (2). dat deze arbeiders, niet uit gehuurd volk beftonden, maer uit vrywillige lieden, die met eenen ongemeenen yver werkten; (3). dat de muuren en poorten, door NEBUCADNEZAR, niet geheel en al waren afgebroken, en tot op den grond toe geflecht; zoodat hier en daer nog aenmerklyke ftukken in hun geheel gebleven

waren: en hoewel'er overal breuken en bresfen waren, had men bevonden, dat de grondvesten nog fterk genoeg waren, om 'er weder op te bouwen; (4). dat God, door het merkwaerdig beftuur van zijne Voorzienigheid, dit werk zonderling gezegend en begunftigd hebbe, gelijk de vyanden der Joden zelve erkennen moesten vs. 16, (5). dat men, ook by ongewijde Schrijveren, voorbeelden ontmoet van foortgelyken fpoed; volgens het verhael van CURTIUS, heeft ALEXANDER de Groote, de muuren van Alexandrien, die ruim twee uuren in den omtrek befloegen, binnen 20 dagen afgebouwd.

16. Ende het gefchiedde, als alle onfe vyanden [*dit*] hoorden, dat het werk der herbouwing van Jerufalems muuren, zoo fchielyk en tegen hunne verwachting, geheel voltooid was, fo vreesden alle de Heydenen, die rontom ons waren, ende fy vervielen feer in hare oogen, dat is zy werden befchaemd, en lieten den moed zinken, omdat zy zoo veel op hunne overmacht vertrouwd, en niets ten nadeele der Joden uitgericht hadden. Hun aengezicht verviel ook van nijd en boosheid, over den voorfpoed der Joden, wanhopende, dat zy nooit in ftaet zouden zijn, om de Joden, tegen welke zy zoo zeer verbitterd waren, te benadeelen: want fy merckten allerduidelykst uit den voorfpoed, met welken de Joden gezegend werden, dat dit werck van onfen Godt gedaen was, en dat zijne gunstige beftuuring daerin allerblijkbaerst doorftraelde.

17. Dan, in weerwil van al dien voorfpoed, had Nehemia nog, met veelerlei verdrietelykheden te worftelen; hy bemerkte, tot zijn bitter leedwezen, dat fommigen van zijn volk eene verraderlyke gemeenfchap hadden, met de vyanden. Onder de edelen der Joden waren 'er, die zich zelven in zoo ver vergaten, en zoo weinig lievde hadden voor hun Vaderland; dat zy eene verraderlyke brievwisfeling hielden, met den vyandigen Tobias, en hem alles mededeelden, wat 'er binnen Jerufalem omging. Oock fchreven in die dagen Edele van Juda vele brieven, die nae Tobia gingen: ende die van Tobia quamen tot hen. 18. Zelvs

18. Zelvs hadden vele ontaerte Joden eene heimelyke zamenzweering aengegaen, met dien bitteren vyand van hun volk en Vaderland, om zijne belangen te bevorderen, ten nadeele van hunne eigene Land- en Stadgenooten. Zy hadden dien Tobia trouw gezworen, als hunnen vriend en bondgenoot, omdat hy en zijn zoon Joodſche Vrouwen getrouwd hadden: Want vele in Juda hadden hem geſworen, om dat hy was een ſchoonſone van Sechanja, den ſone van Arach: ende ſijn ſoon Johanan hadde genomen de dochter van Meſullam, den ſone van Berechja.

In dit geval zag men blijkbaer, hoe nadeelig het ware voor den Joden, om zich, door Huwelyken, met de Heidenen te verbinden, en hoe verfoeilijk de ſtreken zijn van verraderlyke Achitophels.

19. Zelvs hadden deze verraderlyke Joden de onbeſchaemdheid, om Nehemia gunstige gedachten, omtrend Tobia, te willen inboezemen. Oock verhaelden ſy, ſchrijvt daerom Nehemia, ſijne goetdadigheden voor mijn aengeſichte, en zochten my wijs te maken, dat Tobia een goed en oprecht man ware, mijne byzondere achting en vertrouwen waerdig; ende hier by bleev het nog niet, zy waren zelvs zoo valsch, dat zy mijne raedſlagen aen Tobia en zijnen aenhang bekend maekten, want mijne woorden brachten ſy uyt tot hem: zy brachten mijn gedrag en handel, aen Tobia en zijnen aenhang, verkeerd en verdraeid over, en gaven 'er eenen verkeerden zin aen. Hieruit namen deze vyanden aenleiding om my brieven te ſchrijven, door welke zy my zochten vervaerd te maken en van mijn werk afteſchrikken. Tobia [*dan*] ſondt brieven om my vreeſachtigh te maken. Het oogmerk was, my bevreesd te maken, en my daerdoor mijne achting by het volk te doen verliezen, opdat zy de Joden, wanneer alles in de war en zonder beſtier was, des te gemakkelyker zouden kunnen overvallen.

Wy zien uit dit alles, dat NEHEMIA eenen geweldigen tegenſtand ontmoet hebbe, niet alleen van vyanden die

buiten waren, maer ook, het gene nog veel erger was, van inwendige verraders, en dat hy, met dit alles, rustig en kloekmoedig zy voortgegaen, gesterkt door een gelovig vertrouwen, op de hulp van zijnen God.

HET VII. KAPITTEL.

Nehemia richtte de poorten van Jerusalem op, en stelde 'er wachten by vs. 1-3. Een herhaling van 't Register der Joden, die uit de gevangenis van Babel, in hun Vaderland waren wedergekeerd vs. 4-73.

1. VOorts geschiedde 't als de muer gebouwt was, dat ick de deuren oprichtede, ende de poortiers werden by de Poorten geplaetst, ende de sangers, ende de Leviten werden bestelt; want ik gav bevel, dat de zangers en Leviten, uit alle plaetsen, zouden byeen geroepen worden, om by de hand te zijn, tegen dat de muuren van Jerusalem zeer plechtig zouden worden ingewijd Kap. 12: 27.

2. Ende ick gaf bevel mijnen broeder Hanani, die my te Susan tijding gebracht had, omtrend den slechten en deerniswaerdigen toestand van Jerusalem Kap. 1: 2, ende Hananja den Oversten van de burgt te Jerusalem, eenen man van beproevde deugd en blakende Vaderlandslievde: want hy was als een man van getrouwigheyt, ende Godtvreesende boven velen. Sommigen denken, dat NEHEMIA zich nu reisvaerdig maekte, om naer het Persiaensche Hov weder te keeren, en den Koning rekenschap te geven van zijne verrichtingen; en dat hy daerom de twee gemelde mannen, van welker braevheid en Godsvrucht hy volkomen verzekerd was, tot zijne Stedehouders hebbe aengesteld, om het bestier van zaken, geduurende zijne afwezigheid, waer te nemen.

3. Hoe

3. Hoe het ook wezen mogt, Nehemia gav dezen mannen bevel, omtrend het fluiten der poorten en het bewaken der muuren; Ende fchrijvt hy, ick feyde tot hen; Laet de poorten van Jerufalem niet geopent worden, tot dat de fonne heet wort, laet het eerst volkomen dag zijn, voor dat de poorten geopend worden, opdat men rond kan zien, of 'er ook vyanden naderen; ende terwijlen fy, die de wacht hebben, daer byftaen, laetfe de deuren des avonds fluyten, betaft gyfe dan, en ziet nauwkeurig of de poorten wel gefloten en gegrendeld zijn: Ende dat men, na het fluiten der poorten, overal wachten fette, inwoonders van Jerufalem, vertrouwde burgers, een yegelick op fijne wacht, ende een yegelick tegen fijn huys over, deels tot gemak der wachthebbenden, deels opdat de befchouwing van elks huis hem geduurig herinnere, hoe veel belang hy hebbe, by het bewaken en bewaren van de Stad.

4. De ftadt nu was wijt van ruymte, ende groot, zoodat 'er vele wachten noodig waren, om alle posten behoorlyk te bezetten; doch des volcks was weynigh daer binnen, in vergelijking van de grootheid der Stad, ende de huyfen en waren niet gebouwt, de meeste huizen waren ligte gebouwen, en zeer veel gronds lag nog verwoest en onbebouwd.

5. So gaf mijn Godt in mijn herte, dat ick de Edelen, ende de Overheden, ende het volck verfamelde, om de geflachten te rekenen: ende ick vondt het geflacht-regifter der gener, die in 't eerfte waren opgetogen, ende vondt daer in gefchreven [*aldus*]:

NEHEMIA wist zeer wel, dat de veiligheid van eene Stad, naest God, meer van het getal en de dapperheid der inwooneren af hange, dan van de hoogte en fterkte der muuren. — Hy oordeelde het daerom noodig, om het volk te tellen, en langs dien weg te weten, welke huisgezinnen voorheen in de Stad gewoond hadden, en nu buiten naer het land getogen waren; opdat hy dezelve be-

wegen mogt, om terug te keeren, de Stad te bevolken, en huizen te helpen bouwen.

Ten dien einde riep hy eerst de *Edelen en Overheden* te zamen, om een echt bericht te ontvangen omtrend den tegenwoordigen toeſtand der huisgezinnen, derzelver getal en woonplaetſen. — Vervolgens nam hy een overzicht van de geſlachtlijsten der gener, die het eerst met Zerubbabel, uit Babel, naer hun Vaderland waren wedergekeerd Ezr. 2, en hy vond dezelvde Geſlachtlijst, dus luidende:

6. (*a*) Dit zijn de kinderen van dat lantſchap, Judæa, in het welk hunne voorvaders gewoond hadden; die optogen, op de veroorloving van Koning Cyrus, uyt de gevanckeniſſe, der wechgevoerden, die Nebucadnezar, Koningh van Babel, wechgevoert hadde; ende [*die*] wedergekeert zijn nae Jeruſalem ende nae Juda, een yegelick tot ſijne ſtadt:

7. Dewelcke quamen met Zerubbabel, Jeſua, Nehemia, Azaria, Raamja, Nahamani, Mordechai, Bilſan, Miſpereth, Bigvai, Nehum, [*ende*] Baëna. Ezra 2: 2. heet Azaria *Seraja*, Raamja *Reëlaja*, Mispereth *Mispar*, en Nehum *Rehum*, Nahamani wordt daer niet genoemd. [*Dit is*] 't getal der mannen van den volcke Iſraëls:

8. De kinderen van Paros waren twee duyſent, hondert, ende twee ende tſeventigh.

9. De kinderen van Sephatja, drie hondert, twee ende tſeventigh.

10. De kinderen Arachs, ſes hondert, twee ende vijftigh. Ezr. 2: 5. ſtaet 775.

11. De kinderen Pahath Moabs, van de kinderen Jeſua ende Joabs; twee duyſent, ende acht hondert, [*ende*] achttien. Ezr. 2: 6. ſtaet 2812, en aldaer wordt het woordje *ende* tusſchen Jeſua en Joab niet gevonden.

12. De kinderen Elams, duyſent, twee hondert, vier ende vijftigh.

13. De kinderen van Zattu, acht hondert, vijf ende veertigh. Ezr. 2: 8. vindt men 945.

14. De

(*a*) Ezr. 2: 1, &c.

14. De kinderen van Zaccai, ſeven hondert, ende tſeſtigh.

15. De kinderen van Binnui, of Bani, ſes hondert, acht ende veertigh. Ezr. 2: 10. 642.

16. De kinderen van Bebai, ſes hondert, acht ende twintigh. Ezr. 2: 11. 623.

17. De kinderen van Azgad, twee duyſent, drie hondert, twee ende twintigh. Ezr. 2: 12. niet meer dan 1222.

18. De kinderen Adonikams, ſes hondert, ſeven ende tſeſtigh. Ezr. 2: 13. 666.

19. De kinderen van Bigvai, twee duyſent, ſeven ende tſeſtigh. Ezr. 2: 14. 2056.

20. De kinderen van Adin, ſes hondert, vijf ende vijftigh. Ezr. 2: 15. ſlechts 454.

21. De kinderen Aters, van Hizkia, acht ende tnegentigh.

22. De kinderen Haſums, drie hondert, acht ende twintigh. Ezr. 2: 19. 223.

23. De kinderen van Bezai, drie hondert, vier ende twintigh. Ezr. 2: 17. 323.

24. De kinderen Hariphs, of Jora, Ezr. 2: 18. hondert, [*ende*] twaelf.

25. De kinderen van Gibeon, of Gibbar, Ezr. 2: 20. vijf ende tnegentigh.

26. De mannen van Bethlehem ende Netopha, hondert, acht ende tachtentigh. Ezr. 2: 21, 22. ſtaet 123 en 56, is 179.

27. De mannen van Anathoth, hondert, acht ende twintigh.

28. De mannen van Beth-Azmaveth, twee ende veertigh.

29. De mannen van Kiriath Jearim, Cephira, ende Beëroth, ſeven hondert, drie ende veertigh.

30. De mannen van Rama ende Gaba, ſes hondert, een ende twintigh.

31. De mannen van Michmas, hondert, ende twee ende twintigh.

32. De mannen van Beth-El ende Ai, hondert, drie ende twintigh. Ezr. 2: 28. ſtaet 223.

33. De mannen van het ander Nebo, Ezr. 2: 29. ſtaet enkel Nebo, twee ende vijftigh.

Hier tusſchen beiden vindt men Ezr. 2: 30. de kinderen van Magbis 156, waer van hier geen melding geſchiedt.

34. De kinderen des anderen Elams, duyſent, twee hondert, vier ende vijftigh.

35. De kinderen Harims, drie hondert, ende twintigh.

36. De kinderen van Jericho, drie hondert, vijf ende veertigh.

37. De kinderen van Lod, Hadid, ende Ono, ſeven hondert, ende een ende twintigh. Ezr. 2: 33, 725.

38. De kinderen van Senaa, drie duyſent, negen hondert, ende dertigh. Ezr. 2: 35. vind men 3630.

39. De Prieſters: de kinderen van Jedaja, van den huyſe Jeſua, negen hondert, drie ende tſeventigh.

40. De kinderen Immers, duyſent, twee ende vijftigh.

41. De kinderen Paſhurs, duyſent, twee hondert, ſeven ende veertigh.

42. De kinderen Harims, duyſent, [*ende*] ſeventien.

43. De Leviten: de kinderen van Jeſua, van Kadmiël, Ezr. 2: 40. ſtaet Jeſua *en* Kadmiël, van de kinderen Hodeva of Hodavja, vier ende tſeventigh.

44. De ſangers: de kinderen Aſaphs, hondert, acht ende veertigh. Ezr. 2: 41, 128.

45. De poortiers; de kinderen Sallums, de kinderen Aters, de kinderen Talmons, de kinderen Akkubs, de kinderen van Hatita, de kinderen van Sobai, hondert, acht ende dertigh of 139. Ezr. 2: 42.

46. De Nethinim: de kinderen van Ziha, de kinderen van Haſupha, de kinderen van Tabbaoth,

47. De

47. De kinderen van Keros, de kinderen van Sia, of Siaha, de kinderen van Padon,

48. De kinderen van Lebana, de kinderen van Hagaba, de kinderen van Salmai, of Samlai,

Tusschen de twee laetste vindt men Ezr. 2: 45, 46. nog Akkub en Hagab.

49. De kinderen Hanans, de kinderen Giddels, de kinderen Gahars,

50. De kinderen van Reaja, de kinderen van Rezin, de kinderen van Nekoda,

51. De kinderen Gazzams, de kinderen van Uzza, de kinderen van Paseah,

52. De kinderen van Besai, waerop nog Asna volgt Ezr. 2: 50, de kinderen van Meünim, de kinderen van Nephussim,

53. De kinderen van Bakbuk, de kinderen van Hakupha, de kinderen van Harhur,

54. De kinderen van Bazlith, of Bazluth, de kinderen van Mehida, de kinderen van Harsa,

55. De kinderen van Barkos, de kinderen van Sisera, de kinderen van Thamah,

56. De kinderen van Neziah, de kinderen van Hatipha.

57. De kinderen der knechten van Salomo: de kinderen van Sotai, de kinderen van Sophereth, de kinderen van Perida, of Peruda,

58. De kinderen van Jaëla, de kinderen van Darkon, de kinderen van Giddel,

59. De kinderen van Sephatja, de kinderen van Hattil, de kinderen van Pochereth van Zebaim, de kinderen van Amon, of Ami.

60. Alle de Nethinim, ende de kinderen der knechten van Salomo, waren drie hondert, twee ende tnegentigh.

61. Oock togen dese op van Thel-Melah, Thel-Harsa; Cherub, Addon, ende Immer: Maer sy en konden harer vaderen huys, noch haer zaet niet toonen, of sy uyt Israël waren.

62. De kinderen van Delaja, de kinderen van Tobia, de kinderen van Nekoda, ses hondert, twee ende veertigh. Ezr. 2: 60. staet 652.

63. Ende van de Priesteren, de kinderen van Habaja, de kinderen van Koz: de kinderen van Barzillai, die eene vrouwe van de dochteren Barzillai des Gileaditers genomen hadde, ende nae haren naem genoemt was.

64. Dese sochten haer geschrift, willende haer geslachte rekenen, maer het en wert niet gevonden: Daerom werden sy als onreyne van 't Priesterdom geweert.

65. Ende Hattirsatha seyde tot hen, dat sy van de heyligste dingen niet souden eten: tot dat 'er een Priester stonde met Urim ende Thummim.

66. Dese gantsche gemeynte te samen, was twee ende veertigh duysent, drie hondert, ende tsestigh.

67. Behalven hare knechten ende hare maegden, die waren seven duysent, drie hondert, seven ende dertigh: Ende sy hadden twee hondert, ende vijf ende veertigh sangers ende sangerschen. Ezr. 2: 65. staet slechts 200.

68. Hare peerden seven hondert, ses ende dertigh: hare muylen, twee hondert, vijf ende veertigh:

69. Kemelen, vier hondert, vijf ende dertigh; eselen, ses duysent, seven hondert, ende twintigh.

70. Een deel nu van de Hoofden der vaderen gaven tot het werck: Hattirsatha gaf ten schatte, aen gout, duysent drachmen, vijftigh sprengbeckens, vijf hondert ende dertigh Priesterrocken.

71. Ende [*andere*] van de Hoofden der vaderen gaven ten schatte des wercks, te zamen, aen gout, twintigh duysent drachmen: ende aen silver, twee duysent, ende twee hondert ponden.

72. Ende

72. Ende dat de overige des volcks gaven, was aen gout, twintigh duysent drachmen; ende aen silver, twee duysent minen: ende seven ende tsestigh Priesterrocken.

73. Ende de Priesters, ende de Leviten, ende de poortiers, ende de sangers, ende [*sommige*] van den volcke, ende de Nethinim, ende gantsch Israël woonden in hare steden.

Over deze geheele Geslachtlijst heb ik niets anders aen te merken, dan dat ze dezelve zy, met dat register, het welk wy vonden Ezra 2. dus kan men daer ook de noodige ophelderingen vinden, te gelijk met eenige aenmerkingen over de verschillen tusschen deze opgave en die van Ezra, zie bl. 21. terwijl we die verschillen zelve hier by elkander gevoegd hebben, om ze met eenen opslag te kunnen zien.

Hoe veel verschil 'er zy in de byzondere getallen, zoo dat, daer de opgenoemde by Ezra 29818 uitmaekten, de hier opgetelde t' zamen 31089 zijn; in de hoofdsom, waeronder ook alle welker geslachten onzeker waren, mede geteld zijn, komen deze lijsten juist overeen, wordende die, zoo hier vs. 66, als Ezra 2: 64, gesteld op 42360 personen. — Men mag denken dat zulke personen, die zich kort daerna by de wedergekeerden voegden, in de lijst, elk by zijn geslacht, zijn bygevoegd; daer tegen zulke personen, als ook de 4 geheele geslachten hier ontbrekende, daer afgelaten, die zich wel ter wederkeering aengegeven hadden, maer achtergebleven zijn.

Wat de geschenken aengaet vs. 70-72, hierin vinden wy veel verschil, met die geschenken, welke Ezra 2: 68, 69. vermeld zijn. — Onzes erachtens zijn de gevallen zeer onderscheiden. EZRA spreekt van geschenken, ten tijde van Zerubbabel, en NEHEMIA van geschenken, onder zijn bestier gegeven; en de HATTIRSATHA vs. 70, of de Landvoogd, is onzes bedunkens, NEHEMIA zelvs, die zijnen naem verzwijgt uit nedrigheid.

HET VIII. KAPITTEL.

De plechtige Godsdienst werd door EZRA *hersteld. — Des* HEEREN *Wet werd openlyk, voor het volk voorgelezen vs.* 1-9. *en het Loovhutten-Feest, op eene zeer plechtige wijs gevierd vs.* 10-18.

1. OP den vijf en twintigsten der zesde maend, was de muur van Jerusalem voltooid Kap. 6: 15. In de volgende zevende maend viel de tijd in, dat 'er een der hooge Feesten moest gevierd worden. Als nu de gemelde sevende maent aenquam, ende de kinderen Israëls, die buiten Jerusalem woonden, in hare steden waren,

2. So versamelde sich al 't volck, op den eersten dag van die zevende maend, die de dag was van het Feest der Trompetten Lev. 23: 24. als een eenigh man, binnen Jerusalem. Alle de Joden vergaderden te zamen op de strate voor de waterpoorte, welke zeer ruim was en eene groote menigte van volk bevatten konde: Ende sy seyden tot Ezra den Schriftgeleerden, dat hy het boeck der wet Mose soude halen, die de HEERE Israël geboden hadde, om het hun openlyk voor te lezen.

De HEER had Deut. 31: 10, 11. bevolen, dat de Wet, om het zevende jaer, op het Feest der Loovhutten, openlyk voor het volk moest worden voorgelezen, en nu stond juist het gemelde Feest in die maend in te vallen. Nae alle gedachten heeft EZRA deze Godlyke Wet, aen het volk herinnerd, het welk daerdoor bewogen werd, dien vaerdigen schrivtgeleerden te verzoeken, dat hy hun des HEEREN Wet wilde voorlezen, waertoe hy ook aenstonds gereed was.

Deze EZRA was reeds, 12 of 13 jaren voor NEHEMIA, uit Babel te Jerusalem gekomen. — Tot dus ver vonden wy,

wy, in deze geſchiedenis van NEHEMIA, geene melding van EZRA. Men gist, dat hy, eenigen tijd na zijne eerste komst in Judæa, toen de Tempel volbouwd was, naer Babel zy terug gekeerd, en dat hy thans andermael in zijn Vaderland gekomen zy, ziende met groote blijdſchap, dat de muur van Jeruſalem voltooid ware. Echter deze gisſing heeft geen zekerheid; hy kan ook in 't Joodſche land gebleven zijn, al wordt ons niets byzonders van zijne verrichtingen in dien tusſchentijd gemeld.

3. Ende Ezra de Prieſter bracht de wet voor de gemeynte, beyde mans, ende vrouwen, ende alle die verſtandigh of tot jaren van onderſcheid gekomen waren om te hooren, op den eerſten dagh der gemelde ſevender maent.

4. Ende Ezra wachtte niet tot den dag van het Feest der Loovhutten, maer maekte aenſtonds, nog op dien zelvden dag, eenen aenvang, met het voorlezen van de Godlyke Wet; want hy las aenſtonds daer in vòor de ſtrate, die voor de waterpoorte is, van het [*morgen*]licht aen tot op den middagh, voor de mannen ende vrouwen, ende de verſtandige, dat is alle zulke perſonen, die tot rijpheid van oordeel gekomen waren: ende elk hoorde, met aendacht en eerbied; want de ooren des gantſchen volcks waren nae het wetboeck.

Dit 4de vers moet, als een algemeen bericht, van dit Godsdienstig werk beſchouwd worden, het welk vervolgens in de byzonderheden, nader wordt opgehelderd. Daer uit zal men ligtelyk begrijpen, dat de uitdrukking, *hy las van het morgenlicht aen tot op den middag*, niet zoo moet begrepen worden, dat EZRA, geduurende al dien tijd, onophoudelyk hebbe voortgelezen; hy had verſcheidene medehelpers, die hem, in dit werk by beurten, onderſteunden.

5. Ende Ezra de Schriftgeleerde ſtont op eenen hoogen houten ſtoel, dien ſy tot die ſake gemaeckt hadden, opdat hy, van al het volk, des te beter kon gehoord en gezien worden, ende dit geſtoelte was zeer ruim en lang, zoodat 'er verſcheidene perſonen

nevens hem konden geplaetst worden: neffens hem ſtont Mattithja, ende Sema, ende Anaja, ende Uria, ende Hilkia, ende Maaſeja, 6 perſonen, aen ſijne rechterhant: ende aen ſijne ſlinckerhant, 7 perſonen, Pedaja, ende Miſaël, ende Malchia, ende Haſum, ende Haſbaddana, Zacharia, [*ende*] Meſullam, opdat zy hem onderſteunen en by beurten vervangen zouden.

6. Ende Ezra opende het boeck voor de oogen des gantſchen volcks; want hy was boven al 't volck op het gemelde ſpreekgeſtoelte, in het midden zijner medehelperen: Ende als hy het opende, ſtont al 't volck, tot een teeken van ontzach en eerbied.

7. Ende Ezra begon, met een plechtig gebed. Hy loofde den HEERE, den grooten Godt, voor alle de weldaden, welke Hy den Joden, by de herſtelling van Stad en Tempel, bewezen had, en bad om 's Hemels verderen zegen en byſtand: ende al 't volck antwoordden, Amen, Amen, met opheffinge harer handen, ende neygden hen, ende aenbaden den HEERE, met de aengeſichten ter aerden, tot een teeken, dat zy met Ezra, in deze gebeden en lovzangen, eenparig inſtemden.

8. Jeſua nu, ende Bani, ende Serebja, Jamin, Akkub, Sabbethai, Hodia, Maaſeja, Kelita, Azaria, Jozabad, Hanan, Pelaja, ende de Leviten, onderweſen het volck in de wet: Deze Leviten ſtonden op zulke plaetſen, onder de menigte, alwaer men EZRA, en die met hem op het ſpreekgeſtoelte ſtonden, niet hooren konde, en hielden zich bezig, met het volk de Wet voor te lezen, Ende het volck ſtont op ſijne ſtantplaetſe.

De zaek ſchijnt zoo te moeten begrepen worden, dat die perſonen, welke te ver van EZRA afſtonden, om hem te kunnen hooren, in hoopen onderſcheiden waren, en dat 'er by elk zulken hoop een voorlezer geweest zy.

9. Deze voorlezers hadden elk een afſchrivt van het Wetboek, het welk zy niet alleen voorlazen, maer ook verklaerden, opdat het volk den zin te recht verſtaen zoude.

zoude. Ende ſy laſen in 't boeck, in de wet Godts, duydelick: Ende den ſin verklarende, ſo maeckten ſy dat men 't verſtont in het leſen.

10. Ende Nehemia, (de ſelve is de Hattirſatha) of Landvoogd, ende Ezra de Prieſter de Schriftgeleerde, ende de Leviten, die 't volck onderweſen, ſeyden tot al 't volck; Deſe dagh is een blijde Feestdag, die den HEERE uwen Godt heyligh is, en met blijde dankzegging moet gevierd worden; en daerom bedrijft [*dan*] geene rouwe, ende en weent niet: want al 't volck weende, als ſy de woorden der wet hoorden.

Door het voorlezen van 's HEEREN woord, werd het volk gevoelig getroffen, en bedroevd op de herinnering van de ongelijkvormigheid hunner gedragingen aen het voorſchrivt van 's HEEREN wet. — Dit was een zeer goed teeken, en een blijk van gevoeligheid des harten. — Dan, met dit alles, hunne treurigheid moest de maet niet te buiten gaen, ook kwam dezelve thans minder te pas, dewijl het nu geen tijd was van weenen. Het was thans een plechtige Feestdag, die met blijdſchap en dankzegging moest gevierd worden Lev. 23: 24.

11. Voorts moedigde Nehemia de treurende menigte, tot eene Godsdienstige blijdſchap aen. Ten dien einde ſeyde hy tot hen: Nu is het middag, en tijd geworden om u te verkwikken, Gaet nu naer uwe woningen, etet het vette, ende drincket het ſoete, houd met elkanderen blijde maeltijden, gelijk het op eenen Feestdag, als deze, gebruikelyk is, ende gedenkt ook aen uwe arme broederen,. ſendet deelen den genen, voor welcken niets bereydt en is, opdat ook de nooddruftigen zich verheugen mogen: want deſe plechtige Feestdagh is onſen Heere heyligh, en moet met dankbare blijdſchap gevierd worden: ſo en bedroeft u niet, want de blijtſchap des HEEREN, het dienen van den HEER, met blijdſchap en dankzegging, die is uwe ſterckte, en zal u bemoedigen tegen alle vrees en onheilen.

12. Ende de geheele menigte, hoe zeer de hartstoch-

ten waren gaende geworden, kwam tot bedaren: want de Leviten ſtilden al 't volck, ſeggende; Swijget, want deſe dagh is heyligh: daerom en bedroeft u niet.

13. Doe gingh al 't volck henen om te eten, ende om te drincken, ende om deelen te ſenden, ende om groote blijtſchap te maken: want ſy hadden de woorden verſtaen, die men hen hadde bekent gemaeckt, en uit de Wet geleerd, dat zy zich, op dezen dag, voor 's HEEREN aengezicht verheugen moesten.

14. Ende de gemelde voorlezing van de Wet, had eene algemeene begeerte verwekt, vooral by de hoofden des volks, om verder in 's HEEREN Wet onderwezen te worden: want reeds des anderen daegs verſamelden hen de Hoofden der vaderen des gantſchen volcks, de Prieſters, ende de Leviten, tot Ezra den Schriftgeleerden, ende dat, om, door zijn onderwijs, verſtant te bekomen in de woorden der wet.

15. Ende ſy vonden, de Wet verder nalezende, onder andere in de zelve wet (*a*) geſchreven; dat de HEERE door de hant van Moſe geboden hadde, dat de kinderen Iſraëls in loofhutten ſouden woonen, op het feeſt, in de ſevende maent:

16. Ende daerom beſloten zy, terwijl het nu de maend was, in welke het Loovhutten-Feest moest gevierd worden, dat men het zelve op den bepaelden tijd zeer plechtig houden zoude, en dat ſy het ſouden luytbaer maken, ende eene ſtemme laten doorgaen door alle hare ſteden, ende te Jeruſalem, ſeggende: Gaet uyt op 't gebergte, ende halet tacken van olijfboomen, ende tacken van [*andere*] olieachtige boomen, ende tacken van myrtenboomen, ende tacken van palmboomen, ende tacken van [*andere*] dichte boomen,

(*a*) Exod. 23: 16. Lev. 23: 34. Numer. 29: 12, &c. Deuter. 16: 13, 14, 15.

men, om loofhutten te maken, als 'er gefchreven is Lev. 23: 40. Deut. 16: 13.

17. Alfo gingh het volck uyt ende haeldenfe, ende maeckten hen loofhutten, een yegelick op fijn dack, het welk, naer de Oosterfche wijs plat was, ende in hare voorhoven, op de voorpleinen, welke voor hunne huizen waren, ende in de voorhoven van Godes huys, ende op de ftrate der waterpoorte, ende op de ftrate van Ephraims poorte.

18. Ende de gantfche gemeynte der gener, die uyt de gevanckeniffe waren wedergekomen, maeckten loofhutten, ende woonden in die loofhutten; want de kinderen Ifraëls en hadden alfoo niet gedaen fint de dagen Jefua, des foons van Nun, tot op defen dagh toe: ende daer was feer groote blijtfchap.

19 Ende men las in het wetboeck Godes dagh by dagh, van den eerften dagh tot den laetften dagh: Ende fy hielden het feeft feven dagen, ende op den achtften dagh den verbodtsdagh, nae het recht. Lev. 23: 36.

Hadden de kinderen Israëls, federt den tijd van Jofua, den opvolger van Mofe, geen Loovhuttenfeest gevierd, gelijk vs. 18. fchijnt aengeduid te worden?

Dit is ten eenemael ongeloovbaer, wanneer men in aenmerking neemt, dat het vieren van dit Feest, door een uitdrukkelyke Wet, aen Israël was voorgefchreven Lev. 23, en dat 'er zoo vele Godvruchtige Koningen geweest zijn, die, met DAVID en SALOMO, van hunnen yver voor 's HEEREN Wet en dienst, geprezen worden. Zelvs vinden wy, in de gefchiedenis der Israëliten voorbeelden, dat dit Feest plechtig gevierd zy 1 Kon. 8: 2, 65. 2 Chron. 7: 8, 9, en Ezra 3: 4.

Maer wat zegt dan die uitdrukking, *de kinderen Israëls hadden alzoo niet gedaen, finds de dagen Jofua, des zoons van Nun, tot op dezen dag toe?* zy geevt 2 zaken te kennen.

1. Dat dit Feest, sedert den tijd van JOSUA, nog nooit met zoo veel blijdschap, was gevierd geworden. Zoodra NEHEMIA het volk, het welk, by het hooren voorlezen van de Wet, zeer gevoelig was aengedaen, bemoedigd, en hun de zonderlinge zegeningen herinnerd had, met welke zy thans beweldadigd waren, heerschte 'er eene algemeene en buitengewoone vreugde. Elk was even verblijd, dat zy nu in hun Vaderland waren wedergekeerd, Stad en Tempel herbouwd zagen. — Men loovde den HEER van blijder harte. Men at en dronk met vreugde. De rijken vonden een byzonder genoegen, in het verkwikken der armen, die de gaven met blijdschap ontvingen.

2. Dat 'er nooit een Loovhuttenfeest met zoo veel plechtigheid, en Godsdienstigen yver gevierd was, na den tijd van Josua. Er was niet alleen, gelijk de Wet bevolen had, eene heilige zamenroeping, op den eersten en laetsten dag van het Feest Lev. 23: 35, 36; maer ook telken dag kwam het volk Godsdienstig te zamen, om de Wet te hooren voorlezen, en in dezelve onderwezen te worden.

Evenwel, toen by de inwijing van Salomons Tempel het Loovhuttenfeest gevierd is, mag men billyk onderstellen dat geen mindere blijdschap, plechtigheid, en Godsdienstigheid hebbe plaets gehad. Dan met dit alles, kan 't zeer wel zijn, dat men zich toen ook slechts aen de letter der Wet gehouden hebbe, door op den eersten en laetsten dag van 't Feest eene algemeene Godsdienstige Vergadering te houden: daer men dit nu voor 't eerst dagelyks deed: ook was 'er nu deze byzondere reden boven Salomons tijden, dat het volk nu de volkomene herstelling van hunnen Burgerstaet vierde, op dezelvde wijze, en met dezelvde blijdschap, waermede men in Josuas tijd deszelvs gronding plechtig erkend had. — Het is waer, hiertoe was reeds aenleiding by het eerste Loofhuttenfeest na de wederkomst uit Babel Ezra 3; maer toen was het volk niet in staet om het feest op die wijze te vieren als nu geschieden konde.

HET IX. KAPITTEL.

De Joden hielden, op den 24sten van de 7de maend, eenen plechtigen vastendag, om zich, voor het aengezicht des HEEREN, *te verootmoedigen vs.* 1-3. *De Leviten deden, by die gelegenheid, een zeer merkwaerdig gebed, het welk ons wordt opgegeven vs.* 4-38.

1. VOorts hielden de Joden eenen zeer plechtigen Verbods en Vastendag. Het Loovhuttenfeest, het welk op den 14de dezer zevende maend begonnen was, eindigde op den 22ſten. Geduurende dit Feest, het welk met blijdſchap moest gevierd worden, was alle droevheid verboden. Maer nu dit blijde Feest geeindigd was, begon men weder, met alle reden, aen de misdaden van het volk te denken, welke men niet beſchouwen konde, zonder zich boetvaerdig voor den HEER te verootmoedigen. Twee dagen daerom, na het eindigen van het Feest der Loovhutten, hield men eenen plechtigen Vast- en bededag: want op den vier ende twintigſten dagh deſer maent, verſamelden hen de kinderen Iſraëls met vaſten, ende met ſacken, ende aerde was op hen, tot een teeken van droevheid en verootmoediging.

Buiten allen twijffel was deze plechtige Verbodsdag, door NEHEMIA uitgeſchreven, met voorkennis en goedkeuring van de Hoofden der Vaderen; en men koos 'er dezen tijd toe, dewijl nu al het volk te Jeruſalem by elkanderen was. De kort te vooren ingevallene groote Verzoendag zal welligt niet met de vereischte plechtigheid hebben kunnen gevierd worden.

2. Ende het zaet Iſraëls ſcheydde ſich af van alle vreemde, met welke zy zich weder, door Huwelyksverbintenisſen, vermaegſchapt hadden: Ende ſy ſtonden ende deden, in de ootmoedigſte geſtalte, eene openbare

en plechtige belijdenisse van hare sonden, ende harer vaderen ongerechtigheden.

Het oogmerk van dezen plechtigen verbodsdag was, om zich, met openbare belijdenis van hunne zonden, voor den HEER plechtig te vernederen, om eene genadige vergeving aftebidden, en zich gemeenschappelyk en oprechtelyk aen des HEEREN dienst op te dragen. — Zy deden daerom belijdenis, niet alleen elk van zijne personeele misdaden, maer ook van de Nationale zonden, van *de ongerechtigheden hunner Vaderen.* — Vooraf *scheidden* de Joden zich wederom af *van alle de vreemde.* Eenige jaren te vooren had EZRA het volk zeer scherpelyk bestraft, over het vermaegschappen met de heidenen, en het zelve genoodzaekt de *vreemde* wijven wech te zenden Ezra 10. Maer het bederv der zeden was zoo groot, dat dit kwaed wederom zeer spoedig was ingekropen. Dan alle, die in dit opzicht schuldig waren, verwijderden zich, op het bevel van NEHEMIA, van hunne heidensche wijven en aenverwanten, opdat de Joden, volgens de Godlyke Wet, eene afgezonderde Natie zouden uitmaken.

3. Deze plechtige Verbodsdag werd zeer godsdienstig gevierd: Want als sy, tot een teeken van eerbied, opgestaen waren op hare stantplaetse, so lasen sy, gelijk zy ook de voorige dagen gedaen hadden, in het wetboeck des HEEREN hares Godts, een vierendeel van den dagh: Ende op een [*ander*] vierendeel deden sy belijdenisse, ende aenbaden den HEERE haren Godt, met ernstige smeekingen, om eene genadige vergeving, en zijnen verderen zegen.

De dag werd by de Joden op 12 uuren gerekend. *Een vierendeel* derhalven *van den dag* maekte 3 uuren uit. Drie uuren lang hield men zich bezig, met het hooren lezen en verklaren van de Godlyke Wet, en drie andere met schuldbelijdenis en gebeden. — Men kan het zoo begrijpen, dat al het volk, by het morgen-offer zy tegenwoordig geweest, dat de Wet van 9 tot 12 uuren voorgelezen en verklaerd zy, dat het volk, van 12 tot 3 uuren, hunne zonden beleden en gebeden hebbe, wanneer het avond-offer

of-

eenen aenvang nam. Of anders zal het zich, op deze wijs hebben toegedragen: van 's morgens ten 6 tot 9 uur werd de Wet gelezen, van 9 tot 12 uur hield men zich bezig, met plechtige gebeden en fchuldbelijdenis, van 12 tot 3 uur werd op nieuw de Wet gelezen, en van 3 tot 6 uur bragt men wederom door in gebeden.

Wijders geevt ons de Gefchiedfchrijver een omftandig bericht van het werk, het welk, op dezen Verbodsdag, verricht werd.

4. Jefua nu, ende Bani, Kadmiël, Sebanja, Bunni, Serebja, Bani, [*ende*] Chenani, ftonden op 't hoogh geftoelte der Leviten, op het welk zy gewoon waren te ftaen, wanneer zy het volk openlyk onderwezen, opdat zy, van eenen ieder, des te beter zouden kunnen gezien en gehoord worden, ende riepen met luyder ftemme tot den HEERE haren Godt: zoo om hunnen ernst aen te toonen, als om van de vergaderde menigte, uit welker naem zy baden, bekwamelyk gehoord te worden.

Hier worden agt Leviten, met namen opgeteld. Men moet evenwel niet denken, dat alle deze te zamen, op een en het zelve geftoelte, geftaen en gefproken hebben. Dan zouden hunne woorden verward en onverftaenbaer geweest zijn. — Het volk zal in 8 onderfcheidene hoopen, zijn verdeeld geweest; en by elk eenen hoop ftond een Leviet, op zijn fpreekgeftoelte, om de menigte in de Wet te onderwijzen, en hares namens te bidden.

5. Ende de Leviten, Jefua, ende Kadmiël, Bani, Hafabneja, Serebja, Hodia, Sebanja, Pethahja, feyden; nadat zy drie uuren lang, de Wet des HEEREN voorgelezen en verklaerd hadden, elk tot de vergadering, welke voor hem was: Staet op, looft den HEERE uwen Godt, die te prijzen is van eeuwigheyt tot in eeuwigheyt: Ende, zich al biddende tot den HEER gewend hebbende, zeiden de Leviten: men love den name uwer heerlickheyt, die verhoogt is boven allen lof ende prijs, zoodanig, dat de veree-

nigde ſtemmen en harten van alle redelyke wezens nog zouden te kort ſchieten, om uwen lov naer waerde te vermelden.

De namen der Leviten, die vs. 5. worden opgeteld, verſchillen eenigermate van die, welke vs. 4. gemeld zijn; evenwel is het meer dan waerſchijnlyk, dat het dezelvde perſonen geweest zijn, 5 van deze dragen dezelvde namen, en wat de drie overige aengaet; *Hazabneja* zal ook den naem van *Bunni*, *Hodia* dien van *Bani*, en *Petachja* dien van *Chenani* gedragen hebben.

Hierop volgt nu het merkwaerdig gebed, het welk de Leviten, op dezen plechtigen Verbodsdag, namens het ganſche volk, tot den HEER *gedaen hebben vs. 6-38. — Wy onderſcheiden 'er in 6 hoofddeelen. I. De Godverheerlykende aenſpraek vs. 6. II. Eene optelling van de Godlyke zegeningen vs. 7-15. III. Eene nedrige ſchuldbelijdenis vs. 16-26. IV. Eene beſchrijving van Gods rechtvaerdige oordeelen vs. 27-31. V. Eene ootmoedige ſmeeking om eene genadige vergeving vs. 32-37. en VI. Eene plechtige verbinding aen des* HEEREN *dienst vs. 38.*

I. De Godverheerlykende aenſpraek vinden wy vs. 6.

In de Griekſche vertaling der LXX begint vs. 6. met deze woorden *En Ezra zeide: Gy zijt* enz. De gemeene Latijnſche Overzetting plaetst dezelvde woorden voor vs. 7. Het komt ons zeer waerſchijnlyk voor, dat EZRA dit gebed hebbe opgeſteld, en dat elk der Leviten een afſchrivt daer van hebbe voorgelezen. — Hoe het wezen moge, dit plechtig gebed begon, met deze aenſpraek:

6. God onzer Vaderen, Gy zijt die HEERE, die getrouwe JEHOVAH, die Israël, tot het volk van uw byzonder eigendom hebt aengenomen; Gy zijt alleen de eenige en ware God. De afgoden der Heidenen zijn nietige ſchepſelen, maer Gy zijt de almachtige Maker aller dingen,

(a)

(*a*) gy hebt gemaeckt den hemel, den hemel der hemelen, ende al haer heyr, de aerde ende al wat daer op is, de zeen ende al wat daer in is, ende gy maeckt die alle levendigh, en doet dezelve, door uwe almachtige onderhouding, welke eene geduurige schepping is, in derzelver bestaen voortduuren: ende het heyr der hemelen aenbidt u, voor zoo ver zon, maen, en starren uwe grootheid prediken, en de heilige Engelen u gestadig loven.

II. Hierop volgt eene optelling der Godlyke zegeningen, aen het Joodsche volk, van de vroegste tijden af, bewezen vs. 7-15.

7. Gy zijt die HEERE, de Godt onzer Vaderen, van oude tijden af, die Abram hebt verkoren, ende hem (*b*) uyt Ur der Chaldeen uytgevoert: ende gy hebt sijnen (*c*) name gestelt, Abraham, by het doen van de uitnemendste belovten.

8. (*d*) Ende gy hebt sijn herte getrouw gevonden voor uw aengesichte, vooral toen hy zich gereed betoonde, om op uw bevel, zijnen eenigen zoon Isaac ten brand-offer op te offeren, ende hebt een verbont met hem gemaeckt, (*e*) dat gy soudt geven het lant der Canaaniten, der Hethiten, der Amoriten, ende der Pheriziten, ende der Jebusiten, ende der Girgasiten, dat gy 't sijnen zade soudt geven: ende gy hebt uwe woorden bevestigt, om dat gy rechtveerdigh zijt, en onveranderlyk.

9. (*f*) Ende gy hebt, met een oog van gunstige ontferming, aengesien onser vaderen elende in Egypten, alwaer zy, op eene wreede en onmenschelyke wijs onderdrukt werden: ende gy hebt haer geroep gehoort aen de schelfzee, toen zy, door Pharao en zijn

(*a*) Gen. 1: 1, &c. Ps. 146: 6. Hand. 14: 15. ende 17: 24. Openb. 14: 7. (*b*) Genes. 11: 31, 32. ende 12: 1. (*c*) Gen. 17: 5. (*d*) Gen. 15: 6. (*e*) Gen. 12: 7. ende 13: 15. ende 15: 18. ende 17: 8. ende 26: 4. (*f*) Exod. 3: 7. ende 14: 10.

heirleger, achtervolgd werden, en in de uiterste benauwdheid waren.

10. (*g*) Ende gy hebt teeckenen ende wonderen gedaen aen Pharao, ende aen alle sijne knechten, ende aen al 't volck sijns lants; wanneer gy hen, met die tien geduchte plagen bezocht hebt, om het hart van den verstokten Pharao te vermurven: want gy, voor wiens alziende oogen niets verborgen is, wistet zeer wel, en aenschouwde het, van uwen hoogen hemel, met een rechtvaerdig ongenoegen, dat de Egyptenaers onze Vaderen, op eene schromelyke wijs onderdrukten, en dat sy trotslick tegen hen handelden: Ende gy hebt u, door het beteugelen en straffen der Egyptenaren, eenen name gemaeckt, als het is te desen dage, terwijl het gerucht van de verbazende wonderen, welke Gy ten behoeve van Israël verricht hebt, zich allerwegen verspreid heeft onder de Heidenen.

11. (*h*) Ende gy hebt de roode zee voor haer aengesichte gekloven, dat sy in 't midden der zee op het drooge zijn doorgegaen: ende de Egyptenaren, die hen najaegden, hebt Gy, op de ellendigste wijs doen omkomen; deze hare vervolgers hebt gy in de diepten geworpen, als eenen steen in stercke wateren, vermids de wateren, die van weerskanten als steile muuren opstonden, nadat de Israëliten den Arabischen oever bereikt hadden, zich wederom vereenigd, en het gansche heir der Egyptenaren, die Israël najaegden, jammerlyk verslonden hebben.

12. (*i*) Ende hier by bleev het nog niet. Gy hebt onze Vaderen, als met de hand geleid, door de woestijnen van Arabien, naer het gezegend Canaan, want gy hebtse des daegs geleydt met eene wolckencolomne, om hen, tegen de brandende hitte, te overschaduwen, ende des nachts met eene vyercolomne, om hen te lichten op den wege, daer in sy souden wandelen.

De

(*g*) Exod. capp. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 14. (*h*) Exod. 14: 22, &c. (*i*) Exod. 13: 21. ende 14: 19. ende 40: 38. Ps. 105: 39.

De wolk, die het zichtbaer teeken was van uwe meer byzondere tegenwoordigheid, vertoonde zich des nachts, als een vuur; deze wolk trok voor hunne aengezichten henen, om den weg aen te wijzen, en wanneer deze wolk ſtil ſtond, legerden zich de Israëliten, om uit te rusten.

13. (*k*) Ende gy zijt, by de plechtige Wetgeving, met het luisterrijk teeken van uwe onmiddelyke tegenwoordigheid, nedergedaelt op den bergh Sinai, ende hebt met hen geſproken uyt den hemel, toen Gy de wet der tien woorden, met eene hoorbare ſtem, onder de meest geduchte teekenen, hebt afgekondigd: ende gy hebt hen, door den dienst van Middelaer Moſe, gegeven rechtmatige rechten, ende getrouwe wetten, goede inſettingen ende geboden.

14. Ende gy hebt hen uwen heyligen Sabbath bekent gemaeckt, die onzen Vaderen tot een teeken diende, dat gy hen geheiligd, en tot een volk van uw byzonder eigendom, afgezonderd had Ezech. 20: 12, 20, ende gy hebt hen de billykſte geboden, ende de wijsſte inſettingen, ende eene heilige wet bevolen, door de hant van uwen knecht Moſe.

15. (*l*) Ende gy hebt hen, in het manna, wonderdadig broot uyt den hemel gegeven voor haren honger, ende hen, op eene onmiddelyke tusſchenkomst van uw wonderdoend Alvermogen, (*m*) water uyt de ſteenrotze voortgebracht voor haren dorſt; Ende gy hebt tot hen geſeyt, dat ſy ſouden ingaen om te erven het lant, daer gy uwe wonderdoende hant over ophieft, dat gy 't hen ſoudt geven tot eene ervelyke bezitting.

(*k*) Exod. 19: 20. ende 20: 1, &c. (*l*) Exod. 16: 14. (*m*) Exod. 17: 6. Num. 20: 9.

III. Van vs. 16 tot 26. vinden wy eene nedrige schuldbekentenis, in welke de Joden belijden, dat zy en hunne Vaderen, van de vroegste tijden af, des HEEREN *zoo uitnemende zegeningen, met allerlei ongerechtigheden, op de allerondankbaerste wijs, beantwoord hadden.*

16. Maer hoe zeer gy HEER, ons volk beweldadigd hebt; sy hebben daeraen, met eene allerschromelykste ondankbaerheid beantwoord; ende onse vaders hebben trotselick gehandelt: zich op eene vermetele wijs, tegen uwe geboden aenkantende, ende sy hebben haren necke verhardet, ende niet gehoort nae uwe geboden: hun gansche gedrag, geduurende hunne reis, door de woestijne, was eene aeneenschakeling van de schromelykste overtredingen.

17. Ende zelvs waren zy hardnekkig in hunne ongehoorzaemheid: want sy hebben geweygert te hooren, ende niet gedacht aen uwe wonderen, die gy by hen gedaen hadt, ende hebben haren necke verhardet, ende in hare wederspannigheyt een (*n*) Hooft gestelt, of ten minsten gesproken van een hoofd aentestellen, om onder zijn geleide weder te keeren naer Egypten, en zich weder te begeven tot hare voorige dienstbaerheyt, uit welke Gy hen zoo wonderdadig verlost had. Gy zoudt op dien tijd vooral, rechtvaerdige redenen gehad hebben, om zulk een wederspannig volk geheel te verdelgen: Doch gy verschoondetze en droegtze in uwe langmoedigheid: want gy (*o*) een Godt zijnde van vergevingen, genadigh ende barmhertigh, lanckmoedigh, ende groot van weldadigheyt, en hebtse evenwel niet verlaten.

18. (*p*) Selfs hebt gy hen verschoond, als sy zich, door de verfoeilykste afgodery, eene gansche verdelging hadden waerdig gemaekt; toen zy hen een gegoten kalf

(*n*) Num. 14: 4. (*o*) Exod. 34: 7. Num. 14: 18. Psalm 86: 5.
(*p*) Exod. 32: 1, &c.

kalf gemaeckt hadden, ende geseyt; Dit is uwe Godt, die u uyt Egypten heeft opgevoert; ende andere groote lasteren gedaen hadden.

19. Zoo zeer zy het, op de schromelykste wijs verdorven hadden, Nochtans en hebt gyse door uwe groote barmhertigheden niet verlaten in de woestijne: De (q) wolckencolomne en weeck niet van hen des daegs, om haer op den wegh te leyden, noch de vyercolomne des nachts, om haer te lichten, ende dat, op den wegh, daer in sy souden wandelen.

20. (r) Ende gy hebt uwen goeden Geest gegeven aen Mose en aen de LXX Oudsten, om hen te onderwijsen, en te bestieren: ende (f) uw Man, dat wonderdadig brood, het welk uit den Hemel nederdaelde, en hebt gy niet geweert van haren monde, ende water hebt gy hen, door uw wonderdoend Alvermogen, gegeven voor haren dorst.

21. (t) Alfo hebt gyse veertigh jaer onderhouden in de woestijne, sy en hebben geen gebreck gehadt, omdat Gy, op eene buitengewoone wijs, voor hen zorgdet: zelvs hare kleederen en zijn niet veroudet, ende hare voeten zijn, door het langduurig omzwerven, door de brandende zandwoestijnen van Arabien, niet eens geswollen.

22. Voorts hebt gy hen Koninckrijcken ende volckeren gegeven, welke zy, door uwen wonderdadigen bystand, overwonnen hebben, ende hebtse verdeylt in de onderscheidene hoecken en plaetsen van het gezegend Canaan, om het zelve ervelyk te bezitten: Alfo hebben sy erflick beseten het lant van (v) Sihon, te weten, het lant des Konings van Hesbon, ende het lant van Og, Koningh van Basan.

23. Gy hebt oock hare kinderen (w) vermenig-

(q) Exod. 13: 22. ende 40: 38. (r) Num. 11: 17. (f) Jos. 5: 12. (t) Deut. 2: 7. ende 8: 4. ende 29: 5. (v) Num. 21: 21, 33. (w) Genes. 22: 17.

vuldigt, als de ſterren des hemels: gelijk gy aen Abraham beloovd had Gen. 15: 5, Ende gy hebtſe gebracht in het lant Canaan, waer van gy tot hare vaderen hadt geſeyt, dat ſy ſouden ingaen om het erflick te beſitten.

24. Alſo zijn de kinderen (*x*) daer ingekomen, ende hebben dat lant erflick ingenomen, ende gy hebt de inwoonderen des lants, de Canaaniten, voor haer aengeſichte t' ondergebracht, ende hebtſe in hare hant gegeven, mitſgaders hare Koningen, ende de volcken des lants, om daer mede te doen nae haer welgevallen.

25. Ende ſy hebben vaſte ſteden, ende een vet lant ingenomen, ende erflick beſeten, huyſen vol van alle goet, uytgehouwene bornputten, wijngaerden, olijfgaerden, ende boomen van ſpijſe, in menigte: Ende ſy hebben, van hunnen rijken overvloed, blijmoedig gegeten, ende zijn ſadt ende vet geworden, ende hebben in wellust, in allerlei voorſpoed en ongeſtoorde rust geleeft, door uwe groote goedigheyt.

26. Maer, in plaets van uwe weldaden dankbaer te beantwoorden, en uwe billyke Wetten te gehoorzamen, hebben zy zich, tegen U, hunnen Hemelſchen Weldoener, weerbarstig aengekant: want ſy zijn wederſpannigh geworden, ende hebben tegen u gerebelleert, ende uwe wet achter haren rugge geworpen, uwe geboden veracht; 'er geenen acht op geſlagen, ende zelvs hebben zy uwe (*y*) Propheten gedoodt, die tegen hen betuygden, om hen te doen wederkeeren tot u: Alſo hebben ſy groote laſteren gedaen.

Deze optelling van gruwelen, in weerwil van 's HEEREN uitnemende weldaden, komt meerendeels overeen, met het gene wy vinden Ezech. 20: 5-26.

IV.

(*x*) Joſ. capp. 1. 2. 3. &c. (*y*) 1 Kon. 18: 4. ende 19: 10. 2 Chron. 24: 20, 21, 22.

IV. Hierop volgt een nedrig vertoog van Gods rechtvaerdige oordeelen, onder welke zy te vooren gezucht hadden, en van die, welke hen nog drukten vs. 27 - 31.

27. (z) Daerom, uit hoofde van deze hemeltergende ondankbaerheid, hebt gyse, reeds ten tijde der Richteren, verscheidene malen, gegeven in de hant harer benaeuwers, diese benaeuwt hebben: Maer als sy in den tijt harer benaeuwtheyt tot u riepen, hebt gy van den hemel gehoort, ende hen nae uwe groote barmhertigheden, in de personen der Richteren, verlossers gegeven, diese uyt de hant harer benaeuwers verlosten.

28. Maer, noch zegeningen, noch oordeelen, waren in staet, om ons onbuigzaem volk te beteugelen: als sy ruste hadden, en door uwen machtigen bystand uit de handen hunner vyanden verlost waren, keerden sy weder om quaet te doen, voor uw aengesichte: dit ontstak op nieuws uwen geduchten toorn, als zy, tot hunne voorige boosheden wederkeerden, so verliet gyse eenigen tijd in de hant harer vyanden, datse over hen heerschten. Maer nimmer hebt gy hen voor altoos verstoten; Als sy sich dan bekeerden, ende u aenriepen, so hebt gyse, naer den rijkdom uwer langmoedigheid en ontferming, van den hemel gehoort, ende hebtse nae uwe barmhertigheden tot vele tijden uytgeruckt, uit de hand van hunne vyanden en benauweren.

29. Ende gy hebt, zoo menigmael zy van u waren afgeweken, tegen haer betuygt, zoo door uwe kastijdingen, als door de vermaningen van uwe Propheten, om haer te doen wederkeeren tot uwe wet; Maer sy hebben trotslick gehandelt, ende niet gehoort nae uwe geboden, ende tegen uwe rechten, tegen

(z) Richt. 2: 14, &c.

deſelve hebben ſy geſondigt, (*a*) door dewelcke een menſche dieſe doet, leven ſal: ende ſy hebben haren ſchouder te rugge getogen, ende haren necke verhardet, even als een wederſpannig rund, het welk zich aen het juk niet onderwerpen wil, ende naer uwe geboden hebben zy niet gehoort.

Over de uitdrukking, *door welke een mensch, dieze doet, leven zal*, vergelijke men onze aenteekening by Lev. 18: 5.

30. Doch gy vertoogt het vele jaren over hen, eer gy hen uit Canaan verdreven hebt; als wildet Gy beproeven, of de rijkdom van uwe langmoedigheid niet tot bekeering leiden zoude; ende daerom (*b*) betuygdet gy 't tegen hen door uwen Geest, die hen door den dienſt uwer Propheten waerſchuuwde en vermaende, maer ſy en neygden de oore niet; zy wilden nae den raed uwer Propheten niet eens hooren, en denzelven nog veel minder gehoorzamen: Daerom hebt gyſe ten laetſten, toen zy betoonden geheel onbekeerlyk te wezen, uit Canaan verbannen, en hen gegeven in de hant van de volcken der landen, eerst de X ſtammen, door de Asſyriſche, en daerna het Koningrijk van Juda, door de Babyloniſche gevangenis.

31. Doch door uwe groote barmhertigheden, en hebt gyſe niet vernielt, noch hen verlaten: want gy zijt een genadigh ende barmhertigh Godt, gelijk Gy, by uitnemendheid, aen ons betoond hebt, die in ons Vaderland zijn wedergekeerd, en nu Stad en Tempel herbouwd zien.

V. Het vijfde deel van dit gebed behelst eene ootmoedige ſmeeking, om eene genadige vergeving vs. 32-37.

32. Nu dan, o onſe Godt, gy groote, gy machtige, ende gy vreeſlicke Godt, die hooger zijt, dan alle de hoogen, en machtiger, dan alle de machti-

(*a*) Lev. 18: 5. Ezech. 20: 11. Rom. 10: 5. Gal. 3: 12. (*b*) 2 Kon. 17: 13. 2 Chron. 36: 15.

tigen, die het verbont ende de weldadigheyt houdt, vervullende alle de weldadige belovten van uw verbond, en laet voor uw aengesichte niet geringe zijn alle de moeyte, die ons getroffen heeft, onse Koningen, onse Vorsten, ende onse Priesteren, ende onse Propheten, ende onse vaderen, ende uw gantsche volck. Heb medelijden met alle de vernederingen en smerten, welke wy ondergaen hebben: vooral van de dagen der Koningen van Assur aen, van dat het Rijk der X stammen, door de Asfyriers, gesloopt is, tot op desen dagh.

33. Doch gy zijt (c) rechtveerdigh, in alles dat ons overgekomen is. Hoe geducht de straffen ook wezen mogen, welke gy over ons hebt uitgeoeffend, wy hadden dezelve rechtvaerdig verdiend: want gy hebt trouwelick gehandelt, maer wy hebben godtloosselick gehandelt.

34. Ende onse Koningen, onse Vorsten, onse Priesters, ende onse vaders, en hebben uwe wet niet gedaen: ende sy en hebben niet geluystert nae uwe geboden, ende nae uwe getuygenissen, die gy tegen hen betuygdet.

35. Want sy en hebben u niet gedient in haren Koninckrijcke, ende in uw menigvuldigh goet, dat gy hen gaeft, ende in dat wijde ende dat vette lant, dat gy voor haer aengesichte gegeven hadt: ende sy en hebben hen niet bekeert van hare boose wercken. Evenwel, God onzer Vaderen, vergeev ons alle onze overtredingen, en richt verder alle onze zaken ten goede.

36. Door uwe groote goedertierenheid zijn wy nu wel hersteld, in ons gezegend Vaderland, uit het welk wy om onze gruwelen verstooten waren; maer met dit alles zijn wy nog niet geheel verlost: wy zijn nog dienstbaer aen den Koning van Persien. Siet, wy zijn heden

(c) Deut. 32: 4. Dan. 9: 14.

knechten: Ja het lant, dat gy onsen vaderen gegeven hebt, om de vrucht van dien, ende het goede van dien, als een vry volk, aen niemand dan aen U onderworpen, in veiligheid te eten; siet, daer in zijn wy knechten.

37. Ende met hoe veel vruchtbaerheid uwe hand het ook zegent, het vermenigvuldigt sijne inkomste, voor de Koningen, die gy over ons gestelt hebt, om onser sonden wille: want wy moeten aenmerkelyke schattingen opbrengen, aen den Koning der Persianen, ende sy heerschen over onse lichamen, voor zoo ver wy tot den oorlog kunnen geprest werden, ende over onse beesten, welke zy, tot hunnen dienst gebruiken kunnen, nae haer welgevallen; Also zijn wy, hoewel in ons Vaderland wedergekeerd, nog in groote benaeuwtheyt.

VI. Het gebed eindigt, met eene plechtige verbintenis aen 's HEEREN dienst vs. 38.

38. " Ende in allen desen, uit aenmerking van al het voorgestelde, uit hoofde van alle de onheilen, aen welke wy nog, om onzer zonden wil, onderworpen zijn, maken wy een vast [*verbont*], wy verbinden ons, God onzer Vaderen, ter goeder trouw, aen uwen dienst, ende wy schrijven 't, als het ware, ter nadere bekrachtiging, met onze handen: ende onse Vorsten, onse Leviten, [*ende*] onse Priesteren sullen 't versegelen.

Dit geschiedde werkelyk, gelijk uit het volgende Hoofdstuk nader blijken zal.

HET

HET X. KAPITTEL.

De namen der voornaemſte perſonen, die het Verbond, met den HEER, *verzegeld hebben vs.* 1 - 29; *de meer byzondere inhoud van dit Verbond vs.* 30 - 39.

1. TOt de verſegelingen nu waren, de volgende perſonen, die hier met namen genoemd worden. Deze hebben den inhoud van het Verbond, het welk zy zoo plechtig, met den HEER maekten Kap. 9: 38, en de plichten, aen welke zy zich onderwierpen, niet alleen met hunne handteekening, maer ook met zegelen bevestigd. Zy waren Nehemia de Hattirſatha of Landvoogd, zijnde de ſone van Hachalja, ende Zedekia,

2. Seraja, Azaria, Jeremia,

3. Paſhur, Amaria, Malchia,

4. Hattus, Sebanja, Malluch,

5. Harim, Meremoth, Obadja,

6. Daniel, Ginnethon, Baruch,

7. Meſullam, Abia, Mijamin,

8. Maazja, Bilgai, Semaja: dat waren de Prieſters.

9. Ende de Leviten: namelick, Jeſua ſone van Azanja, Binnui; van de ſonen Henadads, Kadmiël:

10. Ende hare broederen: Sebanja, Hodia, Kelita, Pelaja, Hanan,

11. Micha, Rehob, Haſabja,

12. Zaccur, Serebja, Sebanja,

13. Hodia, Bani, Beninu.

14. De Hoofden des volcks: Paros, Pahath Moab, Elam, Zattu, Bani,

15. Bunni, Azgad, Bebai,

16. Adonia, Bigvai, Adin,
17. Ater, Hizkia, Azzur,
18. Hodia, Hasum, Bezai,
19. Hariph, Anathoth, Nebai,
20. Magpias, Mesullam, Hezir,
21. Mesezabeël, Zadok, Jaddua,
22. Pelatja, Hanan, Anaja,
23. Hosea, Hananja, Hassub,
24. Hallohes, Pilha, Sobek,
25. Rehum, Hasabna, Maaseja,
26. Ende Ahia, Hanan, Anan,
27. Malluch, Harim, Baëna.

28. Ende het overige des volcks, de Priesteren, de Leviten, de poortiers, de sangers, de Nethinim, ende ook alle de Jodengenoten, al wie sich van de volcken der landen, dat is van de Heidenen en den heidenschen afgodsdienst, hadde afgescheyden tot Godes wet, en tot den Joodschen Godsdienst was overgegaen, mitsgaders hare wijven, hare sonen ende hare dochteren, al die wetenschap [*ende*] verstant hadde, die tot jaren van oordeel en onderscheid gekomen waren;

29. Die hielden sich aen hare broederen, hare voortreffelicke, zy voegden zich by de Edelen des volks, en verklaerden het daervoor te houden, als of zy het Verbond in eigen personen onderteekend en verzegeld hadden, ende quamen in den vloeck, zy onderwierpen zich aen alle die geduchte vloeken, welke in de Wet, aen den overtrederen gedreigd waren, ende zy kwamen in den eedt, op de allerplechtigste wijs zweerende, dat sy souden wandelen in de wet Godts, die gegeven is door de hant van den knecht Godes Mose: ende dat sy souden houden, ende dat sy souden doen alle de geboden des HEEREN onses Heeren, ende sijne rechten, ende sijne insettingen: op die wijze als vervolgens zal worden opgegeven.

De

De volgende aenmerkingen zullen dit ſtuk eenig nader licht byzetten.

I. *De verzegeling* beſtond hierin, dat de voorname inhoud van het verbond, byzonder die plichten, welke vs. 30-39. gemeld worden, op een papier geſchreven wierden, welk papier, door de voornaemſte opperhoofden, uit naem van het ganſche volk geteekend en verzegeld wierd. — De eerste oprichting van dit Verbond geſchiedde, met offeranden en bloedbeſprengingen Exod. 24, maer dit was nu niet noodig, omdat dit Verbond niets nieuws behelsde, en alleen eene vernieuwde bevestiging was van het gene, waertoe de Joden reeds te vooren verbonden waren.

II. Zy, die hunne namen en zegelen, onder dit verbond gezet hebben, waren alleen de hoofden der Joden, die, in hunne perſonen, het ganſche volk vertegenwoordigden. Het zou een al te omſlagtig en byna onmogelyk werk geweest zijn, indien men deze onderteekening en verzegeling, van elken Jood, hoofd voor hoofd, gevorderd had. Het was genoeg, dat dit door de voornaemſte hoofden geſchiedde, als gevolmachtigde plaetsbekleeders en vertegenwoordigers van het ganſche volk.

III. NEHEMIA ſtelde zijnen naem aen het hoofd, en was de eerste, die het verbond onderteekende vs. 1. — Trouwens hy was de eerste perſoon en opperſte Bevelhebber. Hy wilde daerdoor zijnen yver en gereedheid, tot dit werk aentoonen. Ook was zijn loffelyk voorbeeld recht geſchikt, om anderen ter navolging op te wekken.

IV. Nevens hem teekenden XXII Priesters vs. 1-8. ten ware men Zedekia of Zidkia, vs. 1. by Nehemia gevoegd, voor een der Vorsten houden mogt. — Maer onder de Priesteren wordt EZRA niet genoemd. Sommigen denken, dat hy toen ter tijd naer Babylon was wedergekeerd; dan by het Feest der inwijing van Jeruſalems muur was hy tegenwoordig Kap. 12: 36. — Het kan zijn, dat hy door ziekte, of door eenig ander

beletfel, verhinderd zy, by deze Godsdienstige plechtigheid tegenwoordig te zijn; of dat hy, als Schrivtgeleerde en Wetverklarer, zijn werk verricht hebbende, deze zaek aen anderen overliet. — Ook vinden wy hier den naem niet van *Eljafib*, den Hoogepriester. Misfchien is dezelve van de naemlijst der onderteekenaren afgelaten, om zijn wangedrag Kap. 13: 4-7.

V. Behalven de gemelde Priesteren, hebben ook XVII Leviten het Verbond onderteekend vs. 9-13. — Onder deze worden ook de meesten der gener genoemd, die het volk in het bidden voorgingen Kap. 9: 4, 5. zy betoonden 'er mede, dat zy zeer veel verfchilden, van de volgende Schrivtgeleerden, die lasten lagen op de fchouderen van andere menfchen, welke zy zelve, met het uiterfte van den vinger, niet wilden aenraken.

VI. Wijders waren 'er onder de teekenaers XLIV. hoofden des volks vs. 14-27. — Deze teekenden, zoo voor zich zelven, als voor alle, die aen hunne beftiering onderworpen waren.

VII. Het gros van het volk, de overige Priesters, Leviten en mindere bedienden van het heiligdom, benevens de Jodengenoten, de wijven, de jongelingen en jongedochters, die tot jaren van onderfcheid gekomen waren, teekenden niet, maer zy werden gerekend in hunne hoofden geteekend te hebben. Zy verklaerden ook van hunnen kant, het zy met uitdrukkelyke woorden, of liever met gebaerden, misfchien met het opfteken der handen, dat zy in de handeling hunner hoofden berusteden, daeraen hunne toeftemming gaven, en zich onderwierpen aen den vloek, over de ongehoorzamen bedreigd vs. 28, 29[a]. — De zuigelingen en kleine kinders, die nog niet tot rijpheid van oordeel waren gekomen, werden in hunne ouderen gerekend, aen deze onderteekening hunne toeftemming gegeven te hebben.

VIII. De inhoud van dit verbond, de plichten, tot welke het ganfche volk der Joden zich verbond, kwam in het algemeen hier op uit, dat zy de Wetten des HEEREN, door den dienst van Mofe gegeven, zouden gehoorzamen vs. 29[b].

Vs.

Vs. 30-39. worden ettelyke byzonderheden opgenoemd, tot welke de Joden zich meer bepaeldelyk verbonden. A. Dat zy zich, niet, door huwelyken, met de heidenen verzwageren zouden vs. 30. B. Dat zy de Sabbathen onderhouden zouden vs. 31. C. Dat zy den openbaren Godsdienst, in den Tempel, zouden handhaven, en zorgen voor het onderhoud der heilige perſonen vs. 32-39.

30. (*a*) Ende wy verbonden ons in het byzonder daertoe, dat wy ons aen de Heidenen niet verzwageren zouden, gelijk reeds te vooren meermalen geſchied was, en dat wy onſe dochteren niet ſouden geven aen de volcken des lants, noch hare dochteren nemen voor onſe ſonen.

31. (*b*) Als oock verbonden wy ons, by deze plechtige gelegenheid, dat wy den Sabbath, met alle mogelyke geſtrengheid, onderhouden zouden: want de volcken des lants, dat is de omliggende Heidenen, waren gewoon, zoo wel op den Sabbathdagh, als op andere dagen, op de markt te verkoopen te brengen allerlei eetwaren, ende alle koorn, maer wy verbonden ons plechtig, dat wy op den Sabbath, ofte op eenen [*anderen*] heyligen feestdagh van hen niet en ſouden nemen: Langs dezen weg, zou de Sabbath ſtiptelyk worden waergenomen, en de nabuurige heidenen zouden van zelvs ophouden, op dien dag koopwaren ter markt te brengen. (*c*) Ende al verder verbonden wy ons, tot het onderhouden van het Sabbathjaer, dat wy het land, op elk een ſevende jaer ſouden vrylaten, om braek te liggen, zonder het zelve te beploegen of te bezajen, latende de vruchten, die het van zelvs voortbracht, ten behoeve van de armen, gelijk de HEER in de Wet bepaeld had Exod. 23: 10, 11. Lev. 25: 1, 2. Dit alles namen

(*a*) Exod. 34: 16. Deut. 7: 3. (*b*) Exod. 20: 10. ende 34: 21. Levit. 23: 2, &c. Deut. 5: 12, 13, 14, &c. (*c*) Exod. 23: 10. Levit. 25: 2. Deut. 15: 1, &c.

wy op ons, mitsgaders dat wy alsdan allerhande beswaernisse zouden wechnemen, en ontslag verleenen van de schulden, welke wy van de armen mogten te vorderen hebben Deut. 15: 1-4.

In dit alles waren de Joden zeer nalatig geweest, verg. Kap. 5, en de verwaerlozing van het Sabbathjaer was eene der redenen geweest, om welke de HEER het land 70 jaren lang had woest gelaten, tot dat het een welgevallen had aen zijne Sabbatthen Lev. 26: 34, 35.

32. Voorts setteden wy ons vrywillige geboden op, ons opleggende een derdendeel van eenen sikel, die van elken persoon, hoofd voor hoofd, in 't jaer zou betaeld worden, ter goedmaking van de onkosten, welke tot den dienst van het huys onses Godts noodig waren.

Volgens de Godlyke Wet, was elk een Israëliet verplicht een halven sikel te betalen, voor de onkosten, die 'er, tot onderhoud van het Heiligdom en den openbaren Godsdienst, vereischt wierden Exod. 30: 13. Dan het is zoo zeker niet, of de Israëliten, uit kracht van deze Wet verplicht waren, om dezen halven sikel jaerlyks te betalen. Het schijnt, dat deze Wet alleenlyk betrekkelyk was tot zulk een geval, dat het volk geteld werd, vergel. vs. 12. — Maer dat de Joden, na hunne wederkeering uit Babel, jaerlyks hoofd voor hoofd, een derde sikel betaelden, tot onderhoud van den nieuwen Tempel, en tot de kosten van den openbaren eerdienst in denzelven, was eene vrywillige inzetting, welke zy op zich namen.

33. Het geld van deze vrywillige givt, tot welke wy ons verbonden, moest besteed worden ter bekosting van die zaken, welke tot den openbaren eerdienst noodig zijn: Tot het broot der toerichtinge, ende het geduerigh spijs-offer, ende tot het geduerigh brand-offer, der (*d*) Sabbathen, der nieuwe maenden, tot de gesette hoogtijden, ende tot de heylige dingen, ende tot de sond-offeren, om versoeninge te

(*d*) Num. capp. 28. ende 29.

te doen over Israël: Ende [*tot*] allen wercke van het huys onses Godts, tot alles, dat tot den Tempeldienst vereischt wordt.

34. Oock waren de Priesters en de Leviten bereid, om het werk van Gods huis waer te nemen; en opdat elk zijn onderscheiden werk weten zoude, wierpen wy de loten, onder de Priesteren, de Leviten, ende wy wierpen ook de loten onder het volck, over het offer des houts, om te bepalen, hoe veel hout elk zou aenbrengen, tot onderhoud van het geduurig vuur op den altaer, en om andere offeranden te verteeren, op den brand-altaer. De laetstgemelde loten gingen over het hout, dat men brengen soude ten Huyse onses Godts, in daertoe geschikte magazijnen, nae den huyse onser vaderen, op bestemde tijden, jaer op jaer: opdat 'er geen voorraed van hout ontbreken zoude, om te branden op den altaer des HEEREN onses Godts, gelijck het in de wet geschreven is.

35. Verder verbonden wy ons, Dat wy oock de (*e*) eerstelingen onses lants, ende de eerstelingen aller vrucht van al 't geboomte jaer op jaer souden brengen, ten huyse des HEEREN: tot onderhoud der Priesteren en Leviten, om daerdoor dankbaer te erkennen, dat wy allen onzen voorspoed, alleen aen 's HEEREN zegenende goedheid, hebben dank te weten.

36. Ende wy verbonden ons even plechtig, dat wy de eerstgeborene onser sonen, ende onser onreine beesten lossen zouden, (*f*) gelijck het in de wet geschreven is: ende dat wy de eerstgeborene onser runderen, ende onser schapen, en van al het reine vee, souden brengen ten huyse onses Godts, tot de Priesteren, die in den huyse onses Godts dienen.

37. (*g*) Ende dat wy de eerstelingen onses deegs, ende onse hef-offeren, ende de vrucht

(*e*) Exod. 23: 19. Levit. 19: 23. (*f*) Exod. 13: 2. Num. 3: 13. ende 8: 17. (*g*) Levit. 23: 17. Num. 15: 19. ende 18: 12. Deut. 18: 4.

aller boomen, most ende olie, souden brengen tot de Priesteren, in de kameren van het huys onses Godts, ende de (*h*) tienden onses lants tot de Leviten: ende dat de selve Leviten de tienden souden hebben in alle steden (*) onser lantbouwerye:

38. Ende wy bepaelden by die gelegenheid, dat 'er een Priester, een sone Aarons, by de Leviten soude zijn, als de Leviten de tienden ontsangen: om zorg te dragen, dat de tienden behoorlyk wierden uitgekeerd, opdat noch het volk de Leviten, noch de Leviten het volk, zouden te kort doen; ende wy verordenden, dat de Leviten de (*i*) tienden der tienden souden opbrengen ten huyse onses Godts, in de kameren van het schathuys, dat aen den Tempel was, in het welk dit alles, ten behoeve der dienaren van het Heiligdom, bewaerd moest worden.

39. Want de kinderen Israëls ende de kinderen Levi moeten hef-offer van koorn, most, ende olie, in die kameren brengen, om dat aldaer de vaten des heyligdoms zijn, ende de Priesteren die dienen, ende de poortiers, ende de sangers: Met een woord, wy verbonden ons, Dat wy also het huys onses Godts niet en souden verlaten, noch zoo nalatig zijn, in het bevorderen van die dingen, welke tot den Godsdienst betrekkelyk zijn, als wy te vooren geweest waren.

In het opbrengen van het gene, tot den Tempeldienst en het onderhoud van de Priesteren en Leviten, vereischt werd, waren de Israëliten te vooren zeer nalatig geweest. De Propheet MALEACHI verweet hun daerom rovery in de tienden en het hef-offer Mal. 3: 8, 9. — Maer nu verbonden zich de wedergekeerde Joden, dat zy zich, ook in dit geval, van hunnen plicht beter kwijten zouden. Dit voornemen is des te merkwaerdiger, omdat zy groote schattingen aen den Koning van Persien betalen moesten, en vele we-

(*h*) Num. 18: 21, 24. (*) *Hebr.* onses diensts, *ofte*, onses wercks.
(*i*) Num. 18: 26.

wederwaerdigheden hadden uitteſtaen. Dan van deze bezwaren wilden zy zich niet, als van eene ſchijnbare verſchooning bedienen, noch zich aen hunnen plicht onttrekken.

HET XI. KAPITTEL.

De woonplaetzen in het herbouwde Jeruſalem, en op het land, werden door loting uitgedeeld vs. 1, 2. *Wijders werden de namen der voornaemſte bewooners van het Joodſche land opgegeven vs.* 3-36.

JEruſalem was nu wel gebouwd en bemuurd, maer 'er waren maer weinige inwooners binnen dezelve. Nehemia droeg daerom zorg, om deze Stad te bevolken.

1. Voorts woonden wel de Overſte des volcks te Jeruſalem, vermids dezelve Stad voor hun eene geſchikte verblijvplaets was, om aldaer alle gerichtszaken, als voor de hoogſte vierſchaer te beſlisſchen: maer van de overige Joden waren 'er maer zeer weinige, die Jeruſalem tot hunne woonplaets verkoren, zoodat deze Stad ten grootſten deele onbevolkt was. De meesten verkozen, op het platte land te woonen. Zy ſchijnen eenen ſchrik gehad te hebben voor Jeruſalem, omdat deze Stad, meer dan eenige andere plaets, met de aenvallen van de heidenſche nabuuren gedreigd werd. Maer Nehemia, in aenmerking nemende, dat Jeruſalem niet alleen de hoofdſtad, maer ook de *heilige* Stad ware, voor zoo ver daer de Tempel was, en de plaets, welke de HEER verkozen had, om aldaer zijnen naem te ſtellen; was op middelen bedacht om Jeruſalem meer te bevolken. Hy deed daerom eene herſchouwing, over het ganſche lichaem van het volk; om door het lot te bepalen, wie te Jeruſalem zouden moeten woonen. Langs dezen weg zou alle twist worden wechgeno-

men, naerdien men de beslisfching van het lot, als eene bepaling van God zelven, zou moeten aenmerken. Het overige daerom des volcks, die zich met 'er woon, op het platte land hadden nedergezet, wierpen op Nehemias bevel de loten, om uyt tien éénen uyt te brengen, die in de heylige ftadt Jerufalem foude woonen, ende negen deelen in de [*andere*] fteden en op het platte land. Een van de tien, die door het lot was aengewezen, werd verplicht, om binnen Jerufalem te woonen; en langs dezen weg, zou het evenwicht tusfchen de Stad en het land bewaerd worden.

2. Behalven deze, die door het lot bepaeld werden, waren 'er ook eenigen, die zich vrywillig aenboden, om binnen Jerufalem te woonen. Deze grootmoedige mannen, die geen gevaer ontzagen, en eenen byzonderen eerbied hadden voor de heilige Stad, werden grootelyks geprezen, Ende het volck fegende alle de mannen, die vrywilliglick aenboden te Jerufalem te woonen.

Hierop volgt eene naemlijst van de voornaemfte perfonen, die zich, met 'er woon, binnen Jerufalem begeven hebben. I. Zoo van Juda en Benjamin vs. 3-9. *als II. van de Priesteren en Leviten vs.* 10-19.

3. Ende dit zijn de Hoofden des lantfchaps Judæa, die, uit Babel wedergekeerd zijnde, te Jerufalem woonden: (Maer in de overige mindere fteden en op het platte land van Juda woonden de overige Joden, een yegelick op fijne befittinge, op het land, dat hy van zijne voorouders geervd, of met geld gekocht had. Deze alle woonden in hare kleine fteden, in dorpen en vlekken. Zoodat men buiten Jerufalem vond Joden, uit alle de ftammen van Ifraël, ook fommigen van de Priefters, ende de Leviten, ende de Nethinim, ende de kinderen der knechten van Salomo.) Maer zy, die te Jerufalem woonden, verhuurden hunne landgoederen aen anderen.

4. Te

4. Te Jerusalem dan woonden, [*sommige*] van de kinderen Juda, ende van de kinderen Benjamins: want deze twee stammen waren oudtijds bezitters geweest van Jerusalem, liggende die Stad ten deele in het erfdeel van den eenen, ten deele van den anderen: en behalven dezen woonden 'er ook uit de stammen Ephraïm en Manasse, volgens 1 Chr. 9: 3. Van de kinderen Juda waren de volgende personen de voornaemste; Athaja de sone Uzzia, des soons Zacharia, des soons Amaria, des soons Sephatja, des soons Mahalaleëls, van de kinderen Perez, met zijne aenverwanten, die onder hem' stonden, als hun hoofd vs. 6. Deze Athaja wordt 1 Chr. 9: 4. Uthai genoemd, en aen hem andere voorzaten toegeschreven.

5. Ende Maaseja 1 Chr. 9: 5. genoemd Asaja, de sone Baruchs, des soons Col-Hose, des soons Hazaja, des soons Adaja, des soons Jojaribs, des soons Zacharia, des soons Siloni, dat is van de Siloniten, of nazaten van Selah zoon van Juda.

6. Alle kinderen van Juda, uit Perez oorspronglyk, die te Jerusalem woonden, waren vier hondert, acht ende tsestigh dappere mannen.

7. Ende dit zijn de kinderen Benjamins: Sallu de sone Mesullams, des soons Joëds, des soons Pedaja, des soons Kolaja, des soons Maaseja, des soons Ithiël, des soons Jesaia.

8. Ende na hem, Gabbai, Sallai. Deze hoofden, met hunne onderhorige aenverwanten, waren negen hondert, acht ende twintigh.

Met dit vs. 7, 8, vergelijke men 1 Chr. 9: 7-9.

9. Ende Joël, de sone van Zichri, was Opsiender over haer: Ende Juda, de sone van Senua, was de tweede over de stadt

Het grootste gedeelte van Jerusalem lag, in het ervdeel van Benjamin, en daerom vinden wy slechts 468 huisgezinnen van Juda, terwijl 'er 928 waren, welke tot Benjamin behoorden. Ondertusschen lezen wy 1 Chron. 9: 6, 9, van 690 uit Juda, en 956 uit Benjamin: hier uit blijkt dat

de bevolking der Stad, na deze inrichting van Nehemia, nog toegenomen is; en dan wordt daeruit waerschijnlyk, dat de Boeken der Chronijken door Ezra geschreven zijn na dat Nehemia reeds zijne geschiedenis beschreven had.

10. Van de Priesteren woonden de meesten te Jerusalem, omdat hun werk en bezigheid in den Tempel was. Hunne hoofden waren Jedaja de sone Jojaribs, of gelijk 1 Chr. 9: 10. staet Jedaja en Jojarib; Jachin,

11. Seraja of Azaria 1 Chr. 9: 11, de sone Hilkia, des soons Mesullams, des soons Zadoks, des soons Merajoths, des soons Ahitubs, was Voorganger van Godes huys, of Overste der Priesteren, vergel. 2 Chron. 19: 11.

12. Ende hare broederen, die het werck in den Huyse deden, waren acht hondert, twee ende twintigh. Deze alle behoorden tot eene familie. Ende een ander hoofd der Priesteren was Adaja de sone Jerohams, des soons Pelalja, des soons Amzi, des soons Zacharia, des soons Pashurs, des soons Malchia.

13. Ende sijne broederen, Hoofden der vaderen, waren twee hondert, twee ende veertigh, behoorende alle tot eene tweede familie. Ende Amassai de sone Azareëls, des soons Achzai, des soons Mesillemoth, des soons Immers, was een derde hoofd der Priesteren. Vergelijk 1 Chr. 9: 12.

14. Ende hare broederen, dappere helden, yverig in den dienst des HEEREN, waren hondert, acht ende twintigh, behoorende alle tot eene derde familie: ende Opsiender over haer was Zabdiël, de sone van Gedolim.

De getallen vs. 12-14. voorkomende, bedragen t'zamen 1192, daer we 1 Chr. 9: 13. wel van 1760 lezen. — Zie de aenmerking hier voor op vs. 9. — Ondertusschen, volgens Ezra 2: 37, 38. Neh. 7: 40, 41. zijn een veel grooter aental Priesters uit Babel wedergekeerd; dus hebben de overige in andere steden gewoond.

15. Ende van de Leviten woonden ook te Jerusa

lem,

lem, maer, in vergelijking van de Priesteren, waren zy weinige, makende slechts een getal uit van 284 personen vs. 18, benevens 172 poortiers vs. 19. Te weten Semaja de sone Hassubs, des soons Azrikams, des soons Hasabja, des soons Buni.

16. Ende Sabbethai, ende Jozabad, van de Hoofden der Leviten, deze waren over het buytenwerck van den huyse Godes, over het heilig dienstwerk, het welk buiten den Tempel moest verricht worden; vooral behoorde daertoe het inzamelen van het derde deel van den sikel, tot onderhoud van het heiligdom Kap. 10: 32.

17. Ende Mattanja de sone Micha, des soons Zabdi, des soons of nakomelings Asaphs, was 't Hooft, die de dancksegginge begon in 't gebedt, of die de voorzanger was, en den lovzang, by het morgen- en avondoffer eerst ophefte; ende Bakbukja, was de tweede van sijne broederen, die, by afwezigheid van Matthanja, den eersten lovzang ophefte; ende Abda de sone Sammua, des soons Galals, des soons of nakomelings Jeduthuns.

18. Alle de Leviten in de heylige stadt, waren twee hondert, vier ende tachtentigh.
Vergelijk vs. 15-18. met 1 Chr. 9: 14-16.

19. Ende de poortiers, Akkub, Talmon, met hare broederen, die wacht hielden in de poorten, waren hondert, twee ende tseventigh. Vergelijk 1 Chr. 9: 17, 22. alwaer het getal op 212 gesteld wordt, zie weder de aenmerking op vs. 9.

Vervolgens vinden wy vs. 21-36. eene lijst van de hoofden der familien, die de andere steden en dorpen van het Joodsche land bevolkt hebben.

20. Het overige nu van Israël, van de Priesteren, [*ende*] de Leviten, was in alle steden en dorpen van Juda, een yegelick in sijn erfdeel.

21. Ende de Nethinim, die de nakomelingen der Gibeoniten waren, en van zulken die hun door David

en Salomo waren toegevoegd, na dat Saul hun getal zeer verminderd had, vergelijk Ezra 8: 20. die woonden in Ophel, tegen over de waterpoort en den uitstekenden toren, aen het Oosten van Jerusalem Kap. 3: 26. zy waren geschikt, tot het waernemen van geringere diensten in den Tempel, en moesten daerom digt by de hand zijn; ende Ziha ende Gispa waren de opperste over de gemelde Nethinim.

22. Ende der Leviten Opsiender te Jerusalem, die zorg moest dragen, dat elk zijnen dienst behoorlyk waernam, was Uzzi de sone Bani, des soons Hasabja, des soons Mattanja, des soons Micha: van de kinderen Asaphs waren de sangers, tegen over het werck van Godes huys. Deze kinders van Asaph, moesten zorg dragen voor het onderhoud van het Tempelgebouw, en het gene daertoe noodig was, dat dezelve in behoorlyken stand bleev.

23. Want daer was een gebodt des Konings van of omtrent hen, dat 'er, op eene byzondere wijs, voor hun onderhoud moest gezorgd worden: te weten, dat 'er een seker onderhoudt voor de sangers, elcks dagelicks op sijnen dagh, zoude gegeven worden, als waren zy mede Leviten. Dit had Nehemia zoo verordend, op byzonderen last van den Persischen Koning, of ten minsten als Landvoogd van dien Vorst, op zijn gezach.

24. Ende Pethahja de sone Mesezabeëls, van de kinderen Zerah, des soons Juda, was aen des Konings hant, of van des Konings wege, onder het opzicht van Nehemia den Landvoogd, in alle saken tot den volcke, om alle geschillen te beslechten, de twistgedingen te beoordeelen, en naer de klachten, over schattingen en andere bezwaren, te hooren.

25. In de dorpen nu, in de kleine steden, vlekken en andere plaetsen van het platte land, hadden zich de overigen der wedergekeerde Joden, met 'er woon nedergezet op hare ackeren, om van den Landbouw en de veefokkery te leven. Buiten de hoofdstad Jerusalem woonden ook [*sommige*] van de kinderen Juda in Kiriath

Arba, ende hare onderhoorige plaetsen, ende in Dibon, ende hare onderhoorige plaetsen, ende in Jekabzeël, ende hare dorpen.

26. Ende te Jesua, ende te Molada, ende te Beth-Pelet,

27. Ende te Hazar Sual, ende in Berseba, ende hare onderhoorige plaetsen,

28. Ende te Ziklag, ende in Mechona, ende hare onderhoorige plaetsen,

29. Ende te En-Rimmon, ende te Zora, ende te Jarmuth,

30. Zanoah, Adullam, ende hare dorpen, Lachis, ende hare ackeren, Azeka, ende hare onderhoorige plaetsen. Alle deze steden en dorpen waren wel door de Chaldeen verwoest geweest; maer de wedergekeerde Joden hadden dezelve nu, zoo goed zy konden, herbouwd en bewoonbaer gemaekt. Op plaetsen ondertusschen, daer de huizen nog niet herbouwd waren, woonden zy by voorraed in tenten: Ende sy legerden hen, woonende in tenten, van Berseba af tot aen het dal Hinnom.

31. De kinderen Benjamins nu, die van Geba oorsprongelyk waren Jos. 10: 18. [*woonden*] in Michmas, ende Aja of *Ajath* Jos. 10: 28, ende Beth-El, ende hare onderhoorige plaetsen, dorpen en gehuchten.

32. Ook begaven 'er zich vele Benjaminiten, met 'er woon, naer Anathoth, Nob, Ananja,

33. Hazor, Rama, Gitthaim,

34. Hadid, Zeboim, Neballat,

35. Lod, ende Ono, [*in*] het zoogenaemde dal der werckmeesters. 1 Chr. 8: 12.

36. Van de Leviten nu, [*woonden sommige in*] de verdeylingen van Juda, [*ende*] Benjamin. Velen woonden 'er van te Jerusalem, om het Heiligdom te bedienen; maer de overige waren verspreid onder die van Juda en Benjamin, in de kleine steden, en op de dorpen, om het volk in den Godsdienst te onderwijzen.

HET XII. KAPITTEL.

Dit Kapittel bevat niet alleen een geschied- en geslachtkundig bericht van de Priesteren en Leviten, die uit Babel waren wedergekeerd vs. 1-26, maer ook een verhael nopens het inwijden van Jerusalems nieuw gebouwden muur, en eenige verbeteringen, tot herstelling van Godsdienstige zaken vs. 27-47.

DE gelegenheid, by welke hier het verhael van deze dingen inkomt, moet uit het voorige herhaeld worden.

Na het doorworstelen van veelvuldigen tegenstand van buiten, en het te recht brengen van groote verwarring van binnen, had NEHEMIA den muur van Jerusalem, op den 25sten van Elul, binnen 52 dagen volbouwd, Kap. 3 — 6: 15. — Voorts had hy orde gesteld op alles. Hy maekte, dat de deuren gesloten wierden, en stelde allerwegen wachten van binnen, verdeelende elks post, omtrend zijne wooning.

Dan toen bleek het wel rasch, dat de hoofdstad Jerusalem niet genoeg bewoond ware Kap. 7: 1-4; en dat het derhalven noodig ware, Jerusalem meer te bevolken, om die hoofdzetel van den Godsdienst en het Vaderland beter te bewaren.

Om dat gebrek te herstellen, gav de HEER onzen NEHEMIA in het hart, om de geslachten te tellen Kap. 7: 5-73. — Om die telling, en voorts de afzondering van inwooneren voor Jerusalem te bevorderen, had NEHEMIA het volk, binnen de gemelde Hoofdstad verzameld, tegen het begin der eerste maend van het Burgerlyk, of der zevende maend van het Kerkelyk jaer, Tizri genaemd, zijnde het Feest des geklanks, wanneer de Wet aen het volk werd voorgelezen. — Dit voorlezen van de Wet des

HEE-

HEEREN had ten gevolge, dat de vergaderde menigte het Feest der Loovhutten plechtig vierde Kap. 8, en, na het eindigen van het zelve, den 24ſten van die maend, eenen plechtigen Vast- en Bedendag gehouden hebbe Kap. 9. — Dit alles werd achtervolgd, door eene plechtige Verbondsmaking van het gansche volk met den HEER Kap. 10.

Inmiddels verloor NEHEMIA het grootſte doelwit dezer verzameling geenszins uit het oog, zijnde de bevolking van de hoofdſtad Jeruſalem. Behalven de Overſten van het volk, die zich binnen Jeruſalem hadden nedergezet, werd de tiende man, uit het gansche volk geligt, om te Jeruſalem te woonen. Ook waren 'er eenigen, die zich vrywillig aenboden, om die hoofdſtad te bevolken, terwijl de overige, in de kleine ſteden, en op de dorpen, door het gansche land, hun verblijv namen Kap. 11.

Maer eer de menigte naer het land vertrok, die buiten Jeruſalem woonen zouden, wilde NEHEMIA den muur van Jeruſalem, ten overſtaen van het gansche volk, op eene zeer plechtige wijs inwijden. — Hierin zouden de bedienaers van het Heiligdom den voorrang hebben. Dan vermids zy allen, die zich voor bedienaers van het Heiligdom aengaven, hun wettig recht daertoe niet konden aentoonen Kap. 7: 63, 64, zoo was het billyk, dat zy die, by deze plechtigheid, aen het hoofd des volks zouden geplaetst worden, en vervolgens het Heiligdom bedienen, bewezen wierden echte afſtammelingen te zijn van Levi.

Dit is de reden, dat hier eerst een geschied- en geſlachtrekenkundig bericht gegeven wordt, van de Priesteren en Leviten, die uit Babel waren wedergekeerd vs. 1-26, voordat de gemelde plechtigheid zelve verhaeld wordt vs. 27-47.

1. Dit nu, deze perſonen, die vervolgens zullen worden opgenoemd, zijn de Prieſters ende de Leviten, die, in den eersten tijd, met Zerubbabel den ſone Sealthiëls, ende Jeſua, uit Babel, naer hun Vaderland optogen: Seraja, Jeremia, Ezra,

2. Amaria, Malluch, Hattus,

3. Sechanja, Rehum, Meremoth,

4. Iddo, Ginnethoi, Abia,
5. Mijamin, Maadja, Bilga,
6. Semaja, ende Jojarib, Jedaja,
7. Sallu, Amok, Hilkia, en een tweede Jedaja: dat waren de Hoofden der Priesteren, ende hare broederen, in de dagen van Jesua.

Over deze optelling der Priesteren, hebben wy het volgende op te merken.

I. Het getal der opgenoemde Priesteren bedraegt niet meer dan XXII personen. Deze waren de hoofden der Priesteren vs. 7, dat is de hoofden der Priesterordeningen door David ingesteld 1 Chron. 24. — Volgens de gemelde instelling van David waren 'er XXIV hoofden der Priesterordeningen, en hier vinden wy 'er slechts XXII.

Wanneer men de hoofden der Priesteren, die hier worden opgenoemd, met die vergelijkt, welke 1 Chron. 24. voorkomen, zal men bevinden, dat sommige hier dezelvde namen hebben, welke de hoofden der Vaderlyke huizen, ten tijde van David droegen. Maer hier uit volgt niet, dat zy ook zoo vele dagordeningen hebben uitgemaekt, of dat het dezelvde zijn, die ten tijde van David werden ingesteld. — In tegendeel worden, onder de optelling der wedergekeerden met Zerubbabel Ezr. 2: 36. Neh. 7: 39, alleen vier geslachten van de Priesterhuizen opgenoemd, en van deze vier, waren 'er ten tijde van David alleen drie bekend, Jedaja zoon van Jesua, Immer en Harim 1 Chron. 24. Pashur, van wien het vierde geslacht afkwam, was denkelyk uit de 5[de] dagordening van Malchia 1 Chr. 24: 9. immers hy heet de zoon van Malchia Neh. 2: 12. en 1 Chr. 9: 12.

Voor het naest schijnt het daerom, dat men, na de Babylonische gevangenis, de dagordeningen hersteld hebbe, zoo veel men konde; en dat aen dezelve namen gegeven zijn, niet naer die hoofden, die in Davids tijd bekend waren, maer naer de gemelde XXII hoofden,

den, welke uit Babel waren wedergekeerd, zoo als zy hier zijn opgeteld vs. 1-7, en waervan 'er verscheidene, met die ouden, in naem overeenstemden.

Om deze zelvde reden schijnt Zacharias, de Vader van Johannes den Dooper, gezegd te worden te zijn *naer de dagorde van Abia*, niet naer het VIIIste hoofd 1 Chron. 24: 10, maer naer het XIIde hoofd, hier vs. 4. opgeteld.

By deze gelegenheid moeten wy iets naders zeggen, omtrend den aert der dagordeningen, na de wederkeering der Joden uit Babel. — Men houdt het, volgens de overlevering der Joden, in den Jerusalemschen Talmud daervoor, dat 'er by loting, uit de IV wedergekeerde Priesterlyke geslachten Ezr. 2: 36-39. en Neh. 7: 39-42, wederom XXIV dagordeningen gemaekt zijn, zoodat elk geslacht, in VI ordeningen verdeeld zy, en dat die XXIV nieuwe dagordeningen dezelve namen, als de oude gedragen hebben, dewijl 'er Luc. 1: 5. gesproken werd van de dagordening van Abia, en 1 Maccab. 2: 1. van Mattanja, als eenen Priester, uit de zoonen van Jojarib. — Doch, wanneer men de zaek meer van naby beziet, zal men wel bevinden, dat 'er uit de vier wedergekeerde ordeningen een meerdertal gevormd zy: maer men kan 'er evenwel geen XXIV vinden; dewijl 'er, ter dezer plaets maer XXII hoofden der Priesteren worden opgenoemd, die denkelyk uit de vier huizen Ezr. 2: 36-39. vermeld oorspronkelyk waren. — Daerenboven onder deze XXII hoofden der Priesteren, vind men 'er slechts zeven, die dezelvde namen hebben, als de hoofden der oude dagordeningen.

Wy schijnen 'er uit te moeten besluiten, dat de nieuwe dagordeningen benoemd zijn, niet naer de personen, die in Davids tijd hoofden der Priesteren waren, maer naer die, welke in Zerubbabels tijd, uit Babel naer Canaan wederkeerden. Zoodat onder de laetste toevallig de namen van Abia en Jojarib gevonden wier-

den, welke ook in Davids tijd, onder de eerste geweest waren.

II. Verscheidene van de hier opgetelde Priesteren komen, in het vervolg, met eenige verandering voor, gelijk by vs. 12-21. nader blijken zal.

III. EZRA vs. 1. gemeld, is dezelvde niet, met EZRA den Priester en Schrivtgeleerden. Dit blijkt, uit twee redenen.

A. Ezra vs. 1. genoemd trok, met Zerubbabel en Josua, uit Babel op, in het eerste jaer van Koning Cyrus. Maer Ezra, de Priester en Schrivtgeleerde, begav zich veel later naer zijn Vaderland, namelyk in het zevende jaer van Koning Arthasatha Ezr. 7: 7.

B. In Nehemias tijd was Ezra vs. 1. gemeld, geen hoofd meer vs. 13, maer Ezra de Schrivtgeleerde komt nog voor, by de inwijing van Jerusalems muur vs. 26, 33.

Wijders werden de Leviten opgenoemd vs. 8, 9.

8. **Ende de Leviten,** die met Zerubbabel en Josua, uit de Babelsche gevangenis, naer hun Vaderland wederkeerden, **waren; Jesua, Binnui, Kadmiël, Serebja, Juda, Mattanja: hy, ende sijne broederen waren over de danckseggingen.**

Sommigen van deze VI personen, komen ook voor in de lijst der wedergekeerden Ezr. 2: 40, 41. Neh. 7: 43, 44. en onder de genen, die met Ezra kwamen, werd ook een Leviet gevonden, met name Serebja Ezr. 8: 18.

Omtrend den laetsten MATTANJA, maekt de Geschiedschrijver deze aenmerking, *hy en zijne broederen waren over de dankzeggingen.* Hy en zijne broeders waren derhalven zangers, en onder deze was hy de Overste of Opperzangmeester. — Kap. 11: 17. wordt van eenen Mattanja gezegd, dat hy *het hoofd* was, *die de dankzegging in het gebed begon.* Evenwel schijnen deze Mattanjaes onderscheiden geweest te zijn, dewijl 'er, tusschen den optogt van Zerub-

rubbabel in het eerste jaer van Cyrus, en het 20ste jaer van Artaxerxes Langhand, in den tijd van NEHEMIA, 84 jaren verlopen zijn.

9. Ende tot de gemelde Leviten behoorden ook Bakbukja, ende Unni, hare broederen, die waren tegen hen over, in de wachten van den Tempel, vermids zy poortiers waren. Van de Leviten worden alleen VIII in het geheel opgenoemd, die hoofden der Familien waren. David had, ook onder de Leviten, XXIV ordeningen ingesteld 1 Chron. 24, maer van alle deze waren 'er, na de wederkeering uit Babel, slechts VIII overig.

Nadat Nehemia de hoofden der Priesteren en Leviten had opgeteld, die uit Babel waren wedergekeerd, gaet hy over tot het melden van hunne opvolgeren vs. 10-26. Eerst vinden wy vs. 10. en 11. de geslachtlijst der Hoogepriesteren.

10. Jesua nu de zoon van Jozadak vs. 26, anders genaemd Josua Hagg. 1: 1, 12, 14. 2: 3, 5. Zach. 6: 11. gewan Jojakim: ende Jojakim gewan Eljasib, ende Eljasib gewan Jojada:

11. Ende Jojada gewan Jonathan: ende Jonathan, die vs. 22. Johanan genoemd wordt, gewan Jaddua.

Hier doen zich twee bedenkingen op. I. Heeft Nehemia deze opvolging der Hoogepriesteren kunnen aenteekenen? of is dezelve hier, door eene vreemde hand ingelascht? II. Tot wat einde is deze lijst hier geplaetst?

I. Op de eerste vraeg antwoorden wy: in deze lijst is niets, of Nehemia heeft dezelve kunnen te boek stellen. Josua was reeds overleden, toen Nehemia in zijn Vaderland aenkwam. Jojakim heeft nog eenigen korten tijd geleevd, na de aenkomst van Nehemia vs. 26. Eljasib was, ten tijde van Nehemia, Hoogepriester Kap. 3: 1, 20, 21. Jojada staet, in het 33ste jaer van Arthasasta, ook bekend Neh. 13: 28. Ook kan Nehemia den

volgenden Jonathan of Johanan, zeker dezelvde met Johanan, den zoon dat is de kleinzoon van Eljasib, vs. 23. Ezr. 10: 6, zoo wel gekend hebben als dien anderen kleinzoon van Eljasib, die volgens Kap. 13: 28. zich reeds met Saneballat verzwagerd had. — En dus kan ook Nehemia Jaddua den laetstgemelden gezien hebben.

II. De redenen waerom Nehemia deze lijst der Hoogepriesteren hier invoegt, zijn de volgende: (1). om de wettige opvolging der Priesteren aen te toonen; (2). om te doen blijken, dat de geslachtrekeningen der stamme van Levi, met behoorlyk toezicht vervolgd zijn; en eindelyk (3). om aen te wijzen, dat Nehemia tot het heilig dienstwerk niemand anders hebbe toegelaten, dan welker recht daertoe voldingende bewezen was Ezr. 2: 61-63. Neh. 7: 63-65.

Na de geslachtlijst der Hoogepriesteren, volgt het register van de hoofden der Priesteren en Leviten vs. 12-26, en wel eerst der Priesteren vs. 12-21.

12. Ende in de dagen Jojakims, den zoon van Jesua den Hoogepriester, waren Priesters, Hoofden der vaderen: van Seraja, was Meraja; van Jeremia, Hananja:

13. Van Ezra, Mesullam; van Amaria, Johanan:

14. Van Melichu, Jonathan; van Sebanja, Joseph:

15. Van Harim, Adna; van Merajoth, Helkai:

16. Van Iddo, Zacharia: van Ginnethon, Mesullam:

17. Van Abia, Zichri: van Minjamin, van Moadja, Piltai:

18. Van Bilga, Sammua; van Semaja, Jonathan:

19. Ende van Jojarib, Mattenai; van Jedaja, Uzzi:

20. Van Sallai, Kallai; van Amok, Heber:

21. Van Hilkia, Hasabja; van den tweeden Jedaja, Nethaneël:

Om-

Omtrend dit register van de hoofden der Priesteren, dient men het volgende te weten:

I. Het opschrivt is van dezen inhoud: *in de dagen Jojakims waren Priesters, hoofden der vaderen, van* enz. — Het schijnt derhalven, dat 'er, in de dagen van dezen Jojakim, by de eene of andere plechtigheid, eene nieuwe aenteekening gemaekt zy van de hoofden der Vaderen.

II. Dit register bevat de Priesteren, die hoofden der Vaderen waren, en derhalven de eerste, in het bestel der dagordeningen. Ondertusschen zijn evenwel de namen der gener, die tot hoofden der dagordening by de wederkeering uit Babel onder Josua, waren aengesteld, ook onder Jojakim behouden; zoodat 'er slechts worde aengewezen, wie thans in elk eene dagordening het hoofd ware.

III. Het verschil derhalven tusschen dit register, en de voorgaende lijst, welke wy vs. 1-7. vonden, bestaet hierin, dat, daer in de eerste enkel de personen achter elkander geteld worden, die hoofden waren van de Priesteren, hier in tegendeel eene verdubbeling plaets hebbe: want eerst worden de namen van de voorige lijst herhaeld, en dan by elk aengewezen, wie onder Jojakim in hunne plaets waren opgevolgd. — Dit geevt aenleiding, tot tweederlei aenmerkingen.

A. Omtrend de herhaling van het voorige register, heeft men waer te nemen:

A. Dat dezelve bestond uit XXII personen, maer hier worden 'er slechts XXI opgenoemd: want HATTUS, die vs. 2. de zesde was, wordt hier niet gevonden. — Misschien was die ordening, tusschen de telling onder Josua, en die onder Jojakim, reeds uitgestorven.

B. De personen, die hier worden opgeteld, staen in dezelvde orde, als in het voorige register.

C. Dan evenwel 'er is een groot verschil in de namen, ten aenzien van de uitspraek: want

1. Hy, die vs. 2. MALLUCH heet, is hier vs. 14. MELICHU genaemd.
2. Hy, die vs. 3. SECHANJA genaemd is, draegt hier vs. 14. den naem van SEBANJA.
3. Hy, die vs. 3. REHUM heet, komt hier vs. 15. voor, onder den naem van HARIM.
4. Hy, die vs. 3. MEREMOTH genaemd is, heet hier vs. 15. MERAJOTH.
5. GINNETHOI, van welken vs. 4. gefproken is, wordt hier GINNETHON genaemd vs. 16.
6. MIJAMIN en MAADJA vs. 5, heten hier vs. 17. MINJAMIN en MOADJA.
7. En de perfoon, die vs. 7. SALLU heet, wordt hier vs. 20. SALLAI genaemd.

D. Wat is de reden van dit verfchil? — Deze is zekerlyk niet by NEHEMIA te zoeken. Het zou eene verregaende achteloosheid geweest zijn, zo hy hier reeds vergeten ware, hoe hy de namen, in het voorig register vs. 1-7, gefpeld had, en dergelijk eene achteloosheid kan men, in eenen oordeelkundigen Schrijver, veel min in den zoodanigen, die door den Heiligen Geest gedreven werd, geenzins veronderftellen. — De zaek is deze: NEHEMIA heeft geene van deze registers, noch dit noch het voorige, zelvs opgefteld. Hy zal deze registers overgenomen hebben, uit het boek der geflachtlijsten en gebeurtenisfen, het welk in de Archiven berustte. — Verfcheidene van de namen waren, ten tijde van Jofua, anders uitgefproken dan in de dagen van Jojakim; en NEHEMIA zal deze ftukken, zoo als hy dezelve vond, letterlyk hebben overgenomen, zich daer mede vergenoegende, dat zijne affchrivten, met de oorfprongelyke leggers der geflachtrollen, overeenftemden.

B. Met opzicht tot deze nieuwe lijst, ten tijde van Jojakim gemaekt; heeft men waer te nemen:

A. Dat dezelve alleenlyk XX perfonen bevat; niet alleen

alleen omdat HATTUS, gelijk wy reeds gezegd hebben, geenen opvolger had, maer ook, omdat voor MINJAMIN en MOADJA beide vs. 17. maer een geteld wordt; namelyk PILTAI. Mogelyk omdat deze, elk afzonderlyk te klein waren, en daerom in een gesmolten zijn.

B. Dat alle, die hier voorkomen, van de eerste onderscheiden zijn. — Wy leeren 'er uit, dat alle Vaders, die, ten tijde van Josua, uit Babel zijn wedergekeerd, waren uitgestorven, zoodat 'er een geheel nieuw geslacht was opgestaen.

Op de hoofden der Priesteren, volgen die der Leviten vs. 22-26.

22. [*Van*] de Leviten, werden in de dagen van Eljasib, Jojada, ende Johanan, ende Jaddua, de Hoofden der vaderen beschreven: mitsgaders de Priesteren, tot het Koninckrijcke van Darius den Persiaen.

Deze beschrijving geschiedde *in de dagen van* ELJASIB, JOJADA, JOHANAN en JADDUA. Deze vier zijn Hoogepriesters geweest, die afstammelingen waren van Josua en Jojakim vs. 10, 11. — Onder het bestel van deze Hoogepriesteren, had men ook zorg gedragen, voor de opteekening van de hoofden der Vaderen onder de Leviten. — Zoodanige registers hield men niet alleen, in de dagen van Josua en Jojakim, maer ook in de volgende tijden, tot Jaddua den Hoogepriester toe.

De Geschiedschrijver voegt 'er by, *mitsgaders de Priesteren, tot het Koningrijk van Darius den Persiaen.* — Uit deze woorden, ontstaen twee vragen.

I. De eerste vraeg is aenstonds, wien men hier door DARIUS DEN PERSIAEN te verstaen hebbe? — Onderstelt men, dat ARTHASASTA, in wiens 20ste jaer NEHEMIA in zijn Vaderland kwam, ARTAXERXES LANGHAND geweest zy, dan hebben 'er, na dien tijd, onder de Persische Koningen, twee Dariussen geweest. — De eerste was DARIUS NOTHUS, of *Bastaert*, die, in of kort voor het jaer 3581, aen de regeering kwam, en derhalven 28 jaren, na de eerste

komst van NEHEMIA in zijn Vaderland, wanneer ELJASIB, de Hoogepriester nog in leven was. Dees DARIUS NOTHUS regeerde 19 jaren, tot het jaer 3600. — De tweede was DARIUS CODOMANNUS, die, in het jaer 3668, aen de regeering kwam, in het jaer 3671, door Alexander den Grooten overwonnen, en, na den slag by Arbela, door Bessus vermoord werd, in het jaer 3674, wanneer de Alleenheersching der Persen een einde nam.

Dan wie van beide deze Dariussen hier bedoeld worde, is zoo zeker niet; zijnde 'er, tusschen het laetste jaer van DARIUS NOTHUS, en het eerste van DARIUS CODOMANNUS, een verschil van 68 jaren.

Van het 20ste jaer van ARTAXERXES LANGHAND, in het welk NEHEMIA in zijn Vaderland wederkeerde, zijnde het jaer 3553, zijn verlopen; tot het eerste jaer van DARIUS NOTHUS, zijnde het jaer 3581, - -	28 jaren.
Tot het einde der regeering van DARIUS NOTHUS, in het jaer 3600. - -	47 jaren.
En tot het eerste jaer van DARIUS CODOMANNUS, die in het jaer 3668, aen de regeering kwam. - - - - -	115 jaren.

II. Het beantwoorden der tweede vraeg zal ons aenleiding geven, om iets naders te bepalen.

Zy is deze: is de tijdsbepaling, *in de dagen van Eljasib, Jojada, Johanan, en Jaddua*, een tijdperk van denzelven aert als deze woorden, *de Priesteren tot het Koningrijk van Darius den Persiaen.* Zoo ja, dan moet men den zin van het 22ste vers bepalen, als of 'er stond: *de Leviten, te weten de hoofden der Vaderen zijn beschreven, in de dagen van Eljasib, Jojada, Jonathan, en Jaddua, tot op het Koningrijk van Darius den Persiaen.*

Wanneer men dan, door DARIUS, verstaet DARIUS CODOMANNUS, den laetsten der Persische Koningen, die door Alexander den Grooten overwonnen is, dan heeft die t' zamenvoeging geene zwarigheid: want Josephus verhaelt van JADDUS, of JADDUA, dat hy, toen Alexander, na het innemen van Gaza, in het jaer 3672, op Jerusalem aentrok,

trok, dien Vorst te gemoet ging. — JADDUS en DARIUS CODOMANNUS, zijn derhalven tijdgenoten geweest.

Maer meent men, dat hier van DARIUS NOTHUS gesproken worde, die van het jaer 3581, tot het jaer 3600, over Persien geheerscht heeft, zoo zijn 'er, tusschen het laetst van dezen DARIUS, en den tijd dat JADDUA Alexander te gemoet ging, nog wel 72 jaren verlopen; en dus kunnen die beide tijdbepalingen niet wel t' zamen gevoegd worden.

Wy gaven daerom in bedenking, of men de zaek niet, op de volgende wijs, zoude kunnen begrijpen.

A. Dat hier vs. 22. niet één, maer twee tijdperken voorkomen, het een betrekkelyk tot de Priesteren, het ander tot de Leviten.

B. Dat men ten aenzien der Leviten, gebracht worde tot het begin van JADDUAS Hoogepriesterschap. Zo men stelt dat het stervjaer van JADDUA invalt, met dat van Alexander, in het jaer 3680, en dat hy een man geworden zy van 80 jaren, die, omtrend zijn 30ste jaer, Hoogepriester werd; zou men komen tot omtrend het jaer 3630, het welk het 30ste was van ARTAXERXES MNEMON, die by den dood van DARIUS NOTHUS, in het jaer 3600, de regeering aenvaerde.

C. Dat de PRIESTERS beschreven zijn, tot op het Koningrijk van DARIUS DEN PERSIAEN. — Zo men dan denkt, aen DARIUS NOTHUS, het zy men het brenge tot het begin zijner Regeering, in het jaer 3581, het zy tot het einde van zijne Alleenheerschbing, in het jaer 3600, wordt alles klaer.

D. Dan kan men ook begrijpen, dat NEHEMIA deze dingen, uit eigene bewustheid, hebbe te boek gesteld: want, tusschen het 20ste jaer van ARTAXERXES LANGHAND, zijnde het jaer 3553, tot het eerste van DARIUS NOTHUS, het 3581, zijn 28 jaren, en van daer tot het 30ste van ARTAXERXES MNEMON, wanneer JADDUA Hoogepriester kan geworden zijn, zijnde het jaer 3630. in alles omtrend 77 jaren: als men dus aen Nehemia 30 jaren geevt by zijne eerste komst te Jerusa-

lem, minder kan men niet wel ſtellen, zou zijn leevtijd komen op 107 jaren, dat wel zeer hoog, maer evenwel gansch niet ongeloovlyk is.

23. De kinderen van Levi, de Hoofden der vaderen, werden beſchreven in 't boeck der (a) Chroniken, tot de dagen Johanans des ſoons Eljaſibs toe.

Door de *kinderen van Levi*, ſchijnt men hier de ganſche ſtam van Levi te moeten verſtaen, zoo wel Priesteren als Leviten. — De Priesters dan, zoo wel als de Leviten, werden op hoog gezach, *beſchreven* en aengeteekend, *in het boek der Chronijken.* Men denke, aen de openbare geſlachtrollen, welke op hoog gezach gehouden werden, en uit hoedanige ook NEHEMIA zijne aenteekeningen heeft overgenomen.

Zodanige aenteekeningen, in de openbare geſlachtrollen, geſchiedden *tot de dagen Johanans des zoons Eljaſibs toe.* Naer alle waerſchijnlykheid is deze ELJASIB dezelve met dien, die vs. 22. genoemd is, en dan is JOHANAN, niet de zoon, maer de zoons zoon van ELJASIB, en dezelvde, die, volgens Joſephus, zijnen broeder JOSUA of JESUS, in den Tempel vermoord had.

Deze JOHANAN nu was Hoogepriester, onder ARTAXERXES MNEMON, en kan ook, zoo men hem 30 jaren geevt, onder DARIUS NOTHUS, Hoogepriester geworden zijn.

Derhalven kan deze tweede aenteekening inſtemmen, met vs. 22, om ons te leeren, dat de Leviten zijn opgeteekend, zelvs tot den tijd van den Hoogepriester JADDUS, terwijl de Priesters maer alleen, tot DARIUS DEN PERSIAEN, waren opgeteekend; het welk geſchied was, zoo lang de opteekening in openbare *Chronijkboeken*, had ſtand gegrepen, het welk tot de dagen van JOHANAN geduurd had.

Na deze aenmerkingen, volgt de lijst der Leviten vs. 24-26.

24. De Hoofden dan der Leviten, die, over de dag-

(a) 1 Chron. 9: 10, &c.

dagordeningen, zoo ver die ſtrekken konden, geſchikt waren, zijnde de opvolgers van die genen, die met Joſua, uit Babel waren wedergekeerd; de hoofden dezer Leviten waren, Haſabja, Serebja, ende Jeſua de ſone Kadmiëls, ende hare broederen tegen hen over, ſtaende onder hunne beſtiering. Deze drie hoofden der Leviten, en hunne bloedverwanten, waren zangers. Hun werk was, om den HEER, in den Tempel, met gezang en ſpeeltuig te prijſen [*ende*] te dancken, nae 't gebodt Davids, des mans Godts 1 Chron. 25: wacht tegen wacht, zoodat zy elkander afloſten, en, by beurten, hunnen dienst verrichtten.

25. Wijders behoorden tot deze hoofden der Leviten Mattanja, ende Bakbukja, Obadja, Meſullam, Talmon, [*ende*] Akkub. Deze hadden weder een ander werk; zy waren poortiers, de wacht waernemende, by de ſchatkamers der poorten.

Als *Mattanja* en *Bakbukja* dezelvde zijn die Kap. 11: 17. als hoofden der zangers voorkomen, moet men denken dat ze, oorſprongelyk tot de Poortiers behoorende, wegens hunne ongemeene bekwaemheden in de zangkunde, tot opperbeſtuurers van 't gezang verkozen zijn.

De *ſchatkamers der poorten* ſchijnen hier onderſcheiden te zijn, van de ſchatkameren tegen het Zuiden, van welke wy melding vinden 1 Chron. 26: 15, 17. — Mogelyk heeft men, na de wederkeering uit Babel, eene andere ſchikking gemaekt, in de Voorhoven; en, omdat men minder manſchap had, de plaetzen daer men voorraed by één verzamelde, omtrend de poorten der Voorhoven gebouwd, opdat dezelvde Leviten, die poortiers waren aen de deuren, ook tevens het opzicht over de ſchatkameren zouden kunnen hebben.

Vergelijken wy nu deze hoofden der Vaderen van de Leviten, met die, welke 'er waren, ten tijde van Joſua vs. 8, 9.

Wy vinden in beide gevallen, omtrend even veel hoofden. Hier zijn 'er IX, en vs. 8 en 9. vinden wy 'er VIII.

Maer hier ontmoeten wy, die opvolging en plaetsvervulling niet, welke wy by de Priesteren aentroffen, uit vergelijking van vs. 1-7, met vs. 12-21. — Wy zien 'er uit, dat de Priesterschaer voltalliger ware, dan de Leviten. — Trouwens Kap. 7: 39-42. worden, uit IV geslachten der Priesteren, wel 4289 personen geteld, maer vs. 43-45. vinden wy van de Leviten in het geheel slechts 360 personen. — In de tijden van DAVID, maekten de Leviten een aental uit van 38000 mannen 1 Chron. 23; 'er waren 24000, die het dienstwerk deeden vs. 4, 'er waren 6000 Ambtlieden en Richters, 4000 Poortiers, en 4000 Lofzangers vs. 5, in alles 38000. — Thans derhalven had men 'er nauwlyks *een* voor *honderd*. — Men ziet 'er uit, dat 'er geene mogelykheid geweest zy, om de dagordeningen, ten aenzien der Priesteren niet alleen, maer vooral met opzicht tot de Leviten, zoo te herstellen, als zy, in Davids tijd, hadden plaets gehad.

NEHEMIA *besluit dit stuk, met eene aenteekening, omtrend den leev- en diensttijd van deze Leviten vs. 26.*

26. Dese waren in de dagen Jojakims, des soons Jesua, des soons Jozadaks: Ende in de dagen Nehemia des Lantvoogts, ende des Priesters Ezra, des Schriftgeleerden.

Het tweede hoofddeel van dit Kapittel behelst twee byzonderheden. A. Een verhael omtrend de inwijing van Jerusalems vernieuwden muur vs. 27-43. B. Een bericht van eenige verbeteringen, welke, tot herstelling van Godsdienstige zaken, gemaekt zijn vs. 44-47.

27. In de inwyinge nu van Jerusalems muer, welken Nehemia in 52 dagen vernieuwd had Kap. 6: 15. sochten sy de Leviten uyt alle hare plaetsen, dat syse te Jerusalem brachten: want de Leviten werden, door boden, te Jerusalem opgeroepen, om de inwyinge te doen met vreugde, ende met danckseggingen, ende met gesangh, cymbalen, luyten, ende met harpen.

Deze inwying van Jerusalems muur verdient eenige nadere opmerking.

Het woord *inwijden* beteekent die plechtigheden, welke de ouden gewoon waren, op eene Godsdienstige wijs te verrichten, omtrend nieuw gebouwde gestichten. De LXX Griekfche Overzetters bedienen zich hier van het zelvde woord, het welk Joh. 10: 22, van de vernieuwing des Tempels gebruikt wordt.

De inwijding van *Godsdienstige* zaken was oudtijds, niet alleen by de *Joden*, maer ook by de *Heidenen*, zeer gewoon. — By de *Joden*, ontmoeten wy de inwijding van den Altaer Num. 7: 10, 11. van den Tempel, door Koning SALOMO gebouwd 1 Kon. 8: 63. 2 Chron. 7: 5; van den tweeden Tempel, door ZERUBBABEL gesticht Ezr. 6: 15-17; van den laetstgemelden Tempel onder JUDAS MACCABÆUS, wanneer de bezitting van Antiochus verdreven was 1 Macch. 4: 52-56; eindelyk heeft HERODES, nadat hy den Tempel verbeterd had, denzelven plechtig ingewijd, JOSEPHUS *Joodsche Oudheden* 15de Boek Kap. 14. — By de *Heidenen*, was de inwijding van Tempelen en Altaren, eene heerschende gewoonte, waervan men allerwege veelvuldige voorbeelden aentreft.

Zelvs heeft men, onder de Christenen, de inwijdingen van Godsdienstige zaken beginnen in te voeren; zich beroepende, op een Apostoliesch gezach door overlevering, het bevel van Constantijn den Grooten, de leer van Athanasius, het voorbeeld van Augustinus, de regelen van Felix IV. en Gregorius I, en vooral op het bedrijv van den Heer CHRISTUS, die het Feest der inwijding van den Tempel bywoonde Joh. 10: 22. — Met stichting, kan de eerste Godsdienst, in een nieuw of herbouwd Godshuis, op eene meer plechtige wijs geschieden; zonder dat dit evenwel jaerlyksch moest herhaeld worden, gelijk de Kerk-Inwijingen, onder de Christenen, aenleiding tot de jaerlykfche Kerkmisfen, doorgaens Kermisfen genaemd, gegeven hebben.

Maer wat de Inwijding aengaet van *burgerlyke* gebouwen; daer van vind men, by de Christenen, geene voorbeelden. — By de Heidenen evenwel, waren dergelijke inwijdingen zeer gewoon: POMPEJUS wijdde eenen fchouwburg in; ÆMILIUS een haven; AUGUSTUS ftandbeelden; NERO badftoven; PLINIUS zijne boekzael; en CALIGULA de brug van Puteole. — Wat de Joden betreft; het fchijnt, dat de gewoonte van huizen intewijden Deut. 20: 5. verondersteld worde.

Hier wordt gefproken van eene zeer plechtige inwijding, door welke de geheele muur van Jerufalem werd ingewijd. Er zijn geene voorbeelden, dat iets dergelijks, omtrend andere fteden verricht zy. — Ondertusfchen had NEHEMIA zeer byzondere redenen, om deze plechtigheid, omtrend den geheelen muur van Jerufalem te verrichten.

1. De muurbouwing was eene weldaed van herftelling, tegen de verwoesting overftaende. Gelijk derhalven de verwoesting eene klaegftof verfchafte Kap. 1: 3, zoo gav de herbouwing aenleiding tot eene buitengewoone blijdfchap.

2. Deze muurbouwing was kloekelyk ondernomen, gelukkig voortgezet, en voorfpoedig ten einde gebracht. Dit alles had men te danken aen 's HEEREN hulp en byftand, die het volk yver en kracht verleende. Dit vorderde eene plechtige en openbare dankzegging.

3. Daerenboven Jerufalem droeg den naem van de Heilige Stad Kap. 11: 1. Hier had de HEER zijne vuur en haerdftede; daer was de Tempel. Wat wonder, dat dan de omtrek van den Tempel, en de geheele Stad, aen den HEER geheiligd wierd?

4. Jerufalem was, zoo wel als het Joodfche volk, naer des HEEREN naem genoemd Dan. 9: 9. Het was de Stad Gods, de Stad des grooten Konings Pf. 48: 3. — By de herftelling van Jerufalems muur, werd daerom een zeer plechtige Godsdienst gevierd; ten blijke dat men deze Stad, aen den Godlyken eigenaer, van nieuws opdroeg, en dezelve aenbeval, aen zijne zorg en bewaring, opdat hy een vuurige muur rondom dezelve wezen mogt Zach. 2: 5.

Maer

Maer wanneer is deze inwijding van Jerusalems muur verricht? is deze gebeurtenis hier op haren rechten tijd geplaetst? — Sommigen zijn van oordeel, dat deze inwijing vroeger geschied zy, en dat dit verhael onmiddelyk zamenhange met Kap. 7: 3. Om deze reden meent men, dat de Schrijver vs. 27. zegge, dat de Leviten, uit alle plaetsen, te Jerusalem verzameld wierden; het gene niet noodig zoude geweest zijn, wanneer zy thans, tot de plechtige Feestviering, waervan Kap. 8—10. gesproken is, te Jerusalem waren. — Anderen daertegen zijn van gedachten, dat de geschiedenis der Inwijding hier, in de rechte tijdorde geplaetst zy, vooral omdat het uit vs. 44. blijkt, dat het gene thans geschiedde een gevolg was van het gene, by de plechtige Verbondmaking, beloovd was Kap. 10: 32-39.

Wy voor ons zouden daerom lievst denken, dat deze inwijding van Jerusalems muur gevolgd zy, op de plechtige Verbondsmaking Kap. 10, en de bestelling van Jerusalems inwooneren Kap. 11. — Is nu dat gemelde verbond gemaekt op den 24sten van de VIIde maend Tizri, dan is de inwijding waerschijnlyk voorgevallen, in het laetst van dezelvde maend Tizri, en derhalven een maend, na het volbouwen van den muur, het gene geschied was op den 25sten van de VIde maend Elul Kap. 6: 15. — Zoo veel tusschentijd was 'er ook wel noodig, deels om al dat gene te verrichten, het welk van Kap. 7. tot hier toe verhaeld is, deels ook omdat de muur eenigermate zou bestorven zijn, en daerdoor bekwaem, om de plechtige omgangen op denzelven te kunnen wederstaen vs. 31.

Uit deze tijdsomstandigheid kan men ook opmaken, hoe het gemoed van het volk thans gesteld ware. Vermurwd door het voorlezen van de wet, onder het besef van zonden, onlangs zoo ootmoedig beleden; nog gevoelig aengedaen over de plechtige vernieuwing van het verbond, met den HEER kort te vooren gemaekt; en nog verblijd door de vreugde van het Feest der Loovhutten; werden zy geroepen tot deze nieuwe plechtigheid.

Tot het verrichten van deze Inwijding werden de Leviten vereischt. Men *zocht* daerom *de Leviten, uit alle hare plaetſen, dat men hen te Jeruſalem bracht.* — Dit onderſtelt, dat ſommige Leviten buiten Jeruſalem woonden Kap. 11. was de ſchikking gemaekt, wie der Leviten binnen en buiten Jeruſalem woonen zouden. Na de plechtige Verbondsmaking, en de beſtelling over Jeruſalems inwooneren, was de eene ſoort van Leviten naer het land vertrokken, om elk zijne wooning te betrekken Kap. 11: 20, maer kort daerna heeft NEHEMIA het volk wederom te Jeruſalem ontboden, en de Leviten, tot het verrichten van de inwijing laten oproepen.

De Inwijding moest geſchieden, met allerlei vreugdeteekenen, ter erkentenis van der Joden blijdſchap en dankbaerheid, *met vreugde en met dankzeggingen, en met gezang, cymbalen, luiten, en harpen.* — De Leviten moesten liederen zingen, en beurtgezangen opheffen, tot eene dankbare erkentenis van 's HEEREN goedheid en uitnemende weldaden, byzonder ook in de herbouwing van Jeruſalem, zoo blijkbaer bewezen. — Ook moesten zy zich bedienen van Muziek-werktuigen. *Cymbalen* waren twee halve bollen, van binnen hol, uit koper gemaekt, aen de verhevene zijde met een handgreep voorzien, welke, wanneer zy op elkander geſlagen werden, een brommend geluid gaven. De *Luiten*, door de Phæniciers uitgevonden, behoorden zoo wel tot de ſnaertuigen, als de *Harpen*; maer met dit onderſcheid, dat de *Harpen* tien ſnaren hadden, op een driekant raem geſpannen, welke, met de vingeren, of met een ſlagveer geroerd werden; maer de *Luiten* hadden alleen drie ſnaren, waerop men, volgens Joſephus, twaelv toonen konde grijpen, wijl zy met de vingeren geſlagen werd.

Op het gemelde opontbod van NEHEMIA, verzamelden zich alle de Leviten te Jeruſalem.

28. Alſo werden de Leviten, die tot het werk der inwijding geſchikt waren, de kinderen der ſangers, die uit Aſaph oorſprongelyk waren, te Jeruſalem verſamelt,

melt, ſo uyt het vlacke velt rontom Jeruſalem, daer zy niet in tenten woonden, maer in dorpen vs. 29, als uyt de dorpen van Netophathi:

Netophati is een volksnaem, en beteekent een inwooner van Netopha. Onder de helden van David vinden wy ook Netophatiters 2 Sam. 23: 28, 29. en 2 Kon. 25: 23. lezen wy ook van Tanhumeth de Netophatiter, die zich by Gedalia voegde. De Netophatiten werden, met de Bethlehemiten zamengevoegd 1 Chron. 2: 54, als afkomſtig van Salma, die uit Juda was; en ook, na de wederkeering uit Babel, ſtaen de mannen van Bethlehem en Nethopha weder by elkanderen Neh. 7: 26. Ook blijkt het, uit 1 Chron. 9: 16, dat 'er van de Leviten woonden, in de dorpen der Netophatiten, by de eerste wederkeering in Canaan.

29. Ende 'er kwamen ook, by deze plechtige gelegenheid, Leviten te Jeruſalem uyt den huyſe van Gilgal, ende uyt de velden van Geba, ende Azmaveth: want de ſangers hadden hen dorpen gebouwt, rontom Jeruſalem.

Het huis van Gilgal, door het welk de Onzen het zelvde Gilgal verſtaen, het welk Deut. 11: 30. geſteld wordt, by de eiken bosſchen van More, aen de Jordaen, naer den kant van Jericho, daer Joſua het volk beſneedt, en den ſmaed van Egypte afwendde Joſ. 5: 9. — Of Gilgal moest zijn, by Adummim, aen het Zuiden der beke in Juda Joſ. 15: 7, anders Geliloth genaemd Joſ. 18: 17.

De velden van Geba lagen in Benjamin, vergel. Kap. 11: 31.

Azmaveth wordt Kap. 7: 28. Beth-Azmaveth genaemd. Waerſchijnlyk was het in Juda gelegen: want Ezr. 2: 24. en hier Kap. 7: 28. wordt het zamengevoegd, met Bethlehem, Netopha, Anathoth, en andere plaetſen daeromtrend. Deze zangers *hadden zich dorpen gebouwd rondom Jeruſalem*; zoodat zy, op het platte land, buiten de hoofdſtad woonden, daer zy meer en beter ruimte en dus gelegenheid hadden, om zich in de zang en ſpeelkunst te oefſenen, dan wel in de ſteden. — Maer, dewijl 'er nu een

werk van buitengewoone plechtigheid te verrichten was, was het niet genoeg, dat die zangers, welke thans op hunne beurt te Jerusalem waren, om den Heiligen dienst waer te nemen, in de heilige Stad tegenwoordig waren, maer alle moesten zy 'er zijn, omdat het werk meerder en langduuriger was.

Vooraf reinigden zy zich, tot het verrichten der meermalen gemelde plechtigheid.

30. **Ende de Priesters ende de Leviten reynigden haerselven.** Deze reiniging bestond, in het afscheren van al het hair, over hun lichaem, als mede in het wasschen van hunne lichamen en kleederen Num. 8, 7, 21. Ook oeffenden zy deze reiniging aen het volk: want **daer na reynigden sy het volck,** door het zelve te belasten, dat elk zijne kleederen wasschen, zijn lichaem baden, en zich, van de echtelyke bywooning onthouden zoude Exod. 19: 15; **ende** zy reinigden ook **de poorten, ende den muur,** zoo door het wechdoen van de vuiligheden, welke aldaer wezen mogten, even als in het Voorhov en den Tempel, ten tijde van Hiskias. 2 Chron. 29: 15, 16, als ook door besprenging, met het water der ontzondiging Num. 8: 7. en 19: 9. Misschien geschiedde deze reiniging ook, naer de wijs, op de welke de huizen, met melaetsheid besmet, gereinigd werden Lev. 13: 51, het welk zevenmael geschiedde.

Eene plechtigheid, welke zeer opmerkelyk is.

1. Zy gav eenen indruk van de Godlyke Heiligheid, die niets, dat onrein is, tot zich kan toelaten, of daerin eenig welgevallen hebben.

2. Deze uitwendige reiniging had eenen geestelyken zin, en vertoonde de inwendige reiniging van het hart, door het verzoenend bloed, en den heiligenden Geest van den Middelaer.

3. De Priesters moesten rein zijn, omdat zy het Heilige behandelen moesten.

4. Het volk moest rein zijn, zou de HEER, in het midden van hen woonen willen Jes. 52: 11. 2 Cor. 6: 18.

5. De

5. De muur van Jerufalem was door de Heidenen verbroken, en, zoo wel als hare poorten, befmet; en daerom moest volk, muur en poorten, te zamen gereinigd worden.

Na deze toerusting volgde de plechtige inwijding zelve vs. 31 - 43. *Zy was tweederlei, naer de onderfcheidene plaetfen, op welke zy verricht werd; ten deele op den muur vs.* 31 - 39, *ten deele in den Tempel vs.* 40 - 43.

Eerst verhaelt NEHEMIA de plechtigheden, welke *op den muur* verricht werden vs. 31 - 39.

31. Doe, zegt hy, deed' ick de Vorften van Juda, dat is de Edelen uit de ftammen van Juda en Benjamin, mitsgaders de Amptenaren en Overheden Kap. 5: 7. opgaen en klimmen op den nieuw gebouwden muur van Jerufalem: dit zal gefchied zijn, aen de Westzijde van de Stad, aen de overzijde van den Tempel, die aen den Oostkant ftond; dewijl men, van den Olijvberg naer Jerufalem komende, van de Oostzijde, terftond den Tempel in het oog had. Ende, vervolgt Nehemia, ick ftelde twee groote danckchooren, ende omgangen, [*éénen*] ter rechterhant op den muer, nae de miftpoorte toe.

Twee groote dankchooren zijn twee groote hoopen menfchen, die zich, in lovzangen aen den HEER, zouden bezig houden, onderfcheiden van de genen, die volgden vs. 32, 38. — *Omgangen* zijn dezelvde Dankchooren, doch aengemerkt, als niet op eene plaets blijvende, maer van de eene naer de andere plaets voortgaende. Het waren derhalven twee voortgaende of wandelende dankchooren. — Het eene Dankchoor ging henen, *ter rechtehand op den muur, naer de Mestpoort*; dus genaemd, omdat daeromtrend de plaets was, alwaer de burgers de mest en het vuilnis brachten. Ter dezer plaets, had NEHEMIA het allereerst onderzoek gedaen, naer het geftel van Jerufalems muuren Kap. 2: 13.

32. Ende achter hen, die tot het eerste dankchoor behoorden, gingh, in den eersten rang, Hofaja, die

denkelyk de aenzienlykſte Magiſtraetsperſoon was onder 't volk, op den Landvoogd Nehemia volgende, ende de helft der Vorſten van Juda,

33. Ende, in den tweeden rang, gingen achter het eerste dankchoor zeven mannen, te weten Azaria, Ezra, ende Meſullam,

34. Juda, ende Benjamin, ende Semaja, ende Jeremia:

Deze zeven ſchijnen Priesters geweest te zijn. — EZRA hier genoemd is niet de Schrivtgeleerde, die volgt eerst vs. 36. — Juda en Benjamin zijn hier enkele perſonen, die deze namen der oude Stamvaderen droegen.

35. Ende, met deze gingen mede, in den tweeden rang, van de Prieſters kinderen met trompetten: om op dezelve te blazen, tot een teeken van vreugde Num. 10: 10, Zacharia de ſone Jonathans, des ſoons Semaja, des ſoons Mattanja, des ſoons Michaja, des ſoons Zaccurs, des ſoons Aſaphs:

36. Ende deze Zacharia, die een hoofd der zangeren was, had agt van ſijne broeders en bloedverwanten by zich, met namen Semaja, ende Azareël, Milalai, Gilalai, Maai, Nethaneël, ende Juda, Hanani, met muſijck-inſtrumenten Davids, des mans Godts, op welke deze Godvruchtige Koning pleeg te ſpelen, cymbalen, luiten en harpen vs. 27, 1 Chron. 25: 1, 2, 6. ende dit eerste dankchoor had eenen uitmuntenden Voorganger voor zich, Ezra de Schriftgeleerde [*gingh*] voor haer aengeſichte henen.

37. Voorts ging dit eerste dankchoor, al verder de rechtehand af; nae de fonteynpoorte, welke op de Mestpoort volgde Kap. 2: 14, ende tegen hen over, gingen ſy op by de trappen van Davids ſtadt, door den opgangh des muers: boven Davids huys, tot aen de waterpoorte, tegen 't ooſten.

By de Fonteinpoort was ook de muur van den vijver Schelach, en des Konings hov, als mede de *trappen*, welke afgaen *van Davids Stad* Kap. 3: 15. Van die trappen wordt ook hier geſproken. Mogelyk heeft dit eerste Dankchoor,

by

by de Fonteinpoort, van den muur moeten afgaen, en, aen de andere zijde van die poort, langs de trappen van Davids Stad, wederom op den muur moeten klimmen, en zoo doende, *boven* of voorby *Davids* huis, komen *tot aen de Waterpoort*, *tegen het Oosten* Kap. 3: 26.

Van het tweede Dankchoor, wordt zoo uitvoerig niet gesproken vs. 38, 39.

38. De tweede danckchoor nu, die gingh tegen over de eerste, den anderen weg om, naer de slinkerhand, ende ick Nehemia ging onmiddelyk achter dien, in dien zelvden rang, waerin Hosaja ging, in het eerste Dankchoor, en met my was de andere helft van de Overheden des volcks, als mede een gedeelte der Priesteren en Leviten vs. 40-42. Met dit tweede dankchoor, ging ik op den muer, van boven den back-ovens-toren, tot aen den breeden muer: Kap. 3: 8-11.

39. Ende voorts gingen wy van boven of voorby de poorte Ephraims, ende boven of voorby de oude poorte, ende boven dat is voorby de vischpoorte, ende den toren Hananeël, ende den toren Mea, tot aen de schaepspoorte, ende sy bleven staen in de gevangenpoorte, die aen het Oosten der Stad was: en dusdoende had ook het tweede Dankchoor de helft van de Stad rondgetrokken.

Laten wy, by deze plechtigheid, een weinig stilstaen.

Door deze plechtige omwandeling, werd de geheele muur, door het gansche volk aengemerkt, als eene stof van dankzegging. Trouwens had de gebroken muur stof gegeven tot weenen, de herbouwing van dien zelvden muur verschafte aenleiding tot gejuich.

Alles stemde hier ook te zamen, om den HEER deswegen de eer te geven, waertoe niets nader was, dan den weg langs den geheelen muur, al zingende en lovende door te brengen.

De omwandeling van beide Chooren eindigde aen het Oosten der Stad, daer de Tempel was, in welken de geheele omgang gezamenlyk trekken zoude: waerdoor zy vertoonden, hoe zy

den ganschen vernieuwden muur aenmerkten, als den HEERE heilig en hem toebehoorende, waervoor zy Hem nu ook, in zijnen Heiligen Tempel, de eer wilden geven.

Voorts is 'er geen twijffel aen, of het volk zal deze omgangen, met dankzeggingen verzeld, en onder dat alles den HEER grootheid gegeven hebben.

Maer wat gebeurde 'er in den Tempel? dit vinden wy vs. 40 - 43.

40. Daer na stonden de beyde danckchooren in Godes huys: oock ick Nehemia, ende de helft der Overheden met my, die met my den muur, van de mistpoort af, linksom rond gewandeld hadden.

41. Ende de Priesters, die tot het tweede Dankchoor behoorden, zijnde, even als by het eerste vs. 33, 34, zeven in getal, Eljakim, Maaseja, Minjamin, Michaja, Eljoënai, Zacharia, Hananja, met trompetten.

42. Voorts waren 'er ook Leviten, by het tweede Dankchoor, even als by het eerste vs. 36, agt in getal; namelyk Maaseja, ende Semaja, ende Eleazar, ende Uzzi, ende Johanan, ende Malchia, ende Elam, ende Ezer: oock lieten sich de gemelde Leviten, die sangers waren, met gezang en speeltuig hooren, met Izrahja den Opsiender aen het hoofd, even als het eerste Choor Zacharias aen 't hoofd had vs. 35.

43. Ende het gansche volk betoonde eene algemeene blijdschap en dankbaerheid: want sy offerden des selven daegs groote slacht-offeren, eene groote menigte van vee, zoo wel tot zond-offeren, als tot brand- en dankofferen, op soortgelijk eene wijs, als by de inwijing van den vernieuwden Tempel Ezr. 6: 17, waerby buiten allen twijffel de dank- en lov-offeren van byzondere personen gekomen zijn, gelijk als ten tijde, toen Hiskias den Tempel reinigde 2 Chron. 29: 21, 31, 32, ende alle de Joden waren vrolick; by het houden der offermaeltijden, van het overschot der dank- en lov-offeren, bedreev men allerlei soort van vreugdeteekenen: want Godt hadse vrolick gemaeckt met hun stof te geven tot eene zeer groote vrolickheyt, ende oock waren de wijven

ende

ende de kinderen vrolick: zoodat deze algemeene blijdschap zich niet alleen tot den Tempel bepaelde, maer zich ook uitstrekte, tot de byzondere huizen en de straten, dermate, dat de geheele Stad weergalmde van blijdschap, ja so dat de vrolickheyt van Jerusalem, tot van verre gehoort wert.

Indedaed de Joden hadden nu veelvuldige stof tot blijdschap: want hadden de vyanden het toegelegd, op hun verderv, zoo was de herbouwing van Jerusalem, en de versterking van die hoofdstad, eene beveiliging voor wijven, kinderen, en bezittingen.

Deze *vrolijkheid van Jerusalem werd, tot van verre gehoord.* Het geschal van de Trompetten, Cymbalen, Luiten en Harpen, mitsgaders het gezang en gejuich der inwooneren van Jerusalem, werd ver buiten de Stad gehoord: het gene des te ligter geschieden kon, omdat Jerusalem op heuvelen lag, zoodat de bergen rondom die Stad weergalmden van het vreugdegejuich. — Daerenboven zal het gerucht van deze buitengewoone blijdschap zich wijd en zijd verspreid hebben, en ook tot kennis van de vyanden gekomen zijn, die dit met zeer groot verdriet vernomen hebben.

De *offeranden* waren by deze plechtige gelegenheid *groot*; en indedaed niets was 'er billyker, dan zich tot den HEER te wenden, zijne hand op te merken, en Hem van deze herstelling de eer te geven. — Ook dienden die offeranden, om verzoening te doen, over het zondige, het welk 'er in de Stad, binnen dezen muur heerschte; als mede, om dien muur, met alles wat 'er binnen in was, den HEER te heiligen tot zijn eigendom, inwooning, en het voorwerp zijner zorge.

By deze gelegenheid, werden ook eenige verordeningen, omtrend zaken, tot den Godsdienst betrekkelyk, gemaekt en ingevoerd vs. 44-47.

44. Oock werden ten selven dage, op welken de muur van Jerusalem, met zoo veel plechtigheid was ingewijd, mannen gestelt, om opzicht te hebben over de

kameren, welke in de Voorhoven van den Tempel gebouwd waren, tot bewaring van de schatten, welke, of uit de vrywillige givten, tot opbouw en onderhoud van het Heiligdom, of uit de derde gedeeltens van den sikel Kap. 10: 32. beloovd, verzameld werden. Het opzicht van deze mannen moest zich ook bepalen, tot de hef-offeren, zijnde de eerstelingen van koorn, most en oly, tot de eerstelingen, bestaende uit de eerste vruchten des velds, van allerlei soort, ende tot de tienden. Deze mannen hadden het opzicht over de gemelde schatkameren; en hun werk zou zijn, om daer in uyt de ackeren der steden te versamelen de deelen tot onderhoud, nae de bepaling der wet, voor de Priesteren ende voor de Leviten. De Wet des HEEREN had orde gesteld, welke deelen 'er moesten worden opgebracht, ten dienste des HEEREN, uit de inkomsten van het land Num. 18: 12, 13, 21. dit alles moest ingezameld, bewaerd en uitgereikt worden, tot onderhoud der Priesteren en Leviten. Dit stuk was verwaerloosd; deels door de armoede van het volk, deels uit hoofde van de onveiligheid, deels door gierigheid. Doch nu werd dit alles gewillig en blymoedig opgebracht: want Juda was vrolick over en zeer genegen tot de Priesteren, ende over en tot de Leviten, die daer stonden, en hunnen post getrouwelyk waernamen.

45. Ende de Priesters en Leviten kweeten zich ook vlijtig en blymoedig van hunnen plicht, zy namen de wacht hares Godts waer, bedienende het Heiligdom, volgens de Godlyke Wet; ende de wacht der reyniginge, zorg dragende, dat 'er geene onreinen in den Tempel kwamen, en dat alles, het welk onrein was, gezuiverd wierd vs. 30. Oock namen de sangers, ende de poortiers hunne posten behoorlyk waer: nae den (*b*) gebode Davids, [*ende*] sijns soons Salomo, gingen zy te werk, in het opheffen van lovzangen en dankliederen, en in het bewaken der Poorten van den Tempel.

Alles werd, op den ouden voet hersteld, zoo als het geweest

(*b*) 1 Chron. cap. 25.

weest was, onder de regeering van de Godvruchtige Koningen David en Salomo. De oude deftigheid, welluidendheid en eenparigheid werd nu weder, in de heilige gezangen, en in den ganfchen Tempeldienst, waergenomen.

46. Want in de dagen Davids, ende Afaphs, van oudts, warender Hoofden der fangers, ende des lofgefangs, ende der danckfeggingen tot Godt, deze werden nu ook weder op nieuws aengefteld.

47. Daerom gaf gantfch Ifraël, zoo velen 'er uit Babel waren wedergekeerd, in de dagen Zerubbabels, ende ook in de dagen van Nehemia, de deelen der fangers, ende der poortiers aen die Leviten, die het werk van zangers en poortiers verrichtten; het zy vrywillig uit hunne eigene bezittingen, het zy uit de Schatkameren, door de hand der opzieneren, ter vergelding van hunnen arbeid, elcks dagelicks op fijnen dagh, wanneer hy zijn dienstwerk in het Heiligdom, op zijne beurt had waergenomen: Ende fy heyligden voor de Leviten, ende de Leviten heyligden voor de kinderen Aarons. Behalven de eerstelingen voor de Priesters, moest ook, volgens de Godlyke Wet, het tiende gedeelte der inkomften, tot onderhoud van de Leviten, worden opgebracht Num. 18: 20, 21, 24, 30, 31, wijl zy geen deel hadden in Israël. Edoch van deze tienden, moesten wederom de Leviten het tiende gedeelte aen den Priesteren opbrengen Num. 18: 26-28. — *Het volk heiligde voor den Leviten, en de Leviten heiligden voor de kinderen Aarons* of de Priesteren. De Godlyke Wet, omtrend de tienden, werd door het volk behoorlyk uitgeoeffend; men betaelde de tienden aen den Leviten, en deze keerden wederom het tiende gedeelte van hunne inkomften, aen den Priesteren gewillig uit.

Dit alles wordt bepaeld, tot *de dagen van Zerubbabel, en de dagen van Nehemia.* — Hier uit befluiten fommigen, dat ZERUBBABEL nu nog leevde; doch dit is niet waerfchijnlyk, omdat 'er, in dit ganfche verhael, niets van dezen beroemden man gefproken wordt. Daerenboven noemt NEHEMIA dezen ZERUBBABEL wel, in het begin der lijsten vs. 1-26,

maer, in het vervolg wordt van hem geene verdere melding gemaekt. — De woorden moeten daerom, onzes erachtens, zoo verstaen worden, dat 'er, ten tijde van ZERUBBABEL, by de inwijding van den Tempel, voor het onderhoud der Priesteren en Leviten gezorgd zy; maer dat dit naderhand weder in verval gekomen zy, tot dat het, onder NEHEMIA, by gelegenheid der plechtige Verbondmaking, wederom is in trein gebracht Kap. 10: 35.

HET XIII. KAPITTEL.

De Geschiedenis der Hervorming, welke NEHEMIA, *by zijne tweede komst te Jerusalem, gemaekt heeft. Hy schafte verscheidene ingeslopen misbruiken af. I. Hy scheidde de vreemdelingen van de Joden vs.* 1-3. *II. Hy reinigde eene kamer, welke, aen Tobia den Ammoniter ingeruimd, en even daerdoor verontheiligd was vs.* 4-9. *III. Hy herstelde de Leviten in hun ampt en in hunne voorrechten vs.* 10-14. *IV. Hy droeg zorg, voor de heiliging van den Sabbath vs.* 15-22. *V. Hy schafte de Huwelyken, met vreemde vrouwen af vs.* 23-29. — *Na dit alles volgt het besluit van dit Boek vs.* 30, 31.

1. TE dien dage, dat Nehemia van het Persiaensche Hov, ter anderen male te Jerusalem gekomen was, bevond hy, dat 'er, geduurende zijne afwezigheid, veelerlei misbruiken waren ingeslopen vs. 6, 7. Hy beyverde zich daerom aenstonds, om dezelve afteschaffen. Het eerste dat hy deed, ter hervorming, was de vreemdelingen van de Joden aftescheiden. Kort na zijne terugkomst, wert 'er, op zekeren plechtigen dag, gelesen in het boeck van Mose, voor de ooren des volcks: ende

ende daer in wert (*a*) geſchreven gevonden, dat de Ammoniten ende Moabiten niet ſouden komen in de gemeynte Godts, tot in eeuwigheyt:

2. Om dat ſy den kinderen Iſraëls niet waren tegengekomen met broot ende met water; (*b*) ja hadden Bileam tegen hem gehuert, om hem te vloecken, hoewel onſe Godt den vloeck omkeerde in eenen ſegen.

3. So geſchiedde 't, als ſy deſe wet hoorden, dat ſy, op aendrang van Nehemia, alle vermengelinge van Iſraël afſcheydden.

I. Dit korte verhael verdient eene nadere opmerking.

I. Sommigen brengen de tijdsbepaling, *te dien dage*, onmiddelyk tot het voorgaende, en meenen, dat de zaek, welke hier verhaeld is, op dien plechtigen dag der inwijding, van welken Kap. 12. geſproken is, zy voorgevallen. Op dien dag, zou men niet alleen groote offeranden toegebracht, en allerlei vreugdeteekenen verricht; maer ook, tot meerdere plechtigheid, de Wet hebben voorgelezen. — Anderen zijn van oordeel, dat dit verhael, in het verband van zaken moet gebracht worden, tot het gene 'er Kap. 9: 2. van dien grooten vastendag gezegd is, op welken de Joden zich, van de vreemden hebben afgeſcheiden. — Dan het komt ons voor, dat hier gezien worde, op dien tijd, toen NEHEMIA, eene reis naer het Perſiaenſche Hov gedaen hebbende, voor de tweedemael te Jeruſalem gekomen was vs. 6, 7. Het is immers ten eenemael onwaerſchijnlyk, dat een man van zoo veel yver en godsvrucht, als NEHEMIA was, zou hebben toegelaten, dat 'er, geduurende zijn verblijv te Jeruſalem, zulk een aenmerkelyk misbruik inſloop, als daer was het vermengen der Joden, met vreemde volken, en wel met zulke heidenen, welke onder den ban lagen.

(*a*) Deut. 23: 3, 4, 5. (*b*) Num. 22: 5. Joſ. 24: 9.

II. Op zekeren dag, na de terugkomst van NEHEMIA, *werd 'er gelezen in het boek van Mose, voor de ooren des volks.* Het openlijk voorlezen van MOSES wet schijnt, geduurende de afwezendheid van NEHEMIA, ook al langzaem in onbruik gekomen te zijn. Hoe het zy, thans werden 'er wederom Godsdienstige vergaderingen gehouden, in welke de Wet, volgens de instelling van EZRA, in het openbaer, voor het volk, voorgelezen en verklaerd werd.

III. By deze gelegenheid, las men onder andere, die plaets voor, welke wy vinden Deut. 23: 3, 4, 5.

IV. Dit gedeelte der Godlyke Wet behelsde een stellig verbod aen Israël, om nimmer eenige gemeenschap te hebben, met Heidensche volken, en vooral niet met de *Ammoniten en Moabiten;* omdat deze de Israëliten, op hunnen tocht, door de woestijnen, op eene zeer onbescheidene en onheusche wijs bejegend hadden: eene onheusheid, welke des te onverschoonbarer was, omdat de HEER Israël uitdrukkelyk verboden had, om dezen volken geen leed te doen, noch zich met hun in den strijd te mengen Deut. 2: 9, 19. — Dit verbod was altoosduurend, *tot in eeuwigheid*, zoo lang de Joden een Gemeenebest uitmaekten, en de naem dezer volken bekend was.

IV. Tegen dit uitdrukkelyk verbod des HEEREN hadden de Joden zich, geduurende de afwezendheid van NEHEMIA bezondigd. Zy hadden niet alleen Ammoniten en Moabiten in hun midden laten woonen, maer zich ook, door huwelyks - verbintenissen, met deze Heidenen verzwagerd. — Het openlyk voorlezen van de gemelde Godlyke Wet gav NEHEMIA eene zeer gepaste aenleiding, om deze *vermenging van Israël aftescheiden.* De Joden, getroffen, door het voorlezen van de Godlyke uitspraek, bewilligden gereedelyk, dit verleidende gezelschap te verlaten; en deze verdervende vermenging, welke voor den Joden zoo hoogst gevaerlyk was, werd nu geheel en al afgeschaft.

II. De

II. De tweede hervorming, welke NEHEMIA *maekte, was het reinigen van eene kamer, welke aen Tobia den Ammoniter ingeruimd, en even daerdoor verontheiligd was vs. 4 - 9.*

4. Eljasib nu, de toenmalige Hooge-Priester, die, in deze hoedanigheid, gestelt was over de kamer van het huys onses Godts, en het hoogste opzicht had over den Tempel, en alle deszelvs aenhoorige gebouwen, was voor desen naebestaende van Tobia geworden:

Sommigen denken, dat Eljasib geen Hoogepriester geweest zy; omdat 'er van hem gezegd wordt, dat hy *gesteld was over de kamer*, in het enkelvouwig getal, *van het huis des* HEEREN, daer het beneden de waerdigheid van eenen Aerts-Priester zoude geweest zijn, om slechts het opzicht te hebben, over eene enkele kamer, in de voorhoven van den Tempel. — Dan, onzes erachtens, is hier het enkele getal, voor het meervouwige gesteld, te meer omdat ELJASIB Kap. 3: 1. de Hoogepriester genaemd wordt, die het opzicht had over alle de kameren. Trouwens vs. 5 en 9. wordt ook, van kameren, in het meervouwig getal gesproken. Ook zou hy, indien hy minder dan Hoogepriester geweest ware, dit stuk niet hebben kunnen of durven uitvoeren. Dees Hoogepriester was, *voor dezen*, dat is voor de afscheiding, van welke vs. 3. gesproken was, terwijl NEHEMIA naer het Persische Hov geweest was, *nabestaende van Tobias geworden.* — Door huwelyks-verbintenis was ELJASIB, aen dezen TOBIA, verzwagerd. De een of ander van zijn geslacht was, aen iemand der kinderen of kindskinderen van dezen TOBIA getrouwt. — Die TOBIAS was een Ammoniter van afkomst; die eene ervelyke vyandschap had, tegen de Joden, gelijk hy zich ook geweldig, tegen NEHEMIA, had aengekant Kap. 2: 10. 4: 7.

Deze TOBIAS had verscheidene verbintenisfen door huwelyken, met Joodsche geslachten aengegaen. — Zijn zoon Jonathan had hy weten uit te huwelyken, aen de dochter van Mesullam, den zoon van Berechja Kap. 6: 18. 3: 4. Hy zelvs was gehuwd, met de dochter van Sechanja, den zoon van Arah. — Daerenboven had hy zich, ook aen ELJASIB den Hoogepriester, weten te verzwageren. —

Wijders was de kleinzoon van den Hoogepriester ELJASIB getrouwd, aen de dochter van Sanneballat, den Horoniter, den boezemvriend van TOBIA vs. 28. — Door deze huwelyks-verbintenisfen, met de voornaemfte Familien der Joden, zogt TOBIA des te meerderen invloed te krijgen, op de zaken der Joden, om het volk te overheerfchen.

In ELJASIB, den Hoogepriester, was het eene onverfchoonbare misdaed, dat hy zich, met zulken bekenden vyand der Joden, ging verzwageren, daer 'er eene uitdrukkelyke wet was Lev. 21: 14, dat de Hoogepriester zijn zaed niet mogt verontheiligen. — Maer TOBIAS was, fchoon gering van afkomst, nu een vermogend en aenzienlyk man, onder de Ammoniten; dit maekte, dat ELJASIB, door waereldfche eerzucht verblind, dergelijke verbintenisfen niet alleen toeliet, maer 'er zelvs trotsch op was.

Dan hiermede vergenoegde zich de Hoogepriester niet; hy floot eene vertrouwelyke vriendfchap met dezen Tobia, en bewees hem alle teekenen van byzondere hoogachting; zodanig dat hy zich zelvs niet ontzag, om den Tempel des HEEREN, ten behoeve van dezen TOBIA, te verontreinigen, en hem eene kamer in denzelven interuimen.

5. Ende hy hadde hem eene groote kamer gemaeckt, alwaer fy te vooren henen leyden het fpijs-offer, den wieroock, ende de vaten, ende de tienden van koorn, van moft, ende van olie, die bevolen waren te geven, tot onderhoud voor de Leviten, ende de fangers ende de poortiers; mitsgaders het hef-offer der Priefteren.

TOBIA kwam zeer dikwijls te Jerufalem, en hield 'er zich dan eenen geruimen tijd op, zekerlyk met geen goed oogmerk. — Maer ELJASIB was, met dezen zijnen nieuwen bloedverwant, zoodanig ingenomen, dat hy geene verblijvplaets, in de ganfche Stad wist, welke hy aenzienlyk genoeg oordeelde, om dezen zijnen vriend te herbergen. Hy liet daerom eene der voorraedkameren van den Tempel, in welke de heilige dingen en inkomften der Priesteren en Leviten bewaerd werden, ledig maken, en tot eene verblijvplaets voor TOBIA vervaerdigen, om daerin zijn in-

intrek te nemen, zoo menigmael het hem gelusten zoude, te Jerusalem eenigen tijd door te brengen. Deze misdaed van ELJASIB den Hoogepriester, was nog veel erger, dan de eerste. — Hy vereerde eenen Ammoniter, met welken de Israëliten geene gemeenschap houden mogten vs. 2, 3, met zijne byzondere vriendschap; hy bewees, aen eenen bekenden vyand van zijn volk, eene zeer byzondere hoogachting; ja, dat meer was, hy liet zulken afgodendienaer, die niets anders bedoelde, dan het verderv van Gods volk, zijn verblijv houden, in eene der kameren van den Heiligen Tempel.

Dit alles geschiedde by afwezigheid van NEHEMIA: ware die te Jerusalem geweest, ELJASIB zou deze zaek niet ondernomen, immers niet volvoerd hebben.

6. Doch, schrijvt daerom Nehemia, in allen desen en was ick niet te Jerusalem. Alle deze, en vele andere schromelyke misbruiken, waren, geduurende mijne afwezigheid ingeslopen: want in het twee ende dertigste jaer van Artahsasta, Koningh van Babel, quam ick tot den Koningh; maer ten eynde van [*sommige*] dagen verkreegh ick [*weder*] verlof van den Koningh.

Hoe lang duurde deze afwezenheid van NEHEMIA? *In het twee en dertigste jaer van Arthasasta, Koning van Babel, kwam ik tot den Koning.* — ARTHASASTA is hier zekerlyk ARTAXERXES LANGHAND, den Koning van Persien; hier *Koning van Babel* genaemd, omdat Babel, zedert dat Belsazar door Cyrus gedood was Dan. 5, mede onder de Persiaensche Alleenheersching gekomen was. In het twintigste jaer van dezen ARTAXERXES LANGHAND, had NEHEMIA vryheid gekregen, om naer zijn Vaderland te gaen Kap. 1: 1. Dit geschiedde derhalven, in het jaer 3553 na de Schepping, vergel. pag. 38. Deze vryheid werd NEHEMIA gegeven, voor zoo veel tijd, als hy bepaelde Kap. 2: 6. — Na verloop van 12 jaren, in het 32ste jaer van ARTAXERXES LANGHAND, 3565 na de Schepping, kwam NEHEMIA tot den Koning. Hy keerde weder naer het Koningyk Hov, daer hy het ampt van Schenker bediende.

Het is niet te denken, dat NEHEMIA, geduurende al dien tijd van 12 jaren, bestendig in zijn Vaderland gebleven zy. Buiten allen twijffel, zal hy zich, van tijd tot tijd, naer het Hov van Persien begeven hebben, om rekenschap te geven van zijne Landvoogdy. — Hy kreeg verlov, om zoo veel tijd in zijn Vaderland te blijven, als hy daertoe van den Koning verzocht Kap. 2: 6; maer hoe zou hy het hebben durven ondernemen, om daertoe eenen tijd van 12 jaren te vragen? daerenboven bleev hy een Hoveling van den eersten rang, bekleedende het ampt van Koninglyken schenker. — Tusschen beide zal hy, van tijd tot tijd, naer het Hov zijn wedergekeerd, en, nieuw verlov verkregen hebbende, zich weder naer zijn Vaderland gespoed hebben. Maer, na verloop van 12 jaren, begav hy zich, naer het Persiaensche Hóv, om 'er eenen geruimeren tijd te blijven. Hy had, in zijn Vaderland, de zaken van den Godsdienst en van den Burgerstaet, in zoo ver hersteld, dat zijne tegenwoordigheid, zoo hy meende, wel voor eenigen tijd konde gemist worden. — Het kan ook wel zijn, dat ARTAXERXES LANGHAND, vernomen hebbende dat Jerusalem herbouwd ware, onzen NEHEMIA te rug ontboden hebbe. — Althans, nadat hy 12 jaren lang, uitnemende diensten aen zijn volk bewezen, en hunne vervallene zaken hersteld had, keerde hy weder naer het Persiaensche Hov, en bediende daer, naer ouder gewoonte, het ampt van Koninglyken schenker.

Hoe lang NEHEMIA nu, aen het Hov gebleven zy, kunnen wy niet bepalen. De uitdrukking *ten einde van sommige dagen*, beslischt niet veel. Dit kan eenvouwig zeggen, dat NEHEMIA, op het einde van het jaer, in het najaer, te Jerusalem zy wedergekeerd; trouwens terug gekomen zag hy de wijnperssen treden, het welk in het najaer geschiedde vs. 15.

Hoe het zy, NEHEMIA *verkreeg wederom verlov van den Koning*, om naer zijn Vaderland terug te keeren. — Het is meer dan waerschijnlyk, dat NEHEMIA, aen het Persiaensche Hov, bericht gekregen hebbe van de misbruiken, welke 'er, geduurende zijne afwezendheid, onder de Joden

wa-

waren ingeslopen, en dat hy, uit dit beginsel, den Koning een nieuw verlov verzocht hebbe, om naer Jerusalem te gaen, en de noodige hervorming in te voeren.

7. Ende ick, schrijvt Nehemia, verlov van den Persiaenschen Koning verkregen hebbende, quam te Jerusalem, ende verstont van het quaet, dat Eljasib voor Tobia gedaen hadde, makende hem eene kamer in de voorhoven van Godes huys.

8. Ende het mishaegde my seer: So wierp ick al den huysraet van Tobia buyten, uyt de kamer.

Wat wonder, dat de handelwijs van ELJASIB, den godvruchtigen NEHEMIA zeer mishaegde? daer dezelve, behalven vele andere misdaden, eene blijkbare heiligschennis in zich sloot. — NEHEMIA betoonde hier niet alleen zijne godsvrucht, maer ook zijne onverschrokkene kloekmoedigheid. Zonder eenige vrees, voor zulken vermogenden wederpartijder, als TOBIA was; zonder de bloedverwanten, welke hy, door verzwagering, onder de Joden gekregen had, eenigermate te ontzien; zonder eenigen acht te slaen, op den sterken invloed, welken TOBIA, door de gemelde verzwagering, op de voornaemste familien der Joden gemaekt had; liet hy den ganschen inboedel van dien Ammoniter, uit de kamer, welke hem aen den Tempel was ingeruimd, met verachting op de straet smijten.

Wy lezen niet dat NEHEMIA den Hoogepriester ELJASIB, over deze schendaed bestraft hebbe; waeruit wy schijnen te mogen besluiten, dat hy, voor de terugkomst van NEHEMIA, reeds gestorven ware.

9. Voorts, vervolgt de Geschiedschrijver, gaf ick bevel, ende sy reynigden de kameren: omdat zy, door de inwooning van eenen afgodischen heiden, grootelyks verontreinigd waren. Deze heiliging geschiedde, door het water der ontzondiging, het welk, zoo wel zaken reinigde, als personen Num. 19. Ende ick bracht daer weder in de vaten van Godes huys, met het spijsoffer, ende den wieroock, met den overigen voorraed der inkomsten van de Priesteren en Leviten, welke 'er Eljasib, ten behoeve van Tobia, had laten uitnemen.

III. De derde Hervorming, welke NEHEMIA *maekte, was het herstellen van de Leviten in hun ampt en in hunne inkomsten vs.* 10-14.

10. Oock vernam ick, dat der Leviten deel [*hen*] niet gegeven en was: So dat de Leviten ende de sangers, die het werck deden, gevloden waren een yegelick nae sijnen acker.

Ook in dit stuk, was een schromelyk misbruik ingeslopen; een misbruik, het welk des te onverschoonbarer was, omdat het volk zich, by de plechtige vernieuwing van het Verbond met den HEER, zoo stellig verbonden had, om voor het onderhoud der dienaren van het Heiligdom, behoorlyk te zorgen Kap. 10: 37. — Maer wat was de oorzaek van het verzuim in dezen? Naer alle gedachten, had de Hoogepriester ELJASIB daertoe de eerste aenleiding gegeven; welligt zal hy, eene kamer aen den Tempel voor TOBIA inruimende, tevens een gedeelte van den voorraed der Priesteren en Leviten, aen dien vreemdeling gegeven hebben. Hoe het zy, het gedrag van dezen Hoogepriester zal die opgewektheid, by het volk, hebben doen verkoelen, met welke men te vooren de inkomsten, voor de dienaren van het Heiligdom, had opgebracht.

Dit had den weg gebaend, dat *de Leviten en de zangers, die het werk deden* in het Heiligdom, *gevloden waren, een iegelijk naer zijnen akker.* Te Jerusalem, van den Tempeldienst niet kunnende bestaen, hadden zy zich naer het land begeven, om, uit het bebouwen van hunne akkeren, onderhoud voor zich en hunne huisgezinnen te vinden. — Hierdoor moest de Tempeldienst van zelvs stilstaen.

11. Dit verzuim zou de allerschadelykste gevolgen, en een volslagen verval van den plechtigen Godsdienst, ten gevolge kunnen hebben. Nehemia nam het daerom zeer euvel op, en beyverde zich aenstonds, om dit vervallene te herstellen. Ende, zoo'vervolgt de Geschiedschrijver, ick twistede met de Overheden, en bestrafte hen zeer scherpelyk, over het verzuim van hunnen plicht, en

het

het verbreken van de belovte, by de ſtatelyke Verbonds-making, zoo plechtig gedaen, ende ſeyde; Waerom is het huys Godts verlaten? waerom hebt gylieden de Leviten en zangers gebrek laten lijden, en hen daerdoor genoodzaekt, om den Tempeldienst vaerwel te zeggen, en hun onderhoud op het land te zoeken? Daerdoor hebt gy God niet minder, dan zijne dienaren, ten hoogſten beleedigd. Doch ik droeg aenſtonds zorg, dat de gevluchte Leviten en zangers, in hun werk en inkomen, herſteld wierden: want ick vergaderdeſe, ik liet hen weder naer Jeruſalem opontbieden, ende herſteldeſe in haren ſtant, zodat elk zijn werk, als voorheen, in den Tempel verrichtte, en zijn deel genoot van de Kerkelyke inkomſten.

12. Ook droeg ik zorg, dat het volk deze inkomſten behoorlyk opbracht; het welk daertoe ook aenſtonds gereed was, zoodra men bemerkte, dat dezelve weder, aen den rechten eigenaren, zouden worden uitgedeeld. Doe brachte gantſch Juda de tienden des koorns, ende des moſts, ende der olie, in de ſchatten van den Tempel, en dit alles werd, in de daertoe geſchikte voorraedkameren, verzameld en bewaerd.

13. Over deze ſchatkameren waren te vooren opzieners geſteld; maer omdat zy hunnen plicht niet gedaen hadden, zette ik deze af, en ſtelde nieuwe opzieneren aen, van welker goede trouw ik genoegzaem verzekerd was. Ende ick ſtelde tot nieuwe Schatmeeſters over de ſchatten, en inkomſten der Leviten, drie vertrouwde perſonen: Selemja den Prieſter, ende Zadok den Schrijver, die rekening moest houden van ontvangst en uitgaev, ende Pedaja uyt de Leviten: ende aen hare hant en nevens hen was, als vierde opzichter, Hanan den ſone Zaccurs, des ſoons Mattanja: want ſy werden getrouw geacht, ende hen wert het ampt opgeleyt, om den Leviten, haren broederen, van de Kerkelyke inkomſten, tot hun onderhoud, en ter belooning van den Tempeldienst, behoorlyk uyt te deylen.

14. Gedenckt mijner, mijn Godt, in deſen:

Ende en delgt mijne weldadigheden niet uyt, die ick aen 't huys mijns Godts, ende aen sijne wachten gedaen hebbe.

NEHEMIA genoot geene tijdelyke vergelding, voor alle de diensten, welke hy den Joden bewezen had. Twaelv jaren lang had hy zich onvermoeid beyverd, om, in weerwil van allen geweldigen tegenstand, het goede voor zijn volk te zoeken, zonder dat hy 'er iets voor genoten had. Als Landvoogd hadde hy eenen grooten staet gehouden, en vele verteeringen gemaekt; dit alles had hy gedaen van zijne eigene inkomsten, zonder het volk eenigermate te bezwaren Kap. 5: 14-19. — Zou hy derhalven eenige vergelding, voor al den arbeid zijner lievde ontvangen, dan moest hy het van God verwachten. Hy bidt daerom, *gedenk mijner, o God* enz. Hy wenscht, dat God zijne weldadigheid, en de goede diensten, welke hy den Joden bewezen had, *gedenken* wilde in gunst, en dezelve *niet uitdelgen.* — Het *uitdelgen* zegt hier zoo veel als vergeten, waerdoor eene zaek, uit het geheugen, wordt uitgedelgd. De spreekwijs is van ons menschen ontleend; en beteekent, op God toegepast, een goed werk onbeloond te laten.

NEHEMIA begeert derhalven, dat God der arbeid zijner lievde gunstig beloonen wilde, met kennelyke blijken van zijne zegenende goedkeuring. — Dit deed hy niet in den waen van eigene gerechtigheid, vertrouwende op zijne eigene verdiensten. Hy wist zeer wel, dat hy, in dit alles, niet meer gedaen had, dan hy schuldig was. Dit erkende hy, zoo menigmael hy zich Gods *knecht* noemde Kap. 1: 11. 2: 20. Hy wist zeer wel, dat hem, in dit alles, zeer vele en groote gebreken hadden aengekleevd, daerom bidt hy, vs. 22, dat de HEER hem *verschoonen* zoude, *naer de veelheid zijner goedertierenheid.* — Hy eischt daerom de vergelding niet; maer bidt 'er om, als eene genadige belooning.

IV. De

IV. De derde Hervorming, welke NEHEMIA *te wege bracht; bestond in zorg te dragen, dat de Sabbath geheiligd wierd vs. 15-22.*

15. In de selve dagen, dat ik van het Persische Hov was wedergekeerd, zoo vervolgt Nehemia zijn gewijde Geschiedverhael, sagh ick, tot mijne zeer groote ergernis, dat de Sabbath in Juda veelzins geschonden wierd. Ik zag 'er, onder de Joden, die de wijn-perssen traden op den Sabbath, ende die garven inbrachten, die sy op esels loeden; als oock wijn, druyven, ende vijgen, ende allen last, dien sy te Jerusalem inbrachten op den Sabbathdagh. Er was niet alleen eene uitdrukkelyke wet, met bedreiging van steeniging bekrachtigd, omtrend het onderhouden van den Sabbath; maer ook, by de plechtige Verbondsmaking met den HEER, hadden de Joden op zich genomen, om den Sabbath gezettelyk te heiligen, en alles te beletten, het welk het vieren van dien dag zou kunnen hinderlyk zijn Kap. 10: 31. Maer, in weerwil van dit alles, zag Nehemia met groot verdriet, en voor zijne eigene oogen, dat de schending van den Sabbath, geduurende zijne afwezigheid, algemeen geworden ware. Het volk ontzag zich niet, om ten aenschouwen van dezen Godvruchtigen Landvoogd, de wijnpersfen te treden, en de vruchten van het veld, op ezelen geladen, ter Stad in te voeren, op den Sabbath. Ook werden 'er allerlei koopmanschappen en eetwaren, in het openbaer uitgeveild. Ende, zegt Nehemia, ick betuygde [*tegen hen*], ik bestrafte de Sabbathschenders scherpelyk, en verbood hen verder voort te gaen, ten dage, als sy eetware verkochten en op het veld arbeidden.

16. Daer woonden oock Tyriers binnen Jerusalem, die visch aenbrachten, ende alle koopware, die sy op den Sabbath verkochten aen de kinderen van Juda, ende te Jerusalem.

Tyrus was niet alleen een groote Koopſtad, maer had ook, als aen de zee gelegen, overvloed van visch; de Zeevisch moest, van daer en daeromſtreeks, over Joppe, naer Jeruſalem komen: nu ontzagen deze heidenen den Sabbath niet; en dewijl ze by de Joden op dien dag, zoo wel als op andere dagen, aftrek vonden, kwamen ze met hunne visch ter markt wanneer 't hun goeddacht.

Men kan uit dit alles, ligtelyk opmaken, hoe hoog het bederv der zeden, by de Joden geklommen ware, geduurende de afwezendheid van NEHEMIA, daer het Heiligdom verlaten was, en de Sabbath zoo algemeen geſchonden werd.

17. So twiſtede ick met de Edelen en Opperhoofden van Juda, die deze Sabbathſchending ongeſtraft hadden laten inkruipen: ende ſeyde tot hen; Wat voor een boos dingh en verfoeilyke misdaed is dit, dat gylieden doet, ende (*c*) ontheyligt den Sabbathdagh?

18. Deden niet uwe vaders alſoo, ende onſe Godt bracht al dit quaet over ons, ende over deſe ſtadt? dat het Koningrijk van Juda een einde genomen hebbe, en dat ons volk gevangelyk naer Babel gevoerd zy? Ende gylieden maeckt des hittigen gramſchaps nogh meer over Iſraël, ontheyligende den Sabbath. Gy ontſteekt des HEEREN gramſchap op nieuw, zoodat wy rechtvaerdig te wachten hebben, dat wy, op eene nog veel zwarer wijs, zullen geſtraft worden.

Men merke hier den yver en de vrymoedigheid van NEHEMIA op. Hy ontzag zich niet de Edelen en Opperhoofden der Joden zeer ſcherpelyk te beſtraffen. Hy verweet hun deze Sabbathſchending, omdat hunne lafhartige toegevendheid eenen zeer nadeeligen invloed gehad had. Zy zelvs hadden wel, op den Sabbath, niet gearbeid, noch koopwaren uitgevent; maer zy hadden 'er aenleiding toe gegeven, dat het door het volk geſchiedde. Door deze misdaed in anderen ongeſtraft toe te laten, daer zy de macht

(*c*) Exod. 20: 8. Levit. 19: 30.

macht in handen hadden, om het te beletten, maekten zy zich even zoo fchuldig, als of zy zelve de misdaed, in eigene perfonen, begaen hadden. Voorts droeg NEHEMIA ook zorg, dat deze Sabbathfchending geftuit wierd en een einde nam.

19. Het gefchiedde nu, als de poorten van Jerufalem fchaduwe gaven, en de zon tot haren ondergang neigde, voor den Sabbath, die, met den Vrydag-avond, eenen aenvang nam, dat ick bevel gaf, ende de deuren der poorten wierden gefloten; ende ick beval dat fyfe niet fouden opdoen tot des Zondags morgens, na het eindigen van den Sabbath: Ende ick ftelde van mijne jongens aen de poorten, [*op dat 'er*] geen laft foude inkomen op den Sabbathdagh.

Om het invoeren van lasten en koopwaren in Jerufalem, op den Sabbath voortekomen, liet NEHEMIA de poorten niet alleen des Vrydags, tegen het aennaderen van den avond, vroegtijdig fluiten, terwijl zy niet voor Zondags morgens, op den gewoonen tijd mogten geopend worden; maer, om alle overtreding in dezen opzichte voortekomen, plaetfte hy zijne eigene bedienden by de Poorten, omdat hy zich op dezer trouw en eerlykheid best verlaten konde. Ondertusfchen zal het ingaen en wederkeeren, aen zulken buitenlieden hebben vrygeftaen, die zich Stadwaerds begaven, om den Godsdienst by te woonen; waer toe een kleiner deur, gelijk by ons, kan gebleven zijn, fchoon de hoofddeuren gefloten bleven. Het oogmerk was alleen, om het invoeren van koopwaren voortekomen.

20. Doe vernachteden de kramers, ende verkoopers van alle koopware, buyten voor Jerufalem, zoo lang de poorten, geduurende den Sabbath gefloten waren. Vlak voor de muuren van Jerufalem floegen zy hunne kramen op, en ftalden hunne waren uit, om daerdoor de Joden binnen de Stad uittelokken, dat zy zich naer buiten begeven zouden, om winst te doen. Dit deden zy een mael ofte twee op de eerst volgende Sabbathen.

Dan hierin voorzag ook NEHEMIA, zeer wel begrijpende, dat de inwooners van Jerufalem zich dusdoende zouden

laten vervoeren, om zich steelsgewijs buiten de Stad te begeven; en zelvs dat 'er dan gevaer komen zoude voor gemor en opstand.

21. Om dit kwaed dan geheel en al voortekomen, zegt de Geschiedschrijver, So verjoeg ik de gemelde Tyrische en andere kramers, met bedreiging van straffen. In eigen persoon betuygde ick tegen hen, ende seyde tot hen, Waerom vernachtet gylieden, geduurende den Sabbath, op welken gy zeer wel weet dat de Joden noch kopen noch verkopen mogen, tegen over den muur? zulk eene handelwijs kan niet dan nadeelige gevolgen hebben; en daerom, so gy 't weder doet, sal ick de hant aen u slaen, en u deze handeling, op eene gevoelige wijs afleeren. Door deze bedreiging werden de Tyrische en andere heidensche kooplieden afgeschrikt: en van dier tijt aen en quamen sy niet weder, om hunne kramen voor Jerusalem op te slaen, op den Sabbath.

22. Voorts seyd' ick tot de Leviten, dat zy, in het vervolg, zouden hebben zorg te dragen, voor het behoorlyk onderhouden van den Sabbath. Ik belastte hun, dat sy hen souden reynigen, ter viering van den Sabbath, en daerdoor aen het volk een goed voorbeeld geven; ende dat zy by de poorten zouden komen, om aldaer de wachten waer te nemen, en zorg te dragen, dat alle verhinderingen werden wechgenomen, om den Sabbathdagh te heyligen: Deze wachten beval ik, voor het vervolg, aen den Leviten, terwijl ik binnen korten, met mijne bedienden, naer het Persiaensche Hov stond weder te keeren. Gedenckt mijner oock [*in*] desen, mijn Godt, beschouw mijne pogingen, ter bevordering van den Godsdienst, met een gunstig oog, en bekroon dezelve met uwen zegen, ende verschoont mijner, vergeev my mijne zwakheden en gebreken, die my onder alle mijne beste verrichtingen geduurig aenkleven, nae de veelheyt uwer goedertierenheyt. Vergel. vs. 14.

V. Ein-

V. Eindelyk behoort nog tot de Hervorming van NEHEMIA, *dat hy de huwelyken, met vreemde vrouwen, afschafte vs.* 23-29.

23. Oock sagh ick in die zelvde dagen, wanneer ik, van het Persiaensche Hov, in mijn Vaderland was wedergekeerd, sommigen der Joden, die Asdodische, Ammonitische, [*ende*] Moabitische wijven [*by sich*] hadden doen woonen.

In den tijd EZRA waren reeds pogingen aengewend, om dit kwaed, het welk de HEER zoo uitdrukkelyk verboden had, geheel en voor altoos uit te roeien Ezr. 9 en 10, NEHEMIA zelve had 'er op nieuw de beginselen van gezien, by zijne eerste komst in Judea, en dezelve gestuit, Kap. 9: 2. By de plechtige verbondsmaking was daer tegen gewaekt, Kap. 10: 30. Evenwel, ondanks al deze voorzorgen, zoo groot was de hardnekkigheid en vleeschelykheid van velen onder dat volk, thans was het wederom ingeslopen, en vry algemeen geworden.

24. Ende zelvs stond het zoo geschapen, dat de geheele Joodsche Natie eerlang zoude verbasterd worden. Men zag 'er reeds het beginsel van, in de verbastering van de tael, hare kinderen spraken half Asdodisch, ende sy en konden geen zuiver Joodsch meer spreken: maer de kinders spraken nae de tale eens yegelicken volcks, uit het welk hunne moeders afkomstig waren; welker tael de kinderen, als gemeenzaemst met de moeders omgaende, zich meest eigen maekten.

Asdod was eene Stad der Philistijnen, dus in de nabuurschap van Canaan; evenwel kunnen wy hier zien, dat de tael zeer verschillende was van die der Joden, welker tael ook, in Babels gevangenis, eenen vry aenmerkelyken zwaei gekregen had.

Ondertusschen kunnen wy hier zien, dat deze afwezigheid van NEHEMIA niet te kort moet gesteld worden; dewijl 'er niet alleen zoo vele misbruiken in dien tusschentijd waren ingeslopen, maer ook zelvs deze kinderen gelegenheid hadden om reeds in de tael te verbasteren.

25. So dra ik dit kwaed, vervolgt NEHEMIA, tot mijn gevoelig leedwezen bemerkte, bestrafte ik zulken der Joden, die zich, in dit opzicht, tegen Gods uitdrukkelyke Wet, en hunne plechtige verbintenis Kap. 10: 30, zoo blijkbaer vergrepen hadden. Zelvs twistede ick met hen, door scherpe woorden, ende vloecktese, voor zoo ver ik hun Gods geduchte en rechtvaerdige oordeelen bedreigde, ende sloegh [*sommige*] mannen van hen, door de handen der amptlieden, met roeden, volgens de Godlyke Wet Deut. 25: 2, ende plucktese het hayr uyt, om hun daerdoor eene groote schande aen te doen Ezech. 29: 18. En ik bracht het gansche volk op nieuws, onder eenen plechtigen eed, dat zy zich, van deze huwelyken en verzwageringen met de Heidenen, stiptelyk onthouden zouden: ende ick deedse sweeren by Godt; Indien gy uwe dochteren haren sonen sult geven, ende indien gy van hare dochteren voor uwe sonen ofte voor u sult nemen, zoo zult gy, voor dien vreeslyken en rechtvaerdigen God, aen de meest geduchte oordeelen onderworpen zijn!

26. Heeft niet de geschiedenis van ons volk, in voorige tijden geleerd, dat dit kwaed de allerverdervelykste gevolgen naer zich sleepe? (*d*) Heeft niet Salomo, de Koningh Israëls, daer in gesondigt? (*e*) hoewelder onder vele Heydenen geen Koningh en was, gelijck hy, ende hy sijnen Godt lief was, ende Godt zelv hem ten Koningh over gantsch Israël gestelt hadde: Oock hem deden de vreemde wijven sondigen, en vervoerden hem tot begunstiging der grouwzaemste afgoderyen; en hoe zou dan iemand van ons daertegen bestand zijn?

27. Souden wy dan nae ulieden hooren, om dit kwaed door de vingeren te zien? zouden wy, die het ampt van Overheden bekleeden, het ongestraft kunnen laten doorgaen, dat gy al dit groote quaet soudet doen, op zulk eene blijkbare wijs, overtredende tegen onsen Godt, doende vreemde wijven [*by u*] woonen?

28. Zelvs

(*d*) 1 Kon. 11: 4. (*e*) 1 Kon. 3: 13. 2 Chron. 1: 12.

28. Zelvs was de Hoogepriesterlyke Familie niet zuiver van dit kwaed. Oock was 'er [*een*] van de kinderen Jojada, des soons Eljasibs, des gewezenen Hoogenpriesters, die voor mijne terugkomst, van het Persiaensche Hov, reeds gestorven was, door zijn huwelyk, schoonsone geworden van Saneballat, den Horoniter, dien bekenden vyand der Joden Kap. 2: 10. 4: 1, daerom jaegde ick hem, als een man, die het Priesterschap geheel en al onwaerdig was, van my wech, en verbande hem, buiten de Stad en den Tempel.

29. Gedenckt aen hen, mijn Godt, en straf hen, ter waerschouwing van anderen, naer verdiensten: om dat sy het Priesterdom hebben verontreynigt; ja het verbont des Priesterdoms ende der Leviten, het welk Gy zelvs, met Pinehas, en in hem met zijne nakomelingen, gemaekt haddet Num. 25: 12, 13, en waerdoor Gy de stam van Levi, als eene afgezonderde heilige stam, voor altijd aen uwen dienst hadt verbonden, zoo schandelyk geschonden en verbroken hebben.

Men vergelijke voords, met de melding van alle deze misbruiken, de Godspraken van den laetsten Propheet Maleachi, die in dezen zelven tijd bloeide.

Hierop volgt nu het besluit van dit Boek. vs. 30, 31.

30. Also, en op de gezegde wijs, bracht ik de noodige hervorming onder de Joden te wege; en reynigde ick haer van alle vreemde wijven, van welke zy zich, op mijnen aendrang afscheidden: Ende ick bestelde de wachten der Priesteren, ende der Leviten, elck op sijn werck: gelastende, dat elk zijnen onderscheidenen post yverig en getrouw zoude waernemen.

31. Oock strekten mijne bevelen zich uit, tot het offer des houts, voor den Altaer, op bestemde tijden, ende tot de behoorlyke opbrenging der eerstelingen: en kortom, tot het onderhouden van al dat gene, het welk, by die plechtige Verbondsmaking Kap. 10, was

vastgesteld. Gedenckt mijner dan, mijn Godt, ten goede, en beloon my genadig, naer al dat gene, het welk ik, ten beste van mijn volk, gedaen heb. Vergel. weder vs. 14.

Na deze Hervorming keerde NEHEMIA *weder, naer het Persiaensche Hov, om het umpt van Koninglyken Schenker waer te nemen. Hoe het verder met hem gegaen, en wanneer hy gestorven zy, wordt ons, in de gewijde Geschiedenis, niet aengeteekend, en kunnen wy daerom, met geene zekerheid bepalen: gelijk ook, met dit verhael, de Heilige geschiedenis des Ouden Testaments geheel ten einde loopt; dewijl het volgende Boek van* ESTHER, *naer algemeene toestemming, tot eenen vroegeren tijd behoort.*

EINDE VAN HET BOEK NEHEMIA.

HET

HET BOEK

VAN

ESTHER.

HET BOEK

VAN

ESTHER.

HET I. KAPITTEL.

Behelzende de aenleiding tot de verhooging van ESTHER. *Vasthi de Gemalin van den Koning Ahasveros, weigerde, op het groote Gastmael van haren Koninglyken Gemael, te verschijnen vs.* 1-12, *en deze ongehoorzaemheid gav aenleiding, dat zy verstooten wierd vs.* 13-22.

1. HEt geschiedde nu in de dagen en onder de regeering van den Koning Ahasveros, (hy is die zelvde machtige en wijd gebiedende Ahasveros, dewelcke regeerde van India af tot aen Moorenlant toe, hondert ende seven en twintigh lantschappen.)

De naem AHASVEROS is een Persiaensch woord, het welk eenen grooten Vorst, eenen zeer machtigen Alleenheerscher beteekent. Ezr. 4: 6. wordt CAMBYSES, de zoon en opvolger van CYRUS, ook AHASVEROS genaemd. Dan. 9: 2. lezen wy ook van eenen Medischen Koning, die mede, onder dien naem van AHASVEROS, voorkomt. Het schijnt een gemeene naem der Koningen van de Meders en Persianen geweest te zijn, op soortgelijk eene wijs, als de Koningen van Egypte den gemeenen naem van PHARAO droegen.

In onze INLEIDING tot dit boek van ESTHER, hebben wy uitvoerig en met opzet onderzocht, wie de bepaelde Koning geweest zy, die hier, onder den naem van AHASVEROS, bedoeld wordt.

2. De merkwaerdige geschiedenis, welke hier zal verhaeld worden, geschiedde in die dagen, als de Koningh Ahasveros op den throon sijnes Koninckrijcks sat, die in zijn paleis op de burgt Susan was:

3. In het derde jaer sijner regeeringe, wanneer hy op zijnen throon gevestigd was, hield hy een buitengewoon groot en langduurig Feest, aen het welk hy ongemeene kosten besteedde, om zijne macht en grootheid te vertoonen; ten dien einde maeckte hy een maeltijt, die ongemeen prachtig was, allen sijnen Vorsten, ende sijnen knechten: de macht of de machtigste personen van Persen ende Meden, de grootste heeren, ende de Overste der lantschappen waren voor sijn aengesichte; om dezen maeltijd by te woonen.

4. Als hy vertoonde den rijckdom der heerlickheyt sijnes Rijcks, ende de kostelickheyt des cieraets sijner grootheyt: vele dagen langh, hondert ende tachtentigh dagen. Geduurende omtrend een halv jaer lang werden de Vorsten, en eerste Amptenaren, by hervatting, den eenen dag de Oversten van zulk een landschap, en den anderen de Overheden van zulk eene Stad, in 's Konings tegenwoordigheid, ter maeltijd onthaeld.

Over zulk een langduurig Gastmael moet niemand zich verwonderen. Dit komt zeer wel overeen, met den Persiaenschen smaek; en verscheidene reizigers berichten ons, dat de Persianen nog de gewoonte hebben van zulke groote en langduurige Feesten te houden.

5. Doe nu die honderd en tachtig feestdagen vervult, en de gemelde Vorsten, elk naer zijne verblijvplaets vertrokken waren, maeckte de Koningh ook een maeltijt al den volcke dat gevonden wert op de burgt Susan, van den grootsten tot den kleynsten. Opdat ook de gemeene man deel zou hebben, in deze algemeene vreugde, werden zy, seven dagen langh, in het

het voorhof van den hof des Koninckliicken paleys, prachtig onthaeld; zoodat het geheele Feest, in alles, 187 dagen duurde.

6. De tenten, welke, in het voorhov van het Koninglyk Paleis, werden opgeslagen, om de menigte der gasten te omvangen, waren ongemeen fraei en kostbaer. Daer waren witte, groene, ende hemelsblaeuwe [*behangselen*], gevattet aen fijnlinnene, ende purperen banden, in silveren ringen, ende [*aen*] marmeren pilaren: de beddesteden, of rustbanken, op welke men, in het Oosten, gewoon was aen de tafel aen te liggen, waren van gout ende silver doorwerkt of overtrokken, staende op eenen vloer van porphyr[*steen*], ende van marmer, ende alabaster, ende andere kostelicke steenen.

7. Ende men gaf te drincken in vaten van gout, ende 't eene vat was anders van formaet en teekening als het ander vat: ende daer was veel Koninckliicke wijn, nae des Konings vermogen, allerlei wijnen van de beste soorten werden 'er voorgediend, en de spijzen waren even zoo uitgelezen, opgedischt in de prachtigste en kostbaerste schotelen: in 't kort, alles was ingericht nae de grootheid van dezen Koning.

8. Ende met dit alles werd 'er gezorgd voor de goede orde. De Koning had geboden, dat niemand eenigermate zou gedrongen worden, om meer te drinken, dan hem goeddacht; het drincken geschiedde nae de wet, dat niemant en dwonge: want alsoo hadde de Koningh vastelick bevolen aen alle Groote sijnes huyses, aen alle zijne Hofmeesteren, dat sy doen en schenken souden nae den wille van eenen yegelicken, zoodat zy, die zich te buiten gingen, het zich zelven alleen zouden te wijten hebben.

9. De Koninginne Vasthi, de toenmalige Gemalin van Ahasveros, maeckte, by gelegenheid van het gemelde Feest hares Koninglyken Echtgenoots, oock een maeltijt voor de wijven van die groote heeren, welke aen 's Konings tafel vergast werden; dezen maeltijd gav Vasthi niet in het openbaer, en in het Voorhov van het

Paleis, gelijk Ahasveros; omdat de vrouwen, volgens de gewoonte van het land, niet gewoon waren in het openbaer te verschijnen, noch met andere mannen te eeten; maer binnen in het Koninckliche huys, in een der binnenvertrekken van het Paleis, 't welck de Koningh Ahasveros hadde.

10. Maer dit prachtig Feest eindigde, op den laetsten dag, in treurigheid. Een ongelukkig toeval verwekte twist en ongenoegen, tusschen den Koning en zijne Gemalin, en brak dus alle de vermaken van dit groote Gastmael onverwacht af. Op den sevenden dagh, die de laetste was van den maeltijd voor het volk, en waermede dit gansche Feest stond besloten te worden, doe des Konings herte vrolick en verhit was van den wijn, seyde hy tot Mehuman, Biztha, Charbona, Bigtha, ende Abagtha, Zethar, ende Charchas, de seven gesneden Kamerlingen, dienende voor het aengesichte des Konings Ahasveros,

11. Dat sy Vasthi de Koninginne souden brengen voor het aengesichte des Konings, met de Konincklicke kroone op het hoofd, uitgedoscht in hare prachtigste staetsie-kleederen: om den volckeren, of den inwooneren van Susan, ende den Vorsten, die thans aen 's Konings tafel zaten, hare schoonheyt te toonen, want sy was schoon van aengesicht.

12 Doch de Koninginne Vasthi weygerde te komen op het woort des Konings, 't welck door den dienst der Kamerlingen [*haer aengeseyt was*]: verklarende, dat de eisch van den Koning alleronbillykst ware, en daerom van haer niet kon gehoorzaemd worden. Doe wert de Koningh seer verbolgen, ende sijne grimmigheyt ontstack in hem, welke gramschap, door de verhitting van den wijn, nog des te sterker was.

Het is een geheel ongegrond voorgeven van den Chaldeeuwschen Targum, en van sommigen, dat het Koninglyk bevel, aen zijnen gesnedenen Kamerlingen inhield, dat Vasthi moedernaekt voor hem verschijnen moest: Ahasveros vorderde, dat Vasthi zich, in zijne tegenwoordigheid, uitgedoscht

doscht in hare Koninglyke ſtaetſie kleederen, aen zijnen Vorsten vertoonen zoude. — Deze eisch was reeds onbillyk genoeg, naer de denkwijs en gewoonten van dat land, daer zich nimmer eene vrouw, zonder een dekſel voor haer aengezicht, aen eenig man vertoonen mogt, buiten haren echtgenoot. Ook zou zoodanig een bevel nooit by Ahasveros zijn opgekomen, indien hy niet ware bedwelmd geweest, door de verhittende dampen van den wijn. — Hy onteerde 'er zich zelven mede; met iets van zijne Gemalin te vorderen, het welk haer, naer de gewoonte en denkwijs van dien tijd, tot ſchande zou verſtrekt hebben: ook kon Vasthi niet anders oordeelen, dan dat het met de zedigheid en eerbaerheid ſtrijdig ware, hare bekoorlykheden te vertoonen, aen de dertele oogen van mannen, die meerendeels beſchonken waren.

VASTHI had derhalven alle redenen, om gehoorzaemheid aen 's Konings onbillyken eisch te weigeren. — Evenwel nam de Koning deze weigering zeer hoog op, als eene ſtrafwaerdige inbreuk op zijn Koninglyk gezach. Hy ontſtak in eene hevige gramſchap, en beſloot deze weigering van Vasthi voorbeeldig te ſtraffen. — Zoo dacht hy 'er over, niet alleen terwijl hy door den wijn verhit was, maer ook naderhand bleev hy by het zelvde oordeel. Het is daerom zeer waerſchijnlyk, dat de weigering van VASTHI, om 's Konings onbillyken eisch te gehoorzamen, met kennelyke blijken van trotsheid en ongehoorzaemheid, zy vergezeld geweest. — Het was haer plicht geweest, den Koning, door de Kamerlingen, een vriendelyk antwoord te laten geven: zy had, op eene nedrige en beſcheidene wijs, den Koning moeten laten verzoeken, dat hy haer gunstig verſchoonen wilde; en hem, op eene vriendelyke wijs, laten onder het oog brengen, dat zijn eisch, volgens de aengenomen gewoonten, met de eerbaerheid ſtrijdig ware. In zulk een geval, zou de Koning zich welligt hebben laten gezeggen, en hy deze weigering al boertende kunnen afgezet, en de ſchijnbare beleediging, door ſchertſery, van zich afgekeerd hebben. — Maer VASTHI zal uit trotsheid, om de vrouwen, welke by haer aenzaten, te doen opmer-

ken, wat zy al ondernemen durvde, den Koning, door den mond der Kamerlingen, een norsch en onbescheiden antwoord hebben laten terug geven.

Hoe het zy, AHASVEROS beschouwde de weigering van VASTHI, als eene blijkbare ongehoorzaemheid, en eene versmading van zijn Koninglyk gezach; eene misdaed, welke hy des te onverschoonbarer oordeelde, omdat niet alleen zijne Vorsten, maer alle burgers van Susan 'er nu getuigen van waren.

13. Doe Ahasveros daerom dit weigerend antwoord van zijne Gemalin ontvangen had, seyde de vertoornde Koningh tot de wijse die de tijden verstonden, en zijne Raedsheeren waren: (want alsoo [*moeste*] des Konings sake [*geschieden*], in de tegenwoordigheyt van alle de gene die de wet ende 't recht wisten: het was, by de Persianen, de gewoonte, dat de Koning, in zaken van aengelegenheid, den raed van wijze mannen innam.

14. De naeste nu by hem waren Carsena, Sethar, Admatha, Tharsis, Meres, Marsena, Memuchan, seven Vorsten der Persen, ende der Meden, die de voornaemste geheime raden van den Koning waren, zoodat zy het aengesichte des Konings sagen, en zeer gemeenzaem met hem verkeerden, die voor aen saten en de eerste Staetsmannen waren in het Koninckrijcke.)

15. Met deze Raedsheeren sprak de Koning, en vroeg hen Wat men nae de wet met de Koninginne Vasthi doen soude? om dat sy niet gedaen en hadde het woort des Konings Ahasveros, door den dienst der Kamerlingen: men raedpleegde over de straf, welke Vasthi ondergaen zoude.

16. Doe seyde Memuchan, die het eerst het woord opvatte, voor het aengesichte des Konings ende der Vorsten, De Koninginne Vasthi en heeft niet alleen tegen den Koningh misdaen: maer [*oock*] tegen alle de Vorsten, ende tegen alle de volckeren, die in alle de lantschappen des Konings Ahasveros zijn. De ongehoorzaemheid van de Koningin,

gin, indien dezelve niet gestraft wierd, zou eenen zeer nadeeligen invloed kunnen hebben, op andere vrouwen, welke zich eerlang, door dit voorbeeld aengemoedigd, aen de gehoorzaemheid harer mannen ontrekken zullen.

17. Want dese daet der Koninginne sal uytkomen tot alle wijven, so dat sy hare mannen verachten sullen in hare oogen, als men seggen sal, Waerom zou ik mijnen man gehoorzamen? zelvs De Koningh Ahasveros seyde, dat men de Koninginne Vasthi voor sijn aengesichte brengen soude, maer sy en quam niet.

18. Dit voorbeeld zal niet alleen eenen zeer nadeeligen invloed hebben, op de gemeene vrouwen, maer ook zelvs op de Gemalinnen der Vorsten en Rijksgrooten. Te desen selven dage sullen de Vorstinnen van Persen ende Meden, oock [*alsoo*] seggen tot alle de Vorsten des Konings, als sy dese daet der Koninginne sullen hooren: Ende daer sal verachtens ende toorns genoegh wesen.

19. Indien het den Koningh goet dunckt, zou het daerom, nae mijn gevoelen, het best zijn, dat 'er een Konincklick gebodt van hem uytgae, 't welck geschreven worde in de wetten der Persen ende Meden, ende dat men 't niet en overtrede: dat elk eene vrouw zich, in alle gevallen, aen de begeerten en eischen van haren man, gehoorzaem en eerbiedig zal hebben te onderwerpen. Ook ben ik van oordeel, Dat Vasthi van 's Konings persoon voor altoos moet verwijderd, en van hare hooge waerdigheid afgezet worden. Dat daerom die wederspannige Vasthi niet meer in en gae voor het aengesichte des Konings Ahasveros, ende de Koningh geve haer Koninckrijcke aen hare naeste, die beter is dan sy.

20. Als het gemelde bevel des Konings, 't welck hy doen sal in sijn gantsch Koninckrijcke, (want het is groot,) gehoort sal worden, zal deze zaek een allergewenscht gevolg hebben. So dra dit Koninglyk bevel, en die strafoeffening over deze ongehoorzame

Vasthi, allerwegen zal zijn bekend geworden, zoo ſullen alle wijven haren mannen eere geven, en hun in alles onderdanig zijn, van de grootſte tot de kleynſte toe.

21. Dit woort nu was goet in de oogen des Konings, ende der Vorſten: Alle de overige Raedsheeren ſtemden, met het oordeel van Memuchan overeen; ende de Koningh, dit voorſtel hebbende goedgekeurd, dede nae het woort van Memuchan: hy zette aenſtonds Vasthi af.

22. Ende hy ſondt ten ſpoedigſten brieven aen alle de lantſchappen des Konings, over welke hy het wijduitgeſtrekt gebied voerde, zijnde honderd zeven en twintig Landſchappen, van India af, tot aen Morenland toe vs. 1; aen een yegelick lantſchap werd een byzonder afſchrivt van dit Koninglyk bevel gezonden, nae ſijne ſchrift, met zulke letteren, als in elk een landſchap gebruikelyk waren, ende aen elck volck, nae ſijne ſprake, in de tael, die by elk der overheerde volken geſproken wordt; opdat niemand zou kunnen voorwenden, van 's Konings bevel onkundig te zijn: waervan dit de hoofdzakelyke inhoud was: Dat elck man overheere in ſijn huys weſen, en dat elk der huisgenoten, zoo wel de vrouw, als de dienstboden, hem in alles gehoorzamen ſoude; ende ſpreken nae de ſprake ſijnes volcks.

De laetſte woorden, *ende ſpreken naer de tael zijnes volks*, ſchijnen te onderſtellen, dat de onderdanen van Koning Ahasveros, vooral de Rijksgrooten, wanneer zy vreemde vrouwen getrouwd hadden, zoo veel aen dezelve toegaven, dat zy zich, naer de vreemde tael dezer vrouwen ſchikten, en dezelve, tot haer gemak, in het huisgezin invoerden. Deze gewoonte was al te vernederende voor het gezach der mannen, en werd, by dit Koninglyk Ediċt, geheel afgeſchaft. Elk een man moest in zijn huis, de tael van zijn volk ſpreken; de vrouwen moesten zich, tot een teeken van onderwerping, daernae ſchikken, en de moedertael harer mannen aenleeren.

HET II. KAPITTEL.

Esther, eene Joodsche maegd, werd, in de plaets van de verstotene Vasthi, tot Koningin verheven vs. 1-18. Mordechai, de Oom van deze Esther, bracht eene zamenzweering tegen Koning Ahasveros, aen den dag vs. 19-23.

1. NA dese geschiedenissen, welke Kap. 1. verhaeld zijn, na het verstoten van Vasthi, en het afzenden van het gemelde Edict; doe de grimmigheyt des Konings Ahasveros gestilt was, en hy, over de zaek bedaerdelyk begon te denken, had hy eenigermate berouw, over den gedanen stap. Nu gedacht hy aen Vasthi, en hare uitnemende schoonheid, ende wat sy gedaen hadde, beschouwde hy met meerder bedaerdheid, ende hy herinnerde zich wat over haer besloten was. Het was waer, zy had een trotsch en onbescheiden antwoord gegeven, maer zijn eisch was ook onbillyk geweest. De weigering, om te gehoorzamen aen een gebod, het welk, volgens de algemeen aengenomen denkwijs, met de eerbaerheid strijdig was, kon de Koning op zich zelve wel niet afkeuren, ware haer antwoord maer wat bescheidener en eerbiediger geweest. In dit geval, dacht hy nu, had men aen de vrouwelyke zwakheid wel wat kunnen toegeven, en welligt zou zy het zoo kwaed niet eens gemeend hebben. Mogelyk zou de Koning wel weder met Vasthi hebben willen verzoenen: maer de bal was geslagen, en het vonnis, volgens de Wetten van zijn Rijk, voor altoos onherroepelyk; zoodat Vasthi nimmer weder voor zijn aengezicht verschijnen mogt. Ook zullen zijne hovelingen, iets daervan merkende, wel hun uiterste best gedaen hebben, den Vorst van die gedachten af te trekken; wel wetende, als Vasthi hersteld wierd, wat dan hun lot zijn zoude.

2. Doe seyden de jongelingen des Konings die hem dienden, en zeer wel zagen, dat het gemoed van

den Koning ongesteld ware, en daer van de reden wel konden raden: Men soecke den Koningh jonge dochters, maegden, schoone van aengesicht, uit alle de landschappen, dat hy 'er zich eene ter vrouwe uitkieze. Wanneer de Koning weder eene andere Gemalin heeft, dachten zy, dan zal hy Vasthi wel vergeten.

3. Ende, vervolgden zy daerom, de Koningh bestelle toesienders in alle de lantschappen sijnes Koninckrijcks, dat sy vergaderen alle jonge dochters, maegden, schoone van aengesicht, tot de burgt Susan, tot het huys der vrouwen, onder de hant van Hege des Konings Kamerlingh, die bewaerder is der vrouwen of der maegden, gelijk Saasgaz is van de bywijven vs. 14, ende men geve haer hare vercierselen, alles wat zy, volgens den Oosterschen smaek, noodig hebben, om zich elk op het schoonst voor te doen, tegen dat de Koning 'er eene Gemalin uit kiezen zal.

4. Ende de jonge dochter die in des Konings oogen schoon wesen sal, boven alle de andere maegden, worde Koninginne in Vasthi stede: Dese sake nu was goet in de oogen des Konings, hy keurde dezen raed goed, ende hy dede alsoo, gevende bevel, dat de gemelde raed wierd ter uitvoering gebracht.

Ahasveros had wel zeer vele bywijven, gelijk by de Persianen gebruikelyk was, en nog is by de Oostersche Vorsten; zoodat DARIUS 'er, volgens Diodorus van Sicilien, zoo vele had, als 'er dagen in het jaer waren: evenwel was 'er maer ééne, die by uitnemendheid zijne vrouw was, en den naem droeg van de Koningin.

5. In dit geval openbaerde zich het byzonder bestier van Gods Voorzienigheid, op eene zeer merkwaerdige wijs, om Esther tot Koningin te verheffen, en daerdoor de vernieling van het geheele Joodsche volk voor te komen. Daer was een zeker Jodisch man op de burgt Susan, de Koninglyke Hovplaets woonachtig, wiens naem was Mordechai, een sone Jaïrs, des soons Simeï, des soons Kis, een man van Jemini, die uit de stamme Benjamin oorsprongelyk was. 6. Die

6. Die Mordechai was een man van jaren, naedien hy, gevangelyk wechgevoert was van Jerusalem (*a*) met de overige wechgevoerde Joden, die, door Nebucadnezar, naer Babel wechgevoert waren met Jechonia, den Koningh van Juda, den welcken Nebucadnezar de Koningh van Babel hadde wechgevoert. 2 Kon. 24: 14.

De onderdanen des Koningrijks van Juda waren, eigenlyk naer Babel, gevangelyk wechgevoerd; maer evenwel het ſtond hun vry, zich in andere plaetſen der Babyloniſche Heerſchappy, met 'er woon neer te zetten. Toen de Babyloniſche heerſchappy, ten tijde van Cyrus, onder de Perſiaenſche Alleenheerſching gekomen was, konden zy zich ook in het Perſiesch gebied nederzetten; en dit heeft, in den weg der Godlyke Voorzienigheid, aenleiding gegeven, dat MORDECHAI te Suſan woonde, de Perſiaenſche Hovplaets.

Men vraegt, of MORDECHAI, in zijne jeugd, in eigen perſoon, met JECHONIA naer Babel gevoerd zy; dan of dit, van eenen zijner voorvaderen, moet verſtaen worden? Sommigen oordeelen het laetſte; omdat men anders ſtellen moet, dat Mordechai eenen ongewoonen ouderdom bereikt hebbe. — Dan vermids deze vraeg zeer veel invloed heeft, op eene andere, wie is AHASVEROS geweest? hebben wy dit ſtuk, in de INLEIDING tot dit Boek, met opzet onderzocht.

7. Ende hy was 't die opvoedede Hadaſſa, (deſe is Eſther, de dochter ſijnes ooms;) en derhalven zijne volle nicht. Hy had deze Esther onder zijn opzicht en verzorging genomen, omdat zy eene weeze was: want ſy en hadde geenen vader noch moeder: ende ſy was een jonge dochter by uitnemendheid ſchoon van gedaente, ende ſchoon van aengeſicht, ende als haer vader, ende hare moeder ſtorven, haddeſe Mordechai ſich tot eene dochter aengenomen, om haer, als een vader, op te voeden.

(*a*) 2 Kon. 24: 14.

8. 't Gefchiedde nu, doe het woort des Konings ende fijne wet, nopens het opzoeken van jonge dochters, die by uitnemendheid fchoon waren, in alle landfchappen van zijn wijduitgeftrekt gebied, ruchtbaer geworden was, ende doe veel jonge dochters t'famenvergadert wierden op de burgt Sufan onder de hant van Hegai, welker getal Jofephus tot vier honderd bepaelt: wert de zoo even gemelde Efther oock genomen in des Konings huys, onder de hant van Hegai, den bewaerder der vrouwen of den opzichter der maegden.

9. Ende die jonge dochter was byzonder fchoon in fijne oogen, ende fy verkreegh gunfte voor fijn aengefichte. Hegai gav 'er ook aenftonds kennelyke blijken van, dat hy Esther by uitnemendheid begunftigde: want daerom haeftede hy met hare vercierfelen, ende met hare deelen haer te geven. Daer andere maegden, eenen tijd lang wachten moesten, liet hy aenftonds hare vercierzelen uitreiken, en zoo veel deelen van kleederen, reukwerk, en andere dingen, ter verciering dienende, als voor elk eene jonge dochter gefchikt waren; ende, om de byzondere gunst, welke hy Esther toedroeg, nog des te meer te doen blijken, vond Hegai goed, feven aenfienlicke jonge dochters haer te geven uyt het huys des Konings, om haer te bedienen en op te paffen: ende hy verplaetfede haer, ende hare jonge dochters, welke haer bedienen moesten, in het verblijv der maegden, tot het befte des huyfes der vrouwen, in de beste en aengenaemfte vertrekken van het vrouwen getimmer, in het welk des Konings maegden haer verblijv hielden.

10. Efther intusfchen en hadde haer volck, nochte hare maegfchap niet te kennen gegeven. Niemand wist, dat zy eene Jodinne van geboorte was. Zy fprak de gewoone Perfifche tael zeer wel; zoodat hare afkomst door hare fpraek niet konde ontdekt werden. Zy droeg alle mogelyke zorg, om hare afkomst verborgen te houden: want Mordechai hadde haer geboden, dat fy 't

niet

niet en ſoude te kennen geven, omdat de Joden, een volk zoo diep vernederd, by de heidenen, in minachting waren. Zoomenigmael Esther, naer hare ouderen en geboorteplaets, gevraegd werd, antwoordde zy, in algemeene en niets beſlisſchende uitdrukkingen; en de Godlyke Voorzienigheid, welke in deze ganſche gebeurtenis zoo zeer merkwaerdig is, zal gezorgd hebben, dat niemand, op een meer bepalend antwoord aendrong.

11. Mordechai nu was ondertusſchen in groote zorg voor Esther, hy wandelde daerom alle dage voor den voorhof des huyſes der vrouwen, om te vernemen nae den welſtant van Eſther, ende wat met haer geſchieden ſoude. Ook is 'er geen twijffel aen, of hy zal, als een godvrezend man, den HEER geduurig gebeden hebben, dat Esther mogt bewaerd blijven, van den naem hares Gods, onder de Heidenen te onteeren, of het belang hares volks te vergeten.

12. Als nu de beurte van elcke jonge dochter naeckte, om tot den Koningh Ahaſveros, in zijne bedkamer te komen, werd zy, door Hegai, met de gewoone plechtigheden ingeleid. Maer dit mogt, volgens de gewoonte van het Koninglyk Serail, niet geſchieden, dan na dat haer twaelf maenden langh nae de wet der vrouwen geſchiet was; want alſoo wierden vervult de dagen harer vercieringen: Eer een jonge dochter, in 's Konings bedkamer werd ingeleid, moest zy daertoe, een geheel jaer lang, volgens den Oosterſchen trant worden voorbereid, dagelyks baden, en gezalvd worden, ſes maenden met myrrhen-olie, ende ſes maenden met ſpeceryen, ende voords worden opgetooid met [*andere*] vercierſelen der vrouwen, waervan elk eene jonge dochter de keus had.

13. Daer mede, en na deze langduurige optoojing, quam dan de jonge dochter, welker beurt het was, des avonds tot den Koningh in zijne bedkamer. Des morgens verliet zy des Konings bedkamer, en werd onder zijne bywijven geteld: al wat ſy ſeyde, alles wat zy van vercierſelen vroeg, wert haer gegeven, dat ſy

daer mede ginge uyt het huys der vrouwen of der maegden tot het huys des Konings.

14. Des avonts gingh sy daer in, om met den Koning te vernachten, ende des morgens gingh sy weder uit. Dan werd zy niet weder gebracht, naer de verblijvplaets der maegden, maer nae het tweede huys der wijven, dat is naer de verblijvplaets der Koninglyke bywijven; dan kwam zy, van onder het opzicht van den gemelden Hegai, die over de maegden gesteld was, onder de hant en de bewaring van Saasgaz den Kamerlingh des Konings, bewaerder der bywijven; sy en quam na dien tijd in haer gansche leven, niet weder tot den Koningh, ten ware de Koningh lust tot haer hadde, ende sy by name geroepen wierde, het welk niet, dan zeer zelden, gebeurde.

15. Als de beurte Esthers der dochter Abihaïls des ooms Mordechai, (die hy sich ter dochter genomen hadde,) naeckte, dat sy tot den Koningh komen soude, en begeerde sy niet met allen, dan dat Hegai des Konings Kamerlingh, de bewaerder der vrouwen, seyde. De voorige maegden hadden veelerlei soort van vercierselen gevraegd; elk verkoos de zulke, welke, volgens haer verbeelding, het meest geschikt waren, om haer op het voordeeligst voor te doen. Maer Esther vroeg niets van dat alles: Hegai zond haer daerom, uit eigene beweging, eenige vercierselen, welke hy zelve oordeelde dát voor haer het beste, en den Koning het aengenaemste zouden wezen; van welke Esther zich bediende, alleenlyk omdat Hegai het haer liet zeggen. Anders zou zy in hare gewoone kleeding, zonder eenig tooisel tot den Koning gegaen hebben: ende Esther verkreegh genade in de oogen aller die haer sagen, elk verwonderde zich, over hare natuurlyke schoonheid en aengename houding.

16. Alsso wert Esther genomen tot den Koningh Ahasveros, en tot in zijne bedkamer geleid, in sijn Konincklick huys, in de tiende maent, welcke is de maent Tebeth, in het sevende jaer sijnes Rijcks, zijnde vier jaren, na de verstoting van Vasthi Kap. 1: 3.

17. Ende

17. Ende de Koningh beminde Esther boven alle andere bywijven, ende sy verkreegh eene meer byzondere genade ende eene zeer onderscheidene gunste voor sijn aengesichte, boven alle maegden, welke tot hier toe, in zijn bedkamer, met hem verkeerd hadden, en in de bewaerplaets der bywijven gebracht waren. Zelvs besloot hy, om Esther, in de plaets van de verstotene Vasthi, tot Koningin te verheffen: ende hy bracht dit besluit spoedig ter uitvoering, hy settede de Koninck-licke kroone, in het openbaer, met de gewoone plechtigheden, op haer hooft, ende hy maecktese Koninginne in de plaetse van Vasthi.

18. Van nu af, moest Esther niet meer als een bywijv, maer als de Gemalin van den Alleenheerscher, beschouwd en geëerbiedigd worden. Hy gav daerom eene prachtige maeltijd, om Esther als Koningin in te huldigen, en als zodanig te doen eeren. Doe hy Esther tot zijne Gemalin genomen had, maeckte de Koningh een groote maeltijt allen sijnen Vorsten, ende sijnen knechten, alle zijne Hovelingen en Rijksgrooten werden prachtig aen 's Konings tafel onthaeld. Dit gastmael werd genaemd de maeltijt van Esther, omdat dezelve ter eere van Esther, by gelegenheid van hare inhuldiging tot 's Konings Gemalin, gegeven werd: ende hier by liet het Ahasveros nog niet blijven, hy wilde, dat 'er by deze gelegenheid, eene algemeene blijdschap, onder het volk zoude plaets hebben; hy gaf daerom den lantschappen ruste, hy verleende kwijtschelding van sommige lasten, welke zijne onderdanen anders gewoon waren op te brengen, ende hy gaf zelvs geschencken nae des Konings vermogen, hy liet Vorstelyke geschenken onder het volk uitdeelen, om de blijdschap algemeen te maken.

19. Doe ten anderen male maegden vergadert werden, so sat Mordechai in de poorte des Konings:

Tot wat einde werden 'er nu, ten anderen male, maegden vergaderd?

Veelal denkt men , dat deze tweede verzameling van maegden geschiedde, opdat de Koning nog meer bywijven maken zoude. Het behoorde tot de pracht der Oostersche Koningen, een zeer talrijk Serail te hebben van maegden en bywijven. — Anderen zijn van oordeel, dat 'er, eer Vasthi tot Koningin verkozen werd, ook zoodanig eene verzameling van maegden hebbe plaets gehad; en dat deze, by welke Esther tot Koningin verheven werd, in tegenstelling van die voorige, de andere en tweede verzameling genaemd worde; en dat 'er de geschiedschrijver ten slotte byvoege, dat MORDECHAI, de Voogd van ESTHER, geduurende den ganschen tijd dezer tweede verzameling, in de poort van het Koninglyk paleis gezeten hebbe, om te vernemen, hoe het Esther ging, en wat 'er van haer worden zoude.

Het kan ook wel zijn, gelijk andere gissen, dat sommige Hovelingen , die liever gezien hadden , dat eene jonge dochter uit hun geslacht , tot Koningin verheven ware , misnoegd geweest zijn , over de verheffing van ESTHER; en daerom den Koning hebben weten te bepraten, om eene tweede verzameling van maegden te laten doen, in hoop dat ESTHER zoude verstoten worden, of ten minsten eene mededingster erlangen. Hoe het wezen moge. MORDECHAI *sat in de poorte van den Koning*, om geduurig naer den welstand van de Koningin te vernemen.

20. Esther [*nu*] en hadde hare maegschap, noch haer volck niet te kennen gegeven, gelijck als Mordechai haer geboden hadde. Noch de Koning, noch iemand anders wist, uit welk een volk zy afkomstig ware; en door eene zeer merkwaerdige bestiering der Godlyke Voorzienigheid , werd 'er haer , door niemand, naer gevraegd. Zy hield ook haren oorsprong en hare ouders verborgen, en volgde hier in den raed, welken Mordechai haer voorheen gegeven had: want Esther dede, in dit geval, het bevel Mordechai, gelijck als doese by hem opgevoedt wert, opdat zy, by de Hovelingen, om hare afkomst, niet zoude veracht, noch haer volk, om heurent wil, benijd worden. 21.

21. In die dagen, als Mordechai in de poorte des Konings ſat, kreeg hy gelegenheid, om den Koning eenen zeer gewichtigen dienst te doen, door het bekendmaken van eenen verraderlyken aenſlag, die op 's Vorsten leven geſmeed werd. Te weten, op zekeren tijd, werden Bigthan ende Theres, twee Kamerlingen des Konings, van de dorpelwachters, denkelyk Overſten van 's Konings lijvwacht, die thans hunnen post hadden, voor den ingang van het Paleis, ſeer toornigh, het zy over de verheffing van Esther, of over iets anders, dat hun onaengenaem was, ende ſy gingen zoo ver in hunne woede, dat zy zelvs ſochten de hant te ſlaen aen den Koningh Ahaſveros, om hunnen gebiedenden heer van kant te maken.

22. Ende deſe ſake, dit grouwzaem voornemen, lekte uit. Het wert Mordechai, het zy, uit de geſprekken, welke deze verraders te zamen hielden, het zy langs eenen anderen weg, bekent gemaeckt, ende hy gaffe de Koninginne Eſther, denkelyk door eenen briev, welken hy haer, door eenen bedienden van het Hov, deed toekomen, nog tijdig genoeg te kennen: ende Eſther ſeyde 't den Koningh in Mordechai name, opdat de Koning zou opmerken, dat hy het behoud van zijn leven, aen de trouw van Mordechai, had dank te weten.

23. Als men de ſake onderſocht, is 't alſoo bevonden, dat die twee Overſten van 's Konings lijvwacht eenen aenſlag op 's Vorsten leven geſmeed hadden, ende ſy beyde werden, tot eene wel verdiende ſtraf, aen eene galge gehangen: ende het wert, als eene zeer merkwaerdige gebeurtenis, in de Chronike in de Staetsregisters van het Koningrijk geſchreven, en deze Chronijk lag altoos voor het aengeſichte des Konings, om zich de voorige gebeurteniſſen des te beter te herinneren.

HET III. KAPITTEL.

Haman, een zeer byzonder gunsteling van Ahasveros, ontworp, uit haet tegen Mordechai. eenen zeer gevaerlyken aenslag tegen de Joden. Haman werd grootelyks verheven vs. 1, maer Mordechai weigerde zich, voor Haman, neer te buigen vs. 2, 3. Dit nam Haman zoo euvel op, dat hy besloot om alle de Joden te verderven vs. 4-15.

1. NA dese geschiedenissen, welke Kap. 1 en 2. verhaeld zijn, de verheffing van Esther tot Koningin, en het ontdekken van het verraed, het welk twee Hovelingen tegen 's Konings leven gesmeed hadden, door Mordechai, maeckte de Koningh Ahasveros, eenen zekeren man, met name Haman groot, den sone van Hammedatha den Agagiter, ende hy verhoogde hem, tot de verhevenste eerampten: ende hy settede sijnen stoel boven alle de Vorsten die by hem waren, zoodat hy de tweede was, in eer en aenzien, onmiddelyk na den Koning zelven.

Volgens de gedachten der Joden, zou deze HAMAN dezelvde persoon zijn, die Kap. 1: 14, 16. MEMUCHAN genaemd is, zijnde een van 's Konings geheime Hovraden. — De Koning verhiev hem, tot het hoogste eerampt. Denkelyk stelde hy hem aen, tot Onder-Koning, of gelijk het thans aen de Oostersche Hoven genoemd wordt, Groot-Vizier; dit schijnt te liggen in die uitdrukking, *Ahasveros zette zijnen stoel boven alle de Vorsten, die by hem waren.* — Hoe het zy; HAMAN werd, tot het hoogste eerampt verheven, tot het welk iemand kon bevorderd worden. — By welke eene gelegenheid dit geschied zy, en waerdoor HAMAN zoo zeer de gunst van den Koning gewonnen hebbe, wordt ons niet

aen-

aengeteekend, en kunnen wy daerom, met geene zekerheid bepalen.

2. Ende Haman werd, van ieder eenen, even zeer geëerbiedigd; alle de knechten, Hovelingen en Amptenaers des Konings, die in de poorte des Konings waren, het zy, om het Paleis te bewaken, het zy om hunne opwachting te maken, wanneer de Koning gehoor gav, neygden ende bogen sich op de eerbiedigste wijs; volgens de Oostersche gewoonte, vielen zelvs de voornaemste Rijksgrooten, op hunne knyen, neder voor Haman, zoo menigmael zy hem het Paleis zagen in of uitgaen; want de Koningh hadde alsoo van hem bevolen, dat men hem alle mogelyke eerbewijzingen zou toebrengen: maer Mordechai en neygde sich niet, noch en boogh sich niet neder.

3. Doe men had opgemerkt, dat Mordechai de gemelde eerbewijzingen, aen Haman weigerde, en dat by herhaling en met opzet; seyden de knechten des Konings die in de poorte des Konings waren, tot Mordechai: Waerom overtreedt gy des Konings gebodt? Wat beweegt u, om dezen man, die zoo hoog verheven is, die eerbewijzingen niet te geven, welke hem, volgens het uitdrukkelyk bevel van den Koning, toekomen?

4. Hierop zal Mordechai geantwoord hebben, dat zijn God de Amalekiten verbannen had, en dat hy daerom, als zijnde een Jood, zoodanig eene eer noch mogt noch wilde bewijzen, aen eenen Haman, die een afstammeling van Agag was, en derhalven een Amalekiter vs. 1. Dan hier mede waren de Hovelingen niet te vrede, zy zochten Mordechai, op allerlei wijzen over te halen, om, voor Haman, op zijne knyen te vallen; maer Mordechai hield zich aen zijn voorig antwoord, en bleev het bestendig weigeren. 't Geschiedde nu, doe sy [*dit*] van dagh tot dagh tot hem seyden, ende hy nae hen niet en hoorde: dat zy toornig wierden, en besloten Haman zelven, van Mordechais gedrag en woorden kennis te geven. So dra zy dit besluit genomen hadden, gaven

ſy 't Haman te kennen, op dat ſy ſagen, of de woorden van Mordechai beſtaen ſouden, en hy het zoude kunnen uithouden, om Haman de gemelde eer te bewijzen, als mede of men eenig gewicht zou vinden, in het voorwendſel, waermede hy zich verontſchuldigde: want hy hadde hen te kennen gegeven dat hy een Jode was, en daerom geenen eerbied mogt bewijzen, aen een Amalekiter, die van God vervloekt was.

By dit gedrag van MORDECHAI, *moeten wy een weinig ſtilſtaen.*

De weigering van dezen man, om HAMAN de gemelde eer te bewijzen, moet zekerlyk niet worden toegeſchreven, aen gebrek van opvoeding, aen lompheid, of eigenzinnigheid. — Hy had, in de opvoeding van ESTHER, en in het ontdekken van den moorddadigen aenſlag op 's Konings leven, kennelyke blijken gegeven, dat hy zeer wel wist, wat zijn plicht ware, en als mensch, en als burger.

Zijne weigering was een uitwerkſel van ſtandvastige verkleevdheid, aen zulke grondbeginſelen, uit kracht van welke hy geene vryheid vond, om HAMAN de gevorderde eer te bewijzen. — Hy gav 'er deze reden van, dat hy *een Jood was.* — Maer mogt dan een Jood geenen eerbied bewijzen, aen den voornaemſten Amptenaer van eenen Heidenſchen Koning?

Sommigen hebben het zoo begrepen: dat de Perſiaenſche Koningen, na CYRUS, voor zich zulke eerbewijzen gevorderd hebben, als men gewoon was den Goden te geven, omdat men hen, als Stadhouders van de Godheid aenmerkte; en dat dit eerbewijs beſtond, in eene geheele nederwerping van het lichaem ter aerde, met de handen achterwaerds op den rug. — Men voegt 'er by, dat ſommige volken, welke met den Perſiſchen Koning iets te doen hadden, tot die diepe eerbewijzing, niet beſluiten konden; gelijk by voorbeeld de Grieken, omdat zy vrye Staten uitmaekten; waerom CONON *de Athener*, volgens het verhael van CORNELIUS NEPOS, weigerde, dien eerbied aen ARTAXERXES te bewijzen. — Nu zou de Koning bevolen hebben,

ben, dat men foortgelijk een eerbewijs aen HAMAN, als zijnen eersten en opperften Staetsdienaer, geven zoude, het welk MORDECHAI volftrektelyk weigerde, omdat het, met de Godlyke Wet, blijkbaer ftrijdig was.

Maer deze manier van denken komt ons niet aennemelyk voor; omdat 'er blootelyk veronderfteld wordt, dat AHASVEROS zoodanig een Godlyk eerbewijs, niet alleen voor zich zelven, maer ook voor HAMAN gevorderd hebbe: en, zo de Perfiaenfche Koningen zulk een Godlyk eerbewijs gevorderd hadden, van ieder die tot hen naderde, dan had nimmer een Jood voor 's Konings aengezicht kunnen verfchijnen; en hoe zou dan NEHEMIA Koninglyke fchenker kunnen geweest zijn, Neh. I: II? De gisfing daerom van fommigen, is zeer aennemelyk, dat de Joden van dit eerbewijs ontflagen waren, omdat het met hunne Wet ftrijdig was.

Onzes erachtens lag de reden van MORDECHAIS weigering, in den perfoon van HAMAN. — Dees gunfteling van AHASVEROS was een Agagiter, of Amalekiter; menfchen van die afkomst waren van God verbannen, en met den zulken mogt een Jood geene gemeenfchap hebben, noch hun eenige hoogachting bewijzen.

5. Doe Haman fagh, dat men hem de waerheid geboodfchapt had, en 'er op lette, dat Mordechai fich niet en neygde, noch fich voor hem neder en boogh, wanneer hy het Paleis uit of inging, daer alle andere lieden aenftonds voor hem op hunne knien vielen: fo wert Haman vervult met grimmigheyt, hy meende van fpijt te barsten, daer een Jood ondernemen durvde hem het eerbewijs niet te geven, het welk de Koning geboden had.

6. Hy ftelde aenftonds by zich zelven vast, dat hy zich eene voldoende wraek verfchaffen zoude. Doch hy verachtede in fijne oogen, dat hy aen Mordechai alleen de hant foude flaen, het is zulken verhevenen perfoon, als ik ben, dacht hy by zich zelven, veel te gering, zich aen dezen verachten Mordechai alleen te wreken; heeft hy my het verfchuldigde eerbewijs gewei-

gert daerom, omdat hy een Jood is, dan is de gansche Natie der Joden, in die beleediging betrokken, welke my is aengedaen: (want men hadde hem het volck van Mordechai aengewesen:) men had hem gezegd, dat Mordechai, van afkomst een Jood ware, en verklaerd had, dat de Joden geenen eerbied bewijzen mogten, aen iemand, die een Amalekiter van oorsprong was. Haman besloot daerom zich, met den ondergang van dezen Mordechai alleen, geenszins te vergenoegen, maer Haman socht alle de Joden, die in den gantschen Koninckrijcke van Ahasveros waren, [*namelick*], of daerom omdat zy, het volck van Mordechai waren, geheel te verdelgen.

Had deze aenslag van HAMAN gelukt, dan zou het gansche ontwerp der verzoening verydeld zijn. De Godlyke Voorzienigheid zorgde daerom, op eene zeer merkwaerdige wijs, voor het zaed van ABRAHAM, aen het welk zoo vele en uitnemende belovten gedaen waren: gelijk, uit het vervolg van dit Geschiedverhael, nader blijken zal.

7. Evenwel Haman wist het zoo ver te brengen, dat de gansche Natie der Joden, in een oogenschijnlyk gevaer geraekte, van geheel verdelgd te worden. Hy koos, naer zijne bygelovige begrippen, dien tijd uit, welken hy het meest geschikt oordeelde, om zijn ontwerp, tegen de Joden, ter uitvoer te brengen. In de eerste maent (dese is de maent Nisan) in het twaelfde jaer des Konings Ahasveros, wierp men het Pur, dat is, het lot, voor Hamans aengesichte, van dagh tot dagh, ende van maent [*tot maent*], tot de twaelfde maent toe, dese is de maent Adar.

Dit 7de vers heeft vry wat opheldering noodig.

Onder alle de bygelovigheden der Heidenen, was ook dit, dat zy sommige dagen als gelukkig, andere als ongelukkig, beschouwden. Het gene, op de eerstgemelde dagen, ondernomen werd, was, volgens het bygeloov, van eenen goeden uitslag; en het gene men deed, op de an-

andere dagen, was van een flecht gevolg. — Zoo hadden de Grieken en Romeinen hunne gelukkige en ongelukkige dagen.

Dat dit bygeloov, ook oudtijds by de Persianen hebbe plaets gehad, blijkt genoegzaem, uit het gene men, nog ten huidigen dage, omtrend dit volk waerneemt; dat namelyk de Persianen zoo bygelovig zijn, ten opzichte van dagen en tijden, en daerin zoo zeer af hangen van de Waerzeggers en Starrenwichelaers, dat, als de Koning op reis is, de waerzeggers hem somtijds des nachts doen opstaen, en zijne reis, in het flechtste weêr, en langs ongebaende wegen, doen voortzetten, om de kwade starren, gelijk zy het noemen, en de ongelukkige uuren te ontwijken.

Volgens deze bygelovige begrippen, was het geenszins om het even, wanneer HAMAN zijn ontwerp tegen de Joden ter uitvoering bracht. — Met de daertoe gebruikelyke plechtigheden, deed men onderzoek, naer den tijd, welken men daertoe moest waernemen, om gelukkig te flagen.

Dit onderzoek geschiedde, *in de eerste maend, deze is de maend Nisan, in het twaelvde jaer des Konings* AHASVEROS. — Dit *twaelvde jaer van* AHASVEROS regeering was het negende, na de verstoting van VASTHI, en het vijfde, na de verheffing van ESTHER. — Het gemelde onderzoek geschiedde *in de eerste maend* van AHASVEROS twaelvde Regeeringsjaer. Deze was de *maend Nisan*, die, ook by de Persianen, de eerste was van het jaer, gelijk zy, by de Joden, de eerste was van het Kerkelyk jaer.

In deze eerste maend onderzocht men, op eene bygelovige wijs, welke tijd de bekwaemste zijn zoude, om de Joden te verdelgen. Ten dien einde, *wierp men het Pur, dat is het lot, voor Hamans aengezicht, van dag tot dag, en van maend tot maend, tot de twaelvde maend toe, deze is de maend Adar.*

Het *lot te werpen* is, by de Hebreeuwen, een zeer gewoone spreekwijs 1 Chron. 24: 31. 25: 8. 26: 13; 14. Neh. 10: 34. 11: 1. — Maer, op welk eene wijs werd

het lot, oudtijds, by de Perſianen geworpen? Sommigen meenen, dat dit geſchied zy, door middel van kruiken, in welke de loten geworpen worden. Deze leiden de benaming PUR af, van het Hebreeuwſche woord פור, het welk ook een *pot* of *kruik* beduidt. — Anderen denken, dat het gemelde woord, Perſiaens zy, en *ſtael* beteekent; zoodat de loting zoude geſchied zijn, door middel van ſtalen ſtaven of pijlen, op welke men de namen van perſonen of iets anders ſtelde, in den pijlkoker omſchudde, en zoo den eenen na den anderen uittrok.

Wat de latere Perſianen aengaet: by deze is niet alleen de ſtarrenwichelary zeer in zwang, maer ook het waerzeggen. Zy geloven, dat de invloed der ſtarren de oorzaek zy van elk een voorval; en dat de Godheid hun, het gene gebeuren zal, door het lot, het werpen van den taerling, het opgooijen van een ſtuk gelds, of iets dergelijks, wil bekend maken, wanneer dit, met de behoorlyke plechtigheid, en eene Godsdienstige zedigheid geſchied. — Ook bedienen zy zich van den ALCORAN tot het lot. Zo iemand begeerig is te weten, of eene zekere onderneming wel, dan kwalyk ſlagen zulle, begeevt hy zich naer eenen Priester; die, na zich gewasſchen, verſchoond en gebeden te hebben, den Alcoran in zijne hand neemt, en laet openvallen; zo nu de plaets, daer het oog van den Priester het eerst op valt, een gebod behelst, is het een gelukkig voorteeken, maer behelst ze een verbod, dan zou de zaek zeer ſlecht uitvallen. — Op ſoortgelijk eene wijs, bedienden zich ook de Romeinen, ten zelvden einde, van de ſchrivten van VIRGILIUS, en deze Lotery noemden zy, *ſortes Virgilianæ*, in naevolging der Grieken, die daertoe de ſchrivten van HOMERUS gebruikten.

Hoedanig eene manier van loten 'er ondertusſchen, in het geval van HAMAN, hebbe plaets gehad, kunnen wy niet bepalen. Ook is voor ons dit algemeene genoeg, dat zy, volgens de uitkomst van zekere loting, ſommige dagen voor gelukkig, anderen voor ongelukkig hielden. — Zekerlyk geſchiedde deze loting, door de Waerzeggers, welke, in dien tijd, MAGI of Wijzen genaemd werden. —

Men

Men deed het *voor het aengezicht*, dat is, in de tegenwoordigheid *van* HAMAN.

Dit loten geschiedde *van dag tot dag*, *en van maend tot maend*, *tot de twaelvde maend*, *welke is de maend Adar.*

Sommigen hebben dit zoo verstaen, dat deze loting, geduurende den tijd van een geheel jaer geschied zy, van den eersten dag der eerste maend, tot in de laetste maend van AHASVEROS twaelvde jaer, tot dat men eindelyk, in de twaelvde maend, eene bepaling maekte, en dat daerop, in de eerste maend van het volgend jaer, het Edict tegen de Joden zy uitgevaerdigd. — Maer dit begrip komt ons geheel ongegrond voor. De Geschiedschrijver schijnt te kennen te geven, dat de loting geschied zy, in het twaelvde jaer van AHASVEROS, in het begin van de eerste maend, dat de uitschrijving van het Edict vs. 12, in dezelvde eerste maend geschied zy, tegen den 13den van de maend Adar, in het zelvde jaer; en dat de verandering, in dat bevelschrivt gemaekt zy, in de derde maend Kap. 8: 9. Anders moest HAMAN des Konings ring, een geheel jaer lang behouden hebben: want het gene vs. 8-11. zal verhaeld worden, is voor de loting voorgevallen.

De zaek moet, onzes erachtens, zoo begrepen worden: dat de Waerzeggers het lot geworpen hebben, over alle dagen der achtereen volgende maenden, *van dag tot dag*, *en van maend tot maend*; dat zy, met de eerste maend Nisan, begonnen zijn, en niet eer zijn bepaeld geworden, dan op den 13den dag van *Adar*, *die de twaelvde*, of laetste *maend* van het jaer was. — Het lot derhalven, het welk de Waerzeggers, in de maend Nisan, over de onderscheidene dagen der byzondere maenden wierpen, wees hun den 13den van de laetste maend aen, als eenen gelukkigen dag, op welken men de uitroejing der Joden, met goed gevolg, ondernemen konde.

Hierin was het bestier van Gods Voorzienigheid, van welke het geheele beleid van het lot afhangt, Spreuk. 16: 33, allermerkwaerdigst. Juist was noodig dat het lot den dag zoo na aen het einde des jaers aenwees, om denzelven een zoo allerkwaedsten dag voor Haman te doen zijn, als allergun-

ftigften voor de Joden. Dusdoende was 'er tijd genoeg, om, hoe zeer het Edict tegen de Joden allerwegen wierd bekend gemaekt, in de wijduitgeftrekte heerfchappy van AHASVEROS, een tegenbericht rond te zenden.

Maer welke beftellingen maekte HAMAN *over deze zaek? dit vinden wy vs.* 8 - 15.

8. Want Haman hadde tot den Koningh Ahafveros gefeyt, Daer is een volck verftroyt ende verdeylt onder, of liever zich, als eene byzondere Natie, affcheidende van de volckeren in alle de lantfchappen uwes Koninckrijcks: ende hare wetten zijn verfcheyden van aller volckeren [*wetten*], oock is dit volk zeer eigenzinnig, en ongehoorzaem, daerom en doen fy des Konings wetten niet; Daerom en is 't den Koningh niet oorbaerlick haer te laten blijven, naerdien zy, voor de Perfiaenfche Monarchy, hoogst gevaerlyk zijn: want, overal door het Rijk verfpreid zijnde, kunnen zy te meer nadeel doen, met hunne grondbeginfelen, alom onder alle uwe onderdanen te verfpreiden.

9. Ik neem daerom de vryheid den Koning in bedenking te geven, of het belang van het Koningrijk niet vordere, deze eigenzinnige en ongehoorzame Natie geheel uitteroejen. Althans ik voor my, ftei zoo veel belang, in de eer van den Koning, en den bloei van zijne Alleenheerfching, dat ik wel zorgen zal, dat 's Konings fchatkist 'er geen nadeel by lijde. Indien het daerom den Koningh goet dunckt mijnen welmeenenden raed te volgen, laet 'er gefchreven worden, en allerwegen een Koninglyk bevelfchrift, aen de Stadhouders der onderfcheidene Landfchappen, worden rond gezonden, dat menfe verdoe: fo fal ick tien duyfent talenten filvers opwegen in de handen der gener die 't werck doen, en daertoe gefteld zijn, om de Vorstelyke inkomften in des Konings fchatten te brengen.

By

By dit voorstel van HAMAN *moeten wy een weinig stilstaen.*

Dit verhael, omtrent het voorstel van HAMAN, en de bewilliging van Ahasveros, welke daerop aenstonds gevolgd is, vs. 10, 11, wordt onmiddelyk aen vs. 7. verbonden, door *want*: WANT *Haman hadde tot den Koning Ahasveros gezegd enz.* — Men moet derhalven de zaek zoo begrijpen, dat HAMAN het ontwerp, om de Joden uitteroejen, aen den Koning voorgesteld, en daerop 's Vorsten toestemming verkregen hebbe, eer hy de Waerzeggers heeft laten loten, om eenen bekwamen tijd uit te kiezen. Trouwens, had de Koning zijnen voorslag van de hand gewezen, dan was de gemelde loting niet noodig geweest. — Anderen ondertusschen zijn van gedachten, dat HAMAN eerst, over eenen gelukkigen dag, hebbe laten loten, om de Joden op denzelven te verdelgen, en dat hy daerna, door eene tweede loting, naer eenen dag hebbe laten zoeken, die volgens de Waerzeggers, gelukkig en geschikt wezen zoude, om zijn ontwerp aen den Koning, met een goed gevolg, voor te dragen.

Hoe het zy, zijn voorstel aen AHASVEROS was listig by uitnemendheid. — In zijn bericht, omtrent de Joden, sprak hy voor een goed deel de waerheid. De Joden maekten eene onderscheidene Natie uit, afgezonderd van alle andere volken. Zy hadden ook onderscheidene wetten; ja ook weigerden zy gehoorzaemheid aen 's Konings geboden, in zulke gevallen, wanneer dezelve met Gods Wet strijdig waren. — Maer, met dit alles, was zijn voorstel ongemeen listig. Hy zal niet aenstonds en plotseling op de zaek zelve gevallen zijn; maer eerst den Koning, op eenen vleijenden trant, hebben vooringenomen, met een vertoog van de grootheid zijner macht, en de onderdanigheid van alle de Natien, welke onder zijne Heerschappy stonden. Daerop zal hy hebben laten volgen, hoe zeer het hem inmiddels leed deed, dat 'er, onder alle die volken, ééne Natie ware van een gansch ander

bestaen, welke den Koning gehoorzaemheid weigerde, en enkel volgens hare eigene wetten leevde.

Hy noemde den naem niet van dat volk, opdat de Koning zich niet herinneren zoude, dat de Natie der Joden, door zijne Voorzaten, zoo uitnemend begunstigd was, en dat 'er nimmer eenige schijn van aenleiding geweest ware, om te vreezen dat dit volk, voor zijne Alleenheersching, gevaerlyk ware. — Hy spreekt van de Joden, by verkleening; hy noemt hen één volk, allerwegen verstrooid; om den Koning te doen begrijpen, dat de Natie, welke hy bedoelde, van gering aenzien, en zeer ligtelyk te overmeesteren ware. — Ook dringt HAMAN zijn voorstel niet sterk aen, maer laet het aen 's Konings goeddunken over. Hy wilde de vertooning maken van iemand, die geheel onpartijdig was, en geene andere dryvveer had, dan de zucht voor het gezach des Konings, en den welstand zijner Alleenheersching.

Eindelyk koomt hy eene bedenking voor, welke zekerlyk by den Koning moest opkomen; dat de geheele uitroejing eener Natie eene merkelyke vermindering, in de inkoomsten der jaerlyksche schattingen, zou te wege brengen. — Hy beloovt daerom eene groote somme gelds, in 's Konings schatkist, te zullen opwegen. Men hebbe dit zoo niet te verstaen, dat HAMAN beloovde dit geld, uit zijne eigene inkoomsten, te zullen opbrengen. Zulk eene belovte zou de zaek, by den Koning, zeer verdacht gemaekt hebben. Maer, vermids hy de Overste was van alle de Amptenaren, was hy ook de eerste der Opzieneren van de Koninglyke schatkist; en dus maekte hy zich sterk, uit de verbeurdverklaering der goederen van die gevaerlyke Natie, en ook van elders, wel te zullen bezorgen, dat 's Konings schatkist er in het geheel geen nadeel by lijden zoude.

Op eene geveinsde en bedekte wys, door vleijery, en onder schijn van oprechtheid, zocht hy zoo zijne trotschheid en wraekzucht te voldoen.

Ko-

Koning Ahasveros bewilligde in den voorslag van Haman, v. 10, 11.

10. Doe Ahasveros dit voorstel van Haman, zijnen zeer byzonderen gunsteling, gehoord had, keurde hy het aenstonds goed, en gav bevel, om het zelve ter uitvoering te brengen. Ten blijke daervan trock de Koning sijnen ringh van sijne hant, ende hy gaf hem Haman den sone Hammedatha den Agagiter, der Joden tegenpartijder.

Onder den naem van *ring* wordt hier den Zegelring bedoeld. — Zulke ringen behoorden ook, tot de cieraden der Koningen van Egypte en van Israël, Gen. 41: 42. 1 Kon. 21: 8. — De Persiaensche Koningen hadden ook Zegelringen. THUCIDYDES spreekt van XERXES zegel, het welk ARTABASUS aen PAUSANIAS vertoonen moest. Op dien ring meent men, dat het beeld van XERXES gesneden was, of van CYRUS, den eersten Koning van Persien, of het paerd van DARIUS HYSTASPESZ. — Volgens CURTIUS, gebruikte ALEXANDER DE GROOTE ook het zegel van DARIUS CODOMANNUS.

Althans AHASVEROS *trok zijnen zegelring van zijne hand, en gaf hem aen* HAMAN; niet om daerdoor zijne waerdigheid te vergrooten, gelijk PHARAO aen JOSEPH deed, Gen. 41: 42; maer de Koning wilde daerdoor zijnen gunsteling in staet stellen, om, van 's Konings wege, gezach by te zetten, aen de bevelen en geschrivten, welke hy, tegen de Joden, stond te vervaerdigen: want al, daer 's Konings zegel opstond, had een Koninglyk gezach.

11. Ende de Koningh betoonde ook, dat hy niet baetzuchtig ware, en dat het belang van zijnen Throon hem meer ter harte ging, dan zijne schatkist. Ten blijke van zijne erkentenis, voor Hamans gewaende trouw, vereerde de Koning hem het geld, het welk hy had aengeboden in de schatkist te brengen. Ahasveros seyde tot Haman, Dat silver, waervan gy gesproken hebt, zy u geschoncken: oock geev ik u een onbepaeld gezach

over dat eigenzinnig en ongehoorzaem volck, daervan gy hebt melding gemaekt, om daer mede te doen, nae dat het goed is in uwe oogen.

Beschouwen wy dit gedrag van AHASVEROS *wat meer van naby.*

De Koning was zeer voldaen, over den gewaenden yver van zijnen eersten Staetsdienaer, voor de eer van zijne Kroon, en het belang van zijne schatkist. — Hy wil ook de schijnbare edelmoedigheid van HAMAN niet onbeloond laten. Hy schenkt hem al het voordeel, het welk 'er, nae zyn voorgeeven, voor 's Konings schatkist, van te wachten was. Hy willigt het voorstel van HAMAN volkomen in, en wel zoo, dat hy de middelen en de manier van uitvoering geheel aen hem overliet.

Dan, met dit alles, handelde de Koning zeer onbedachtzaem, zonder de zaek eenigermate te onderzoeken. — HAMAN was een verscheurende wolv, in een schapenvacht. De Joden werden, als weerlooze slagtschapen, in zijne bloeddorstige handen gesteld, zonder de minste gelegenheid van zich te verdeedigen. — De Koning was zoodanig met dezen wraekzuchtigen HAMAN, en zijne schoonschijnende voorwendselen, ingenomen, dat hy niet eens vraegde, welk een volk hy bedoelde. — Dermate kan een Vorst, door de vooroordeelen van gunst, en de vleieryen van Hovelingen, verblind worden.

HAMAN, *de Koninglyke toestemming verkreegen hebbende, maekte aenstonds schikkingen, om zyn wraekzuchtig ontwerp te volvoeren, vs.* 12-15.

12. Doe Haman des Konings toestemming verkregen had, en de Waerzeggers verklaerd hadden, dat het lot den 13den van de maend Adar, als eenen gelukkigen dag, had aengeweezen, vs. 7. wierden aenstonds de Schrijvers des Konings geroepen, in de zelvde eerste maent Nisan, op den dertienden dagh derselver maend Nisan, zoodat 'er nog elv maenden, voor den dag, op wel-

welken hy zijn ontwerp meende ter uitvoering te brengen, verloopen moesten, ende daer wert geſchreven, nae alles dat Haman beval, aen de Stadthouders des Konings, ende aen de Lantvoogden, die over elck lantſchap waren, ende aen de Vorſten van elck volck, elck lantſchap nae ſijne ſchrift, ende elck volck nae ſijne ſprake: daer wert geſchreven in den name des Konings Ahaſveros, ende 't wert met des Konings ringh verſegelt, ten blijke, dat de inhoud van dit geſchrivt, met 's Konings gezach, bekrachtigd ware.

13. De brieven nu werden geſonden door de hant der loopers of Couriers, tot alle de lantſchappen des Konings, en alle onderſcheidene Steden, welke onder zijne wijduitgeſtrekte Alleenheerſching behoorden, dat men ſoude verdelgen, dooden, ende verdoen alle de Joden, van den jongen tot den ouden toe, de kleyne kinderen, ende de wijven, weerbare en onweerbare, zonder iemand te verſchoonen; om dusdoende deze ganſche natie geheel uitteroeien, op éénen en denzelvden dagh, op den dertienden der twaelfder maent, (deſe is de maent Adar;) ende dat men haren buyt ſoude rooven.

De Koning had den buit aen HAMAN geſchonken; maer hy ſtond denzelven weder, met eene ſchijnbare edelmoedigheid, aen het volk toe, om hen des te vuuriger te maken, in het volvoeren van zijn moorddadig ontwerp.

14. De inhoudt der ſchrift was verder en meer in het byzonder, dat 'er een wet ſoude gegeven worden door de Stadhouderen en Overheden, in alle de onderſcheidene lantſchappen van Ahasveros Alleenheerſching, en openbaer afgekondigd worden aen alle volcken; datſe tegen den ſelven dagh ſouden gereet zijn, en zich wapenen, om alle de Joden overal, en gelijkerhand, van kant te maken.

15. De loopers gingen uit, voortgedrongen zijnde door het woort des Konings, die hun gelast had, om allen mogelyken ſpoed te maken, ende de ge-

melde wet wert uytgegeven, en openlyk bekend gemaekt in de burgt Susan, de Koninglyke Hovplaets; Ende de Koningh ende Haman saten ende dronc-ken, zy waren gerust en wel te vrede, vermakende zich in het Koninglyk Paleis, met brasseryen. Dit had Haman noodig, om zijn geweten te verdoven; en mogelyk gav hy den Koning meer aenleiding dan ooit, tot brasseryen en dronkenschap, uit vrees, dat de Vorst tot nadenken over dit bevel komen mogt: doch de stadt Susan was verwerret, 'er heerschte eene algemeene verslagenheid onder de inwooneren. Het is ligt te denken, dat de Joden geheel moed- en radeloos waren: en de Persianen zelve waren verbaesd over zulk een moorddadig bevel, daer zy geene reden van bevroeden konden.

HET IV. KAPITTEL.

MORDECHAI *gav aenleiding, dat de Koningin* ESTHER *verlossing zocht voor de Joden.*

1. ALs Mordechai wist, en met de geweldigste ontroering, vernomen had. al wat 'er geschiet was, en welk een onmenschlyk bevel 'er, door Haman, op 's Konings gezach, tegen de Joden, was afgekondigd, so verscheurde die brave Mordechai, tot een teeken van gevoelige droevheid, sijne kleederen, en de hy trock eenen groven overrok, die een sack genaemd werdt, aen, en bestrooide zich, byzonder aen het voorhoofd en boven de oogen, met assche: ende hy gingh, met deze afzichtige vertooning, uyt door het midden der stadt, doorwandelende de voornaemste straten, ende hy riep [*met*] een groot ende bitter geroep, zijne jammerklachten doorsneeden elk een gevoelig hart.

Het

Het is zeer waerſchijnlyk, dat MORDECHAI onder zijn gekerm, de oorzaek van zijne droevheid, het onmenſchelyk bevel tegen de Joden, uitdrukkelyk genoemd hebbe; en dat alle de Joden, die in de Koninglyke Hovplaets Suſan woonden, zich by hem zullen gevoegd, en met hem van droevheid uitgeſchreeuwd hebben. — Hoe het zy, MORDECHAI ſchaemde zich niet openlyk te verklaren, dat hy een Jood ware, en deernis had, met het rampzalig lot, het welk HAMAN, zijne onſchuldige Natie, beſchooren had.

2. Ende hy quam, in het gemelde rouwgewaed, tot voor de poorte van het paleis des Konings: maer evenwel hy was genoodzaekt, op eenigen afſtand, voor die poort te blijven ſtaen; hy mogt 'er niet ingaen, gelijk hy voorheen gewoon was geweest: want niemant mocht in des Konings poorte inkomen bekleedt met eenen ſack, of met eenige teekenen van rouwe, opdat de vreugde van het Hov niet geſtoord wierde.

3. Ende de droevheid, welke onder de Joden plaets had, bepaelde zich niet alleen tot de burcht Suſan, maer in al ende een yeder lantſchap, [*ende*] plaetſe, daer het woort des Konings, ende ſijne wet aenquam, was eene groote rouwe onder de Joden, met vaſten, ende geween, ende miſbaer: Vele lagen in ſacken, ende aſſche.

Overal onthielden zich de Joden, van het nodig voedzel en lichaemsverkwikkingen, terwijl zy de weinige en geringe ſpijs, welke zy nog gebruikten, met tranen doormengden. Allerwegen zag men de treurige Joden, als by hoopen, in zakken op de aerde liggen, en het algemeen gekerm deed de lucht weergalmen.

Zelvs zullen veele Heidenen deel in deze ſmerten der Joden genomen hebben. — Niemand wist, dat zy eenige redenen, tot zulk een wreedaertig bevel, gegeven hadden. Ook zullen lieden van doorzicht gevreesd hebben, dat dit bevel welligt aenleiding tot eenen vernielenden opſtand geven konde. Daerenboven was niemand veilig, wanneer HAMAN zulk een misbruik maekte, van het blinde

vertrouwen, het welk de Koning in hem ſtelde: en het ſtond te duchten, dat hy den Koning in het vervolg zou kunnen bewegen, om ook deze of gene andere Natie, uit de overheerde volken, op welke hy gebeten was, geheel te verdelgen.

4. Het was voor Mordechai onmogelyk, om de Koningin Esther een mondeling bericht te geven, van het ſchromelyk onheil, het welk hare ganſche Natie dreigde: vermids de Perſiaenſche gewoonte medebracht, dat de vrouwen, en vooral die van den Koning, zoo zorgvuldig bewaerd werden, dat niemand haer zien, noch met haer ſpreken mocht. Dan evenwel de Voorzienigheid beſchikte het zoo, dat Mordechai gelegenheid kreeg, om Esther het nodig bericht te doen toekomen. Doe Mordechai, in zijn treurgewaed, met het welk hy ook rouwklagende, de geheele Stad had rond gewandeld, op eenen afſtand ſtond, voor de poort van het Koninglyk Paleis, denkelyk met bepaeld oogmerk om vandaer de aendacht op hem te doen vallen, doe quamen Eſthers jonge dochters, ende hare Kamerlingen, die Mordechai in deze afzichtige vertooning gezien hadden, ende ſy gaven 't haer te kennen; zonder dat zy, voor als nog, de oorzaek van 's mans droevheid wisten. Ende het dede de Koninginne ſeer wee, dat die brave man, aen welken zy zooveel verplichting had, zoo bitterlyk bedroevd ware: ende, zonder de oorzaek van zijne treurigheid te weeten, gav zy bevel, om den ouden man te troosten; ſy ſondt daerom kleederen om Mordechai aen te doen, ende liet hem vriendelyk verzoeken, zijne treurigheid te ſtaken, en ſijnen ſack van hem af te doen; maer hy en namſe niet aen. Hy bleev zijn treurgewaed aenhouden, en liet de Koningin antwoorden, dat zy ook in zijne droevheid deel zou nemen, zoo drae zy daervan de oorzaek zou vernomen hebben.

5. Esther, in het Koninglyk Serail opgeſloten, was nog geheel onkundig van het moorddadig bevel, het welk 'er tegen hare ganſche Natie was uitgegaen. Zy kon daerom niet begrijpen, wat de oorzaek ware der droevheid van den braven Mordechai, van welken zy zoo veel goeds ge-

genoten had. Zy liet daerom naer de zaek vernemen. Doe riep Esther Hathach, [*eenen*] van de Kamerlingen des Konings, welcke hy voor haer gestelt hadde, ende sy gaf hem bevel, om eens buiten het Paleis te gaen, en aen Mordechai zelven te vragen, wat toch de reden van zijne groote droevheid wezen mogt, daer over hy zich in het geheel niet wilde laten troosten; om, langs dezen weg, in het zekere te weten wat dit treuren van Mordechai in had, ende waerom dit ware.

6. Als Hathach uytgingh tot Mordechai, op de strate der stadt, die voor de poorte des Konings was, vraegde hy hem, uit naem en op last van de Koningin, wat toch de reden ware van zijne droevheid?

7. So drae Hatach deze vroeg, uit naem van Esther gedaen had, gaf Mordechai hem te kennen al wat hem wedervaren was: hoe hy, als een Jood, zulk een eerbewijs aen Haman, omdat hy een Amalekiter was, niet had kunnen of willen geven, als de Koning bevolen had: dat de Koningin zeer wel wist, hoe hy dit eerbewijs, volgens de Joodsche grondbeginselen, niet hadde kunnen nalaten te weigeren: hoe dit Haman verbitterd had; en hoe deze den Koning had weten te belezen, om een gebod uittegeven, dat de gansche Natie der Joden, door alle de landschappen en plaetsen van het Koningrijk, gelijktijdig op éénen dag, waertoe de 13de van Adar bepaeld was, geheel en al zou worden uitgedelgd: ende hy voegde 'er by de verklaringe van 't silver, 't welck Haman geseyt hadde te sullen wegen in de schatten des Konings, voor de Joden, om deselve om te brengen, maer dat de Koning dit geld aen Haman tot een geschenk gegeven had; en dat Haman, uit eene gewaende onbaetzuchtigheid, den buit der verslagene Joden aen het volk gelaten had, opdat elk des te vuuriger wezen zoude, in het uitvoeren van zijn bloed-plakkaet.

8. Ende Mordechai liet de Koningin eene copy van het moorddadig bevel, tegen de Joden, ter hand stellen, door den dienst van den Kamerling; hy gaf hem de afschrift der geschrevene wet, die te Susan, tegen

de Joden, gegeven was, om haer te verdelgen, dat hyse Esther liete sien, ende haer te kennen gave: ende haer gebode, dat sy tot den Koningh ginge, om hem te smeecken, dat dit bevel mogt ingetrokken worden, ende van hem verschooning te versoecken voor haer onschuldig volck.

Te vooren had ESTHER, volgens den raed van MORDECHAI, om wijze redenen, haer geslacht en afkomst verborgen gehouden; maer nu was het tijd, om dezelve bekend te maken. — Nu moest zy een middel zijn, in Gods verborgene hand, om den geheelen ondergang der Joodsche Natie, door hare voorspraek, by den Koning voor te komen.

9. Hathach nu quam, ende gaf Esther de woorden Mordechai te kennen, en het is ligt te denken, met welke geweldige aendoeningen de Koningin dit bericht zal hebben aengehoord.

10. Doe seyde Esther tot Hathach, ende gaf hem bevel aen Mordechai het volgend antwoord te geven: Gaern zou ik my, van den invloed, welken ik op den Koning hebben mogt, bedienen, om het dreigend onheil van mijn volk aftewenden. Maer 'er is eene geweldige zwarigheid, welke my in den weg staet; te weten, dat ik, zoo min als iemand anders, zonder geroepen te zijn, in 's Konings tegenwoordigheid verschijnen mag. Deze zaek is algemeen bekend.

11. Alle knechten des Konings, ende 't volck der lantschappen des Konings, weten wel, dat al die tot den Koningh ingaet in den binnensten voorhof, die niet geroepen en is, hy zy man of vrouwe, sijn eenigh vonnisse zy, dat men [*hem*] doode, ten zy dat de Koningh den gouden scepter hem toereycke, op dat hy levendigh blijve: Ick nu en ben dese dertigh dagen niet geroepen om tot den Koningh in te komen.

Drie zaken verdienen hier onze opmerking.

I. Vooreerst de Wet, dat niemand, onder bedreiging van de doodstraf, in de tegenwoordigheid van 's Konings hoogen persoon, verschijnen mogt; ten zy hy geroepen en ontboden ware. — Zoodanig eene Wet was 'er, volgens het bericht van HERODOTUS, reeds onder de Meden geweest, sedert de regeering van DEJOCES. Niemand mogt onmiddelyk tot den Koning naderen; die iets te verzoeken had, moest het, door middel der Staetsdienaren, laten doen. Deze Wet was van de Meden, tot de Persianen overgegaen. — Het is derhalven geheel ongegrond, dat HAMAN, gelijk sommigen willen, deze Wet zou hebben ingevoerd.

Het oogmerk van deze Wet was niet zoo zeer, om 's Konings hoogen persoon te beveiligen; als wel om des te meer eerbied voor den Vorst, by de onderdanen te veroorzaken, en hem te doen beschouwen, als een meer dan menschelyk wezen, het welk zelden of nooit, door andere menschen mogt gezien worden.

Inmiddels was dit in de daed eene zeer dwaze Wet. Op deze wijs werd de Koning, als in zijn Paleis opgesloten. Hy bleev onkundig van de wezenlyke belangen zijner onderdanen. Zijne Staetsdienaers konden alles ondernemen; en 'er bleev voor den Koning niets anders over, dan de tijtel, de pracht, en de staetsie. Alles hing van de Staetsdienaren af; het stond aen hun, wie der klagende en verzoekende onderdanen zy, tot den Koning, wilden toelaten. De allerbillykste klachten konden zy, naer hun welgevallen afwijzen, en den toegang tot den Koning weigeren. — Daerenboven waren de Alleenheerschers dus, in hun Paleis, afgescheiden van alle gezellige genoegens; en dit moest hen, zeer natuurlyk, stuurs en droevgeestig maken.

II. Deze Wet stond ESTHER geweldig in den weg, om voor de Joden, by den Koning, in te treden. Evenwel was 'er nog eene kans op. Wanneer iemand onge-

roepen, tot den Koning naderde, moest hy, zonder verschooning, wie hy ook wezen mogt, den dood sterven; ten ware, dat de Koning den zoodanigen, tot een teeken van buitengewoone gunst, den gouden scepter toereikte. — Maer met dit alles bleev de onderneming zeer gevaerlyk, en het was ongemeen hachlyk, of men den Koning, in zulken goeden luim, zou aentreffen.

III. De Koning had wel eene gansch byzondere toegenegenheid voor ESTHER: evenwel zy wist, hoe het VASTHI vergaen ware. — Daerenboven waren 'er 30 dagen verlopen, sedert de Koning haer de laetstemael had laten roepen, om in zijne bedkamer te komen. — Dit gav een zeer slecht vooruitzicht. Het scheen daeruit, als of des Konings eerste lievde geweldig verkoeld ware.

12. Ende sy gaven de woorden Esthers aen Mordechai te kennen.

De gissing is gansch niet ongegrond, dat HAMAN den Koning van ESTHER hebbe weten aftehouden, en hem vreemder van haer persoon gemaekt hebbe: om voor te komen, dat zy zich, van haren invloed op het hart van den Koning, ten voordeele van MORDECHAI en haer volk, niet bedienen zoude. — Onder deze kunstgrepen behoorde al mede, dat hy den Koning met brassen en drinken wist bezig te houden Kap. 3: 15.

13. Mordechai bleev evenwel volharden, in zijnen aendrang by Esther; en liet haer vertoonen, dat zy, in weerwil van alle zwarigheden en gevaren, evenwel verplicht ware, zich, in deze gewichtige zaek, zoo voor haer zelven, als voor haer volk, zonder uitstel, naer den Koning te begeven. So drae daerom Hatach de gemelde zwarigheid, uit naem der Koninginne, geopperd had, seyde Mordechai, dat men Esther wederom seggen soude: En beeldt u niet in in uwe ziele, dat gy sult ontkomen in het huys des Konings, meer dan alle de [*andere*] Joden.

14. Want

14. Want indien gy eenigsins swijgen sult te deser tijt, so sal den Joden verquickinge ende verlossinge uyt een andere plaetse ontstaen, maer gy, ende uwes vaders huys sult ommekomen: ende wie weet, of gy [*niet*] om sulcken tijt als dese is, tot dit Koninckrijcke geraeckt zijt?

De drangredenen, van welke MORDECHAI *zich bediende, om* ESTHER *over te halen, dat zy, by den Koning, verscho-ning voor de Joden vragen zoude, waren deze drie.*

A. Dat zy, in het geval der Joden, onmiddelyk betrokken was; en dat zy, op haren rang, als Koningin, geenszins vertrouwen moest, of staet maken dat zy ontkomen zoude. — Het Koninglyk bevel sprak in het algemeen en onbepaeld van Joden, en gelastte, dat alle deze, zonder eenige uitzondering van rang, sexe, of jaren, op eenen dag zouden gedood worden. — ESTHER moest daerom op haren rang niet vertrouwen, en zich inbeelden, dat zy de algemeene slagting ontkomen zoude, omdat zy des Konings Gemalin was. Tot welken hoogen rang zy ook verheven ware, zy was en bleev, met dit alles, eene Jodin, vs. 13.

Uit deze aenmerking was het veiliger voor haer eigen persoon, zich te verstouten, om ongeroepen tot den Koning te naderen. In zulk een geval had zy nog kans, dat de Koning haer den gouden scepter toereikte; maer, zoo het bevel werd ter uitvoering gebracht, was zy, zoo wel als alle de andere Joden, onfeilbaer verloren.

B. MORDECHAI liet 'er byvoegen, dat zy, zo zy zijnen raed niet volgde, eenen gewissen dood te wachten had, al behaegde het Gode, de verlossing der Joodsche Natie, van eenen anderen kant te doen uitspruiten, vs. 14. Het kon zijn, dat de slagting onder de Joden, zoodra zy begonnen ware, door de Godlyke Voorzienigheid, door het een of ander onvoorzien toeval, geschorst wierd. Maer, in zulk een geval, zou ESTHER evenwel de

wraekzucht van HAMAN niet ontwijken. Dees zou wel zorg dragen, dat 'er, te Susan, met hem MORDECHAI, en zijne naestbestaenden, een begin gemaekt wierd. — Althans de belangeloosheid van ESTHER voor haer volk zou de Godheid niet ongestraft laten vs. 14[a].

Ook, uit kracht van deze aenmerking, was het raedzamer voor ESTHER, voor haer volk, in weerwil van alle gevaren, by den Koning in te treden.

C. Eindelyk liet hy ESTHER onder het oog brengen, dat hare bevordering tot Koningin, gansch zeer opmerkelyk was, en dat hy gronden vond om te hopen, dat deze verheffing van ESTHER, in den weg der aenbiddelyke Voorzienigheid, een middel wezen zoude, ter verlossing van de Joden vs. 14[b].

15. Deze drangredenen, welke Mordechai aen de Koningin deed voorstellen, maekten zoo veel invloed op haer gemoed, dat zy besloot, het kostte wat het wilde, zich tot den Koning te begeven. Vooraf evenwel begeerde zy zeer godvruchtig, dat Mordechai, met alle de Joden, die in de Hovplaets woonden, den HEER ernstig smeken zouden, om eenen zegen over hare gevaerlyke onderneming. Doe seyde Esther, tot den meermalen gemelden Kamerheer, dat men Mordechai weder aenseggen soude:

16. Gaet, vergadert alle de Joden die te Susan gevonden worden, ende vastet voor my, ende en etet noch en drincket niet, in drie dagen, 's nachts noch 's daegs; onthoud u, geduurende al dien tijd, zoo veel immers mogelyk is, van spijs, tot een teeken van diepe verootmoediging, en om des te ernstiger te zijn in het gebed. Ick ende mijne jonge dochters sullen oock alsoo vasten: ende alsoo sal ick, ten derden dage, tot den Koningh ingaen, 't welck ik wagen zal, schoon het niet nae de wet en is; Wanneer ick aan omkome, so kome ick om. Ik zal mijn leven, voor het belang van mijn volk opzetten. Zo het den Koning niet behagen mogt my den gouden scepter toe te reiken, ben ik een kind des doods. Maer dat zal ik 'er op wagen, hopende, dat God,

die my zoo verheven heeft, mijne onderneming begunsti gen, en de gebeden der Joden verhooren zulle.

17. Doe gingh Mordechai henen naer zijn huis, ende hy dede nae alles dat Esther aen hem geboden hadde, hy badt, met alle de Joden van Susan, ernstig tot den HEER, dat de zorgelyke onderneming van Esther, van een gewenscht gevolg wezen mogt; en men onthield zich, drie dagen lang, immers zoo veel mogelyk was, van spijs.

HET V. KAPITTEL.

ESTHER *begav zich ongeroepen tot den Koning, en werd zeer vriendelyk ontvangen vs.* 1-3. *De Koning kwam met* HAMAN, *by Esther ter maeltijd vs.* 4-8. HAMAN, *nog hoogmoediger wordende op deze zonderlinge eer, besloot Mordechai te laten ophangen vs.* 9-14.

1. 't GEschiedde nu aen den derden dagh, toen 'er, door alle de Joden van Susan, zeer veel voor Esther gebeden was, dat Esther een Koninckklick kleet aentrock, ende, schoon ongeroepen, vrymoedig tot den hoogen persoon des Konings naderde: want zy stont in het binnenste voorhof van des Konings huys, tegen over het huys des Konings; de Koningh nu sat op sijnen Koninckklicken throon, in het Koninckklicke huys tegen over de deure van het huys.

Dit vers heeft eenige nadere opheldering noodig.

ESTHER, zegt de Geschiedschrijver, *trok een Koninglyk kleed aen.* Eigenlyk staet 'er, *zy trok een Koningrijk aen.*

Men kan dit zoo opvatten, dat 'er staetsiekleederen wa-

ren, welke tot het Koningrijk behoorden, en, alleen by zeer plechtige gelegenheden, werden aengedaen. Zoo was 'er een kleed des Konings, Kap. 6: 8, of een kleed des Koningrijks, het welk de Koning pleegde aen te trekken. Zoo had ook Mordechai naderhand een kleed des Koningrijks, Kap. 8: 15, het welk wit was en hemelsblauw. — Zoodanige ftaetfiekleederen zullen 'er ook, voor de Koningin geweest zijn, welke ESTHER by deeze zoo gansch buitengewoone gelegenheid, aentrok. — Of liever zou men, onder den naem van het *Koningrijk*, verftaen kunnen al dat gene, het welk tot de eerteekens van de Koningin behoorde, de Kroon, de Juweelen, en andere Rijkscieraden.

Hoe het wezen moge, ESTHER kleedde zich zoo prachtig aen, als maer immers mogelyk was. Zy was vercierd, met hare ftaetfiekleederen, en alle de kostbaerheden, welke tot haren tooi behoorden, hebbende de Kroon op het hoofd. — Het oogmerk was geenszins, om zich op te pronken, en daerdoor hare fchoonheid des te meer te doen uitblinken: zeker, daer was haer beklemde hart niet naer gefteld. Maer zy wilde zulk eene vertooning maken, als meest gefchikt was, om 's Konings toegenegenheid te winnen. — Behalven, dat het niet geoorloovd was, met de minfte vertooning van treurigheid, in het Paleis te komen, Kap. 4: 2.

Zy ftond, zegt de Text, *in het binnenfte voorhov van des Konings huis, tegen over het huis des Konings.* — Om dit wel te verftaen, moet men een recht begrip hebben, nopens de gefteldheid van het Koninglyk Paleis.

AHASVEROS had, naer de wijs der Oosterfche Koningen, een Paleis, het welk beftond, uit Voorhoven, de verblijvplaets van den Koning en zijne wijven, en eenen Hov. — Van den Hov lezen wy Kap. 7: 7. — De verblijvplaets des Konings was dat gedeelte van het Paleis, daer de Koning woonde en zijnen Throon had. Dit gedeelte wordt het huis des Konings genaemd Kap. 2: 13. — Hiervan waren twee andere gebouwen onderfcheiden, het huis der maegden, onder het opzicht van Hege, het welk

een

een eigen Voorhov had, Kap. 2: 13, 14, en het huis der bywijven, die by den Koning overnacht hadden, onder het opzicht van Saasgaz, Kap. 2: 14. Evenwel hadden deze twee gebouwen gemeenfchap, met het Koninglyk verblijv, Kap. 2: 13, 14. — Voorts had het Koninglyk Paleis onderfcheidene Voorhoven, of opene plaetfen, zo voor, als om het Paleis, met muuren omgeven. Langs deze ringmuuren waren gaenderyen, fteunende op marmeren pylaren. In deze gaenderyen van het buiten Voorhov, had de Koning de zevendaegfche maeltijd gegeeven, Kap. 1: 5. Van dit buiten Voorhov, was het binnen Voorhov onderfcheiden, en daervan afgefloten, onmiddelyk palende aen het verblijv des Konings, Kap. 6: 4.

Hiermede ftemt de befchrijving van DIODORUS *den Sicilier* overeen, die het Paleis van CYRUS, in Perfepolis, afteekent, als een flot, met drie ringmuuren voorzien, hoog en uitgebreid, met opene plaetfen tusfchen beide. — Ook berichten ons de latere Schrijvers, over het Perfiaenfche Rijk, dat het Koninglyk Paleis, te *Ifpahan*, de tegenwoordige Hovplaets, met deszelvs gebouwen en tuinen, wel een uur gaens in het ronde beflaen. — Men heeft eerst het Koninglyk Voorplein. Daeruit komt men door eene poort, langs vertrekken, daer het Gerecht zit. Van daer gaet men door eene fraeije wandelplaets, naer de zael daer de Koning gehoor verleent. — By de latere Perfen, is deze Gehoorzael van den Koning onderfcheiden, in drie deelen. Het eene is eene treede hooger dan het andere, waerop de Hovelingen, naer hunnen rang, ftaen. Op de derde hoogte ftaet de Throon, zijnde omtrent agt voeten vierkant, en een voet of anderhalv boven den gemeenen vloer, die, met een kostbaer tapijt, bedekt is.

Hier uit zal men nu ligtelyk begrijpen, dat ESTHER zich begeven hebbe, in de wandelplaets, of het *binnenfte Voorhov*, het welke reikte tot aen de Gehoorzael. Daer bleev zy ftaen, *tegen over het huis des Konings*, dat is digt by de Koninglyke Gehoorzael. Volgens JOSEPHUS was de Koningin vergezeld, van hare jonge dochters. *De Koning* ondertusfchen *zat op zijnen Koninglyken Throon, in het Ko-*

ninglyk huis, tegen over de deur van het huis. — AHASVEROS, gehoor zullende geven aen die perfonen, die, door middel van zijne Hovelingen, vryheid verkregen hadden, om tot zijnen hoogen perfoon te naderen, zat op zijnen throon, in de reeds gemelde Gehoorzael, hier het *Koninglyk huis* genaemd. Deze Gehoorzael was van vooren open, zoodat men, uit dezelve, zien konde, op het binnenfte Voorhov, of de wandelplaets. De Koning nu zat daer op zijnen Throon, tegen over de deur van de Gehoorzael, die open was, zoodat hy ESTHER zien konde, ftaende op de wandelplaets.

JOSEPHUS verhaelt, dat ESTHER, toen zy den Koning op zijnen Throon zag zitten, dermate met fchrik bevangen werd, te meer omdat de Koning haer eenigzins donker aenkeek, dat zy machteloos nederviel, in de armen van eenen harer jonge dochteren. — Dan van dit alles maekt de gewijde Gefchiedfchrijver in het geheel geene melding, alleen bericht hy ons, dat zy zeer gunftig van den Koning ontvangen zy.

2. Ende 't gefchiedde, doe de Koningh de Koninginne Efther fagh, ftaende in den voorhof, verkreegh fy genade in fijne oogen: hy zag haer aen, met oogen van byzondere gunst en toegenegenheid, fo dat de Koningh den gouden fcepter, die in fijne hant was, Efther toereyckte, ende Efther naederde, ende roerde de fpitfe des fcepters aen.

3. Doe feyde de Koningh tot haer, Wat is u Koninginne Efther? ofte wat is uw verfoeck? het fal u gegeven worden, oock tot de helft des Koninckrijcks.

Hier is het beftier der Godlyke Voorzienigheid zeer opmerkelyk. God buigde het hart van AHASVEROS tot gunst jegens ESTHER. — Het had aen den Koning geftaen, haer op het oogenblik te laten dooden. Een kwade luim had haer doodelyk kunnen wezen, al berouwde het den Koning naderhand nog veel meer, dan in het geval van Vasthi. Had AHASVEROS, gelijk in de zaek van VASTHI, met zijne Hovelingen geraedpleegd, HAMAN zou 'er met

alle

alle zijne vermogens op aengedrongen hebben, dat ESTHER moest gedood worden. — Maer de Voorzienigheid schikte het zoo, dat de Koning, eer dan iemand zijner Hovelingen, haer in het oog kreeg, en ongemeen gunstig ontvong.

Met welk eene blijdschap moet het hart van ESTHER zijn aengedaen geweest, toen de Koning haer den Scepter toereikte? — Welk eene mengeling van verschillende hartstochten zal 'er by haer hebben plaets gehad! — Zy *naderde* den Koninglyken Throon, *en roerde de spitse van den Scepter aen.* Sommigen houden het aenroeren van den Scepter, voor eene eerbewijzende groete; dan, onzes bedunkens, lag 'er eene dankbare aenneming van 's Konings gunst in opgesloten.

De Koning noemde haer, in zijne vriendelyke aenspraek, *Koningin Esther*, om daerdoor te kennen te geven, dat hy haer, in hare waerdigheid, als zijne Gemalin, erkende. — Wijders deed AHASVEROS eene tweeleedige vraeg: *wat is u? of wat is uw verzoek.* — Denkelyk heeft hy, in het gelaet van ESTHER, eene buitengewoone aendoening ontdekt; ook kon hy ligtlyk begrijpen, dat deze hare komst, niet zonder zeer gewigtige redenen ware. Hy vraegt daerom: *wat is u?* Wat deert u? wil hy zeggen; wat jaegt u tot my, zonder geroepen te zijn? Hy voegt 'er by, *wat is uw verzoek?* wat begeert gy van my.

De belovte, welke AHASVEROS 'er aenstonds op volgen laet, is zeer opmerklyk. *Het zal u gegeven worden, ook tot de helft van het Koningrijk.* — Volgens sommigen, zou de Koning gedacht hebben, dat het ESTHER te doen ware, om meerder inkomstem tot onderhoud van haren luister; omdat men vindt aengeteekend, dat de pracht der Persiaensche Koninginnen ongemeen groot was, zoo dat de Koningen van Persen geheele Steden aen hunne Vrouwen gaven, tot onderhoud van hare pracht. Naer dit begrip, wilde AHASVEROS zeggen, dat hy bereid ware, zoovele inkomsten aen ESTHER te geven als zy maer begeerde, als had zy de helvt van zijn Koningryk noodig. — Liever evenwel zouden wy het daervoor houden, dat AHASVEROS, met deze woorden, enkel den overvloed zijner toe-

genegenheid, aen ESTHER, wilde te kennen geven.

Nu was 'er, door Gods gunstig bestel, eene deur geopend voor ESTHER, om het nakend verderv van hare Natie aftewenden. — Maer hier was bedachtzaemheid noodig, De Koning was omringd van zijne Hovelingen en Trawanten. HAMAN, die haer het leed gebrouwen had, bekleedde, onder alle deze, de eerste plaets. Hier kon ESTHER derhalven haren nood aen den Koning niet bekend maken. Zy verzoekt daerom den Koning, met HAMAN, zijnen byzonderen gunsteling, by haer ter maeltijd; dan zou zy gelegenheid hebben, om zich nader te verklaren.

4. Esther nu seyde, Indien het den Koningh goet dunckt, en my die zonderlinge eer gelievt te bewijzen, so kome de Koningh met Haman heden middag tot de maeltijt, die ick hem bereydt hebbe. Zy was wel geheel onzeker geweest, of zy gunst vinden zoude dan niet. Maer zy had zich, in alle gevallen, gereed gemaekt, en de noodige maetregelen genomen, zo hare onderneming eenen goeden uitslag hebben mogt: en men mag 'er met grond by denken, dat zy, in een gelovig vertrouwen op God, eene gelukkige uitkomst verwacht heeft.

Dit verzoek van ESTHER strookte zeer wel met de zeden der Persen. Offchoon de Persiaensche Koningen veeltijds alleen aten, gebeurde het, volgens het getuigenis van ATHENÆUS en PLUTARCHUS, nu en dan, dat die Vorsten, met hunne Gemalinnen, Moeders, sommige Kinderen, en ook wel eens met hunne Hovelingen, aenzaten. — Zy verzoekt niet alleen den Koning, maer ook HAMAN, zijnen byzonderen gunsteling. Dit moest AHASVEROS ongemeen aengenaem wezen. Hy deed niets zonder HAMAN, en die was dikwijls gewoon, om met den Koning te eeten en te drinken, Kap. 3: 15.

5. Ahasveros bewilligde in dit verzoek. Doe de tijd naderde, om het middagmael by Esther te houden, was Haman, die, na het eindigen van het gehoor, naer zijn huis gegaen was, nog niet ten Hove wedergekeerd. Daerom seyde de Koningh, die eenen meer dan gemeenen haest maekte, om zijne Gemalin alle mogelyk

ge-

genoegen te geven, tot zijne Kamerheeren, Doet Haman spoeden, dat hy het bevel Esthers doe: en make dat hy by haer ter maeltijd kome, vermids ik reeds naer hem wacht. Haman kwam spoedig, en begav zich, met den Koning, naer het vertrek van Esther. Als nu de Koningh met Haman tot de maeltijt, die Esther bereydt hadde, des middags gekomen was:

6. So seyde de Koningh tot Esther op de maeltijt des wijns, Wat is uwe bede? ende het sal u gegeven worden: ende wat is uw versoeck? 't sal geschieden, oock tot de helft des Koninckrijks. Wel bevroed hebbende, dat hare ongeroepen komst een grooter oogmerk moest gehad hebben, dan hem enkel ter maeltijd te verzoeken, en verwachtende, dat Esther nu haer hart recht uit zou spreken; deed de Koning dezelvde vraeg, gestaevd met dezelvde belovte, welke hy reeds des morgens in zijne Gehoorzael gedaen had.

Deze vraeg stelde de Koning voor, *op de maeltijd des wijns.* — Men wete, dat 'er by de Persianen twee malen wierd aengericht. By de eerste aenrichting dronk de Koning water, uit de rivier Choaspes, die voorby Susan vloeide; zelvs werd dit water den Vorst, op zijne reizen nagevoerd. Maer by het tweede gerecht, werd den Koning wijn toegediend, dien men Chalybonische noemde, en die uit Syrien werd aengevoerd.

7. Doe de Koning de gemelde vraeg gedaen had, antwoordde Esther, op eene zeer voorzichtige en vriendelyke wijs, ende seyde, Mijne bede, (*) ende versoeck is,

8. Indien ick genade gevonden hebbe in de oogen des Konings, waervan ik reeds de voorlopige bewijzen zie, ende indien het den Koningh goet dunckt, my te geven mijne bede, ende mijn versoeck te doen; gelyk het u gunstig behaegd heeft my toe te zeggen, so kome de Koningh met Haman nog eens tot de maeltijt die ick hem bereyden sal,

(*) *Hebr.* ende mijn versoeck.

ſo ſal ick morgen doen nae het bevel des Konings, en mijn verzoek openhartig en vrymoedig voorſtellen, dan zal ik blijken geven, dat ik des Konings vragen, als zooveele bevelen, eerbiedige.

Laten wy by dit gedrag van ESTHER *een weinig ſtilſtaen.*

Zy wendde alle middelen aen, om den Koning in te nemen, en voor te komen, dat HAMAN geenen argwaen opvatte — Maer zal men vragen, waertoe diende toch het uitſtel, het welk in dit geval, gevaerlyk was, omdat HAMAN welligt onderrichting krijgen konde, van hetgene MORDECHAI aen ESTHER verzocht had?

Dan ESTHER zal, buiten allen twijffel, gewichtige redenen, tot dit uitſtel gehad hebben. — Deze zijn te zoeken, of in hare vrees; of in het gelaet van den Koning, wiens gunst zy nog niet genoeg meende gewonnen te hebben; of in de begeerte, om nog vooraf eens, met MORDECHAI, te raedplegen; of in het Godvruchtige voornemen, om, in deze zeer gewichtige zaek, des HEEREN aengezicht, vooraf, by herhaling, in den gebede te zoeken. — Voor het overige was hier eene hoogere hand in werkzaem, dat, in dien tusſchentijd, HAMANS woede tegen MORDECHAI, des te duidelyker zou blijken, en ook opdat MORDECHAIS trouw meer zou openbaer worden. Gelijk dit alles, uit het verder beloop dezer Geſchiedenis, kenbaer wordt.

9. Doe gingh Haman ten ſelven dage, na het eindigen van den maeltijd, uyt het vertrek der Koninginne, en begav zich vrolick, ende goets moets naer zijn huis, ongemeen voldaen, over de zonderlinge eer, welke hy genooten had. Wie weet, wat trotſche ontwerpen hy by zich zelven geſmeed, en hoe hy zich geſtreeld hebbe, met den meerderen luister, welken hy, door de gunst van den Koning niet alleen, maer nu ook van de Koinginne, by welke hy zulk een grooten ingang verkregen had, nog dacht te genieten. Maer binnen korten werd zijne vreugde, door bitteren ſpijt verteerd, omdat Mordechai hem geenen eerbied bewees: want doe Haman naer zijn huis gaende, Mordechai ſagh in de poorte des Konings, ende dat

dat hy niet op en ſtont, noch ſich voor hem en beweegde, noch ſlechts eenige mine maekte, om voor hem neder te buigen, ſo wert Haman vervult met grimmigheyt op Mordechai.

Men merke hier op, in MORDECHAI, eene zonderlinge ſtandvastigheid in zijne Godsdienstige beginſelen, volgens welke hy geene vryheid had, om HAMAN het gevorderde eerbewijs te geven, Kap. 3: 2, onaengezien hy wist, dat hem het doodsgevaer boven het hoofd hing. Ook kan het wel zijn, dat MORDECHAI, door den Kamerheer Hatach, al eenig bericht gekregen had, hoe de eerste ontmoeting van ESTHER, by den Koning was afgelopen, en dat zy gunst in 's Vorsten oogen gevonden had; zoodat hy HAMAN, in eene gemoedigde hoop op God, reeds aengezien hebbe, als eenen, op welken de Godlyke wraek, ter vergelding van zijne trosheid, wel rasch zoude te huis komen.

In HAMAN ziet men eenen wraekzuchtigen trotsaert; die, barſtende van ſpijt, op middelen bedacht was, om de verachting, welke MORDECHAI hem aendeed, het ging hoe het wilde, betaeld te zetten.

10. Doch Haman bedwongh ſich, en verkropte zijn leed, zonder zijne gramſchap aen Mordechai te doen blijken. Trouwens, voor eenen Hoveling, als HAMAN, die niet gewoon was zijne eigene gedaente te vertoonen, maer listig te veinzen, was dit wel te doen. Maer de verborgene vlammen zullen eerlang des te blakender uitbarsten. Haman ging Mordechai voorby, als of hy hem niet eens bemerkte, en zijne aendacht onwaerdig oordeelde, ende hy quam tot ſijn huys: ende hy ſondt henen, ende liet ſijne meest vertrouwde vrienden komen, die zijne raedslieden waren Kap. 6: 13, ende hy liet ook Zeres ſijne huyſvrouwe komen, die anders, in een onderſcheiden gedeelte van zijn huis, haer verblijv hield.

11. Ende Haman, ſnorkende op zijnen voorſpoed, vertelde hen de heerlickheyt ſijnes rijckdoms, welke hy door geſchenken, hem als eersten Staetsdienaer

gegeven, verkregen had, ende de veelheyt ſijner ſonen, die hy, zoo uit Zeres, als uit zijne bywijven, gewonnen had, en door welke zijn naem zou vereeuwigd worden, ende alles, de ampten, eer en voordeelen, die de Koning hem toegevoegd, daer in de Koningh hem groot gemaeckt hadde, ende daer in hy hem verheven hadde boven alle de andere Vorſten, ende knechten des Konings. Dit alles bracht Haman, aen zijne vrienden en Zeres zijne huisvrouw, in de byzonderheden onder het oog; om hunne verwondering, over zijne grootheid op te wekken, en vooral om zijne trotsheid den teugel te vieren, en uit dat alles af te leiden, hoe veel te hoonender het voor zulk een man was, door eenen Mordechai veracht te worden.

12. Maer daer hy het meest hoogmoedig op was, beſtond in de gansch zeer byzondere eer, welke de Koningin hem had aengedaen, door hem, met den Koning, aen hare tafel te onthalen. Voorder ſeyde daerom Haman, Oock en heeft de Koninginne Eſther niemant met den Koningh doen komen tot de maeltijt, die ſy bereydt heeft, dan my: ende ick ben oock weder tegen morgen van haer met den Koningh genoodigt.

13. Doch dit al en baet my niet, hoe ongemeen ik vereerd en verhoogd ben, onder dat alles ben ik nog gansch niet vergenoegd. Er is iets, dat my een onverdraeglyk verdriet veroorzaekt. Onder al mijne heerlykheid, kan ik geen wezenlijk genoegen ſmaken, ſoo lange tijt, als ick den Jode Mordechai ſie ſitten in de poorte des Konings, dit gezicht alleen is genoeg, om al mijn genoegen te verſtooren.

Het blijkt niet, dat HAMAN, aen zijne vrienden gezegd hebbe, wat hem, in het beſchouwen van MORDECHAI, zoo veel verdriet toebracht; waerom hy dit verzwegen hebbe, kunnen wy niet bepalen. Misſchien wilde hy 'er liever niet inkomen, om op te geven, wat MORDECHAI voorwendde, dat het hem namelyk niet geoorloovd was, aen eenen Amalekiter eerbewijzen te geven.

14. Doe ſeyde ſijne huyſvrouwe Zeres tot hem, mitſ-

mitsgaders alle sijne vrienden, het staet immers geheel aen u, om u, van dit verdriet, op eenmael te ontheffen. Laet dien Mordechai, hoe eer hoe beter van kant maken, Men make een galge vijftigh ellen hooge, ende segt morgen den Koningh, dat men Mordechai daer aen hange, gaet dan vrolick met den Koningh tot die maeltijt: Dese raet nu docht Haman goet, ende hy dede de galge maken.

Of het voornemen ware, om MORDECHAI, met eene koorde om den hals, aen deze galg op te hangen; dan of het een kruis geweest zy, geschikt om 'er MORDECHAI, met handen en voeten, aen te binden of te nagelen, kunnen wy niet met zekerheid bepalen. Dit staet inmiddels vast, dat onder de straffen, welke oudtijds by de Persianen in gebruik waren, ook het ophangen aen een kruis behoorde. Althans het hout, daer men MORDECHAI op dacht van kant te maken, was van eene buitengewoone hoogte; om MORDECHAI des te meerder schande aen te doen, en te maken, dat elk hem van verre zien konde.

Evenwel HAMANS vrienden waren van oordeel, dat de Koning hier van kennis hebben moest. Zy raedden hem, dat hy *het morgen den Koning zeggen* zoude. *Zeggen*, niet verzoeken, maer eenvouwig bekend maken, dat dit doodvonnis omtrend MORDECHAI zou volvoerd worden. De Koning dacht men, is zoo zeer met HAMAN ingenomen, dat hy daertoe, zonder eenige navraeg, aenstonds zijne toestemming verleenen zulle.

HAMAN liet aenstonds de galg vervaerdigen, en dat wel digt by zijn huis Kap. 7: 9, opdat zijne trotsche wraekzucht zich, in dit schouwspel, des te meer vermaken mogt.

Maer God zal het keeren. Hoezeer HAMAN zich reeds in zijn hart verheugde, hy groev eenen put voor zich zelven, om 'er in te vallen. — Zijne geheele ziel was dermate ingenomen, met het vermaek, het welk de schandelyke dood van MORDECHAI hem verschaffen zoude, dat hy het ook aen anderen bekend maekte; althans CHARBONA, een van 's Konings Kamerheeren, wist waertoe HA-

MAN deze galg gefchikt had Kap. 7: 9. — Welk eene verwarring zal deze zaek, onder de Joden te Sufan, gemaekt hebben, toen zy hoorden, dat die man zou gehangen worden, die nog, door toegang tot de Koningin, de eenige hoop was van hun volk.

HET VI. KAPITTEL.

Door eene zonderlinge fchikking der Voorzienigheid, werd MORDECHAI *uitermate zeer verhoogd vs.* 1-11. *Dit baende den weg tot* HAMANS *val vs.* 12-14.

1. IN de felve nacht, nadat Ahasveros, met Haman, by Esther ter maeltijd onthaeld was, was de flaep van den Koningh geweken: hoe de Vorst zich keerde of wendde, hy kon tot geene rust komen. Hy ftond daerom op, of ging overeinde op zijne bedde zitten, ende hy kreeg eenen zoo gelukkigen als prijslyken inval; hy feyde, tot de Kamerheeren, die altoos naby het Vorstelyk flaepvertrek waekten, om den Koning te dienen, van het gene hy mogt benoodigd hebben, dat men het boeck der gedachteniffen, de Chroniken, in welke de voornaemfte gebeurtenisfen van het Rijk werden opgeteekend, tot hem brengen en voor hem lezen foude, ende fy werden in de tegenwoordigheyt des Konings gelefen, om hem den tijd van dezen flapelozen en verdrietigen nacht te korten.

Men heeft gezocht, naer natuurlyke redenen, welke tot deze flapeloosheid van den Koning hebben medegewerkt. Het kan zijn, dat de Vorst te veel gedronken had, en dat de dampen van den wijn zijn geftel eenigermate in verwarring maekten. Mogelyk dacht hy te veel, aen de verkeering, welke hy met ESTHER gehad had; peinzende wat toch wel haer verzoek wezen zoude, en wat haer bewegen mogt, om het voorftellen van hare begeerte, van tijd tot tijd, uit te ftellen. — Dit is ondertusfchen allerblijkbaerst, dat Gods Voorzienigheid in dit geval, op

eene

eene byzondere wijs geweikt hebbe. — De flapeloosheid van den Koning moest aenleiding geven tot het lezen der Chronijken; daerdoor moest de trouw van MORDECHAI, welke reeds lang vergeten was, openbaer worden; en dit moest op het onverwachst den weg banen, tot de buitengewoone verhooging van eenen man, welken HAMAN voornemens was, den volgenden dag, te laten ophangen.

2. Ende nadat men, eenigen tijd, voor den Koning, in de gemelde Chronijken gelezen had, vondt men daerin onder andere geschreven, het geval van het moorddadig ontwerp, tegen het leven van den Koning, dat Mordechai hadde te kennen gegeven, van Bigthana, ende Theres, twee Kamerlingen des Konings, uyt de dorpelwachters, die de hant sochten te leggen aen den Koningh Ahasveros, en dat men ook zoo bevonden had, met dat gevolg, dat deze Kamerheeren, naer verdiensten, gestraft waren Kap. 2.

Hierin was weder het bestier der Voorzienigheid zeer opmerkelyk, dat thans juist de aendacht van den Koning, by dit geval bepaeld wierd. — Maer, zou men kunnen vragen, hoe was het mogelyk, dat deze daed van MORDECHAI geheel in vergetelheid geraekt ware? — Dan, hoe dikwijls worden gedane diensten vergeten, vooral ten Hove? Men zal 'er zich, in ons geval, te minder over verwonderen, wanneer men zich herinnert, dat AHASVEROS, als in zijn Paleis was opgesloten, en alles op zijne Staetsdienaers liet aenkomen; die, naer het voorbeeld van HAMAN, den opperften van allen, den Joden niet zeer gunstig zullen geweest zijn. — Ook schijnt de Koning in de verbeelding geweest te zijn, dat de dienst van MORDECHAI werkelyk beloond ware. Hy vraegt vs. 3. niet, of men MORDECHAI eenige vergelding gedaen had, maer alleen van welken aert dezelve geweest ware.

3. Doe deze dienst van Mordechai, uit de Staetsregisters, was voorgelezen, seyde de Koningh: De dienst van dezen man is toen zekerlyk beloond, maer ik herinner my nu niet, hoedanig die belooning geweest zy, Wat eere ende verhooginge is Mordechai hier over gedaen? ende

de jongelingen des Konings, ſijne dienaers, ſeyden, Aen hem en is niets gedaen, zijn getrouwe dienst, welken hy aen den Koning bewezen heeft, is geheel onbeloond gebleven.

4. Doe ſeyde de Koningh, by zich zelven: Deze daed van Mordechai moet evenwel niet onbeloond blijven, daer ik mijn leven aen hem verſchuldigd ben. — Middelerwijl was het dag geworden. Haman begav zich buitengewoon vroeg naer het Paleis, om den Koning, zoodra hy by de hand was, te ſpreken, en toeſtemming te krijgen tot het ophangen van Mordechai. Haman wandelde al vast heen en weder, op het voorplein van het Paleis, brandende van verlangen, om den Koning te ontmoeten. Ahasveros opgeſtaen zijnde, ontdekte, dat 'er reeds iemand op het voorplein wandelde. Hy vroeg daerom, aen zijne dienaren: Wie is in den voorhof? (Haman nu was gekomen in den buytenvoorhof van het huys des Konings, om den Koningh te ſeggen, dat men Mordechai ſoude hangen aen de galge die hy hem hadde doen bereyden.)

5. Ende des Konings jongelingen ſeyden tot hem, Siet, Haman ſtaet reeds zoo vroeg in den voorhof: doe ſeyde de Koningh, Dat hy inkome, zekerlyk zal hy zaken hebben voor te ſtellen, welke geen uitſtel lijden kunnen: ook wil ik ten eersten zijnen raed innemen, over de belooning, welke aen den getrouwen Mordechai moet gegeven worden.

6. Als Haman ingekomen was, ſo ſeyde hem de Koningh, die vol was van den dienst, welken Mordechai hem bewezen had, en niet dulden kon, dat dezelve tot nog toe onbeloond was gebleven: Wat ſal men met dien man doen, tot wiens eere de Koningh een welbehagen heeft? doe ſeyde Haman in ſijn herte, Tot wien heeft de Koningh een welbehagen om [*hem*] eere te doen, meer dan tot my? Zekerlyk is de Koning voornemens, om my, zijnen byzonderſten gunſteling, de hoogst mogelyke eer aen te doen; hy kan niemand anders, dan my bedoelen.

7. Daerom seyde Haman, zich reeds kittelende, met de zonderlinge eer, welke hy, op zijn voorstel, meende te ontvangen, tot den Koningh: Den man, tot wiens eere de Koningh een zoo byzonder welbehagen heeft, moet zekerlyk eene eer worden aengedaen, van welke nog nooit eenig voorbeeld geweest is.

8. Mijns bedunkens, Sal men het Koninck'icke kleet brengen, dat de Koningh pleegt aen te trecken, wanneer hy statelyk in het openbaer verschijnt, om het dien gunsteling aen te doen: ende 't peert daer de Koning op pleegt te rijden; om hem daer op te doen zitten: ende dat de Koninckliche kroone op sijn hooft gesett worde.

9. Ende men sal dat kleet ende dat peert geven in de hant eenes uyt de voornaemste Vorsten des Konings, van de grootste heeren, ende men sal 't dien man aentrecken, tot wiens eere de Koningh een welbehagen heeft: ende men sal hem, door de hand van eenen der voornaemste Rijksgrooten, op dat peert doen rijden door de voornaemste straten der stadt, ende men sal voor hem roepen, Alsoo sal men dien man doen, tot wiens eere de Koningh een welbehagen heeft.

De *Koninglyke Kroon moest op zijn hoofd gezet worden.* Op wiens hoofd? op dat van den man, die met de grootste eer zou verwaerdigd worden? of op dat van het Koninglyk rijdpaerd? — De text laet het onbepaeld. Sommigen begrijpen het, op de laetste wijs; omdat het wanvoeglyk schijnt, dat 's Konings Kroon, op het hoofd van eenen zijner onderdanen, zoude gezet worden. Maer het was nog veel wanvoeglyker, de Koninglyke Kroon op den kop van een paerd te plaetsen. — Alles was hier buitenspoorig. De verdwaesde zelvslievde van eenen HAMAN, die zich vastelyk voorstelde, dat de Koning hem bedoelde, voerde dit ongewoon eerbewijs tot buitenspoorige uitersten. Op 's Konings paerd te rijden was, voor eenen onderdaen, niet min wanvoeglyk, dan zijne Kroon op het hoofd te

hebben. Het een was zoo wel een teeken van de Koninglyke waerdigheid, als het ander. Vergelijk 1 Kon. 1: 33, 38.

Voor het overige evenwel, gav de uitroep, *alzoo zal men dien man doen, tot wiens eer de Koni g een welbehagen heeft*; hoe zeer vereerende ook, duidelyk genoeg te kennen, dat de Koning zijn gezach en waerdigheid aen dien man niet afgestaen had; maer dat die man, voor dien tijd, zoo hoog vereerd werd, als met mogelykheid geschieden kon, zonder zelvs Koning te worden.

Ligt had het kunnen gebeuren, en 't zou niet zonder reden geweest zijn, dat de Vorst daer over met Haman in redewisseling gekomen ware, om hem te beduiden dat die eer al te groot zou wezen: Maer de Voorzienigheid belette zulks, tot des te grooter verhooging voor Mordechai, en vernedering voor Haman.

10. Doe seyde de Koningh tot Haman, uw voorstel behaegt my ongemeen zeer; het zal ook werkelyk ter uitvoering gebracht worden. — Nu verwachtte Haman niets anders, dan dat de Koning zeggen zoude: gy zijt de man, welken ik bedoel, laet u de gemelde eer aendoen. — Maer welk eenen geweldigen schok gevoelde Haman in zijn gemoed, toen de Koning zeide, Haest u, neemt dat kleet, ende dat peert, gelijck als gy gesproken hebt, ende doet Mordechai den Jode alsoo, die aen de poorte des Konings sitt: ende en laet niet een woort vallen van allen dat gy gesproken hebt, draeg zorg, dat hem die eer, op die wijs, als gy gezegd hebt, worde aengedaen, en dat 'er niets het minste aen ontbreke.

Geen tijding had ooit HAMAN meer kunnen ontroeren en verschrikken, dan deze. Die buitenspoorige eer, welke hy voor zichzelven zoo vast verwacht had, aen eenen anderen te moeten bewijzen, zou reeds, voor zijn hoogmoedig hart, onverdraeglyk geweest zijn: maer deze eer te moeten doen aen eenen man, die het voorwerp was van zijne verbittering en wraekzucht; zelvs de hand te moeten leenen, om hem die eer aen te doen; en daertoe bevel te ontvangen

op

op 't oogenblik dat hy gereed ſtond hem ter galge te vorderen! dat was voor HAMAN bitterer dan de dood zelvs. — Ja wie weet, of Haman niet reeds veel meer daer uit gedacht heeft, dan 'er nog, in 's Konings bedoeling, achter ſtak. Zeer ligt kan hy daeruit vermoed hebben, dat reeds zijn geheel ontwerp tegen de Joden ontdekt en verydeld ware, en dat dit reeds ten bewijs verſtrekte, dat hy daerover by zijnen Vorst in ongenade ware vervallen.

11. Ende met dit alles, 'er viel geen tegenſpreken aen. Zelvs durvde hy het niet eens, aen den Koning laten blijken, dat dit bevel hem onaengenaem ware; noch vragen, wat den Koning bewoog, om Mordechai zoo zeer te begunstigen. Er moest maer gehoorzaemd worden. — Trouwens, hy zelv moest zich met het bevel vereerd rekenen. Hy was die groote heer, welken hy gezegd had dat daertoe moest gebruikt worden: en zoo moet men ook denken dat de Monarch het begrepen hebbe, dus niet om Haman kleinachting te betoonen, want die was tot nog toe zijn gunſteling. — Haman daerom, hoe zeer het hem tegen de borst wezen mogt, nam dat Koninglyk ſtaetſiekleet ende dat peert, op het welk de Koning gewoon was te rijden, wanneer hy in het openbaer verſcheen, ende trock het kleet Mordechai, met eigene handen, aen, ende dede hem rijden door de voornaemſte ſtraten der ſtadt, misſchien wel, daer zijn huis zekerlyk in 't voornaemſte der Stad was, moest hy voorby de galg die hy voor hem opgericht had. Zoo ging hy voort. leidende het paerd by de hand, ende hy riep voor hem, ſchor of glad, zacht of hard, de woorden moesten 'er uit: Alſoo ſal men dien man doen, tot wiens eere de Koningh een welbehagen heeft.

Welk eene zonderlinge omkeer van zaken! MORDECHAI, die denkelyk de reden daervan niet eens wist, want we lezen niet dat de Koning die aen Haman gezegd had, beſchouwde dit eerbewijs, met blijdſchap en dankzegging tot God, als een voorſpel der verlosſing van zijn volk; en hoe groot de vreugde der Joden te Suſan geweest zy, is ligtelyk te begrijpen.

12. Daer na keerde Mordechai wederom tot de poorte des Konings, naer zijnen post, op zijne gewoone verblijvplaets; hy verhovaerdigde zich niet op deze ongedachte eer: maer Haman wiert, door eene mengeling van verschillende hartstochten, als door eenen geweldigen stroom, voortgedreven nae sijn huys, treurigh, barstende van spijt; ende met bedeckten hoofde, over het welk hy een slip van zijn opperkleed geslagen had, omdat hy van schaemte niet durvde opkijken.

13. Ende Haman vertelde aen sijne huysvrouwe Zeres, ende alle sijne vrienden, al wat hem wedervaren was: hoe hy den Koning dezen raed gegeven had, om den man, in welken hy een zonderling behagen had, op zulk eene buitenspoorige wijs te vereeren, omdat hy vaststelde, dat hy zelvs de bedoelde man ware; maer dat hem dit zoo allervreeslykst uit den gis was gegaen. Doe seyden hem sijne wijse, ende Zeres sijne huysvrouwe, Indien Mordechai, voor wiens aengesichte gy hebt begonnen te vallen, van het zaet der Joden is, het welk altoos, door den Hemel, op zulk eene zonderlinge wijs, bewaerd en begunstigd is, so en sult gy tegen hem niet vermogen, maer gy sult gewisselick voor sijn aengesichte vallen.

Deze Voorzegging konden de *Wijzen* ligtelyk doen, daer zy, door het geheele beloop van zaken, werd aengewezen. — Het kan zijn, dat HAMAN, woedende en tierende, door zijn huis geschreeuwd hebbe, dat hy het MORDECHAI wel zoude betaeld zetten; en dat daerop de zoogenaemde wijzen, zijne waerzeggers, welke hy ook, uit aenmerking van zijnen grooten staet, voor zich zelven had, hem door deze voorzegging, beduid hebben, dat alle zijne pogingen vruchteloos wezen zouden.

14. Doe sy nogh met hem spraken, om hem tot bedaren te brengen, en van het voornemen afteraden, van Mordechai langer te vervolgen, so was het ongevoelig tijd geworden, om by de Koningin ter maeltijd te komen. Daerom quamen des Konings Kamerlingen naeby, om Haman te waerschouwen, dat de Koning gereed was en

naer

naer hem wachte; ende ſy haeſteden Haman tot de maeltijt te brengen, die Eſther bereydt hadde, waer toe hy nu wel niet zeer graeg ſchijnt geweest te zijn.

HET VII. KAPITTEL.

Haman komt, ten tweedemael, met den Koning, by de Koningin ter maeltijd. By deze gelegenheid ſtelde Esther haer verzoek voor, dat haer volk, van den gedreigden ondergang, mogt verſchoond worden vs. 1-4. Op de vraeg van den Koning, wie de veroorzaker van haer leed ware, wees zy Haman aen vs 5, 6, met dat gevolg, dat de Koning hem veroordeelde, om dien ſchandelyken dood te ondergaen, dien hy Mordechai had toegedacht vs. 7-10.

1. DOe de Koningh met Haman, die, hoe zeer zijn gemoed, door verſchillende hartstochten, geſchokt werd, evenwel nu de vertooning van genoegen en blijdſchap moest aennemen, tot de maeltijd van Esther gekomen was, en men, op het tweede gerecht, bezig was, om wijn te drincken met de Koninginne Eſther:

2. So ſeyde de Koningh tot Eſther, oock ten tweeden dage op de maeltijt des wijns, op dezelvde wijs, als hy des daegs te vooren gevraegt had: Wat is nu uwe bede, Koninginne Eſther? ende ſy ſal u gegeven worden: ende wat is uw verſoeck? 't ſal geſchieden, oock tot de helft des Koninckrijcks, zeg het my nu vry uit.

3. Doe antwoordde de Koninginne Eſther, ende ſeyde, Indien ick, o Koningh, genade in uwe oogen gevonden hebbe, ende indien het den Koningh goet dunckt, men geve my mijn leven, om mijner bede wille, ende mijn volck, om mijns

verfoecks wille. Ik begeer niets meer, dan dat ik en mijn volk, van dien geweldigen dood, mogen verschoond worden, welken men voornemens is, om eerlang, op eenen daertoe bestemden dag, ons gelijkelyk aen te doen.

4. Want wy zijn verkocht, en op eene listige wijs veroordeeld, zonder dat wy ons aen eenige misdaed hebben fchuldig gemaekt, enkel uit haet en kwaedaertigheid, Ick, ende mijn gansche volck, dat men [*ons*], op eenen bepaelden dag, mannen en vrouwen, ouden en jongen, weerbaren en weerlozen, zonder iemand te verschoonen, verdelge, doode, ende ombrenge: Indien wy nogh tot knechten, ende tot dienstmaegden waren verkocht geweest, om de laegste en verachtelykste diensten te bewijzen; ick foude geswegen hebben, of schoon dan nog des Konings Schatkist 'er geweldig by zoude geleden hebben, vermids de onderdrucker, die mijn volk zoo nijdig is, dat hy het niet langer op de aerde dulden kan, de schade des Konings geensins en soude kunnen vergoeden: zoodat zelvs het belang van den Koning vordere, dat een volk, het welk, door het betalen van tollen en schattingen, zoo vele inkomsten aen 's Lands Schatkist verschaft, niet van alle bezittingen beroovd, en tot slaven gemaekt worde. Maer hoe zou ik nu kunnen zwijgen, daer het om niets minder dan ons aller leven te doen is?

Het was een zeer verstandig overleg van ESTHER, dat zy den Koning eerst het affchuwelyk ontwerp van HAMAN, en dat zekerlyk op de meest aendoenlyke wijs, voorstelde, eer zy den vyand van haer volk noemde; om, langs dezen weg, den Koning eenen afkeer, tegen den beramer van dit ontwerp, in te boezemen. — Dit was des te noodzakelyker, omdat HAMAN by hem in blakende gunst stond.

5. Doe sprack de Koningh Ahasveros, die gevoelig getroffen was en geheel verbaesd, over zulk een voorstel van Esther, ende seyde tot de Koninginne Esther, op eenen toon van gramschap en verontwaerdiging: Wie is die man, die dat wreedaertig ontwerp beraemd heeft? ende waer is die selve onmenschelyke onderdrukker van

u v

uw volk, die sijn herte, met nijd en wraekzucht vervult heeft om alsoo te doen?

6. Ende Esther seyde, terwijl Haman reeds verbleekt en geheel buiten zich zelven was: De nijdige man, de onderdrucker ende vyant van mijn onschuldig volk, is iemand, van welken het de Koning het minst verwachten zoude; het is dese boose Haman, die hier met ons aenligt: Dees is de onwaerdige, die zulk een schandelyk misbruik maekt, van de byzondere gunst, met welke Gy hem vereert, en van het gezach, dat Gy hem gegeven hebt. Doe verschrickte Haman voor het aengesichte des Konings, ende der Koninginne dermate, dat hy geen enkel woord spreken konde.

Hieruit ziet men, welk een blind vertrouwen de Koning AHASVEROS, in dezen grouwzamen Hoveling, gesteld hebbe. Er was, allerwegen door het gansche Rijk, een bevel uitgegaen, dat alle de Joden, op eenen bepaelden dag, zouden gedood worden: maer de Koning weet 'er zelvs niet van. Hy had 'er zijnen Koninglyken wil toe gegeven, maer hy wist niet wat hy deed. — HAMAN had wel gesproken, van een zeker volk uitteroejen, omdat zy, gelijk hy voorgav, gevaerlyk waren voor de Monarchy; en de Koning had 'er zijne goedkeuring oogenblikkelyk toe gegeven, zonder te weten of te vragen, welk een volk HAMAN bedoelde Kap. 3: 8-13. Maer voords had AHASVEROS alles op HAMAN laten aenkomen, en om de gansche zaek niet eens meer gedacht.

7. Ende de Koningh stont op in sijne grimmigheyt van de maeltijt des wijns, terwijl hy, door eene mengeling van verschillende drivten, geweldig geslingerd werd, [*ende gingh*] nae den hof des paleys, om daer eens te bedenken, wat hem, in dit onverwachte geval, te doen stond: ende Haman, in doodelyke ontroering, van het tafel-beddeken, op het welk hy had aengelegen, opgerezen zijnde, bleef staen, om de Koninginne Esther, aengaende sijn leven, versoeck te doen; want hy sagh, dat het quaet van den Koningh over hem ten vollen besloten was, en dat hy den dood ontwijf-

felbaer zou moeten fterven, ten zy de Koningin zijne veel vermogende voorfpraek ware, om hem het leven te behouden.

Welk eene mengeling van verfchillende aendoeningen moet 'er plaets gehad hebben, in het gemoed van AHASVEROS, toen hy ESTHER hoorde zeggen, *de man, de onderdrukker en vyand, is deze booze Haman* vs. 6. — Nimmer had de Koning iets gehoord, het welk hem zoo zeer verwonderde, het welk hem zoo zeer onverwacht overkwam. HAMAN was zijn byzondere gunsteling; in dezen HAMAN ftelde hy een onbepaeld vertrouwen; hy dacht dat alles wel gedaen ware, als het HAMAN maer gedaen had: hoe zeer moet het den Vorst verbaesd hebben, van dezen HAMAN te hooren, dat hy de onverzoenbare vyand was van ESTHERS volk, en het voornemen had, om de onfchuldige Joodfche Natie geheel en al uit te roeien! Het fmertte hem gevoelig, dat deze HAMAN, aen zijne gelievde ESTHER, zoo veel droevheid veroorzaekt had. Hy had een gevoelig berouw, dat hy, in zulken booswicht, zooveel vertrouwen gefteld had. Hy kon zich zelven niet genoeg veroordeelen, dat hy zich zoo ver had laten verblinden, om zijne toeftemming te geven, tot het uitroejen van eene geheele Natie, zonder naer de reden te onderzoeken, en eens te vernemen, wie het gelden zou: daer hy nu vernam dat het het getrouwe Joodfche volk, dat het dat volk gold, het welk hy nu merkte het volk van zijne gelievde Koninginne te zijn. — Wat zal 'er al in het gemoed van den ontroerden AHASVEROS zijn omgegaen, terwijl hy, in den hov van het Paleis, op en neder wandelde!

8. Doe de Koning wederquam uit den hof des paleys, werd hy nog meer verbitterd tegen Haman: want in het huys van de maeltijt des wijns te rug keerende, fo was Haman gevallen op het bedde, daer Efther op was: Doe feyde de Koningh, Soude hy oock wel de Koninginne verkrachten by my in 't huys? Het woort, door hetwelk Haman ter dood veroordeeld werdt, gingh daerop uyt des Konings mont, ende fy bedeckten ten eersten Hamans aengefichte.

Men vindt eene aenmerkelyke verandering in 's Konings

denkwijs, omtrent Haman! Eer ESTHER de aenklacht tegen HAMAN gedaen had, was alles wat hy sprak en deed, al was het nog zoo strafwaerdig, goed in 's Konings oogen; het was genoeg, dat HAMAN het gezegd en gedaen had. Maer nu is alles kwaed en grouwzaem in 's Konings oogen, wat HAMAN deed, al was het nog zoo onschul dig in zich zelve. — Uit dit beginsel moet 's Konings uitval, tegen HAMAN, in dit 8ste vers verklaerd worden.

Dat HAMAN thans nergens minder aen dacht, dan eenen ontuchtigen aenslag te wagen, op de eer der Koninginne, heeft geen bewijs noodig: en evenwel verwijt hem de Koning, dat hy ondeugend en onbeschaemd genoeg was, om de Koningin, in zijne tegenwoordigheid, te willen verkrachten. — De zaek is deze. De Koningin lag, naer de Oostersche wijs, op een beddeken aen tafel. HAMAN was, in zijne doodelyke verlegenheid, voor de voeten der Koningin, op den grond nedergevallen, om hare voorspraek, tot behoud van zijn leven, te verzoeken. Misschien had hy ook de knyen van de Koningin omhelst; althans dit was in soortgelijk een geval, by de Grieken en Romeinen, zeer gewoon. — In deze gestalte vond hem de Koning, wanneer hy uit den hov te rug kwam. De Vorst dacht geenszins dat HAMAN de Koningin verkrachten wilde: maer men moet hem beschouwen, als razende van gramschap, welke hem alles ten kwaedsten deed duiden. Zijne woede den teugel vierende, schiet de razende Vorst, in deze woorden uit; welke, by de verachting, die hem belet zijnen naem te noemen, niets anders te kennen geven, dan dat de Koning hem, tot de schreeuwendste euveldaden, zelvs tot het verkrachten van de Koningin, bekwaem oordeelde.

De Koning sprak daerop het doodvonnis uit tegen HAMAN, zonder voor als nog de manier te bepalen, op welke dit geschieden zoude. Aenstonds *bedekten* de omstaende dienaers *het aengezicht van Haman.* Zoo was men gewoon misdadigers te doen, die ter dood veroordeeld waren, om daerdoor te kennen te geven, dat zy onwaerdig waren, om langer het licht te aenschouwen.

9. Ende (*a*) Charbona één van de Kamerlingen voor het aenschijn des Konings [*staende*], had, toen hy Haman riep, om tot de maeltijd van Esther te komen, gezien, dat 'er een zeer hooge galg, voor zijn huis was opgericht; en vernomen, dat het oogmerk geweest was, om Mordechai, die dezen dag zoo uitnemend vereerd was, daer aen te hangen. Hy seyde daerom tot den Koning: Oock weet ik nog een stael van Hamans nijd en wraekzucht tegen de Joden, welk ik, by deze gelegenheid, niet verbergen kan. Hy heeft reeds schikkingen gemaekt, om den Jood Mordechai, die den Koning zulken uitnemenden dienst bewezen heeft, en daervoor dezen morgen zoo zonderling beloond is, op de schandelykste wijs, van kant te maken; siet de galge, welcke Haman gemaeckt heeft voor Mordechai, die goet voor den Koningh gesproken, en, door het ontdekken van een verraed, des Vorsten leven beveiligd heeft, staet reeds gereed, digt by Hamans huys, en dat wel vijftigh ellen hooge: doe seyde de Koningh, dat is juist goed, die galg komt zeer wel te pas, Hangt hem daer aen.

10. Alfo hingen sy Haman zonder verder uitstel aen de galge, die hy voor Mordechai hadde doen bereyden: ende de grimmigheyt des Konings wert gestilt. De Vorst kwam van zijne geweldige ontroering tot bedaren, en nadat hy Haman had doen straffen, was zijn hart gerust.

Hoe merkwaerdig is het uiteinde van den trotschen Haman? Hy werd rechtvaerdig aen dat zelvde schandhout opgehangen, het welk hy, voor eenen onschuldigen, had laten vervaerdigen. — Had hy die galg voor MORDECHAI niet laten oprichten, zou de Koning 'er misschien niet aen gedacht hebben, om hem te laten ophangen: welligt zou dan nog, uit aenmerking van zijnen hoogen rang, de wijs van zijnen dood minder schandelyk geweest zijn.

Verbazende omkeer! Op éénen dag, Mordechai, reeds ter galge geschikt, Koninglyk vereerd; en Haman, van de tafel des Konings en der Koninginne, naer de galg gevoerd.

HET

(*a*) bov. 1: 10.

HET VIII. KAPITTEL.

MORDECHAI *werd tot eerſten Staetsdienaer, in de plaets van* HAMAN, *aengeſteld, vs.* 1, 2. *Op het nader verzoek van* ESTHER, *werd het Edict, tegen de Joden uitgegeven, weder ingetrokken, vs.* 3 — 14. *Dit had een zeer gelukkige omwenteling, in de Joodſche zaken, ten gevolge, vs.* 15 — 17.

1. Te dien ſelven dage, dat Haman met den dood geſtraft werd, waren alle zijne goederen, nae de wetten des Rijks, verbeurd, en aen de Kroon vervallen: maer om Esther eene kennelyke proev te geven van zijne byzondere gunst en toegenegenheid, gaf de Koningh Ahaſveros aen de Koninginne Eſther het huys Hamans, des vyants der Joden: met alle goederen, landeryen, bezittingen, en alle de rijkdommen, welke hy had weten byéén te ſchrapen; ende Mordechai quam voor het aengeſichte des Konings; en werd, als zijnen byzonderen gunsteling, tot 's Vorsten tegenwoordigheid plechtig ingeleid: want Eſther hadde te kennen gegeven, wat hy haer was, en in welke betrekking hy tot haer ſtondt. Offchoon ESTHER nu reeds vier jaren Koningin geweest ware, had de Koning nog nooit geweeten, dat MORDECHAI haer Neev ware, die haer had opgevoed. Dit maekte ESTHER nu aen den Koning bekend. Deze zijne betrekking van bloedverwandſchap tot de Koningin, zoo wel als de trouw aen den Koning bewezen, bewoog Ahaſveros, om dien man nu tot het hoogſte eerampt te bevorderen. — Dus gav hy te gelijk aen ESTHER blijken, dat het vernemen dat zy eene Jodinne was, geen verandering maekte in zijne genegenheid omtrend haer.

2. Ende de Koningh toogh ſijnen ringh af, dien hy van Haman genomen hadde, ende gaf hem aen Mordechai: Door deze plechtigheid werd

Mordechai, tot Groot Zegelbewaerder en eersten Staetsdienaer ingehuldigd, ende Esther stelde Mordechai aen, tot haren rentmeester over het huys en alle de verbeurd verklaerde goederen Hamans, welke de Koning haer, tot onderhoud van hare staetsie, geschonken had.

In deze nieuwe hoedanigheid, gav MORDECHAI bevel, dat de galg, aen welke HAMAN gehangen was, nog eenigen tijd, tot zijne meerdere schande, zoude blijven staen; gelyk 'er ook zijne zoonen naderhand zijn aengehangen. Kap. 9: 13.

3. Schoon nu Haman, de voornaemste vyand der Joden, uit den weg geruimd was, zoo bleev evenwel het edict, het welk hy, tegen de Joden, had weten uittegeven, nog in volle kracht: De dag der algemeene uitroejing van de Joden bleev nog bepaeld; en indien 'er niet, door den Koning zelven, in voorzien wierd, was de verdelging van deze gansche Natie onvermijdelyk. Ende daerom besloot Esther zich nog eens ongeroepen tot den Koning te begeven, aengemoedigd door de bewijzen van zonderlinge gunst, welke hy haer gegeven had. Esther, deze gewichtige zaek aen niemand toevertrouwende, nam dan de vrymoedigheid, om nog eens ongeroepen tot den Koning te naderen, en sprack voorder voor het aengesichte des Konings, ende sy viel voor sijne voeten, in de eerbiedigste gestalte neder: ende sy weende ende sy smeeckte hem, op de allerbeweeglykste wijs, dat hy de boosheid Hamans des Agagiters, ende sijne gedachte, die hy tegen de Joden gedacht hadde, soude wechnemen, en dat hy het bevel, het welk die booswicht, op 's Konings naem had laten uitgaen, dat alle de Joden, op eenen bepaelden dag, zouden gedood werden, gelievde in te trekken.

4. De Koningh nu reyckte den gouden scepter Esther toe: ten blijke, dat hy hare stoutheid, om ongeroepen tot hem te naderen, op welke anderszins de dood stond, ten besten nam. Doe rees Esther op, ende sy stont voor het aengesichte des Konings.

5. Ende sy seyde, op de beweeglykste wijs, op eenen toon, en met eene houding, welke recht geschikt waren, om het Koninglyk hart in te nemen: Indien het den Koningh goet dunckt, ende indien ick genade voor sijn aengesichte gevonden hebbe, ende dese sake voor den Koningh recht is, ende ick in sijne oogen aengenaem ben: dat 'er dan op 's Konings naem, naer de Vorsten en Stadhouders van alle Landschappen en Steden, geschreven worde, dat de brieven en de gedachte Hamans, des soons Hammedatha, des Agagiters, wederroepen worden, welcke hy geschreven heeft, om de Joden op den daerby bepaelden dag, om te brengen, die in alle de lantschappen des Konings zijn.

6. Want hoe sal ick vermogen, dat ick aensie het quaet dat mijn volck treffen sal? ende hoe sal ick vermogen, dat ick aensie het verderf van mijn geslachte? Ik mogt nu, voor mijn persoon, mijn leven behouden; maer het zou my bitterer zijn, dan de dood zelvs, te moeten vernemen, dat uw en mijn weldoener Mordechai, omdat hy een Jood is, op de geweldigste wijs vermoord wierd, en dat, met hem, alle die tot mijne Natie behooren, onschuldig als schapen ter slagtihge geleid wierden.

7. Doe seyde de Koningh Ahasveros, door deze woorden gevoelig bewogen, tot de Koninginne Esther ende tot Mordechai den Jode, die 'er, als zijn eerste Staetsdienaer en geheime Raed, by stond: Siet het huys Hamans hebbe ick Esther gegeven, ende hem heeft men aen de galge gehangen, om dat hy sijne hant aen de Joden geslagen hadde. Dit geschenk is een openbaer bewijs van mijne zeer byzondere gunst tot de Koningin, en tevens een kennelyke blijk, dat ik den aenslag van Haman, tegen het leven der Joden, met mijn gansche hart afkeure en verfoeje.

8. Dat 'er dan, tegen de uitvoering van dezen verfoeilijken aenslag, op de beste wijs voorzien worde. Ik

laet dit aen uwe wijsheid over. Schrijft dan gylieden voor de Joden, om hunnen ondergang, op de beste wijs, voor te komen, ſoo als het goet is in uwe oogen, in des Konings name, en verſegelt het met des Konings ringh: Maer ééne zwarigheid is 'er, daer moet gy op letten: het bevel zelve, het welk Haman, op mijnen naem, tegen de Joden heeft uitgegeven, kan ik, volgens de grondwetten mijner Alleenheerſching, niet intrekken; want het ſchrift dat in des Konings name geſchreven, ende met des Konings ringh verſegelt is, en is niet te wederroepen.

'Er was een grondwet by de Meden en Perſen, dat een Koninglyk bevel, met zijn zegel bekrachtigd, nooit mogt herroepen worden, Dan. 6: 13 15. — Deze Wet, welke uit trotschheid haren oorſprong had, was zeer dwaes en nadeelig; maer evenwel zy belette nu den Koning, om het gemelde bevelſchrift tegen de Joden, hoe onrechtvaerdig en onmenſchelyk het ook wezen mogt, te herroepen.

Om echter aen het rechtmatig verzoek van ESTHER, zooveel in zijn vermogen was, te voldoen, gav de Koning zijne toeſtemming, om een tweede bevelſchrivt te laten uitvaerdigen, het welk geſchikt zou zijn, om den ondergang der Joden, zooveel mogelyk ware, op de beste wijs vóór te komen. — Hy liet het aen de wijsheid van ESTHER en MORDECHAI over, dit tweede bevelſchrivt zoodanig in te richten, als zy het best zouden oordeelen; alleenlyk moesten zy zorgen, dat de inhoud van het tweede bevelſchrivt den last van het eerste niet wederriep.

AHASVEROS maekt zich hier weder kenbaer, als een goedhartig Vorst, die weinig doorzicht had. — Hy zelvs zag 'er geenen kans op, om iets uittedenken, dat het voorig bevelſchrivt onherroepelyk bleev, en dat evenwel de uitroejing der Joodſche Natie wierd voorgekomen. — Hy vertrouwt daarom de ganſche zaek, aen de Koningin, en aen zijnen nieuwen Staetsdienaer MORDECHAI. Nauwlyks had hy gezien, hoe ſlecht hy geſtaen had, by zijn blind vertrouwen op Haman, of hy laet het weder aen ESTHER

en

en MORDECHAI over, om, op zijnen naem, bevelschrivten uittegeven, en met zijnen Koninglijken ring te verzegelen.

Ondertusschen handelde MORDESCHAI, in dit geval, zeer wijsselyk. Hy richtte dit nieuwe bevelschrivt zoodanig in, dat het eerste daerdoor in geenerlei wijs wederroepen wierd: want nu werd den Joden de vryheid gegeven, om geweld met geweld te keeren, en zich te verdeedigen, tegen allen die op hen aenvielen. Dus doende werd wel het eerste Edict meerendeels krachteloos gemaekt, zonder evenwel hetzelve te herroepen.

9. Doe werden des Konings Schrijvers geroepen, ter selver tijt, in de derde maent (sy is de maent Sivan) op den drie en twintigsten derselver, zijnde ruim twee maenden na de afkondiging van het eerste Edict, en nog byna negen maenden voor den dag, die daerby, tot de algemeene verdelging der Joden, bepaeld was: ende daer wert geschreven nae alles dat Mordechai geboodt, aen de Joden, ende ook aen de Stadthouders, ende Lantvoogden, ende Overste der lantschappen, die van India af tot aen Moorenlant [*strecken*], hondert ende seven en twintigh lantschappen, een yeder lantschap nae sijne schrift, ende yeder volck nae sijne sprake: oock nu aen de Joden nae hare schrift, ende nae hare sprake.

10. Ende men schreef in des Konings Ahasveros name, ende men versegelde 't met des Konings ringh: ende men sondt de brieven, om allen mogelyken spoed te maken, door de hant der loopers te peerde, rijdende op snelle kemelen, en op muylen van merriën geteelt.

'Er werd, met het rondzenden van dit tweede bevelschrivt, veel meer spoed gemaekt, dan by het eerste; opdat de Joden des te eerder uit hunne droevheid en vrees zouden verlost worden, en tijd hebben, om zich, van de noodige wapenen, ter zelvsverdeediging, te voorzien.

11. Het bevelschrivt, het welk Mordechai, op 's Konings naem en gezach, allerwegen rond zond, was van dezen inhoud: Dat de Koningh den Joden toeliet,

die in elcke ſtadt waren, haer te vergaderen, ende voor haer leven te ſtaen; om het zelve te verdeedigen: en dus dat de Joden vryheid kregen, om te verdelgen, om te dooden, en om om te brengen alle macht des volcks, ende des lantſchaps, die haer benaeuwen ſouden, zelvs de kleyne kinderen ende de wijven: ende 'er zich op zouden toeleggen, om haren buyt te rooven,

12. Dat den Joden deze vryheid werd toegeſtaen, Op éénen dagh in alle de lantſchappen des Konings Ahaſveros: op dien zelvden dag, die, by het voorig Edict, bepaeld was, om alle de Joden te verdelgen, te weten, op den dertienden der twaelfder maent, deſe is de maent Adar.

13. De inhoudt dies ſchrifts was, hoofdzakelyk hierin beſtaende, dat eene wet ſoude gegeven worden in alle lantſchappen, openbaer aen alle volcken: ende dat de Joden gereet ſouden zijn en vryheid hebben, zich tegen dien dagh van de noodige wapenen te voorzien, om ſich te verweeren, tegen allen, die, uit kracht van het eerste Edict, op hen aenvielen; en zich dusdoende te wreken aen hare vyanden.

14. De loopers die op ſnelle kemelen reden, [*ende*] op muylen, togen ſnellick uyt, aengedreven zijnde door het woort des Konings, die hen bevel gegeven had, om allen mogelyken ſpoed te maken: Deſe wet nu wert ook gegeven op de burgt Suſan, zijnde de Koninglyke Hovplaets.

Dit tweede bevelſchrivt kon niet anders, dan allen den Joden eene algemeene blijdſchap verſchaffen. Men zag 'er ook wel rasch de uitwerkſelen van.

15. Ende Mordechai gingh uyt van voor het aengeſichte des Konings in een hemelsblaeuw ende wit Konincklik kleet, ende met eene groote gouden kroone, ende met een opperkleet van fijn linnen, ende purper: ende de ſtadt Suſan juychte, ende was vrolick.

Die zelvde Mordechai, die korten tijd geleden, met

eenen

eenen zak bekleed, en met asfche boven zijne oogleden, de Stad al rouwklagende en kermende had doorgewandeld, kwam nu openlyk te voorfchijn, met de pracht en de ftaetfie van den eersten Staetsdienaer. Hy verfcheen van dag tot dag, *voor het aengezicht des Konings*, en fprak gemeenzaem met den Vorst, als zijn meest vertrouwde Raedsman. Men zag hem het Paleis in en uitgaen, in eenen Vorstelyken opfchik. Hy had een Koninglyk eerekleed aen, van hemelsblaeuw en wit, daerover had hy een opperkleed van fijn linnen en purper. — Ook had hy eene *groote gouden Kroon* op het hoofd. Men denke niet aen de Koninglyke Kroon; die was het fieraed van den Monarch AHASVEROS alleen, en het was, enkel door de buitenfpoorige trotschheid van HAMAN, veroorzaekt, dat MORDECHAI dit Koninglyk eereteeken, voor eenen korten tijd, gedragen had. Deze gouden kroon zal een hoofdfieraed geweest zijn, het welk voor den eersten Staetsdienaer, den naesten aen den Koning, gefchikt was.

Het is eene zeer ongegronde befchuldiging van fommigen, dat deze opfchik met de ware ootmoedigheid niet beftaenbaer ware, en dat MORDECHAI zich daervan moest onthouden hebben. — De orde en de welvoeglykheid in de maetfchappy der menfchen, vordert het, dat elk zulk eene kleeding aenneme, als met zijnen rang overeenftemt. AHASVEROS zou het, met reden, kwalyk genomen hebben, wanneer zijn eerste Staetsdienaer, met het eerampt, het welk hy hem had opgedragen, ook niet alle de eeretekenen daertoe behoorende, had aengenomen. Zoo doende zouden ook 's Konings onderdanen dezen Mordechai niet, in zijne hooge waerdigheid, gekend hebben. — Het zou in MORDECHAI eene misdaed geweest zijn, wanneer hy vergeten had wie hy geweest was, zijne minderen met verachting behandeld, en van 's Konings vertrouwen misbruik gemaekt had; maer niet dat hy volgens zijnen rang gekleed ging.

De Stad Sufan juichte, en was vrolijk. Alle de inwooners van Sufan waren hartelyk verblijd, dat zulk een onderdrukker, als HAMAN geweest was, gevallen, en dat een man, als MORDE-

CHAI, wiens deugd en trouw by elk geroemd werd, in zijne plaets verheven was. — Uit deze merkwaerdige verandering, verwachtte men, met reden, verbetering van tijden.

16. By de Joden vooral was licht, de voorige wolken van droevheid en aennaderende onheilen waren geheel wechgevaegd, ende 'er was eene algemeene blijtſchap ende uitbundige vreugde; ende ook waren de Joden, by de overige inwooners van Suſan, in eere en achting; zy werden van elk ontzien, om dat Mordechai, de eerste Staetsdienaer, tot hun volk behoorde.

17. Oock bepaelde zich deze blijdſchap der Joden, niet by de Koninglyke Hovplaets, maer zy was algemeen, in alle plaetſen van Ahasveros wijduitgeſtrekte Heerſchappy: want in alle ende een yeder lantſchap, ende in alle ende een yeder ſtadt, ter plaetſe daer des Konings woort, ende ſijne wet aenquam, by welke den Joden vryheid gegeven werd, om hun leven te verdeedigen, daer was by de Joden eene buitengewoone blijtſchap ende vreugde, welke zy door maeltijden ende vrolicke dagen openbaer maekten: ende vele uyt de volckeren des lants wierden Joden, want de vreeſe der Joden was op haer gevallen.

Door de *volken des lands* hebben wy de Heidenſche onderdanen van Koning AHASVEROS te verſtaen, die, uit verſchillende Natien, oorſprongelyk waren. *Veele van de volken des lands wierden Joden.* Zou dit te zeggen zijn, dat zy zich aen de ſmertelyke beſnijdenis onderwierpen, en den Joodſchen Godsdienst omhelsden? Dit komt ons niet waerſchijnlyk voor. Ware 'er iets zoo merkwaerdigs gebeurd, dan zou de Geſchiedſchrijver zich daerover, buiten allen twijffel, breedvoeriger hebben uitgelaten. Ook ſchijnt ons deze opvatting niet te ſtrooken, met de volgende woorden: *want de vrees der Joden was op hen gevallen.* De Heidenen hadden van de Joden niets te vreezen, wanneer zy zelve den aenval niet begonnen; de Joden hadden alleen vryheid gekregen, om zich, wanneer zy aengevallen wierden, te verweeren. — Wy zouden het daerom liever zoo opvatten: vele der heidenſche

on-

onderdanen van AHASVEROS vielen den Joden toe; zy voegden zich by de party der Joden, en verbonden zich, om hen te helpen, tegen de zulken die op hen mogten aenvallen. De reden, waerom deze Heidenen den Joden toevielen, bestond hierin, dat *de vrees der Joden op hen gevallen was.* Uit het rampzalig lot van HAMAN hadden zy duidelyk gezien, dat men zich te vergeefsch tegen deze Natie aenkantte: daer MORDECHAI tot eersten Staetsdienaer was verheven, en 'er, door zijnen invloed, een tweede Edict was afgekondigd, konden zy ligtelyk begrijpen, dat de Joden zeer veel gunst vonden ten Hove. Zy vreesden daerom voor de Joden; en deze vrees deed velen het besluit nemen, om zich, in den gezegden zin, by de Joden te voegen.

HET IX. KAPITTEL.

De Joden worden, door het ombrengen van hunne hateren, uit het gevaer verlost, het welk hunne gansche Natie dreigde, vs. 1-19. Deze gebeurtenis gav aenleiding tot het instellen van het Feest Purim, vs. 20-32.

1. IN de twaelfde maent nu (de selve is de maent Adar) op den dertienden dagh derselver, dien zeer merkwaerdigen dag, op welken het lot der gansche Natie zou beslischt worden, doe de uitvoering van des Konings woort ende sijne tweederley wet naeby gekomen was, dat men het doen soude: want, uit kracht van het eerste bevel, door Haman uitgegeven, was allen inwooneren des lands geboden, om de gansche Natie der Joden geheel en al uit te roejen, en den buit te deelen, Kap. 3: 12-14, en het tweede Edict, door Mordechai uitgegeven, had den Joden de vryheid toegestaen, om zich, tegen hunne aenvallers, te

verdeedigen, Kap. 8: 11-13; toen kregen de Joden eene heerlyke uitkomst: want ten dage als de vyanden der Joden, uit kracht van het eerste bevelschrivt, hoopten over haer te heerschen, so is 't omgekeert; want de Joden heerschten selfs over hare haters. Deze omwending van zaken was zeer merkwaerdig, en, in dit geval, was de bestiering der Voorzienigheid allerblijkbaerst.

2. In plaets dat de Joden, gelijk het Haman beraemd had, geheel en al zouden verdelgd worden, maekten zy eene zeer geweldige slagting onder hunne vyanden: [*Want*] de Joden, die te vooren verspreid waren, en in zak en assche nederzaten, verwachtende, uit kracht van Hamans Edict, dat zy, als weerlooze schapen, zouden geslagt worden, hadden, uit het Edict van Mordechai, moed gegrepen; en maekten zich nu gereed, om zich, tegen hunne vyanden, te verdeedigen. Zo zy zich afzonderlyk, by huisgezinnen, verdeedigd hadden, zouden zy ligtelyk zijn verbroken geworden. Zy vergaderden sich daerom in benden, om zich, met vereenigde krachten, te verdeedigen. Zo deden zy in hare bemuurde steden, en in de dorpsteden, vs. 19. Overal, in de Steden en op het Land, vereenigden zich de Joden, in geordende benden, in alle de lantschappen des Koninghs Ahasveros, om, met vereenigde krachten, de hant te slaen aen, en zich, met geweld, te verweeren, tegen de gene die haer verderf sochten: ende niemant bestont voor hen, want haerlieder schrick was op alle die volckeren gevallen.

De Joden maekten maer een klein gedeelte uit van AHASVEROS onderdanen. Daerenboven waren zy verspreid, door alle de 127 landschappen van dien machtigen Alleenheerscher. — Zy waren derhalven op zichzelven geenszins in staet, om eene zoo verbazende menigte, als de overige onderdanen van AHASVEROS uitmaekten, te kunnen wederstaen. Evenwel zy vereenigden zich, om zich te verdeedigen zoo goed zy konden. Trouwens, zy moesten één van beide kiezen, of sterven of overwinnen. Het goldt hier niet slechts hunne bezittingen, maer hun leven, zoo-

wel

wel als dat van hunne wijven en kinderen. — 'Er waren ook zeer merkwaerdige byzonderheden, welke hun gronden van bemoediging verschaften. Hiertoe behoorde de herinnering van voorige verlossingen, welke meermalen zeer wonderdadig, aen hun volk, geschonken waren: en vooral nu, de zonderlinge omwending van zaken, welke er ten Hove was voorgevallen; de val van HAMAN, de verheffing van MORDECHAI; de vryheid van zelvsverdeediging, welke hun by het tweede Edict was toegestaen; en dat vele van de volken des lands hun waren toegevallen, Kap. 8: 17.

De Geschiedschrijver voegt 'er nog deze byzonderheid by, welke den Joden eenen veel vermogenden grond van bemoediging verschafte, vs. 2b., *en niemand bestond voor hen: want hunne schrik was op alle die volkeren gevallen.* — *Niemand bestond voor* de Joden, de moed ontviel allen, om tegen de Joden op te komen; en die zich verstoutten, om op de Joden aentevallen, werden alle te onder gebracht. De reden was deze: *want hunne schrik was op alle die volkeren gevallen.* De Joden, wel eer veracht, waren nu ontzachlyk in hunne oogen; 'er was geen moed, om hun het hoofd te bieden, en 'er waren maer zeer weinigen, die zich verstoutten, den aenval te beginnen. — Hier in was Gods verborgene hand allerzichtbaerst, die Israël beloovd had, zoodanig eenen schrik te verwekken, in het gemoed van hunne vyanden, Deut. 11: 22-25. Jes. 37: 26, 27. Zach. 12: 4, terwijl daertoe het gerucht van Hamans val, die dit kwaed den Joden gebrouwen had, als een middel medewerkte.

3. Zelvs waren de Oversten dienstbaer aen de Joden. Ende alle de Overste der lantschappen, ende de Stadthouders, ende Lantvoogden, ende die in onderscheidene hoedanigheden, als Amptenaars, het werck des Konings deden, verhieven de Joden: Zy begunstigden de Joden, en ondersteunden hen, op alle mogelyke wijzen; want de vreese Mordechai was op hen gevallen. Zy hadden alle vernomen, dat Mordechai, die, in de plaets van Haman, tot de hoogste waer-

digheid naest den Koning, verheven was, een Jood van afkomst ware. Elk zogt daerom de gunst van dezen nieuwen eersten dienaer van Staet. Elk was even zeer beducht, om, by dien veel vermogenden man, in ongenade te komen. Uit dit beginsel waren zy den Joden zoo behulpzaem, om zich tegen den aenval hunner vyanden te verdeedigen, als maer immer in hun vermogen was.

4. Want Mordechai was groot, van vermogen, en ongemeen gezien, in het huys des Konings, ende sijn geruchte gingh uyt door alle lantschappen: allerwegen sprak men, van de onverwachte omwenteling ten Hove, en van de eer, tot welke Mordechai verheven was: want die man, die wonderman, Mordechai, van welken men niets soortgelijks had kunnen verwachtten, wert doorgaens grooter.

Eigenlyk staet 'er: *hy was gaende en groot*; dat is, hy werd van dag tot dag al grooter: het zy, dat hy al gaende weg, in de waerneming van zijn ampt, meer bekwaemheid toonde; of dat hy, van dag tot dag, dieper in 's Konings gunst geraekte, daer door zijn vertrouwen won, en meerder invloed kreeg. — Langs dezen weg begon het geluk der Stadhouderen en mindere Amptenaren, van MORDECHAIS gunst en vriendschap aftehangen. Wat wonder derhalven, dat zy, uit vrees voor zijne ongenade, den Joden gunstig en behulpzaem waren.

5. Eindelyk kwam het, op dien beslisschenden dag, tot dadelykheden: De Joden nu sloegen op alle hare vyanden, met den slagh des swerts, ende der doodinge, ende der verdervinge: ende sy deden met hare haters nae haer welbehagen.

By dit algemeene bericht, moeten wy een weinig stilstaen.

I. Wie worden hier, onder den naem van *vyanden* en *haters* der Joden bedoeld?

Onzes erachtens heeft men te denken, aen de aenhangelingen van HAMAN, die door hem of de zijnen waren groot gemaekt; en die zich, op het eerste edict, met blijdschap, tegen de Joden gewapend hadden. — De

schrik

fchrik der Joden was wel gevallen op de volkeren, maer dit zal de allerbitterfte vyanden nog niet ontmoedigd hebben.

Meer byzonder komt het ons voor, dat men deze vyanden der Joden allermeest te zoeken hebbe, onder die volken, welke oudtijds rondom de Joden gewoond hadden, en met hun in oorlog geweest waren, doch nu mede behoorden tot het Perfiesch Gebied, het welk zich van Indie tot Morenland uitftrekte; of die wel eer door NEBUCADNEZAR overwonnen, naer Babel gevoerd, en in de Oosterfche landen verfpreid waren: gelijk het zoo gelegen was, met de overgeblevene Amalekiten, vermengd onder de Edomiten, uit welkers Koninglyk geflacht de Agagiter HAMAN oorfprongelyk was.

Volgens den Chaldeeuwfchen Uitbreider, zou niemand zich tegen de Joden gewapend hebben, dan alleen de Amalekiten; die eenen ouden wrok hadden tegen Israël, en nu, verbitterd door HAMANS val, en de verheffing van MORDECHAI, met des te meerder woede, op de Joden zijn aengevallen. — Vooral zullen de zoons van HAMAN, en die van hunnen aenhang, de eerste geweest zijn, die zich opmaekten, om den val van hunnen Vader, aen de Joden te wreken.

Dan, hadden alle deze zich ftil gehouden, zoude hen geen kwaed bejegend zijn.

II. De Joden keerden geweld met geweld af. *De Joden nu*, zegt de Text, *floegen op alle hunne vyanden* enz. De Joden hadden zich, na het uitkomen van het tweede edict, van wapenen voorzien, en van deze bedienden zy zich, om zich tegen hunne vyanden te verdeedigen, met dat gevolg, dat zy *met hun deden naer hun welbehagen*, vermids niemand tegen hen beftaen konde.

III. Maer hoe is het te begrijpen, dat AHASVEROS den Joden hebbe toegelaten, om zulk eene flagting te maken, onder de overige ingezetenen van zijne Staten? Hoe kon een dergelijke binnenlandfche oorlog, met 's Konings gezach, bekrachtigd zijn? — Deze zwarigheid is fommigen zoo groot voorgekomen, dat zy daeruit het Godlyk gezach, en zelvs de gefchiedkundige waerheid van

dit Boek, hebben zoeken te bestrijden. — Wy antwoorden kortelyk, met de volgende aenmerkingen.

A. Dat dit tweede Bevelschrivt en de uitvoering daervan, geschikt was, om de bloedstorting onder AHASVEROS onderdanen, zoo veel in de toenmalige omstandigheden mogelyk was, voor te komen. — Uit kracht van het eerste edict, moest de geheele Natie der Joden ganschelyk worden uitgedelgd. Daertoe had de Koning, op HAMANS aendrijven, bevel gegeven, zonder te weten wat hy deed. — Nader onderricht zijnde berouwde het hem gevoelig; maer, volgens de gronden van de Persiaensche Monarchy, was 'er geen herroepen aen. In een tweede bevelschrivt gav hy den Joden dan vryheid zich zelven te verdeedigen. Dit was alles, wat hy doen konde, om de geheele uitdelging van deze Natie voor te komen. — Natuurlyk was uit dit tweede Edict te zien, dat het eerste niet nae 's Konings genoegen was: natuurlyk was dan te wachten, dat de Joden niet ligt zouden aengevallen worden, en dus geene bloedstorting plaets hebben. — Niets beters was dan in dit geval te doen. — Schoon 'er nu echter velen sneuvelden, het was omdat zy, uit eenen byzonderen haet, op de Joden aenvielen; maer met dit alles, 'er werd ongelijk minder bloed vergoten, dan wanneer alle de Joden waren omgebracht.

B. De oorsprongelyke onderdanen van AHASVEROS, de Meden en Persers, hadden met deze gansche zaek niets te doen, en waren slechts aenschouwers van dezen binnenlandschen oorlog. Zelvs werden de Joden, door 's Konings Stadhouders en Amptenaren, blijkbaer begunstigd vs. 3, en vele der onderdanen hadden de zijde der Joden gekozen Kap. 8; 17. — Maer de haters der Joden, die op hen aenvielen, en allerwegen de nederlaeg kregen, waren, gelijk wy reeds gezegd hebben, afstammelingen van de Amalekiten, Edomiten, en dergelijke, die eenen ouden wrok hadden tegen de Joden, en even als deze, door NEBUCADNEZAR, uit hunne landen, gevangelyk waren weggevoerd.

IV. Uit dit gezegde vervalt ook van zelvs eene andere bedenking, of de Joden zich, in dit geval, niet aen eene onmenſchelyke wreedheid hebben ſchuldig gemaekt? Want de Joden waren hier geene aenvallers; zy maekten gebruik van de vryheid, welke hun by het tweede ediĉt was toegeſtaen, en deden niets meer, dan zich zelven te verdeedigen. — Voorts was het, aen Gods byzondere Voorzienigheid toe te ſchrijven, dat vele anderen, die reeds naer den buit gehaekt hadden, uit vrees voor MORDECHAI, en uit aenmerking van de omwenteling ten Hove, wederhouden wierden, en dat de Joden de overhand hadden over die genen, die, uit eenen verouderden wrok, op hen aenvielen.

V. Van de Joden in Palestina, wordt in het geheel geene melding gemaekt. — Hieruit ontleenen ſommigen een bewijs, dat deze gebeurtenis zy voorgevallen, voor dat de Joden uit Babel zijn wedergekeerd, en dat derhalven AHASVEROS, niet onder de Perſiaenſche, maer onder de Mediſche Koningen, moete gezocht worden. — Men voegt 'er by, dat de Joden, zo deze gebeurtenis, na hunne wederkeering uit Babel, ware voorgevallen, zekerlyk de Samaritanen, die hunne bitterſte vyanden waren, zouden hebben uitgeroeid; daer het in tegendeel bekend is, dat de Samaritanen, byna onder alle de Perſiſche Koningen, de Joden benauwd hebben, en nimmer van hen zijn te ondergebracht.

Wy antwoorden.

A. Het is niet volſtrekt noodig, dat 'er, in dit Boek, eene bepaelde melding, van de Joden in Palestina, gemaekt worde. — Dit ſtilzwijgen bewijst in het geheel niet, dat zy nog niet in Palestina waren wedergekeerd. Anders kon men, met het zelvde recht, uit het Boek EZRA en NEHEMIA bewijzen, dat het Feest Purim, onder de wedergekeerde Joden, ten tijde van EZRA en NEHEMIA, niet gevierd zy, omdat 'er, by EZRA en NEHEMIA, niet van geſproken wordt.

B. En wat de bedenking omtrend de Samaritanen aengaet; het is gansch niet vermoedelyk, dat de Joden de

Samaritanen zouden hebben uitgeroeid: want nergens verhaelt onze Geschiedschrijver, dat de Joden geheele volken hebben uitgeroeid; maer alleen zulke personen, die zich als vyanden tegen hen opmaekten. — Voeg 'er by, dat de Joden uit Babel wedergekeerd, afzonderlyk van de Samaritanen gewoond hebben. De Joden woonden in Judæa, maer de Samaritanen hadden hun verblijv in het midden des lands, en meer Noordwaerds.

Er is derhalven geene reden, welke ons verbieden kan, aen die nakomelingen van Jacob te denken, die, nadat velen van Juda en Benjamin, uit Babel, naer Palestina waren wedergekeerd, in de landschappen der Persiaensche Heerschappy verspreid gebleven zijn.

Na dit algemeene bericht, volgt nu een meer byzonder verhael vs. 6-19.

6. Ende in de burgt Susan, de Koninglyke Hovplaets, alwaer Haman nog de meeste aenhangers schijnt gehad te hebben, hebben de Joden gedoodt ende omgebracht vijf hondert mannen.

7. Ende onder deze verslagene waren ook tien zoonen van Haman, Pharsandatha, ende Dalphon, ende Aspatha,

8. Ende Poratha, ende Adalia, ende Aridatha,

9. Ende Pharmastha, ende Arisai, ende Aridai, ende Vaizatha,

10. Deze tien gemelde sonen Hamans, des soons Hammedatha, des vyants der Joden, doodden sy: Maer sy en sloegen (*) hare handen niet aen den roof.

Deze zoons van HAMAN zullen zekerlyk de aenvoerers geweest zijn van die 800, die te Susan gedood werden vs. 6. De Joden lezen deze tien namen, op het Feest van Purim, in eenen adem; omdat zy meenen, dat de tien zoons van HAMAN te gelijk den geest gegeven hebben. Volgens den Chal-

(*) *Hebr.* hare hant. *als* ond. vss. 15, 16.

Chaldeeuwſchen Uitbreider, zoude ZERES, de Weduw van HAMAN, toen deze tien verſlagen werden, met 70 zijner kinderen ontvlucht hebben, en naderhand van huis tot huis brood gebedeld hebben. — Maer dit alles wordt zonder grond beweerd.

De Joden ſloegen hunne handen niet aen den roov. Uit kracht van het tweede edict, hadden zy vryheid, om den buit hunner vyanden te rooven Kap. 8: 12, maer evenwel zy maekten 'er geen gebruik van. — Dit deed hunnen Godsdienst eer aen. Zy betoonden 'er mede, dat zy alleen de bewaring van hun leven, en geenszins de vermeerdering van hunne goederen bedoelden. — Ook zullen zy alleen de aenvallers gedood, maer de wijven en kinderen geſpaerd hebben, voor welke zy de goederen overlieten.

11. Ten ſelven dage, op den bepaelden dag namelyk, den dertienden van Adar, quam voor den Koningh het getal der gedoodden op de burgt Suſan.

Wy mogen uit dit bericht beſluiten, dat AHASVEROS een nauwkeurig opzicht hebbe laten houden, op deze ſlagting. Tegen den avond bracht men hem eene lijst van de perſonen, die in de Hovplaets verſlagen waren.

12. Ende de Koningh ſeyde tot de Koninginne Eſther, by welke hy zich juist bevond, toen men hem de gemelde lijst overgav: Te Suſan op de burgt hebben de Joden gedoodt ende omgebracht vijf hondert mannen ende de tien ſonen Hamans, wat hebben ſy al in de andere lantſchappen des Konings gedaen? zijn 'er zoo velen der vyanden van uw volk, alleen in deze hovſtad geſneuveld, denk dan eens na, hoe groot het getal der verſlagenen wezen moet, in alle de landſchappen van mijne Alleenheerſching? zijt gy nu voldaen? of hebt gy nog iets meer te verzoeken? wat is nu uwe bede? ende het ſal u gegeven worden: ofte wat is voorder uw verſoeck? 't ſal geſchieden.

In deze vraeg gav de Koning een uitnemend bewijs, van zijne byzondere toegenegenheid tot ESTHER; maer hy handelde, met dit alles, zeer onbedachtzaem, dat hy aen eene vrouw eene onbepaelde toezegging deed, van hare begeerte

in te willigen, zonder vooraf te weten, of hy in ſtaet zou wezen van woord te houden. — ESTHER inmiddels bediende zich, van deze gelegenheid, om een nieuw voorſtel te doen.

13. Doe ſeyde Eſther, Dunckt het den Koningh goet, men late oock morgen toe, den Joden die te Suſan zijn, te doen nae het gebodt van heden, dat het tweede edict van den Koning, het welk zich alleen tot dezen dag bepaelt, ook nog morgen, binnen deze Hovplaets, van kracht wezen moge: ende men hange de lijken der tien ſonen Hamans, die heden verſlagen zijn, morgen aen de galge.

Maer was dit nader verzoek van ESTHER *niet wreed en bloeddorstig?*

Dit ſchijnt zoo, in den eersten opſlag. — Maer ESTHER wil het kwaed, het welk tegen haer volk bedacht was, met wortel en tak uitroejen. Het kan zijn, dat zy, door middel van MORDECHAIS naeſporingen, geweten hebbe, dat 'er nog verſcheidene perſonen te Suſan waren, die het op het bederv der Joden toeleiden, offchoon zy zich dezen dag, op welken de Joden vryheid gekregen hadden om zich te verdeedigen, geheel hadden ſtil gehouden; zoodat zy het, voor de toekomende veiligheid van haer volk, noodig achtte, den Koning het gemelde verzoek te doen. Althans de omſtandigheden zijn ons niet genoeg bekend, om, uit dit verzoek, een nadeelig gevolg voor ESTHER afteleiden.

Dat zy de lijken der zonen van HAMAN begeerde, aen de galg gehangen te hebben, is ligtelyk te begrijpen; het was om dezelve tot eenen ſpiegel te doen verſtrekken, daer zy de hoofden en aenvoerers geweest waren, van de vyanden der Joden.

14. De Koning bewilligde aenſtonds, in het verzoek van Esther. Doe zy het zelvde had voorgeſteld, ſeyde de Koningh, dat men alſoo doen ſoude: ende daer wert een gebodt gegeven te Suſan, dat het laetſte Koninglyk edict ook, nog op den volgenden dag, van kracht

kracht wezen zoude; ende men hingh de lijken der tien ſonen Hamans op, aen de galg, die door hunnen Vader opgericht, en waer aen hy zelve gehangen was.

15. Ende de Joden die te Suſan waren, vergaderden welgewapend, oock op den volgenden veertienden dagh der maent Adar, ende ſy doodden te Suſan nog drie hondert mannen, die zich des daegs te voren hadden ſtilgehouden, maer evenwel, met dit alles, op het verderv der Joden toeleiden; zoodat het geheele getal der verſlagenen te Suſan nu 800 beliep, maer ſy en ſloegen hare hant niet aen den roof.

16. De overige Joden nu, die in de onderſcheidene lantſchappen des Konings verſpreid waren, vergaderden, op datſe ſtonden voor haer leven, ende ruſte hadden van hare vyanden, ende ſy doodden onder hare haters vijf en tſeventigh duyſent: maer ſy en ſloegen ook hare hant niet aen den roof.

De Griekſche Overzetting heeft alleen 15000. — Voorts neme men in aenmerking, dat het Perſiaenſche Gebied van eene verbazende uitgeſtrektheid ware Kap. 1: 1, en dat een verlies van eenige duizenden, in zulk een groot Rijksgebied, weinig merkbaer, en althans van geen nadeelig gevolg ware; omdat de gedoodde uit zulke volken waren, op welker trouw men weinig of geen ſtaet maken konde.

17. [*Dit geſchiedde*] op den dertienden dagh der maent Adar, namelyk dat de Joden hunne vyanden, in alle de landſchappen van AHASVEROS gebied, verdelgden: ende op den daeraenvolgenden veertienden dag derſelver maend ruſteden ſy, ende ſy maeckten denſelven eenen dagh der maeltijden, ende der vreugt, om daerdoor hunne blijdſchap, over de gemelde verloſſing, met dankzegging tot God, openbaer te maken. Elk onthaelde zijn huisgezin, en verſcheidene huisgezinnen voegden zich te zamen, om vreugdemaeltijden te houden. Oud en jong, groot en klein, betoonden allerlei vreugdeteekenen, door zich te vercieren met feestgewaden, zich te zalven, te zingen en te ſpelen; alles ten blijke van een vrolyk en opgeruimd gemoed.

18 Maer binnen Susan zag men deze vreugdebedrijven eerst op den vijftienden; omdat de Joden aldaer, op het verzoek der Koningin, zich nog eenen dag tegen hunne vyanden verzetten; Ende de Joden die te Susan waren, vergaderden op den dertienden derselver maend, te gelijk met alle de Joden, door de gansche Persiaensche Alleenheersching, ende ook op den veertienden derselver maend, om hunne hateren te onder te brengen: ende sy rusteden eerst op den vijftienden derselver maend Adar, ende sy maeckten denselven eenen dagh der maeltijden, ende der vreugt, op dezelvde wijs, als alle de overige Joden, des daegs te vooren gedaen hadden.

19. Daerom maeckten de Joden van de dorpen, die in de dorpsteden, buiten Susan, in onderscheidene plaetsen van Ahasveros Koningrijk woonden, den veertienden dagh der maent Adar ter vreugt ende maeltijden, ende eenen vrolicken dagh, ende der sendinge van deelen aen malkanderen, zoodat de meervermogende, van hunne spijzen en gerechten, gedeeltens aen den armen rond zonden, opdat de blijdschap algemeen wezen mogt.

Alle de Joden vierden dan eenen vrolyken dag, over deze hunne merkwaerdige verlossing. Maer 'er was eenig verschil in den tijd. Zy die buiten Susan, in de onderscheidene plaetsen van het Persiaensche Rijk woonden, maekten hunne vyanden af, op den dertienden van Adar, den dag, door HAMAN geschikt, om hunne gansche Natie uitteroejen; en op den veertienden hadden zy eenen vrolyken dag. Maer de Joden, die in Susan, de Koninglyke Hovplaets woonden, besteedden, uit kracht van AHASVEROS nader bevel, niet alleen den dertienden, maer ook den veertienden, tot het verslaen van hunne hateren; en maekten den vijftienden tot eenen dag van vreugde.

Waren nu de Joden zoo algemeen verblijd, het is ligtelyk te denken, hoe het gemoed van ESTHER en MORDECHAI zal zijn gesteld geweest. Zoo zeer zy wel eer gevast en gebeden hadden, zoo blymoedig en hartelyk zullen

len zy nu den HEER gedankt hebben. — Wat wonder, dat zy beide bedacht waren, om de geheugenis van deze merkwaerdige gebeurtenis te bewaren, tot eene geduurige dankstof voor het nageslacht, door het instellen van het Feest PURIM?

20. Ende Mordechai beschreef dese geschiedenissen: al het merkwaerdige, het welk 'er, omtrent Esther, Haman, hem zelven, en de zonderlinge verlossing der Joden, van den gedreigden ondergang, was voorgevallen, beschreev hy niet alleen, in de Koninglyke Chronijken Kap. 10: 2, maer ook in een afzonderlyk boek, ten nutte van zijn volk. Dit was zeer noodzakelyk, niet alleen op dat deze gebeurtenis niet in vergetelheid komen zoude, maer ook opdat een ieder alle de byzonderheden weten zoude. De openbare bevelen waren thans wel algemeen bekend; maer ieder een moest ook weten, wat 'er ten Hove, in het geheim, omgegaen en overlegd was. Niet alleen moest de gebeurtenis zelve bekend zijn, maer een ieder moest 'er de aenleidingen en verborgene drijvveeren toe, in alle de byzonderheden, weten. De Persianen mogten dit opstel van Mordechai, als eene zonderlinge geschiedenis, lezen; de Joden konden 'er Gods verborgene Voorzienigheid en trouw in opmerken. Mordechai stelde ook een jaerlyksch Feest in, ter gedachtenis van deze zoo zeer merkwaerdige gebeurtenis, ende hy sondt ten dien einde brieven aen alle de Joden, die in alle de lantschappen des Konings Ahasveros waren, dien die naeby de Hovplaets Susan woonden, ende dien die verre waren, in de overige landschappen van het Koningryk, Deze brieven zondt Mordechai rond, met toestemming van den Koning, en bediende zich daertoe van de gewoone Couriers of Postloopers. Waerschijnlyk zal hy, in deze brieven, afschrivten van het gemelde Geschiedverhael gevoegd hebben. Het oogmerk van deze brieven was.

21. Om over hen te bevestigen en allen den Joden te gelasten, dat sy souden onderhouden den veertienden dagh der maent Adar, ende den vijftien-

den dagh derselver; in alle ende yeder jaer: door deze beide dagen, tot plechtige Feestdagen, af te zonderen. Thans had men eenen vrolyken dag gevierd, te Susan op den vijftienden, en op andere plaetsen op den veertienden van Adar; maer Mordechai wilde een jaerlyksch feest hebben ingesteld, dat van alle de Joden, op beide die dagen, zoude gevierd worden.

22. Twee dagen na elkander moest dit jaerlyksch Feest gevierd worden, Nae de twee dagen in dewelcke de Joden tot ruste gekomen waren van hare vyanden, en op welke zy zich hartelyk verblijd hadden, ende wel den veertienden en vijftienden van de maent Adar, die hen verandert was van droeffenisse in blijtschap, ende van rouwe in eenen vrolicken dagh: Mordechai gebood allen Joden, in de gemelde brieven, dat sy deselve [*dagen*] 's jaerlyks maken souden [*tot*] dagen der maeltijden, ende der vreugt, ende der sendinge van deelen aen malkanderen, ende der gaven aen de arme. Op deze dagen geboodt Mordechai uitwendige vreugdebedrijven; doch welke de uitwerksels zijn moesten van Godsdienstige grondbeginselen, en daerom, in vereeniging met die grondbeginselen, moeten beschouwd worden.

23. Ende de Joden, zoodra zy de gemelde brieven ontvangen hadden, namen aen te doen, gelijk Mordechai hun gelast had, dat sy, op de bestemde dagen, een jaerlyksch Feest vieren zouden, ter gedachtenis van hunne verlossing uit het gevaer, het welk Haman hun gedreigd had; dat zy zich op deze dagen, met dankzegging tot God, verblijden zouden, op soortgelijk eene wijs, als zy reeds begonnen hadden, ende dat zy zoo doen zouden, als Mordechai aen hen geschreven hadde.

24. Om dat Haman de sone Hammedatha, de Agagiter, aller Joden vyant, tegen de Joden gedacht hadde, haer om te brengen: ende dat hy het Pur, dat is, het lot hadde geworpen, om haer te verslaen, ende om haer om te brengen.

25. Maer deze zaek had, door Gods merkwaerdig bestier,

ſtier, eenen gansch anderen keer genomen: want als ſy, door de ontdekking van Esther, voor den Koningh gekomen was, heeft hy (*a*) door brieven bevolen, dat ſijne booſe gedachte, die hy gedacht hadde over de Joden, op ſijnen kop ſoude wederkeeren: gelijk ook geſchied is, toen hy zelvs aen die galg gehangen wierd, welke hy voor Mordechai had laten oprichten, ende men heeft hem, ende ſijne ſonen aen de galge gehangen.

26. Daerom noemt men die dagen, Purim, van den name dies Purs of dat lot, het welk Haman had laten werpen, om, naer zijne bygelovige begrippen, eenen dag uit te zoeken, die voorſpoedig wezen zou, om de Joden, op denzelven, geheel uitteroejen: Deze naem derhalven van Purim was recht geſchikt, om deze ganſche gebeurtenis, in hare eerste beginſelen te gedenken, en het vrymachtig opperbeſtier van Israëls God eerbiedig op te merken. Hierom, van wegen alle de woorden van dien brief, ende 't gene ſy ſelve van ſulcks geſien hadden, ende wat tot hen overgekomen was; waren alle de Joden aenſtonds gereed, om de bepaelde dagen, telken jaer, tot plechtige Feestdagen, Godsdienstig aftezonderen.

27. Daerom Beveſtigden de Joden, ende namen op hen, ende op haer zaet, ende op alle de Jodengenooten, die haer uit de Heidenen, tot hen vervoegen ſouden: dat men 't niet en overtrade, dat ſy deſe twee dagen ſouden houden, nae de voorſchrift derſelver, ende nae den beſtemden tijt derſelver; in alle ende yeder jaer.

28. Dat deſe dagen gedacht ſouden worden ende onderhouden, in al ende elck geſlachte, elck huyſgeſin, elck lantſchap, ende elcke ſtadt: ende dat deſe dagen Purim niet en ſouden overgetreden worden onder de Joden, ende dat de ge-

(*a*) Eſth. 8: 8.

dachtenisse derselver geen eynde nemen en soude by haren zade.

29. Daer na schreef de Koninginne Esther de dochter Abihaïls, ende Mordechai de Jode met aller macht en op 's Konings gezach, om desen brief van Purim, den eersten briev van Mordechai, over het vieren van dit Feest, nader ten tweeden male te bevestigen.

Op het eerste aenschrijven van MORDECHAI, hadden alle de Joden zich verbonden, om dit Feest 's jaerlyks, tot in het laetste nageslacht, waer te nemen. — Hoe lang *daerna*, en by welk eene aenleiding, dit tweede schrijven geschied zy, kunnen wy niet bepalen. Misschien had Mordechai, de eerstemael, wel met toestemming van den Koning, maer uit zijnen eigen naem geschreven: en, omdat de Joden hier en elders, door de heidenen, in hunne vreugdebedrijven, gestoord wierden, met verwijting dat dit alles zonder kennis van het Hov geschiedde; zal ESTHER haren Gemael bewogen hebben, om het bevelschrivt, tot het onderhouden van dit Feest, op zijn gezach, en onder zijn Koninglyk zegel, door MORDECHAI te laten rondzenden.

30. Ende hy sondt de brieven aen alle de Joden, in de hondert ende seven en twintigh lantschappen des Koninckrijcks Ahasveros, met woorden van vrede ende trouwe, door welke hy zijn volk allerlei heil en voorspoed toewenschte. In die brieven beval Mordechai, aen allen den Joden, op 's Konings gezach:

31. Dat sy dese dagen van Purim bevestigen souden op hare bestemde tijden, gelijck als Mordechai de Jode, reeds in de eerste brieven, over hen bevestigt, en op zich genomen hadde, ende Esther de Koninginne, ende gelijck als sy 't bevestigt hadden voor haerselven ende voor haer zaet: By deze gelegenheid moesten de Joden zich herinneren, de saken van 't vasten ende haerlieder geroep, toen

het

het boosaertig ontwerp van Haman was bekend geworden; en met blijde dankzegging gedenken, hoe zy, door het gunstig bestier der Godlyke Voorzienigheid, verlost waren.

32. Ende het bevel Esthers bevestigde de geschiedenissen van dese Purim. Uit kracht van Esthers bevel, werd dit Feest nauwkeurig onderhouden, ende 't wert in een boeck geschreven, het zy, in de Koninglyke Chronijken Kap. 10: 2, het zy in een ander boek.

Over dit Feest, hebben wy 'er nog het volgende by te voegen.

Dit Feest PURIM is vervolgens van jaer tot jaer, by de Joden gevierd, en genaemd het *Feest van Mordechai*, omdat het door Mordechai is ingesteld 2 Macc. 15: 37. — Maimonides bericht ons, dat de Joden gewoon waren, op den 13den van Adar te vasten, ten zy dezelve op eenen Sabbath viel, dan deden zy het op den elvden.

Naderhand werd Nicanor, de Veld-Overste van Demetrius, Koning van Syrie, in Judæa komende, om Judas den Maccabeer te vangen, van Judas met een klein legertjen verslagen. Dit gebeurde juist, op den 13den van Adar, op welken men gewoon was te vasten 1 Macc. 7: 58. 2 Macc. 15: 37. — De Joden hebben daerom het vasten op den 13den van Adar, wel voor eenigen tijd nagelaten, maer naderhand het zelve wederom hervat; doch de 14 en 15de bleven dagen van vreugde.

Hedendaegs wordt dit Feest PURIM, op de volgende wijs, by de Joden gevierd. — Daegs voor het Feest, den 13den van Adar, vasten zy, ter gedachtenis van Esthers vasten. — Den 14 en 15den rusten zy, en onthouden zich van werk. — Dan wordt het boek van Esther, openlyk in de Synagoge, voorgelezen. Wanneer de Lezer geeindigd heeft, zegt hy: *Geloovd zy de gezegende God, die ons de Megilla, het boek van Esther, te lezen gegeven heeft.* — Zoo menigmael zy den naem van Haman hooren, slaen zy met de vuisten, en maken een groot getier. De jongens hebben hamers, met welke zy op de banken, als het ware

Haman zelven, dood flaen. — De namen der tien zoonen van Haman lezen zy alle, in eenen adem; omdat zy meenen, dat deze alle, op het zelvde oogenblik, den geest gegeven hebben. — Wanneer de lezing geeindigd is, roepen alle de Joden: *Vervloekt zy Haman! gezegend zy Mordechai! vervloekt zy Zeresch! gezegend zy Esther! vervloekt moeten zijn alle de afgodendienaers! gezegend moeten zijn alle de Israëliten, en ook Charbona, die Haman heeft opgehangen.* — Voorts brengen zy de beide Feestdagen door, in uitgelatene vreugde, meest uit dartelheid en losbandigheid beftaende. — Ook zenden zy elkander deelen van eten en drinken, en voorzien de armen van het gene zy noodig hebben, om vrolyk te zijn.

Alleenlyk is de vraeg nog overig: voerde Mordechai niet eenen eigenwilligen Godsdienst in? — Dan men houde wel in het oog, dat dit Feest alleenlyk diende, ter gedachtenis van de heuchlyke verlosfing der Joden: en het was niet ongeoorloovd, behalven de plechtigheden en vierdagen, in de Wet voorgefchreven, nog andere gedenkdagen, ter herinnering der Godlyke weldaden, in te ftellen; gelijk by voorbeeld, het vasten der vierde, vijfde, zevende, en tiende maend Zach. 8: 19.

HET X. KAPITTEL.

Een kort bericht nopens de grootheid en macht van Koning Ahasveros vs. 1, 2. en omtrend het lovwaerdig karakter van Mordechai vs. 3.

1. DAer na, nadat de Joden van hunne hateren verlost waren, en Mordechai den verhevenen post van eersten Staetsdienaer bekleedde, leyde de Koningh Ahafveros tribuyt, fchattingen en lasten, op de ingezetenen van zijne wijduitgeftrekte Heerfchappy, beide die

op

op 't vaste lant woonden, ende op de eylanden der Middelandsche zee, langs de kusten van klein Azia.

Wat was dit voor een *tribuit* of belasting? Men kan dit verstaen, van eene herstelling en weder invoering eener oude schatting, welke zedert eenigen tijd, verzuimd was intevorderen. Dan, terwijl het zeer onwaerschijnlyk is, dat zulk een wijd gebiedend Opperheer, als AHASVEROS was, de invordering van schattingen en lasten verzuimen zoude, denken wy liever aen nieuwe en verhoogde excijnsen; welke de Koning nu liet invorderen, omdat hy, tot het voeren van eenen oorlog, of tot eenig ander einde, meerdere inkomsten, dan naer gewoonte, noodig had.

2. Alle de wercken nu sijner macht, alle de gebouwen, welke Ahasveros gemaekt, alle de steden, welke hy versterkt, alle de schatten, welke hy verzameld heeft; alle deze byzonderheden, welke zoo vele getuigen waren van zijne macht en rijkdommen, ende alle de werken sijnes gewelts, de dappere daden, welke hy in den oorlog verricht heeft, ende de verklaringe der grootheyt Mordechai, den welcken de Koningh groot gemaeckt en tot zijnen eersten Staetsdienaer verheven heeft; zijn die niet geschreven in het boeck der Chroniken der Koningen van Meden ende Persen? Van dat alles is een uitvoerig bericht te vinden, in de openbare Staetsregisters.

De *grootheid van Mordechai* werd hier, met de *werken van* Ahasveros *macht en geweld*, zaemgevoegd; omdat Mordechai, aen welken de Joden zoo vele verplichting hadden, al zijne grootheid aen Ahasveros te danken had; en aen den anderen kant, omdat Mordechai zeer veel had toegebracht, ter bevordering van 's Konings eer en macht.

3. Want de Jode Mordechai was de tweede by den Koningh Ahasveros, de eerste dienaer van Staet, die den naesten rang nevens den Koning bekleedde. Hy had derhalven ongemeen veel invloed. Door zijn lovwaerdig gedrag, in den verhevenen en moeilyken post, welken hy bekleedde, was hy zeer geacht, by alle des

Konings onderdanen, ende byzonder was hy in een zeer groot aenzien by de Joden, ende, hoewel het hier ging, gelijk altoos, offchoon het Mordechai ondoenlyk was, om het elk van pas te maken, was hy evenwel by het grootfte gros der Joden zeer geacht, ongemeen aengenaem by de menigte fijner broederen; foeckende het befte, gelijk voor alle de onderdanen van Ahasveros, alzoo ook byzonder voor fijn volck, de Joden, tot welke hy de naeste betrekking had, ende fprekende by den Koning, zoo menigmael het, met welvoeglykheid, gefchieden konde, voor den welftant van fijn gantfche zaet. En terwijl Mordechai een Godvruchtig man was, die zulke kennelyke proeven der Godlyke voorzorg voor de Joden gezien had, kan men 'er niet aen twijffelen, of Mordechai zal, onder dit alles, by den Koning der Koningen, om den welftand der Joden, in den gebede geduurig hebben aengehouden.

Voords ontbreekt ons nader bericht, hoe lang na dezen tijd, de Joden het geluk genoten hebben, Esther als Koningin, en Mordechai als eersten Staetsdienaer aen 't Perfifche Hov te hebben.

EINDE VAN HET BOEK ESTHER.